B
a
6
110644

00110644

Digitized with financial assistance from the
Government of Maharashtra
on 18 July, 2018

00110644

RITVVM ECCLE SIASTICORVM SIVE SACRARVM CERIMONIARVM .S.S. ROMANÆ ECCLESIÆ. LIBRI TRES NON ANTE IMPRESSI.

110644

✠

Habes optime lector Rituum Eccleſiaſticorum ſiue Sacrarum Cerimoniarum Sacroſanctæ Romanæ Eccleſiæ libros tres. Opus cum non ante formis excuſum, Tum uero argumento ſuo & iucundum tibi, & utile. Nam quę ratio creandi Pōtificis, quæ Reliquorum Antiſtitum, qui modus admittendi Imperatoris cum urbem inuiſit, quę Diuorum noſtrorum apotheoſes, exin qui pietatis ordo, dum diuinis Pontifex operatur a Kal. Ianuariis ad anni finem, poſtremo ueluti coronis, ac faſtigium operis, ſumma quędam ad inſtitutam rem pertinens explicatio perſonarum ac officiorum, Quæ operanti Pontifici adſunt, his libris continentur. Eſt & in fronte operis Reuerendiſſimi, & Doctiſſimi Corcyrenſis Archiepiſcopi Chriſtophori Marcelli ad Sanctiſſimum. D.N. Leonem. X. Epiſtola cum indice.

Diris Pontificiis interdictum, ne non prædictum dicas manceps librarie, ne quis infra quinquennium pręter nos excudat. Quare caueas, ne lucri cupiditas trāſuerſum te actum, & grauiore pęna uiuentem afficiat: & mortuum barathro æternum addicat.

LEO PAPA . X

VNiuerſis & Singulis, ad quos hę noſtrę litterę peruenerint. Salutem & Apoſtolicã Bene. Cum dilecti filii Antonius & Siluanus Capelli Ciues Veneti, Librum Rituum Eccleſiaſticorum edere in manus hominum Statuerint, ac propterea in eo imprimendo non paruos ſumptus fecerint, & labores ſubierint: uereanturq;, ne qui fructus ex illo percipi poſſent, ii intercipiantur ab aliis, qui nihil impenderint ea in re laboris, Nos adducti eorum precibus inhibemus, mandamuſq; omnibus & ſingulis, ne per Spatium quinq; Annorum iam nunc incipiendorum Librũ ipſum imprimere, aut imprimi facere, impreſſumue uenundare, aut uendendum tradere ullis in locis audeant, Antonio & Siluano non permittentibus. Qui contra inhibitionem, mandatumq; hoc noſtrum fecerit, admiſerit, cuiuſcumq; nationis & dignitatis ſit, is uniuerſę Dei Eccleſiæ expers excõmunicatuſq; eſto. Datum Romę apud Sanctum Petrum Sub annulo piſcatoris. Die. xvij. Decẽbris. M. D. xvj. Pont. noſtri Anno. iiij.

Bembus

EXEMPLVM SENATVS CONSVLTI VENETI, quo cauetur, ne quis infra decẽniũ opus hoc imprimat, Impreſſumue alibi huc importet ſub mulctis ut in eo.

Die. vij. Iunii. M. D. xvj. In Rogatis.

VAdit pars, Quod cum Nobiles Viri Antonius & Siluanus Capelli a Bancho Imprimi facere intendant quoddam opus Cerimoniarum Eccleſiaſticarum cautum auctoritate huius Senatus, & ſtatutum ſit, Quod per decennium nemo ipſum opus Imprimi facere poſſit, tam in hac Ciuitate noſtra Venetiarum, q̃ in aliquo alio loco Dominio noſtro ſubiecto, aut alibi Impreſſum uendere, tam latino q̃ materno ſermone preterq̃ Impreſſum cura, & impenſis ipſorum nobilium Antonii, & Siluani Capello ſub pęna amittẽdi ipſa Volumina, & Aureorum decem pro quolibet Volumine qui reperirẽtur, cuius pęnę tertia pars ſit eorum iudicum, ſeu officialiũ, quibus primũ denũciatum fuerit, Alia tertia pars detur Hoſpitali pietatis, & alia ſit Accuſatoris, ſeu Inuentoris.

Laurentius Quartus.

TABVLA

CAPITA LIBRI PRIMI

SECTIO PRIMA

De loco conclauis primum deligendo. char. i.
Ordo eligendi pontificis, & ratio char. ii.
Exhortatio ut reuideãtur maiorũ decreta ſup electione char. iiii.
Quę ſeruãda ne electio poſſit impugnari. char. vi.
De indumẽtis electi, & prima ueneratiõe a cardinalibus char. viii.

SECTIO SECVNDA

De ordinatione, & cõſecratione ſummi Pontificis char. viii.
Quomodo conſecretur in Epiſcopum char. x.
Cõſecratio, Bñdictio, & Corõatio ſimul Romãi Põtificis char. xii.

SECTIO TERTIA

De cõuiuio ſolẽni Põtificis cũ Cardinalibus, & p̃latis char. xviii.

SECTIO QVARTA

Quę mutantur, ſi coronatio Pontificis fiat extra urbem char. xviii.

SECTIO QVINTA

De aduẽtu & coronatiõe electi in Impatorẽ Romanorũ char. xxi.
Quod ueniente Impatore mittantur Legati Apoſtolici char. xxi.
De urbis ingreſſu Imperatoris char. xxii.
Proceſſio pontificis, & Cęſaris per urbem char. xxvi.
De coronatione Imperatoris abſente Papa char. xxvii.
De coronatione Imperatricis ſine Imperatore char. xxviii.
De triplici Imperatorum corona char. xxx.

SECTIO SEXTA

De Canonizatione unius Sancti char. xxx.
De his, quę fiunt in die canonizationis char. xxxi.
Forma proteſtationis char. xxxii.

SECTIO SEPTIMA

TABVLA

De pluribus benedictionibus
Ordo ſeruãdus in creatione noui ducis a Paulo.ii.iſtitutus char. xxxii.
Ordo benedicendi nouum militem char. xxxii.
Quę ſeruantur in Duce minoris potẽtię char. xxxiiii.
Ordo ſeruandus in benedictiõe, & inueſtitura noui almæ urbis pręfecti a Sixto quarto inſtitutus. char. xxxiiii.
De benedictione Roſæ, quę fit Dominica Lętare Hieruſalẽ, & eius traditione. char. xxxv.
De enſe in nocte natiuitatis Dñi dando, & bñdicendo. char. xxxvi.
De benedictione, & traditione uexilli bellici. char. xxxvii.
De conſecratione Agnus Dei char. xxxvii.

SECTIO OCTAVA

De creatione nouorum Cardinalium char. xxxix.
De primo conſiſtorio an ſint creandi, & quot char. xxxix.
De ſecundo conſiſtorio, & forma pronũtiandi cardinales char. xxxix.
Infirmorum uota exquirenda per duos cardinales char. xxxix.
Quod nouiter creati non ſunt publice uiſitandi anteq̃ capellum acceperint, & uiſitauerint char. xxxix.
De conſiſtorio publico, in quo publicantur cardinales noui, & datur galerus pręſentibus char. xxxix.
De receptione nouorum Cardinalium ad oſculum pacis, & traditione galeri char. xl.
De noui cardinalis deductione char. xli.
De modo uiſitandi char. xli.
De modo, & forma claudendi, & aperiendi os nouis Cardinalibus char. xli.
Forma aperiendi os char. xlii.
De dandis titulis & ãnulis nouis cardinalibus char. xlii.
Quod noui cardinales non utuntur titulis, anteq̃ habeant titulum char. xlii.
Diſpenſatio, ꝙ retineant beneficia char. xlii.
Galerus regulariter non mittitur abſentibus char. xlii.
Quę ſeruantur, cũ mittitur galerus extra curiam char. xlii.
De creatiõe epiſcopi cardinalis, & ꝙ cardinalis, de quo aliquid tractatur exit conſiſtorio char. xliii.
De electione Legati Apoſtolici de latere char. xliiii.
De ordinatione cardinalium ad ſacros ordines char. xliiii.
Quod apud altare Sancti Petri ſolus Papa conſecratur char. xliiii.
De nouo cardinali ueniente ad curiam ſine galero char. xliiii.

De reditu noui cardinalis cum galero, ſiue legati char. xlv.
De nouo cardinali, uel legato redeunte uacante ſede char. xlv.

SECTIO NONA

De loco, & ordine conſiſtorii char. xlv.
De habitu, & locis in publico conſiſtorio char. xlvi.
De conſiſtorio ſecreto char. xlvi.

SECTIO DECIMA

De prouiſione Eccleſiarum char. xlvi.
Pronuntiandi Abbatis forma char. xlvii.
De habitu, & prima uiſitatione prelatorum, & iuraměto char. xlvii.
Qui appellantur electi char. xlvii.
De pallio, & quomodo traditur char. xlvii.

SECTIO VNDECIMA

De publicationibus ſolennibus
De publicatione pacis char. xlix.
In publicatione federis initi contra hoſtes Eccleſię, aut infideles char. xlix.
In publicatione federis initi pro defenſione Eccleſię, & conſeruatione pacis char. l.

SECTIO DVODECIMA

Ordo quomodo Papa equitat in pontificalibus char. l.
Ordo cum papa equitat ad aliquam Eccleſiã religionis grã, ſiue ad alium locum & non in pontificalibus char. li.
Q̃ñ Cardinales debẽt p̃cedere pontificẽ, & qñ ſequi char. li.
De itineratione papę quando ad alias urbes, ſiue ad alia loca uult ſe tranſferre char. li.
Ordo intrandi aliquam urbem in pontificalibus char. lii.
Quid agendum ſi cũ papa adeſſet unus Diaconus tãtum cũ uno Epiſcopo, uel preſbytero cardinali char. liii.

SECTIO TERTIADECIMA

De receptione principum, & primo de receptione Impera-

toris uenientis ad urbem peregrinationis gratia char. liiii.
De receptione Regis uenientis ad urbem char. liiii.
De receptione Reginę char. lvi.
De receptione primogeniti Regis char. lvi.
De receptione Principis non ita clari char. lvii.
De principe electore prælato char. lvii.
De receptione oratorum, ſiue Legatorum Regum, & Principum, ſeu Rerum publicarum char. lvii.

SECTIO QVARTADECIMA

De concilio generali char. lviii.
De loco, & ſedilibus concilii char. lix.
Qui habent uocem deliberatiuam in conciliis char. lix.
De diuerſis officialibus concilii char. lx.
Ordo ſedendi in conciliis char. lx.
Ordo rerum gerendarum in conciliis char. lx.
De Conſtatienſi, & Baſilieñ. conciliis char. lxi.
De generali congregatione in conciliis char. lxi.
De publica ſeſſione, & ſacris precibus char. lxi.

SECTIO QVINTADECIMA

De morte, & exequiis Reuerendiſſimorum Cardinaliũ char. lxii.
De ęgrotatione, morte, & exequiis Romani pontificis char. lxvi.
De ſignificatiõe mortis eius p collegiũ, & de ſtilo ſcribẽdi char. lxvii.
De bullis plumbatorum p uicecancellarium frangendis char. lxvii.
Officium miſſę Apoſtolica ſede uacante char. lxvii.

CAPITA SECVNDI LIBRI

SECTIO PRIMA

De prima Dominica aduentus Domini. char. lxix.
Ordo ſeruandus quando cantatur miſſa ordinaria corã Papa per prelatum char. lxix.
De prima Dominica aduentus Papa abſente char. lxxii.
De miſſa papali in dominicis aduentus char. lxxiii.
De ſecunda Dominica aduentus char. lxxiii.
De tertia Dominica aduentus char. lxxiii.
De quarta Dominica aduentus char. lxxiii.

De uigilia Natiuitatis Chriſti char. lxxiii.
De ueſperis uigiliȩ natiuitatis Chriſti pōtifice in craſtinum celebraturo char. lxxiii.
De publica compoſitiōe, ſiue collatione potus in aula a pri ſcis uocitatus char. lxxv.
De matutinis natiuitatis Chriſti Papa præſente char. lxxvi.
De ordine cantantium lectiones char. lxxviii.
De laudibus, & miſſa in Aurora char. lxxviii.
De miſſa maiori Papa perſonaliter celebrante char. lxxviii.
De traditione enſis, & pilei, cuius benedictionem require ſu pra in prima parte char. lxxix.
De ueſperis in uigilia natiuitatis Chriſti Papa in craſtinum non celebraturo char. lxxxv.
De miſſa in die Natiuitatis Chriſti Papa prȩſente non cele brante char. lxxxv.
De ueſperis uigiliæ natiuitatis Chriſti Papa abſente cha. lxxxvi.
De prima miſſa natiuitatis Chriſti Papa abſente cha. lxxxvii.
Si Papa in nocte natiuitatis Chriſti perſonaliter celebrat cha. lxxxvii.
De laudibus, & ſecunda miſſa Papa abſente cha. lxxxvii.
De tertia miſſa in die natiuitatis Chriſti Papa abſente cha. lxxxvii.
De die Sancti Stephani cha. lxxxviii.
De feſto Sancti Ioannis Euangeliſtȩ cha. lxxxviii.
De uigilia Circunciſionis, & eius feſto cha. lxxxviii.
De uigilia Epiphaniæ Domini cha. lxxxviii.
De feſto purificationis Beatȩ Mariȩ uirginis cha. lxxxviii.
Ordo diſtribuendi candelas char. xc.
De die cinerum char. xci.
De officio diei cinerum Papa abſente char. xcii.
Si Papa in die cinerum celebrabit char. xcii.
De prima Dominica quadrageſimæ char. xciii.
De ſecunda Dominica quadrageſimȩ char. xciii.
De tertia Dominica quadrageſimȩ char. xciii.
De quarta Dominica quadrageſimæ, quæ dicitur Letare, ſi ue de Roſa char. xciii.
De quinta Dominica quadrageſimæ char. xciii.
De ſexta Dominica quadrageſimȩ in palmis Papa pñte char. xciii.
De officio Dominicȩ palmarum Papa celebrante char. xcv.
De officio Dominicȩ palmarum Papa abſente char. xcv.
De matutinis tenebrarum quartæ Feriȩ maioris hebdoma dȩ Papa prȩſente char. xcvi.

De matutinis tenebrarum quartæ ferię maioris hebdomadę Papa abſente char. xcvii.
De quinta feria maioris hebdomadę, quæ cęna Domini dicitur Papa pręſente char. xcvii.
De proceſſibus, qui fiunt per papam char. xcviii.
De mandato faciendo char. xcviii.
De officio in cęna Domini Papa celebrante char. xcix.
De officio diei Iouis Sanctę Papa abſente char. c.
De lotione pedum tredecim pauperum Papa abſente char. c.
Quando Papa proceſſibus tantum intereſſe uolet, & publicam indulgentiam populo dare char. c.
De ſexta Feria maioris hebdomadę Papa præſente char c.
De matutinis tenebrarũ quintę, & ſexte ferię maioris hebdomadæ char. ciii.
De indulgentia danda populo char. ciii.
De officio diei ueneris Papa celebrante char. ciii.
Quod Papa hac die non ſedet in ſede in camera char. cv.
De officio Veneris Sancti papa abſente char. cv.
De ſabbato Sancto Papa præſente char. cvi.
De habitu Papę char. cvii.
De ſabbato Sancto Papa abſente char. cvii.
De ſabbato Sancto Papa celebrante char. cvii.

SECTIO SECVNDA

De feſto Reſurrectionis Domini Papa celebrante. char. cix.
De communione Imperatoris, aut Regis char. cx.
De feſto paſchatis Papa non celebrante char. cx.
De ſecunda Feria poſt paſcha char. cx.
De tertia Feria poſt paſcha char. cx.
De ſabbato in albis, cum dantur Agnus Dei char. cx.
De eodem die quando non fit Agnus Dei char. cxi.
De feſto annũtiationis Beatę Mariæ uirginis, & ueſperis papalibus in quadrageſima char. cxi.
De feſto Sancti Marci char. cxii.
De uigilia, & feſto aſcenſionis Domini char. cxii.
De uigilia pentecoſtes, & mutatione capparum char. cxii.
De die pentecoſtes char cxii.
De uigilia, & feſto Sanctæ Trinitatis char. cxii.
De uigilia corporis Chriſti char. cxii.
De feſto corporis Chriſti Papa pręſente char. cxiii.

De ſupplicatione huius diei Papa abſente char. cxiiii.
De uigilia, & feſto Sancti Ioannis Baptiſtę char. cxiiii.
De uigilia, & feſto Apoſtolorum Petri, & Pauli char. cxiiii.
De feſto uiſitationis Beatæ Marię uirginis char. cxiiii.
De uigilia, & feſto aſſumptionis Beatæ Mariæ uirginis char. cxiiii.
De uigilia, & feſto natiuitatis Beatę Mariæ uirginis char. cxiiii.
De uigilia omnium ſanctorũ, & mutatiõe capparum char. cxiiii.
De feſto omnium Sanctorum char. cxiiii.
In ueſperis, & matutinis defunctorum Papa pręſente char. cxiiii.
De ueſperis, & matutinis mortuorum Papa abſente char. cxv.
De commemoratione animarum Papa præſente char. cxvi.
Quando Pontifex nollet abſoluere char. cxvi.
De cõmemoratiõe oĩum fideliũ defunctorũ Papa abſente char. cxvii.
De uigilia, & feſto dedicationis Baſilicę Saluatoris char. cxvii.
De uigilia, & feſto dedicatiõis Baſilicę prĩcipis Apłorum char. cxvii.
De anniuerſario pontificis proxime defuncti char. cxvii.
De Anniuerſario Aſſumptionis ſummi pontificis char. cxviii.
De Anniuerſario coronationis ſummi pontificis char. cxviii.
De Anniuerſario generali oĩum ſummorum pontificum, & cardinalium Sanctę Romanę Eccleſiæ defunctorum char. cxviii.
De miſſa, quę pro animabus Imperatoris, Cardinalium, & Regum nouiter defunctorum in capella dici conſueuit char. cxviii.

CAPITA TERTII LIBRI

SECTIO PRIMA

De Reuerentiis, & primo de reuerentia altaris char. cxx.
Quod Pontifex Romanus nemini reuerentiam facit char. cxx.
De Reuerentiis, quę Romano pontifici exhibentur char. cxx.
De ſolenni reuerentia cardinaliũ q̃uo, & quãdo fiat char. cxx.
De Reuerentia cardinalium ordinaria erga pontificem char. cxxi.
De Reuerentia cardinalium inter ſe char. cxxi.
Quando aſſurgunt cardinales, & pręlati in capella char. cxxi.
De Reuerentia cardinalis, qñ uenit officio iam inchoato char. cxxi.
De Reuerentia erga cardinales char. cxxi.
De Reuerentiis, quę fiunt cardinali diuina celebranti char. cxxi.
De bulla pro celebrando ſuper altare Sancti Petri char. cxxi.
De Reuerentiis, quæ priuatim fiunt cardinalibus char. cxxii.
De Reuerentia Epiſcoporum erga cardinales char. cxxii.
De Reuerentia, quæ fit Epiſcopo celebranti char. cxxii.

TABVLA

SECTIO SECVNDA

De ordine ſedendi in capella — char. cxxii.
De illis qui ſtant — char. cxxiiii.
De ſeruientibus armorum — char. cxxiiii.
De clericis cerimoniarum — char. cxxiiii.
De Cardinali aſſiſtenti Pontifici in diuinis — char. cxxiiii.
Quando Epiſcopus Cardinalis aſſiſtit Papę celebranti, & de diebus ſupplicationum — char. cxxv.
Q ñ pſbyter Cardinalis aſſiſtit Papę celebranti — char. cxxv.
De aſſiſtentia in ueſperis cum paramentis — char. cxxv.
De aſſiſtentia in miſſa cum paramentis. — char. cxxv.
De aſſiſtentia Cardinalis ſine paramẽtis in ueſperis. — char. cxxvi.
De aſſiſtentia in miſſa ſine paramentis — char. cxxvii.
Q ũo cardinalis aſſiſtens ſeruit in ſua aſſiſtentia — char. cxxvii.
Quod Papæ debent oſculari manus, cum aliquid traditur, ſiue ab eo accipitur — char. cxxvii.
De aſſiſtẽtia diaconorum Cardinalium, & quomodo Papa paratur in camera ordinarie — ch. cxxviii.
De officio Cardinalis diaconi euãgelium lecturi — ch. cxxviii.
De ſupplẽdis uicibus Cardĩaliũ ĩ aſſiſtẽtia Papę deficiẽtiũ — char. cxxxi.
De officio aſſiſtentiũ nõ Cardinalium. S.D.N. Papę — char. cxxxi.
De officio Sacriſtæ — char. cxxxii.
De officio protonotariorum — cha. cxxxiii.
De ſeruitio Subdiaconi Apoſtolici — cha. cxxxiii.
De auditoribus — cha. cxxxiii.
De Magiſtro ſacri palatii — cha. cxxxiiii.
De Clericis camerę — cha. cxxxiiii.
De Acoluthis — cha. cxxxiiii.
De cubiculariis ſecretis — cha. cxxxiiii.
De Secretariis, & aduocatis — cha. cxxxiiii.

SECTIO TERTIA

De habitu oĩum tã celebrante Pontifice, q̃ non celebrãte — cha. cxxxiiii.
Vbi, & quando capiunt̃ paramenta — cha. cxxxiiii.
De auditore, & correctore — char. cxxxv.
De habitu Papę — char. cxxxv.
De habitu Cardinalium — char. cxxxv.
De habitu prælatorum — char. cxxxv.
De habitu Cardinalium & prælatorum Religioſorum — char. cxxxv.

De habitu ſermonem habituri. char. cxxxv.
De circulis Cardinalium, qui fiunt ante Papam. char. cxxxvi.

SECTIO QVARTA

De hñtibus ſermonẽ in capella papæ, & primo de Papa. char. cxxxvi.
De Cardinalibus. char. cxxxvi.

SECTIO QVINTA

De quibuſdã extraordinariis, & regulis generalibus, & primo de auditore, & correctore. cha. cxxxvii.
De incenſatione altaris, & aliorum ordinarie. cha. cxxxvii.
De ordine dandi pacem inter miſſarum ſolennia. cha. cxxxviii.
Quando Papa lauat manus ante miſſarum ſolennia, & actibus publicis. char. cxxxix.
De luminaribus in capella papæ, & ſacris imaginibus ſuper altare. char. cxl.
De miniſtris celebrantium. char. cxl.
De Euangelio, & Epiſtola græce legendis. char. cxl.
De genu flexionibus in capella. char. cxl.
De mitris, & Tiara cum triplici corona, quibus Papa utiť. char. cxl.
De proceſſibus generalibus. char. cxli
Quibus diebus uocantur Cardinales ad capellam Papę, & quibus fit ſermo, uel non fit ſermo. & quando fiunt Veſperę, aut ſupplicatio. char. cxli
Dies in quibus noſtro tẽpore Papa, aut cardinales celebrãt. char. cxlii.
Quibus diebus Pontifices Romani conſueuerunt a conſiſtorio ſecreto ceſſare. char. cxlii.

SANCTISSIMO D. NOSTRO DOMINO LEONI X. PONT. MAXIMO CHRIST. MAR. ELECTVS ARCHIEPISCOPVS CORCIREN. FOELICITATEM.

u

Etuſtiſſimam Sacrarum Cerimoniarum Obſeruationem Beatiſ. Pater, & una cum ipſa Religione ortam eſſe conſpicuum eſt. Velut.n. hæc mortalibus ſemper optima, ac ſummopere neceſſaria extitit, utpote: qua Deos immortales ſuſpicerent, admirarentur, & colerent, ita ſine debito Cerimoniarum ornatu inculta eſt, informis, ac omni pulchritudine uacua. Placet recognitio Principi. Beneuolētia placet. At multo magis gratum obſequium, ſi & geſtuum ueneratione, & compoſitione uerborum, & munerum blandimentis afficiatur. Sedet in ſublimi ſolio Rex omniū optimus, circunſtant Diuinę mentes, quę certatim ſe illi gratas reddunt, diuerſis agitationibus Cœli mouentur. Coeunt partim, partim diſſentiunt Elementa. Quod ſuum eſt agunt alia, & pro temporis uarietate mutantur. Summa deniq; conſenſione, diſparibus tamen officiis ſibi ipſi cōſonat, ſuoq; principio obſeqtur uniuerſum. Quare mortales quoq;, quos cum Diis mercaturam quandam exercere Plato commemorat, Et pręcipue nos, qui ſupremi illius ſplendoris facti ſumus diuina uoluntate participes candidiſſimę Pietati, puriſſimiſq; Sacrificiis delectum cerimoniarum iniunximus. Quem pia hæc editio tuo dicata nomini continet, Quę poſt tot annos ſub tanto Principe in lucem prodiiſſe lętatur. Vbi nō Delphica Oracula, neq; Thamiræ, aut Orphei Hymnos, quibus ſe adeo iactauit Græcia, non Sybillinos affatus, aut uanam Hebręorum ſuperſtitionem, nō mutabilem Caldeorum ignem, neq; Ægyptiorum Serapim, aut Perſarum ſolem inuenies: Sed Diuini Numinis deductionem, preces caſtiſſimas Cœleſtis Patriæ ſpeciem, Sacratiſſimos ritus, Archana pręfigurata miſteria. Quid.n. aliud Pontificum electio, Conciliorum norma, Diuorum adſcriptio, Cardinalium allectio, Pōtificalis pompa, admiſſio principum, aliiq; ſacrorū uſus, q̄ in unum totius uniuerſi Principem ſummum conſenſum, Dei prouidentiam, poteſtatem, ſplēdorem, Imperium, liberalitatē oſtendunt: Nobis certe hoc in Diogenis fano cōſtitutis melius, q̄ per has Cerimonias, Quibus adeo celebratur Roma, tuaq; authoritas colitur, Diuina omnia illucere non poſſent. Hanc itaq; lucubrationem accipe Sacratiſſime Pontifex, Quæ tantis auſpiciis ſub tuo Auguſtiſſimo Principatu in uulgari promeruit. Hanc inquam accipe, letoq; animo amplectere, q; tam pro ſuiipſius Dignitate, q̄ pro tui Amplitudine gratiſſima quidem omnibus futura ſit, Et plurimum iocunditatis perpetuis temporibus Allatura.

SACRARVM CERIMONIARVM ROMANAE ECCLESIAE LIBER PRIMVS.

DE LOCO CONCLAVIS PRIMVM DELIGENDO SECTIO PRIMA.

S ACRAS Apoſtolicę Sedis, Romaniq; Pōtificis Cerimonias, ritus, & obſeruationes quibus Summi Pōtifices uti conſueuerunt, collecturi congruū arbitramur ab ipſa Romani Antiſtis electione inchoare, Si prius locū, in quo electio ipſa celebrāda eſt, deſcripſerimus. Et quamuis Romani Pontificis electio, ubicunq; Pontifex deceſſerit, ex Gregorii decimi, Clementis quinti decretis, & inſtitutis celebrari debeat, tamen quia frequenter Romæ: ubi plerunq; agit: & auditores cauſarum Pontifice abſente relinqui conſueuere, & in palatio apoſtolico apud Sāctum Petrum haberi ſolet, ut pote in peculiari, & propria ſede. locum conclauis. (Ita enim hodie appellāt, ubi patres pro electione includuntur) in ipſo Apoſtolico Palatio deſignabimus. Is locus continet aulas ſuperiores duas, ſiue tres. & Sacella duo. & ita Vndiq; firmis repagulis, muroq; clauditur, ut oſtia nulla. feneſtrę nullę niſi altiſſimę. exitus nullus. Introitus tantum unus ſuperſit.

SACRARVM CERIMONIARVM DESCRIPTIO ROMANI CONCLAVIS

Dum igitur Pontifici defuncto iuſta peraguntur, Camerarius Sāctę Romanæ Eccleſiæ, & qui camerę prę ſunt, curam inſtruendi, ornandiq; conclauis diligenter gerant: ad quem aſcenſum, aditumq; unum tantum dimittant, qua ad Sāctum Petrum per ianuam in principio primę aulę meridiem uerſus deſcēditur. In ipſa prima aula, quę Regia appellatur, eo ꝙ ibi publica conſiſtoria ꝓ Regibus, Regiiſq; legatis ſuſcipiēdis celebrari ſolent. feneſtrę portęq; oēs muro, calceq; firmētur, pręter illas, quibus ad ſacella & ad ſecūdam aulam itur. Porta prima in prīcipio aulę ferreis uectibus & ſerris quatuor muniatur. In medio porticulum habeat, quo eſculenta, & poculenta clauſis patribus miniſtrentur. in angulo ad ſiniſtrā intrāti camerula aperiatur pro latrinis: quę nullum exitum, nullamq; habeant feneſtram. in ea ſedulo ardeant lampades, ibiq; cerimoniarū miniſtri dormiant. In ſacello, ſiue capella minori ad dextram, quę diuo Nicolao dicata eſt, conueniant patres ad diuina peragēda, & ad electionem celebrandam. in maiori capella ad ſiniſtrā parentur cellulę ꝓ patribus tot, quot ſunt numero Cardinales electioni interfuturi. in capite huius capellę ad ſiniſtrā intrāti camerę ſunt, in quibus ſacriſta palatii Apoſtolici habitat. harū prima pars quę latrinas habet, pro cōclaui reſeruetur, cętera oīa muro claudātur ita, ut tenebroſa fiat pars illa. Et ideo ut de prima camerula diximus, lampadibus accenſis cōtinue illuſtrēt. Cellulę in ipſa capella maiori hinc inde cōſtituātur nō muro, aut materia diſtinctę. ſed cortinis lineis, aut laneis tenuioribus ſeparatę. Erigūtur nāq; ipſę cellulę tignis quaternis a ſupiore parte, a quibus cortinę depēdent, firmāturq; ipſa tigna aliis lignis trāſuerſis ita, ut locus nō maculetur, & inter cellulā & cellulā ſpatiū dimittitur palmi uel circa. famuli Cardinaliū, ut primū diſtributio cellularū facta eſt, illas ornare properēt, quę per lr̄as alphabeti ſignātur. Inde nō ordine ſed ſorte patribus diſtribuātur pridie, quā ingrediātur cōclaue: ut cortinis lectis & opportuna ſuppellectili in tp̄e poſſint ornari. locus ipſe cōclauis ita undiq; claudēdus, ac muniēdus eſt, ut aditū nullū niſi unum tm̄ (ut diximus) habeat, nemoq; incluſos alloqui uidere, ſeu quippiam ad eos clam mittere queat. Sed aduertēdū eſt maxime ne ſupra aut infra: ſiue a lateribus habitātionū conclauis ire, ſtare, habitareue quiſpiam poſſit, ne uoce, ſigno, ſono, aut aliquo alio ingenio perſcrutari quę intus fiunt, ualeat. Interea patres crebro cōueniant uel in ſacriſtia eccleſię, ubi exequię defuncti Pontificis celebrātur: finita miſſa, uel in domo Domini Camerarii (ſi ea eſt idonea. & ſi is eſt ex numero Cardinalium). Nam & extra collegiū poteſt eſſe Camerarius. Adminiſtratio enim temporalium: & urbis, ac Romanæ curiæ gubernatio, uacante ſede ad ſacrum Collegium, & præcipue ad ipſum Camerarium ſpectat, &

ideo apud nullum alium Cardinalem, ſed apud eum tãtum, aut apud aliquam ędem ſacram (ſi magis id libet) conuenire ſolent. Inter alia ibi conſtituunt quadruplices cuſtodes futuri conclauis. Primę portę palatii cuſtodia alicui magno prelato, uel nobili potenti, ut primum obiit Pontifex, cõmittitur, qui armata cohorte die noctuq́; palatium, patresq́; tueatur. cui ducenti, ſiue trecenti pedites aſſignantur. Secunda cuſtodia eſt in prima porta, qua ad locum cõclauis aſcenditur. Et hęc demandatur conſeruatoribus, & capitibus Regionum urbis: qui adiunctis ſibi aliquibus nobilibus ciuibus portam ipſam cuſtodiant. Tertia cuſtodia in ſecũda porta aliquanto ſuperius demandari ſolet oratoribus laicis, ſiue nõ prelatis Regũ, aut principum, aut etiam aliquibus magnis, & potẽtibus ꝑceribus numero ad id idoneo. Quarta autem cuſtodia, quę eſt in ipſo aditu unico conclauis cõmitti conſueuit Prelatis dignioribus Romanę curię ſex aut octo, ſiue ſint oratores, ſiue nõ, & ſi cõmode fieri poteſt, & alioquin idonei cenſeantur curandum, ut ex diuerſis nationibus eligãtur, ut omnium ſtudiis tractetur, quod ad omnes pertinet. Sed hęc omnia quoad cuſtodiarum diſtinctionem, & cuſtodum numerũ, & qualitatẽ in arbitrio ſunt Sacri Senatus, qui ꝑ tẽporis & loci cõmoditate, & cõditiõe opportune prouidere cõſueuit. Cuſtodes primę portę palatii cũ armatis, ut primum obiit Põtifex, locum ſeruant. alii uero cum patres intrãt cõclaue. Et hęc quidem porta quatuor, ut diximus, ſerris munitur, extra una, ſupra porticulum duabus, ĩfra porticulum ipſum etiam una. Et ſimiliter ĩteriore parte idem porticulum una: cuſtodes ipſius loci claues duas portę, & clauem porticuli retinent clerici cerimoniarum: aliam portę clauẽ & clauem porticuli interioris: ita ut neq́; porta, neq́; porticulum aperiri poſſit ſine cõſenſu illorũ, qui ſunt ĩtus, & qui ſunt extra. Aulę ſiue duę ſint ſiue tres, reſeruãtur ꝑ deambulatiõe patrũ. Et in una ex eis remotiori ſcilicet aliquãdo ſimul cõuenire ad ea ſtatuenda, quę ſunt pręter electionem Pontificis. Quãq̃ ſecundum ſacrorum canonum cõſtitutionẽ fas non ſit patribus aliud tractare in conclaui, niſi de prouidẽdo manifeſto, & urgẽti periculo terris Eccleſię & de ſubſtituẽdo ꝑ tẽpore penitẽtiario ſũmo, & Camerario. S. R. Eccleſię, ſi iterea uacarẽt, nõ ẽ tñ incõueniens & a maioribus noſtris frequẽtatum eſt tractare aliqua, quę & ſi ipſum actum electiõis pręciſe nõ reſpiciant, tñ laudabile regimẽ futuri Põtificis concernunt, & ipſius Põtificis religioſam adminiſtrationẽ honeſtiori quodã uinculo tẽperant. Cęterum ſi aliquando cõtingeret, ut alibi celebrãda eſſet Põtificis electio: hinc eſſet ſumẽdum exẽplum, & curandum in primis, ut locus ipſe idoneus, & tutus, & fideli militum manu munitus ſit: deinde ut aditus ad conclaue triplici cuſtodia firmari poſſit, tum aulam quandam ita capacem habeat, ut in ea cellulę omnes pro Cardinalibus commode cõſtituantur: Inde ut ſacellum cõtineat pro re diuina, & electione celebrã

da, idoneum: demum aulas aliquas pro deambulatiōe, & latrinas ad partem: & ita claudendum eſt ipſum conclaue, ut nemo incluſos uidere, nemo eos Alloqui, aut ad eos quippiam latenter tranſmittere, iacereue ullo modo queat. In eum locum ſupellex opportuna conuehenda eſt pro Cardinalibus & eorum famulis, eſculenta & poculēta nulla, pręter aquā & confectiones, & quę ad medicinam pertinent. Quę uero ad cibum & potum attinent, portantur ueſpere & mane ſingulis diebus. Deſcripta ſūmarie loci in quo electio celebrari debet cōuenienti forma, ad ipſam electionem deueniendum eſt: cuius modum & originem altius aliquantulū repetere non incongruit.

¶ Ordo eligendi Pontificis & ratio. Cap. II.

i Vs itaq; eligendi ſummi Pontificis a Chriſto domino deriuatū eſt. Ipſe.n. Chriſtus primum denominatiōe ſucceſſorem inſtituit dicens Petro: paſce oues meas: Et ea ratione Petrus Clementem ēt nominauit: quod tñ ita credit̄, ſi a Senatu eccleſię Ro. admitteretur. Senatus autem Romanę eccleſię a Petro diuina inſpiratione inſtitutus eſt: cum quo omnia ardua eccleſię negocia explicaret. Ad quēue referret, uidelicet collegium .xxiiii. Senatorū ex preſbyteris & diaconibus Romanę urbis inſtar .xxiiii. ſeniorū quos agnus dei Chriſtus Saluator ī Apocalypſi Ioannis aſtantes habere perhibetur. Hos enim Petrus loco aſſiſtētium apoſtolorū poſt eorum per orbē diuiſionē elegerat & deſignarat, ac cōſiliarios Romanę eccleſię coadiutoreſq;, atq; Romani Pōtificis electores inſtituit. cognoſcētes igitur hmōi denominationis formā grauiter in futurum eccleſię poſſe nocere. Senatores nō Clemētem acceperunt, ſed Linum elegerunt: & illum poſt Petrum pontificatui Romano pręeſſe uoluerunt: q̄uis deinde Clemēs decedētibus Lino, & Cleto ab ipſo Senatu electus fuerit. Hic autem mos poſt Petrum longo tempore fuit obſeruatus: ut uidelicet Senatores Romanę Eccleſię ſummum Pōtificem eligerēt: Ipſi autē Senatores, preſbyteri ſcilicet & diacones urbis temporibus Syluestri primi Papę ſunt appellati S. R. E. Cardinales: prīcipes uidelicet in Eccleſia: qui poſtea tempore Innocētii Papę .iiii. quod ille in cōcilio Lugdun̄. cauit pro inſigni ariſtocratię & maieſtatis in Eccleſia pileum rubrū ſuſcepere Interea uero oriētibus (ut aſſolet in rebus humanis) ſcandalis & ſciſſuris inter eoſdem Senatores reliquus clerus Romanus & populus ad pręſentiam ſolummodo exhibendam in electione Pontificis: & eius corroborationem adiunctus eſt, inde (ut plerumq; fit) inducta uiolentia aut aliter quomodocunq;, alii etiam a Senatoribus ipſis ad ipſum actum & ius electionis actiue tantum cœperunt interuenire: licet paſſiue priſcis illis temporibus ſolis ipſis Senatoribus i. preſbyteris & diaconibus. S. R. E. ius electionis in ſummum pontificem conueniret prout patet ex concilio Stephani Papę: & habetur

decretis.lxxix.di.oportebat cum duobus ſequẽtibus capitibus. Vnde ſatis liquet a Petro de preſbyteris & diaconibus.S.R.E.in ſummos pontifices eligẽdis, qui ſemper fuerunt ſenatores eccleſię:& hodie & Stephani tpibus cardinales nominati.Procedente aũt tpe ad ſedandas maiores cõtentiones & tumultus, qui ob eam rem ſępe oriebantur, Romani impatores manus ita appoſuerunt:ut nemo in pontificem canonice electus diceretur, niſi principis decreto eſſet cõfirmatus.Liberata poſt hęc tẽpora Italia:ac Romana ecclia a longobardorum duriſſimo iugo erepta:Hadrianus primus, ut.lxiii.di.c.Hadrianus, ſiue Leo.iii.ut alii uolũt, Romanum imperiũ ex Græcis in Germanos trãſtulit:Carolumq; magnũ Auguſtum declarauit:cui electionẽ Romani pontificis, & ius ordinãdę Romanę eccleſię cõceſſit.Nec multo poſt Leo octauus imperiũ Othoni alemanorũ regi ex ſaxonũ ꝓſapia primo cõfirmauit.lxiii.di.in ſynodo. Sed poſtea pientiſſimi Imperatores:quũ experiẽtia didiciſſent aliis forſan nõ ita piis principibus ſuccedẽtibus hmõi auctoritatẽ Romanę eccleſię & reipublicę chriſtianę pernitioſam fore:pſertim qm̃ Romanus pontifex a Chriſto inſtitutus eſt:ut impatorẽ, & oẽs oues paſceret, purgaret, atq; ſpũaliter iudicaret, illa ſe poteſtate abdicarũt:iuſq; integrum ad ſenatum eccleſię & Romanũ clerum:& populum rediit.Ludouico pſertim Imperatore ſtatuente atq; uolẽte.lxiii.di.Ego ludouicus.ex quo ꝑ uera Romani pontificis ſuprema monarchia ſatius oſtendẽda ad id res deducta eſt, ut Gregorius quintus Othone.iii. cõſentiente imperatores de cætero a nõnullis principibus ſpũalibus, & ſecularibus fore eligendos ſanxerit:& ſic ad ſummũ pontificem dei uices gerẽtem in terris tanq̃ ad eum, ꝑ quẽ reges regnãt, ſupremum chriſtianę monarchię principem Romani imperii moderationẽ pertinere ſignificauerit. Verum cũ uariis, cõtrariiſq; uulgi ſeditionibus, atq; ſtudiis, & aliqñ principũ uiolentia in electione põtificis creberrimi tumultus, cõtẽtiones, rixę, atq; ẽt cruentiſſimę pugnę cõmitterenẽ:ſępeq; altero per uim deiecto alter cathedrã occuparet:res Romanę ecclię in maximã perniciem deuenerat.Nã paruo annorum interuallo decẽ diuerſorum meritorũ uiri Petri ſedem tenuerunt.Bñdictus nonus, Syluęſter tertius, Gregorius ſextus, Clemens ſecundus, Damaſus itẽ ſecũdus, Leo nonus, Victor ẽt ſecũdus, Stephanus nonus, Bñdictus decimus:cuius ſucceſſor Nicolaus ſecũdus põtifex maximę prudẽtię & ſanctitatis, ut tãtis malis obuiaret anno ſalutis.Quinquageſimo primo ſupra annũ Milleſimũ in cõcilio Lateraneñ ſacrã legẽ dedit de electione Romani põtificis ꝑ ſacrum ſenatũ ſacro ſanctę romanę ecclię cardinaliũ peragendã eſſe:quã deinde in cõcilio ſeneñ.Alexãder tertius, & in Lugduneñ.Gregorius decimus, ac Vieneñ. Clemẽs quĩtus cõfirmauerũt:cuiuſquidẽ legis obſeruãtia aplicã ſedẽ ex maxima calamitate liberauit.Deinde ut ſchiſmata tollerẽtur Alexãder tertius in cõclio gñali ſtatuit ut il-

le demũ canonice electus cenſeretur, in quẽ duę collegii partes cõſenſiſſent. ſed uetuit Symachus cuipiã licere Põtifice adhuc ſupſtite uerbo ſcripto: uel ꝓmiſſionibus iuramẽto: aut aliquo alio mõ agere de ſucceſſore: transgreſſores dignitate & cõione priuans accuſanteſq; & conſcios impunitate, ac premio afficiendos cenſens. Nicolaus inſuper prefatus uoluit. Romani Pontificis electionem cum deliberatione predeceſſoris fieri debere. Poſt hęc autem ne diutinę uacationis incommodis Romana Eccleſia premeretur, neue patres uariis ambientium ſtudiis corrumpi poſſent Gregorius prelibatus eius nominis decimus in concilio Lugdunẽ ſtatuit Romano Pontifice uita functo Cardinales pñtes decem tantũ dies abſentes expectare debere, moxq; cum illis qui adeſſent locum cõclauis in urbe, in qua Pontifex cum ſua cura reſidebat, ſimul ingredi: cũ uno tantum miniſtro: uel ſi patens neceſſitas fuerit cum duobus. Conclaue ipſum nullo pariete aut uelamine ſeparandum: in cõi habitandum, ita claudendum: ut nullus poſtq̃ cõuenerit, egredi queat: Neminem ad colloquium admittẽdum: niſi forte re urgente: & uniuerſo collegio approbatum & a nemine nuncios, ſiue literas accipiendas. feneſtram ſiue porticulum unum tantum dimittendum, quo ſubminiſtrari poſſint, quę ad uitam pertinent. Si uero poſtq̃ patres intrauerint, intra tres dies electionem non ꝑfecerint: per quinq; ſequentes dies tam in prandio q̃ in cena uno tantum ferculo contentos eſſe oportere. quibus elapſis, ſi adhuc concordes non fuerint: panis tm̃ uinum & aqua illis adminiſtrentur quoad Põtificem rite eligant. Interim uero nihil de camera Apoſtolica a patribus ꝑcipiẽdũ nihil aliud omnino agendum, niſi cõi conſenſu aliquid pro patrimonio eccleſię neceſſario ſit prouidendum. Siquis ex patribus ob aduerſam ualitudinem egreſſus eſt, aut de nouo adueniens ingredi uoluerit re adhuc integra admittendum ea conditione: ut eo utatur quo alii patres tunc utũtur. Si extra locum ſuę curię Pontifex deceſſerit: cõueniãt cardinales in ciuitate illius territorii ubi deceſſit in palatio epali, uel alio condecenti loco, & omnia ſeruẽt quę ſuperius ſunt dicta. Statuit & alia pleraq; Gregorius: quę ad dños cõclauis & patrum tutelam ac ſecuritatem pertinẽt hortatur patres ad electionem rite faciendam pro dei honore & publica utilitate, & pactiones iuramenta obligationeſq; omnes pro ea re factas dãnat atq; irritat. Hoc Gregorii decretũ Clemens confirmans declarat illudq; per ſanctæ romanæ ecclię cardinales uacãte ſede nullo modo ĩmutari poſſe: nec licere cardinalibus quicq̃ poteſtatis, aut iuriſditionis pontificalis tunc exercere, niſi officio camerarii & maioris pænitentiarii ſi forte per id tẽpus uacarẽt pro tempore prouidere. Pro territorio aũt dioceſim intelligi uoluit hac additione, qđ ſi audiẽtia cãrum & lrarum apliſcarum in aliquo certo loco Põtifice moriẽte remanſerit: electionẽ ibi nõ autem ubi papa deceſſerit, eſſe celebrandam niſi prius per papam ſtatu-

tum fuiſſet de curia transferenda. Item ſi electione non completa patres de cõclaui ſimul, uel ſucceſſiue exierint, cõpellendos eſſe a dñis, ſeu magiſtratibus locorum rurſus ad conclaue redire: & opus perficere. Demum abſoluit omnes cardinales ad effectum electionis ab omnibus cẽſuris, & pęnis. Extat & decretum Clementis ſexti circa annũ ſalutis quadrageſimum ſupra Mille & trecentos editum: per quod ſuperiora ſtatuta limitãtur. Quod quia ultimum eſt & in ſacrorum canonum codicibus non adhuc deſcriptum de uerbo ad uerbum duximus inſerendum.

Clemens &c. ad perpetuam rei memoriam. Licet in cõſtitutione a fe. re. Gregorio papa. x. prędeceſſore noſtro ſuper electione Romani pontificis edita in concilio Lugdineñ. inter cętera caueatur expreſſe, qd' ſi eũdem põtificem in ciuitate, qua cum ſuà curia reſidebat, diem claudere cõtingat extremum, cardinales in palatio, in quo idem pontifex habitat, omnes conueniant, & in eo ſinguli ſingulis, niſi illi, quibus ex patenti neceſſitate duo permittuntur, ſint contenti ſeruientibus clericis, uel laicis, prout elegerint: unum cõclaue nullo intermedio pariete: uel alio uelamine habitent in communi. Et qd' diebus certis non facta prouiſione de paſtore decurſis: panis, uinum, & aqua tantũmodo eiſdem Cardinalibus donec ſubſequatur prouiſio adminiſtretur: Quia tamen ſicut frequenti multorum aſſertione & in cardinalatu conſtituti percepimus: nõnulli ex cardinalibus ipſis in obſeruatione conſtitutionis ipſius grauati nimium extiterunt: multiq; ex ipſis duos in dicto conclaui habuerunt ſeruitores nõ abſq; ſcrupulo conſcientiæ ꝓpter ambiguitatem dictorum uerborum, uidelicet ex patenti neceſſitate duo permittantur in dicta conſtitutione ut prętmittitur contentorum: Nos prouidere ſuper his cupientes: ex his & aliis certis cauſis rationabilibus, quæ ad id noſtrum animum induxerunt rigorem conſtitutionis ipſius, & ad fratrum noſtrorum ſupplicationem in hoc prouidimus temperandum. Statuentes qd' cardinales poſtq̃ conclaue huiuſmodi: ſeu clauſuram pro dicta electione celebranda intrauerint ſinguli duos ſeruientes tantum clericos: uel laicos prout duxerint eligẽdos, ac inſuper ſingulis diebus pręter panem uinum: &: aquam in prandio, & in cena unum dumtaxat ferculum carnium unius ſpeciei tãtummodo, aut piſcium, ſeu ouorum cum uno potagio de carnibus, uel piſcibus principaliter non confecto & deceñ ſalſamentis habere ualeant ultra carnes ſalitas: & herbas crudas: ac caſeum, fructus, ſiue electuaria. Ex quibus tamen nullum ſpecialiter ferculum conficiatur, niſi ad condimentum fieret uel ſaporem. nullus uero eorũ de alterius ferculo ueſci poſſit, liceat etiam eis ex decẽtia honeſtatis habere in clauſura huiuſmodi, cũ in lectis quieſcendi cauſa: uel dormiendi eſſe uoluerint, intermedia ſeu uelamina ſimplicium tantummodo cortinarũ. & fe. me. Clementis papę quinti ꝓdeceſſoris noſtri, & aliis cõſtitutiõibus aplicis cõtrariis: quibus

propter hoc in aliis derogari nolumus non obſtãtibus quibuſcunq;. Nulli ergo &c. Datum Auinioni. VIII. idus Decembris, anno. X.

Exhortatio ut reuideantur maiorum decreta ſuper electione.

HAEC pauca ex decretis ſanctorum patrum libauimus ꝓ ingenii noſtri imbecillitate. Sed hortamur Reuerẽdiſſimos. D. Cardinales ut cum electionis negocium iminebit ſecundum Hoſtienſis in ſua lectura conſilium: diligenter reuideant pontificum & conciliorum ſtatuta de electione Romani Pontificis edita & doctorum ſuper ea re interpretatiões. Et quoniam res ẽ maxime ardua, indigetq; magna diſcuſſione, fiet fortaſſis ſuper hac re ſpecialis tractatus. Exequiis igit defuncti pontificis per nouem dies completis, & conclaui opportuno pręparato: decima die patres cõueniunt in baſilica Sancti Petri, uel alibi pro temporis, & loci opportunitate: ubi per unum ex eis miſſa de ſpiritu ſancto celebratur, & in fine per aliquem pręlatum ſeu aliũ doctum uirũ habeatur ſermo, in quo moneantur patres ut ſepoſitis omnibus priuatis affectibus deum tãtum prę oculis habẽtes Sanctę Romanę & uniuerſali eccleſię de paſtore idoneo prouidere curent. Eſtq; admodum conueniens ut decreta ſummorũ pontificum pro electione huiuſmodi ſtatuta ab ipſo oratore ſummatim repetantur: & reducãtur ad memoriam dominorum cardinalium. Re diuina peracta ſi placet patribus tunc intrare cõclaue, clericus cerimoniarum capiat crucem papalem, & procedat: quẽ Cardinales ſequantur, Epiſcopi, Pręſbyteri, Diaconi, Crucem pręcedunt familiares cardinalium laici, & immediate cantores cantantes hymnum Veni creator ſpiritus, Et in conclaui apud altare prior cardinalium dicit orationem. Deus qui corda fidelium. poſt cardinales ſequuntur pręlati, & alii curiales clerici. Cardinales erunt cum ſuis cappis obſcuris. Si uero uolũt differre introitum ad ueſperam, conueniant de hora, & uadant domum ad prãdiũ, ubi hora cõgrua fuerit anteq̃ diſcedant, ſi prius hoc non fecerint: qđ facere conuenit: ſi poſt miſſam ſunt ingreſſuri conclaue, conuocent familiam ſuam unuſquiſq; moneant hortentur omnes primum ad orandum clemẽtiſſimum deum, ut patribus inſpiret ea circa electionem futuri põtificis agere: quę ſuę placita ſunt uoluntati & ſaluti ſanctę Romanę eccleſię, atq; uniuerſę reipublicę chriſtianę profutura. Tum ut domum die noctuq; bene cuſtodiant. magiſtro domus obediant: pacifice & quiete inter ſe uiuant, & per urbem non multum uagentur. Noctu autem domi ſe omnino contineant: Deinde hora pręſcripta in nomine domini uadant ad baſilicam ſancti Petri, ſi Romę & in palatio apoſtolico fit cõclaue. Sin alibi ad eccleſiam conclaui proximam: & ualde honeſtum immo neceſſariũ uidetur, ut anteq̃ conclaue ingrediãtur, patres omnes deo ſe reconcilient, confiteantur peccata ſua, & qui non ſunt celebraturi communicent, ut ſint capaces gratiæ ſpiritus ſancti in tanta re peragenda admo-

dum neceſſarię.Poſtq̃ uero omnes conuenerint, aſcendant ſimul ad con
claue.Et quum ad altare conclauis conuenerint, prior epiſcoporum car
dinalium omnibus aliis aſtantibus, & pręſente ac rogato aliquo notario
exigat corporale iuramentũ tactis ſacris euãgeliis a cuſtodibus cõclauis,
& a ſecũdis, ac tertiis cuſtodibusq; fideles & diligẽtes erũt ad cuſtodiã dũ
palatiũ & cõclaue.Reuerẽ.D.Cardinaliũ, neq; pmittẽt Reuerẽdiſſimos
D.Cardinales ullo modo grauari ultra conſtitutiones ſanctorum Patrũ
de electione Romani Pontificis ſtatuẽtes, & maxime Clemẽtis papę ſex
ti, quas quantum ad eos pertinet, omni ſtudio & integritate ſeruabũt, &
ab aliis pro uiribus facient obſeruari.Quarti uero cuſtodes ideſt portæ
ultimę introitus conclauis pręter hęc iurabunt, qđ non permittent ali
quem appropinquare ad portam cõclauis, aut loqui, ſiue literas dare ali
quomodo illis, qui ſunt intus, niſi de expreſſo conſenſu totius collegii, &
ſcripta, quę ad collegium pertinerent.Item qđ perſcrutabuntur cibaria
& uaſa, quę intromittẽtur omni ſolertia & fide introſpiciendo epulas, &
fercula, ne forſan laterẽt aliquę literę, uinum & aquã in uaſis uitreis por
tari facient, & conſtitutiones pręfatas integre obſeruabunt. Tum exclu
ſis omnibus aliis prior epiſcoporum cardinalium ipſos cardinales uer
bis conuenientibus hortabitur, ut uelint cogitare magnitudinem rei, de
qua ſunt tractaturi: qua nihil inter eos excellentius eſſe poteſt. Electuri
enim ſunt Ieſu Chriſti uicarium, Petri ſucceſſorem, paſtorẽ dominici gre
gis: aulę cęleſtis clauigerum, & omnium chriſtianorum principem debe
re illos memoria repetere formam, atq; rationem a ſanctis patribus tra
ditas in electione ſeruanda: quas ſine grauiſſima dei offenſa & proprię ſa
lutis diſcrimine pretermittere non poſſunt. Proinde dimiſſis omnibus
animi affectibus: ſolum honorem dei: ſalutem rei publicę chriſtianæ: &
Romanę eccleſię commodum ante oculos habeant, & talem eligere cu
rent: qui eccleſię dei pręeſſe, & pdeſſe ualeat, & ſciat.His peractis Reue
rendiſſimi.D.Cardinales ad cellulas quiſq; ſuas diuertũt: & camerarius,
aliiq; officiales camerę apoſtolicę omnes extra conclaue abire iubent: p
ter eos, quos remanere oportet: ut infra dicemus. Tum omnibus pręedi
ctis expulſis porta conclauis cum ſuo porticulo omnibus ſerris clauda
tur intus & extra: aſſignenturq; claues duæ clericis cerimoniarum in
terioribus, & tres pręlatis cuſtodibus exterioribus. Deinde accenſis fu
nalibus aliqui iuſſu patrum ad hoc deputati latebras anguloſq; omnes
conclauis diligenter ſcrutantur, ne quis extra ordinem inter clauſos re
manere poſſit, in conclaui ordinarie ſi remanent omnes Reuerẽdiſſimi
D.Cardinales, & unuſquiſq; illorũ pro ſuo ſeruitio retinet duos ſeruien
tes tãtũ, ſiquis aũt aduerſa ualitudine premeretur conceditur ſibi tertius
miniſter ex conſuetudine non ex conſtitutione.Præterea ſacriſta ſacri pa
latii ſolus & duo clerici cerimoniarum.Seruitores Dñorum Cardinaliũ

quiſq; hero ſuo famulatur. Sacriſta diuina celebrat in communi coram patribus, & ueſtes, ac paramenta futuri pontificis ſeruat, preparatq;. clerici cerimoniarum celebranti ſubminiſtrant. ſubſellia pro dominis cardinalibus, ubi & quomõ illis placet pparant, & in cõi omnibus patribus ſeruiunt: conſueuitq; aliis ſuperioribus temporibus inſtrumentum de electione pontificis confici. Cum prandii, ſeu cene tempore cibaria afferuntur, familie cardinalium cornutas (ita enim coffinos appellant, quibus illa portantur) uſq; ad ſecundam cuſtodiam deducũt. Tum prefectus familie illius cardinalis cum duobus, qui cornutam portãt, uſq; ad ultimã cuſtodiam accedunt. prelati cuſtodes cornutam aperiunt, fercula & omnia: que intus ſunt diligenter perſcrutantur, nequid literarum inſit. Tũ aperto extrinſecus porticulo intrinſecus aperiri per clericum cerimoniarum, uocariq; ſeruientes illius cardinalis, cuius cornuta eſt aduecta, iubẽt: illiq; cornutam cum cibis aſſignant & uinũ quod eſt in uitreis phialis allatum. Seruitores, qui extra aſtant ad portã conclauis non accedũt: & qui intus ſunt, a prelatis cuſtodibus cornutas recipiunt, & qui primũ uenerint, primum expediuntur. ante portam intus aliquantulum remote ſuſpẽditur cortina quedam, ne per porticulum cum aperitur, uideri poſſint, qui ſint intus. Et hoc ſemper ſeruatur cum cibaria portantur.

Primis tribus diebus miniſtrantibus patribus cibi libere pro eorum uolũtate, illis elapſis panis: uinum: & aqua cum uno ferculo tantum carnium: piſcium: uel ouorũ unius ſpeciei cum ſalſamẽtis ſapore: caſeo: herbis crudis: & fructibus. Neq; ſecundum conſtitutionem Clementis licet alicui ex patribus de ferculo alterius ueſci. Dum patres comedũt, aut aliquid aliud in cellulis agũt, cortine anteriores & collaterales aperte ſemper eſſe debent, niſi cum in lecto interdiu ſiue noctu quieſcunt. Cum autem collegialiter a patribus eſt aliquid agendum, utuntur croceis obſcuris: & ſubtus paruo caputio ſupra rochettum. Eſt aũt crocea genus chlamidis longe ad terram uſq;: a parte anteriori aperta a ſummo ad imum circa collare rugoſa, in formam capparum prelatorum, ſi demas cucullum. quando autem ſunt in cellis, aut per aulas deambulant, poſſunt eſſe in rochettis ſiue cum paruis mãtellis deſuper ut magis placet. Caueãt diligẽter patres, ne cum horas canonicas ſoli: uel cum alio legũt, ſeu quippiam aliud in cella agunt, moleſtiam aut impedimentum inferant. Et in primis ne conuenticula noctu agitent, neue ambiendo per cellulas, ſiue p aulas immoderate diſcurrant. Idq; multo magis curent ſeruientes, maxime: ne dum patres quieſcunt, ſurſum & deorſum diſcurrẽdo ſtrepitum faciant. Noctu locis oportunis ardeant lampades, & aſſiduo in locis tenebroſis apud latrinas. Conſueuerunt noſtris temporibus patres anteq̃ ad electionem deueniant, ſtatuere quedam communi conſenſu a futuro põtifice confirmanda, que poſtea ſinguli ſubſcribũt, iuramẽtoq; aſtringũt

ſe obſeruaturos ſi ad Pontificatum aſſumantur. hęc ubi perfecerũt de ele ctione agere incipiunt.

Quę ſeruanda ne electio poſſit impugnari.

Sed aduertendum eſt per Reuerẽdiſſimos. D. Cardinales, ut in electio ne ſeruent ſanctorum patrum canonicas conſtitutiões. Nicolai ſecũdi ſed Alexandri tertii. Gregorii decimi. Clemẽtis quinti, & ſexti, & aliorũ ſiquę ſunt, ne impugnari poſſit electio. Sciãtq; tam epiſcopos, q̃ præſbyteros, ſeu diacones cardinales ęqualem in eligendo poteſtatem habere, neq; fieri relatiõem meriti ad meritum: neq; zeli ad zelum: ſed numeri ad numerum. Ita ut ille: qui a duabus partibus cardinalium cuiuſcunq; ordinis ſit rite electus ſit: pro uero & indubitato pontifice habeatur, & cardinales nouos, ut primum creati, & publicati fuerint, eandem habere poteſtatem in electione niſi os fuerit eis clauſum a Pontifice & non apertum ante mortem, quia tunc non haberent poteſtatem. ſin autem nõ fuiſſet eis os clauſum integra permaneat poteſtas. Poſt mortem Innocentii vi. in electiõe ſucceſſoris, in qua fuit electus Vrbanus quintus extra collegium, tunc abbas Sancti Germani Altiſiodorẽſis de Rocha: abbas Cluniacenſis aſſumptus in Cardinalem per Innocentium primo uenit ad curiam in die obitus dicti Innocentii: & q̃uis inſtallatus non eſſet in conſiſtorio nec haberet titulum, fuit admiſſus per alios cardinales ad conclaue electionis, ut alii Cardinales ãtiqui: & ita duo ex cardinalibus antiquis ex cõmiſſione collegii cauſa cognita indicarunt eſſe faciendum, quia ſola aſſumptio ad cardinalatum habet ius eligendi, & alia cardinalibus conueniẽtia, & propterea Papa in tempore clauſit os nouis, quod prius erat apertum. Et quãuis Romanus Pontifex canonice inſtitutus nullo humano iudicio iudicari poſſit, niſi fiat hereticus, ſi tamen contra formam iſtarum conſtitutionum papatum ſibi uſurpauerit, tam ipſe q̃ ei adhęrentes ſunt excõmunicati, & ſimiliter electus per ſeditionem, impreſſionem, uel quodlibet aliud ingenium uidelicet per calliditatem, & fraudem. Conſuetudo fuit apud ſuperiores, ut duę miſſę ſingulis diebus in conclaui dicerentur, una de die currenti altera propria que ſede uacante dicitur, & ſcripta in fine huius uoluminis, una per ſacriſtam, altera per aliquem ex capellanis cardinalium, niſi ipſi cardinales perſonaliter uelint celebrare. Cum igitur de electione agere uolunt audita miſſa domini cardinales ſoli in capella illa remanent, ſedentq; ſuper ſcabella, ſiue ſcamna illis parata: ſup altare reſtat calix uacuus & patena, ante altare menſa parua rubeo panno coperta ponitur, & ſuper eam pugillares, & papirus: Inter concauum & altare iuxta menſam ponuntur ſcabella tria. In quorum medio Epiſcoporum, a dextris pręſbyterorum, & a ſiniſtris diaconorum cardinalium priores ſedent. Sacriſta uero, familiares cardinalium, & omnes alii, qui in conclaui reperiũtur, in capella ma

ſori ubi cellulę ſunt claudūtur, ſoli clerici cerimoniarum ſolēt extra portam capellę paruę, ubi patres clauſi de electiōe tractāt, expectare, preſto uēturi ſi a patribus pro aliqua re uocarētur. Cum omnes ordine ſuo cōſederint prior Epiſcoporum in loco prędicto ſedēs cōmodis uerbis hortatur patres ad prouidēdum ſanctę Romanę Eccleſię de uiro idoneo, & ſufficiēti, & qui tātum onus utiliter ferre queat. Deīde proponit eis perquā uiam ad electionem procedere placeat, per uiam compromiſſi, ſiue per uiam ſcrutinii: quod ſi forte aliquis patrum diceret in hāc ſentētiam. Reuerēdiſſimi domini perſpecta ſingulari uirtute, probitate &c. Reuerendiſſimi. D. N. ego iudicarem ſine alio proceſſu ipſum eligēdum ad ſumū Pōtificatum, & ex nūc ego eligo ipſum in ſummum Pōtificē ſanctę Romanę Eccleſię, ſi alii uel ſaltim duę partes iſtius ſentētiam ſequerētur, & uiua uoce ſimili modo illum talem eligerēt, ille eſſet canonice electus, & uerus papa. Et uocatur per uiam ſpiritus ſancti talis electio ſine cedulis aut compromiſſo: Sępeq; apud maiores noſtros fuit celebrata hęc uia. Si dominis cardinalibus placuerit procedere per uiam compromiſſi; oportet quod omnes cōcordēt ad compromittendum, alter nō tenet: niſi forte duę partes tādiu in ſentētia permanerēt, quoad compromiſſarii electum nominarēt, illumq; compromittētes comprobarēt. tūcq; ut electus a duabus partibus eſſet canonice electus, forma autem talis cōpromiſſi eſt huiuſmodi.

IN NOMINE DOMINI AMEN. anno eiuſdē &c. die &c. Nos Epiſcopi, pręſbyteri, & diaconi ſanctę Romāę eccleſię cardinales omnes & ſinguli in conſiſtorio exiſtentes uidelicet. T. oſtieñ. D. portueñ. & ſigillatim omnes alii nominētur cardinales de electione tractantes ſūmi Pōtificis: elegimus, & eligimus per uiam procedere compromiſſi, & unanimiter, & cōcorditer nemine diſcrepāte elegimus compromiſſarios Reuerēdiſſimos patres Dominos. T. epiſcopum &c. A. tit. ſancti. N. pręſbyterum &. L. ſancti Hadriani diaconum cardinales quibus damus plenariam facultatem, & poteſtatem prouidēdi ſanctę Romanę eccleſię de paſtore ſub hac forma uidelicet quod duo ex ipſis poſſint eligere tertiū de ſeipſis, & omnes tres concorditer de collegio, uel de extra poſſint Romanę & uniuerſali Eccleſię ꝓuidere. Et uolumus quod dicta poteſtas duret uſq; ad conſumptionem cādelę inibi ex cōſenſu ſingulorum accēſę; & promittimus nos illum pro Romano pōtifice habituros, quem dicti compromiſſarii in forma prędicta duxerint eligēdum &c. cōpromiſſarii uero ad partem in aliquo loco ſeparato ſe retrahāt, & primum inter ſe proteſtentur, quod per quācunq; prolationem uerborum nō itelligunt dare conſenſum ſuum, niſi in ſcriptis illum expreſſe ponāt, ut inter ſe poſſint uti uerbis humanis & reuerentialibus ſine pręiudicio. Alius modus eſt, & magis tritus procedēdi per uiam ſcrutinii: qui ſi magis placet, pri

mo deliberandum eſt, an poſt ſcrutinium eadem die ſit attētanda uia per acceſſum. deinde omnibus in locis ſuis in capella cōſedentibus prior Epiſcoporum cū cedula ſua in manu, accedit ad altare, & genuflexus aliquātulum orat, tum ſurgit, & cedulam prędictam, quam primo oſculatur, in calice reponit, Priore Diaconorum a ſiniſtra parte altaris, ubi epiſtola legitur ſtante, & patenam manu ſua eleuante: has cedulas, quę uota eorum continent, ſcribere ſolent Reuerēdiſſimi Domini ad partem, quomodo eis placet in hanc formam. Ego. A. Epiſcopus oſtieñ &c. Cardinalis &c. eligo in ſummum Pontificem. Reuerendiſſimum Dominum meum. D. S. titu. Sancti Marci Preſbyterum Cardinalem, & eodē modo quiſq; nominare poteſt duos, aut plures de collegio in eadem cedula, & aliquem extra collegium a tergo ipſius cedulæ. Cedulam ipſam bene plicatam ſigillo ſuo annulari ſignat: & ut diximus facta prius oratione illam deoſcūlatam quiſq; in calicem ponit. Vt autem prior Epiſcoporum cędulam in calice poſuit, accedit ad dextrum cornu altaris, & ibi cum priore diaconorum patenam eleuat, dum patres uotorum cedulas calici imponunt. Qui ordine ſuo omnes ſigillatim Epiſcopi Preſbyteri & Diaconi, eodē modo, ut de priore Epiſcoporum diximus cedulas in calicem mittunt, cedulis in calice depoſitis ſedent patres, & quiſq; ante ſe ſcabellū habet cū papyro & pugillaribus in papyro ſcripta ſunt per ordinem patrum omnium pręſentium nomina cum aliqua diſtantia ita ut unum tantū nomē in quolibet uerſu contineatur, in hunc formę modum.

Reuerendiſſimus Dñs Nicenus habet.

Reuerēdiſſimus Dominus Rothomageñ. hēt. Et ſic de ſingulis. Et ſcribuntur nomina, quibus communiter appellantur propter breuitatem & nō nomina titulorum. Tum prior Epiſcoporum calicem de altari ſimul cum Diaconorum Priore ſumens illud ſuper menſam prędictam imponit: deinde & ipſe et Diaconus. ſedent a dęxtris Priore Preſbyterorum ſedente: ut prędiximus, Prior deinde Epiſcoporum ſedens calicem manu dextra capiens: ac ſiniſtra patenam firmam retinēs: calicem ipſum ſuper patenam immittit, Ita tamen ut nihil effundat, & iterum calicem erigens ſuper menſam, ut prius erat, illum cōſtituit, tum ſiniſtra aliquātulum patenam eleuans dextra cedulam unam, quę ſorte ad manus uenit palam digitis duobus extrahit: illamq; primo priori preſbyterorum oſtendens: legēdam porrigit Diaconorum priori: qui eam mox aperit & uoce qua ab omnibus exaudiri poſſit diſtincte legit. Ego. N. Cardinalis Papieñ. eligo in ſummum Pontificem Reuerendiſſimum Dominum meum. D. B. titu. ſanctę Sabinę preſbyterum cardinalem &c. ut ibi ſcriptum inuenit. Cardinales omnes tam ipſi tres priores q̄ alii ſuper nomina in cedula nominatorum: eligentium nomina ſcribunt in papyris ſuis uel ſignū aliquod faciunt, omnibus cedulis perlectis & uotis eligentium deſcriptis. Tres

priores uota computant, & alta uoce habẽtes plures uoces Diaconus nominat dicendo. Reuerendiſſimus. D. A. habet uoces decem, & Reuerendiſſimus. V. habet uoces octo. Et Reuerẽdiſſimus. D. habet uoces ſeptẽ. Deinde ſi non poteſt attemptari uia per acceſſum, & uoces non ſufficiũt: Re ĩfecta patres diſcedunt, neq; per totum diem aliud agi poteſt circa actum electionis, quia non fit bis in die ſcrutinium. Sequenti die iterũ ſummo mane in capella cõueniunt & Re diuina peracta ſcrutinium, ut die pterita faciunt, cedulas in calicem mittunt, quæ a prioribus extrahuntur, leguntur, & computantur ut ſupra. Deinde ſi duæ partes in cedulis nõ cõueniunt procedunt ad electionem per uiam acceſſus. Nam hoc pacto celerius ad finem electionis peruenitur ad illos accedẽdo quo in cedula nõ nominauerit, & poteſt fieri acceſſus ad unum, uel plures ſicut & nominatio in cedulis. ſed ex honeſtate & decore iuniores debent aliquãtulum expectare, qđ antiquiores acceſſum incipiant. Illis uero diutius ſuperſedentibus quilibet poteſt incipere, ſurgit qui uult incipere & dicit. Ego accedo ad Reuerendiſſimum Dominum meum talem, & ſtatim omnes ſignãt ſuper nomen electi nomen accedentis, & ſimili modo & alii, qui uolũt accedunt, & ſignantur. ſi non concurrunt duę partes nihil factum eſt, & ſequenti die ad ſcrutinium reuertuntur. Si autem uoces ſufficiunt: qui ultimo ex neceſſariis uocibus accedit ſolet dicere. Et ego accedo ad Reuerẽdiſſimum Dominum meum talem, & facio eum Papam. Et notãdum. qđ ſi acceſſus fieret ad plures imperceptibiliter & inconfuſe ita, ut duo haberent duas partes: nemini ius acquiritur & pro infecto habetur. Legimus ſuperioribus temporibus cũ duę partes in electione concordabant: priorem diaconorum conſueuiſſe induere electum mantum Papale dicendo. Ego inueſtio te de Papatu, ut pręſis urbi, & orbi. Sed hodie non ſeruatur. Conuenientibus duabus partibus in unum quempiam ille uerus, & indubitatus eſt Pontifex, tamen conſueuerunt & alii accedere, & rurſus prior Epiſcoporum omnibus ſedẽtibus nomine totius collegii illum talem eligit in Romanum Pontificem, & eius aſſenſum requirit. Quo habito omnes ſurgunt primo ad congratulandum, deinde eum exuunt croçea, & caputio paruo, & ſic cum ſuo rochetto faciunt illum ſedere ſuper ornata ſede, quam locant ante menſam, ubi priores ſedebant. Imponunt illi annulum piſcatoris, & exquirunt quo nomine uelit nũcupari: & tunc ſolet ſubſcribere conſtitutiones ante electionem firmatas, & iuratas, & ſignare aliquas Supplicationes.

Interim uero prior Diaconorum apertã ſacrarii feneſtrella, qua populus expectans uideri poteſt, crucem profert alta uoce clamitans. Annuncio uobis gaudium magnum: Papam habemus. Reuerendiſſimus Dominus Cardinalis malfecteñ. electus eſt in ſummum Pontificem, & elegit ſibi nomen Innocentius octauus.

De indumentis electi, & prima ueneratione a Cardinalibus.

His peractis ducitur electus i ſacrariũ, & a Diaconis Cardinalibus exuitur ueſtimentis cõmunibus, quę ex antiqua conſuetudine cedunt clericis cerimoniarum, induiturq; Papali habitu, toga ſcilicet lanea albi coloris: caligis rubeis, Sandaliis rubeis aurea cruce ornatis, cingulo rubeo cum aureis fibulis, birreto etiam rubeo, & demum mundo nitidoq; rocheto. deinde imponunt ei amictum, albam longam, cingulũ, & ſtolam ornatam cum perlis pẽdentem a collo, ſi eſt preſbyter, aut Epiſcopus. Si autem eſſet diaconus, ſtola ſit ſuper humerum ſiniſtrum in formã diaconi, ſi ſit ſubdiaconus, uel infra nõ ponatur ei ſtola, & ita indutũ educunt, ac ſuper prędictam ſedẽ rurſus ſedere iubent: ibiq; ſupplicationes cõplures ſignat. demũ dñi Cardinales depoſitis croceis, & paruis caputiis cappas ſuas reaſſumũt: Imponũt nouo Põtifici pluuiale rubeum precioſum: & mitram auro, & gẽmis ornatam: illumq; ſedere faciũt ſuper altare cui Cardinales oẽs reuerẽtiã exhibẽt p ordinẽ pedes mãus, & os deoſculãtes.

Dum hęc aguntur, portę conclauis oẽs aperiuntur. repagula, muriq; oſtiorum, & feneſtrarum deiiciuntur. pulſantur campanę, & ſigna letitię omnis generis eduntur. Pontifex nouus pcedente cruce, & Cardinalibus ad Eccleſiam Sancti Petri deſcendit: & proſtratus ante altare ſine mitra aliquãdiu orat: agitq; gratias Deo, & beatis Apoſtolis. Tũ ſurgẽs a Cardinalibus ſuper altare ad ſedẽdum conſtituitur cum mitra, & prior Epiſcoporum genuflexus incipit. Te deum laudamus, quem hymnum cãtores proſequuntur. Interim Cardinales pedes electi, manus, & os deoſculãtur ſeruato ordine: quód & alii, qui adſunt, plati & nobiles faciũt. finito hymno idẽ prior Epiſcoporũ ſtans a cornu ſiniſtro altaris, ubi Epiſtola legitur, dicit ſuper electũ. Pater noſter. deinde & nos &c. Sed libera &c. Saluum fac Dñe ſeruũ tuũ electũ noſtrũ. ℞. deus meus ſperãtẽ in te. Verſ. mitte ei dñe auxilium de ſancto. ℞. & de Syon tuere eũ Verſ. Dñe exaudi orationẽ meã. ℞. & clamor meus &c. Verſ. Dñs uobiſcũ. ℞. & cũ ſpũ tuo. Oremus Omnipotẽs ſempiterne deus miſerere famulo tuo. N. electo in ſũmũ Põtificẽ, & dirige eũ ſecundũ tuã clemẽtiã i uiã ſalutis ęternę: ut te donãte tibi placita cupiat, & tota uirtute pficiat p Chriſtũ dñm noſtrũ Amẽ. His ſeruatis deſcẽdit electus de altari, & uerſus ad populũ ſolẽniter benedicit dicẽs. Sit nomẽ dñi benedictum. Tum eodẽ ordine reuertitur ad camerã Papalẽ, & ibi quieſcit, & dñi Cardinales reuertũtur ad ppria.

Quod ſi electus eẽt aliquis extra collegiũ, & tñ i urbe, uel loco uicino anteq̃ patres exeãt e cõclaui uocetur noĩe collegii ab aliquibus platis, & introductus in cõclaui: a priore Eporum intimetur ei electio, & requiratur eius cõſenſus. quo habito: oĩa fiant, quę de electo preſente ſuperius dicta ſunt. Si autẽ nõ cõſentiret iterum ad nouam electionem faciẽdã pcedãt. Si aũt canonice electus eẽt abſens: ita qđ per aliquos dies eius preſentia

haberi nō poſſet:patres publicata eius electione,& deſtinata ad electum idonea legatione,conclaui exeant:legati cum mādatis,& autēticis documentis nominato electionem inſinuent,& cōſenſum exquirant acceptantem ſummum Pontificem ſalutent,& habitu Pontificali exornent,referantq; patribus,deinde reliqua peragūtur,ut nouo electo,& collegio ui debitur.Si autem acceptare noluerit,iterum dñi Cardinales in conclaue reuertātur ad nouam electionem peragendam.Ante coronationem ſuā electus Romanus Pontifex conſiſtoria tenere nō conſueuit,neq; prouiſiones aliquas Eccleſiarum facere,Si tamen aliquo impedimento coronationem diutius differre oporteret,& urgeret neceſſitas,Eccleſiis recte poſſet prouidere,& omnia quę eſſent ꝑ utilitate Reipublicę peragere.& hoc tempore Bulla plumbea literarum ſuarum ab una tantum parte imprimetur,ubi ſunt capita Apoſtolorum:ab alia autem ubi literę ſui nominis imprimi ſolent,nihil erit.In principio ſi prius erat Epiſcopus conſecratus,ſcriberetur Innocētius Epiſcopus ſeruus &c.ut alias.Si autem non eſſet conſecratus Epiſcopus:ſcriberetur Innocētius electus ſeruus ſeruorum Dei.In fine autem literarum ante datam adduntur hęc uerba.Nec mireris quod bulla exprimens nomen noſtrum non eſt appenſa pñtibus.Nam hii,qui fuerunt hactenus electi in Romanos Pōtifices ante ſuę conſecrationis,& benedictionis ſolemnia in ſuis bullandis literis modum huiuſmodi obſeruare conſueuerunt.In data autem dicitur loco Pontificatus noſtri:ſuſcepti a nobis Apoſtolatus officii anno primo.

De ordinatione,& conſecratione ſummi Pontificis. Sectio.II.

Æterum ſi electus in Romanum Pontificem non eſſet in ſacris ordinibus conſtitutus,ut de Petro Moroneo anachoreta,& de quibuſdam aliis patrum noſtrorum memoria accidit,ſtatuta per eum die ante diem coronationis per aliquem Epiſcopum Cardinalem,uel alium,ſi magis placet,ordinetur,& ad omnes ordines etiam preſbyteratum poterit in eadem die ſimul,uel interpellatis diebus promoueri,ut placuerit.In promotione autem hęc ſeruabūtur.Conuenient in loco,ubi ordinatio fieri debet,electus Pontifex cum duobus diaconis,& aliquibus preſbyteris Cardinalibus,ſubdiacono & accoluthis apoſtolicis:& omnes conuenientibus ſibi,& tēpori paramētis ornētur.Deinde Epiſcopus conſecrator cum ſuis miniſtris paretur,paretur etiam ante altare,credencia pro conſecratore,& credencia pro Pontifice electo cum rebus opportunis ad ordinationem,electus ordinandus ad ſubdiaconatum in ſede ſua in loco conuenieti conſtituta,primo lauet manus,tum ſupra rochetum paretur amictu,ita tñ ut poſſit imponi ſupra caput cum tempus erit:alba,& cingulo deīde pluuiale:quod

poſt

poſt collum remittit:ut totum retro dependeat:tum mitram accipiat tẽpori opportunam. Cum omnia parata erunt, electus accedit ad altare, ꝓcumbet ad orationem ſine mitra: & ſurgens faciet confeſſionem cum ordinatore, deinde reuertetur ad ſedem ſuam & leget introitum &c̃.ut alias. & ordinator procedet in miſſa more conſueto uſq; ad collectam ante epiſtolam excluſiue. Tunc electus ſuper faldiſtorium procumbet ſine mitra. ordinator autem in ſcabello ad eius ſiniſtram cum mitra:& alii omnes in locis ſuis ſine mitra:& fiet litania per ſubdiaconum.& cum peruentũ fuerit ad locum conſuetum, ſurget ordinator:& benedicet electum tertio dicẽs. Vt hunc electum &c̃.ut in ordinario.deinde iterum procumbet, & finietur litania. Tum electus ſumpta mitra reuertitur ad ſedem ſuam, & ordinator accedet ad eum:& ſedenti cum mitra ipſe ſtans cum mitra dat electo calicem uacuum cum patena:& mox urceolos cum uino, & aqua, baccale, & manutergium: Quæ omnia electus tanget ambabus manibus ordinatore dicente. Vide huiuſmodi miniſterium &c̃.deinde ſucceſſiue etiã cum mitra ordinator dicit. Oremus Deum patrem, & dominum noſtrũ. &c̃. Tum depoſita mitra dicit. Oremus, flectamus genua, leuate. Et interim etiam electus ſurgit ſine mitra, & ordinator ꝓſequitur. Domine ſancte pater omnipotens ęterne deus &c̃.qua finita oratione electus ſedet ſine mitra & ordinator accepta mitra imponit amictum ſuper caput electi dicẽs. Accipe amictum &c̃.qui mox reaſumit mitram, & ordinator imponit illi manipulum in brachio ſiniſtro dicẽs. Accipe manipulum &c̃.tum ſurgit electus.extrahitur ſibi mitra & pluuiale, & ordinator induit eũ tunicella dicens. Induat te Dominus ueſte &c̃.ſedet. Deinde electus cum mitra & ordinator tradit illi librum epiſtolarum dicens. Accipe librum epiſtolarũ &c̃. Finita ordinatione Subdiaconatus.ſi electus nõ uult ulterius procedere, reaſſumit pluuiale & finitur miſſa more conſueto. Si uero placuerit ad Diaconatum procedere, ordinator, apud altare in ſuo faldiſtorio proſequitur collectam [illegible] cum oratione pro ordinando ſub eodem ꝑ Dñm & dicetur epiſtola ſuo ordine. Qua finita, ſi electus ante electionem erat ſubdiaconus, paretur in principio ſicut diximus, addito manipulo, & finita epiſtola ꝓcumbat in faldiſtorio, & fiet litania, ut diximus. Si aũt tunc ordinatus eſt, finita ep̃la ſurgat & deponat tunicellã & iterum ſedeat cum mitra & plluuiali a collo, ordinator autem ad eũ accedit & ſtans cũ mitra dimiſſis aliis rebus dicit, Oremus dilectiſſimi Deum patrem oĩpotentem &c̃.& cũ peruenerit ad Per oĩa ſecula in pręfatõe deponit mitrã, & proſequitur præfationẽ uſq; ad eum locũ, ubi dicitur, & quæ ſunt agenda cõcedere.tũc electo ſine mitra ſedenti imponet ipſe ſolus dextrã manũ ſuper caput dicens. Accipe ſpiritum ſanctũ ad robur &c̃. Deinde ꝓſequitur præfationem uſq; in finem, tũc depoſito pluuiali, & mitra ab aſſiſtẽtibus

electo ſtanti ordinator cum mitra ponit illi ſtolam ſuper humerum ſiniſtrum dicēs. Accipe ſtolam cādidam &c̄. deinde induit eum dalmatica dicens. Induat te Dominus &c̄. & mox tradit illi ſedenti euāgeliorum librū dicens. Accipe poteſtatem &c̄. Quo facto electo ſine mitra ſurgente ordinator depoſita mitra uerſus ad altare dicit. oremus, & miniſtri. flectamus genua. &c̄. Et ipſe proſequitur uerſus ad electum. Exaudi Domine. &c̄. & Domine ſancte pater &c. His completis ſi noluerit ad ulteriora procedere miſſa ſuo ordine finitur. Si autem ad preſbyteratum tunc erit promouēdus: ordinator reuertetur ad ſuum faldiſtorium, & leget graduale, & alleluia ſiue tractum: & poſtea procedet ad ordinem ſacerdotalem, ut ſequitur: Q đ ſi electus erat prius Diaconus parabūtur omnia, ut ſupra. & ipſi addetur ſtola ſuper leuam in formam Diaconi.

Electus Pontifex in ordine Diaconatus exiſtens cum ad preſbyteratū uoluerit ordinari: parabitur ut ſupra diximus, & in miſſa procedetur uſq; ad Alleluia, ſiue tractum excluſiue, ut prędictum eſt. & tūc Pontifex electus paratus amictu albo, cingulo, manipulo, ſtola in modum Diaconi, & pluuiali a collo retro pendente, procumbit ſuper faldiſtorium ad letaniam ſi non eſt facta. & illa ut prę miſſum eſt in ſubdiaconatu finita, reuertitur ad ſedem ſuam. ordinator uero cum mitra ad electum ſedentem accedens manus ambas ſuper caput electi detectum imponit nihil dicēs. Et idem faciunt omnes Epiſcopi, ſiue prę ſbyteri Cardinales prę ſentes, accedentes tamen cū reuerentia, & detectis capitibus. deinde ordinator ſtans cum mitra extenta manu ſuper electum ſtantem dicit, Oremus dilectiſſimi Deum patrem omnipotētem &c̄. ut in ordinario. Deinde depoſita mitra oremus, miniſtri. flectamus gēua, leuate, & rurſum, Exaudi nos quęſumus domine. Et in fine expanſis manibus dicit præfationem per omnia ſecula ſeculorum. Et uſq; in finem, deinde deponitur pluuiale electi, & ordinator accedens cum mitra reflectit orarium electo ante pectus in modum crucis dicens. Accipe iugum domini &c̄. & mox imponit illi caſulam ad ſcapulas a parte anteriori pendētem dicens. Accipe ueſtem ſacerdotalem &c̄. poſt hęc dpoſita mitra ordinator ſuper electum dicit. Deus ſanctificationum omnium auctor. & finita oratione genuflexus ad altare incipit hymnum. Veni creator ſpiritus. & ſimiliter electus genuflexus & dicto primo uerſu ſurgit & alii proſequuntur, ipſe uero ordinator accedit cū mitra ad electum ſedentem et cū mitra, & inungit ei ambas manus de oleo ſancto cathecuminū producens cū pollice ſuo intincto duas lineas a pollice dextrę manus electi ad īdicem ſiniſtrū: & a pollice ſiniſtro ad indicē dextrū, & mox palmas, & reliqua intus perungit dicēs. Cōſecrare, & ſacrificare &c̄. manus electi ita perūctę una ſup alterā imponūtur. Tūc ordinator deterſo aliquantulū digito cū mica panis tradit in manus ele

cti calicem cum uino,& aqua,& patenam cum hoſtia :quæ omnia electus tangit ordinatore dicente. Accipe poteſtatem offerre ſa.&c.Quibus per actis electus a ſua ſede,& ordinator in ſuo faldiſtorio lauabunt manus cũ mica panis & aqua.Deine legatur Euangelium more ſolito,& liber offeretur oſculãdus electo.tum ordinator dicit.Dominus uobiſcum & offer torium. & mox accedet ad electum ſedẽtem cum mitra: & ipſe ſine mitra accipiat de eius manibus offertorium intorticia accenſa panem & uinũ, ut eſt moris:& per ſingula oſculatur manum electi offerentis:poſt hęc reuertitur ordinatus ad faldiſtorium,& iterum tam ipſe q̃ electus lauãt manus:& ſtatim intrant ad altare.Electus accedit ad cornu altaris :ubi dicetur Epiſtola & preſbytero Cardinale miniſtrãte & ſeruiẽte de libro ſtans ſine mitra,uoce ſubmiſſa omnia dicit cum ordinatore.& cum ipſo concelebrat ſignando:& etiam uerba conſecrationis cum ipſo proferendo,nõ tamen mouet ſe loco ſuo uſq; ad communionem:& ꝓceditur in miſſa in omnibus,ut conſuetum eſt:& pro ſecreta de die dicitur ſecreta pro ordinato ſub eodem per dominum.poſtq̃ ordinator ſumpſerit ſacrã Eucha riſtiam & partem ſanguinis Chriſti cum particula corporis,quę erat intus,cõmunicet electo ſtanti ĩ ipſo cornu de corpore & ſanguine Criſti,& poſtea ambo purificentur cum uino:ut eis placuerit. his peractis electus reuertitur ad ſedem ſuam cum mitra,& ordinator cum mitra lauat manus,deinde accedens ad electum.ſtans ſine mitra dicit ſuper electum ſtantem ſine mitra.Reſpon.Iam non dicam uos ſeruos &c.Quo finito ordinator imponit ambas manus ſuper eius caput dicens. Accipe Spiritum Sanctum,quorum remiſeris &c.& mox explicat caſulam,quę in ſcapulis erat electi dicens. Stola innocentię induat te Dominus. Quibus finitis imponitur mitra electo.Et tam ordinator q̃ alii Cardinales & prælati aſſiſtentes recipiuntur ad oſculum manus,pedis,& oris electi,poſt hęc ordinator redibit ad altare & perficiet miſſam cum oratione pro ordinato & dicto Ite miſſa eſt,uel benedicamus Domino, Electus crucem ante ſe habens ſtans ſine mitra in medio altaris benedicet omnibus dicendo. Sit nomen domini benedictum &c.& mox ordinator accedens uerſus electum tertio genuflexus cum diſtantia cõuenienti ter dicet. Ad multos annos.& ſolus recipietur ad oſculum oris, & ſic expleta ordinatione exuet ſe ueſtibus ſacris cum orationibus conſuetis.

Et hic modus de benedictione:& ad multos annos ſeruatur etiam ſi ordines acciperet in pluribus diebus ſigillatim.Si electus nullũ haberet ordinem,hęc ordinatio condecenter fieri poterit die ſabbati ꝑcedente diẽ dñicum conſecrationis epalis. Quod ſi forte electus in Papã eſſet merus laicus(nã & laicus eligi poteſt dũmodo ſit xpianus,& catholicus)accipiet primam tonſuram & minores ordines,ut alii inferiores,niſi qđ erit indutus cum rochetto & manto poſt collum & mitra. Et in ſuo faldiſtorio

recipiet inſtrumenta ordinum, & habitum, & non dicuntur monitiões, ſiue exhortationes, ſed a ſubſtantialibus incipitur.

Epiſcopalis conſecratio electi in Romanum Pontificem, ſi prius nõ erat Epiſcopus, fieri debet ſecundum maiorum noſtrorum conſtitutiões eadem die, qua benedicitur, & coronatur. Sed quoniam noſtris tempori bus breuitatis ſtudio alio die facta eſt: ut in perſona fe. re. Sixti Papæ quarti, qui cũ fuit electus, preſbyter tantum erat, primo ponemus ordinem ipſius conſecrationis Epiſcopalis ſine benedictiõe, & coronatione: deinde cõſecrationem cum benedictione & coronatione.

Quomodo conſecretur in Epiſcopum. .C.

Si igitur electo placet conſecrari ante ſolemnia coronationis & priuatim hoc poterit fieri, quando ei placebit. ſed conuenientius die dominico, uel feſtiuo. & fiet hoc modo. Die ſtatuto & in loco ipſi electo commodo tam conſecrator, q̃ electus parabuntur omnibus paramentis Pontificalibus cum pſalmis. q̃ dilecta. & aliis orationibus conſuetis. Electus chirothecas & annulum tantum nõ accipiet: alia autem omnia. Aſſiſtũt ad minus duo uel tres Diaconi, & unus preſbyter Cardinalis, & cum ipſo cõſecratore, ſi eſt Epiſcopus Cardinalis: ut decet duo alii Epiſcopi Cardinales: aliqui Subdiacõi & acoluthi Apoſtolici & prelati domeſtici omnes cum paramentis ſibi conuenientibus. De prælatis tamen paratis preter Cardinales non eſt neceſſarium, ſed fiet ex ſententia Pontificis. parentur due credentiæ, una pro electo & altera pro conſecrante, & unum altare tantum. Pro electo paretur ſedes ornata in loco competenti, & faldiſtorium ante altare, pro conſecrante faldiſtorium conſuetum in cornu epiſtole, pro aliis ſcabella conſueta. In credentiis parẽtur opportuna ad conſecrationem, & ad celebrationem miſſæ candelabraq; cum luminaribus opportunis in altari, & credentia. Paratis omnibus rebus, electus accedat ad altare, & depoſita mitra procumbat ſuper faldiſtorium. Orabit & ſurget, & remoto faldiſtorio faciet confeſſionem cum conſecratore a ſiniſtra ſibi aſſiſtente. finita confeſſione electus cum mitra reuertetur ad ſedem ſuam. Conſecrator accedet ad altare obſculabitur, incenſabit ſi placuerit more ſolito, & reuerſus ad ſuum faldiſtorium leget Introitum, & Kyrieeleiſon, & alia uſq; ad Alleluia, ſiue ultimũ uerſum tractus excluſiue, & cum oratione diei dicitur Oratio pro electo ut ſupra. Idem faciet electus in ſua ſede cum ſuis aſſiſtentibus uerſus ad altare.

His dictis electus procumbet cũ mitra in faldiſtorio ante altare conſecrator ab eius ſiniſtris ſuper aliquo ſcabello, alii aũt in ſuis ſcabellis, & per unum ex ſubdiaconis fit litania, nam examinatio antiqua ſanctorum patrum, & alia precedentia omittuntur. Cum uentum erit ad locum, ubi dicitur. Vt hunc electum ſurgit conſecrator nõ tamen cũ baculo, & uer

ſus ad electum tertio dicit ſignans.ut hūc electum &c.Et alii omnes Epiſcopi Cardinales cum ſuis libris procumbentes ta nen erecta aliquantu lum facie idem faciant.finita litania ſurgūt omnes:& electus reuertitur ad ſedem ſuam,& ſedet cum mitra.Conſecrator uenit ante eum,& aliis ꝑtermiſſis ſtans cū mitra ſimul cum adiuuantibus Epiſcopis Cardinalibus imponit librum Euāgeliorum ſupra ceruicem electi ſine mitra ſedē tis:nam tunc mitra ei abſtrahitur,quam duo Diaconi retinent uſq; in finem:& conſecrator atq; aſſiſtentes Epiſcopi ponunt ambas manus ſuper caput electi dicentes.Accipe Spiritum Sanctum. quod tamen conſe ctator alte dicit.alii ſubmiſſe,ut alia omnia.ſi aderūt alii Epiſcopi para ti poterunt & ipſi manus imponere,& omnia.legere ut Cardinales aſſiſtē tes.deinde ſurgit electus,& Diaconi aſſiſtentes retinent librum ſuper illi us ſpatulis:cōſecrator autem ſine mitra dicit ſuper eum orationem. Propiciare Domine ſupplicationibus noſtris,& inclinato ſuper hunc famulum tuum cornu gratiæ ſacerdotalis benedictionis tuæ in eum infunde uirtutem per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum filium tuum: qui uiuit & regnat ī unitate ſpiritus ſancti deus.Deīde uoce mediocri extēſis mani bus ante pectus dicat hanc præfationem. Per omnia ſecula ſeculorum. Reſpon.Amen.Dominus uobiſcum. Reſpon.& cum ſpiritu tuo.Sur ſum corda.Reſpon..habemus ad dominum.Gratias agamus domino deo noſtro.Reſpon.Dignum & iuſtum eſt.Vere dignum,& iuſtum eſt, æquum,& ſalutare.Nos tibi ſemper,& ubiq; gratias agere.Domine ſan cte,pater omnipotens,ęterne deus,honor omnium dignitatum.quę glo rię tuę ſacris famulantur ordinibus. Deus qui per Moyſen famulum tuum ſecreti familiaris affatu inter cętera cęleſtis documenta cultitię, de habitu quoq; indumenti ſacerdotalis inſtituens,electum Aaron myſtico amictu ueſtiri inter ſacra iuſſiſti,ut intelligentię ſenſum de exemplis priorum caperet ſecutura poſteritas, ne eruditio doctrinæ tuæ ulli deeſſet ætati. Cum & apud ueteres reuerentiam ipſam ſanctificationum ſpecies obtineret:& apud nos certiora eſſent experimenta rerum,q̄ ænigmata figurarum.illius nanq; Sacerdotii anterioris habitus noſtræ mentis ornatus eſt:& Pōntificalem gloriam iam non nobis honor commendat ueſtium,ſed ſplendor animarum.Quia & illa, quæ tunc carnalibus blandiebantur obtutibus,ea potius,quæ in ipſis erant intelligenda, poſcebant,& idcirco huic famulo tuo.N. quem Apoſtolicæ ſedis præſulem,& primatem omnium,qui in orbe terrarum ſunt ſacerdotum,& uniuerſalis Eccleſiæ doctorem dediſti,atq; ad ſumum ſacerdotii miniſterium elegiſti:hanc quæſumus Domine gratiam largiaris,ut quicquid illa uelamina in fulgore auri,in nitore gēmarum,& in multimodi operis uarietate ſignabant:hoc in eius moribus,actibuſq; clareſcat.cōple in ſacerdote tuo miniſterii tui ſūmā:& ornamētis totius glīficatiōis inſtructū cę

ieſtis unguenti rore ſanctifica. Tunc cōſecrator genuflexus & ſine mitra uerſus ad altare incipit hymnum. Veni creator ſpiritus, & tam electus q̄ alii genuflectunt eodem modo, finito primo uerſu ſurgūt omnes: & chorus proſequitur hymnum. Interim caput electi ſedentis in ſua ſede circū ligatur panniculo lineo ſubtili per Diaconum: ne oleum fluat ſuper capillos, ita ut panniculi extremitates retro ſuper ceruicem pendeant. Deinde conſecrator accedens ad electum cum mitra & intincto pollice Dextræ manus in Sacro Chriſmate ſtans ungit caput electi ſedentis formās primum ſignum Crucis, quo coronam totam amplectatur. Deide ungat reliquum coronę dicendo. Vngatur & conſecretur caput tuum cęleſti benedictione in ordine pōtificali. In nomine patris ✠ & filii ✠ & ſpiritus ſancti. ✠ Amen. Pax tibi: & cum ſpiritu tuo, & abſterſo aliquantulum pollice cum mica panis depoſita mitra proſequatur pręfationem incipiens. Hoc Domine copioſe in caput eius īfluat. hoc in oris ſubiecta Decurrat. hoc in totius corporis extrema deſcendat, ut tui ſpiritus uirtus & interiora eius impleat, & exteriora eius circumtegat: abundet in eo cōſtantia fidei, puritas dilectiōis, ſinceritas pacis. ſint ſpecioſi mūere tuo pedes eius ad euangelizandam pacem, ad euangelizanda bona tua. Da ei Domine miniſterium recōciliationis in uerbo, & in factis in uirtute ſignorum & prodigiorum. ſit ſermo eius ut prędicatio nō in perſuaſibilibus humanę ſapientię uerbis, ſed in oſtenſione ſpiritus, & uirtutis. Da ei domine claues regni cęlorum, ut utatur: non ut glorietur poteſtate: quam tribuis in ędificationem, non in deſtructionem. quodcunq; ligauerit ſuper terram, ſit ligatum & in cęlis. & quodcunq; ſoluerit in terris, ſit ſolutum & in cęlis. quorum detinuerit peccata: deteta ſint. & quorum dimiſerit, tu dimittas. Qui maledixerit ei, ſit ille maledictus. & qui benedixerit, benedictionibus repleatur. ſit fidelis ſeruus & prudens, quem conſtituas tu domine ſuper familiam tuam: ut det illi cibum in tempore opportuno, & exhibeat omnem hominem perfectum. ſit ſolicitudine non piger, ſit ſpiritu feruens. oderit ſuperbiam. humilitatem ac ueritatem diligat: neq; eam unq̄ deſerat: aut laudibus: aut timore ſuperatus. non ponat lucem tenebras, nec tenebras lucem. non dicat malum bonum, neq; bonum malum. ſit ſapientibus & inſipientibus debitor: ut fructum de profectu omnium conſequatur, tribuas ei Domine cathedram Pontificalem ad regendam eccleſiam tuam, & plebem tuæ ſortis intra mundi limites uniuerſi. ſis ei auctoritas. ſis ei poteſtas. ſis ei ſecuritas. multiplica ſuper eum bene ✠ dictionem & gratiam tuam, ut ad exorandam ſemper miſericordiam tuam: tuo munere idoneus, & tua gratia poſſit eſſe deuotus: per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum filium tuum: qui tecum uiuit & regnat in unitate Spiritus Sancti Deus per omnia ſecula ſeculorum. Reſ. Amen. Poſt hęc conſecrator inchoat ſchola proſequente Antiphonam. Vnguentū

in capite quod deſcendit in barbam, barbam Aaron, quod deſcendit in oram ueſtimenti eius mandauit Dominus benedictionem in ſeculum. Ecce q̃ bonum, & quam iocundum habitare fratres in unum. ſicut unguentum in capite, quod deſcendit in barbam, barbam Aaron. quod deſcendit in oram ueſtimenti eius, ſicut ros hermon, qui deſcendit in montem ſyon. Quoniam illic mãdauit Dominus benedictionem, & uitam uſq; in ſeculum. Gloria patri & filio. Sicut erat &c. Deinde repetatur Antiphona. Vnguentum in capite. Interim imponitur mappula ad collum electi ſedentis, ſupra quam imponit poſtea manus, & cõſecrator inungit illi manus cum ſacro chriſmate, ut fit aliis Epiſcopis dicẽs. Vnguantur manus iſtę de loco ſanctificato, & chriſmate ſanctificatiõis, ſicut unxit Samuel Dauid Regem & Prophetam, ita unguantur & cõfirmentur In nomine Dei Patris ✠ & Filii ✠ & Spiritus Sancti ✠ faciẽtes imaginẽ Sanctę Crucis Saluatoris noſtri, quę nos a morte redemit, & ad regna cælorum perduxit. Exaudi nos pie pater omnipotẽs ęterne deus, ut quod te rogamus, exoremus per Chriſtum Dominum noſtrum amẽ. Oremus. Deus pater Domini noſtri Ieſu Chriſti, qui te ad Põtificatus ſublimari uoluit dignitatem, ipſe, qui per Samuelem Dauid in Regem, & Prophetam inunxit: te noſtro miniſterio chriſmate & myſticę delibutionis liquore ꝑfundat, & ſpiritualis bene ✠ dictionis ubertate fęcundet: ut quicquid benedixeris, benedicatur. & quicquid ſanctificaueris, ſanctificetur, & conſecratæ manus iſtæ per eũdem Chriſtum Dominum noſtrum.

Electus manus inunctas ſimul iunctas in mappula pendẽti a collo reponit: baculus non datur: ſed mox conſecrator depoſita mitra benedicit ãnulum precioſum imponendo electo dicens. Creator & cõſeruator humani generis Dator gratiæ ſpiritualis, largitor æternę ſalutis tu Domine emitte tuam bene ✠ dictionem ſuper hunc ãnulum: ut quicunq; hoc ſacro ſancto fidei ſigno inſignitus inceſſerit in uirtute cęleſtis defenſionis ad ęternam ſibi proficiat ſalutem. per Chriſtum Dominum noſtrũ amẽ. Electus etiam ſurgit dum dicitur oratio. ãnulum ipſum interea tenet manu dextra aliquis acoluthus ante conſecratorem genuflexus. conſecrator dicta oratiõe aſpergit annulum aqua benedicta: & illum imponit in digito annulari dextrę manus electi ſedentis dicens. Accipe annulum fidei ſcilicet ſignaculum quatenus ſponſam Dei, Sanctam uidelicet eccleſiam intemerata fide ornatus illibate cuſtodias. Amen. Et dum imponit, oſculatur manum electi: deinde adiuuãtibus Epiſcopis aſſiſtẽtibus librũ Euangeliorum ab eius ſpatulis remouens dat ad manus electi ſedentis dicẽs. Accipe euangelium, & uade prędica populo tibi cõmiſſo. potens eſt enim deus augere tibi gratiam ſuam. Qui uiuit & regnat cum Deo patre in unitate Spũs Sancti deus per oĩa ſecula ſecu orũ Amẽ. His peractis cõſecrator redit ad ſuũ faldiſtorium: & lauat manus. electo autem ſedenti

in ſua ſede Diaconus Cardinalis tergit caput cum medulla panis diligẽter, & cum panno mundo. deinde cum pectine mũdat, & componit capillos, & imponit illi mitram, & tunc electus lauat manus cum mica panis, & bene mundat. Quibus finitis tam conſecrator, q̃ alii omnes Cardinales pręſentes oſculãtur pedes, manum, & os domini electi: alii autem pręlati parati pedem, & manum, alii inferiores pedem tantum. Et mox conſecrator ꝓſequitur miſſam uſq; ad lectum offertorium. Et idem facit electus Pontifex in ſua ſede ſtans: dicto offertorio conſecrator accedit ad electum ſine mitra: & de eius manu accipit offertorium. Intorticia panes & uini uaſa duo, & ad unumquodq; iſtorum oſculatur manum electi: cum reuertitur ad ſuum faldiſtoriũ: & lauat manus tam ipſe q̃ electus, & intrat ad altare & ſimiliter. D. electus accedit ad altare, & ponit ſe ad cornu epiſtolę: preſbytero Cardinale miniſtrante librum. & ibi ſine mitra ſimul cũ conſecratore celebrabit ſignãdo, & omnia dicendo ſubmiſſa uoce ut cõſecrator, non tamẽ ſe loco mouebit uſq; ad communionem: quam ſumet ſub utraq; ſpecie ſtans in ipſo cornu ali quantulum procedens inclinatus finita miſſa non imponũtur chirothecę, neq; mitra. quã habet cum illis benedictionibus conſuetis neq; intronizatur electus, ſed ſtans in medio altaris ſine mitra habens ante ſe crucem populum benedicit dicens. Sit nomẽ Domini benedictum. Et reſumpta mitra uadit ad ſedem ſuam & ſedet. & tunc conſecrator accedit uerſus dominum electum & tertio genu flectens dicet. Ad multos annos. ut dictum ẽ in preſbytero. Et omnes deinde exuunt ſe ſacris ueſtibus cum orationibus conſuetis.

Conſecratio, benedictio, & coronatio ſimul Romani Pontificis.

Q d' ſi electus in Romanum Põtificem uoluerit eadẽ die conſecrari Epiſcopus benedici, & coronari. Et a ſuperioribus Pontificibus plerũq; ſeruatum eſt, ita procedendum erit. Sed eadem ſeruantur etiam ĩ electo, qui prius erat Epiſcopus benedicendo: & coronando uſq; ad ſequens capitulum: ubi incipit. cantores. Primo ordinabũtur omnia ad huiuſmodi ſolẽnitatem opportuna infraſcripta etiam ſeruantur in coronatione: & conſecratione epiſcopali conuenienti tempore, quæ ex lectiõe huius ordinationis facile colligi poterunt: & tandem conſtituto die Dominico Põtifex e cubili ſummo mane ad cameram paramenti, quam Papagalli appellant, egreditur. ibi a Diaconis Cardinalibus, Subdiaconis, Acoluthis & aliis officialibus conſuetis paratur amictu albo, & longo cingulo, ſtola, pluuiali rubeo: & Mitra pretioſa. Cardinales alii circunſiſtunt, & omnes Prælati & Officiales cum ſuis Cappis laneis. Sic electus Pontifex paratus cruce præcedente progreditur ad Sanctum Petrum ordine alias conſueto: Diaconis Cardinalibus hinc, & inde fimbrias pluuialis ſuſtinentibus. Caudam autem pluuialis portabit nobilior laicus, qui erit in curia, etiam ſi eſſet Imperator, uel Rex. ſupra eum octo

nobiles ſiue oratores portant umbellum haſtilibus octo ſuſtẽtatam, quã hodie baldachinum appellant, ante eum duo ſeruientes armorũ portant faldiſtorium cum magno cuſſino. forerius tapetum, & paruum ſcabellũ, & cuſſinum.

Cum Papa electus peruenerit ad portam ultimam palatii, quę eſt ĩ capite porticus Eccleſię Sancti Petri in palatio apud portam, extenditur tapetum. ponitur faldiſtorium, & ſuper illud cuſſinum magnum, & ad pedes paruum ſcabellum: & ſedens ibi electus recipit ad oſculum pedis canonicos, & capitulum baſilicę Sancti Petri. deinde ſurgens intrat Eccleſiam per portam, quę eſt in medio: & progreſſus uſq; ad ſecundum circulum porphyreticum detracta mitra orat uerſus ad altare ſupra faldiſtorium a ſupradictis ibi paratum. & tunc ſupra ſcabellum paruum ponitur paruus cuſſinus, facta oratione ſurgit. reaſſumit mitram: & pergit ad capellam Sancti Gregorii, & ſedens in ſede ſibi parata recipit omnes Cardinales, & alios prelatos cum ſuis cappis ad reuerentiam. Cardinales ad manus ſub auri phrygio: prelatos ad pedis oſculum. tunc ſurgens ſine mitra aſtante cruce populo benedicit dicens. Sit nomẽ domini &c. Subdiaconus dicturus Epiſtolam depoſita cruce poſt benedictionem capit omnia ſua paramenta: & ſimul cum eo acoluthi exuũt cappas, & induũt ſup pellicia, ſuper rochetũ ad partem ſe retrahentes: ſedet deinde electus aliquantulum cum mitra: & iterum ſurgens ſine mitra uerſus ad altare ſub ſilentio dicit: Pater noſter &c. Tum alte incipit pro tertia. Deus in adiutorium &c. & ſic ſtat quouſq; incipiatur pſalmus Legem pone: inde ſedet cum mitra, & aſſiſtentibus Epiſcopis cum libro: ac iuuantibus hinc inde diaconis, ut moris eſt incipit pſalmum. Quã dilecta. interim ſubdiaconus Apoſtolicus lecturus Epiſtolam, ut diximus paratus omnibus ſuis paramentis ex altari ſubminiſtrãte ſacriſta accipit ſandalia, quę reuerenter portantur ad electum ſequentibus illum acoluthis cum ſuper pelliciis, & ea ſimul cum cubiculario camerę imponit pedibus ſuę ſanctitatis acoluthis circum circa fimbrias pluuialis eleuantibus ſupra illorũ capita. Impoſitis ſandaliis Diaconus lecturus Euangelium cum duobus aliis diaconis qui aſſiſtẽt Papę, capiunt paramenta ſua, ille amictum album, cingulum, ſtolam, dalmaticam, manipulum uero poſtea capiet ĩ altari, Alii uero duo capiẽt amictum, & dalmaticas tantum, Induti reuerẽter ſimul ad electum accedent qui finitis pſalmis, cum dicitur capitulum pro tertia ſurgit cum mitra: & finitis uerſiculis depoſita mitra, & aſtantibus duobus ceroferariis dicit. Dominus uobiſcum. & orationem ꝓ tertia: librum prior Epiſcoporum Cardinalium: qui ei aſſiſtere debet ſuſtinet ſupra caput: Epiſcopi uero aſſiſtentes iuuant: & tenent cãdelam accẽſam, dicto Dominus uobiſcum poſt orationem liber remouetur ceroferarii diſcedunt. & dicto a cãtoribus Benedicamus domino Papa ſedet cũ

mitra, & lauat manus Epiſcopo Cardinali adiuuante, & reliqua, ut alias lotis manibus Epiſcopus Cardinalis redit ad locum ſuum: & Papa depo nit mitram, pluuiale, & ſtolam: & diacono lecturo Euãgelium ante ſe ſtã te induitur conſuetis paramentis, quę per acoluthos hoc ordine portan tur ex altari: & ipſi Diacono porriguntur. duo Diaconi aſſiſtẽtes, & poſt eos duo ſubdiaconi adiuuãt ueſtiẽtem. Primum portatur cingulum cum ſuccinctorio. Crux paſtoralis, dein ſtola, tũicella, dalmatica, chirothecę, planeta, mitra auri phrygiata: ãnulus autem non datur ſi non eſt cõſecra tus Epiſcopus, quem: ſi eſſet conſecratus: Cardinalis Epiſcopus aſſiſtens imponeret.

In conſecrationibus utuntur hodiernis tẽporibus albis paramentis: quã uis antiqui ſecundum temporis exigentiam colorẽ uterentur. Sed conue niens eſt, ut utamur ſecundum quod exigit miſſa, quę celebratur. In pro ceſſione autem erunt omnino albi coloris. Cum electus Papa incipit pa rari Cardinales, & omnes pręlati, atq; officiales parantur. Epiſcopi Car dinales, Patriarchę, Archiepiſcopi, Epiſcopi, Abbates pluuialibus, & al bis mitris. preſbyteri Cardinales planetis, & mitris ſimilibus. Diaconi Cardinales dalmaticis & mitris albis: ſubdiaconi omnes tunicellis. Au ditores & clerici camerę ſuperpelliciis ſupra rocheta. Secretarii & aduo cati ſuper ueſtes cõmunes habeant pluuiale cum apertura ſuper humerũ dextrum, & Almucia ſuper ſiniſtrum. alii, ut alias.

Conſecratio Romani Pontificis ſecundum antiquas patrum conſtitu tiones ſpectare ſolebat ad Epiſcopum Hoſtiẽſem qui etiam pallio in ea conſecratione utebatur. aſſiſtebant ei Portuẽſ. & Albanenſis Epiſcopi, & hi tres in benedictione Pontificis quando alias eſſet conſecratus, tres ſpeciales orationes ſuper eum dicebãt. Idem agebãt in coronatione Ro mani Imperatoris: Sed (ut arbitror) ad tollẽdas cõtentiones iam pridem itroductum eſt, ut prior Epiſcoporum Cardinalium, cum duobus ex ſe nioribus Epiſcopis id minus obire debeant & in Pontifice: & in Cęſare: Sicq; noſtris temporibus ſeruari uidemus, ut non habeatur ratio Eccle ſiarum, ſed prioritatis Epiſcopalis, Conſecratio noſtris temporibus nõ accidit niſi in Sixto quarto, quę tunc fuit facta ſecrete &, per dominum Rothomagẽ. qui erat Epiſcopus Hoſtiẽſis, & nõ prior, ſed nõ publicũ. Prior igitur Epiſcoporũ Cardinalium, ſiue alius: quiſquis ille ſit: qui ele ctum Pontificem eſt conſecraturus: procedat ad altare maius Sancti Pe tri: ibiq; ad partem capiat ſandalia: & paramẽta omnia Pontificalia ac ſi celebraturus eſſet cum pſalmis: & orationibus cõſuetis: ibiq; expectet Põ tificem. Interim Pontifici aſſiſtet ſub prior Epiſcopum Cardinalium.

Paratis omnibus ordinibus Põtifex incẽſum mittet in turibulo, & prior Diaconorum cum ferula proceſſionẽ ad altare maius ordinabit hoc mo do: familiares Papę, minores nobiles, cubicularii. Nobiles maiores &

barones, Conſeruatores & oratores laici, & nõ prælati. Secretarii & aduocati mixtim, ita ut duo antiquiores ex utroq; ordine ſint in digniori loco, Acoluthi, clerici, cameræ Auditores, acoluthus turiferarius, acoluthi ceroferarii: qui ſeptem numero eſſe deberent, Subdiaconus cum cruce Papali, & aliis ſubdiaconis. Subdiaconi duo latinis: & græcus cum libris Euangeliorũ, Diaconus Græcus, Et nota quod pro Epiſtola & Euãgelio in Lingua græca ſolebãt uocari in hac celebritate monachi ex monaſterio Cryptæ ferratæ. Deinde abbates forenſes, Epiſcopi, Archiepiſcopi, oratores, prælati, Abbates urbis, qui in hoc die ſunt priuilegiati Epiſcopi aſſiſtentes Papæ. Patriarchę, Diaconi, presbyteri, & Epiſcopi Cardinales. Diaconi duo aſſiſtentes: & inter eos medius Diaconus lecturus Euangelium: demum ipſe Pontifex qui ſi pedibus ſuis incedet: Ipſi Diaconi aſſiſtentes fimbrias pluuialis portabunt: & maior principes caudã: octo nobiles, ſeu oratores baldachinum ſupra eius caput ferent. Deinde ſequetur auditor, qui mitram miniſtrat medius inter duos cubiculares ſecretos, & inter eos eſt ſecretarius Papæ ſi nõ eſt prælatus, Deinde protonotarii & curiales clerici non parati, ante Pontificem ĩmediate miniſter cerimoniarum præcedit cum duabus arundinibus ſuper alteram ſtuppã, ſuper alteram uero cãdelam ardẽtem portãs. Et cum Pontifex capellam Sancti Gregorii exierit, Cerimoniarius ad eum cõuerſus ignem ſtuppæ mittit, & genuflexus alta uoce dicit. Pater Sancte ſic trãſit gloria mũdi. quod tertio facit diſtincto æquali ſpacio, anteq̃ perueniãt ad portam capellæ. procedunt deinde omnes per nauim ipſius capelle Sancti Gregorii, ubi ſepulchra ſunt Romanorum Põtificum. & cum illam exierint, flectunt ad dextram: & per portam, quæ eſt ante altare ingrediuntur capellã, & aſcendunt etiam ad dextram anteq̃ Papa cãcellos capellæ itret: tres ultimi presbyteri Cardinales ueniunt ei obuiam: & oſculãtur os & pectus Põtificis a ſeniori incipiẽtes: deinde ante Diaconos aſſiſtẽtes procedũt. Cum autem peruẽtum fuerit ad altare Pontifex depoſita mitra facit orationem ſuper faldiſtorium, deinde ſurgens remoto faldiſtorio facit confeſſionem more ſolito: ſtans hoc ordine, a Pontificis dextra ſtat Epiſcopus Cardinalis. Conſecrator uel aſſiſtens ſi nõ eſt cõſecrator, & poſt eum Diaconus Cardinalis aſſiſtens. a ſiniſtris ſtat Diaconus Cardinalis lecturus Euãgelium, & poſt eum Diaconus Cardinalis aſſiſtens: poſt quem genuflexus manet ſubdiaconus latinus cum libro Euãgeliorum, & manipulo Põtificis. quem illi imponit dicto Indulgentiam &c. Interim cantores cãtant Introitum miſſæ, & kyrieeleiſon. Et hæc quidem ſupradicta circa deſcenſum ex palatio ad Eccleſiam, & quæ in capella Sancti Gregorii & uſq; ad factam confeſſionem ſuperius dicta ſunt, præterq̃ de parando conſecrãte. ſeruãtur etiã quãdo electus Epiſcopus nõ eſt conſecrãdus, ſed benedicendus, & coronãdus tãtum. Nunc de ipſa cõſecratiõe ſubiũgemus.

Hoc totum Caput prętermittitur, ſi Papa erat prius Epiſcopus conſecratus. in eo nanq; Cōſecratio Epiſcopalis continetur.

Cantores, ut finierint Kyrieeleiſon, quieſcent. Electus procumbet ſuper faldiſtorium ante altare, ad eius dextram conſecrator, & ad ſiniſtram Diaconus Euāgelii ſuper ſcabella, Diaconi aſſiſtētes poſt Pōtificem duo Epiſcopi Cardinales ſeniores hinc inde ſuper ſcabella, alii omnes, ut cōmodum erit genuflexi procumbēt omnes cum mitris in capite: & Diaconus Euāgelii īcipiet ſine mitra litaniam: & omnes reſpōdent replicando. Cum peruētum fuerit ad locum ubi dicitur. Vt hūc electum. & etiam tertio dicitur ab eodem Diacono, & tā cōſecrator q̄ omnes alii in Epiſcopali dignitate cōſtituti preſentes, & parati erecto capite: & extenſa dextra, nō tamē mouentes ſe de locis ſuis benedicunt cōſecrandum tertio, ut in ordinario. Finita litania omnes ſurgunt: & cōſecrator ſtat ad infimū gradum ſedis Papalis uertēs faciem ad altare, medius iter duos ſeniores Epiſcopos Cardinales: qui etiam ſtolam habere debēt, & librum. Electus Pōtifex ante eum ſtabit medius inter aſſiſtētes Diaconos uertens faciē ſuam ad faciem cōſecrantis. Epiſcopi, Archiepiſcopi, Patriarchę, qui aderūt parati cum ſuis libris omnes accedēt: & circulum facient: & omnia cum cōſecratore dicēt uoce tamē ſubmiſſa depoſitis mitris, & omnibus ſtantibus. Epiſcopus Cardinalis a ſiniſtris ſuper Pōtificem dicit hāc orationē. Oremus adeſto ſupplicationibus noſtris omnipotēs Deus: ut quod humilitatis noſtrę gerēdum eſt miniſterio: tuę uirtutis compleatur effectu. Deinde Epiſcopus conſecrator dicit orationem cum nota oremus. Propiciare quęſumus domine ſupplicationibus noſtris: & īclinato ſuper hūc famulum tuum cornu ſacerdotalis gratię benedictionis tuę infunde in eum uirtutem. per dominum noſtrum &c. qua finita uſq; in unitate Spiritus Sancti deus, ponit librum Euāgeliorum apertum inter ceruicē, & ſpatulas electi: quem Diaconi Cardinales retinent uſq; ad finem: & tam cōſecrator, q̄ alii duo Epiſcopi Cardinales ponunt primo manus ſuper eius caput nihil dicentes, & ſimiliter faciunt omnes preſentes parati in Epiſcopatus ordine cōſtituti. Cōſecrator autem extēſis manibus dicit prefationem conſuetam. Per omnia ſecula ſeculorum &c. Honor omnium dignitatum, ut ſupra notauimus, quum electus Papa conſecratur alio die, q̄ iſto. Et ungit electi caput, deinde manus. Tum imponit ei annulū, & demum dat ei librum Euāgeliorum, & tādem ambo lauantur, & mundātur: ut diximus, plene in eodem loco. Pontifex ſedet in faldiſtorio ſibi parato in plano inter ſedem eminētem, & altare dum lauat cōſecrator in alio loco ſibi cōmodo, & lotus deponit paramēta Pōtificalia, & cum pluuiali, ac mitra aſſiſtit Pōtifici, ut prius. His finitis nō dicuntur illę tres orationes, quę dici ſolent: quando electus nō cōſecratur, quia erat Epiſcopus. Sed mox mundatis manibus, & capite ducitur ante altare, & de manu

prioris diaconorum accipit palliũ de corpore, & altari Beati Petri ſumptum, ut inferius dicemus. Et quidem omnia ab eo loco ubi incipit. Cantores, ut finierint kyrieeleiſon, quieſcãt.

Si electus Põtifex iam Epiſcopus eſt tantum benedicendus, & coronandus hac die, hoc modo proceditur.

Seruatis omnibus, quę ſupra diximus, uſq; ad cãtatum introitum, & kyrieeleiſon. Papa facta cõfeſſione accipit ĩmediate mitram: & ſedet in ſede, ſiue faldiſtorio ſibi parato inter ſedem eminẽtem & altare: & tres primi Epiſcopi accedũt ad Põtificem: & faciem ante illius faciem tenẽtes ſine mitra, illorum iunior ſuper Põtificem ſtantem ſine mitra ipſe in medio duorum ſtans primam dicit orationem uidelicet. Deus qui adeſſe nõ dedignaris: ubicunq; deuota mente inuocaris: adeſto quęſumus inuocationibus noſtris, & huic famulo tuo. N. quem ad culmen apoſtolicum indicium tuę plebis elegiſti: ubertatem ſupernę benedictiõis infunde, ut ſentiat ſe tuo munere ad hunc apicem perueniſſe. Secundam dicit ĩmediate ſecũdus Eps Cardinalis ſtans & ipſe in medio: uidelicet. Supplicatõibus noſtris omnipotẽs Deus effectum cõſuetę pietatis impẽde: & gratia Spiritus Sancti famulum tuum. N. perfunde: ut qui in capite Eccleſiarũ noſtrę ſeruitutis miniſterio cõſtituitur: tuę uirtutis ſoliditate roboretur. Et tertiam antiquior, Id eſt prior Epiſcoporum Cardinalium in eodem loco ſtãs. uidelicet. Deus qui Apoſtolum tuum Petrum inter cęteros apoſtolos primatum tenere uoluiſti: eiq; uniuerſę Chriſtianitatis molem ſuper humeros impoſuiſti: reſpice quęſumus propicius hũc famulũ tuum. N. quem de humili Cathedra uiolẽter ſublimatum in thronum eiuſdem Apoſtolorum principis ſublimamus: ut ſicut profectibus tantę dignitatis augetur: ita uirtutum meritis cumuletur: quatenus Eccleſiaſticę uniuerſitatis onus te adiuuante digne ferat. Et a te qui es beatitudo tuorum uicem meritam recipiat. per Chriſtum dominum noſtrum. Amen.

Dictis orationibus Papa etiam ſine mitra accedit ad altare, & prior Diaconorum ſecundo adiuuante capit pallium de altari: & imponit Põtifici, & dicit. Accipe pallium: ſanctam plenitudinem Pontificalis officii ad honorem omnipotentis Dei: glorioſiſſimę Virginis Marię eius Matris: beatorum Apoſtolorũ Petri & Pauli, & Sanctę Romanę Eccleſię. Et firmat cum ſpinulis.

Accepto pallio Pontifex accedit ad altare ſine mitra: illud oſculatur primum: & deinde librum Euangeliorũ: quem ſubdiaconus a ſiniſtra parte offert. imponit incenſum in turibulo Diacono Euangelii offerente nauiculam, icenſat altare more ſolito, & accepta mitra i cornu altaris ſtãs: a Diacono icenſatur. & in os recipit Diaconus tũc oſculum, ut alias, ſed aſcendit ad Cathedram eminentem, & ſedens recipit ad reuerentiã Cardinales & prelatos omnes paratos. Cardinales ad oſculũ pedis, manus,

& oris alios paratos, ad oſculum pedis & manus. finita reuerentia ſurgit Papa ſine mitra: & legit introitum & Kyrieeleiſon ſuſtinente librum Cardinali Epiſcopo: cum aliis aſſiſtentibus. Deinde in uoce dicit. Gloria in excelſis deo. Pax uobis: & orãtiões opportunas, uidelicet de die, & de Spiritu Sancto, & ultimo dicit ſecrete orationem pro ſe: quę habetur in conſecratione Epiſcoporum.

Dictis orationibus ſedet Pontifex, & prior Diaconorum cum ferula deſcendit ad cõfeſſionem beati Petri cum ſubdiaconis, auditoribus, ſcriniaribus (id eſt) ſecretariis, & aduocatis: quibus in duas acies diſtributis: ita ut in qualibet acie ſint ex omnium ordine faciunt laudes Pontifici ſtãtes capitibus detectis, Papa & omnibus aliis ſedentibus in locis ſuis Prior Diaconorũ incipit ſolus alta uoce quaſi legendo. Exaudi Chriſte. ſubdiaconi, auditores, ſcriniarii, & aduocati reſpõdent: Domino noſtro Innocẽtio a Deo decreto ſummo Põtifici, & uniuerſali Papæ uita. Et ſic tertio dicitur per priorem, & totiens per illos reſpondetur. Subſequẽter idẽ prior Diaconorum dicet. Saluator mundi. Et illi reſpondebũt. Tu illum adiuua, & ſic ter dicetur & ter reſpondebitur. Deinde idẽ prior dicit. Sancta Maria. & illi reſpõdebunt: Tu illum adiuua, & bis dicetur & bis reſpõdebitur. Inde prior idem ſubiunget. Sancte Michael. & illi reſpondebũt: Tu illum adiuua. Et tunc deinceps ſemel dicetur, & ſemel reſpondebitur. ſequitur prior.

Sancte Michael.
Sancte Gabriel.
Sancte Raphael. Tu illum adiuua.
Sancte Ioannes Baptiſta.
Sancte Petre.
Sancte Paule.
Sancte Stephane.
Sancte Leo.
Sancte Gregori.
Sancte Benedicte.
Sancte Baſili. Tu illum adiuua.
Sancte Sabba.
Sancta Agnes.
Sancta Cecilia.
Sancta Lucia.

Finitis Laudibus dicitur Epiſtola latine, & deinde Grece, & proceditur in miſſa, ut alias, uſq; ad finem, Datur benedictio: Sed non publicantur tunc indulgentię. Sacris miſſarum ſolemniis rite peractis proceditur ad coronationem. Pontifex reaſſumptis chirothecis, & annulis cum omnibus paramentis ſuis: in quibus celebrauerat, & cum Cardinalibus,

prelatis, & officialibus omnibus, ut in miſſa paratis: procedit ad ſuggeſtum ſupra gradus baſilicę Apoſtolorū principis ex materia cōſtructum, & ornatum, ibiq; in ſede eminenti ſibi parata ſedet: & cum omnes prelati cōuenerint: & populus ex baſilica in Aream exierit: Diaconus a ſiniſtris deponit mitram conſuetam e capite Pōtificis: & Diaconus a dextris Tiaram, quod Regnum appellant, & triplici corona ornatum Pōtificis capiti imponit populo acclamante Kyrieeleiſon. Et Diaconus a dextris latine, a ſiniſtris uero uulgariter publicant plenarias indulgentias. tum paratur proceſſio ad Lateranum.

Sed quoniam plerūq; anteq̄ hęc completa ſint, hora eſt ſatis tarda, & longa ad Lateranum reſtat uia, multaq; ibi adhuc ſunt peragenda: cōſueuerunt aliquando Pōtifices, & patres ſuſtentationis gratia aliquantulum cibi ſumere. paratur refectio in atrio domus Archipreſbyteri baſilicę p Pōtifice & Cardinalibus. pro aliis prelatis in uicinis domibus canonicorum. Coronato Pōtifice ueniunt ad refectionem, & interim parātur, quę ad proceſſionem ſunt opportuna. ſumpta refectione Pontifex & omnes deſcēdunt ad equitandum, & hoc ordine proceditur ad Lateranū. Primi incedent ualiſarii Cardinalium ſuo ordine: & deīde eorum familię & omnes laici mixtim, ut eis placuerit. Tum per ordinem iſti ſequentur: tōſor, & ſartor Papę cum ualiſiis rubeis, in quibus ſunt ueſtes, quę pertinēt ad ſanctiſſimum dominum noſtrum. familiares & ſcutiferi Papę, nobiles curię minores, & nepotes affineſq; dn̄orum Cardinalium, ſcala Papę pāno rubeo cooperta, quam portat equus albus ductus per unum ex parafrenariis purpurea ueſte indutum. Qui, poſtq̄ Papa aſcendit equum cum iſta ſcala: uadit in ordine ſuo, Dextra equi habenas, ſiniſtra rubrum ferēs baculum. hunc ſequūtur Duodecim curſores Papę etiam rubris ueſtibus induti equeſtres portantes duodecim uexilla rubra bini & bini, Inde tredecim uexilliferi capitum regionū urbis cum ſuis uexillis cherubin aliquāto maioribus aliis uexillis, etiam ueſtibus rubris. & equeſtres omnes uexilliferi. Tum uexillifer populi Romani cum uexillo, & īſigniis populi Romani. Deinde uexillum album cum cruce nigra quod portat procurator ordinis beatę Mariæ Theutonicorum, uexillum cum armis Papę quod aliquis magnus nobilis portat, & demum uexillum ordinis Hieroſolimitani rubrum cum alba cruce: quod procurator eius portat. Iſti quinq; uexilliferi habebunt equos cataphractos, ſiue bardatos, & coopertos tela ſericea uſq; ad talos equorum cum inſignibus ſuis: ipſi autem erūt armati, ac ſi prelium eſſent ingreſſuri dempta galea cum lacernis ex tela etiam ſericea cum inſigni, & ſinguli uexilliferi habebunt quatuor pedites cum lacernis bocaſinis cum inſignibus dominorum. hunc ordinem uexillorum inueni ſeruatum. Sed mihi non placet: neq; uidetur debitus ordo, nā non honoramus ſignum, nec ſigni figuram: ſed ſignati dignitatem. unde po-

nimus uexillum ciuitatis, in qua eſt Pontifex: in principio, ut minus dignum. deinde uexillum ordinis beatę Marię Theutonicorum in quo eſt Crux nigra in albo. Tum uexillum Papę, inde uexillum Eccleſię, & bene hactenus. demum in loco honorabiliori uexillum ordinis militaris Hieroſolimitani cum alba cruce in rubro. quod mihi uidetur pręter omnem conuenientiam. nam ſignum crucis albę in rubro nō eſt ſignum uniuerſitatis Chriſtianorum: ſed illius tātū ordinis militaris, ſicut & nigra in albo alterius ordinis eſt ſignū. Vniuerſitatis autem chriſtianę ſignū ē crux rubra in albo: ergo uexillum ordinis Hieroſolimitani non eſt pręferēdū ſigno Papę, aut ſigno Eccleſię. locus igitur ſuus eēt poſt uexillū ordinis Theutonicorum, & nō poſt omnes. Si autem adeſſet uexillum cruciatę crux rubra in albo, quia eſt uniuerſale omnium chriſtianorum: illud iure optimo ponendum eſſet in loco digniori. Poſt uexilla procedunt duodecim equi albi ſine ſeſſoribus phaleris aureis in ſtratis carmaſinis ornati: quos duodecim parafrenarii ducunt rubra ueſte īduti, & baculum rubrū in ſiniſtra portantes. hos ſequuntur quatuor nobiles: pilea quatuor carmaſina ſupra baculos quoſdam deferētes, qui ſcutiferi honorarii uocantur Cubicularii deinde ſequūtur equitātes in ſuo habitu. oratores laici, & non pręlati ſimul cum baronibus & maioribus nobilibus. Tum ſubdiaconus apoſtolicus cum cruce Papali, & ſuis collegis parati: ut in miſſa & apud crucē duo magiſtri oſtiarii cum ſuis uirgis, poſt hos duodecim familiares Papę rubra ueſte induti portantes duodecim intorticia accenſa ante ſacramētum corporis Chriſti pedites: inde duo familiares ſacriſtę equeſtres etiam rubro induti portantes laternas argēteas cum lumine ante ſacramētum. Et poſt eos ducitur per familiarem ſacriſtę rubro etiā indutum, & baculum in ſiniſtra habētem equus albus manſuetus, ornatus: ut illi duodecim, portans ſacramētum habēs ad collum tintinabulum bene Tinniēs. Et ſupra portatur baldachinum cum inſignibus Papę & ſacramento: per ciues Romanos qui īter ſe mutātur terdecies, ut una quęq; regio habeat ſuam partē. poſt ſacramētum equitat īmediate ſacriſta: qui ut cęteri pręlati, habet equum totum coopertum bocaſino, & ipſe & omnes alii parati ſunt: ut in miſſa cum paramentis, & mitris. Sacriſta in manu geſtat album baculum. Sequuntur deinde duo pręfecti nauales, & ī eorum abſentia duo nobiles īduti: ut aduocati & ſecretarii pręter Almuciā. Et poſt eos ipſi ſecretarii, & aduocati cum Almuciis. Cantores deīde equitant cum ſuperpeliciis. Tum acoluthi, clerici camerę, & auditores cū ſuperpeliciis ſupra rochetum. Subdiaconus Gręcus, & latinus: & Diaconus Gręcus: ut in miſſa.

Sequūtur de hinc pręlati cum equis coopertis & ipſi cum mitra, & pluuiali. Abbates forenſes, Epiſcopi, Archiepiſcopi, Abbates urbis, Epiſcopi aſſiſtētes Papę, Patriarchę, Diaconi cum dalmaticis, preſbyteri cum

planetis, Epiſcopi Cardinales cum pluuialibus. procedunt duo Diaconi aſſiſtentes Papæ: & inter eos medius prior Diaconorum, ſi ipſe dixit Euangelium, prior Diaconorum ferulam in manu portare debet & totam proceſſionem ordinare, & illa ordinata equitare in loco ſuo. Procedit tādem ſummus Pontifex ſuper equum album faleratum coopertum a parte poſteriori ſtragiola crameſina ſub baldachino. quod octo magni nobiles, ſiue oratores portant. cū Papa per ſcalam, quā ſuperius diximus, aſcendit equū: maior princeps qui præſens adeſt, etiam ſi Rex eſſet, aut Imperator ſtapham equi papalis tenet, & deinde ducit equum per frenum aliquātulum. Si Imperator: aut Rex ſoli eſſent id eſt non eſſet alius Rex: ſoli equum ducerent cum dextra manu. Sin uero eſſet alius Rex: dignior a dextra, alius a ſiniſtra frenum tenerent. Si non ſint reges Digniores ducant equum. Et poſtq̄ Imperator, Rex, ſiue alius magnus princeps aliquantulum equum duxerit: ſubſtituantur alii duo magni nobiles eorum loco & mutentur. Si uero Pontifex non equo, ſed ſella ueheretur quatuor maiores principes, etiam ſi inter eos Imperator, aut quiuis maximus princeps adeſſet in honorem Saluatoris Ieſu Chriſti: ſellam ipſam cum Pontifice humeris ſuis portare aliquantulum debent. Sed aderunt etiam quatuor ualidi Pontificis familiares: qui pondus ſuſtinent, Ita ut principes ipſi in ſignum piæ religionis, ac reuerentiæ magis, q̄ ad onus ſubeundum manus appoſuiſſe uideantur: qui etiam mutabuntur pro hominum, & itineris diſpoſitione. Similiter & octo nobiles, qui Baldachinum ſuper caput Pontificis ferunt: mutabuntur poſt aliquod ſpacium, & equos ſuos aſcendentes in ordine ſuo equitabunt: eorum loco nobiles ciues Romani uſq; ad Lateranum Baldachinum portabunt: mutabuntur q; per uices ſicut de Baldachino ſacramenti diximus, Ante Pontificem cōſeruatores, capita regionum, & alii magiſtratus, ac nobiles urbis peditis prçibūt, & prætoriani milites cū eis accincti enſibus circiter centū, & Baculum in manibus portantes ad cuſtodiam corporis Pontificis. Circa Pontificem, aliquando ante, aliquando poſt equitabit mareſcallus, ſiue ſoldanus curiæ, cum duobus ſacculis pecuniarum ante ſellam, & ipſas pecunias proiiciet ſuper populum ad preſſuram dimouendam, ut infra dicemus. primum iactum pecuniarum faciet: cum Pontifex incipiet ſe mouere, alium apud pontem Hadriani, tum in Area apud montem Iordanum. Inde in Area parionis, deinde alium apud ſanctum Marcum, poſtea apud Sanctum Adrianum, & demum ubicunq; magnam preſſuram apud pontificem uiderit, & ut facilius poſſit pertranſire, ad partem tranſuerſam iaciat pecunias. Poſt pontificem, immediate ſequuntur duo cubicularii ſecreti, medium tenentes Auditorem rotæ decanum: qui ſeruit de mitra. Et deinde duo medici cum

ſecretario principali in medio, ſi ille non eſt prælatus. Subſequitur deinde umbella rubri coloris: quam unus ſeruiens armorum, præter galeam totus armatus eques portat. Poſtremo equitant Vicecamerarius, ſi non eſt paratus, & omnes prӕlati non parati, protonotarii, auditor cõtradictorum, ſi non ſit paratus, & ſimiliter corrector literarum: qui ſi ſint parati, equitant in loco promotionis, & omnes togati, uicecamerarius baculum in manu portat. & pertinet ad eum curare, ut ordo a priore Diaconorum datus ſeruetur in proceſſione. Et ſecundum antiquas conſuetudines, camerarius Papæ non portat ferulam, ſi eſt Cardinalis: ſed eius uicarius, & uicecamerarius. Quia non ad Cardinalem: ſed ad camerarium id pertinet. Hoc igitur ordine ad Lateranum procedunt. Cum Pontifex peruenerit ad montem Iordanum: Iudei illi obuiam ueniunt, genuflexi legem Pontifici offerunt: lingua hebraica legem laudantes, & hortantes Pontificem, ut illam ueneretur. pontifex uero illis auditis, in hanc ſententiam reſpondet. Sanctam legem uiri Hebrei, & laudamus, & ueneramur, utpote quæ ab omnipotẽti Deo per manus Moyſi patribus ueſtris tradita eſt: obſeruãtiam uero ueſtram, & uanam interpretationem Damnamus, atq; improbamus: quia Saluatorem quem adhuc fruſtra expectatis Apoſtolica fides iam pridem aduenifſe docet: & prӕdicat Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum: qui cum patre, & Spiritu Sãcto uiuit, & regnat Deus. per omnia ſecula ſeculorum. Sed quoniam nonnunq̃ accidit, ut Iudei, populi multitudine opprimantur, ſolent aliquando impetrare pro eorum ſecuritate, ut hoc faciant ſuperante murali arcis ſancti Angeli in angulo ad uiam, qua itur ad palatium.

Cum pontifex ad Eccleſiam Lateranenſem peruenerit, deſcendit in porticum Eccleſiæ, & a Canonicis illius Eccleſiæ honorifice paratis, excipitur cum cruce. Deſcendit Pontifex ex equo: prior canonicorum Lateranenſium offert crucem oſculandam pontifici, quam Diaconus Cardinalis accipit, & ad os Pontifici: cui prius Tiaram extraxit: ponit. oſculata Cruce Pontifici ponitur mitra, & reguum datur in manibus auditoris: ipſe uero Pontifex a priore, & canonicis prædictis ducitur ad marmoream ſedem, ante portam principalem a ſiniſtra ſtantem: quæ Stercoraria appellatur, & ibi eum ſedere faciunt, qui ita tamen ſedet, ut magis iacere uideatur, ad quem mox accedentes Cardinales eleuant eum honorifice dicentes: Suſcitat de puluere egenum, & de ſtercore erigit pauperem: ut ſedeat cum principibus, & ſolium gloriæ teneat. Surgens Pontifex, accipit de gremio camerarii ſibi aſſiſtentis: quantum pugno poteſt complecti pecuniarum. Vbi tamen nihil prorſus ſit argenti, aut auri, & ſpargit inter populum dicens.

Argentum & aurum non eſt mihi: quod autem habeo hoc tibi do. pons ligneus recta linea a porta Eccleſiæ principali ad altare maius excitatur cum pluteis hincinde pectoribus tenus altitudo circiter quinq; pedum, latitudo ſex. aut ſeptem qui altero ponti coniungitur ſimili modo conſtructo a porta, qua aſcenditur per Eccleſiam ad Sancta Sanctorum uenienti, quod fit ut Pontifex a populi multitudine non opprimatur, circa altare a gradibus, & ſupra omnia circumcirca tabulis clauſa eſſe debent, ut per pontem tantum capellam intrent. Pręcedentibus igitur canonicis & cantantibus. Te Deum laudamus: Pontifex cum Cardinalibus intrat Eccleſiam, & ante altare maius ſupra faldiſtorium procumbēs ſine mitra aliquantulum orat. Deinde ſurgens benedicit populo dicens. ſit nomen Domini benedictum &c. Inde cum mitra aſcendens ad ſedem eminentem ſedens recipit ad oſculum pedis Canonicos Lateranenſes.

Deinde Pontifex, per ipſum pontem aſcendit ad palatium Lateranum per portam, quę eſt in Eccleſia. Et cum peruentū fuerit in prima aula, quę aula concilii appellatur: ſedet Pontifex in ſede ſibi parata apud tabulam lapideam in capite aulæ, quę dicitur menſura Chriſti: Et hinc inde apud eum ſtant Domini cardinales. Prior uero preſbyterorum Cardinalium ſtans ante Papam cōuenienti interuallo cum Subdiaconis, auditoribus, Aduocatis, & Scriniariis facit laudes Domino noſtro, ut fecerat prior Diaconorum in Sancto Petro, Incipiens Exaudi chriſte &c. Prior preſbyterorum prędictus: & alii qui faciunt laudes ſtant detecto capite. Pontifex uero ſedet cum mitra, alii cardinales ſtant cum mitra. Hoc tamen fieri ſolebat in introitu ipſius portę in primo plano anteq̄ ad aulam prędictam ueniatur. commode tamen in hunc locum tranſlatus eſt hic actus propter illius loci anguſtiam. Finitis laudibus, Papa procedit ad capellam Sancti Silueſtri. ibi ante portam capellæ ſunt duę ſedes porphyreticæ perforatę: & ibi ſedet Pontifex ſuper primam, Ad quem prior Eccleſiæ Lateranenſis accedit, & gēnuflexus dat Pontifici ferulam in manu in ſignum correctionis, & regiminis, & claues ipſius baſilicæ: ac palatii Lateranenſis: in ſignum poteſtatis claudendi, & apperiendi, ligandi atq; ſoluēdi. Surgit deinde Papa cum ferula & clauibus & ſedet in altera ſede porphyretica ad aliam partem & ibi reſtituit eidem priori ferulam, & claues, & ab eodem præcingitur ſuper planetam ſedens cum cingulo quodam ſericeo rubro, cum burſa etiam ſericea & rubra: in qua ſunt duodecim lapides precioſi cum muſco. Tum pontifex pręcinctus, & ſedens e gremio camerarii capit denarios argenteos omnifariam quotquot poteſt manu continere, & ſuper populum ſpargens dicit. Diſperſit, dedit pauperibus, iuſtitia eius manet in ſeculum ſeculi. Et hoc tertio facit. In iſtis duabus ſedibus Pontifex ſedet: ut in prima ſtercoraria.

Ducitur deinde Pontifex ad ſancta ſanctorum, ubi ſuper faldiſtorium

ſine mitra genuflexus orat. Inde ſurgens cum mitra reuertitur ad capellam Sancti Silueſtri, in quam intrans ſedet ſuper ſedem ibi paratam, tum deponit mitram, chirothecas, Pallium, planetam, & aſſumit pluuiale, & mitram ſimplicem, & ſedens dat presbyterium hoc modo Cardinalibus duos aureos, & duos groſſos argenteos. Veniunt Cardinales: & profunde caput inclinant ante Pontificem, porriguntq; & mitram apertam, in qua Pontifex immittit pecuniam: illi accepta pecunia manum Pontificis oſculatur. pecunias capit Pōtifex e gremio camerarii. Alii prælati genuflectunt ante Pontificem & accipiunt in mitra unum aureum, & unū groſſum: & oſculantur dextrum genu Papæ. alii uero prælati & officiales accipiunt in manu tantundem, & oſculantur pedem. Dato preſbyterio Pontifex cum Cardinalibus aſcendit ad palatium Lateranēſ: & ſi nō facit ſolenne conuiuium deponit paramenta ſua: intrat camerā: quieſcit. & prandet: ſeu cenat. Cardinales ducūtur ad cameras ſibi ordinatas. quieſcunt. recreantur: & expectant Pontificem: ſi uult redire ad Sanctum Petrum eodem die. Sin autem reuertuntur domum.

De conuiuio ſolenni Pontificis cum Cardinalibus, & prælatis. Sectio. III.

Sed quoniam maiores noſtri conſueuerunt in die coronationis, & feria quinta in cena Domini ſolenne conuiuiū celebrare iiſdem ferme cerimoniis, aliquid etiam de ſolenni papali conuiuio hoc loco dicemus. Maxime cum etiam noſtra ętate factum ſit A Pio ſecundo: & Paulo item ſecundo ſummis pontificibus.

Parabitur igitur aula conuiuii: aulęis: & pannis ſericeis, aureiſq; pro temporis, & loci conditione. In capite aulę erit ſuggeſtus ad quem triplici gradu aſcendetur longus pro latitudine aulę. in medio ſurget quadratus thalamus palmi altitudine: ſuper quo mēſa paratur Pontificis. apud parietem erit ſedes Papalis, ad quam paruo: & deide magno ſcabello aſcendetur: ornabiturq; ſedes cum panno aureo pendente ſupra caput, mēſa erit alta ad iuſtam proportionem ſedentis a ſiniſtra ſuper ſuggeſtum. parabitur alia menſa pro credentia Papæ cum uaſis aureis: & argenteis uino, & aqua, & aliis conſuetis. Credentiam appellant mēſam, ſupra quam uaſa argentea, ſiue aurea ad conuiuium opportuna præparantur. Et ſimiliter in diuinis, ſupra quam ad ſacrificandum neceſſaria cōtinentur. Dicitur & credentia actus ipſe prægustationis cibariorum, & aliarum rerum. Hæc exponere uolumus, quoniam crebro de credentia mentionem facturi ſumus. Antiqui cerimoniarum codices dreſſatorium dixerunt, A dextra parte aulæ, infra ſuggeſtum parabuntur menſæ pro Epiſcopis, & preſbyteris Cardinalibus, & paulo inferius, pro aliis prę

latis. Et pro Cardinalibus erunt aliquanto altiores. & ſedilia habebunt gradum unum, ſuper quem tenebunt pedes Cardinales. a ſiniſtra e regione menſæ Cardinalium parabitur menſa pro Diaconis Cardinalibus eiuſdem altitudinis & cum gradu. Et inferius aliæ menſæ pro oratoribus, nobilibus, & officialibus. in fine aulæ: uel in aula præcedēte, ſi erit commoda, parabitur magna credentia cum pluribus gradibus ad magnificentiam, & alia ſuper longam menſam cum uaſis, quibus in communis utentur.

Si huic conuiuio intereſſet Imperator, paratur pro eo ſedes ad dextram Pontificis & menſa ſuper plano ſuggeſtus ſuper quam ſolus commedet Imperator. Sedes habebit ſcabellum paruum uiride & erit ornata pāno aureo, non tamen habebit pendentem ſupra caput, ſimiliter parabitur pro eo credentia iuxta credentiam Papæ a ſiniſtris, & ibi erunt familiares Imperatoris pro ſuo ſeruitio. Si uero adeſſet Rex aliquis paratur credentia pro eo paulo remotior ab ea. Sedes uero nulla paratur: quia ſedet in mēſa poſt primum Epiſcopum Cardinalē. Imperator ſiue Rex habebunt tot ſeruitores: quot eis opportunum uidebitur. Cardinalibus uero ſingulis ſufficiunt quaterni miniſtri, quorum unus uinum propinet, alter carnes concidat: alter de cultello fercula inferat. quartus præguſtet uinum, & aquam, & alia ſubminiſtret. Pontifici ſeruire ſolent nobiliores, qui ſunt in curia laici, etiam ſi ſint fratres, aut filii Regum præſertim in illorum præſentia. Pontifex igitur cum paramentis Pontificalibus ſi celebrauit illa die uſq; ad Dalmaticam incluſiue: & cum ſandalis indutus, ſupra Dalmatiam manto rubro aperto a parte anteriori, & mitram habens in capite ſupra fauonem medius inter Diaconos ducitur ad menſam. Cardinales & prælati omnes habent ſuperpelliceum ſuper rochetū, ſiue ſupra ueſtes ſui ordinis, ſi ſint religioſi, & mitram albam in capite. ſupra ſuperpelliceum Cardinales & prælati ſeculares habent mantellum ſine cauda apertum a parte ante, & coloris uiolacei ſiue obſcuri. Religioſi uero coloris ſui ordinis ſed eodem modo apertos. Cęteri omnes in ſuo habitu quotidiano. Aderunt familiares Pontificis & alii ſeruitores in copia. Aderunt etiam ſeruientes armorum bene ornati cum ſuis baculis argenteis, qui præire debent ante portantes fercula, & remouere multitudinem a uia.

Magiſter ſacri hoſpitii, & magiſter domus prouideant in tempore de modo & ordine ferculorū, De ſeruitoribus, qui prius, & qui poſterius, & qđ quælibet mēſa habeat præfectos ſuos. Quę uero prius, quę deinceps, & per quos ferenda, & ſic de aliis rebus opportuuis. Pontifex remota prius menſa, ad partem: ſedeat in ſede cum mitra & mantum poſt collum apertum, ut nihil ante pectus dependeat, Cardinales, Principes, & prælati & alii conuiuæ ſtent ante menſas paratas. Nobilior laicus etiam

Imperator, aut Rex aquam ad lauandas Pontificis manus, primo ferat hoc ordine. Magiſter ſacri hoſpitii cum clerico cerimoniarum, quem ad eſſe oportet inordinandis his rebus omnibus: cum ſeruientibus armorũ. Et ſi Imperator, aut Rex aquam fere debet cum aliquibus etiam principibus ſociatis: Imperatorem aut Regem ad credentiam ducit. Si eſt nobilis inferior: ſolus erit, & in credentia aquam prius a miniſtris probatam accipit in peluibus fertq; conſuetis cerimoniis ad Pontificem, præeunte uno ex auditoribus cum mantili ad tergendum manus. Prior Epiſcoporum Cardinalium, & duo Diaconi aſſiſtentes: depoſitis in manibus ſeruitorum mantellis: & mitris ſic in rochetto ſeruiunt Papæ dum lauat, Epiſcopus aquam cum portante infundendo: & Diaconi mantile, quod ab auditore acceperant hinc inde tenendo. Dum Papa lauat manus: prælati & laici omnes genufleƈtunt, Cardinales & prælati ſtant capite deteƈto. Cum Papa lauerit reaptetur menſa ante eum, & tres Cardinales qui illi ſeruierant capiunt ſuos mantellos: & mitras, & uadunt ad loca ſua, & Imperator apud ſedem ſuam primo ſtans lauetur ſuis cerimoniis, deinde Domini Cardinales lauentur ſtantes ante menſas cum mitris in capite, poſt eos lauentur prælati ſtantes ſine mitris, & ſeculares (ſi qui ſunt) deteƈtis capitibus. Stabunt ante menſas lauantes eo ordine, quo ſedere debent in menſa, Prior Epiſcoporum in capite ad Dextram: ſi aderit Rex aliquis, erit in ſecundo loco, ſi plures Reges, mixti erunt cũ primis cardinalibus, primo Cardinalis: deinde rex ſucceſſiue. Si erũt mixtim pricipes, aut Filii, uel fratres regũ. Si nõ ſeruiũt Papæ debẽt ſedere iter Diaconos Cardinales, uel poſt eos pro eorũ dignitate, & conditione. primogenitus autem regis, quia Rex futurus putatur: poſt primum preſbyterum Cardinalem erit. Sed nullo modo inter Epiſcopos. Et hoc tam in conuiuiis, quam aliis publicis aƈtibus: q̃uis noſtro tempore aliquorum ſiue ambitione, ſiue ignorantia aliquando ſit ſeruatum contrarium.

Conſueuerunt antiqui ponere Patriarchas quattuor Eccleſiarũ principalium inter Epiſcopos Cardinales mixtim, noſtro tempore (credo propter declinationem, ſiue potius extinƈtionem illarum: cum ſint quodammodo titulares): ponuntur immediate poſt Cardinales, Deinde aſſiſtentes Papæ, tum oratores prælati, inde Archiepiſcopi, Epiſcopi, Protonotarii, Abbates, Subdiaconi, Auditores, Clerici camerę, & acoluthi. Ad ſiniſtram uero erunt & cum eis Principes, quos prius diximus (ſi aderunt) poſt eos autem ſi præſentes erunt alii principes inferiores illi tamen, qui ſolent præcedere oratores Regum. Deinde erunt oratores laici, & non prælati, & cum eis ſenator, & tres conſeruatores urbis. De aliis autem laicis, qui ſunt extraordinarii, nihil ponimus, nam admitti ſolent ad uoluntatem Pontificis, & non ordinarie.

Aduertat tamen magiſter domus, ut prius cum clerico cerimoniarum ponat in ſcriptis nomina, & ordinem īuitatorum ad conuiuium :& maxime laicorum.& ſi quę ſunt contentiones de prędidentia:componātur prius.qđ ſi ibi orirentur:ſi nolunt componi:ambo contendentes honeſte iubeantur exire:Si tamen eſſet colorata contentionis cauſa, & non temeraria, quia tunc ſolus temerarius eiiciendus eſſet.

Quod autem de Imperatore Dicimus, ītelligimus de Imperatore Romanorum non autem Græcorum. nam ille ut Rex tractatur. Poterunt lauari poſt primos plures eodem tempore.Poſtq̄ omnes lauerunt, Pontifex benedicit menſam ſtans ſine mitra : & tunc Diaconi aſſiſtunt. finita benedictione ſedet, Imponitur mitra:& Diaconi uadunt ad loca ſua. & ſedentibus omnibus ordine, quo ſteterant:portantur fercula.Primum ferculum portabit nobilior princeps, ſiue Imperator, ſiue Rex ſit.Secundum alius dignior poſt eum, & ſic ſucceſſiue, & ſi erunt ex illis qui debe ant ſedere in menſa:portato ferculo ſedeant in loco ſuo.Et notandum qđ Imperator, Rex, ſeu maximus princeps capit ferculum quod portare debet ad Pontificem extra portam aulæ conuiuii ab aliquo familiari Pontificis illuc apportatū.alii īferiores pro ferculo ad coquinam uadunt.magiſter ſacri hoſpitii, & magiſter domus baculos ī manibus tenentes, & in habitu ſibi condecenti deducunt portantes fercula, quę quidem fercula ad Pontificem, & Imperatorem tātum coperta portari debent, aliis autem:etiam regibus detecta, & ſimiliter uinum.poſſunt tamen portari. & debent maximis principibus uſq; ad aulam conuiuii, & deinde anteq̄ appareant in conſpectu Papę detegi.Item in præſentia Pontificis nulli omnino fit publice pręguſtatio niſi ipſi Pontifici, & Imperatori tantum. ꝑ Rege autem, aut maximo principe poterit fieri a ſuis ſi uoluerint in credentia, uel ubi capiunt fercula.Pro Pontifice & Imperatore fiet ibi unde capiuntur a dantibus, & in menſa a portante, & de omnibus rebus. Cum primum conuiuium incipietur in loco cōuenienti ponatur pulpitum. & Subdiaconus, ſiue capellanus Papę aliquid de ſacra ſcriptura legat uſq; in finē cōuiuii.Interim cū ſilētio, & ſine ſtrepitu oīa adminiſtrent̄ q̄ diligētiſſime.Cū Pōtifex biberit cōſueuerunt oēs aſtātes ꝑter Epōs, & ſupioris dignitatis uiros genuflectere, q̄ ſeruari nr̄is tp̄ibus uidimus : q̄uis ī nullo cerimoniarum libro id legerimus.Epulis abunde ſubminiſtratis fit ſecūda lotio manuum:& tunc ſecundus nobilis laicus portat aquam conſuetis cerimoniis, prior Epiſcoporum Cardinaliū, & duo Diaconi dimiſſis mantellis, & mitris, ut ſupra, ſeruiuut.deinde reuertuntur ad loca ſua. lauantur & alii ordine ſuo, quo ſupra, ſedentes tamen.& dum Cardinales lauant unus ſeruit alteri de mantili illud explicando, & tenendo. dum alius lauat & ſic ſucceſſiue.Ponuntur deinde uinum & cōfectiones, ſiue ſpecies, ut habent antiqui codices.& demū finito cōuiuio lector dicit. Tu

aūt Dñe miſerere nobis.niſi ſit in cena Dñi:quia tūc non profertur. Tu autem.Surgit Pontifex ſine mitra aſſiſtunt ei Diaconi: & redduntur gratiæ,ut in ordinario.Omnibus completis reducitur Pontifex ad camerā ſuam.& alii ad propria diuertuntur.

Si autem ſolemne conuiuium huiuſmodi fiet in die, quo Pontifex ſacra publice non celebrauerit.Omnia,ut prędicta ſunt,ſeruabūtur niſi de ſacris ueſtibus.Papa indutus amictu,alba longa,cingulo,ſtola precioſa & manto rubro cum paruo caputio ſubtus.ſiue ſi calores erunt:ſine manto cum caputio tantum ducetur ad menſam.Cardinales & prelati erunt in mantellis conſuetis ſine ſuperpelliciis,& ſine mitris .alia omnia ut ſupra:Aduertendum tamen qđ nunq̄ in conuiuio Pontificis admittuntur mulieres,etiam ſi Imperatrix Regina,uel Pontificis conſanguinea eſſet.

Quę mutantur,ſi coronatio Pontificis fiat extra urbem. Sectio.IIII.

Quæ ſupradiximus de conſecratione,benedictione,& coronatione Romani Pontificis omnia ſeruabūtur, etiam ſi extra urbem Romanam fient preter infraſcripta.Cum papa ad eccleſiam uenerit,ubi ea fieri debent, canonici & capellani illius Eccleſię illi obuiam exibunt proceſſionaliter.Sed non recipientur ad oſculum pedis,ut canonici Sancti Petri.Intrabit Pontifex in eccleſiam & in medio genuflexus orabit uerſus altare maius,Deinde ibit ad capellam ubi paramenta capere debet conuenienti ſpacio ab altari maiore diſtante.ut commode proceſſio poſſit inde explicari.alia omnia uſq; ad actum coronationis fient, ut dictum ē,ſed ipſa coronatio fiet ſupra gradus uel loco commodiori,& magis in conſpectu populi.nam ibi parandus erit ſuggeſtus, ubi maius erit ſpacium ad capiendam multitudinem.Pōtifex ornatus poterit equitare cum ſolemni proceſſione,ut ad Lateranum cōſueuit: ad aliquam aliam Eccleſiam,& in uia fient iactus pecuniarum, & iudei obuiabunt cum lege & reſpondebitur,& fiet,ut ī uia ad Lateranum,Et cum peruenerit ad dictum locum deſcendet, & ſuper ſedem in loco honeſto ſibi in introitu Eccleſiæ preparatam ſedebit,& tunc extrahetur ſibi regnum,& imponetur ſibi mitra.& aſtantibus ſibi hinc inde Diaconis,& deinde in ordine aliis Cardinalibus a priore preſbyterorum Cardinalium cum ſubdiaconis & aliis officialibus cōſuetis fient laudes.Exaudi Chriſte,ut dictum ē ſuperius.tum Pōtifex aſcendit ad altare maius precedēte clero illius Eccleſię,& cantāte.Te deum laudamus,procūbet ſuper faldiſtorio ante altare maius ad oratiōnē ſine mitra,& finito Te deum:factaq; oratōe aſcēdet ad altare,& benedicet populo,deinde aſſumpta mitra aſcēdet ad ſedē eminētem,& dat preſbyterum Cardinalibus,& prelatis.& finitis omnibus uadit ad locum,ubi ordinatum eſt cōuiuium,uel ad cameram ſuam,ſi-

priuatim prandet, Et omnia ſeruãtur: ut in urbe, quę ſeruari poſſunt.

De aduentu, & coronatione electi in Imperatorem Romanorum. Sectio. V. Cap. I.

Lectus Rex futurus Romanorum Imperator primum conſue- uit electionem ſuam per ſuos ſolemnes oratores Summo Pon- tifici intimare, & decretum electionis oſtendere, deuotionem ac fidelẽ reuerentiam exhibere, fauorem & gratiam Apoſtolicę ſedis implo rare, offerre ſe ad quęcunq; fidelitatis iuramẽta Romanę Eccleſię pręſtã da: & demum unctionem, conſecrationem: & Imperii Diadema humili- ter poſtulare. Põtifices uero cõſueuerunt uiſo decreto, & examinata ele- ctione in ſacro Senatu, habitoq; ſufficiẽti informatiõe tam ſuper forma electionis, q̃ ſuper idoneitate, & habilitate perſonę electi per cõmiſſarios a ſe conſtitutos ad inſtãtiam dicti electi ipſum electum in ſpiritualem fili um ſuum, & Eccleſię Romanę ſuſcipere: illiq; fauorem & gratiam conce dere, & ipſius regis electi perſona idonea reputata: eum nominare, denũ- ciare, aſſumere, & declarare Regem Romanorum: ac etiam habilẽ, & ſuf ficientem declarare ad ſuſcipiẽdam Imperialis celſitudinis dignitatẽ: de- cernere cõſecrationẽ, & coronationẽ per manus ſuas eẽ impẽdendas, & ſuplere omnes defectus &c. hoc ſeruatum legimus i Karolo quarto a Cle mente ſexto. & antea in Henrico ſeptimo a Clemente quinto. & in Alber to eius predeceſſore. & Rodolfo patre a Bonifacio octauo. & a pluribus aliis. & in Venceſlao Karoli quarti filio, quem pater adhuc uiuẽs in Ro- manorum regem ab electoribus deſignari procurauerat: cuius rei appro bationẽ: cum Gregorius undecimus, ad quem delata erat, morte preuen tus decernere nõ poſſet: Vrbanus ſextus eius ſucceſſor legitime cõfecit.

Quod ueniente Imperatore mittãtur legati Apoſtolici. Cap. II.

Lectus igitur Romanorum Imperator cum ſtatuerit urbem pe tere ad Imperiale Diadema de manu ſummi Põtificis ſuſcipiẽdũ primum cõuenit per nuncios ſuos cũ Romano antiſtite de mo- do & tempore intrãdi, ut Põtifex rebus opportunis conſulere poſſit, de- inde cum Pontifex nouerit cęſarem iam Italiam intraſſe mittit illi ob- uiam duos legatos de latere, qui illum conueniant anteq̃ terras Roma- nę Eccleſię ingrediatur. Et poſt gratulationes ſalutationem, & benedi- nem nomine Pontificis: honeſto modo exigunt ab illo Iuramentum ſoli tum pręſtari ab electis Imperatoribus anteq̃ intrant agrum Romanę Ec cleſię in forma, qua in decretis cauetur uidelicet. Sanctiſſimo Dño no- ſtro. Dño. N. diuina prouidẽtia Papę. Ego. B. Rex Romanorum promit to & iuro per Patrem & Filium & Spiritum Sanctum, & per lignum uiui ficę Crucis & per has reliquias ſanctoꝝ, ꝙ ſi ꝑmittente Dño Romã uene ro Sanctam Romanam Eccleſiam & ſanctitatem ſuam, rectorem ipſius

exaltabo ſecundum meum poſſe, & uitam, membrum hũq̃ neq; ipſum ho norem quem habet mea uoluntate, meo conſilio, meo conſenſu, aut mea exhortatione perdet, & in Roma nullum placitum, aut ordinationem fa ciam de omnibus, quę ad ſanctitatem ſuam, aut ad Romanos pertinent ſine ueſtro cõſilio. Et quicquid de terra ſancti Petri ad noſtram poteſtatẽ peruenerit ſuę ſanctitati reddam. & cuicũq; Italicum regimen cõmiſe ro: iurare faciam illum, ut adiutor ſuę ſanctitatis ſit ad defendendam ter ram ſancti Petri ſecundum ſuum poſſe, Sic me Deus adiuuet, & hęc San cta Dei Euangelia. Aliquando oratores electi quando ueniunt ad intimã dum electionem: & ad petendum approbationem nomine electi Regis ſolent pręſtare ſupradictum iuramẽtum ſi habent ad hoc ſpeciale mãda tum. Hoc iuramẽtum Federicus tertius Imperator, qui adhuc regnat, dũ Senis eſſet in manibus legatorum Apoſtolicorum Anno ſalutis quinqua geſimo primo ſupra mille & quadringentos pręſtitit, & ante eum plures alii pręſtiterunt. Dehinc: ut primum Eccleſię territorium ingreſſus ẽ Cæ ſar conſueuit cum ſua familia expenſis Pontificis ali. q̃diu & Romę & in agro Romano fuerit Nicolaus quintus q̃uis Federico pręddicto cum fa miliaribus quingentis tantum expenſas promiſerit: longe tamen plures ęre ſuo aluit. Vt Sutrium uenit Cęſar uel locum urbis uicinum: ita ut pri die poſt applicare ad urbẽ poſſit: legati Apoſtolici illum cum aliquibus pręlatis a Pontifice miſſis, qui neceſſaria curent, dimittunt & Romam perueniunt. Sequẽti die electus Imperator Romam uerſus capit iter, cui honoris gratia obuiam mittuntur a Pontifice pręlati, barones, & curia les hoc ordine, ut in Federici aduentu ſeruatum eſt. Primi ad ſextum lapi dem Columnẽſes ꝓceres cum ſuis amicis, & clientelis, & mox Vrſini at q; alii barones urbis, tum Pontificis copię, quę aſſunt cum illarum pręfecto, Inde uicecamerarius cum pręfecto urbis, Senatore, conſeruatori bus, officialibus, & aliis nobilibus ciuibus Romanis, deinde ordines cu rię cum regente Cancellarię ſine aliquo alio pręlato, Demum alii pręla ti domeſtici Pontificis cum omni eius familia. & tandem Sacrum Cardi nalium collegium ad radices montis iuxta domum leproſorum Cęſarem expectabunt. Hi omnes diſtinctis ĩteruallis Imperatori electo obuiabũt. Oratores uero principum ſi qui in urbe erunt pro ſuo libito obuiam pro cedent. Cardinales, ut Cæſarem conuenient, cõgratulationibus, & obla tionibus factis nomine Põtificis, & collegii, illum habentes medium in ter duos primos Epiſcopos Cardinales deducent uſq; ad tentorium, ſiue alium locum ſibi deputatum extra urbem, nam Cæſar non conſueuit ea die, qua appulit: urbem intrare, ſed pernoctare ſaltẽ una nocte extra mę nia in campis. Cardinales & alii omnes poſtq̃ Cæſar ad locum Deputa tum peruenerit: in Vrbem reuertuntur. Conſueuerunt etiam electi Impe ratores hac die anteq̃ ponticulum, qui primus ante ingreſſum urbis poſt

deſcenſum montem occurrit, pertranſeant, pręſtare iuramentum Romanis in hanc formã. Ego Karolus Rex Romanorum futurus Imperator iuro me ſeruaturum Romanis bonas conſuetudines ſuas: Sic Deus me adiuuet.

De urbis ingreſſu Imperatoris. Cap. III.

p Oſtera die Cæſar per portam, quę ẽ ſub arce Sancti Angeli hoc ordine quaſi triumphans ingreditur. primi duo equites uexilla duo Cæſaris portant, alterum Sancti Georgii, quod ad Sueuorum pertinet cuſtodiam, Aquilę alterum. hos ſequuntur Cæſaris cohortes armatę, tum nobiles proceres, & togati eius. Inde oratores regum, & principum, qui adſunt. Tum ſi quis adeſt Rex: aut maximus princeps: ut fuit cum Federico Rex Vngarię, & Bohemię Ladiſlaus. Et tunc ſequitur pręfectus urbis, & Senator. Et ad pręfectum quidem pertinebat nudum enſem ante Cæſarem ferre. Federico tamen mareſcallus ſuus non pręfectus gladium pertulit. Inter iſtos autẽ, & Cæſarem nemo equitare debet, niſi mareſcallus, ſi pręfectus non pręfert enſem. incedit deinde Cæſar ſolus equitans. & poſt eum prelati cõſiliarii proceres inermes: & alii togati ſui. Deinde modico interuallo Imperatricis familia: ſi uxor uirum ſequitur ſuccedere debet, ante illã nobiles & prelati. & poſt Matronę, Virgines, & pediſequę, circa illam uero ſolã equitantẽ pedites multi. ultimo incedunt Eccleſiaſticę copię pompã claudentes. Portã ipſam qua ſub arce ingrediuntur noſtri codices falſo Collinam appellãt. Collina autẽ porta non eſt in nouis Leonis Papę ſuburbiis: ſed in antiqua Roma: Quirinalis primum dicta. deinde Collina (ut ſcripſit Varro) a pluribus montibus, qui in Quirinali monte continebantur. hodie Salaria nuncupatur, quia inde uia ſalaria itur. In porta igitur, quę ſub arce eſt (nõ Collina) clerus urbis ſacris ueſtibus ornatus cũ crucibus. & ſanctorũ reliquiis, pręſidente Vicario urbis, & aliis Eccleſiarum prælatis infulatis Cæſarem expectant, aduenięti cruces deoſculãdas offerunt, & eum incenſant: ac cantantes. Ecce mitto Angelum meum &c. procedunt uſq; ad gradus baſilicę principis Apoſtolorum. Ciues autem digniores baldachinũ ſupra Cęſaris caput portant, Cõſeruatores freno equum ducunt. Cũ uero eſt ĩ magna Area ante gradus, pręfectus & Senator id gerunt. Et deſcendente ex equo Cęſare pręfectus ſtapham tenet, deinde ante eũ pręcedit. Inter equitandum autẽ Cæſaris Camerarius pecuniam ſpargere cõſueuit, ut diximus in coronatione Papę de ſoldano. In plano ſupra gradus baſilicę ante primũ porticum ad dextram aſcendẽtibus erigitur ſuggeſtus ornatus cum throno Pontificali, & ſedilibus Cardinalium pręlatorum: & aliorũ officialium, ut ſupra deſcripſimus in coronatione Põtificis. ſupra quem ſuggeſtum Põtifex pluuiali, & mitra precioſis indutus aſcendit cum ordinibus curię paulo antea, q̃ Cęſar appareat. Electus Imperator cum ſuis

omnibus ſeruato ordine:ut equum deſcendit per gradus aſcendit ſuggeſtum. Et ut primum Pontificem uidet, detecto capite illum genu terram tangens ueneratur. Et iterum cum appropinquat ad gradus ſedis:genu flectit, demũ ad Põtificis pedes peruenit:illos in reuerẽtia Saluatoris deuote oſculatur, Põtifex hilari uultu Cęſarẽ aſpiciens ad oſculũ manus,& oris recipit. Tum Cęſar iterũ genuflexus auri maſſam ad pedes Põtificis offert,habetq; uerba ad Pontificẽ gratias agens pro honore ſuſcepto,ꝑ ut ei uidebitur,Põtifex benigne illi reſpondens illũ ſubleuat, & ſummę caritatis declaratione amplectitur.Et ſtante ibi ad dextrã Pontificis Cæſare,Pontifex recipit Imperatricẽ ad oſculũ pedis,& manus. Regẽ uero ſiquis,adeſt ad oſculũ pedis manus,& oris, alios autẽ prelatos, proceres & nobiles Cæſaris ad oſculũ pedis tantũ.His finitis ſurgit Põtifex & manu ſiniſtra Cæſarem capiẽs e ſuggeſtu deſcendit,& pariter ad ſecundum uſq; Eccleſię porticũ cũ eo progreditur.Deinde Põtifex palatiũ aſcendit ad camerã ſuã reuerſurus,& Cæſar duobus aut quatuor Cardinalibus ſociatus tẽplũ ingreditur:Apoſtolorũ ſacras reliquias ueneraturus cũ ſuis omnibus.Inde ad loca cuiq; deſtinata diuertuntur. Cæſar ipſe in palatio Apoſtolico recipi conſueuit:Auguſta uero in aliquo loco uicino: Cæſar poſtera die:opportuno tẽpore ad Põtificẽ accedet.Et cum ſua ſanctitate de incũbentibus ad ſolẽnitatẽ pertractabit.Statuent de die coronationis.Et ſi qua erunt prius peragenda deliberabunt:ut Federici tẽpore factum eſt,qui ante diẽ Imperialis coronationis inter miſſarũ ſolẽnia benedictionẽ Imperialẽ cum ſponſa ſua Heleonora Regis portugallię filia ſuſcepit.Et Corona regni Langobardici:ſiue Italici quam ſuperiores Imperatores Modętię ſuſcipere cõſueuerunt.Cũ Federicus peſtis timore illuc accedere nõ potuiſſet:Pontificis Nicolai manibus coronatus eſt in baſilica Petri apud altare maius,quę corona ferrea:(licet aurea ſit)nuncupatur.

Cerimonias in coronandis Regibus ſeruãdas in libro Põtificali,quẽ nuper emẽdauimus plene conſcripſimus.Proinde eo diligentem lectorem relegamus.

Et notandũ quod Cæſar anteq̃ coronetur Imperiali Diademate ſedet poſt primũ Epiſcopũ Cardinalẽ.Et ſi quis Rex adeſt,ſedet tunc poſt primum preſbyterum Cardinalẽ.Cum uero Cæſar erit coronatus:tunc ſedebit in ſede ſibi parata inter Papã:& primũ Epiſcopum Cardinalem.& tunc Rex erit poſt primũ Epiſcopũ Cardinalẽ.Aduenĩete die ſtatuta Imperialis coronationis,quę cõuenientiſſima ẽ in Dominica Letare in medio quadrageſimę(ut Durantes in rationali diuinorum ſcripſit).Et ita a Nicolao Quinto in coronatione Federici ſeruatũ eſt.Eccleſia Sancti Petri:& capella maior erunt decenter ornatę,ut in maximis ſolẽnitatibus, cum Pontifex eſt celebraturus diuina ſolent ornari,& preter cõſueta eri-

gant duo ſuggeſtus hinc, & inde extra cancellos capellę, alter pro Imperatore electo ad ſiniſtram uenietibus, alter a dextra ꝑ Imperatrice. & ornetur tapetis, aulęis, ſedibus, ſcabellis, & aliis opportuīs Eccleſia tota, & maxime capella. D. Gregorii. D. Mauritii, & quę. D. Marię ī turribus appellata extra Eccleſiā in prima porticu ſub turri campanaria ē, bene mūdentur: ornēturq;. Imperatrix uero, anteq̄ Pontifex deſcēdat ad Eccleſiā: cum ſuis ornata pręueniens ſuggeſtum ſibi paratum cōſcendit. Summo igitur mane Pōtifex cū Cardinalibus, prelatis, & aliis officialibus paratis colore tēpori: & miſſę cōgruis: ueluti ad ſupplicationē: & ſub baldachino deſcēdat ad Eccleſiam, & præmittat duos Diaconos Cardinales cum ſuis cappis laneis ad Cæſarē, qui eum cōgruo tēpore ad eccleſiā deducant. Pōtifex facta reuerētia ante altare accedet ad ſedē, ubi conſueuit accipere paramēta, & ibi recipiet ad reuerentiam omnes pręlatos paratos. incipiet tertiam, & accipiet ſandalia: ut alias, & dicta oratione induitur omnibus paramētis Pōtificalibus. Interim Cardinales qui ſunt cum Cæſare: ut primum cognouerunt Pōtificē intraſſe Eccleſiam: & ipſi cum Cæſare: & omni ſua comitiua ad Eccleſiā deſcēdant. & egreſſi primā palatii portam: per primas Eccleſię portas, quę ſuper gradus baſilicæ patent, ingrediantur porticum ad capellā, quę uocatur beatę Marię inter turres ibi a canonicis, & collegio Eccleſię occurrenti recipitur. Quo deductus Cæſar ad altare dictę capellę ī manibus primi Cardinalis pręſentis, & nomine Pontificis recipientis beato Petro, ſūmo Pontifici, & ſuis ſucceſſoribus ſolitum iuramētum pręſtabit ī forma ſubſcripta uidelicet. Ego. N. Rex Romanorum adiuuante Dn̄o futurus Imperator promitto ſpōdeo, & polliceor, atq; iuro Deo, & beato Petro me de cętero protectorem: atq; defenſorem fore ſummi Pontificis: & Sanctę Romanę Eccleſię in omnibus neceſſitatibus: & utilitatibus eius cuſtodiēdo, & conſeruādo poſſeſſiones, honores, & iura, ac ius, quātum diuino fultus adiutorio fuero ſecundum ſcire: & poſſe meum recta, & pura fide, Sic me Deus adiuuet, & hęc Sancta Dei Euangelia. Tum indutus ſuperpellicio & almucia recipitur a canonicis Sancti Petri in canonicum, & in fratrem, quos omnes ſtans ante altare dictę capellę recipit ad oſculum pacis. Inde pręcedente clero, & cantante reſpōſum, Petre amas me? tu ſcis Dn̄e quia amo te. Paſce oues meas. Verſ. Simon Ioannis amas me plus his? tu ſcis domine, quia amo te. Paſce &c. Alii Cæſaris proceres ſuo ordine deueniunt ad portam Principalem ipſius baſilicę, quę argentea nominatur: & ex quinq; media eſt. Interim duo Epiſcopi Cardinales poſt priorem antiquiores facta reuerentia Pontifici cum ſuis mitris: & pluuialibus ueniunt ad pręedictam portam, dum Cęſar adhuc eſt in dicta capella inter turres. Et ante eum iunior Epiſcopus Cardinalis ſtans ſine mitra ſupra Cæſarem genuflexum orantem dicit hanc orationem. Oremus. Deus in cuius manu

corda ſunt regum, inclina ad preces humilitatis noſtrę aures miſericordię tuę: & huic famulo tuo regi ueram appone ſapientiã, ut hauſtis de tuo fonte conſiliis, & tibi placeat, & ſuper omnia precellat. per Chriſtũ Dominum noſtrum amen. finita prima oratione intrant Eccleſiam Cæſare incedente ſemper inter duos Diacones Cardinales prędictos. Et imediate prę cedẽtibus duobus Epiſcopis Cardinalibus prefatis, & flectẽtes ad ſiniſtram perueniunt ad capellam Sancti Gregorii: ubi Imperator ſedẽs depoſita Almutia primo induit ſandalia, deinde ſtans tunicellam, & demum Imperiale paludamentum, & mox inde procedens ad medium Eccleſię: ubi rota eſt porphyretica, uenit: & ibi ab alio Epiſcopo Cardinali ſibi aſſiſtẽte dicitur ſuper eum alia oratio uidelicet. Deus inenarrabilis: auctor mundi, conditor generis humani, gubernator Imperii, confirmator regni: qui ex utero fidelis amici tui Patriarchæ noſtri Abrahæ preelegiſti regem ſeculis prefuturum. tu pręſentem regẽ hũc cum exercitu ſuo per interceſſionem Sanctorum uberi bene✠dictione ęternitatis circunda, ut ſemper maneant lęti: & triumphãtes in pace uictores. per Chriſtũ Dñm noſtrum. Amẽ. Procedunt deinde ad confeſſionem beati Petri ſub altare: ubi procumbit ſuper faldiſtoriũ Imperator, & duo Epiſcopi Cardinales aſcendunt capellam: & uadunt ad ſedes ſuas, prior autem Diaconorum, ac prior preſbyterorum parati deſcẽdunt ad eum, atq; hinc inde genuflectunt, & Diaconus ipſe facit litaniam procumbens ad ſiniſtram, omnibus alta uoce replicantibus, & flexis genibus permanentibus. finita litania ſurgit prior preſbyterorum, & ſuper Cæſarem adhuc procumbẽtem dicit. Pater noſter, & ne nos. Saluum fac ſeruum tuũ. ℞. deus meus ſperãtẽ in te. Ver. Eſto ei Domine turris fortitudinis. ℞. A facie inimici. Ver. Nihil ꝓficiat inimicus in eo. ℞. & filius iniquitatis non apponat nocere ei. Ver. Domine exaudi orationẽ meam. ℞. & clamor meus ad te ueniat. Ver. Dominus Vobiſcum. ℞. & cũ ſpiritu tuo. Oremus. Pretende que ſumus Domine famulo tuo dextram cęleſtis auxilii, ut te toto corde perquirat, & quę digne poſtulat, aſſequatur. Actiones noſtras queſumus Domine aſpirando pręueni, & adiuuando proſequere, ut cuncta noſtra oratio: & operatio a te ſemper incipiat, & per te cępta finiatur. per Chriſtum Dominum noſtrum Amen. Et cum Diacono his finitis reuertitur ad locum ſuum inter alios Cardinales. Dum ultimę orationes dicuntur per pręſbyterum Cardinalem: prior Epiſcoporum Cardinalium: cum pluuiali ſtola: & mitra deſcendit ad Imperatorem, & ſimul cum duobus Diaconis finitis orationibus, ducit illũ ad altare Sancti Mauricii, ubi ſtãs cum mitra inungit brachiũ dextrum Cæſaris, & ſcapulas cũ oleo exorcizato in modũ crucis, & depoſita mitra dicit. Oremus Deus omnipotẽs, cuius eſt omnis poteſtas, & dignitas: te ſupplici oratione: atq; humilima prece depoſcimus, ut huic famulo tuo. N. pſperum Imperatorię maieſtatis cõce

das effectum, ut in tua protectione conſtituto: ad regẽdum Eccleſiã tuam
ſanctam: nihil ei pręſentia officiant, futura nihil obſiſtant: ſed inſpirante
Sancti Spiritus dono: populum ſibi ſubditum ęquo iuſticię libramine re
gere ualeat, & in omnibus operibus ſuis te ſemper timeat, tibiq; iugiter
placere contendat.
Deus Dei filius Ieſus Chriſtus Dominus noſter, qui a Patre Deo partici
pationis unctus eſt prę participibus ſuis: ipſe per pręſentẽ ſacri Vnguen
ti infuſionẽ Spiritus Paracliti ſuper caput tuum infundat benedictio-
nem, eandemq; uſq; ad iteriora cordis tui penetrare faciat, quatenus hoc
uiſibili, & tractabili dono inuiſibilia percipere, & temporali regno iuſtis
moderatiõibus ęternaliter cõregnare ei merearis, qui ſine peccato Rex
regum uiuit cum Deo Patre in unitate Spiritus Sancti Deus per omnia
ſecula ſeculorum Amẽ. Interea adducitur Imperatrix ſi adeſt, & ſimiliter
perungitur in eiſdem locis. deinde dicitur per Eundẽ Cardinalem Epi-
ſcopum oratio ſuper eam cum mitra, quia ad eam nõ ad Deum oratio di
rigitur. Spiritus Sancti gratia noſtrę humilitatis officio copioſa in te de
ſcẽdat, ut ſicut manibus noſtris licet ĩdignis oleo materiali oblinita pin
gueſcis exterius: ita eius inuiſibili unctione delibuta impinguari merea-
ris interius, eiuſq; Spirituali unctione perfectiſſime ſemper imbuta: & il
licita declinare tota mẽte, atq; ſpernere diſcas: & ualeas. & utilia animæ
tuæ iugiter optare: atq; operari queas: & opereris auxiliãte dño noſtro Ie
ſu Chriſto: qui cũ Patre, & Spiritu Sãcto uiuit & regnat deus &c. Et hęc
quidem fiunt ad altare beati Mauricii: nam ad altare beati Petri nemo in
iungitur, nemo ordinatur, niſi Romanus Pontifex ſolus. His completis
Imperatrix ad ſuum ſuggeſtum reuertitur. Et Cæſar cum Epiſcopo Car-
dinali: & Diaconis ad Pontificem. Diaconi acceptis ſuis Dalmaticis, &
mitris in manibus uadunt ad reuerẽtiam Papę: qui deſcendẽs de ſede ſua
procedit ad altare ſupplicabũdus more ſolito: & recipit ad oſculum oris,
& pectoris tres preſbyteros Cardinales aſſiſtẽtes: genuflexo ſuper ſuum
faldiſtorium permanẽte facta confeſſione Pontifex accedit ad altare, oſ
culatur: & incẽſat: ut alias, deinde recipit ad oſculum oris, & pectoris pri
mo Cæſarẽ, deinde tres ſuos Diaconos Cardinales: & mox ad eminẽtem
ſedẽ aſcendit, & Cæſar ad ſuum ſuggeſtum cum ſuis principalibus: & mi-
niſtris deducitur. Cum Põtifex deceſſit a latere: miniſtri Cæſaris afferunt
gladiũ cum ſua uagina, & cingulo: coronam, ſceptrum, & pomum dan
da ſuo tẽpore Imperatori, & Imperatrici, quę per ſacriſtam: & clericũ ce
rimoniarum locantur ſuper altare. Interim uero, dum Pontifex facit cõ
feſſionem, incipit chorus Introitum & Kyrieł. Pontifex uero in ſede emĩ
nẽti ſtans ſine mitra legit Introitum, & procedit in miſſa: ut alias uſq; ad
dictam Epiſtolam, & graduale. Sed poſt orationẽ diei dicit pro ipſo Im-
peratore hanc orationẽ. Oremus Deus regnorum omnium, & chriſtia-

ni maxime protector Imperii: da ſeruo tuo. N. Imperatori noſtro triumphum uirtutis tuę ſcienter recolere: ut qui tua conſtitutione ſit priceps: tuo ſemper munere ſit potens. Pro ſecreta. Suſcipe Dñe hoſtias Eccleſię tuę pro ſalute famuli tui. N. ſupplicantis: & protectione fidelium populorum antiqua brachii tui operare miracula, ut ſuperatis inimicis ſecura tibi ſeruiat chriſtiana libertate per Dñm noſtrũ Ieſum Chriſtũ filiũ tuum &c. Poſt cõmunionẽ. Deus qui ad prędicandũ ęterni regni Euangelium Romanum Imperium pręparaſti pręt ẽde famulo tuo Imperatori noſtro N. arma cęleſtia, ut pax Eccleſię nulla turbetur tempeſtate bellorum per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum &c.

Dum cantatur graduale Cæſar deſcendẽs e ſuggeſtu uenit ad pedes Sanctiſſimi Dñi noſtri deducentibus eum duobus Diaconibus Cardinalibus paratis. & unus ex clericis camerę ex altari accipit gladium cũ ſua uagina: & illũ ad priorẽ Diaconorũ ſtantẽ ante Pontificẽ ad dextram portat, quẽ Põtifex uagina extractum de manu ipſius Diaconi accipiẽs: Imperatori ante ſe genuflexo in dextra manu tradit, ipſe cum mitra ſedens: ac dicens. Accipe gladium de ſuper beati Petri Apoſtoli corpore ſumptũ per manus noſtras licet indignas, uice tñ: & auctoritate Dei omnipotẽtis: & beatorũ Apoſtolorum cõſecratus Imperialiter tibi conceſſum, noſtręq; benedictionis officio in defenſionẽ Sanctę Matris Eccleſię diuinitus ad uindictam malefactorũ: laudẽ uero bonorũ. Et memor eſto de quo pſalmiſta prophetauit dicẽs. Accingere gladio tuo ſuper femur tuum potẽtiſſime, ut in hoc uim ęquitatis exerceas, per eundẽ molem iniquitatis potẽtiſſime deſtruas, & Sanctam Dei Eccleſiã: eiuſq; fideles propugnes, atq; protegas: neq; minus ſub fide falſos, quã chriſtianã nominis hoſtes exteras: atq; diſpergas. uiduas, atq; pupillos clemẽter adiuues: atq; defendas, Deſolata reſtaures, reſtaurata cõſerues. ulciſcaris iniuſta, cõſerues bene diſpoſita: quatenus hoc agẽdo uirtutũ triũphator glorioſus, Iuſtitię cultor egregius: cum mundi Saluatore, cuius typum geris in nomine eius ſine fine regnare merearis. Qui cum Patre, & Spiritu Sancto uiuit &c.

Finita oratione Diaconus accipit gladiũ: & reponit illũ in uagina, quã habebat in manu: & ſimul cũ Põtifice accingit illo Cæſarem dicente Põtifice. Accingere gladio tuo ſuper femur tuũ potẽtiſſime. Et attẽde, quia Sancti nõ in gladio: ſed per fidẽ uicerunt regna. Accinctus gladio Imperator: & miles beati Petri effectus: ſurgẽs euaginat gladiũ, ter illũ uibrat, deinde reponit in uagina, & iterũ genuflectit, cui Põtifex pomum de altari: & ſceptrum, ut de gladio diximus, ad eum portata in manu dextra pomum, & in ſiniſtra ſceptrũ ponit dicẽs. Accipe uirgã uirtutis: atq; ueritatis, qua intelligas te obnoxium mulcere pios, terrere reprobos, errantes uiam docere, lapſis manũ porrigere, diſperdere ſuperbos, & releuare humiles. Et aperiat tibi oſtium Ieſus Chriſtus dñs noſter qui de ſemetipſo

ait ego

ait;ego ſum oſtium:per me ſiquis introierit,ſaluabitur.qui eſt clauis Da uid & ſceptrum domus Iſrael,qui aperit & nemo claudit.claudit & nemo aperit.Sitq; tibi auctor qui eduxit uinctum de domo carceris. ſedentē in tenebris,& umbra mortis,& in omnibus ſequi merearis eum,de quo Da uid propheta cecinit. Sedes tua Deus in ſeculū ſeculi :uirga directionis: uirga regni tui.Et imitando ipſum diligas iuſticiā,& odio habeas iniqui tatem:quia propterea unxit te Deus Deus tuus ad exēplū illius,quem an te ſecula unxerat oleo exultationis prę participibus ſuis Ieſum Chriſtum dn̄m noſtrū:qui cū eo uiuit,& regnat Deus &c.Demū Imperialē coronā cū ſua Tiara allatā ſibi ex altari(ut de aliis diximus) impōit ſuper eius ca put dicēs.Accipe ſignū glorię:& Diadema regni coronā Imperii.In no mine ✠ Patris,& ✠ Filii,& ✠ Spiritus Sancti:ut ſpreto antiquo hoſte, ſpretiſq; cōtagiis uitiorū omniū ſic iuſticiā,miſericordiā,& iudicium di ligas,& ita iuſte,pie,& miſericorditer uiuas:ut ab ipſo dn̄o noſtro Ieſu Chriſto in cōſortio ſanctorum ęterni regni coronā percipias, qui cū Pa tre:&c.Et mox Imperator oſculatur pedes Pōtificis :& ſurgēs diſcingit gladio,eūq; armigero ſuo tradit.Et ipſe cū corona,ſceptro,& pomo p cedens,ab illis duobus Diaconibus ducitur ad ſedē Imperialē, paratā ſi bi a dextra Pōtificis inter Pōtificē,& priorē Epiſcoporum Cardinaliū: quę ſedes altior erit ſedibus Cardinalium,& humilior Papali ſede.habe bitq; aureum pānum poſt tergū,& paruū ſcabellū ad pedes,& ibi ſedebit quouſq; Imperatrix coronetur.Imperatrix uero ducetur ab eiſdē ad Pōti ficē,qui ſurgens ſine mitra ſuper eam genuflexam dicit hanc orationem. Deus,qui ſolus habes īmortalitatē,lucēq; habitas inacceſſibilē,cuius ſa pientia in ſua diſpōnenō fallitur,qui facis cuncta,quę futura ſunt;&.uo cas ea,quę nō ſunt:ſicut ea,quę ſunt.qui ſuperbos ęquo moderamine de principatu deiicis,atq; humiles dignāter in ſublime prouehis :ineffabilē miſericordiā tuā ſupplices exoramus : ut ſicut Heſter reginā iſrahelitic ę cā ſalutis de captiuitatis ſuę cōpede ſolutā:ad regis Aſſueri thalamum,re gniq; ſui cōſortiū trāſire feciſti:ita hāc famulā tuā.N. humilitatis noſtrę bene ✠ dictione chriſtianę plebis ſalutis gratia ad dignam,ſublimēq; Im peratoris noſtri copulam,& Imperii ſui participatum trāſire cōcedas,& ut in Imperialis fędere coiugii ſemper permanēs pudica proximā uirgi nitati palmā continere queat,tibiq; Deo uero,& uiuo in omnibus,& ſup omnia iugiter placere deſideret,& te inſpirāte:quę tibi placita ſunt,toto corde perficiat per Chriſtum Dn̄m noſtrū Amen.Deinde ſedēs cum mi mitra accipit coronam Imperialē de manu prioris Diaconorū Cardina liū ex altari allatā,& īponit ſuper illius caput dicēs.Officio noſtrę īdigni tatis.N.Imperatrix ſolēniter benedicta Accipe coronā Imperialis excel lētię:quę licet ab indignis,Epiſcopalibus tamē manibus capiti tuo im ponitur:ut ſicut auro,& gēmis redimita enites,ita & iterius auro ſapien

tiæ uirtutumq; gēmis te omnipotens decorari cōcedat: quatenus poſt oc caſum huius ſeculi cū prudētibus uirginibus ſpōſo perenni Dño nr̄o Ieſu Chriſto, digne, & laudabiliter occurrēs regni cæleſtis aulæ īgredi merea ris ianuā Eodē Dño noſtro Ieſu Chriſto auxiliante. qui cū patre &c̄. Et co ronata ſtatim oſculatur pedes Pontificis, & ſurgēs inducitur tam ipſa, q̄ Cæſar ſimul ad ſuos ſuggeſtus: ubi ī ſedibus ſibi paratis Locātur, & ſedēti bus Imperatore: & Auguſta in ſedibus cū Imperialibus ornamētis: prior Subdiaconorū apoſtolicorum, cum aliis ſubdiaconis, & cum capellanis aulæ imperialis deſcendit ad confeſſionē beati Petri, alta uoce ſimul cum īpſis facit laudes Imperatori dicēs. Exaudi Chriſte: ſcriniarii uero urbis cū cappis ſericeis ſtantes ſuperius apud chorum r̄ñdent. Dño Federico ī uictiſſimo Romāorum Imperatori: & ſemper Auguſto ſalus, & uictoria Qua laude tertio repetita: prior Diaconorū cū ſuis tribus uicibus dicat: Saluator mundi: & ſcriniarii uiciſſim reſpondeant. Tu illum adiuua. Et deinde iſte cum ſuis duabus uicibus dicat. Sancta Maria: Et illi uiciſſim reſpondeant, Tu illum adiuua, & ſic deinceps.

Sancte Michael.
Sancte Gabriel.
Sancte Raphael.
Sancte Ioannes Baptiſta.
Sancte Petre.
Sancte Paule.
Sanctæ Andrea.
Sancte Stephane. ℟. Tu illum adiuua.
Sancte Laurenti.
Sancte Vincenti.
Sancte Silueſter.
Sancte Leo
Sancte Gregori.
Sancte Benedicte.
Sancte Baſili. Sācte Saba.
Sancta Agnes.
Sancta Cecilia. Sancta Lucia.

Poſt hęc omnibus ad locum ſuū reuertentibus cantatur All'a, uel tractus, & deinde, Euāgelium, Credo, & Offertoriū. Deīde Imperator & corona: & manto depoſitis, ſine ſceptro aut pomo deſcēdit. Et ad Pōtificis pedes aurū offert q̄tum ſibi placet. Et ſimilr̄ poſt eū facit Imperatrix, quæ deinde nō reuertitur ad ſuggeſtum, ſed ꝓcūbit ſuper faldiſtoriū, a dextra parte altaris ſibi paratum in loco, ubi nō impediat credētiam, & ibi expectat uſq; ad cōionem. Imperator uero Pontificem ad altare deſcendētem ſequitur, & illi in locū ſubdiaconi calicē, & patenam cum oſtiis offert, de

inde aquam infundendã in uino, Et retrahens ſe ad partem dextrã ſtat uſquequo Pontifex ad ſedem eminẽtem cõicaturus reuertatur, quẽ Imperator ſequitur. Et ab eius manibus: ipſe primo, deinde Auguſta ſacrã corporis Chriſti cõionẽ ſumãt. poſtq̃ Pontifex cũ Diacono, & ſubdiacono cõicauerint. Nã Subdiaconus poſtq̃ cũ Diacono cõicauit de corpore: & ſanguine Chriſti accipit de manu Diaconi apud altare cũ circulis: & cerimoniis conſuetis duas hoſtias cõſecratas pro Impatore, & Auguſta: & eas ad Pontificẽ portat. Et pcepto ſacramento Impator quidẽ Pontificis faciẽ oſculatur, Auguſta uero manũ, & deſcẽdentes ad altare de manu Diaconi uinũ purificationis ſumitur, & deſcẽdãt ambo ad ſuos ſuggeſtus, ibiq; reſumant Imperialia ſigna. Poterit tñ Pontifex ſi ei uidebitur, ſup Imperatorem ante ſe genuflexũ: ĩmediate poſtq̃ illum cũ Auguſta cõicauerit ĩfra ſcriptas orationes dicere. uidelicet. Reſpice q̃s omnipotẽs Deus ſerenis obtutibus hunc glorioſum famulũ tuum. N. ut ſicut bñdixiſti Abraham, Yſaac: & Iacob: ſic illi largiaris bñdictionẽ ſpũalis gratiæ, eumq; plenitudine tuæ potentiæ irrigare: atq; pfundere digneris, ut tribuas ei de rore cęli: & de pinguedine terræ abundantiã frumẽti, uini, & olei, & omniũ frugum opulentiã. Et ex largitate diuini muneris longęua tẽpora, ut illo regnante ſit ſanitas corporis, imperii pax inuiolata ſit ĩ regno: & dignitas glorioſa regalis palatii maximo ſplẽdore regię poteſtatis, oculis omniũ fulgeat, luceq; clariſſima coruſcare: atq; ſplendeſcere quaſi ſplẽdidiſſimi fulgoris maximo pfuſa lumine uideatur, Tribue ei omnipotens Deus, ut ſit fortiſſimus ptector: & cõſolator eccleſiarũ: atq; cœnobiorũ ſanctorũ maxime pietatis, regalis munificentiæ, atq; ut ſit fortiſſimus triũphator hoſtium ad opprimẽdas rebelles, & paganas nationes, ſitq; ſuis inimicis facie terribilis, maxima fortitudine, Regalis potentię, optimatibus quoq; ac pręcelſis proceribus, & fidelibus ſui regni ſit munificus, amabilis, & pius, & ab omnibus timeatur: & diligatur. Et poſt glorioſa tempora: atq; felicia uitæ pręſentis gaudia: in perpetua beatitudine habitare mereatur. Per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum &c.

Benedic q̃s. Dñe hũc Principem noſtrum. N. quẽ ad ſalutem populi nobis a te credimus eſſe conceſſum: fac annis eſſe multiplicem ſalubri corporis robore uigentem ad ſenectutẽ optatam puenire felicem. Sit nobis fiducia obtinere gratiam populo, quã Aaron in tabernaculo, Heliſeus in fluuio, Ezechias in lecto. Zacharias uetulus impetrauit ĩ templo. Sit illi regendi auctoritas: qualẽ Ioſue ſuſcepit in caſtris, & Dauid ſumpſit in pliis, Petrus accepit in claue. Paulus eſt uſus in dogmate: Et ita paſtoris officium pficiat in Chriſti ouile: ſicut Yſaac pfecit in fruge, & Iacob eſt dilatatus in grege. Quod ipſe præſtare dignetur: qui cum patre &c.

Deus pater ęternę glorię ſit adiutor tuus, & protector & omnipotens bñdi✠cat tibi preces tuas in cunctis exaudiat, & uitam tuã in longitudi

nem dierum impleat:thronũ regni iugiter firmet,& gentẽ,populumq; tu um in ęternum conſeruet: & inimicos tuos confuſione induat:& ſuper te ſanctificatio Chriſti floreat:ut qui tibi tribuit ĩ terris Imperiũ:ipſe in cælis cõferat prẹmiũ:qui uiuit & regnat in ſecula ſeculorũ Amen.
Poſt cõionem,Pontifex deſcendit ad altare:& ꝓſequitur miſſam more cõ ſueto,Et in fine dat bñdictionem ſolennẽ dicens.Sit nomen Dñi &c̃ . Et publicantur immediate indulgentiæ per unũ ex Diaconis aſſiſtentibus,ſiue plenaria,ſiue ut Pontifici placuerit. Tum Cardinales : & prẹlati deponunt paramẽta ,& accipiunt laneas cappas,Pontifex uero dimiſſis miſſalibus indumentis accipit pluuiale,& mitram ꝑcioſam,Et cũ Impatore deſcẽdit ad gradus baſilicę ſub eodẽ baldachino.Si ẽ Dñica lętare Hieruſalem,Põtifex ſiniſtra portat roſam aureã,dextra bñdicit aſſiſtẽtibus , atq; hinc inde eleuãtibus fimbrias diaconibus.hãc aũt auream roſam Põtifex anteq̃ ad eccleſiam deſcendat in camera papagalli bñdicit cum balſamo:& muſcho,quod in ſingulis annis fit in tali die,prout ĩferius in ſuo loco plene ſcribemus, Si uero eſſet alius dies dextra,ſicut ſiniſtra tenebit Dextram Impatoris.Diaconus a ſiniſtris.retro erit inter Papam:& Imperatorem,& cum dexteritate eleuabit.fimbriam eleuabit a dextris. Caudã uero portabit maior prĩceps.Et ſi erit Rex,principes uel rex : & prẹlati : qui uenerunt cum Cæſare,dum miſſarum & coronationis ſolennia fiũt , ſemper Cæſarem ſequuntur.Et cum ipſo in ſuo ſuggeſtu conſtituũt ſemp. Et ſimiliter,qui cum Auguſta,eam ſemper comitantur,aſſiſtuntq; . Quæ finita miſſa dimiſſis Põtifice, & Imperatore in Eccleſia ad domum ſuam cum ſuis reuertitur.

Proceſſio Pontificis,& Cæſaris per urbem. Cap.

Cæſar uero cum corona in capite Sceptro, & pomo in manibus ad latus Põtificis incedens: niſi illius manu ducatur:quia tunc pomũ,uel ſceptrum tm̃ in ſiniſtra retineret cũ ad finem graduũ peruenerit traditis ſceptro:& pomo uni ex ſuis preuenit ad equũ Pontificis,& in honorem ſaluatoris noſtri Ieſu Chriſti,cuius uices pontifex in terris gerit, tenet ſtaphã quoad Pontifex equum aſcenderit.Et deinde accepto equi freno per aliquos paſſus ducit equum Pontificis. Pontifex:dum Imperator hæc utilitatis officia uult exhibere:debet aliquantulum modeſte recuſare. & tandẽ cum aliquibus bonis uerbis honorem nõ in perſonam ſuam : ſed illius cuius locum tenet,recipiendo permittit illum aliquantulum progredi,tum firmat ſe,& nullo pacto permittit Cæſarem ulterius ire,qui mox conſcẽſo equo ſuo accedit ad ſiniſtrum latus Pontificis.Et ſub eodem baldachino equitat,Et hoc ordine procedunt.primum prẹcedant familiæ Cardinalium cum ſuis ualiſiis.Et ſimul mixtæ familiæ prẹlatorum, prĩcipum, & omnium curialium tam Cęſaris,q̃ Pontificis.Deinde duo cum ualiſiis pontificis.Inde familiares domeſtici Imperatoris.Et poſt eos familiares

Papę, tum nobiles, barones, & comites minores utriuſq;, equus cum ſcala Papæ, tum uexilla rubea, quæ duodecim curſores portant. Deinde uexillum populi Romani, uexilla Imperii, uexillum Papæ, uexillum Eccleſiæ, uexillum crucis, cum uexilliferis armatis, & ornatis, ut in coronatiõe Papæ. hos ſequuntur duodecim equi albi phalerati, ſine ſeſſoribus. Deinde quatuor nobiles portantes pilea ex cramiſino quatuor Papę cum baculis, Quibus ſuccedunt aduocati, & ſecretarii mixtim ſecundum prioritatem officii pręcedentes cum ſuis caputiis circa collum, quos tamen pręcedunt ſecretarii Imperatoris. Tum ſequuntur cubicularii etiam cum ſuis capuciis, inde acoluthi Clerici camerę apoſtolicę, & poſt eos ſtatim auditores cum rochetis, & cappis. Deĩde ſubdiaconi cum Cruce papali, cũ galero indici coloris, & cum aliis ſubdiaconis cum cappis ut alii, tũ duo portantes laternas cũ lumine ante ſacramentum equitãtes, deinde equus albus phaleratus cum tintinabulo portans ſacramentum, & ſupra ſacramentum baldachinum per ciues Romanos portatur, & circa duodecim intorticia, quæ portantur per duodecim familiares Papę, ſiue per duodecim beneficiatos Sancti Petri cum ſuperpelliciis: Et melius, ut uidi ſeruari per Dñm Papam ſecundum. Poſt ſacramentum equitat ſacriſta cum ferula alba. Inde: Si qui ſunt maximi Domini, principes, aut Duces. principes electores immediate ante Cardinales procedunt. Et ſi quis adeſſet frater, aut filius Imperatoris iret medius inter iuniores Diacones Cardinales, Rex erit a ſiniſtris ſenioris Epi Cardinalis. Et ſi plures adeſſent Reges, locarentur cum aliis Epis Cardinalibus. ſequũtur duo Diaconi Cardinales aſſiſtentes Pontifici. Et ſi cum Cæſare eſſent duo principes electores, qui pręferrent gladium: & pomum Cęſaris, iſti deberent ire immediate ante Cęſarem, ſicut Diaconi ante Pontificem, & quãdo uia eſſet arcta, irent ante ipſos Diacones aſſiſtentes. Si uero nõ ſint principes electores, qui portant illa uidelicet gladium pomum, ſeu ſceptrum, nam alterum iſtorum duorum portabit Imperator, illi duo uadant ſimul cum ſubdiacono, qui portabit Crucem, Et illum in medio habeant. ſequitur Pontifex ſub Baldachino, Et Imperator cum ſua corona: & imperiali habitu a ſiniſtris. poſt Pontificem ſequuntur duo cubicularii ſecreti cum ſeruiente, & mitra. Et duo medici cum ſecretario, ſi nõ ſit pręlatus. Et poſt Imperatorem duo camerarii ſint cum uno ſecretario. Inde equitabit ſeruiẽs armorum cum uno ſecretario cum umbella. deinde prælati aſſiſtẽtes Papę. Et ſi quis Archiepſ princeps elector Imperatoris adeſſet, iret ante aſſiſtẽtes Papę. poſt quos ibunt pręlati, aſſiſtentes, ſiue conſiliarii Imperatoris cum cappis: & galeris, ut alii prælati, alioquin nõ irent inter cappatos. Sequuntur deinde pręlati, oratores: Archiepĩ, Epĩ, prothonotarii, & abbates cappati: & pileati: & demũ alii curiales togati, tã Papę, q̃ Cæſaris Hoc ordine recta uia per campum florum, & iudęorum plateam deueni-

ent ad Eccleſiam Sanctæ Mariæ in coſmedim. Et ibi Pōtifex, ſi roſam habet: illam eques Imperatori equiti dono dat. Et ad dextram cōuerſus per transtiberim cum ſuis omnibus ad palatium reuertitur. Cæſar autem uia, qua ſibi melius placet roſam manu geſtans ad pontem Adrianum redit; ubi uiros complures, & de ſe optime meritos equeſtri dignitate inſignire ſolet.

Quo facto: ad Lateranum cum ſuis progreditur. Canonici: & capitulum Eccleſiæ ſupplicabundi Cæſari in porta principali occurrentes illū honorifice ſuſcipiunt. & poſtq̄ crucem, & reliquias oſculatus fuerit, Incēſant: & præcedentes, atq; cantantes. Te Deum laudamus. ad altare maius deducunt, ubi procumbens ſuper faldiſtorium orat detecto capite, deinde ſurgens oſculatur altare, Tum reſumpta corona recipitur in canonicum, & in fratrem Eccleſię Lateranenſis: & Canonicos omnes recipit ad oſculum pacis. quibus finitis aſcēdit ad palatium Lateraneñ. & cum ſuis celebrat ſolenne conuiuiū ſuis moribus: & cerimoniis. Deinde, ſi placet, recurrit ad palatium Apoſtolicum ad cameras ſuas.

De coronatione Imperatoris abſente Papa.

Si quando autem accideret, q̄d propter abſentiam ſummi Pontificis ab urbe Cęſar non poſſet ab ipſo Pontifice coronari: conſueuit Pōtifex mittere ad urbem aliquem Ep̄m Cardinalem, qui ſimul cum legato Apoſtolico: qui urbi pręeſt Imperatorem electum coronet. Si autem legatus eſſet iſte Epiſcopus Cardinalis: non eſſet neceſſarium mittere alium Epiſcopum, ſed quemcunq; uellet alium preſbyterum Cardinalem. Et tunc ꝓcedetur hoc modo.

Electus Imperator ad urbem ueniēs pro corona Imperiali habebit obuiā barones, nobiles, officiales, ciueſq; urbis, & officiales curię Romāæ. & remanebit extra męnia illa nocte, ut ſupra dictum eſt. Sequenti die intrabit per portam ſub arce ſancti Angeli: quę, ut diximus non eſt Collina cum ſuis principibus ordine prędicto. Et in porta recipiet᷑ a Vicario Pōtificis cum pręlatis: & clero urbis in modum ſupplicantiū paratis. Et deducetur ut ſupra ad gradus baſilicę ſancti petri, ibiq; noo ſuper ſuggeſtū, ſed ante primas portas recipietur ad oſculum tantum, per Ep̄m Cardinalem coronatorem: & legatum: qui ibi aderunt cum aliis pręlatis curię parati cum pluuialibus & mitris. aderunt ēt cum Cardinalibus officiales curię, Subdiaconi, Auditores, Acoluthi, & ſiqui ſunt alii: & ēt barones aliiq; nobiles. Sanctę Romanę Eccleſię. Et electus ſtatim poſt oſculum offerat aurū duobus Cardinalibus: quod offerre debet Pontifici, & dicat hęc uerba. Si ſanctiſſimus pater Dn̄s noſter. N. ſummus Pontifex pręſens hic eſſet offerrem illi autum iſtud pręſens, ſed per eius abſentiam offero ipſum uobis dn̄is Ep̄o, & Legato Cardinalibus recipientibus illud uice, & nomine dicti Domini noſtri Papæ.

Quo facto intrabunt porticum.& ſi tunc erit procedendum ad ſolennitatem coronationis.quod cōmode:& decenter fieri poteſt.ibi ſupra altare Sanctæ Mariæ in turribus præſtabit iuramentum fidelitatis in manibus Cardinalium.Et ſimiliter ſi aliud iuramentum eſſet innouandum:ſeu cōfirmandum,tunc immediate innouabit,Deinde recipietur in canonicum Eccleſiæ Sancti Petri.ut ſuperius dictum eſt.intrabit deīde Eccleſiā:& ibi ante portam argenteam Eps Cardinalis dicet ſuper eum primā orationem.Deinde ducitur ad capellā Sancti Gregorii ad capiēda ſua ornamenta,& Eps Cardinalis uadit ad altare maius,& ibi ſup faldiſtorium capit ſandalia:& paramenta oīa Pontificalia.Et nota qđ debet habere expſſe facultatem a Pontifice ſup altare Beati Petri celebrandi, ut moris eſt. Cęſar indutus Imperialibus indumētis uenit ad medium Eccleſiæ. Et ibi ſuper eum legatus apoſtolicus dicet ſecundam orationem. ueniet deinde ad confeſſionem Beati Petri.& procūbet in faldiſtorio.Et Diaconus qui ſeruit in miſſa facit ſuper eum litaniam:orationem aūt cum uerſiculis:& Pater noſter dicet Legatus apoſtolicus. Deinde ducetur ad altare Sancti Mauricii,& ibi inungetur a Cardinali celebrante tam ipſe:q̄ Auguſta (ſi adeſt)cum orationibus opportunis.Reuertentur Deinde ad altare. Et facta confeſſione Imperator ad ſuggeſtum ſine oſculo pacis,ad faldiſtoriū ſuum reuertitur.Et proceditur in miſſa uſq; ad Graduale.Dum cantatur Graduale,Imperator deſcendit ad altare,& celebrans Cardinalis ante altare ſtans cum mitra gladium ſumit de altari,& illum nudum Imperatori tradit dicens.Accipe gladium &c̄.Et idem dicit legatus ſubmiſſa tamen uoce,det eidem mox pomum:& ſceptrum cum ſua oratione Eccleſiæ mō mitras aūt:& coronas imperiales ambo imponēt Cęſari:& Auguſtę.Sed legatus alta uoce profert uerba.Accipe ſignum &c̄.Et celebrans dicet eadem uoce ſubmiſſa.Coronati Auguſtus:& Auguſta reuertunť ad ſuos ſuggeſtus ſine oſculo pacis,Et ad offertorium ueniunt cum coronis:& habitu Imperiali.Et oblato auro reuertūtur ad ſuggeſtus.neq; miniſtrabit Imperator calicem:& ampullam.ſed tempore congruo ueniet ad cōmunionem ſine manto:& coronis.Poſt cōmunionem Imperatori nō dabitur oſculum pacis a celebrante,ſed reuertetur ad ſuum ſuggeſtum.Imperator finita miſſa ipſe cum ſuis:& cum legato ſi placebit ibit Lateranum,& ibi pficiet ſuas ſolennitates.Cerimonię omnes,quæ pertinēt ad perſonam Pōtificis,dimittantur,ut oſcula pedum,manuum,& oris.Quin etiam nec in miſſa illi deſeruiet Imperator,quod Pōtifici pręſtitiſſet præſenti:nec ſtapham illi,dum equum inſcendit,tenet,nec equum ducit.

Hęc fere omnia ſeruata fuerunt cum Carolus quartus coronatus fuit Romæ per Dominum Petrum Epm Hoſtienſem.quem ex Auinione Innocentius ſextus nūcium Apoſtolicum ad hoc miſerat,& per Dominum Egidiū de Albornozio tituli Sancti Clementis preſbyterum Cardinalē

ac Legatum Apoſtolicum in Italia Anno ſalutis. Milleſimo trecēteſimo quinquageſimo ſexto. Nō. Aprilis, ut ex literis ipſius Karoli, quę adhuc extant, & Regiſtratę ſunt in archiuiis Eccleſiæ, publice patet. Voluit tamen idem Pontifex, qd' Cardinales predicti publice proteſtarentur Domino Imperatori, qd' propter omiſſionem reuerentiarum obſequiorum, & multarum cerimoniarum, quæ pertinent ad perſonam Romani Pontificis: non eſſet aliquomodo derogatum priuilegiis, & honorificentiis Romanę ſedis, & ſuorum ſucceſſorum. Et de hac proteſtatione & conſenſu Imperatoris exigerent quadruplices literas Regalibus, & Imperialibus ſigillis munitas, ſicut & factum eſt.

De coronatione Imperatricis ſine Imperatore.

Imperatrix ſi uenerit Romam, pro corona Imperiali ſuſcipienda ſine Imperatore, uel quod non potuit uenire cum Imperatore, uel poſt eius coronationem ei eſt coniuncta: hoc ordine coronabitur. Die qua urbem intrabit procedent ei obuiam nobiles, & officiales urbis, & ordines curiæ, ut de Cæſare dictum eſt. Sacer Senatus ante portam urbis eā expectabit: & media inter duos Cardinales Diacones introducetur. In fine autem: & ſub Baldachino clerus cum proceſſione in porta illi occurret. ducetur ad Pontificem: qui eam in publico conſiſtorio in prima aula ad pedis, & manus oſculum recipiet. ut alii Reges recipi conſueuerunt, non tamen ſedebit inter Cardinales, ſed poſt oſculum pedis, & manus diſcedet ad ſuum hoſpitium. Deinde parabitur in Eccleſia Sancti Petri ſuggeſtus extra cancellos pro Imperatrice, & dicta die Pontifex procedet ad Eccleſiam ſupplicatione præeunte ſub Baldachino, & paramentis tempori congruis, aſcendit ad altare. orat. ſedet. Pontifex autem ſtat, ubi ſolet capere paramenta: cui fit reuerentia a prelatis. Incipitur Tertia, & accipiet ſandalia, & procedet uſq; ad finem Tertiæ, & capit omnia Pontificalia indumenta. Interim duo Iuniores, Diaconi Cardinales cum ſuis cappis laneis ducunt Auguſtam ad Eccleſiam. Et prior Epiſcopus Cardinalis cum Pluuiali, Stola, & Mitra accedens in tempore expectat eam in porta Eccleſiæ principali, & ibi ſuper eam genuflectētem depoſita mitra legit hanc orationem.

Omnipotens ſempiterne Deus: Fons, & origo totius bonitatis: qui feminei ſexus fragilitatem nequaquam reprobando auertis: ſed dignanter comprobando potius eligis, & quod infirma mundi: quęcunq;, ut fortia confunderes eligenda decreuiſti. Quiq; etiam gloriæ, uirtutiſq; tuæ triumphum in manu feminæ Iudaicæ olim plebis de hoſte ſæuiſſimo aſſignare uoluiſti, Reſpice quæſumus ad preces humilitatis noſtrę: ut ſupra hanc famulam tuam. N. quam ſupplici de-

uotione Imperatricem eligimus : benedictionum tuarum dona multiplices, eamq; dextera tuę potentię ſemper, & ubiq; circunda : & ut dono tui numinis undiq; firmiter adiuta : ut uiſibilis, ſeu inuiſibilis hoſtis nequitias triumphaliter expugnare ualeat, & una cum ſacra Rebeca, Lia, atq; Rachele : beatis, reuerendiſq; Feminis, fructu uteri ſui fecundari, ſeu gratulari mereatur ad decorem totius Imperii, ſtatumq; Sanctę Eccleſię regendum, necnon protegendum: per Chriſtum Dominum noſtrum : qui ex intemeratę Beatę Mariæ Virginis aluo naſci : uiſitare, & renouare dignatus eſt mundum. Qui tecum uiuit, & gloriatur Deus in unitate Spiritus Sancti, per immortalia ſecula ſeculorum. Amen.

Ducitur deinde ad confeſſionem beati Petri, & procumbit ſupra faldiſtorium ſibi in eo loco paratum. Et a ſubdiacono Apoſtolico fit litania, & ea finita prior preſbyterorum cum ſuis paramentis ad confeſſionem deſcendens ſtans ſine mitra dicit ſuper eam. Pater noſter. Et deinde. Et ne nos inducas in tentationem. Reſpō. Sed libera nos a malo. uerſ. Saluam fac ancillam tuam Domine. ℟. Deus meus ſperātē in te, uerſ. Eſto ei quęſumus Dn̄e turris fortitudinis. ℟. a facie inimici. uerſ. nihil proficiat inimicus in ea. ℟. & Filius iniquitatis non apponat nocere ei uerſ. Domine exaudi orationem meam. ℟. & clamor meus ad te ueniat. Dn̄s uobiſcum. ℟. & cum ſpiritu tuo. Oremus.

Prętende queſumus Domine famulę tuę dexteram cæleſtis auxilii : ut te toto corde perquirat, & quæ digne poſtulat, conſequi mereatur. Actiones noſtras quęſumus Domine aſpirando pręueni, & adiuuando proſequere : ut cuncta noſtra operatio : & oratio a te ſemper incipiat, & per te cępta finiatur, per Chriſtum Dominum noſtrum. Amen.

Finitis orationibus reuertitur preſbyter ad locum ſuum, & prior Epiſcoporum Cardinalium procedit ad altare Sancti Mauricii: quem Auguſta media inter Diaconos ſequitur. Et ibi apud altare Epiſcopus ipſe inungit illam ſtantem de oleo exorcizato: brachium dextrum, & ſcapulas ſtās cum mitra dicens.

Spiritus Sancti gratia noſtrę humilitatis officio copioſa in te deſcendat, ut ſicut manibus noſtris licet indignis oleo materiali oblinita pingueſcis exterius : ita eius inuiſibili unguine delibuta impinguari merearis interius, eiuſq; Spirituali unctione perfectiſſime ſemper imbuta : & illicita declinare tota mente, & ſpernere diſcas, & ualeas, & utilia animę tuę iugiter optare, atq; operari queas: & opereris auxiliante Domino noſtro Ieſu Chriſto. Qui tecum uiuit, & regnat in unitate &c. Reducitur deinde ad ſuggeſtum ſuum Imperatrix, & Cardinales reuertuntur ad Pontificem, & Diaconi quidem depoſitis cappis capiunt paramenta ſibi conuenientia, & faciunt reuerentiam Pontifici. Deinde

Pōtifex ꝓcedit ad altare per ſupplicationē, occurrūt tres pſbyteri cātatur Introitus a cātoribus, & ꝓcedit̃ ī miſſa uſq; ad Graduale. Imperatrix a Diaconis illis quāuis paratis ducit̃ ante Pōtificē: qui ſurgens depoſita mitra ſuper eā ante ſe genuflexā dicit hāc orationē. Deus qui ſolus habes īmortalitatē, lucēq; habitas inacceſſibilē, cuius prudētia in ſua diſpōne nō fallitur. qui feciſti ea: quę futura ſūt: & uocas ea, quę nō ſunt. qui ſuper bos ęquo moderamine de prīcipatu eiicis, atq; humiles dignāter in ſublime ꝓuehis: ineffabilē miſericordiā tuā ſupplices exoramus: ut ſicut Heſter Reginā Iſrahelitic ę cā ſalutis de captiuitatis ſuę cōpede ſolutam ad Regis Aſſueri thalamū, regniq; ſui cōſortiū trāſire feciſti: ita hāc famulā tuā. N. humilitatis noſtrę benedictiōe chriſtianę plebis ſalutis gratia: ad dignā: ſublimēq; Imperatoris noſtri copulā, & Imperii ſui participatum trāſire cōcedas, & ut Imperialis fędere cōiugii ſemper permanēs, pudicitię ꝓximā Virginitati palmā cōtinere queat. Tibiq; Deo uiuo: ac uero ī oībus, & ſuper oīa iugiter placere deſideret, & te inſpirante, quę tibi placita ſunt, toto corde perficiat per Chriſtum Dominum noſtrum. Amen. Deinde ſedens cum mitra imponit illi Tiaram cum Corona Imperiali allatam ſibi ex altari: ut diximus de Imperatore, & dicit. Officio noſtrę indignitatis in Imperatricem ſolenniter benedictam Accipe Coronā Imperialis excellentię, quę licet ab indignis: Epiſcopalibus tamē manibus capiti tuo imponitur. unde ſicut auro, & gēmis redimita enites, ita & iterius auro ſapientię, uirtutumq; gēmis decorari concedat. quatenus poſt occaſum huius ſeculi cum prudentibus Virginibus ſponſo perēni Domino Ieſu Chriſto digne, & laudabiliter occurrens regni cęleſtis aulę ingredi merearis Ianuam, eodem Domino noſtro auxiliāte: qui cum Patre, & Spiritu Sancto uiuit &c.

Coronata Imperatrix mox oſculatur pedē Pōtificis cū corona, & ſurgēs reducitur a Diaconis ad ſuggeſtū, & cū cantatur deinde offertoriū, reuertatur ad Pontificem, & illi offerat aurū quātū placet: deinde ſi uult cōmunicare de ſacramento altaris (ut cōgruum eſt) procumbat ſuper faldiſtorium ad partem conuenientē ſitū, ut ſuperius diximus, & oret quouſq; ſit tēpus, ſine Corona tñ, & cum Pōtifex in ſede ſua ēminēti cōmunicauerit: ducatur Imperatrix ſine Corona ad eius pedes, & cōmunicet, oſculeturq; manū Pōtificis, & deſcēdēs ad altare: purificet cū uino. cōmunicabit̃ Imperatrix poſt Diaconū, & ſubdiaconū, & a Diacono accipiet uinū purificationis. Deinde aſſumpta Corona reducetur ad ſuum ſuggeſtum.

Et nota quod Imperatrix deducetur ſemper eundo, & redeundo ab illis duobus Diaconis: ſiue paratis: ſiue non paratis, & illam ſociabunt ſui prelati, & proceres, atq; matronę, & alię mulieres. Finita miſſa Imperatrix deducitur ad ſuum Hoſpitium, Pontifex cum ſuis prælatis non paratis reuertitur ad cameram ſuam: nam Cardinales, & præ-

lati dimittant in Eccleſia paramenta, & capiant cappas laneas.

De Triplici Imperatorum Corona. C.

e T quoniã uulgari opinione fertur Romanorum Imperatorem tribus coronis ornari oportere uariorum metallorum, Argentea Aquis grani ĩ Germania, Ferea Modætię ĩ Lõbardia, & aurea Romę. ſup qua re clariſſimus Iuriſcõſultorum ſui tẽporis Baldus opuſculũ edidit: myſticas metallorum ſignificationes ſolertiſſime ĩterpretãdo, nõ uidebitur forte abſurdũ aliquid de ea re ꝓ ueritate oſtẽdẽda diſſerere. Et ut omittamus priſcos illos Romanorum Imperatores: qui toti fere orbi Imperabant ante Aurelianũ: ut Eutropio placet, nulla corona niſi Laurea, aut ex alia aliqua felici arbore uſos fuiſſe, nihilq́; grauius odiſſe populũ Romanũ: q̃ Regiũ nomẽ. hoc uero affirmamus ãte Carolũ Magnũ in cuius perſonã Imperiũ trãſlatũ eſt a Grecis in latinos, neminẽ Imperii Romani coronã ex manu Romani Põtificis Romę ſuſcepiſſe. Et ut ſępe Apio ſecundo audiuimus rerum Germanicarum peritiſſimo, cui a manu ſeruiuimus: & ĩ hiſtoria eius Auſtriali legimus, Cæſar nullã omnino Coronã accipit niſi auream: & alias quidẽ Coronas pro uariis regnis. Romę uero, & a Romano Pontifice Romani Imperii Coronam ſuſcipit. Otho friſnigeñ Epiſcopus, & Federici primi Patruus uir Doctus, & eloquẽs hiſtoriã ſcripſit ſuorum tẽporũ, in ea tradit Federicũ ipſum coronis quinq́; aureis decoratũ fuiſſe. prima de Regno Francorum apud Aquiſgranũ. ſecũda Ratiſpone de regno Germanię. tertia Papię de Regno Langobardico. Quartã Romę ſuſcepit pro Romano Imperio ab Hadriano quarto ſũmo Põtifice, quintã uero Modętię pro regno Italico illã ſuſcepiſſe teſtatur. Quę quidẽ Corona ideo appellat̃ ferrea: q̃d laminã quãdã habeat ferreã ĩ ſũmitate: alioquin aurea, & ꝑcioſiſſima. Sed differt forma Coronę Imperialis ab aliis: nã ea ſub ſe Tiarã quãdã habet in modũ fere Epiſcopalis mitrę humiliorẽ tñ magis apertã, & minus acutã: eſtq́; eius apertura a frõte nõ ab aure, & ſemicirculũ habet per ipſam aperturã aureũ, ĩ cuius ſũmitate Crux par uula eminet, eã Tiaram alię Coronę nõ habeãt, & quoniã hãc Imperialẽ coronã bis: aut ter in Germania uidimus dũ Cæſar regalia quibuſdã principibus cõcederet: ideo ĩllã exprimere conati ſumus. Legimus, & in aliis hiſtoriis quoſdam Imperatores Arelate ẽt Coronam ſuſcepiſſe de regno Arelatenſi, & alibi alias ꝓ aliis regnis. Nam & Carolus quartus Auinionem uenit ad Vrbanum quintum Anno ſalutis Milleſimo tricenteſimo Sexageſimo quinto multo ante iuſſũ Innocentii ſexti Romę Imperator Coronatus. Qui rebus: quarum gratia ad Pontificem uenerat abſolutis: Arelate profectus eſt. Sciant ergo qui de tribus Coronis fabulantur, & Romanorum Imperatorem unam tantum pro Romano Imperio Coronam ſuſcipere, & eam quidem Romę, & a Romano Pontifice. alias autẽ alibi pro aliis, & diuerſis regnis.

SACRARVM CERIMONIARVM DE CANONIZATIONE VNIVS SANCTI SECTIO.VI.

Et primo de inquiſitione, & cõmiſſione cauſę.

P Oſtq̃ increbreſcente fama de excellentia uitę, opinione ſanctitatis, & miraculorũ corruſcatiõe ſũmus Põtifex ſepę fuerit per Reges Prĩcipes: ſeu populos certior factus, rogatuſq;: ut aliquẽ uita iã functum aſcribẽdũ in Sanctorum catalogo, & uenerandũ: ut Sanctũ decernat, re cum fratribus mature tractata: ſi ꝓcedẽdum ad inquiſitionẽ cẽſuerit. Cõmittat aliquibus ꝑlatis ĩ illis partibus: ubi uitã duxit, & mortuus iacet ille, de quo agitur: ut ſe diligẽter informẽt, & ſolerter inquirãt de fama, opinione, & deuotione populorum circa illũ talẽ, quã inquiſitionẽ in genere, & ſine teſtiũ iuridica examinatione facere debent, & quę inuenerunt ſuis literis ad ſũmũ Põtificẽ fideliter referre. Põtifex ĩterea cõmiſſariorum relatione: ꝓponit oĩa ſacro collegio, & cũ eis deliberat an ſatis digna uideãtur, quę relata ſunt ad ulterius ĩquirẽdũ, qđ ſi placuerit: cõmittatur iiſdẽ, uel aliis prelatis: ut diligẽtiſſime ĩquirãt de ueritate rei, teſtes examinent, & oĩa perſcrutẽtur: quę ad ueritatẽ eliciẽdã ſunt opportuna. Et debẽt his cõmiſſariis articuli, & interrogatoria mitti ſub bulla Apoſtolica: cũ quibus examinare debẽt teſtes de excellẽtia, & ſanctimonia uitę, de puritate fidei, de patratione miraculorum: & illis mãdare: ut depoſitiones teſtiũ, & oĩa fideliter per literas ſuis ſigillis ſignatas ad curiã tranſmittãt. Quibus receptis Põtifex cõmittat illa examinãda aliquibus Auditoribus ſacri palatii: qui uideant, & ordinent proceſſum, & uideant an inquiſitiõ, & probatio eſt legitima, & ſufficienter facta.

Deinde ſi retulerũt rẽ bene eẽ paratã. Iterũ de cõſilio fratrũ cõmittat tribus Cardinalibus Epiſcopo ꝑſbytero, & Diacono: qui diligẽter examinẽt inquiſitionẽ, ꝓbationes, & depoſitiones teſtiũ, & cõſiderẽt ſolertiſſime oĩa cõſideranda. Et cũ placuerit ſanctiſſimo Dño noſtro, referãt in ſecreto cõſiſtorio. Et primo de excellẽtia uitę, & fidei puritate: quę ſi iudicabũtur collegio bene ꝓbata, & digna ſanctificatione: tũc ꝓcedẽt ad narrationem, & probationem miraculorum, & de cõſenſu Cardinalium fini et Sũmus Pontifex uitam, & miracula, quę ita erunt ſufficienter eſſe probata. Deĩde deliberabũt an quę probata ſunt, uideanť talia propter quę merito ſit decernẽda canonizatio. Tunc ex conſilio fratrum diffinit Põtifex canonizationem eſſe faciendam. Fit poſt hęc publicum cõſiſtoriũ: in quo Pontifex cum pluuiali rubeo, & mitra precioſis reſidet, & aduocatus cauſę longa oratiõe proponit uitam, geſta, & miracula canonizãdi: & demũ ſupplicat noĩe Principũ, & populorum: qui de ea re ſcripſerunt bonę memorię talem aſcribendum eẽ a ſua ſanctitate in Catalogum Sanctorum Chriſti: utq; a cunctis fidelibus pro Sancto ueneretur decer-

nendum, Põtifex audito aduocato: laudat eius facundiã: dicit libenter ſe audiuiſſe tã mirãda illius uiri preconia, uelle tñ ſuper hac re maturius cũ fratribus ſuis deliberare, hortari, atq; monere oẽs: ut diuinam clementiã implorẽt, quatenus digneẽ inſpirare in mẽte ſua, & fratrũ ſuorũ Sanctę Romanę Eccleſię Cardinaliũ, atq; omniũ prelatoꝝ: quoꝝ cõſilio in tãto negotio ſit uſurus: ea quę ſuę placitura ſunt diuinitati, neq; permittat errare Eccleſiã ſuam Sanctã. prelatos uero monet: ut ſuper his cogitare debeant: ut cum requiſiti fuerint, mature poſſint reſpondere: his dictis finitur conſiſtorium. In hmõi cõſiſtorio: ut apud antiquos codices legimus: ſolebant ſex: aut octo prelati ſucceſſiue orare narrãtes merita canonizandi, & ſupplicantes pro canonizatione, aduocatus autẽ in principio tantũmodo petebat a Põtifice: ut prelati audirẽtur: & ſupplicabat: ut canonizatio decerneretur. Poſt hęc cũ placuerit Sãctiſſimo Dño noſtro uocẽtur oẽs prelati curię in ſecreto cõſiſtorio cum Pontifice, & ſacro collegio, & ibi proponat breuiter Sanctitas ſua ad quid uocati ſint, deinde ſi placet: per aduocatum faciat ſummatim repeti uitam, & miracula canonizandi, & quę ſunt probationes in genere tantum, poſt hęc narret quanta cum diligentia, & fide inquiſitio, & proceſſus ſuper hac re factus ſit de multiplici, & canonica atteſtatione, de inſtanti Principum, & populorum poſtulatione. Et demum conſcientiam illorum onerando exquirat ſigillatim a quolibet ſuam in ea rẽ ſententiam. & cum omnes finierint, agit gratias de bono conſilio, & hortatur eos orẽt Deum: ne ſinat ſe errare in tanto negocio, & ſic omnes recedunt. In hoc conſiſtorio debent eſſe Patriarchę, Archiepiſcopi, Epiſcopi, Abbates, ad quos tantum pertinet dicere ſententiam ſuam. poterunt intereſſe aliqui protonotarii ordinarii: ut ſint rogati de his, quę gerantur. Aderunt etiam auditores rotę, & maxime cõmiſſarii cauſę, ut ſi quid eſſet declarandum: poſſint: ut bene informati gentes aliorum declarare. Summus Pontifex erit cum mitra, & pluuiali, procurator fiſcalis aderit, & faciet rogatos protonotarios de conſilio, & cõſenſu prelatorũ. Deliberatur deinde dies canonizatiõis: & interim in Eccleſia conſtruitur ſuggeſtus ligneus tantę amplitudinis: ut ſuper illũ inſtituatur: apteturq; capella cum altari: credentiis, throno Pontifical, i ſedibus Cardinalium aſſiſtentiũ Papę oratorũ, prelatorum. choro pro cãtoribus, & locis omnium ordinum Romanę curię ad inſtar capellę palatii Apoſtolici a cancellis, & ſupra quoad formam ſediliũ, & capacitatem. In eo ſuggeſtu erunt duę ſedes Papales una eminens ad ſiniſtram partem, & alia erit amouibilis, aſcendetur ad ſuggeſtum per põtem cum duplici oſtiolo a capite, & in imo. ornabitur ſuggeſtus in extremitatibus circumcirca cum herbis, & floribus, & intus cũ pãnis, & tapetis opportunis ornabit̃ Eccleſia, & ſuſpẽdẽtur per totũ iſignia Põtificis, Eccleſię, & imago canonizãdi, atq; ẽt iſignia ꝓcurãtiũ canonizationẽ, fiet bal

dachinũ nouũ cũ ĩſignibus Põtificis, procuratorũ canonizatiõis, & ima gine ſancti: qđ debet ſuſpẽdi ſupra altare. ubi Põtifex celebrat, fiet ẽt ue xillũ magnũ cũ imagine ſancti, qđ portabit̃ ante religioſos: ſiue illos: qui procurãt canonizationẽ. & ponitur ſuper oſtiũ ſupra ſuggeſtu. Cũ Ponti fex uenit ad Eccleſiã ponãtur circũ circa ſup deambulatoriũ ĩtorticia nu mero octuaginta: uel circa ſex librarũ pro qualibet: quę ardeant dũ fit of ficiũ. Paretur cera diſtribuẽda, imprimis pro Põtifice duę cerę albę duo decim librarũ pro qualibet, pro Cardinalibus quatuor librę. Itẽ ꝓ eleua tione Sacramẽti duodecim ĩtorticia librarũ. vi. pro quolibet, pro altari ſeptẽ cerei, & duo pro credẽtia duarũ librarũ. Itẽ pro offertorio duo ma gni cerei duodecim librarũ: quos offert primus Cardinalis. Itẽ tres cerei ſex librarũ: quos offerẽt tres oratores: ſeu deputati cum tribus Cardinali bus. Et oẽs cerei ſupradicti erunt albi preter octuaginta intorticia Eccle ſię. Itẽ ordinẽtur cerei de cera cõmuni ꝓ prę latis, oratoribus, & magnis nobilibus duarũ librarũ, pro officialibus, & cantoribus unius librę, ꝓ cle ro, & aliis: ut placuerit, Intimetur etiam clero urbis: ut ſummo mane cõ ueniant ſupplicãtes in porticu Eccleſię ſancti Petri.

De his, quę fiunt in die canonizationis. Cap. II

S Tatuta igit̃ die canonizationis Põtifex paratus pluuiali rubeo, & mitra ꝑcioſis cũ Cardinalibus ꝑlatis, & officialibus paratis ꝓceſſionaliter deſcẽdit ad Eccleſiã ſub baldachino. In camera paramẽti. diſtribuũtur cerei: & ab omnibus portãtur accẽſi. Cũ uero Põ tifex peruenerit ad porticũ ſancti Petri excipit̃ ibi a clero urbis in modũ ſupplicãtiũ parato, intrat Eccleſiã Põtifex: & aſcendit ſuggeſtũ cũ ꝑlatis & aliis officialibus. clerus uero ſuggeſtũ circũſtat. Põtifex oratione facta ante altare aſcẽdit eminẽtẽ ſedẽ, & accipit Cardinales, & ꝑlatos paratos ad reuerẽtiã. qua facta deſcẽdit, & ſuper aliã ſedẽ ſibi ante altare paratã ſe det uerſus renes ad altare ubi facit Sermonẽ referẽs, quę geſta ſũt: & uitã: ac miracula ſancti ſũmarie, & ĩ genere, Demũ hortat̃ oẽs: ut ſecũ pariter Dño pias ꝑces fũdãt orãtes ne ꝑmittat errare Eccleſiã ſuã ĩ hoc negocio. ſurgit deinde Põtifex, remouet̃ ſedes, & ꝓcũbit ſup faldiſtoriũ cũ mitra. Cantat̃ litania a cãtoribus, & nulla fit mẽtio de canonizãdo, oĩbus in ter rã genuflexis orãtibus. finita litania Diaconus a dextris ſurgit: & uerſus ad populũ alta uoce dicit. Orate. iterũ gẽuflectit, & oẽs ꝓlixius orãt. tũ Diaconus a ſiniſtris ſurgẽs eodẽ mo dicit. Leuate, & oẽs ſurgũt. Tũc Põ tifex ſtãs ſine mitra ĩcipit ĩ uoce: Veni creator Spũs, & tã ipẽ q̃ alii oẽs ge nuflectũt ad primũ uerſum, cãtores ꝓſequũtur hymnũ: & Põtifex cũ mi tra aſcendit ad ſedẽ eminentem, & mitra depoſita expectat finem hym ni: quo completo duo cantores dicunt uerſum. Emitte Spiritum tuum & creabuntur, & alii reſpondent. Et renouabis faciem terrę, & Pon tifex. Oremus. Deus, qui corda fidelium Sancti Spiritus illuſtra

tione docuiſti da nobis in eodẽ Spiritu recta ſapere,& de eius ſemper cõ ſolatiõe gaudere per Dñm noſtrũ Ieſum Chriſtũ Filiũ tuũ :Qui tecũ &c. Tunc procurator cauſę inſtãter petit a Põtifice nomine procuratorio,& noĩe principũ,&c.pronũciari,& declarari beatũ.N.in Sãctorũ catalogũ aſcribẽdũ,& ut ſanctũ uenerãdũ a Chriſti fidelibus.Põtifex anteq̃ pronũciet,cõſueuit ꝓteſtari in hãc formã,quod inuenimus ſeruatũ a multis Põtificibus.Sunt tñ aliqui clariſſimi uiri:qui dicũt hoc introductũ ex quadã cauſa,quę nũc ceſſat,quia Papa tũc quodãmodo cogebatur ad canonizandũ quẽdã cõtra ſuã opinionẽ:& propterea proteſtabatur, nũc autẽ nõ uideri cõgruã illam proteſtationẽ.Sed de hoc ſtatuat ſũmus Pontifex: & ſacer ſenatus.

Forma proteſtationis.

Nteq̃ ad pronũciationẽ ueniamus ꝓteſtamur publice apud uos a oẽs hic p̃ſentes:qđ per hũc actũ canonizationis nõ intẽdimus aliquid facere:quod ſit cõtra fidẽ:aut Eccleſiã catholicã:ſiue honorẽ Dei.Deinde alta uoce ſedẽs tñ cũ mitra pronũciat in hũc modum. Ad honorẽ Sãctę:& Indiuiduę Trinitatis,& exaltationẽ fidei catholicę ac chriſtianę religionis augmẽtũ : auctoritate eiuſdem Dei omnipotẽtis Patris & Filii,& Spiritus Sancti,& beatorũ Apoſtoloꝝ Petri,& Pauli,& noſtra,de fratrũ noſtrorũ cõſilio decernimus,& diffinimus bonę memorię.N.ſanctũ eſſe:& Sanctorũ catalogo aſcribẽdũ,ipſumq; catalogo huiuſmodi aſcribimus .Statuẽtes:ut ab uniuerſali Eccleſia anno quolibet ĩ die tali Feſtũ ipſius,& officium ſicut pro uno cõfeſſore(ſi ſit cõfeſſor)uel Martyre(ſi ſit Martyr)deuote:& ſolẽniter celebretur.Et ſi dño Papę placuerit,poterit addere iſta uerba.inſuper eadem auctoritate omnibus uere pęnitẽtibus,& cõfeſſis : qui ãnis ſingulis ad ſepulturã eiuſdẽ in die tali deuoti acceſſerint,unũ annũ,& quadragita dies,accedẽtibus uero ãnis ſingulis in octauas dicti Feſti ad ſepulturã quadraginta de iniũctis ſibi pęnitentiis miſericorditer relaxamus.

Quibus finitis procurator fiſcalis rogat protonotarios &c.de proteſtatione facta p Papã,& ꝓcurator cauſę ſimpliciter rogat de ſolẽni ꝓnũciatiõe canonizatiõis : & petit iſtrm.Et a Papa decerni bullas ſup his opportunas,& mox ſurget Pontifex ſine mitra,& incipit.Te Deũ laudamus:& chorus ꝓſequitur.Diaconus a Dextris ĩ fine dicit.Ora ꝓ nobis beate.N. Et Põtifex deĩde dicit orationẽ de cõmuni:Sãcto canonizato:cõueniẽtẽ (ſi nõ habet̃ ꝓpria)& cõcludit.ꝑ Chriſtũ dñm noſtrũ.Finita oratiõe Diaconus a dextris ſtãs ante Põtificẽ dicit alte,Cõfiteor Deo oĩpotẽti &c.& poſt Apl̃os noĩat ſanctũ.N.& Papa ſine mitra cruce ſua p̃ſente dicit.ꝑcibus & meritis,&c.& in fine dat ĩdulgẽtias:ut ſibi placet.Legimus Bonifaciũ nonũ Pontificẽ cũ canonizauit beatam Brigidam dediſſe plenariam ĩdulgentiam uiſitantibus Eccleſias beati Petri:& Sancti Laurẽtii in paniſperna.ubi iacebat corpus illius ſanctę.

His finitis, Pontifex incipit tertiam, & accipit ſandalia, uel ſi magis placet, dimiſſa tertia accipit paramenta omnia pontificalia, & cantat miſſam ſolitis ſuis cerimoniis, uel de ſancto. uel ſi aliqua ſolennitas eſſet, cantat de die cum cõmemoratione de ſancto. & ſi non poſſet: aliquis Cardinalis celebret pro eo. Dum cantatur Credo, tres Cardinales commiſſarii deſcendunt ad portam inferiorem ſuggeſtus: & ordinant offertoriũ, & debito tempore anteq̃ Papa lauet manus in ſede eminenti. ueniunt ordinate. Et primus Id eſt Epiſcopus Cardinalis offert duos magnos cereos & cum eo primus orator offert cereum ſuum, & caniſtellum deauratum cum duabus turturibus, Tum preſbyter Cardinalis offert duos magnos panes cum mappulis, & ſecundus orator cereum ſuum, & caniſtellũ argentatum cum duabus columbis albis: ultimo Diaconus Cardinalis offert duo uaſa uini, & tertius orator ſuum cereum, & caniſtellum diuerſorum colorum cum uariis auiculis. Cardinales oſculantur genu: alii pedẽ ſummi Pontificis. proceditur deinde in miſſa, ut alias.

DE PLVRIBVS BENEDICTIONIBVS SECTIO SEPTIMA

Ordo ſeruandus in creatione noui Ducis a Paulo ſecundo inſtitutus.

CREANDVS in Ducem, per ſummum Pontificem ueniet ad cameram Pontificis indutus manto aureo, panno contexto, aperto a dextro humero ad terram uſq;, & ſequitur Põtificem ad Eccleſiam deſcendentem: portabitq; caudam pluuialis. facta oratione ante altare Pontifex ſtatim faciet confeſſionem cũ celebrante, deinde aſcendet ad ſedem eminẽtem: & recipit Cardinales ad reuerentiam, non tamen imponit incenſum, nec cantores incipiẽt Introitum. & interim creandus Dux ſedet ad pedes Põtificis ſuper primum gradum, & celebrans oſculato altari accedet ad ſuum faldiſtorium & ibi expectabit. Finita reuerentia: creandus Dux accedit ad pedes genuflexus ſanctiſſimi Domini noſtri, & fit miles Sancti petri, et ſi prius erat miles.

Ordo benedicendi nouum militem.

Pontifex primo ſtans ſine mitra benedicit enſem: quem unus ex acoluthis nudum tenet in manu: dicens. uerſ. Adiutorium noſtrum in nomine Domini. ℞. Qui fecit celum & terram. uerſ. Domine exaudi orationẽ meam. ℞. Et clamor meus ad te ueniat. uerſ. Dominus uobiſcum. ℞. Et cũ ſpiritu tuo. Oremus. Exaudi quęſumus Domine preces noſtras, & hunc enſem, quo hic famulus tuus circuncingi deſiderat: maieſtatis tuæ dextra dignare bene✠dicere, quatenus eẽ poſſit defenſor Eccleſiarum, Viduarũ, Orphanorum, omniumq; Deo ſeruientium, contra ſæuitiam paganorũ, aliiſq;

aliiſq; ſibi inſidiantibus ſit terror :& formido pręſtans ei:quæ perſecutio nis, & in defenſionis ſint effectum. Per Chriſtum Dñm noſtrum. Amen.

Benedic Domine ſancte Pater omnipotens ęterne Deus, per Inuocationem ſancti tui nominis:& per aduentum Chriſti filii tui Domini noſtri :& per donum Spiritus Sancti paracleti hunc enſem, ut hic famulus tuus:qui hodierna die eo tua concedente pietate pręcingitur. inuiſibiles inimicos ſub pedibus conculcet, uictoriaq; per omnia potitus maneat ſemper illeſus Per Chriſtum Dominum noſtrum. Amen. Deinde aſpergit aquam benedictam. Tum ſtans ſine mitra dicit. Benedictus Dominus Deus meus:qui docet mãus meas ad pręlium, & digitos meos ad bellum:mĩſericordia mea, & refugium meum:ſuſceptor meus & liberator meus. protector meus, & in ipſo ſperaui: qui ſubdit populũ ſub me. Gloria patri, & filio &c. ℟. Sicut erat in principio &c. uerſ. Saluum fac ſeruum tuum domiue. ℟. Deus meus ſperantem in te. uerſ. Eſto ei Domine turris fortitudinis ℟. a facie inimici. uerſ. Dñe exaudi orationẽ meam. ℟. Et clamor meus ad te ueniat. uerſ. Dñs uobiſcum. ℟. Et cum ſpiritu tuo. Oremus.

Domine ſancte Pater omnipotens ęterne Deus:qui cuncta ſolus ordĩnas, & recte diſponis:qui ad coercendam maliciam reproborum :& tuendam iuſticiam:uſum gladii in terris hominibus tua ſalubri diſpoſitiõe pmiſiſti, & militarem ordinem ad populi protectiõem inſtitui uoluiſti, quiq; per beatum Ioannem Baptiſtam militibus ad ſe in deſerto uenientibus ut neminem concuterent:ſed propriis ſtipendiis contenti eſſent:dici feciſti:clementiam tuam Domine ſuppliciter exoramus:ut ſicut Dauid puero tuo Goliam ſuperandi largitus es facultatem, & Iudam machabeum de feritate gentium nomen tuum non inuocãtium triumphare feciſti:ita & huic famulo tuo:qui nouiter iugo militię colla ſupponit:pietate cæleſti uires, & audaciam, ac fidei, & iuſticiæ defenſionem tribuas:& pręſtes ei fidei, ſpei, & charitatis augmentum, & tui timorẽ pariter, & amorem, humilitatem, perſeuerantiam, obedientiam, & patientiam bonam, & cuncta in eo recte diſponas:ut neminẽ cum gladio iſto, uel alio iniuſte lędat, & omnia cum eo iuſta, & recta defendat. & ſicut ipſe de minori ſtatu ad nouum militiæ promouetur honorem:ita ueterem hominem deponens cũ actibus ſuis nouum induat hominem, ut recte retineat, & recte colat. perfidorum conſortia uitet, & ſuam in proximum caritatem extendat, prępoſito ſuo in omnibus obediat, & ſuum in ciuitate iuſtum officiũ exequatur Per Chriſtum Dominum noſtrum. Amen.

Deinde ſedens cum mitra Pontifex imponit nudum gladium in eius manu dicens. Accipe gladium iſtum in nomine patris, ✠ & filii, ✠ & ſpiritus ſancti. ✠ & utaris eo ad defenſionem tuam, & Sanctę Eccleſiæ Dei, & ad confuſionem inimicorum Crucis Chriſti, & fidei Chriſtianæ:& quãtum humana fragilitas tibi permiſerit:cum eo neminem iniuſte lędas.

Quod ipſe præſtare dignetur:qui cum Patre,& ſpiritu Sancto uiuit,& regnat in ſecula ſeculorum. Amen. Et repoſito gladio in uagina per eundem militem:accingitur eodem gladio per duos nobiliores milites præſentes:Pontifice dicente.Accingere gladio tuo ſuper fęmur tuum potentiſſime.in nomine patris Domini noſtri Ieſu Chriſti.Et attēde qđ ſancti, non in gladio:ſed per fidem uicerunt regna.Nouus igitur miles enſe accinctus illum de uagina ter uibrat nudum uiriliter, & eo ſuper ſiniſtrum brachium terſo:mox in uaginam recondit. Deinde Pontifex inſigniens illum charactere militari dat ſibi oſculum pacis dicens:Pax tibi. Tum accipiens illius enſem nudum ter militem percutit plane ſuper ſpatulas dicens.Eſto miles pacificus,ſtrennuus,fidelis,& Deo deuotus.& mox dat ſibi leniter alapam dicens.Exciteris a ſũmo malitię:& uigila in fide Chriſti:& fama laudabili. Tunc nobiles aſſiſtentes.imponunt ſibi calcaria,& cantores:ſiue Pōtifex(ſi magis placet)dicit Antiphonam. Speciosus forma præ filiis hominum,accingere gladio tuo ſuper femur tuum potentiſſime.Deinde dicit Pōtifex.uer.Dominus uobiſcum.℞.& cum ſpiritu tuo. Oremus.Omnipotens ſempiterne Deus ſuper hunc famulum tuum. N. qui hoc eminenti mucrone circumcingi deſiderat.gratiam tuæ benedi✠ctionis infunde,& eum dextrę tuæ uirtute fretum:fac contra cuncta aduerſantia cęleſtibus armari pręſidiis.quo nullis in hoc ſeculo tempeſtatibus bellorum turbetur Per Chriſtum Dñm noſtrum.Amen.

Finita oratione nouus miles oſculatur pedem Papæ,tum ſurgit deponit enſem,& calcaria,& redit ad ſedendum ubi prius.Cantores incipiunt Introitum,Incenſatur altare,& procedit in miſſa uſq; ad cantatum Graduale:quod dum cantatur futurus Dux ducitur ante Pontificem:ubi genuflexus præſtabit iuramentũ. Ego.N.annuente Domino futurus Dux promitto,ſpondeo,polliceor,atq; iuro coram Deo,& Beato Petro Apoſtolorum principe me de cætero reuerentiam:& obedientiam ſeruatur(ēt ſi alias obligatus ſum)Sacroſāctę & Apoſtolicę Eccleſię,& uobis domino meo domino.N.Diuina prouidentia ſummo Pontifici,& ſucceſſoribus ueſtris canonice intrātibus,nec deficiam in omnibus neceſſitatibus ueſtris,& utilitatibus Iuxta uires meas,& quantum potero diuino auxilio fultus pura,& bona fide cuſtodiendo etiam & conſeruādo omnes poſſeſſiōes, terras,loca,honores,iuriſdictiones,& iura ueſtra,& Sāctę Romanę Eccleſiæ in omnibus,& per omnia,& propter honorem,& pręeminētiam Ducalem:quam hodie a uobis recepturus ſum etiam promitto in recognitione tantę ſuſceptę gratię pro me,& ſucceſſoribus meis perpetuo dare uobis:& ſucceſſoribus ueſtris ſingulis ānis in die feſtiuitatis beatorum Apoſtolorum Petri,& Pauli unum palafrenum album bene:& decenter ornatum.Sic me Deus adiuuet,& hęc ſancta dei Euangelia.Pręſtito iuramento Pontifex deſcendit ad faldiſtorium,& procūbit ſuper illud

ante altare cum mitra. Dux futurus proſternit ſe ad ſiniſtrã Papę aliquantulum retro ſupra ſcabellũ uiride. Subdiaconus uero apoſtolicus facit Litaniã cęteris cum choro rñdentibus Kyrieeleiſon &c̃. ubi aũt dixerit, ut obſequium ſeruitutis: & replicatum fuerit: ſurgit Pontifex, & ſignans ſup ducem alte dicit. Vt hunc famulũ tuum in Ducẽ eligere digneris te rogamus audi nos. Et iterum ut hũc famulum tuum bñdicere digneris: te rogamus audi nos. Et tertio, ut hunc famulũ tuũ ad Ducale faſtigium pducere digneris: te rogamus audi nos, & ſemper chorus rñdent replicando. Recumbit deinde iterum Pontifex: & Subdiaconus: atq; alii faciunt Litaniam. Qua finita Papa reuertitur ad ſedem eminẽtem, & futuro Duce pmanente proſtrato Papa depoſita mitra ſtans dicit ſuper eũ Pater noſter. Deinde & ne nos inducas &c̃. uer. Saluũ fac ſeruũ tuum. ℞. Deus meus ſperantem in te. uer. eſto ei Dñe turris fortitudinis. ℞. A facie inimici. uer. nihil proficiat inimicus in eo. ℞. Et filius iniquitatis nõ apponat nocere ei. uerſ. Dñe exaudi orationem meam. ℞. Et clamor meus ad te ueniat. uerſ. Dñs uobiſcum. ℞. Et cum ſpũ tuo. Oremus. Prætende quęſumus famulo tuo. N. Duci dextram cęleſtis auxilii, ut te toto corde perquirat, & quæ digne poſtulat, conſequi mereatur. Actiones noſtras q̃s dñe aſpirando præueni, & adiuuando proſequere: ut cũcta noſtra oratio, & operatio a te ſemper incipiat: & per te cepta finiatur. per Chriſtum Dñm noſtrum. Amen. Sedebit deinde Pontifex cũ mitra, & Dux futurus ducetur ad eius pedes. & tunc Pontifex accipiens ducale Biretum imponit eius capiti ante ſe genuflexi dicens. Accipe inſigne Ducalis pręeminẽtiæ, quod per nos capiti tuo imponitur. in nomine Patris ✠. & Filii ✠. & Spũs Sancti ✠. Amen. Et intelligas te amodo ad defenſionem fidei, Sacroſanctę Eccleſię, uiduarum, pupillorũ, & quarũcunq; aliarum miſerabilium perſonarum fore debitorem, uelisq; deinceps utilis eſſe executor: perſpicuuſq; dñator coram dño, & inter glorioſos athletas uirtutum merito ornatus appareas. quã gratiam tibi concedere dignetur Dñs noſter Ieſus Chriſtus. Qui cũ patre & ſpũ ſancto uiuit, & regnat in ſecula ſeculorũ. Amen. Poſt hęc imediate dat ſibi ſceptrum in manu dextra dicens. Accipe uirgam directionis: & iuſticiæ, in noĩe patris ✠. & Filii ✠. & Spũs Sancti ✠. Amen. per quã ualeas unicuiq; ſecundum merita ſua tribuere ſiue boni fuerint, ſiue mali, ſemper Deũ ante oculos hñs non declinans a dextris: uel a ſiniſtris, ſed cum omnĩ bonitate: & charitate bonos foueas, malos coerceas: ut oẽs intelligãt: & ſciant te iuſticiã dilexiſſe, & iniquitatẽ odio habuiſſe. quã gratiam tibi cõcedere dignetur, qui eſt benedictus in ſecula ſeculorum. Amen.

Et mox cũ bireto, & ſceptro oſculatur pedem Põtificis: qui deinde ſurgens ſine mitra dicet ſuper nouũ Ducem adhuc genuflectentem cum ſuo habitu hãc orationem. Deus pater æternæ gloriæ ſit adiutor tuus: & protector tuus, & omnipotens benedicat tibi, preces tuas in cũctis exaudiat

& uitam tuam longitudine dierum adimpleat:ſtatum dominii tui iugiter firmet:& gentem, populumq; tuum in ęternum conſeruet, & inimicos tuos confuſione induat, & ſuper te ſanctificatio Chriſti floreat: ut qui tibi tribuit ĩ terris dñium: ipſe in Cęlis conferat præmiũ. Qui uiuit: & regnat per omnia ſecula ſeculorum. Amẽ. Surgit deinde nouus Dux: & ſociatus per duos iuniores Diaconos Cardinales ducitur in locũ ſuum ad ſedẽdũ. id eſt inter duos ultimos Diaconos Cardinales. Q đ recipiatur ad oſculum a Cardinalibus nõ uidetur cõuenire, cũ non ſit ex ordine illorum: neq; par. His finitis proceditur in miſſa uſq; ad offertorium. Et tunc nouus Dux depoſito bireto accedet ad pedes Pontificis: & offeret aurũ quãtum uoluerit: & recipietur ad oſculũ pedis, manus, & oris, & mox reuertet ad locũ ſuũ. & finita miſſa đcedet inter ipſos iuniores Diaconos Cardĩales.

Quæ ſeruantur in Duce minoris potentię.

Et hæc quidẽ ſeruantur ut ſupradictum eſt, ſi Dux eſt magnæ nobilitatis & potẽtię, ut fuit tẽpore Dñi Pauli Papæ ſecũdi Borſus ferrariæ. Si uero eſſet mediocris potentiæ, ut fuit tempore Dñi Sixti Papæ quarti Federicus Dux Vrbini: oĩa ſeruarentur: niſi qđ nõ duceretur a Cardinalibus: ſed a duobus aſſiſtentibus Papæ principalibus: & ſederet ultimus poſt oẽs Cardinales. Q đ ſi adhuc eſſet inferior: tũc oĩa alia ſeruarẽtur niſi qđ nõ daretur ei ſceptrũ, neq; ſederet in bancho Cardinalium: ſed ad pedes Papæ in ſupremo gradu, & eundo incederet ante Crucem poſt oratores: & alios principes.

Ordo ſeruandus in benedictione, & inueſtitura noui almæ urbis pręfecti a Sixto quarto inſtitutus. Cap. III.

Imprimis præparentur hora cõpetenti ueſtes pręfecturę uidelicet tunicella ſerica ornata fimbriis auratis: & mantum ẽt aureo limbo circũtextum: apertum a parte dextra: & infula ad ſimilitudinẽ bireti ducalis. & oĩa portentur ad eccleſiã, ubi eſt celebrandũ. Pontifex aũt ꝓcedit ad eccleſiã, ut conſueuit cum pluuiali, & mitra precioſis. orat ante altare. facit cõfeſſionem cum celebrante. aſcendit ſedem eminentem, & Cardinales exhibent conſuetam reuerentiam. deinde duo ex proceribus Romanis pręſentant nouum præfectum in ſuis ueſtibus ſummo Pontifici: qui genuflectit ſuper infimum gradum ſolii Pontificalis. & Pontifex ſurgens ſine mitra dicit ſuper eum orationes: quę in nouo milite creando dicũtur: & alia omnia facit: quæ ad creationem noui militis pertinent. Si autem antea eſſet miles: illis dimiſſis procedit ad benedictionem in hunc modum. ſurgit ſine mitra & dicit. uer. Adiutorium noſtrum in nomine Dñi. ℟. qui fecit cęlum & terram. uer. Dñs uobiſcum. ℟. Et cum ſpũ tuo. Oremus.

Deus in nomine tuo congregatis famulis tuis te medium eſſe Chriſti corona ualente da gratiam huic famulo tuo præfecto noſtro: quam abra

ham in holocauſto.Moyſes ĩ exercitu.Helias ĩ eremo,Samuel meruit cri nitus in templo concede Domine concordiam:quam inſpiraſti Patriarchis.prædicaſti populis.tradidiſti apoſtolis.mandaſti uictoribus:bene✠dic q̃s Dñe hunc præfectum noſtrum,quem ad ſalutem populi nobis a te credimus eſſe conceſſum.fac eum eſſe annis multiplicem:ingenti, atq; ſalubri corporis robore uigentem,& ad ſenectutem optatam,atq; demum ad finẽ ꝑuenire felicẽ.Sit nobis fiducia eã obtinere gratiã pro populo : q̃ Aaron in tabernaculo.Eliſeus in fluuio.Ezechias in lecto .Zacharias uetulus impetrauit in templo.ſit illi regendi uirtus:atq; auctoritas:qualem Ioſue ſuſcepit in caſtris Gedeon ſumpſit in pr ẹliis,Petrus accepit in claue.Paulus eſt uſus in dogmate,& ita paſtoris cura proficiat in ouile,ſicut Iſaac profecit in fruge:& Iacob eſt dilatatus in grege.Quod ipſe præſtare dignetur:qui cum patre : & ſpiritu ſancto uiuit:& regnat Deus per omnia ſecula ſeculorum.Amen.

Benedicat deinde ueſtes:quæ per aliquem acoluthum ad dextram Pontificis tenentur . Põtifex uero ſtans ſine mitra Dicat uerſ.Adiutorium noſtrum in nõie Dñi.℟.Qui fecit cẹlum & terram.uerſ.Dñs uobiſcũ.℟.Et cũ ſpũ tuo.Oremus.Deus omnium bonorũ uirtutum dator,omnium bonorum largus infuſor:ſupplices te rogamus,ut manibus noſtris opem tuæ benedictionis infundas:tunicellam,mantum ,& regnũ preparatũ uirtute ſancti ſpũs bñdicere✠& ſanctificare✠digneris✠& omnibus eis utentibus gratiam.His dictis ſedet Põtifex cum mitra,& ſine alia ueſtium bñdictione,qm̃ ſecularium principum ueſtes non benedicuntur.exuitur prẹfectus ueſte cõi ab illis proceribus,& adducitur ad pedes Pontificis cum ſtricta ueſte.Qui illi primo imponit tunicellam:& deinde mãtum cum aptura ſuper humerum dextrum dicẽs.Induat te Dñs ueſtimento ſalutis :& indumento lẹticiæ circundet te in nõie patris,& filii,& ſpũs ſancti.Amẽ. Imponit deinde ei genuflexo infulam:ſiue biretum prẹfecturẹ dicens.Accipe inſigne prẹfecturæ prẹeminẽtiẹ quod per nos capiti tuo imponitur in nomine patris , & filii,& ſpũs ſancti.Et ĩtelligas te amodo ad defenſionem fidei:& Sacroſanctẹ Ecclesiẹ fore debitorẽ,quod ut opere perficere ualeas ille tibi cõcedere dignet̃:qui eſt bñdictus in ſecula ſeculorũ . Amẽ.

Surgit demũ Pontifex:& ſine mitra dicit ſuper prẹfectum genuflexũ, hanc oratiõem .Oremus.Deus pater ẹternẹ gloriẹ ſit adiutor tuus :& ꝓtector:& omnipotens benedicat tibi,preces tuas in cunctis exaudiat , & uitam tuam longitudine dierum adimpleat,inimicos tuos confuſione induat,& ſuper te ſanctificatio Chriſti floreat , & qui tibi in terris contulit prẹfecturam:ipſe tibi in cælis conferat æternam gloriam.Qui uiuit,& regnat in unitate ſpiritus ſancti Deus per omnia ſecula ſeculorum . Amen.

His finitis cantores incipiunt Introitum,Imponitur incenſum a Pontifice :& incẽſatur altare: & reliqua ut alias.Nouus prẹfectus cum ſuo ha

bitu ſedet ad pedes Pontificis in ſupremo gradu.

De benedictione roſę, quę fit dominica Lętare Hieruſalem, & eius traditione.

Conſueuerunt Romani Pontifices in Dominica quarta quadrageſimę: in qua cantatur in Eccleſia Lętare Hieruſalem: Roſam auream benedicere, & illam poſt miſſarum ſolennia alicui magno principi, ſi pręſens eſt in curia, dare. Si minus eſſet in curia princeps tanto mũere dignus mittitur extra ad aliquem Regem; uel principẽ: ut placuerit ſanctiſſimo Domino noſtro, cum conſilio ſacri collegii, nam cõſueuit ſummus Pontifex ante; uel poſt miſſam cõuocare Cardinales ad circulum in camera ſua, uel ubi ſibi placet; & cum eis deliberare cui dãda: uel mittẽda ſit roſa. Pro eius igitur bñdictione iuxta lectum paramẽti, ubi ſanctiſſimus Dñs noſter accipit ſua paramenta: paratur paruũ altare, & ſuper illud duo candelabra, & Pontifex indutus amictu, alba, cingulo, ſtola, pluuiali, & mitra accedit ad ipſum altare, & depoſita mitra dicit: Adiutorium noſtrum in nomine Dñi. ℟. Qui fecit cęlum, & terram. uer. Dñs uobiſcũ. ℟. Et cũ ſpiritu tuo. Oremus. Deus cuius uerbo & potentia facta ſunt omnia, & cuius nutu uniuerſa diriguntur: qui es lęticia, & gaudium oĩum fidelium: maieſtatem tuam ſuppliciter exoramus, ut hanc roſam odore, uiſuq́ gratiſſimã, quã hodierna die in ſignũ ſpiritualis lęticię in manibus geſtamus: bene✠dicere, & ſancti✠ficare tua pietate digneris, ut plebs tibi dicata ex iugo babylonicę captiuitatis educta: per unigeniti filii tui gratiã: qui eſt gloria, & exultatio plebis Iſrael illius Hieruſalem: quę ſurſum ẽ mater noſtra ſinceris cordibus gaudiũ repñtet, & quia ad honorem noĩs tui Eccleſia tua hoc ſigno hodie exultat, & gaudet: tu ei Dñe uerũ, & perfectum gaudium largiaris, & deuotionem eius accipiens peccata dimittas, fide repleas, indulgentia foueas, miſericordia ꝓtegas, aduerſa deſtruas, proſpera cũcta concedas: quatenus per fructum boni operis in odorem unguẽtorum illius floris tranſeat: qui de radice Ieſſe productus, flos campi, & lilium cõuallium myſtice pręedicatur: cum quo ĩ ſuperna gloria cum ſanctis omnibus ſine fine lętetur. Qui tecũ uiuit, & regnat ĩ unitate ſpiritus ſancti Deus per omnia ſecula ſeculorum. Amen.

Finita oratione inungit cũ balſamo roſam aureã: quę eſt in ipſo ramuſculo; & ſup imponit muſcum tritum: quę ꝑ ſacriſtam ei miniſtratur, & imponit incẽſum in turibulo more conſueto, & demum aſpergit roſam aqua bñdicta: & adolet incẽſo. Interim clericus camerę Apoſtolicę ſuſtinet roſam, quã deinde dat ad manus Diaconi Cardinalis, a dextris; & ille ad manus Pontificis: qui manu ſiniſtra roſam geſtans, & dextra bñdicẽs progreditur ad capellam, & Diaconi Cardinales hinc inde eleuant fimbrias pluuialis, cũ peruenit ad faldiſtorium, dat roſam Diacono ꝓdicto: qui eã clerico camerę tradit, & ille eam ſup altare ponit. finita miſſa Pon

tifex facta oratiõe ante altare: recipit roſam, ut ſupra; & eam defert ad cameram ſuam. Et ſi ille, cui eã dare uelit, ẽ præſens, uocatur ad eius pedes: & genuflexo dat ei roſam dicens. Accipe roſam de manibus noſtris: qui licet immeriti locum Dei ĩ terris tenemus: per quam deſignatur gaudium utriuſq; Hieruſalem triumphantis ſcilicet, & militantis Eccleſię: ꝑ quam omnibus Chriſti fidelibus mãifeſtatᷣ flos ipſe ſpecioſiſſimus, Qui eſt gaudium, & corona ſanctorum omnium. Suſcipe hãc tu dilectiſſime fili, qui ſecũdum ſeculum nobilis, potens, ac multa uirtute prǫditus es, ut amplius omni uirtute in Chriſto Domino nobiliteris tanq̃ roſa plantata ſuper riuos aquarum multarum. quam gratiam ex ſua uberanti clementia tibi concedere dignetur, qui eſt trinus, & unus in ſecula ſeculorum. Amẽ. In nomine patris, & filii, & ſpiritus ſancti amen. Hoc aliquando in capella factum fuit finita miſſa anteq̃ Papa deſcenderet de ſede ſua, ſed conuenientius eſt: ut Papa reuertatur ad cameram cum roſa; & ita apud maiores factitatum reperio. Ille cui roſa data eſt: poſtq̃ manum, & pedem Pontificis oſculatus eſt: eiq; pro tempore gratias agit: cum Papa in Camera ueſtes ſacras depoſuerit, ipſe roſam manu geſtans aſſociatur uſq; ad Domum ſuæ habitationis, a collegio Cardinalium, medius inter duos antiquiores diaconos, poſt omnes alios Cardinales, circa illum ſunt pedites curſores Romanæ curiæ cum ſuis baculis: qui ſolẽt illa die ſtrenas ab eo, qui roſam habuit, accipere.

De enſe in nocte natiuitatis dñi dando, & benedicendo. Cap.

In nocte natiuitatis Domini noſtri Ieſu chriſti conſueuerũt Romani Pontifices enſem benedictum cum quodam capello Ducali ornatum candidis margaritis in formam columbæ alicui magno principi, ſi præſens ẽ, dare: uel ſi non ſit pręſens: ad aliquem regem: uel alium principem per aliquem ex ſuis tranſmittere. Sed q̃uis enſis benedictus uocatur non tamen reperi eius benedictionem. Sixtus Papa quartus aliqua uerba ordinauit: cum enſis datur: dicenda: quę ſubiiciam. Benedictio autem poterit fieri hoc modo ſi placebit. Pontifex indutus alba, cingulo, amictu, & ſtola: antequam ſumat cappam purpuream: qua in hac nocte uti ſolet: benedicit enſem, quem Clericus camerę in manu tenet: dicens. uerſ. Adiutorium noſtrum in nomine domini. ℞. Qui fecit cęlum & terram. uerſ. Dominus uobiſcum. ℞. Et cum ſpiritu tuo. Oremus. Benedicere digneris quæſumus domine Ieſu chriſte hunc enſem in defenſionem ſancte Romanæ eccleſiæ, & chriſtianæ Reipublicę ordinatum noſtræ bene✠dictiõis officio ad uindictam malefactorum: laudem uero bonorum: ut per eum qui te in ſpirante illo accĩgetur: uim æquitatis exerceas: molemq; iniquitatis potenter euertas, & ſanctam eccleſiam, eiuſq; fideles: quos ut precioſo ſanguine tuo redimeres hodie in terris deſcendere: & carnem noſtram ſumere dignatus es: ab omni periculo protegas: atq; defendas. & famulũ

tuum: qui hodie gladio in tuo nōie armatus erit: pietatis tuæ firma cuſtodia munias, illeſumq; cuſtodias. Qui uiuis, & regnas cū Deo patre in unitate ſpūs ſancti Deus p̄ oīa ſecula ſeculorū. Amē. Aſpergit deinde gladiū & capellū aqua bñdicta, & incenſo adolet. deinde cappam. & p̄cedēte clerico cameræ cum enſe bñdicto imediate ante crucem: Pontifex deſcēdit ad capellam. & cætera ſeruantur, ut in officio noctis natiuitatis Dñi dicetur. Cum uero Pontifex dat enſem prædictū alicui præſenti: dicit hęc uerba, quę ut diximus Sixtus quartus inſtituit. Solent Romani Pontifices in pręclara natalis Domini celebritate Chriſtianiſſimo: clariſſimoq; alicui principi ornatum enſem dare, aut deſtinare, quæ res profecto non caret myſterio. unigenitus namq; Dei filius, ut humanam naturam ſuo reconciliaret auctori: eam aſſumere dignatus eſt, ut iuentor mortis Diabolus per ipſam, qua uicerat, uinceretur. quę quidem uictoria per enſem congrue deſignatur. fuerunt inſuper infideles Arriani: qui nō ueriti ſunt Dei filium puram creaturam affirmare: cum tamen hodierni Euāgelii ſcriptura teſtetur Deum omnia feciſſe per Verbum, largitur igitur p̄ſenti die maximus Pontifex enſem Dei iufinitam potētiam ſignātem in Chriſto Deo uero: patriq; ęquali: & uero homini reſidentem. per quem facta ſunt omnia: Iuxta Dauiticum illud. Tui ſunt cęli, & tua ē terra: orbem terrę & plenitudinem eius tu fundaſti, aquilonem, & mare tu creaſti. ſedes deniq; Dei apoſtolica, uidelicet ſedes a Chriſto ſuum ſumpſit ſtabilimentum, extititq; pręparata Dei iuſto iudicio præmio atq; iuſticia: quibus Saluator noſter uerus Ieſus Deus, & homo profligauit ſedis ipſius aduerſarios: hęreticos, uidelicet & tyrannos, iuxta id quoq; propheticum. Iuſticia, & iudicium pręparatio ſedis tuę. Figurat deniq; Pontificalis hic gladius poteſtatem ſummam temporalem a Chriſto Pontifici eius in terris Vicario collatam: iuxta illud: Data eſt mihi omnis poteſtas in cęlo, & in terra. & alibi. Dominabitur a mari, uſq; ad mare, & a flumine, uſq; ad terminos orbis terrarum: quam & declarat cappa illa ſericea, quam Pontifices geſtare ſolent in nocte natiuitatis Domini. Nos ergo uolentes, ut ęquum eſt approbatas Sanctorum Patrum conſuetudines obſeruare, ſtatuimus, & Principem Catholicum Sanctęq; ſedis a Deo utrunq; gladium habentis filium deuotiſſimum, hoc noſtro pręclaro munere inſignire, necnon & hoc pileo in ſignum muniminis, & defenſionis aduerſus inimicos fidei, et Sanctæ Romanę Eccleſię protegere. firmetur igitur manus tua contra hoſtes ſanctę ſedis: ac Chriſti nominis, & exaltetur dextra tua, eos ueluti ipſius aſſiduus, intrepiduſq; propugnator de terra delēdo, & armetur caput tuum ſpiritus ſancti per columbam figurati protectione aduerſus eos: in quos Dei iuſticia atq; iudiciū pro Romana Sancta Eccleſia, & apoſtolica ſede pręparatur. Quod tibi pręſtare dignetur idem Dei filius: qui cū patre & ſpū ſancto uiuit, & regnat Deus per infinita ſecula

ſeculorum.Amen. Princeps:qui enſe donatus eſt:ut primum illum de manu Pōtificis accepit pedem:& manum eius oſculatur,& pro tempore gratias agit,deinde diſcedens deducitur ad domum habitationis ſuæ a familiaribus:& domeſticis prælatis Papę:& ab amicis,oratoribus,& nobilibus:qui uoluerint illum honorare.Seruientes armorum pręcedunt illum:qui enſem cum pileo ante prīcipem pręfert,& in hoc actu ipſi debēt habere pręcipuam ſtrenam ſicut curſores in roſa.

De benedictione,& traditione Vexilli bellici. Cap.

Pōtifex cōſueuit Vexilla Eccleſię,& armo℞ ſuorū benedicere,& Capitaneo:ſeu Vexillifero Sanctę Romanę Eccleſię dare ī fine miſſę ſedēs in ſede ſua uexillum unum,ſiue plura tenent brachiis plicata ſine haſtis aliqui clerici camerę ante Sanctiſſimum Dominum noſtrum:qui depoſita mitra ſurgit:& dicit uerſ. Adiutorium noſtrum in nomine Domini.℟. Qui fecit cęlum,& terrā.uerſ.Dominus uobiſcum.℟.& cum Spiritu tuo Oremus. Omnipotens ſempiterne Deus:qui es cūctorum benedictio,& triumphantium fortitudo:reſpice propicius ad preces humilitatis noſtrę:& hoc uexillum quod bellico uſui pręparatum eſt:cęleſti benedictione Sanctifica,ut contra aduerſarias:& rebelles nationes ſit ualidum,tuoq; munimine circumſeptum:ſitq; inimicis chriſtiani populi terribile:ac intercedentibus Sanctis tuis ſolidamentum,& uictorię certa fiducia.Tu enim es Deus:qui conteris bella,& cæleſtis pręſidii ſperantibus in te pręſtas auxilium.per Chriſtum Dominum noſtrum. Finita benedictione aſpergit uexilla cum aqua benedicta:& adolet incenſo,quę mox haſtis infiguntur:& erecta ſimul cum haſtis dantur per ſummum Pontificem ſedentem cum mitra Capitaneo genuflexo ad eius pedes cum his uerbis dicens. Accipe Vexillum cęleſti benedictione Sācti ficatum,ſitq; inimicis populi chriſtiani terribile:& det tibi Dominus gratiam:ut ad ipſius nomen:& honorem cum illo hoſtium cuneos potenter penetres incolumis,& ſecurus. Capitaneus accepto Vexillo oſculat᷑ pedes Sanctiſſimi Domini noſtri:& ſurgens recedit cum ſuis.

De Cōſecratione Agnus Dei. Cap.

Agnus Dei ſolitiſunt benedici a ſūmo Pontifice primo Anno ſui Pōtificatus,& deinde ſeptimo quoq; Anno:dum uiuit. Sed antiquitus cera alba pro illis formandis per magiſtrum cerę palatii Apoſtolici:& per illos:qui uolebant pro ſe Agnus dei,cera pōnebatur ſuper altare beati Petri:quam ſubdiaconus Apoſtolicus de altari accipiebat,& in aliqua camera capaci:& idonea in palatio ipſe cum aliis ſubdiaconis:& acoluthis Papę manibus propriis formabāt Agnus Dei cū magna deuotione reuerētia,& mūdicia.habebāt aliquos ſeruitores:qui neceſſaria miniſtrabāt. Et oīa fiebant impenſis camerę,cerā albā mollificabant cū oleo Sancto:& oleo chriſmatis quod ſuperfuerat de Anno pͥterito.Deīde cū facta erat

tota quantitas:preſentabantur capſę plenę Agnus Dei,& benedicebant̃ per Papam.Hodie autem ſacriſta cum ſuis capellanis,& clericis capellæ format ipſos Agnus Dei. Cerã ipſam ſumit uel ex cereo benedicto ĩ Sabbato Sancto Anni pręteriti: uel aliunde expenſis Papę.Non miſcentur oleo Sancto,aut ſacro chriſmate:ſed puri, & mundi preſentantur in capſis Sanctiſſimo Domino noſtro in camera ſua. Pontifex aliquo die poſt paſcha ante ſabbatum in albis dicta,ſiue audita miſſa ĩ ſua priuata capella:indutus amictu,alba,cingulo,ſtola:& mitra ſimplici benedicit aquam benedictione cõmuni :ſicut fit in Dominicis diebus a ſacerdotibus:in aliquo magno uaſe ibi pręparato. Et ſi magis placet:poteſt illa aqua prius benedici ab aliquo Epiſcopo domeſtico Papę.Deinde Pontifex accedẽs ad uas prędictum,depoſita mitra ſtans dicit uerſum. Adiutorium noſtrũ ĩ nomine Domini .℟.Qui fecit cęlum,& terram.uerſ.Dominus uobiſcũ ℟.& cum Spiritu tuo.Oremus Domine Deus pater omnipotens ſtatutor elementorum omnium:& conſeruator humani generis:datorq; gratię Spiritualis:& largitor ſalutis ęternę qui aquas ex paradiſi fonte manantes totam terram irrigare iuſſiſti, ſuper quas unigenitus tuus ſiccis pedibus ambulauit,& in eis baptizari dignatus eſt,quę una cum ſuo ſanguine de latere ſacratiſſimo perfluxerunt, & baptizare in ipſis pręcepit diſcipulis omnes gentes, adeſto benignus, & clemens.& nobis tua hęc magnalia recolentibus gratia tuę benedictionis adueniat : ut ea,quæ in hoc aquarum uaſculo ad gloriam tui nominis pręparato infundere decreuimus:& imergere:bene✠dicas, & benedicta Sancti✠fices:quatenus ipſorum ueneratione:& honore nobis famulis tuis crimina diluantur.abſtergantur maculę peccatorum.impetrentur uenię.gratię conferantur.& tandem una cum Sanctis:& electis tuis uitam percipere mereamur ęternam Per eundem Chriſtum Dominum noſtrum.Amen.

Reſumit deinde mitrã Pontifex:& infundit balſamum ex ampulla in aquam in modum Crucis dicens.Cõſecrare:& ſanctificare digneris Domine aquas iſtas per iſtam unctionem balſami, & noſtram benedictionẽ. In nomine Patris✠& Filii✠& Spiritus Sancti✠Amen. Et ter ſignat. Deinde ex alia ampulla in eandem aquam Sanctum chriſma:& in modũ Crucis dicens.Conſecrare :& Sanctificare digneris Domine aquas iſtas per iſtam unctionem Sancti chriſmatis : & noſtram benedictionem. In nomine Patris✠& Filii✠& Spiritus Sancti✠Amen. Benedicta aqua uertit ſe ad capſas ubi ſunt Agnus Dei, & ſine mitra ſtans dicit Dominus uobiſcum.℟.& cum Spiritu tuo.Oremus Deus omnium ſanctificationũ Dominator Dñs,cuius pietas ſine fine ſentit̃, qui Abraam Patrẽ fidei noſtræ pcepto tuo filiũ Yſaac imolare diſponẽtẽ ĩ figurã redẽptionis noſtrę p arietẽ uepribus ĩhęrẽtẽ eius ſacrificiũ ↄſumare uoluiſti,quin q; Moiſi famulo tuo legifero iuge holocauſtũ pcepiſti ĩ agnis imaculatis

offerri: te ſuppliciter deprecamur, ut noſtrę uocis exoratus officio: has cereas formas innocentiſſimi agni imagine figuratas benedi✠cere: & ꝑ inuocationem tui Sancti nominis Sanctificare digneris, ut per eius tactũ, & uiſum fideles inuitentur ad laudes, fragor grandinum, procella turbinum, impetus tempeſtatum, uentorum rabies, infeſta tonitrua temperẽtur: fugiant: atq; tremiſcant maligni Spiritus ante Sanctę Crucis uexillũ: quod in illis exſculptũ eſt: cui flectitur omne genu: & omnis lingua cõfitetur, quia deuicta morte per Crucis patibulũ Ieſus Chriſtus regnat in gloria Dei Patris, ipſe enim tanq̃ ouis ad occiſionẽ ductus in morte tibi Patri Sanctum ſui corporis obtulit ſacrificium: ut ouem perditã diabolica fraude ſeductam reduceret, & reductam ſuis humeris ad cæleſtis Patrię gregẽ reportaret: Qui tecũ uiuit, & regnat in unitate Spiritus Sãcti Deus per omnia ſecula ſeculorum Amen. Deinde dicit aliam orationem.

Omnipotens ſempiterne Deus, qui legalium hoſtiarum: & cerimoniarũ es inſtitutor: & quę pro reſtauratione humani generis fieri inſtituiſti: ut plaſmatio tua, quę ſuggeſtione diabolica decepta tuę maieſtatis imperiũ contemnendo indignationem tuam incurrit: & his hoſtiis: atq; ſacrificiis obediendo placari uoluiſti, ſicut in ſacrificio agni primitiarum inſtituiſti Abel, & in oblatione Melchiſedech ſacerdotis tui: atq; in imolatione hoſtiarum agnorum, arietum, & taurorum pinguium, Abrahę, Moiſi, & Aaron famulis tuis: quę omnia illis in figuram contingebant, quia cum tua ſancta benedictione Sancta erant: atq; ſalutifera humiliter offerentibus. Et ſicut ille Agnus de cuius ſanguine poſtes, & ſuperlimina domus immolatus, populum tuum a perſecutione Aegyptiaca media nocte liberauit, & quẽadmodum ille Agnus Innocens tua uoluntate immolatus in ara Crucis Ieſus Chriſtus Filius protoplaſtum noſtrum de diabolica poteſtate eripuit: ſic iſti agni ĩmaculati uirtutem illam accipiãt: quos conſecrandos offerimus in cõſpectu diuinę maieſtatis tuę. Tu eos bene✠dicere: Sanctifi✠care, & Cõſe✠crare digneris, ut tua larga benedictiõe ſanctificati eandẽ uirtutẽ accipiant contra oẽs diabolicas uerſutias, & fraudes maligni Spiritus: ut illos deuote ſuper ſe ferẽtibus nulla tempeſtas eiſdem pręualeat, nulla aduerſitas dominetur, nulla aura peſtilẽs, neq; aeris corruptio, nulluſq; morbus caducus, nulla maris procella, & tempeſtas, nullum incendiũ, neq; ulla iniquitas dominetur eis, neq; pręualeat. homo partus cũ matre icolumis cõſeruet᷑ ꝑ interceſſionẽ unigeniti Filii tui Dñi noſtri Ieſu Chriſti: qui tecũ uiuit, & regnat ĩ unitate Spũs Sãcti Deus, &c.

Oremus tuam clementiam omnipotẽs Deus: qui cũcta ex nihilo creaſti, & poſt Adę lapſum Noe: & Filiis eius benedixiſti: qui iuſti coram maieſtate tua comparuerunt, atq; tua miſeratione ab a quis diluuii ſaluifacti ſunt: ſic ita iſtos Agnus Benedi✠cere: Sanctifi✠care: & conſe✠crare digneris: quatenus eos deuote deferentes ob reuerentiam

& honorem nominis tui liberentur ab omni inundatione aquarum:& ab omni fluctuatione diabolicę tempeſtatis,& a morte ſubitanea per uirtutem paſſionis Ieſu Chriſti Filii tui benedicti:qui tecum uiuit:& regnat in unitate Spiritus Sancti Deus per omnia ſecula ſeculorum. Amen.

His finitis accingitur linteo Pōtifex,& ſumpta mitra ſedet apud uas aquę,& cubicularii ad eū portāt Agnus Dei in peluibus argenteis: quos Pontifex imergit in aquā,& prelati aſtantes eos extrahunt:& in peluibus portāt ſuper mēſas cum mappis mūdis pręparatas:ut ſiccentur. Et omnibus baptizatis per Pontificem:uel per eius pręlatos:ſurgens Pōtifex ſtās ſine mitra dicit ſuper eos has orationes. Oremus. O alme Spiritus qui aquas fecundas,& cuncta uiuificas:& in aquarū ſubſtantia maxima queq; ſacramēta cōſtituiſti,que a te Sanctificāte amaritudine dimiſſa indulcedinē ſunt cōuerſę:& tuo flatu Sanctificatę,atq; Imperāte lauacri ſuſceptiōe Sācte Trinitatis nomine Inuocato oīa peccata diluunt: quęſumus Domine hi agni ſacra & perēni unda balſamoq; ſacri chriſmatis perfuſi tu illa benedi✝cere,Sanctifi✝care:& cōſe✝crare digneris, quatenus a te benedicti uirtutem accipiant contra oīa diabolica tentamēta, & omnes portantes tuti eſſe poſſint inter aduerſa:& proſpera:ut tua conſolatione accepta nullum periculum timeant,nullamq; formident umbram, nulla ſęuitia diabolica:aut uerſutia humana eis noceat: ſed fortitudine tuę uirtutis roborati tua cōſolatione gloriētur,qui uere Paracletus diceris:& in Trinitate pfecta uiuis:& regnas per omnia ſecula ſeculoꝝ. Amē. Domine Ieſu Chriſte Fili Dei uiui:qui uere es Agnus Innocens ſacerdos: & hoſtia,qui prophetica uoce uitis:& lapis angularis pręedicaris,qui mūdi peccata abſtuliſti,qui occiſus nos redemiſti Domine Deus in ſanguine tuo:atq; poſtes pectoris,& frontis noſtrę tuo cruore liniuiſti:ne diabolica nocturna uerſutia,& meridiani icurſus,& populus ſęuiens,& ſuper domos noſtras tranſiens uires in nos exercerent. Tu uere es Agnus immolatus pro noſtra reconciliatione,& iugis uoluiſti a tuis fidelibus in tui memoriam immolari,& in Agnum paſchalem ſūmi ſub ſpeciebus panis, & uini in ſacramento in ſalutem:& remedium animarum noſtrarum:ut mari,& pręſenti ſeculo tranſacto ad reſurrectionis & ęternitatis gloriam uenire poſſimus. Rogamus ergo clementiam tuam:ut hos agnos immaculatos benedi✝cere:Sanctifi✝care:& cōſe✝crare Digneris:quos de cera uirginea in tuum honorem formauimus per opera Crucis:& ſacra unda,balſamoq;,& ſacro chriſmate liquori confecti in ſanctificationem tuę conceptionis: quę abſq; contagione,ac propagine humana ſola diuina uirtute ſuſcepiſti, ſic eos deferentes tuearis, protegas: & defendas ab omni periculo incendii, fulguris, procellę, & tempeſtatis:& ab omni aduerſitate cuſtodi per myſterium paſſionis tuę: & ſic eos liberare digneris ab omnibus periculis, & in puerperio laboran-

tes:ſicut matrem tuam ab omni periculo liberaſti, & Suſannam de falſo crimine, & beatam Teclam Virginem:& Martyrem tuam ab incendiis: & Petrum a uinculis abſolutum illęſum abire feciſti, ita nos ab hoc ſeculo illęſos abire facias:ut tecum ſine fine uiuere ualeamus Qui uiuis: & regnas in unitate Spiritus Sancti Deus per oia ſecula ſeculorum Amen.

His finitis reponuntur Agnus Dei in ſuis capſis:& deinde Sabbato in albis poſt Agnus Dei in miſſa dantur:ut in cerimonia illius diei plenius dicemus.

Legimus Vrbanum quintum Pontificem maximum miſiſſe ad Imperatorem Græcorum tres Agnus Dei cum uerſibus infraſcriptis.

Balſamus:& munda cera cum chriſmatis unda
Conficiunt Agnum:quod munus do tibi magnum
Fonte uelut natum per myſtica ſanctificatum.
Fulgura de ſurſum depellit, omne malignum
Peccatum frangit:ut Chriſti ſanguis:& angit
Prędnans ſeruatur, ſimul & partus liberatur.
Dona defert dignis, uirtutem deſtruet ignis
Portatus mũde de fluctibus eripit undę.

DE CREATIONE NOVORVM CARDINALIVM SECTIO.VIII.

Quãuis Romanus Põtifex de plenitudine poteſtatis quãdo uoluerit, & quos utiles Reipublicę chriſtianę putauerit:poſſit i Sanctę Romanę Eccleſię Cardinales aſſumere, tñ conſueuit Cardinaliũ creationẽ celebrare in quatuor tẽporibus ad imitationẽ Sãctoꝝ Patrũ, qui illis diebus ordinatiões faciebãt clericoꝝ Romanę Eccleſię:ſicut & hodie faciũt aliaꝝ ciuitatũ Epi, aliqñ tñ ẽt noſtris temporibus extra tẽpora creati ſunt Cardinales. Sixtus enim Papa quartus Anno ſalutis Milleſimo quadringẽteſimo ſeptuageſimo tertio:& ſui Põtificatus ſecũdo, ſeptima die Maii creauit octo Cardinales. Seruatũ tñ uſq; ad tẽpora:ut Põtifex nõ creet nouos Cardinales:niſi de cõſenſu maioris partis ſacri collegii.

De primo cõſiſtorio an ſint creãdi, & quot.

Cum igitur Pontifex uoluerit nouos Cardinales creare quarta feria quatuor temporum in conſiſtorio ſecreto proponit fratribus ſuis Sãctę Romanę Eccleſię Cardinalibus cauſas:quę mentẽ ſuę ſanctitatis mouẽt ad nouos Cardinales faciendũ, deinde exquirit ſigillatim eoꝝ ſentẽtiam, an uideatur eis expedire noua Cardinalium creatio. Exponunt uota ſua omnes per ordinem libere, & ut ab omnibus intelligantur ſeruato ordine Dignitatis:& prioritatis uidelicet:primũ Epi deinde preſbyteri, ultimo Diaconi. Et quãuis antiquis temporibus in conſiliis:& uotis dandis

preterq̄ in electiōe Pōtificis ordine prepoſtero, īter Diaconos Prior Diaconoꝝ eēt ultimus, & Iunior primus: tn̄ hodie res ad debitū ordinē redacta ē, & Prior ē primus, & Iunior ultimus. Si maior pars collegii in ſententiā Pōtificis uenit: tūc agitur de numero promouēdoꝝ, in quo ſi ea dē die cōueniunt: dimittitur ſenatus, & indicitur ad ſextā feriā aliud cōſiſtoriū, & Pontifex monet Cardinales: ut cogitent de perſonis promouendoꝝ.

De ſecundo conſiſtorio, & forma pronunciandi Cardinales.

Sexta feria iterum cōueniunt Patres ad ſecretū cōſiſtorium. proponit Pōtifex nomina illorum: qui ſibi uidentur idonei ad talem dignitatem, & cauſas: cur ad id moueatur exponit, ſiue ſint merita perſonarū, ſiue principum iuſtę preces: rogātur Patres ſentētiā: & in quibus maior pars collegii cōſentit: illi tantū Sanctę Romanę Eccleſię Cardinales a Pōtifice ꝓnunciantur in hāc formā. Auctoritate Dei Patris omnipotentis: Sanctoꝝ Apoſtoloꝝ Petri & Pauli: & noſtra. N. Epiſcopū firmanum abſoluimus a uinculo: quo tenebatur: Eccleſię ſuę firmaneñ. & ipſum aſſumimus in Sāctę Romanę Eccleſię p̄ſbyteꝝ Cardinalē. & B. ꝓtonotariū Seneñ. aſſumimus in Sanctę Romanę Eccleſię Diaconū Cardinalē, & ſic de ſingulis. Si uero aliquis non erat prius Epiſcopus nō dicit abſoluimus a uinculo: quo tenebatur Eccleſię &c. Sed ſimpliciter dicit aſſumimus.

Infirmorum uota exquirenda per duos Cardinales.

Et aduertēdū, qđ ſiqui antiqui Cardinales ſunt in curia: qui infirmitate detēti nō poſſint uenire ad cōſiſtoriū, cōſueuit Pōtifex duos alios Cardinales ad domū infirmi mittere: qui ab illo exquirāt uotū ſuū. primo die & ſecūdo an ſint noui creādi, & de numero: & poſtea de perſonis, qui oīa fideliter referāt Sanctiſſimo Dn̄o noſtro in ſecreto cōſiſtorio coram aliis Cardinalibus. Creatis nouis Cardinalibus ipſa ſexta feria Pontifex, ſiue Cardinales antiqui ſolēt per ſuos nūcios id ſignificare nouiter creatis.

Quod nouiter creati non ſunt publice uiſitandi anteq̄ capellum acceperint, & uiſitauerint. Cap. II.

Sed nō debēt prius uiſitari publice noui ab antiquis, q̄ galerū acceperint a Pōtifice, & alios ipſi uiſitauerint, poſſunt tn̄ ab aliquibus amicis uiſitari clā: & noctu: & nō cū oſtētatione. Vidimus tn̄ Sixti p̄fati tēpore ſolitā Cardinaliū grauitatē nō fuiſſe ſeruatā, qui nō modo publice uiſitarūt aliquos nouos creatos: ut primū e conſiſtorio ſunt egreſſi: ſed nonnullos: qui erāt in palatio oēs ſimul collegialiter deduxerūt ad domū ſuā cū cappa Cardinalari: & galero nigro: quod tamē fuit a multis damnatum.

De conſiſtorio publico, in quo publicātur Cardinales noui, & datur galerus pręſentibus. Cap. III.

Sabbato ſequēti fit publicum conſiſtorium noui Cardinales ueniunt ſūmo mane ad palatiū in habitu: quo antea utebantur, & expectant in aliqua camera ſibi pręparata, & hoc antequā Cardinales antiqui ueniant.

Deinde congregatis omnibus Pontifex cum pluuiali, & mitra precioſis pręcedente cruce, & Cardinalibus exit ad publicum conſiſtorium, aſcendit cathedram ſuam: & recipit Cardinales antiquos ad reuerentiam more ſolito deinde conſedentibus omnibus. Pontifex uerbis conuenientibus exponit cauſas, quę mouerunt ſuam Sanctitatem, & ſacrum collegiũ ad nouos Cardinales creandos, deinde deſcendens ad particularia nominat perſonas ad Cardinalatum aſſumptas: unũquemq; laudãs pro meritis: & qualitate ſua. Verbi gratia. Aſſumpſimus dilectos filios Egregium ſacrę Theologię profeſſorem. N. tũc Epiſcopum Vlyſſiponenſem &c. uirum utiq; probum, modeſtum, & multa doctrina prudẽtem, &. B. tũc Epiſcopum Vrbinatem Iuris utriuſq; peritiſſimum uirum integerrimum, & uitę laudabilis in Sanctę Romanę Eccleſię preſbyteros Cardinales. ſimili modo aſſumpſimus dilectos filios. N. de Fuxo tunc Apoſtolicę ſedis ꝓtonotarium uirum, & maiorum ſuorum gloria: & ſua uirtute clariſſimum: & demum Ioannem noſtrum ſecũdum carnem nepotem cuius merito dies aſcendet: in ſanctę Romanę Eccleſię Diaconos Cardinales.

His dictis, prout res & tempus exigere uidebitur: Iubebit ſummus Pontifex nouos Cardinales uocari, Diaconi Cardinales antiqui tot numero, ſi adſunt, ut duo antiqui unum nouum ducant: ad eos proficiſcuntur: & illos ad conſpectum Pontificis adducunt duo. antiquiores Diaconi medium habent primo nominatum ex nouis, quod ſi antiqui Diaconi nõ ſufficerent: erit unus tantum antiquus cum uno nouo, ita tamen quod antiquus ſit a ſiniſtris, & ſi etiam non ſufficiant antiqui: unus ducat duos: aut tres nouos. Si autem nullus adeſſet Diaconus antiquus: aut unus tantum Iuniores preſbyteri Cardinales, antiqui unus uel duo debent ſuppl̃ere: ita ut nõ minus duobus ſint antiqui Cardinales qui nouos ducant. primum tamen locum obtinebit Diaconus Cardinalis: ut prior illius ordinis. Cũ peruenerint in conſpectum Põtificis detecto capite ſe profunde ĩclinãt, prout ductor eis oſtendet. cum uenerint ad introitum conſiſtorii, firment ſe poſt ſcamnum: ubi ſedent ultimi preſbyteri Cardinales ante Pontificis faciem, & capite detecto perſiſtent per ordinem ſuę pronunciationis: ita ut primo nominatus ſtet primus uerſus parietem, & alii ſucceſſiue ſequãtur. Pontifex in hanc ferme ſententiam eos alloquitur.

Maxima dilectiſſimi Filii, & excellentiſſima dignitate donati eſtis ad collegium Apoſtolicum uocati conſiliarii noſtri: & coniudices orbis terrarum eritis inter cauſam: & cauſam. inter ſanguinem: & ſanguinem. ĩter lepram: & lepram diſcernere uos oportebit, ſucceſſores Apoſtolorum circa thronum ſedebitis. uos Senatores urbis, & regũ ſimiles eritis ueri mũdi Cardines: ſuper quos militantis Hoſtiũ Eccleſię uoluendum: ac regẽdũ eſt. cõgitate animo quos uiros, quę ingenia, quam integritatẽ hęc dignitas requirat, humilitatem: non ſuperbiam. liberalitatem: non auariciam

abſtinentiam,nō ebrietatē.cōtinentiam,nō libidinem.ſcientiam nō igno rātiam.uirtutes oēs:nullū uitium. hic honor expoſcit,ſi fuiſtis hactenus uigilantes nunc uigiletis oportet aduerſus malignū hoſtē:qui nūq̄ dormit cogitans:quē deuoret.Si liberales fuiſtis,nūc opes in rebus honeſtis profundite,& maxime in alēdis pauperibus Chriſti:ſi cibi,potuſq; abſti nētes:nunc pręcipue luxuriam fugite,abſit auaricia,faceſſat crudelitas. exulet arrogātia .ſint libri ſacri ſemper in manibus ueſtris,dies noctesq; aut diſcite aliquid:aut alios docete.opera perficite per quę lux ueſtra corā hominibus luceat,& deniq; tales eſtote: quales eſſe debere Cardinales diiudicaſtis anteq̄ hoc culmē aſcēderetis. His uerbis uſus eſt Pius ſecundus Pontifex maximus cum primos ſuos Cardinales creauit.poterit Pōtifex pro ſua eloquētia,& doctrina mutare:& addere prout ſibi expediēs uidebitur.nos pro introductione,& formula quadam hęc poſuimus.facile erit deinde inuētis addere:& pro qualitate tēporis:& pſonarū uariare.

De receptione nouorum Cardinalium ad oſculum pacis. Et traditione Galeri. Cap.IIII.

Dum Pōtifex nouos Cardinales alloquitur:Diaconi:qui illos deduxerunt in ſcamno ſuo ſedēt,& ut Pontifex dicēdi finē fecit ſurgunt,& rurſus nouos ordine,quo uenerant ad Pōtificē ducūt.procedit antiquus:& nouo,geſtus,reuerētiaſq; oſtendit,Cum peruenerint ad Pōtificē:noui pedē,deinde manum illius oſculantur,& Pōtifex eos alleuās ad oſculū oris recipit,inde a Diaconis ad alios antiquos Cardinales deducunt,& a primo uſq; ad ultimum ſtantibus recipiuntur ad oſculū pacis,Diaconi deductores ſuo loco,& ipſi ſtātes in ſuis ſcamnis nouos ad oſculū ſuſcipiūt:qui demū exoſculatis omnibus antiquis:a miniſtro cerimoniarū deducūtur ad ſubſellia preſbyterorum:ſeu Diaconorum,& ſedēt ſecundū ordinē factę pronūciationis:& gradus. Vbi conſederint poteſt proponi aliqua breuis cā per aduocatos,ſi placuerit Sanctiſſimo noſtro,& ea finita ſurgēt oēs Cardinales,& cantoribus cantantibus.Te Deum laudamus procedent ad capellam minorē palatii Apoſtolici:ſi fiet apud Sanctum Petrum,ſi alibi aliquam capellam cōmodam:ſiue altare in proximo pręparatū.pręcedēt Epiſcopi,deinde preſbyteri & Diaconi,& noui erunt medii inter ultimos,duo Diaconi ex ſenioribus remanebunt apud Papā,Cū peruenerint ad altare:proſternūt ſe noui omnes ſuper tapetis ante altare in terra,tenētes caput ſuper brachia ſua,Et finito hymno prior Epiſcoporū ſtans in cornu altaris ubi Epiſtola legitur,& ex libro ſuper altare parato dicit uerſiculos:& orationes infraſcriptas.Pater noſter.ſecrete proſequitur:& deinde alte.Et ne nos inducas in tētationem.℟.ſed libera nos a malo .uerſ. Saluos fac ſeruos tuos .℟. Deus meus ſperantes in te.uerſ. Mitte eis Dn̄e auxiliū de Sancto .℟. Et de ſyon tuere eos.uerſ. Domine

exaudi

exaudi orationem meam.℟.Et clamor meus ad te ueniat.uerſ. Dominus uobiſcum.℟.Et cum ſpiritu tuo.Oremus.Omnipotens ſempiterne Deus miſerere famulis tuis,& dirige eos ſecundum miſericordiam tuam in uiã ſalutis æternæ,ut te donante tibi placita cupiãt:& quę tibi placita ſunt tota mente perficiant.Actiones noſtras q̃s Dñe aſpirando pręueni,& adiuuando proſequere,ut cuncta noſtra oratio:& operatio a te ſemper incipiat,& per te cepta finiatur.Per Chriſtum Dñm noſtrum.Amen.

Reuertuntur Cardinales omnes ad ſanctiſſimum Dominum noſtrum ordine quo uenerant,& ſtantibus antiquis Cardinalibus in circulo ante Pontificem:prior nominatus ex nouis genuflectit ante Pontificem cui Pōtifex imponit galerũ rubrum ſuper caput eius dicẽs,Ad laudem omnipotentis Dei,& ſanctę ſedis Apoſtolicę ornamentum,accipe galerum rubrum ĩſigne ſingulare dignitatis Cardinalatus:per quod deſignatur qđ uſq; ad mortem,& ſanguinis effuſionem incluſiue pro exaltatione ſanctę fidei.pace,& quiete populi Chriſtiani.augmẽto,& ſtatu Sacroſãctę Romanę Eccleſię te intrepidum exhibere debeas.in nomine Patris ✠ & Filii &c.Et ſic uniquiq; ſigillatim galerũ imponit ſecundum ordinationem:ſiue pronunciationem,& quiſq; ex deputatis a Pōtifice qui primo tenebãt galerum,cum Pontifex ipſum impoſuit capiti Cardinalis:finita oratione reſumit dictum galerum,& ipſum portat quouſq; Cardinalis nouus equitat.

De noui Cardinalis deductione. Cap.V.

Cardinales acceptis galeris deducuntur ab antiquis equitantes ordine:quo ad altare ducti ſunt:prior ex nouis erit medius iter duos antiquiores Diaconos:qui equitant ultimi,Secundus erit medius inter duos alios Diaconos illis prioribus ſuccedentes,& ſic de aliis,Ita qđ caput Diaconorum incipiatur ab ultimis,& ita deducuntur noui ab antiquis Cardinalibus uſq; ad domos ſuarum habitationum,Et primo uadunt non per ordinem promotionis:ſed ut magis commodum erit,incipiẽdo a uicinio ri:& quemlibet dimittunt domi ſuę,quando perueniunt ad domum noui Cardinalis:antiqui firmant ſe ante oſtium:antiquiores prope ipſum oſtium,& alii Epiſcopi,& preſbyteri ſucceſſiue,Diaconi autem ab alia parte,& nouus ſolus deducente clerico cerimoniarum,equitat ad primũ Cardinalem,& detecto capite agit ei gratias pro impenſo honore,& ſocietate breuiſſimis uerbis,& deinde ſigillatim cuiq; ex ãtiquis,reuertitur poſt hęc ante oſtium ſuum,& uerſus ad Cardinales ſemper detecto capite cuiq; diſcedenti inclinat caput,& cum omnes Cardinales,& prelati deceſſerint,intrat domum ſuam,Idem fit cum omnibus aliis,tam preſbyteris,quam Diaconis.

De modo uiſitandi. Cap.VI.

Poſtq̃ noui Cardinales acceperunt galerum a Sanctiſſimo Domino

noſtro ſequenti die, ſi poſſunt, uiſitāt ſummum Pontificem, Deinde alios Dominos ātiquos, non per ordinem, ſed ut eis cōmodum erit, & finita uiſitatione omnium: ipſi debent ab antiquis uiſitari in domibus ſuis. Quādo ipſi uiſitant alios, debent honorari a uiſitatis: & poni ad manum dextram eundo: & cum intrant oſtia primo intrare debent, tamen facere modeſtam reuerentiam, & renitentiam de non accipiendo dextram: & nō intrando prius: ſed tamen tandem debent obedire, & ſimiliter quando alii ueniunt ad uiſitandum eos in domo ſua, etiam ſi ſint poſt eum pronunciati: aut inferioris ordinis, debent eos ponere ad dextram, & pręmittere intrando, & cum ueniunt: exire eis obuiam uſq; ad fines ſcalarum, ſi poteſt: & cum recedunt ſociare eos quouſq; aſcendant equum ſeu mulam, & hoc non debent dimittere, etiam ſi ſępius a uiſitante rogentur, ut remaneant. Quod ſeruatur & in nouis, & antiquis cum ſe mutuo uiſitant. ſemper uiſitatus honorat uiſitantem.

De modo & forma claudendi, & aperiendi os nouis Cardinalibus.

In primo conſiſtorio Pontifex nouis Cardinalibus claudit os inhibet q;: ne quid loqui pręſumant in conſiſtoriis, aut cōſiliis, quouſq; de cōſilio fratrum duxerit eis os aperire.

In ſecundo conſiſtorio: aut tertio conſueuit eiſdem Pōtifex aperire os in hunc modum. Poſtq̄ omnes tam antiqui q̄ noui conſederint. Pontifex iubet exire nouos Cardinales: qui exeuntes expectant extra conſiſtorium in loco condecenti. & ſummus Pōtifex proponit antiquis Cardinalibus. an illis uideatur qđ nouis ſit aperiendum os: & illis ſigillatim conſentientibus: uocantur intus noui Cardinales, & ſedent in locis ſuis. Tunc Pontifex nouos Cardinales ſtantes uerbis paterna caritate plenis īſtruit, quo modo ſe ī omnibus cum grauitate, modeſtia, humanitate, & prudētia gerere debeant, qđ in conſiſtoriis cum reuerentia: & modeſtia loquantur, & cum ipſo Pontifice, & cum omnibus aliis Cardinalibus, & in conſultatione, aut collocutione reſpondeant, & mentem ſuam exponant, nō per modum contradicendi: ſeu impugnandi aliorum dicta, ſed cum omnium reuerentia, & modeſtia ſententiam ſuam explicent ea prudentia: quam Dominus eis ſubminiſtrare dignabit, Alios Cardinales & domi, & foris honorent, uenerentur, & colant, pręlatos omnes pro eorum dignitate reuereant, & benigne tractent, & deniq; humanos, beniuolos, & affabiles quātumcunq; dignitati liceat, in omnes ſe prębeant. In cōſiliis, ſeu uotis explicandis ſolum Deum pre oculis habeant, honorem ſanctę ſedis apoſtolicę, & iuſticiam tantummodo in animo ſuo gerentes: & ſemota omnium priuata affectiōe, amoris, odii, aut alterius cuiuſcunq; perturbationis pura, & ſincera mente ſententiam ſuam dicāt, domum, atq; familiam ſuam cum omni honeſtate & modeſtia gubernent, non ſint in ea luſores, rixatores, ganeones, & uiri infames, ſed ſtudioſi, modeſti, docti, & honeſti, fami

liȩ namq; uitia plerũq; dominis impingi ſolent;unde illud.Qualis Rex ta lis & populus;incumbant;cum uacant a publicis negociis:bonarum ar tium ſtudiis ,dicant officium diuinum,& miſſam quotidie audiant . & ita ut non [illegible] domeſticos,ut diuiuum illud adimpleant. Luceat lumen ue ſtrum coram hominibus,ut uideant opera ueſtra bona:& glorificent pa trem ueſtrum:qui in Cȩlis eſt.nam in his: quȩ pertinent ad religionem o portet habere teſtimonium etiam ab his:qui foris ſunt:niſi enim alii uide rint Cardinalem diuinum officium frequentãtem,& miſſam quotidie au dientem:& re ,& exemplo plurimum offendunt. in menſa ſemper aliquid audiant de ſacra ſcriptura.uenationibus,choreis,ludis inhoneſtis mini me indulgeant.non exeant in publicum crebrius,non curſitent per ur bem, neq; ad palatium ſine cauſa ueniant:& ſuper omnia caueant,ne tur pis lucri cupidi eſſe cenſeantur. Hȩc,& alia pleraq; in hunc modum pote rit.Sãctiſſimus Dominus noſter nouis Cardinalibus dicere,prout ſuȩ ſan ctitati uidebitur expedire.

Forma aperiendi os. Cap.VII.

Deinde aperit eis os dicens. Aperimus uobis os tam in collationibus, q̃ in conſiliis:atq; in electione ſummi Pontificis, & in omnibus actibus, tam in conſiſtorio q̃ extra:qui ad Cardinales ſpectant,& quos ſoliti ſunt exercere.in nomine patris ✠ & filii ✠ & ſpiritus ſancti. Amen.

De dandis titulis,& annulis nouis Cardinalibus.

Deinde accedentes noui Cardinales unus poſt alium ad Põtificem pri mus genuflectit ante Pontificem : qui accipiens annulum precioſum ad hoc prȩparatum immittet in digito annulari dextrȩ manus Cardinalis, dans ei annulum,& titulum dicens . Ad honorem Dei omnipotentis , ſanctorum apoſtolorum Petri,& Pauli & ſancti.N.committimus tibi Ec cleſiam Sancti.N. cum clero,& populo,& capellis ſuis ſecundum formã: qua committi conſueuit Cardinalibus:qui eandem Eccleſiam in titulum habuerunt. in Diaconis autem idem ſeruatur,niſi qđ non dicit tituli,nec addũtur capellȩ.

Q đ noui Cardinales nõ utuntur titulis anteq̃ habeant titulum. Cap.VIII.

Et notãdum qđ noui Cardinales etiam ſi antea erant prælati non de bent portare annulos anteq̃ habeãt annulum a ſummo Põtifice. Cum au tem acceperint ãnulum :& titulũ: oſculẽtur pedem, & Põtificis manum. & ſanctitas ſua eos eleuet ad oſculum oris:& reuertũtur ad ſedes ſuas.

Datis annulis,& titulis Cardinalibus præſentibus cõſueuit etiam Põ tifex ad cõtẽtiones tollẽdas etiam dare titulos Cardinalibus abſentibus: ſi qui ſint nouiter creati. Et hȩc omnia de ore aperiẽdo annulis , & titulis dãdis poſſunt etiam fieri extra cõſiſtorium ordinarium,uidelicet in circu lis,& cõgregatiõibus:quãdo Cardinales uocãtur pro aliqua cauſa. Et ta

men ſupradicta ſeruantur ſicut in conſiſtorio.

Diſpenſatio qđ retineant beneficia. Cap. IX.

Et quoniam in aſſumptione ad Cardinalatum cenſentur omnia beneficia promoti, uacare conſueuit Pontifex per literas apoſtolicas a parte diſpenſare cum promoto: ut omnia beneficia, quę obtinebat, retineat: & decernere illa non uacare.

Galerus regulariter non mittitur abſentibus. Cap. X.

Et notandum qđ ſicut apud omnes cerimoniarum libros inuenimus, regulariter Pontifices non conſueuerunt mittere galerum rubrum nouis Cardinalibus extra curiam, niſi eſſent in aliqua legatione pro aliqua re magni momenti nomen ſedis apoſtolicę, quia tunc mittetur, ut ſint maioris auctoritatis, & reuerentię. & tunc ſeruantur infraſcriptæ cerimoniæ.

Quę ſeruantur cum mittitur galerus extra curiam. Cap. XI.

Summus Pōtifex cū galerum rubrum alicui extra curiā deſtinat, cō mittit alicui pręlato in illis partibus primario per ſuas literas: ut publice galerum rubrum apoſtolicę ſedis nomine nouo Cardinali imponat recepto ab eo prius fidelitatis iuramento. Nam ab abſentibus exigitur iuramentum. de prꝑſentibus autem aliquando fuit factum, aliquando non. Formam iuramenti, & literas apoſtolicas dabit illi, per quem mittet galerum. Qui igitur illum nomine Pontificis ad nouum Cardinalem deferet: cum ingreditur urbem ſiue oppidum: ubi nouus Cardinalis inhabitat, deducētur a nobilibus & amicis Cardinalis, & ipſum galerum portabit palam ut uideri poſſit, ſiue ſuper unum baculum, ſicut portantur ante Papā ſiue aſias quomodo ſibi placuerit. Die dominico uel feſto conuenient ad domum noui Cardinalis Epiſcopus cui committitur aſſignatio & Pontificis nuncius qui galerum portauit: & ſimul omnes cum nouo Cardinali ibunt ad eccleſiam nuncio apoſtolico ante Cardinalem galerum portante, & tunc Cardinalis habebit cappam Cardinalarem, & galerum nigrum ſtatui ſuo priſtino congruentem. In eccleſia poſtq̄ fecerint orationem ante altare, audient miſſam ſolennem ſiue ſimplicem, prout domino Cardinali placebit. Finita miſſa Epiſcopus cōmiſſarius induet ſuper rochetum, ſiue ſuperpellicium: ſtolam pluuiale, & mitram precioſam, & ſedebit ſupra cathedram ſibi paratam ante altare uertens faciem ad populum. Nuncius autē, qui galerum portauit, deponet illum ſuper altare: & ſi ad hoc erit idoneus, & paratus ſtans in loco conuenieti: ut ab omnibus audiatur facit breuem ſermonem de dignitate Cardinalari: de meritis, & uirtutibus noui Cardinalis, & de meritis pricipis, qui pro eo ſupplicauit. Finito ſermone uel dimiſſo accedet ad Epiſcopum commiſſarium. & illi prꝑſentabit literas apoſtolicas: quas Epiſcopus reuerēter ſuſcipiet, & per unum ex ſuis publice legi faciet. Deinde conuertens ſe ad circūſtātes nar

rabit qualiter ſummus Pontifex uolés Sanctæ Romanę: & uniuerſali Ecclesiæ de nouis Cardinalibus prouidere. in quatuor temporibus proxime præteritis aſſumpſit ad Cardinalatus dignitatem octo Reuerendiſſimos patres omnium uirtutum genere excellentes. inter quos uoluit annumerari Reuerendiſſimum in Chriſto patrem, tunc Epiſcopum Tornacenſem cum ſuis pręclaris meritis: tum maximis precibus, & itercesſione ſereniſſimi Regis, ſeu pricipis &c. & hic, præſerti ſi nuncius Apoſtolicus id non fecerit, laudet perſonam Cardinalis, perſonam intercedétis, & ipſam dignitatem. Demum exponat commiſſionem ſibi factam, & concludat ſe eſſe paratiſſimum ad exequenda Apoſtolica mádata.

Nouus Cardinalis his dictis accedat ad altare, & genuflexus ante Epiſcopum iuret: ut in forma ad Epm tráſmiſſa cótinetur. Quo facto ſurgit Epiſcopus, & retrahés ſe ad cornu Epiſtolę depoſita mitra, & libro ſuper altare ſibi parato dicit uerſiculos, & orationes infraſcriptas ſuper Cardinalem genuflexum in eodem loco, ubi iurauit: permanétem. Pater noſter: deinde proſequitur ſecrete. tum alte dicit. Et ne nos inducas in tentationem. ℟. Sed libera nos a malo. uerſ. Saluum fac ſeruum tuum Domine. ℟. Deus meus ſperantem in te. uerſ. Mitte ei Domine auxilium de ſancto. ℟. Et de ſyon tuere eum. uerſ. Dñe exaudi orationem meam. ℟. Et clamor meus ad te ueniat. uerſ. Dñs uobiſcum. ℟. Et cum ſpiritu tuo. Oremus. Oro. Omnipotens ſempiterne Deus miſerere famulo tuo. N. & dirige eum ſecundum clementiam tuam in uiam ſalutis æternę: ut te donante tibi placita cupiat, & tota uirtute perficiat. Oratio. Actióes noſtras q̃s Dñe aſpirando pręueni, et adiuuando proſequere: ut cúcta noſtra oratio, & operatio a te ſemper icipiat, & per te cepta finiatur Per Chriſtum Dñm noſtrũ. Amen. Sedet deinde Eps cómiſſarius cum mitra, & accipiens galerum rubrum de manu núcii Apoſtolici ipſum ſuper caput noui Cardinalis ante ſe genuflexi biretũ, & cappam in capite tenétis imponit dicens. Ad laudem, & gloriam oĩpotétis Dei accipe rubrũ galerum magnæ Cardinalatus dignitatis inſigne, quod per manus noſtras apoſtolicę ſedis noĩe capiti tuo imponitur in noĩe patris ✠ & filii ✠ & ſpũs ſancti ✠ Amen. Et ſicut idem Paracletus ſuper capita Diſcipulorum Chriſti in figura ignis deſcédit eorum corda dei timore inflámans: ita & tu qui illorum typum cum aliis Sanctę Romanę Eccleſię Cardinalibus in terris geſturus es: caritate feruens, zelo domus Dei ardeas, & ſcias te pro exaltatione, & tuitione catholicę fidei: pro pace, & quiete Chriſtiani populi, ꝓ defenſióe eccleſiaſticę libertatis. honore, ſtatu, cómodoq; Sáctę Romáę Eccleſiæ uſq; ad effuſióem ſanguinis, & ipſius corporis morté perpetuo fore obligatum: quod, ut pręſtare ualeas, ipſe cócedere dignetur: qui cum patre, & ſpũ ſancto uiuit, & regnat in ſeculorũ amé. Et mox dat illi oſculum pacis dicés. Pax tibi, & ille r̃ndet: & cum ſpũ tuo. Extrahitur deinde galerus, & tradit

nuncio apoſtolico. Epiſcopus uero commiſſarius ſurgẽs detracta mitra genuflectit & incipit. Te deũ laudamus, chorus proſequit᷑. & Epiſcopus poſt primum uerſum ſurgit ſtans ſine mitra uſq; in finem: nouus Cardinalis perſeuerat ſemper genuflexus uſq; in finem. finito hymno Epiſcopus dicit. Dominus uobiſcum. ℞. Et cum ſpiritu tuo. Oremus Omnipotẽs ſempiterne deus dirige actus noſtros in beneplacito tuo, ut in nomine dilecti filii tui mereamur bonis operibus abundare. Et in fine. Dominus uobiſcum: & cãtores dicunt Bnedicamus domino. alii reſpondẽt: Deo gratias. his finitis Epiſcopus reaſumpta mitra ſtans in medio altaris benedicat ſolẽniter dicẽs Sit nomen domini &c. deinde exuit ſe ſacris ueſtibus, & aſſumpta chlamide deducit nouum cardinalem domum ſuam. qui ſi locus eſt idoneus aſcẽdit equũ: & cũ galero rubro reuertit᷑ ad ꝓprios lares.

De creatione Epiſcopi Cardinalis, & qđ Cardinalis, de quo aliquid tractatur exit conſiſtorio Cp.

Vacante titulo Epiſcopi cardinalis conſueuerunt romani Pontifices regulariter ad epiſcopatum promouere antiquiorem preſbyterum cardinalem (ſi tamen ante ſuam promotionem ad cardinalatum erat conſecratus Epiſcopus) unde ſi prior preſbyterorum non erat ante ſuam promotionem Epiſcopus, præmittitur ſecundus uel tertius ſi prius erant conſecrati. quod ſeruatum legimus a Ioanne uigeſimo ſecundo, & Clemẽte ſexto & aliis. Sed non nunq̃ præponuntur iuniores preſbyteri propter legationem, ut fecit Ioannes uigeſimus ſecundus prædictus: qui promouit ad epiſcopatum Hoſtienſem Dominũ Bertrandum de Pogeto: qui erat in legatione, & nouiſſimus cardinalis. Legimus etiam apud antiquos nõnullos ex diaconatu ad epiſcopatum promotos fuiſſe. ut Gregorius undecimus: qui cardinalem Lemonicẽſem promouit ad epiſcopatũ preneſtiñ. diaconum exiſtentem, & etiam ipſi noſtris temporibus idem uidimus, Pius ſecundus Ioannem caruaial cardinalẽ ſancti Angeli ex diacono epiſcopum Portuenſem creauit propter eius pręclara erga ſedem Apoſtolicã merita, fuerat enim bis in legatione cõtra turcos cũ maximo labore, & uitæ ſuæ diſcrimine. Et Sixtus quartus Rodericum boriam ſancti Nicolai in carcere diaconũ Cardinalem: ac ſanctæ Romanæ Eccleſiæ uicecancellarium ad epatum primum: Albanẽſem deinde Portuẽſem promouit. Licet igitur uidere, qđ Põtifex pro ſuo arbitrio cũ cõſilio fratrũ de pſonis preſbyterorum, ſiue diaconorum cõſueuit titulis epiſcopalibus cardinalium prouidere. Igitur uacante eccleſia epiſcopali cardinalari Pontifex in ſecreto conſiſtorio proponit perſonas, ut ſibi uidetur benemeritas: q̃uis ordinarie antiquiores preſbyteros proponere debeat, ſi præſens eſt ille, de quo agitur, debet exire conſiſtorio. Et cũ Pontifex habebit uota fratrum, promouet illum talem ad epiſcopatum per uerbum prouidemus: ut fit in aliis epiſcopis: nõ per aſſumimus: ut in cardinalibus, deinde reuoca

tus ad conſiſtoriũ prouiſus per Pontificem intimatur ſibi, qualiter de con ſcenſu fratrũ prouiderit eccleſiæ Epiſcopali &c. de ſua perſona tũc nouus Epiſcopus agit gratias genuflexus Sanctiſſimo Domino noſtro: & oſcu latur pedem, & manũ eius, & datur ſibi anulus precioſus & nouis cardina libus, & eleuatus recipitur ad faciẽ Pontificis. Inde per ordinẽ recipitur ad oſculũ ab oĩbus aliis cardinalibus, & ſedet poſt ultimum epm Cardina lẽ. Tum finito cõſiſtorio deducitur a toto collegio domũ propriam medi us inter duos antiquiores diaconos in ultimo loco equitãtes. Cum per uenerit ad Domũ ſuã agit gratias dñis Cardinalibus ſingulariter ſingu lis: ut de nouis Cardinalibus diximus, uiſitat, & uiſitatur. Et aduerte q̃d ex laudabili, & debita obſeruantia quotiẽſcunq; in ſecreto cõſiſtorio agitur de aliqua re ſpãliter tangente perſonã alicuius Cardinalis pręſentis, ille talis debet exire conſiſtorio: & expectare in camera ad partẽ quoad finito ſuo negocio reuocetur.

De electione Legati Apoſtolici de Latere. Cap.

Pontifex in ſecreto cõſiſtorio primum proponit cauſas: propter quas ſibi uideatur neceſſaria Legatorũ creatio: & exquirit uota an ſint creandi legati & quot, poſtq̃ conuenerint, nominant perſonas, quæ nominatæ ex eunt conſiſtorio, & cum Patres cõcordauerĩt de perſonis, reuocantur in tro. Pontifex omnibus conſedentibus exponit qualiter confiſus de pru dentia uirtute &c. illius: de cõſilio fratrum deſignauerit illũ Legatũ Apo ſtolicum ad tales partes, iniungitq; ei onus legationis. Ille, ut primũ Pon tifex ad eũ conuertit orationẽ, aſſurgit: & ut Pontifex finiuit, detecto ca pite agit gratias ſãctiſſimo Domino noſtro, & Sacro ſenatui de bona eo rum opinione erga ſuã inſufficientiã, & uerbis modeſtiſſimis excuſãt ſe: & rogat, ut id onus melioribus, & peritioribus cõmitatur, & tandẽ inſtante Pontifice offert ſe paratũ ad obedientiã, agitq; iterũ gratias: & accedens ad eius pedes: & genuflexus oſculatur pedẽ & manũ: & recipit̃ ad oſculũ oris. Et ſimiliter deinde ab omnibus Cardinalibus, & deducitur domum: ut de Epiſcopo Cardinali ſupra diximus. Deinde parat ſe ad iter; & interi omnes Cardinales uiſitat anteq̃ diſcedit. Adueniente die profectionis fit ſecretũ conſiſtoriũ: & in fine, exiens a latere Pontificis deducitur ab omni bus Cardinalibus ordine prædicto uſq; extra portã ciuitatis. Et ibi poſtq̃ egit gratias: & oſculatus eſt oẽs Cardinales, proficiſcitur in pace. Alii au tem reuertuntur domũ ſuã. Cardinalis legatus poſtq̃ exiuit territoriũ ci uitatis ubi Pontifex reſidet, incipit benedicere, capit mantũ rubrũ, & prę fertur ante eũ Crux. & dum eſt in legatione nõ participat de emolumẽtis camerę apoſtolicæ: ſiue annatarũ. Conſueuerunt ſummi Pontifices ſemp quando pronũciabãt nouos Cardinales, ſiue Epos cardinales: ſiue Lega tos apoſtolicos ſiue nouos electos ad eccleſias catedrales: ſiue trãſlatos, ha bere pluuiale, & mitram cõſiſtorialem, & tũc Cardinales oẽs faciebãt re

uerentiam ut in eccleſia. Et nota qđ Papæ nunquam fit reuerentia a Cardinalibus: quando nõ habet pluuiale & mitram. hodie ut audio raro Pontifex iſta facit cũ pluuiali, & mitra. Et reuerẽtia nũq̃ fit ĩ cõſiſtorio ſecreto.

De ordinatione Cardinalium ad ſacros ordines. Cap.

Aſſumpti ad dignitatẽ Cardinalatus minores ordines, & ſubdiaconatum accipiunt ab aliquo Epõ Cardinali de cõmiſſione Pontificis. Diaconatũ uero, & preſbyteratũ de manu ſummi Pontificis in loco: ubi ſuę ſanctitati placuerit. Aderunt pręſentes duo Diaconi Pontifici aſſiſtentes: & unus Diaconus miniſtrans in Miſſa, ſi erit ſolemnis, & unus preſbyter Cardinalis parati: qui Pontifici miniſtrabunt. Et ſeruabuntur oĩa: quæ in ordinatiõe alioꝝ ſeruant̃. Senior Diaconorũ dicet. Poſtulat ſctã eccleſia &c. & reſpondet. Ordinati poſt ordinationẽ oſculantur pedẽ Sãctiſſimi Domini noſtri, & manũ genuflexi, & recipiuntur ad oſculũ oris. Ad offertoriũ offerent cereos panes & uinũ: ut faciunt Epi. Et in fine cũ mitra ſimplici in capite dicẽt. Ad multos annos ut in Epiſcopis.

Quod apud altare ſancti Petri ſolus Papa conſecratur. Cap.

Et nota qđ ſecundũ inſtitutionẽ Gregorii primi, huiuſmodi conſecrationes non debent fieri apud altare ſancti Petri: quia ibi ſolus Romanus Pontifex cõſecratur. Quando Papa aliquos uult ordinare publice in ſancto Petro conſueuit actus ordinationis, & conſecrationis facere in capella ſancti Andreæ, uel alia, & reliquũ miſſæ finire ad altare ſancti Petri. Et aduerte qđ Cardinales ſi Papa celebraret publice, anteq̃ illi eſſẽt ordinati, in ſuo ordine non eſſent cum paramentis: ſed cum ſuis cappis laneis, & ſederent ultimi poſt paratos in ſuo ordine.

De nouo Cardinali ueniente ad curiam ſine galero.

Nouus Cardinalis die: quo perueniet ad urbẽ: in qua eſt Pontifex: quieſcit in aliquo loco circa portam urbis intra, uel extra ſecundũ cõmoditatẽ locorum: ut Romę apud ſanctã Mariam de populo uenientes per Tuſciã: ſiue per uiã flaminiã, uel apud lateranum uenientes per Appiã, ſiue latinã, illo die non uadunt ei obuiã aliqui Cardinales neq; eorũ familiæ, & cũ eſt per unũ miliare prope ciuitatẽ dimiſſo pallio itinerario induit cappam cardinalarẽ, & galerum nigrũ ſecundum ſuã priſtinam dignitatẽ & illa nocte ubi quieſcit, ſũmo mane ornetur ibi aliquis locus honeſtus, & capax in quo Cardinales cõgregentur, expectantes aduentũ aliorũ. Et nouus ponat aliquos ex ſuis: qui aduertant quando Cardinales adueniũt, & ſibi renuncient, ut in tempore poſſit eis occurere. cũ uero Cardinales uenerint unus, uel plures, nouus cũ ſua cappa occurrat eis in introitu loci, & reuerenter, atq; benigne eos excipiat; & ponat oẽs ad dexteram ſuã; & eos honoret tãq̃ ſi eſſet in domo ſua; ducatq; illos in locũ præparatũ: ubi debent alios expectare; & ipſe ſedeat ſemper ultimus. Et ſic unicuiq; ueniẽti obuiã ibit; & deducet ad alios. Cum uero oẽs conuenerint, deſcẽdant ad

equitandum;& ipſe cum ſuo galero nigro equitabit medius inter duos antiquiores Diaconos in ultimis. Qui anteq̃ pueniãt ad palatiũ, illi duo antiquiores Diaconi, dimiſſo nouo Cardinali in medio aliorũ duorum poſt eos iuniores perueniũt ad Pontificem:& illum induunt amictu, alba, cingulo, ſtola, pluuiali rubro, & mitra precioſis. Cũ uero alii Cardinales perueniũt ad palatiũ, & nouũ Cardinalẽ dimittunt in aliqua capella, ſiue camera ad hoc parata, cũ duobus iunioribus Diaconis Cardinalibus, & ipi uadũt ad ſummũ Pontificẽ, qui paratus, ut diximus, ꝓcedẽte cruce exit ad publicũ cõſiſtoriũ, ſedẽt oẽs in locis ſuis, & fit reuerẽtia a Cardinalibus pſentibus, deinde aduocatus cõſiſtorialis ꝓponit aliquã cãm. Interim tempore cõgruo duo antiquiores Diaconi uadũt ad locũ: ubi expectat nouus Cardinalis, & illi duo, qui erãt: ueniũt ad cõſiſtoriũ. & facta ex more reuerẽtia Põtifici ſedẽt in locis ſuis. Poſt paululũ uenit nouus Cardinalis medius inter duos Diaconos, & cũ uenerit in cõſpectu Põtificis, pfunde caput inclinet ante Põtificẽ ſimul cũ ſuis ductoribus: quoꝝ geſtus animaduertit, & imitat. Deinde ꝓcedentẽ priorẽ Diaconũ ſequat, & iterum ante gradũ primũ ſedis Põtificalis ſimul cũ deductoribus Põtificẽ ueneret, & aſcẽdens gradus genuflectat ad pedes Põtificis, oſculet pedẽ & manũ, & a Põtifice ſubleuet, & ad oſculũ oris recipiat, tum a ſupradictis diaconis ducit ad oſculũ oĩum Cardinaliũ pñtium p ordinẽ, & in fine ipſos Diaconos ſtãtes in locis ſuis oſculet. Et mox a miniſtro cerimoniarũ ducitur ad locũ: qui ei cõpetit ſecũdum ordinẽ ꝓnũciationis ſuę, cũ fuit aſſũptus in Cardinalẽ. & reliquis ſedẽtibus ſedet & ipſe, aduocatus aũt ꝓſequit ſuam cãm, finita cã ſurgũt oẽs Cardinales, & ordinate uadũt ad paruã capellã: ſeu ad altare ad hoc paratũ, ꝓcedentibus cantoribus cãtantibus. Te Deũ laudamus, duo uero ãtiquiores diaconi uadũt ad aſſiſtẽtiã ſũmi Põtificis, ducit nouus Cardinalis ad altare, ubi ꝓſtratus orat, dicuntur uerſiculi, & orões p primũ Cardinalẽ, reducit ad pedes ſanctiſſimi Dñi noſtri, accipit galerũ de manu Põtificis, & deducit ab aliis Cardinalibus domũ ſuã. Et omnia fiunt, ſicut diximus qñ datur galerus præſentibus, uiſitat, & uiſitatur. Demum in primo conſiſtorio imponitur ei ſilentiũ, & in ſecundo aut tertio aperitur ſibi os, & fit mentio, ut de aliis ſupradictum eſt.

De reditu noui Cardinalis cum galero, ſiue legati.

Si aũt nouus Cardinalis habuit galerũ, ſiue ẽ legatus Aplicus aliquis, ille qui uenit, recipitur apud portã, deducit ad palatiũ: & deinde ad conſiſtoriũ ad pedes Papę, ut de nouo Cardinali ſine galero diximus, recipitur ad oſculũ pedis, manus, & oris a Põtifice, & ab oibus Cardinalibus ad oſculum pacis, & tandẽ ponitur ad ſedẽdũ in ordine ſuo, ſecũdũ ꝓnũciationẽ de ipſo factam, ſi eſt nouus, ſiue in loco antiquo, ſi eſt legatus, & nõ ducitur ad altare neq; aliquid cãtatur, ſed finito cõſiſtorio deducitur domum ſuã ab omnibus, uiſitat & uiſitatur. ut de aliis dictũ eſt ſuperius.

De nouo Cardinali, uel Legato redeunte uacante ſede. Cap.

Si uero nouus Cardinalis, uel Legatus redierit ad curiam ſede uacante nullus Cardinalis uadit ſibi obuiam, quia tunc collegium tenet quodam modo locum Pontificis, ſed cum ſuis priuatis amicis ſe recipit domũ habitationis ſuæ ſine aliis cerimoniis.

SECTIO NONA.

DE LOCO ET ORDINE CONSISTORII Cap.I.

q Via publicum conſiſtorium frequenter nominauimus: & in poſterum nominatori ſumus: operęprecium uidetur ordiné & modum ipſius conſiſtorii explicare. In palatio Apoſtolico apud Sanctum Petrum tres aulę ſunt põtificales: quas in cõclaui contineri ſuperius diximus. prima omnium maxima pro conſiſtorio publico ornari ſolet: qñ Reges, aut Regii Legati ſunt excipiẽdi. canonizationũ etiã cauſæ in ea parantur, in tertia aula excipiũtur legationes aliorum principum, & rerum publicarum: cum ad uenerandum ſummũ Pontificem ueniunt, publicantur noui Cardinales. excipiuntur Legati Apoſtolici qñ reuertũtur ex ſuis legatiõibus. excipiunť Cardinales noui uenientes ad Romanã curiã, & agitãtur cauſæ q̃ publicũ conſiſtoriũ requirunt. In capite aulę erigitur ſolium põtificale: ad quod tribus amplis gradibus aſcenditur, forma ſolii erit ferme quadrata: latitudinis in ſũmo plano palmorum duodecim uel circa, in medio ſedes erit parieti hærens cũ magno & paruo ſcabello, planum totũ cũ magno ſcabello coopertũ erit panno coccineo, ſedes uero aureo erit ornata panno & pariete: & ſupra caput pendebit aureus pãnus, a dextra infra ſoliũ per uiginti palmos uel circa ſedilia Epõrum Cardinalium, & p̃sbyterorũ erunt remota a pariete p duos palmos, habebunt reclinatorium, ſiue poſtergale altum uſq; ad ſpatulas & gradũ altitudinis ſex aut octo digitorũ: ſuper quẽ pedes teneant, primũ ſedile erit longitudinis trium cannarũ uel circa ſecundum menſurã Romanę curiæ: huic cõiunctum erit ſecundum ſedile duarũ cannarum longitudinis in tranſuerſum aulę: ita ut ibi ſedentes in faciem Põtificis reſpiciant. a ſiniſtra Pontificis erit ſedile Diaconorũ Cardinalium e regione Epõrum Cardinalium, inter quod & ſedile: quod in trãſuerſum porrigitur erit ſpaciũ decem palmorũ, aut duodecim, ut ſit quodãmodo oſtium ad ingreſſum conſiſtorii, longitudo ſedilis Diaconorũ erit duarũ cannarum cũ dimidia uel circa, hęc ſedilia erunt pari formiter ornata auleis, & tapetis, & eiuſdẽ altitudinis, & latitudinis, ita ut in nullo differant gradus ſolii Põtificalis: & totum ſpacium quod ſedilibus circũplectitur pannis uiridibus ſternitur.

De habitu, & locis in publico conſiſtorio. Cap. II.

Pontifex ad publicum conſiſtorium ut ad capellam procedit paratus amictu, alba, cingulo, ſtola, pluuiali rubro, & mitra precioſis, cruce cum cardinalibus præcedente. ſedet in ſua ſede Pontifex, cardinales facta ex more reuerentia omnes in ſuis ſedibus ſedent. diaconi non aſſiſtũt. poſtq̃ fecerint reuerentiã, Archiepiſcopi, Epiſcopi, protonotarii, & omnes plã ti ſedent ſuper tres gradus ſolii pontificalis. & cum eis in ultimo ſubdiaconi, auditores, clerici cameræ, & acoluthi omnes cũ ſuis cappis laneis. curiales togati ſedent ſuper terram inter ſedilia cardinalium. cubicularii & ſecretarii cum caputiis ad collum in terra inter prelatos, & curiales togatos. Si nepotes Põtificis, aut aliqui magni principes adſunt. Vnus uel duo nõ tamen tales, quos ſedere deceat in ſedili Cardinalium, hi ſtant iuxta Pontificem hinc inde. oratores Regum, & principum, & magni nobiles ſtant ad dexterã Põtificis inter gradus ſolii & parietes, familiares Papę & nobiles ſtant a ſiniſtra inter gradus, & parietes. Aduocati conſiſtoriales ſtant retro uel poſt ſedilia preſbyterorum & Diaconorum Cardinalium. Procuratores Regum, Principum, Religionum ſimul cum procuratore fiſcali ſtant poſt ſedile Epiſcoporum Cardinalium inter murum & ſedile. fiſcalis tamen tenet primum locum. Spacium autem inter ſedilia p̃ſbyterorum, & Diaconorum Cardinalium ſeruientes armorum obſeruant: tanq̃ oſtium & aditum conſiſtorii, & illac qui ingreſſuri ſunt ad Pontificem: ingrediuntur. Magiſter ſacri hoſpitii: quę dignitas hoc tempore eſt in nobili comitum domo illic ſtat ante ſeruientes armorum in fine ſedilis preſbyterorum, & in capite ſedilis Diaconorum ſtare debent clerici cerimoniarum: ut prępto ſint ad exequendum: quę Pontifex mãdauerit, & ordinandum quę ſunt agenda: Cum autem conſiſtorium tenebitur p̃ cauſis iudicialibus tantum, quod fieri conſueuit a Pontificibus: interdum cũ ob alias cauſas non tenetur, aduocatus proponens ſtat poſt ſedile preſbyterorum Cardinalium contra Pontificis faciem: & cauſam ſuam exponit & in fine cedulã ſuę ſupplicationis inter ſedentes in terram curiales proiicit. qui illam ad manus uicecancellarii tranſmittũt. Siquis eſt ex aliis aduocatis: qui contradicere uelit: & pro aduerſario reſpõdere: finita altercatione Pontifex reſpondet per uerbum placet ſimpliciter: uel cum limitatione ut ſibi uidetur. Et uicecancellarius manu propria ſignat ſupplicationẽ, ſecundum Pontificis reſponſum, & idem in libro quem penes ſe habet ſcribit. Nam quidam ex ſuis apud pedes ſuos ſedens, librum & pugillares ſeruat. Expeditis autem cauſis ſurgunt omnes, & duo ſeniores Diaconi accedunt ad aſſiſtentiam Põtificis, qui reuertitur ad cameram eo ordine: quo uenerat.

De conſiſtorio ſecreto. Cap. III.

Secretum conſiſtorium celebratur in aula aliqua palatii Apoſtolici

remotiori:hodie cameram Papagalli appellant.ſedes Põtificalis parieti hęret ĩ medio:ſurgit a ſolo ſine thalamo, aut gradibus. ſcabellum habet magnũ.ſup quod Pontifex tenet pedes, & aliud paruũ per quod ad maius aſcenditur. Scabella pro pedibus Cardinalium ante Pontificem locantur in forma quadrata a dextra, & a fronte ſedent Epiſcopi, & preſbyteri ſuo ordine unus poſt alium. prior Epiſcoporum primus poſt Pontificem, deinde alii. a ſiniſtra uero prior Diaconorum primum iuxta Papam obtinet locum, alii deide ſequuntur ultimus preſbyterorum proximus eſt ultimo Diaconorum. Inter quos nemo Cardinalium ſedet. Pontificis ſedes aureo panno eſt ornata, ſcabella Cardinalium nuda ſunt: ſed picta rubeo colore cum armis Papę, locus inter ſedem Papę, & ſcabella Cardinalium tapetis ſterni conſueuit, ultimus Diaconorum tintinabulum, ſeu campanellam retinet: ut ſignum faciat cuſtodibus conſiſtorii. ſi Pontifex aut patres ab eis aliquid uelint. In angulis ante faciẽ Pontificis ſcabella duo hinc, & inde remouentur quoad omnes conuenerint: ut inde tanq̃ per oſtia intrent Cardinales ad ſedendum: cum omnes congregati ſunt: illa duo ſcabella reſtituũtur in locum ſuum. Pontifex ſi eſt pronũciaturus Cardinales, ſiue prelatos: cõſueuit ex ire paludatus, & mitratus: in aliis negociis cũ ſuo rocheto, & paruo cappucio. q̃uis hodie raro niſi ĩ principio Pontificatus exeat cum pluuiali, & mitra. alii omnes p̄ter Cardinales excluduntur cum tractare incipiunt conſiſtorialia: duo ſecreti cubicularii pro foribus conſiſtorii excubant cum ſuis cappuciis ſuper collum inuerſis: ut preſto ſint, ſi ſignum fiat. Pontifex negocia incumbentia in ſenatu proponit, deinde per ordinem ſententias rogat (uotum enim ſuum ſententias appellant) quiſq; ſurgens ſentẽtiam ſuam dicit, deinde Pontifex ſecundum maioris partis ſententiam decernit.

SECTIO DECIMA.

DE PROVISIONE ECCLESIARVM. Cap. I.

CVM autem prouiſiones Eccleſiarũ Põtificalium, ſiue monaſteriorum occurrunt: Pontifex cõmittit uiuæ uocis oraculo alicui ex Cardinalibus: ut de opportunis legitime ſe informent, & deinde in ſecreto conſiſtorio referat: Cardinalis cõmiſſarius Primo diligenter inquirit de eſſentia, qualitate, & regiõe Eccleſię uacantis: tum de ueritate, & modo uacationis, demum de qualitate, & ſufficientia prouidendi, ſeu confirmandi. Nam quædã prouincię hñt priuilegiũ a ſede Ap̃lica eligẽdi ſibi p̃latos: cũ illoꝝ Eccleſię, ſiue mõaſteria uacãt, & tũc ultra p̄dicta diligẽter ĩquiret: an electio fuerit cãonica, & canonice fcã, p̃uidẽdus ãt ab ip̃o Põtifice nominat̃ ſiue motu p̃prio, ſiue ad

petitionem principũ, aut alioꝝ, & aliquãdo plures nominantur, & de pluribus exquiritur. examinãtur ſuper præmiſſis teſtes medio iuramento. recognoſcuntur publica documẽta, & aliæ ſcripturæ, & cõficit̃ ꝓceſſus ordinarius: cum placuerit ſũmo Põtifici: Cardinalis cõmiſſarius in ſecreto cõſiſtorio refert publice oĩa, quæ in proceſſu cõtinẽtur ſũmarie, & ſimpliciter, ac dilucide. proceſſum ipſum ĩ ſcriptis per ſcribam ſuũ redactũ ſecũ habens. Pontifex relatione audita: exquirit primo uotũ cõmiſſarii proponentis, deinde patrum ſententias, & ſi ſuę Sanctitati uidetur expedire, pronunciat in hanc formam remoto e capite Bireto dicens uidelicet.

Auctoritate omnipotẽtis Dei, & beatorũ Apoſtoloꝝ Petri, & Pauli, ac noſtra ꝓuidemus Eccleſię Pientiñ. de perſona dilecti filii Auguſtini Patricii clerici Senẽſis præficiẽtes eũ illi Eccleſię in Epiſcopũ, & paſtorem, curã, & adminiſtrationẽ illius Eccleſię in ſpũalibus, & tẽporalibus eidẽ plenarie cõmittẽdo. In noĩe Patris: & Filii: & Spũs Sancti. Amẽ. Et ſic dicẽs facit manu ſignũ Sanctę Crucis. Si uero electio erit confirmãda: non dicit prouidemus: ſed electionem de perſona dilecti filii Alberti electi Argentiñ. ad Eccleſiam Argentinam canonice factam cõfirmamus, & approbamus pręficientes eum illi Eccleſię in Epiſcopum &c.

Pronunciandi Abbatis forma. Cap. II.

Auctoritate &c. prouidemus Monaſterio Sancti Galgani ordinis Ciſtercienſis Senenſis diœceſ. de perſona electi filii. A. eiuſdẽ monaſterii monachi profeſſi in ſacerdotio, & legitima ætate conſtituti: pręficientes eũ illi Monaſterio in Abbatem, curam, regimẽ, & adminiſtrationem ipſius monaſterii in Spiritualibus, & temporalibus eidem plenarie cõmittẽdo. In nomine Patris: & Filii: & Spiritus Sancti. Amen.

Interdum autem cum Eccleſia uacat in curia Romana: & perſona ꝓuidenda eſt familiaris, ſiue ualde nota Pontifici: Pontifex ſine aliquo proceſſu, ſiue cõmiſſione proponit perſonam, & de conſenſu fratrum pronũciat, & prouidet: ut ſuperius eſt dictum.

De habitu: & prima uiſitatione Pręlatoꝝ, & iuramẽto. Cap. III.

Pronũciatus in Epm mox accipit rochetum, & tõdet caput faciẽs ſibi magnã coronã, & ut primũ poterit indutus magna cappa, & ſociatis ab amicis equitat cũ Galero nigro Epali: primũ ad palatiũ Apoſtolicũ, & agit gratias ſũmo Põtifici de ſua ꝓmotione, deĩde ad oẽs Cardinales: quibus ẽt agit gratias, qd̃ ꝓmotionẽ ſuã benigne iuuerint, & ĩ ea gratioſe cõſenſerint. Et qñ promotus intrat ad Pontificem, ſeu Cardinales: ſolent ẽt admitti pręlati, & nobiles curiales: qui eum deducunt: ut poſſint audire proponentem, & reſpondentem. ſolent promoti agere gratias pro dignitate ſibi cõmiſſa: merita ſua extenuando, & dignitatis auctoritatem amplificando, Eccleſiam ſibi cõmiſſam cõmendando, & ſe offerẽdo. Põtifex pro qualitate perſonę reſpondet allegando merita promoti uel interceſ-

ſorum eius, & monet: ut Eccleſię, ad quam promotus ē: honori, & utilitati totis uiribus incumbat. Cardinales plerumq; ſolent reſpondere: quod ipſis non ſunt agendę gratię: ſed ſummo Pōtifici, qui perſonam ſuam ad illam dignitatem promouere uoluit. ad alia uero reſpondent ſecundū merita: & ſecundum propoſita: laudando, monendo, & hortando: ut expedire iudicauerint. Promoti clerici ſeculares ſtatim: ut diximus utuntur rocheto: & capello ab extra panno nigro, ab intus ſerico uiridi coperto cum cordulis: & mappulis uiridibus. Promoti uero ex religione utuntur priori habitu ſine rocheto (niſi ſint canonici regulares, qui illo utuntur in ſua religione). & utūtur galero ab extra: & ab intus nigri coloris, ſicut protonotarii: & Abbates pręſentes ante expeditionem literarū Apoſtolicarum pręſtant iuramentum fidelitatis ſummo Pontifici in manibus prioris Diaconorum Cardinalium genuflexi in forma: quam clericus cerimoniarum exhibet: qui de iuramento eſt rogatus, & facit inde inſtrumentum, & refert in Cancellaria, qualiter talis pręlatus iurauit, neq; in Cancellaria expediuntur literę ſine tali relatione: & male, & cum graui pręiudicio Apoſtolicę ſedis: & ideo prouidendum. Ad abſentes mittitur forma iuramenti cum aliis literis.

Qui appellantur electi. Cap. IIII.

Promoti ad Eccleſias: ſiue monaſteria ante ſuam conſecrationem: ſiue benedictionem: quam infra tres menſes ſumere debent: non appellantur Epiſcopi: ſiue Abbates: ſed electi. & q̄uis utantur Epiſcopali: ſiue abbatiali habitu: non tamen poſſunt uti paramentis: & mitris ſine ſpeciali indulto Pontificis. Conſueuerunt tamen Pontifices in curia committere miniſtris cerimoniarum: ut prelatis huiuſmodi concedant, quod poſſint in capella Sanctiſſimi Domini noſtri cum aliis pluuiali: & mitra uti ī publicis actibus.

De pallio: & quomodo traditur. Cap. V.

Promoti ad metropoliticas: ſeu parochiales Eccleſias, etiam ſi ſint cōſecrati Epiſcopi, appellantur Archiepiſcopi. Neq; Patriarchę, niſi primum acceperint pallium de corpore beati Petri ſumptum: ſed electi ad illas Eccleſias, & tranſlati de una Eccleſia metropolitana ad aliam, non poſſunt uti pallio: quod acceperant in prima ſua Eccleſia, & minus pallio prędeceſſoris defuncti: ſeu tranſlati, ſed oportet, quod de nouo petatur pallium, & obtineatur, & interim non poſſunt neq; conſecrare, ſynodum celebrare, & alia pleraq; Pontificalia exercere. Debent autem petere pallium per ſe, uel procuratorem intra tempus ſex menſiū. Sunt & quidā Epiſcopi, qui ex indulto Apoſtolico pallio utuntur: ut Luceñ. ī Thuſcia, Papieñ. in Lōbardia. Bamhergeñ. ī Germania, Et ſi qui alii: quo uti debēt infra ſuas Eccleſias diebus: & modo in priuilegiis a ſede Apoſtolica illis conceſſis. Cura conficiendorum: & cōſeruādorum palliorū ad ſubdia

conos Apoſtolicos pertinet; qui ex lana munda: & alba illa hoc pacto cõficiũt. Sanctimoniales monaſterii Sancte Agnetis: uel religioſi: qui ſunt ĩ illa Eccleſia: offerũt quotannis Agnos duos albos ſuper altare illius Eccleſię in die feſtiuitatis Sanctę Agnetis dum in miſſa ſolẽni cãtať Agnus Dei, qui agni recipiuntur a duobus canonicis Eccleſię Lateranẽſis, & ab eis poſtea cõſignanť ſubdiaconis Apoſtolicis: qui Agnos ipſos in paſcua mittunt, quoad ueniat tempus tõdendi ipſos agnos opportunum. ex his agnis lana tondetur, quę mixta cum alia lana alba, & pariter mũda reducitur in filum; ex quo pallia hmõi cõtexuntur Latitudine digitorũ trium, redacta in orbem, ita: ut humeros pręſulum ambiãt, a pectore: & renibus particulam pendentem habet pallium longitudinis palmi: & ſemis, & in eius extremitatibus laminas plumbeas tenues ad parẽ latitudinem, ĩ fine orbiculatas, nigro ſerico tectas, inſutas ſupra pẽdentes particulas ante, & poſt, & ſuper humeros utroſq; ſic confecta pallia per ſubdiaconos portanť ad baſilicam Principis Apoſtolorum, & per canonicos baſilicę ponuntur ſuper corpora Petri, & Pauli Apoſtolorum ſub altari maiore; ubi factis ex more uigiliis illa per noctem dimittunt, deinde reſtituunt ſubdiaconis: qui in loco honeſto ea cõſeruãt. Vſus autem pallii huiuſmodi inquãtum potuimus explorare antiquiſſimus eſt, & a Lino Põtifice Petri Apoſtoli ĩmediato ſucceſſore habuit originem, ita enim ſcriptũ legimus a Maximo Epõ ĩ Homilia de ueſte ſacerdotali. In lege gratię antiquum ẽ illud noſtrum ephoth (id eſt pallium) quod noſtri Patriarchę arbitrantur a Lino poſt Petrum ſecundo Romano Põtifice ĩſtitutum: & in ſingulare poteſtatis priuilegiũ noſtris Deo plenis pręſulibus datũ. Et Euſebius cęſarienſis in ſermone de Epiphania ſcribit Nihil antiquius ueſte illa ſacerdotali pręſulis noſtri, quę illi ueſti de ueteri teſtamento ſucceſſit byſſo, auroq; contextę: quia in ſignum pleniſſimę poteſtatis primus Linus amictus eſt: cui & typum dedit, & nomen: ut a ueteribus accepimus ſcriptoribus, quam appellauit & pallium. Cum autem aliquis pręlatus indiget pallio: illud primo per quempiam ex aduocatis conſiſtorialibus procuratorem ab eo ad hoc ſpecialiter conſtitutum a ſummo Pontifice in conſiſtorio inſtanter, inſtantius: & inſtantiſſime petitur. Pontifex excluſo aduocato exquirit patrum ſententias: an dandum ſit pallium, deinde cõmittit Priori Diaconorum: ut pallium pręlato, uel eius procuratori aſſignet, expediuntur ſuper ea re literę Apoſtolicę in forma conſueta, & prior Diaconorum Cardinalium ĩponit locum: & diem. ubi: & in quo pallium conſignare debeat. Id plerumq; fieri ſolet in domo ipſius Cardinalis in ſua capella, iterdũ autẽ in Eccleſia Sancti Petri, & ſuper maius altare, & ualde cõdecẽter maxime pro maximis Eccleſiis, & ultramõtanis, & ita uidi ſeruari a Reuerẽdiſſimo Dño Cardinali Seneñ. priore Diaconorũ. Statuta die ꝓlatus, ſi ẽ pręſens, uel eius ꝓcurator ĩ abſentia cũ ſpali mã

dato uenit ad locum ordinatum/adſunt Dñs Prior Diaconorum Cardinalium,& ſubdiaconus Apoſtolicus cum ipſo pallio:qui pallium explicat ſuper medium altaris/prelatus,ſi eſt preſens,idutus ſuper rochetum: ſiue ſuperpellicium planeta,genuflexus in gradu altaris ante prioré Diaconorum ſtantem in cornu dextro altaris:ubi legitur Euangelium: petit ſibi dari:& cōſignari pallium his uerbis/Ego.N.electus Eccleſie.N.inſtāter, īſtātius,& inſtātiſſime peto mihi tradi:& aſſignari pallium de corpore beati Petri ſumptum:in quo eſt plenitudo Pōtificalis officii/Tunc dñs prior Diaconorum accipiens pallium de altari imponit illud ſuper humero prelati genuflexi dicens/Ad honorem omnipotentis Dei:& beate Marie ſemper uirginis,atq; beatorum Apoſtolorum Petri,& Pauli:nec nō Eccleſie.N.tibi cōmiſſe:tradimus tibi pallium de corpore beati Petri ſumptum:in quo eſt plenitudo Pontificalis officii,cum Patriarchalis:uel Archiepiſcopalis nominis appellatione:ut utaris eo infra Eccleſiam tuā certis diebus:qui exprimuntur in priuilegiis ab Apoſtolica ſede cōceſſis In nomine Patris:& Filii:& Spiritus Sancti.Amé. /Et illud cum ſubdiacono aptat:nō tamé infigit ſpinulas/& recipit illum ad oſculū pacis: Demum clericus cerimoniarum extrahit illi pallium,& aduocatis teſtibus rogat ſe de illo actu.plicat pallium,& illud portat ad dictum prelatum;uel illud reſeruat in loco ſacro quoad prelatus recedat/& tūc dat illi pallium cum publico inſtrumēto. /Vidi étiam cum eſſem magiſter cerimoniarum.Sixtum Papam quartum manibus propriis dediſſe palliū Patriarche Conſtātinopolitano/Domino Hieronymo Lando Veneto: tunc Archiepiſcopo Cretēſi/quod tamé(ut arbitror)nō puto multū cōdecens eſſe,cum traditio pallii proprie ad Diaconum ſpectet/& ipſi Romano Pōtifici in ſua coronatione:& cōſecratione nemo imponat palliū niſi prior Diaconorum. /Si autem pallium tradendum ſit procuratori in abſentia prelati:procurator indutus ſuperpellicio genuflectat:ut de p̄lato diximus:& petit pallium,& iurat in hanc formam. /Ego.N.procurator:& procuratorio nomine:& pro parte reuerendi in Chriſto Patris: & Dñi dñi.N.electi Eccleſie.N.inſtanter,inſtantius,& inſtantiſſime peto mihi tradi,& aſſignari pallium de corpore beati Petri ſumptum:in quo eſt plenitudo Pontificalis officii,& promitto illud reuerenter portare eidem Reuerédo Patri Dño.N.nec pernoctabo in aliquo loco niſi una nocte tātum,niſi prepeditus fuero legitime,& tunc in cathedrali ipſius,& ſi nō fuerit cathedralis,in collegiata:& ſi nō fuerit collegiata,in parochiali Eccleſia remittam,& honorifice reponam,ſic me Deus adiuuet,& hec Sancta Dei Euangelia. /Diaconus autem Cardinalis accipiés pallium de altari imponit illud ſuper humeros procuratoris dicés.Ad honorem omnipotentis Dei,& beatorum Apoſtolorum Petri & Pauli:& Dñi noſtri Pāpe:ac Sancte Romane Eccleſie aſſigno tibi palliū de corpore bea

ti Petri ſumptum: in quo eſt plenitudo officii cum Archiepiſcopalis nominis appellatione: nomen & pro parte Reuerendi in Chriſto patris domini. N. & Eccleſię. N. ad quam electus eſt ut eo utatur infra eccleſiã ſuam certis diebus: qui exprimũtur in priuilegiis ab Apl'ica ſede conceſſis. Et in fine procurator oſculatur illi manum, & rogat clericum cerimoniarũ, & petit inſtrumentum. clericus extrahit illi pallium: plicat, & reportat & conſeruat in loco ſacro/quouſq; procurator ſit diſceſſurus, & tunc dat illi pallium & inſtrumentum in publica forma.

Qui pallium ſunt accepturi, poſtq̃ fuit petitum in conſiſtorio & conceſſum/componunt primum cum ſubdiaconis/nam illi ut diximus tenẽt pallia. Qui accipiunt ſecundũ ualorem, & taxam Eccleſię aliquãdo plus: aliquando minus pro cẽtenario. Et quia uidi uarios uſus, & nihil firmi ſtatutum legi: de quota nihil dicam. clerici cerimoniarum & ipſi ratiõe officii ſui & inſtrumenti mercedem ſuam exigunt, etiam ad proportionem taxę & ualoris Eccleſiarum/non tamen tantum, quantum ſubdiaconi. Solent etiam: qui pallium accipiunt Diacono Cardinali duo bireta/& totidem ſuis camerariis dono dare. antiquitus dabant: ut legi: uinum album, & ſpecies/portabant etiam duas faculas cereas quæ ardeant ſuper altare, dum pallium traditur/& ſericum ad induẽdum pallium: cum quo illud ad Eccleſiam ſuam deferunt.

SECTIO VNDECIMA.

DE PVBLICATIONIBVS SOLENNIBVS.

DE PVBLICATIONE PACIS. Cap. I.

In publicatione pacis lectis capitulis Pontifex ſurgit ſine mitra, incipit. Te Deũ laudamus, & cãtores proſequũtur, & in fine chorus cantat Antiphonã. Da pacẽ Dñe in diebus nr̃is quia nõ eſt alius qui pugnet pro nobis niſi tu Deus noſter: & Põtifex dicit hos uerſiculos choro r̃ndẽte. Fiat pax ĩ uirtute tua. ℟. Et abũdantia in turribus tuis. uerſ. Nõ nobis Dñe non nobis. ℟. Sed nomini tuo da gloriam. uerſ. Domine exaudi orationem meam. ℟. Et clamor meus ad te ueniat. uerſ. Dñs uobiſcum. ℟. Et cum ſpũ tuo. Oremus.

Deus a quo ſancta deſideria, recta conſilia, iuſta ſunt opera, da ſeruis tuis illam quam mundus dare non poteſt pacem, ut & corda noſtra mandatis tuis dedita, & hoſtium ſublata formidine, tẽpora ſint tua protectione trãquilla per Chriſtum Dñm noſtrum. Amen.

In publicatione federis initi contra hoſtes Eccleſię aut infideles.

Lectis capitulis Pontifex ſurgat & incipiat. Te Deum laudamus ſine

mitra.chorus proſequitur hymnum uſq; ad finem.Pontifex pronunciat Pater noſter.Et deinde.Et ne nos īducas in tētationem.℟.Sed libera nos a malo amen.uerſ.Chriſtus uincit.Criſtus regnat.Chriſtus imperat.℟.In ęternum:& in ſeculum ſeculi.uerſ.Reſpice Domine in faciem Chriſti tui. ℟.Exaudi preces Eccleſiæ ſanctæ tuæ.uerſ. Miſerere noſtri miſerere noſtri. Reſpon.Reſpice nos & oſtende nobis lucem miſerationum tuarum. uerſ.Adiuua nos Deus ſalutaris noſter.reſpō.Et propter gloriam nominis tui libera nos.uerſ.Propicius eſto peccatis noſtris propter nomen tuum.℟.Ne forte dicant in gentibus ubi eſt Deus eorum? uerſ. Saluos fac nos domine Deus noſter.℟.Vt liberati de tribulatione confiteamur nomini ſancto tuo.uerſ.Concede Domine populo tuo ut ſit ei cor unum:& Anima una.℟.In obſeruatione mandatorum tuorum.uerſ.Alleua manus tuas ſuper gentes alienas.℟.Vt uideant potentiam tuam & agnoſcāt te. uerſ.Innoua ſigna & immuta miracula.℟.Glorifica manum et brachium ſanctum tuum.uerſ.Hoſtium noſtrorum elide ſuperbiam.℟. Et eorum cōtumaciam dexteræ tuę uirtute proſterne.uerſ.Vltio ſanguinis ſeruorum tuorum,qui effuſus eſt.℟.Intrent in conſpectu tuo & gemitus compeditorum.uerſ. Effunde iram tuam in gentes:quæ te non nouerunt.℟.Et in regna:quæ nomen tuum non inuocauerunt uerſ. Ecce inimici tui Domine ſonuerunt.℟.Et qui oderunt te extulerunt caput.uerſ.Auerte a nobis Domine indignationem tuam. ℟.Et procul ſit a nobis furor tuus.uerſ. Da mercedem Dñe ſuſtinētibus te.℟. Vt prophetæ tui fideles īueniātur.uerſ. Sanctus deus,Sanctus fortis,Sāctus immortalis.℟.Miſerere noſtri.uerſ. Mitte nobis auxilium de ſancto.℟.Et de ſyon tuere nos.uerſ. Domine exaudi orationem meam.℟.Et clamor meus ad te ueniat.uerſ.Dominus uobiſcum.℟.Et cum ſpiritu tuo. Oremus Omnipotens ſempiterne Deus qui precioſiſſimo ſanguine dilectiſſimi filii tui humanum genus redimere:ac per beatos Apoſtolos eius iacentem in tenebris mundum ad Euāgelii lucem erigere dignatus es quæſumus:ut aduerſus impias Turcorum gentes cūctaſq; barbaras natōes uiuificæ Crucis inimicas fideles chriſtianorum principes,ac populi ita potēter arma accipiant,ut pro tui nominis gloria militantes ,uirtutis tuæ brachio ſubleuati ,ad eccleſiam tuam uirtutis ſigna reportēt.Omnipotēs ſempiterne Deus,in cuius manu ſunt omnes poteſtates,& omnium iura regnorū:reſpice in auxilium Chriſtianorum catholicorum:ut gentes paganorum,& hęreticorum, quæ in ſua feritate confidunt dexteræ tuę potentia cōterantur . Per.C.D.N.Amen.

Si uero hoſtes ſunt chriſtiani dicantur iſtæ orationes. Oremus. Protector noſter aſpice Deus:& ab inimicorum nos defende periculis:ut omni perturbatione ſemota liberis tibi mētibus ſeruiamus.Deus refugium noſtrum,& uirtus adeſto pręſens eccleſię tuæ precibus Auctor ipſe pietatis,& præſta,ut ab omni exuamur bellorum nequitia , & in tuæ prote

ctionis ſecuritate lætemur. Per Chriſtum Dominum noſtrum. Amen.

In publicatione federis initi pro defenſione Eccleſię, & conſeruatione pacis.

Lectis de more capitulis ſurgit Pontifex ſine mitra, & dicit. Te Deũ laudamus. Chorus proſequit᷑: quo finito pronũciat Pontifex. Pater noſter. &c. Et ne nos inducas in tẽtationẽ. ℟. Sed libera nos a malo. uerſ. Sal uos fac ſeruos tuos Dñe. ℟. Deus meus ſperantes in te. uerſ. Diſſipa gẽtes: quę bella uolunt. ℟. Vt liberẽtur dilecti tui. & confiteantur noĩ tuo. uerſ. Concede Dñe populo tuo: ut ſit ei cor unũ, & anima una. ℟. in obſeruatio ne mandatorum tuorũ. uerſ. Mitte nobis Dñe auxiliũ de ſancto. ℟. Et de ſyon tuere nos. uerſ. Dñe exaudi orationẽ meã. ℟. Et clamor meus ad te ue niat. uerſ. Dñs uobiſcum. ℟. Et cum ſpiritu tuo. Oremus. Eccleſiæ tuę quę ſumus Dñe preces placatus admitte, & deſtructis aduerſitatibus & errori bus uniuerſis ſecura tibi ſeruiat libertate. Per Chriſtũ Dominũ nr̃m amẽ. Deus auctor pacis & amator charitatis, quem noſſe: uiuere, cui ſeruire, re gnare eſt, protege ab oĩbus impugnatioĩbus: ſupplices tuos. ut qui ĩ defẽ ſione tua confidimus nullius hoſtilitatis arma timeamus Per Chriſtum Dominum noſtrum. Amen.

SECTIO DVODECIMA

Ordo quomodo Papa equitat in pontificalibus Cap. I.

I Romanus Pontifex Romę: uel alibi morã trahens uelit de loco ad locum in ſolenni pompa (id eſt pontificalibus) equi tare. hic ordo ſeruetur. Primi equitabũt Valiſarii dominorũ Cardinalium cum familiis ipſorum dominorum Cardinaliũ, & aliorum prelatorum, mixim incedentibus. ut eis placuerit. Qui tamen lõgis ueſti bus utuntur. clerici Pontificẽ nõ præcedunt cum iſtis, ſed ſequũt᷑. Tum ꝑ ordinẽ iſti ſequũtur, Tõſor, & Sartor Papæ cũ ualiſiis rubris: ĩ quibus ſũt ueſtes Pontificis, familiares & Scutiferi Papæ, Nobiles & Barones mino res cũ attinẽtibus Cardinalium, Scala Papæ pãno rubro cõperta, quam Equus albus phaleratus portat. equũ aliquis ex parafrenariis Papæ freno ducit: ſcala ipſa lignea: quę gradus tres cõtinet, equo Põtificis apponit᷑ per quam equũ ſuũ aſcendit ſi equitat, deinde reponitur ſuper et ad locum ſuũ reducitur, poſt ſcalã equitãt Duodecim curſores Papæ, cũ duodecim Vexillis rubris, inde uexilliferi uiri Nobiles cũ uexillis ciuitatis, Papæ, Eccleſię, & ſanctæ Crucis, ornati ut in coronatione Põtificis diximus. & ordine ibi declarato. Si plura erunt uexilla pro dignitate illorũ diſponẽ tur, digniora erunt ultima. Deinde equi duodecĩ albi phalerati, freno du cent᷑ ſine ſeſſoribus: tũ quatuor nobiles portãtes quatuor pileos ex cra

meſino ſupra baculos quoſdam ad menſuram triũ uel quatuor palmorũ. hi ſcutiferi honoris uocant̃. Inducũt poſt hos procuratores Regum, & Pricipũ, Procurator fiſcalis, aduocati, & ſecretarii mixti: ut alias dictũ ẽ. & poſt cubicularii cũ caputiis ſupra collũ & circa pectus inuerſis, ſecretarii & aduocati, cubicularii autẽ circa pectus tñ. hos ſequũt̃ accoluthi, clerici camerę, & auditores Rotę cũ rochettis, & cappis. inde ꝑceres, & barones maiores, & oratores regũ, & pricipũ ſimul cũ cõſeruatoribus urbis. inter oẽs Senator pręcipuũ locũ habebit, cedetq; tantum Oratori Cęſaris, deinde ſi quis aderit magnus Princeps aut ꝑfectus urbis: ſiue aliquis inſignis: qui tñ non ſedeat in ſcãno Cardinaliũ. ſubdiaconi Apoſtolici poſtea equitabũt cũ rochettis & cappis, & ille qui fert Crucẽ papalẽ pileũ in capite geſtabit ab extra nigro panno abintus ſerico cum cordulis, & mappulis cærulei coloris. ante crucẽ duo magiſtri oſtiarii cum ſuis uirgis ſericeis. Immediate incedent poſt Crucẽ duodeci pedites clerici uel laici, accenſa funalia deferent, & iuxta eos equitabunt duo clerici capellæ, laternas duas argenteas ꝑferẽtes, in quibus cãdelę perpetuo lucẽt, ducit̃ poſt hos equus albus phaleratus mãſuetus, & pulcher cum tintinabulo ad collũ beneſonãte: qui capſulã uehit cũ ſacratiſſimo Chriſti corpore, ſupra qd̃ ciues nobiles portabũt baldachinũ, funalia cõdecẽter deferent̃ ꝑ clericos cũ ſuperpelliciis. Sic tẽpore Pauli ſecũdi aliquãdo fieri uidimus. nã tũc beneficiati ſancti Perti ea portarunt. Poſt ſacramentũ ſacriſta apl̃ici palatii, cũ ſuo habitu & baculo in manu equitabit, & poſt eũ ſi quis adierit princeps: qui in ſcãno Cardinaliũ ſedeat. Nã inter Sacramentũ & Papã: & quãdo ſacramentũ non adeſt inter Crucẽ, & Papam nemo oĩo ĩcedere debet niſi Cardinales,: & qui cũ eis ſedẽt. ꝑcedunt deinde Dñi Cardinales, diaconi, ꝑſbyteri, Epĩ, duo tantũ antiquiores Diaconi Põtifici ſemꝑ aſſiſtunt, & ante eũ immediate incedũt: ſenior ferulã manu geſtat ex officio: ut prior diaconorũ, & ad quẽ ſpectat ordinare proceſſiones, & ita oẽs libri antiqui cerimoniarũ cõtinent, & ſeruatũ uidi tẽpore Pii ſecũdi: cũ Proſper columẽ erat prior diaconorũ. & tẽpore Pauli, cũ Rodericus Boria, qui nũc eſt Eps portuẽſis erat prior, camerarius autẽ ſi eſt Cardinalis, nõ debet portare ferulã, ſed eius uice camerarius: quia nõ ut Cardinalis, ſed ut camerarius portat ille: qui poteſt eſſe nõ Cardinalis ſecundũ obſeruatões ſupioꝝ tpum. Nr̃o tñ tpe & Latinus urſinus, & qui nũc camerіatũ tenet Raphael Scti Georgii Cardinales ferulã portare, & proceſſionẽ ordinare cõſueuerũt. Cardinale Seneſi priore diaconorũ id nõ mõ ad equo aĩo ferẽte, ſed libentiſſime ꝑmittẽte. ꝑcedet deinde Pontifex cũ pluuiali, & mitra ꝑcioſa: ſiue cũ regno id ẽ tiara triplici corona ornata uectus equo albo, ſiue ſella ſub baldachino: equũ freno ducẽt primũ maiores pricipes: deinde alii inferiores: ſellã humeris etiã a pricipio pricipes & alii ut in ꝑceſſione coronationis diximus portabunt: poſt põtificẽ cu-

biculariĩ duo ſecreti, & iter eos Decanus rotæ, q̄ ſeruit de mitra cũ habiti bus ſuis ſequunt͛. inde duo medici cũ ſecretario Papę, ſi non eſt prȩlatus, conſueuit intet hos equitare Elemoſinarius Papæ. et aliquãdo cũ uidet p̄ſ ſurã circa Pontificẽ ſpargere pecunias. deinde ſeruiens armorũ firmatus oı̄bus armis præter galeam equitat portans umbellã crocei, rubeiq; colo ris: aliorũ autẽ ſeruiẽtiũ armorũ cũ ſuis argẽteis baculis pars equitat an te Crucẽ: alii uero diſcurrũt per pompã ſurſum & deorſũ: inſtantes, et cu rãtes. ut põpa ſuo ordine ꝓcedat. parafrenarii cũ ſuis martellis. curſores cũ uirgis, & bacculis argenteis coreaceis uẽto ſiue ſtuppa plenis turbã ſe mouẽtes: & cuſtodes corpis cũ baculis ligneis Põtificẽ pedites circũſtãt poſt umbellã ſequũtur prȩlati cũ ſuis cappis amplis, & pileis. primũ Pa triachę ſi qui aſſũt: tunc aſſiſtẽtes Papę Oratores: prȩlati: Archiep̄i: Ep̄i: protonotarii: Abbates: poſtremo curiales togati mixtim: ut placet pom pam claudunt.

Ordo cum Papa equitat ad aliquam eccleſiam religionis gratia, ſiue ad alium locum: & non in pontificalibus. Cap. II.

Valiſarii: & familiares Cardinaliũ: & prȩlatorũ: in breuibus p̄cedunt, ualiſarii Papæ Scutiferi Papæ, cum minoribus nobilibus: & attinẽtibus Cardinaliũ: aliqui equi albi phalerati ſine ſeſſoribus cũ magiſtro ſtabuli: poſt eos procuratores Regũ: & principũ: & fiſcalis: duo forerii cũ pul uinaribus aureis: & tapeto: ut ſuper his genuflectat Pontifex in orone: & hoc ſi uadit ad aliquã eccleſiã ad orãdum: aliter forerii nõ uadunt in ordi ne. Secretarii: & aduocati mixti. cubicularii: & oẽs cum ſuis capuciis ſup humerũ ſiniſtrum: acoluthi: clerici camerȩ cum oratoribus nõ p̄latis: & ſenatore. ſubdiaconi cũ Cruce, & magiſtris oſtiariis: poſt crucẽ ſecundũ antiquũ & debitum morẽ ipſe Põtifex debet procedere equo uel ſella ue ctus ſi nõ habet ſtolã: & mitrã, & tunc habebit ſtolã ſupra rochetũ longã ſuccinctã: & deſup capuciũ puum rubri coloris ſecundũ debitum ordinẽ: q̄a ſupra rochetum ſemp Papã utit͛ colore rubro: p̄terq̄ a ſabbato ſc̄tõ ad octauã paſchę. hodie tñ quia factitauit Sixtus quartus: utit͛ plerunq; al bo caputio cõtra maioꝝ normã: et deinde ſi ẽ frigus, uel tẽpus pluuioſum mãtum rubrũ aptum a parte anteriori: & pileũ in capite purpureũ cum aureo lymbo in extremitatibus. Deinde ſequi debẽt Cardinales: Ep̄i: preſ byteri: diaconi. Sed tẽpore Sixti & poſt crucẽ, q̄uis icõgrue Cardinales p̄ cedebãt diaconi: preſbyteri: Ep̄i: Et duo ãtiquiores diacõi aſſiſtũt: cuſto des corporis armati ante crucem inſtructa acie incedunt: poſt Põtificẽ mox ſequuntur duo ſecreti cubicularii cum ſecretario, ſi nõ eſt prȩlatus, & duo medici. Decanus rotȩ nõ adeſt: quia Põtifex nõ habet mitrã. Cardi nales cũ ſequunt͛: primo erũt Ep̄i tum p̄ſbyteri: demum diaconi oẽs quia nõ aſſiſtũt põtifici cũ nõ habet mitrã. ſequunt͛ deĩde aſſiſteñ. p̄lati: orato res p̄lati: Archiep̄i: Ep̄i: ꝓtonotarii: abbates: & alii curiales togati mixti,

Quando Cardinales debent pręcedere Pontificem, & quando ſequi. Cap.III.

Sed conſiderãdum eſt utrũ in hac profectione condecentius Dñi Cardinales pcedant an ſequantur Pontificem. bonę memorię Dñs Frãciſcus Cardinalis mantuanus meo iudicio huius nouę conſuetudinis auctor dicere ſolebat; Cardinales ſemper debere pcedere Pontificem: qñ Pontifex habet ſtolam, ſed cũ uenia dictum ſit, hæc non eſt bona rõ, quia & ita ſemper uidi ſeruari a Pio ſecundo: cui p quatuor annos ad minus in ſuo Pontificatu deſeruiui: quem etiam per agros & nemora peragrantem cum ſtola ſemper conſpeximus. Et Paulus cum per urbem uehebatur etiam lectica clauſus nunq̃ erat ſine ſtola. & in matutinis certe maioris hebdomadæ Pontifex exit ad capellã cum ſtola & manto, & quia ſine mitra Cardinales ſequuntur: non aũt pcedunt. Ego aũt arbitror Cardinalẽ Mantuanũ: quia ut ſecundus Diaconus aſſiſtebat Pontifici: fauiſſe huic opinioni ne unq̃ abeſſet a latere Pontificis. Cęterũ ut in proceſſionibus qñ prælatus eſt indutus ſericis ueſtibus, canonici ſui pręcedũt, qñ aũt profanis, & quotidianis ſubſequunť, ita & Cardinales Pontificem mitratum pcedũt: ſine mitra ſequunť. Neq; unq̃ Pontifici ſine mitra exiſtenti fit a Cardinalibus reuerentia publica, & aſſiſtentia a Diaconis. De his tamẽ ſtatuet ſummus Pontifex, prout ſibi placebit. Nos ne antiquæ, & congruę cerimoniæ omnino pereant, hæc pauca diximus.

De itineratione Papę quando ad alias urbes ſiue alia loca uult ſe tranſferre. Cap.IIII.

Pontifex cum ad alia loca uult tranſmigrare primũ re cum ſacro collegio cõicata, deleget aliquos ex Dñis cardĩalibus: qui itineris ſui ſint comites & ad minus tres: ex quibus duo ſint Diaconi. alius Eps ſiue preſbyter, & ſi non adeſſent tot Diaconi poterit unus eſſe preſbyter pro illo Diacono. Alii cardinales pręire uel ſequi poterunt, uel remanere ſi breui Papa eſt rediturus, prout eis uidebitur. Sed honeſtum eſt qđ aliqui pcedant: ſi papa eſt ingreſſurus aliquam ciuitatem inſignẽ ne uideatur ita ſolus, & ut honorẽt ingreſſũ, pmittẽť cõmiſſarii qui curẽt hoſpitia p põtifice & ſua familia, pro cardinalibus & aliis põtificẽ deducẽtibus: & iſti habebunt nõia omniũ in uolumine ſiue in rotulo: ut ſciant pro quibus debeant puidere. pontifex cũ ſuo caputio & ſtola ad collum mantello rubro, & galero ex cramaſino equitabit, ſiue portabitur in ſella. Et anteq̃ diſcedat e camera ſua dicet has oratiões. In uiam pacis ſalutis & pſperitatis dirigat Dñs greſſus noſtros & angelus ſuus bonus cõmitetur nos ad dirigendos pedes noſtros in uiã pacis: ut cũ ſalute & gaudio eamus, & reuertamur ad propria. poſtea dicitur totus pſalmus. Benedictus Dñs Deus iſrahel, cum gloria patri, Et ſicut erat. poſtea reincipitur tota antiphona. In uiam pacis &c. Deinde ſequitur Kyrie eleiſon, Xpe eleiſon Kyrie eleiſon. pater nr

ſter.Et ne nos inducas in tẽtationem,Sed libera nos a malo.uerſ. Eſto nobis Domĩe turris fortitudinis.℟.A facie inimici.uerſ.Nihil proficiat inimicus in nobis.℟.Et filius iniquitatis non apponat nocere nobis . uerſ. Vtinam dirigantur uię noſtrę.℟.Ad cuſtodiendas iuſtificationes tuas in uiam pacis.uerſ.Domine exaudi orationem meam.℟.Et clamor meus ad te ueniat.uerſ.Dñs uobiſcum.℟.Et cum ſpiritu tuo. Oremus.

Actiones noſtras quęſumus Dñe aſpirando præueni,& adiuuando proſequere:ut cũcta noſtra oratio,& operatio a te ſemper incipiat:& per te cepta finiatur.Omnipotẽs ſempiterne Deus dirige actus noſtros in beneplacito tuo:ut in nomine dilecti filii tui mereamur bonis operibus abũdare. Deus qui filios iſrahel per maris mediũ ſicco ueſtigio ire feciſti,quiq; tribus Magis iter ad teſtella duce monſtraſti: tribue nobis q̃s iter proſperum,tempuſq; tranquillum:ut Angelo ſancto tuo comite ad eum,quo pgimus locum:ac demum ad æternę felicitatis portum feliciter peruenire mereamur per Chriſtum Dominum noſtrum.Amen.

Deinde ingredietur iter ſuum.Ante Pontificem ſemper pręferetur Crux per ſubdiaconum Apoſtolicum,& poſt Crucem portabitur corpus Chriſti ſuper equum album cum campanella.ante equum pręibit clericus capellæ cum laterna cum lumine,& poſt ſacriſta cum ferula,Et iſti ſemper erunt inter Papam,& Crucem.

Ordo intrandi aliquam urbem in ponrificalibus. Cap.V.

Cum autem Pontifex uoluerit intrare aliquam inſignem urbem:firmabit ſe in aliqua Eccleſia,uel domo extra portam ciuitatis,& ibi capiet pluuiale,& mitram,& interim omnia parabuntur:quæ portantur in pompa: quando Pontifex equitat in Pontificalibus. ſcilicet uexilla parua & magna:& cũ illis uexilla ciuitatis:in quam intrat,equi phalerati, pilei quatuor,equus cum ſcala,umbella & reliqua .baldachinum pro ſacramento,& pro Papa ciues inuenient.Erit etiam paratus clerus urbis illius cum crucibus,& reliquiis ſanctorum extra portam ciuitatis,& pueri etiam obuiabunt pedites cũ ramis oliuarum,uel aliarum arborum,& cum armis Papæ clamãtes.Viuat Papa.Põtifex cum ſua curia equitabit eo ordine:quo ſuperius diximus cum equitat in Pontificalibus, hoc addito q̃d ſarcinæ Pontificis pręcedent omnes equos,Et clerus paratus cum ſua proceſſione ibit immediate ante Crucem Papæ.Si autem aliqui cardinales exeuntes de ciuitate obuiabunt Pontifici:poſtq̃ habuerit mitram & pluuiale, aduertat ille:qui ducit equum cum ſcala papæ: & ſtatim præcedat.& deponat ſcalã ad dextrã ptẽ Papæ .Cardinales autem deſcendant ex equis ſuis remote,& accedant reuerentet ad papam:Et primo oſculentur ei pedem,& manum,deinde per ſcalam aſcendant :& oſculentur faciem.poſtea aſcẽ

dant ſuos equos:& uadãt in ſuo ordine.Hoc ſeruatum legimus apud maiores noſtros.Et quia uidetur in ſe habere grauitatem & maieſtatem, q̃q̃ in uſu non uiderimus,placuit his addere. Cum Pontifex erit prope portam ciuitatis:prę latus illius accedet ad Põtificem debitis reuerentiis, & offert illi Crucem oſculandam,quam Pontifex reuerenter cum mitra tamen oſculabitur. nõ enim commode poterit ei abſtrahi & imponi mitra equeſtri ab equeſtribus.Si tamen placuerit & mitram deponere, non erit inconueniẽs.Deinde prælatus incipiet Antiphonam. Ecce ſacerdos magnus &c̃,Et aliam,Dum eſſet ſummus Põtifex.Et ibit cum clero ad locũ ſuum ante Crucem in porta. Princeps ciuitatis etiam ſi eſſet Rex:ducet equum Pontificis freno,uel ſi Pontifex uehitur ſella ſubit ſellam cum ſuis proceribus dignioribus per aliquot paſſus.deinde iubente Pontifice alii ſuccedunt ei,& ille aſcendit equum & equitat in ſuo ordine. Si uero ciuitas non ſit ſub principe ſed libera:tunc ſummi magiſtratus ducunt equũ freno:uel ſubeunt ſellam a principio,& mox mutantur:& alii nobiles ciues ſuccedunt.ſed poſt magiſtratus uadunt circa Pontificem pedites,alii autem portant baldachinum ſupra Pontificem,alii ſupra ſacramentum. Cum Pontifex peruenerit ad portam Eccleſiæ principalis prę latus offert ei aſperſorium cum aqua benedicta,& Pontifex aſpergit ſeipſum & circũ ſtantes,Deinde imponit incenſum in thuribulo: & per prę latum incenſatur.Si autem pontifex deſcenderit ex equo anteq̃ intret Eccleſiã,& ſi Diaconi Cardinales erunt prope ipſum:antiquior de manu prælati accipiet aſperſorium:& porriget Pontifici,& miniſtrabit nauicellam cum Pontifex ponet incenſum:& clerus cantabit. Te Deum laudamus.Cum peruẽtum fuerit ad altare genuflectet Pontifex ad orandum ante altare ſuper faldiſtorium quouſq; fuerit finitum. Te Deum laudamus. Et prę latus Eccleſię dicet ſuper eum uerſiculos & orationes:prout diximus in noſtro põtificali in receptione pontificis.Quibus dictis pontifex ſurgit aſcẽdit ad altare:& ſolenniter benedicit populo dicens.ſit nomen Domini benedictum &c.& mox unus de Diaconis pronunciat indulgentias prout pontifici placebit.Inde eodem ordine Pontifex deducitur ad ſuũ hoſpitium & alii diuertunt ad ſua.In exitu autem ciuitatis:ſi Papa uoluerit proficiſci in habitu pontificali cum pluuiali & mitra:ſeruabitur idem ordo ut in introitu prę terq̃ de proceſſione cleri, de uexillis,de umbella,de baldachinis.quę non aderunt.Et pontifex extra portam intrabit aliquam Eccleſiam,& deponit mitram & pluuiale:& induet mãtum rubrum & galerum ex crameſino,& procedet ut ſuperius dictum eſt itinerando cum ſuis tribus Cardinalibus.Q đ ſi Pontifex noluerit uti pontificalibus. tunc poterit equitare per ciuitatem ordine:quo diximus ſuperius cum equitat nõ in pontificalibus ad aliquam eccleſiam religionis gratia:niſi quod ſacra

mentum corporis Chriſti ſemper aderit,& forerii cum puluinaribus nõ aderunt.extra ciuitatem eum ſibi uidebitur dimittet Cardinales :& alios: qui honoris cauſa ſuam Sanctitatem deduxerint,& retinebit eos:qui ſecum ſunt profecturi.

Quid agendum:ſi cum Papa adeſſet unus Diaconus tantum cum uno Epiſcopo,uel preſbytero Cardinali. Cap.VI.

Et quia in huiuſmodi itinerationibus ſępe accidit:quod apud Pontificẽ ſunt pauci Cardinales,ſi hoc uel aliquo tempore accideret,quod in aliqua ſolẽnitate dum Pontifex exit ad Eccleſiã in Pontificalibus non eſſet pręſens niſi unus Diaconus,& unus Eps tantum, Cardinalis Epiſcopus iret a dextris:& Diaconus a ſiniſtris Papę,& ſic ſederẽt in aſſiſtẽtia Papę, Diaconus tamen ſemper imponeret:& extraheret mitram adiuuante Epiſcopo.Si uero adeſſet aliquis preſbyter Cardinalis cũ uno Diacono: tũc Diaconus iret,& ſederet a dextris ſemper:& ſimiliter imponeret,& extrahẽret mitram Pontifici.In incẽſatione autem,& pace preſbyter Cardinalis(ſi adeſt)id faciet quis ſit aſſiſtens:ſi non ſit alius preſbyter, ſi non aderit,faciet unus Epiſcopus Cardinalis.& ſi non aderit Epiſcopus:faciet Diaconus tam in miſſis q̃ in ueſperis,tam parato Pontifice in Pontificalibus q̃ non parato.Et ſi nullus aderit Cardinalis :dignior prȩlatus incẽſabit:& dabit pacem Pontifici.

SECTIO TERTIADECIMA.

DE RECEPTIONE PRINCIPVM ET PRIMO DE RECEPTIONE IMPERATORIS VENIENTIS AD VRBEM PEREGRINATIONIS GRATIA. Cap.I.

f RIDERICVS Tertius Anno ſalutis ſexageſimo octauo ſupra Milleſimũ quadrigenteſimũ Romam uenit religioſę peregrinationis gratia : eumq; Paulus ſecundus Pontifex maximus ſummis honoribus excepit.Quæ igitur in ſuo aduẽtu mature,& prudẽter ordinata ſũt,atq; ſeruata qm̃ oĩbus iterfui :ex officio hic ãnotabo:& ut poſteri his uti(ſi uoluerint)facile poſſint adnectã.

Vt primũ igit Põtifici nũciatũ ẽ Cæſarẽ in Italiã aduẽtaſſe:Romam uia Flaminia petiturum,iuſſit prouinciarum Eccleſię Romanę p̃fectos : per quas iter facturus erat Cæſar:ut uenienti honoris cauſa obuiam irẽt Pontificis nomine ad fines prouinciæ, illumq; cum omni ſuo comitatu publicis ſumptibus magnifice exciperent, & honores ei omnes impenderent,iuberentq; per ciuitates omnes, qua eſſet tranſiturus : clerum in porta obuiam exire cum crucibus, & deducere ad Eccleſiam

cũ Antiphonis uerſiculis, & orationibus:ut in Pontificali habetur. Deinde:ut Eccleſię agrum Cæſarem intraſſe cognouit. Nobiles quoſdã ex ordine equeſtri pręmiſit, qui Cæſari obuiam eant, gratulantes Pontificis nomine proſperum eius aduentum, ei omnia Pontificis officia pollicentes. poſt hos ſunt miſſi duo ſacri palatii cauſarum auditores: qui Spoleti, & duo deinde Archiepiſcopi cum duobus Epiſcopis ex aſſiſtentibus Papę: qui Marini Cæſari ſe exhibuerunt. deſignauit pręterea Pontifex duos Apoſtolicę ſedis legatos: Guillelmũ Epm Hoſtienſem Rothomageñ. & Franciſcum Sancti Euſtachii Diaconum Seneſem: Sanctę Romanæ Eccleſię Cardinales, datis mandatis: ut duorum dierum itinere Cæſari obuiam irent. Sed legati cum primum obuiam fiunt Imperatori, deſcẽdunt ex equis cum ex propinquo eum manifeſte uideant, & ſuę maieſtati reuerẽtiam faciunt: ſiue deſcenderit: ſiue in equo manſerit: conſueuit tamẽ & ipſe deſcendentibus legatis deſcendere. Die autem quo urbem intrauit: hoc ordine exceptus eſt. Primi obuiam iere ad tertium lapidem Vicecamerarius, pręfectus, Senator, conſeruatores, & cancellarii urbis: omnes cum habitu ſuæ dignitatis, & cum his capita Regionum, & alii magiſtratus urbani cum ciuibus nobilioribus. quos non multo interuallo ordines curię, & cancellarię officiales Duce Epiſcopo Vrbinate correctore, & abbreuiatore literarum Apoſtolicarum ſecuti ſunt. Tertio loco pręlati domeſtici Pontificis cum aulicis proceribus, & nobilibus multis ad ſecundum lapidem proceſſere. ſacer deinde Cardinalium ſenatus extra portam ad quingentos paſſus Cæſarem expectabit: cui aduenienti ſuo, & Pontificis nomine felicem aduentum gratulatus eſt: uerba faciente priore Epiſcoporum Cardinalium. Clerus urbis in ipſa porta cum crucibus, & reliquiis: ut Cæſarem exciperet: iuſſus erat. Hoc igitur ordie q̃uis propter ſe ſum introitum omnino ſeruari non potuerit: urbẽ ingreſſus eſt. Primo ꝓcedebãt mixtę Cardinaliũ familię cũ militibus Cæſaris, tum familiares Pontificis laici cum familiaribus Imperatoris, Inde nobiles: & barones tum cõſeruatores cum officialibus urbis. Deinde oratores Principum, & regum nõ pręlati. poſtremo Senator, & pręfectus urbis cum ſuis ornamẽtis, armiger Cæſaris cum enſe nudo inter illos, & Cæſarem ſolus equitabat. Sequebatur Cæſar ſub baldachino medius inter duos ſeniores Epos Cardinales: cui in porta Vicarius Papę: qui clero urbis pręeſt: paratus in Pontificalibus: crucem ex oſculandam porrigere debet. Et clerus cãtat. Ecce mitto Angelũ meũ. Et clerus ſupplicabũdus ꝓcedit imediate ante ꝓfectum: & Senatorẽ. Imperatorem ſequuntur Cardinales per ordinẽ Epi pſbyteri: & Diacõi. officiales, & nobiliores ciues ducũt equũ Cæſaris freno: & baldachinũ portãt. poſt Cardinales ſequebanť ꝑlati Cęſaris cũ ꝑlatis oratoribus, & demũ alii Archiepi, Epi, ꝓtonotarii, Abbates, & alii curiales togati. Ex itinere duo pſbyteri: & duo diacõi cardinales diuertẽtes

ad Pontificem prçuenerunt: qui cũ illis: & nõnullis aliis prçlatis, atq; au licis ſuis cum pluuiali, & mitra deſcẽdit ad Eccleſiã Sãcti Petri: ubi in capella maiori ĩ ſede ſua eminẽti ſedẽs Cæſarem expectabat. Cæſar ordine, quo diximus ad gradus Baſilicç peruenit. ubi equo deſcẽdẽs a Cardinalibus, & aliis ad confeſſionem beati Petri deductus ẽ: ubi paratum erat faldiſtorium, ſuper quod procumbens aliquantulum orauit. Interim Cardinales omnes ad Pontificem aſcendentes in locis ſuis ſederunt, & illi duo preſbyteri: & Diaconi: qui prçuenerãt: Cæſarẽ apud faldiſtorium orantẽ expectãtes illum finita oratione ad Pontificẽ deduxerunt, qui ut Pontificem uidit genu terram tangens illum ueneratus eſt, & accedens propius idem fecit. aſcendens deinde ad ſolium: in terrã pronus Pontificis pedes oſculatus eſt, deĩde manum. Põtifex benigne illum ſuſcipiẽs, atq; a terra eleuans ad oſculum oris recepit, & aſſurgens eum modeſte amplexatus ẽ, moxq; iuſſit eum ſedere in ſede pro eo honorifice præparata inter ſolium Pontificis, & ſedilia Eporum Cardinalium. tum excepit prçlatos, & proceres Cæſaris ad pedis oſculũ. deĩde a duobus Diaconis Cardinalibus deductus Cçſar ad altare maius: ibi ſuper paratum ſibi faldiſtorium diutius genuflexus orauit. Interim chorus cãtauit Antiphonã. Elegit eum dñs: & excelſum fecit illum prç Regibus terrç. uerſ. Glorificauit illũ in cõſpectu regum. ℟. & non confundetur. ſurgẽs deĩde Pontifex ſine mitra dixit Pater noſter. Et ne nos inducas in tentationem. ℟. ſed libera nos a malo. uerſ. Deus iudiciũ tuũ Regi da. ℟. & iuſticiã tuã filio regis. uerſ. Saluum fac Dñe ſeruum tuum Fridericum Imperatorẽ noſtrũ. ℟. Deus meus ſperantem in te. uerſ. mitte ei Dñe auxilium de Sancto. ℟. & de ſyon tuere eũ. uerſ. nihil proficiat inimicus in eo. ℟. & Filius iniquitatis nõ apponat nocere ei. uerſ. fiat pax in uirtute tua. ℟. & abundantia in turribus tuis. uerſ. Domine exaudi orationem meam. ℟. & clamor meus ad te ueniat. uerſ. Dominus Vobiſcum. ℟. & cum ſpiritu tuo. Oremus.

Deus qui beato Petro Apoſtolo tuo collatis clauibus regni cçleſtis: animas ligandi, atq; ſoluendi Pontificium tradidiſti. Interceſſionis eius auxilio famulus hic tuus Fridericus Imperator noſter a nexibus peccatorum ſuorum liberetur.

Prçtende quçſumus famulo tuo. N. Imperatori noſtro dextrã ſalutis auxilii: ut te toto corde ꝑquirat, & quç digne & humiliter poſtulat, aſſequi mereatur. Omnipotẽs ſempiterne Deus chriſtiani Imperii ꝓtector, & cõſeruator da ſeruo tuo. N. Imperatori noſtro uirtutis inuictç triũphũ: ut ad noſtrã, & Eccleſiç tuç Sanctç, atq; fideliũ omnium unitatẽ, & pacẽ ſubditas illi facias uniuerſas barbaras nationes. per Chriſtũ Dñm nrm. Amẽ.

Poſt hçc Põtifex de ſolio deſcendit, & Cæſarẽ iterum amplexatus manu ſiniſtra illum tenens pariter palatiũ Apoſtolicum aſcenderunt, qui ĩ ſacellum Sancti Nicolai ingreſſi aliquantulum conſederunt, & familiariter

confabulati ſunt. Deinde Pontifex Cæſarem ad cubiculũ illi paratum di miſit: iuſſitq; Cardinales complures illum deducere; ipſe uero cum ſuis p aliam ſacelli portam ad cameram ſuam profectus eſt.

Dũ Cæſar Romę fuit, ſæpe noctu uno, uel altero famulo ſociatus clã & indicto tpe ad Pontificis cubiculum acceſſit. cui Pontifex obuiam exi uit: cum primum id potuit reſcire, & diſcedentem ipſe deduxit uſq; ad ſecũ dam, & tertiam aulam: & aliqñ ipſe Pontifex inexpectatus ad Cęſaris cu biculum cũ paucis uenit: illumq; quãtum potuit honorauit cũ ſumma tñ grauitate, & maieſtate & in Eccl'ia, & in uia. In eccleſia orãte Pontifice ſu per faldiſtorio ſibi parato ante altare: ut fit: Imperator ſup aliud faldiſto rium orabat a ſiniſtris poſitum cooptum purpureo ornamento cum pul uinari ẽt purpureo, & paruo ſcabello uiridi ẽt purpureo. ſedes Cęſaris cũ ſuo reclinatorio, ſiue poſtergali ſita erat inter ſedẽ Pontificis, & ſedilia cardinalium in formam ſedis Põtificalis, ſed nõ tãtæ altitudinis neq; la titudinis cooperta erat panno ſericeo uiridis coloris: & ſcabellum paruũ habebat uiride, ſup quod pedes tenebat Impator. altitudo ipſius ſedis ita erat inſtituta in capella Ap'lica: ut non altior eſſet locus: ubi ſederet Impe rator: q̃ ubi Pontifex teneret pedes, et item ſcabellum Cſearis ęquale erat ſedibus Cardinalium. Cum incenſabatur Pontifex per Cardinalẽ aſſiſtẽ tem: mox incẽſabatur Impator per primum ex p̄latis aſſiſtentibus ponti fici. cum Põtifex pacẽ accipiebat ab aſſiſtente Cardinali. primo dabat pacem Impatori, poſtea Diaconis aſſiſtentibus, Inter eundum ſemp ma nu ſiniſtra illius dextrã tenebat: uolebatq; ut ęquali ſemp gradu incederet q̄uis modeſtę ſemp Cęſar reluctaretur. In diſceſſu mandauit pontifex q̄d itidem ut in introitu honoraretur. ſed ille ſummo mane cum paucis e ſuis conſenſo equo ante receſſit, q̃ Cardinales conſueuiſſent, pauci admodum eius feſtinationem ſunt aſſecuti. Dõauit Pontifex Cæſarem pluribus mu neribus, primum ueſte aurea, & equo albo phalerato cum aliquibus ioca libus cũ Reliquiis ſanctorum admodum precioſis: quorum precium ſu pra duum millium aureorum ferebatur.

De receptione Regis uenientis ad urbem. Cap. II.

Cum pontifici: nunciatũ erit regẽ quẽpiã Romã uẽtur̃, mãdet rectori prouincię: qua ille erit primum trãſiturus: ut ueniẽti Regi ad fines agri eccleſiæ obuiã uadat: illum pontificis noĩe benigne ſuſcipiat, honoret, & per totã ſuã prouinciã deducat, alatq; cum oĩ ſua familia publicis ſumpti bus. cum ciuitates & inſignia oppida intrabit: occurat ei clerus cum ſup plicatione, & baldachino cãtãtes hymnos: añas: uerſiculos: & orões ut in libro põtificali habet': & mittat q̄primum numerum equitum: qui ſunt cum rege: & qualitatem comitum eius ad pontificẽ: mittantur deinde ad tres dietas duo p̄lati, qui occurrãt Regi pontificis noĩe: & deinde quatu or alii ad duas: demum per quindecim aut ſexdecim milliaria mittantur

du ex pſbyteris ſiue Diaconis Cardinalibus legati obuiam: qui regē ad urbem deducant. Ordinentur qui in toto itinere: dum erit i terris eccliæ: faciant expenſas Regi. In die introitus uicecamerarius, ſiue gubernator urbis cum pfecto ſenatore, conſeruatoribus, cācellariis, capitibus regionum & aliis officialibus & nobilibus ciuibus primi exibūt obuiam ad ſecundum aut tertium lapidē, Ad primū lapidē occurret Regi familia Pōtificis cum oībus ordinibus & officialibus curiæ. ſacer ſenatus Cardinalium in porta obuiabit Regi, Et per priorem Epōrum Cardinalium fient uerba cōgratulatoria noīe Pontificis & collegii, & oēs Cardinales tangent manum Regi: & oſculabuntur genam. deinde hoc ordine intrabūt urbem. primo præcedunt familię Dñorum Cardinalium, & curialiū mixtim, familia deinde Pontificis cum officialibus curiæ ſecularis. uidelicet ſcriptoribus Aplicis abbreuiatoribus & hmōi. Et cum familia Regis: barones, nobiles, conſeruatores, oratores, principum, & Regū nō prælati: pfectus urbis, & ſenator. Siquis princeps aut magnus nobilis erit cū Rege locetur inter oratores laicos, uel cum ſenatore aut pfecto pro dignitate ſua. Nota tñ qđ orator Imperatoris ſemper pcedit ſenatorem. Sequentur deinde ſeruientes armoꝝ cum ſuis baculis argenteis quoꝝ aliqui ſemper diſcurrent curantes: ut alii pcedant ſecundū datum ordinē. Deinde ſacrum collegium Cardinalium Epi, preſbyteri, Diacōi. Rex uero erit medius inter duos ſeniores Diaconos in ultimo loco, poſt Regē erunt imediate duo aut tres cubicularii ſiue ſecretarii ſui. Deinde oratores, prælati, Archiepi, Epi, protonotarii, abbates. Et ſi quis platus erit cum Rege erit inter platos oratores, prælati ex familia Papæ in hmōi actibus: qñ collegium eſt preſens non pponuntur aliis: quia collegium eſt ibi tūc nōmine ſuo & Pontificis. ſed ſtabunt in loco ſuę promotionis. Clerus urbis cū uicario occurret Regi ad gradus baſilicę Sancti Petri. & ibi Regi ex equo deſcendenti uicarius offeret Crucem oſculādam: Et tunc pcedent cantātes Antiphonam. Ecce ego mitto angelum meum &c. Et alios hymnos. & ſic deducetur ad altare maius ordine quo uenerat. ubi ſup faldiſtorium ſibi paratum orabit genuflexus. Interim chorus cantabit rñſorium. Poſui adiutorium ſup potētē & exaltaui electū de plebe mea. uerſ. Inueni Dauid ſeruū meū, oleo ſancto meo unxi eum. ℟. Et exaltaui &c. Itē aliud. Tua potētia, tuum regnum Dñe, tu es ſup oēs gentes: da pacem Dñe in diebus nřis. uerſ. Creator oīum Deus terribilis & fortis: iuſtus, & miſicors. ℟. Da pacē &c. Finito rñſorio. Rege adhuc proſtrato pmanente prior Cardinalium dicit uerſus & orōnes infraſcriptas ſupra Regem ſtans in cornu dextro altaris: ubi dicit Euāgelium. Pater nř. uerſ. Et ne nos inducas in tentationē. ℟. Sed libera nos a malo. uerſ. Deus iudiciū tuū Regi da. ℟. Et iuſticiā tuā filio Regis. uerſ. Saluū fac Dñe. N. Regē. ℟. Deus meus ſperātem in te. uerſ. Mitte ei auxilium de ſancto. ℟. Et de Syon tuere eum. uerſ. nihil

ꝓficiat inimicus in eo .℟. Et filius iniquitatis nõ apponat nocere ei.uerſ. Dñe exaudi orõnem meã.℟.Et clamor meus ad te ueniat.uerſ.Dñs uobiſcũ.℟.Et cum ſpũ tuo.Oremus.Deus:cui oĩs poteſtas famulat᷑: da huic famulo tuo.N.Regi proſperũ ſuæ dignitatis effectũ,in quo te ſemꝑ timeat tibiq; iugiter placere cõtendat.Deus qui btõ Petro apſo tuo collatis clauibus regni cęleſtis aĩas ligãdi:atq; ſoluẽdi Põtificiũ tradidiſti cõcede,ut ĩterceſſiõis eius auxilio famulus hic tuus.N.Rex.a nexibus pctõrũ liberetur .Prætẽde Dñe.N.Regi famulo tuo dexterã cœleſtis auxilii:ut te toto corde perquirat : & quæ digne & humiliter poſtulat,aſſequi mereat᷑. Per Chriſtum.Dominum Noſtrum.Amen.

Surgat Rex ab oratione,& deducatur a Cardinalibus ad aliquem locum ſibi præparatum ad hoc, & ibi eum dimittant cum duobus ultimis preſbyteris & totidem ultimis Diaconis Cardinalibus,alii omnes aſcendant ad Põtificem:qui paratus cum pluuiali,& mitra precioſis exit ad publicum cõſiſtorium in prima aula Regali ornatum.cum omnes ſederint: facta a Cardinalibus conſueta reuerentia duo antiquiores Diaconi ibũt ad Regẽ cum ſex, aut octo prȩlatis acceptis a ſolio Pontificis:& illi duo iuniores ibũt ad conſiſtoriũ,& facta reuerẽtia Sanctiſſimo Dño nr̃o ſedebunt in loco ſuo.& mox deducetur Rex ad Pontificem a quatuor Cardinalibus in hunc modum. Primo prȩcedent familiares Regis,rum quatuor ſeruientes armorum,& poſt eos miniſter cerimoniarum.Inde duo preſbyteri Cardinales,Deinde Rex medius inter duos antiquiores Diaconos,& poſt eũ ſex aut octo prælati prȩdicti. Rex tertio genũ flectet in cõſpectu Pontificis,duo preſbyteri Cardinales prȩcedentes facient reuerẽtiam Pontifici,& expectabunt ibi:ſtantes ante Pontificem . deinde aſcendet primus Diaconus,& poſt eum Rex : qui genuflexus oſculatur pedem Sanctiſſimi Dñi noſtri.Põtifex porrigit ei manum:quam poſtq̃ fuerit oſculatus:leuet eum,& recipiat ad oſculũ oris,Interim aſcẽdet & alius Diaconus his peractis,& aliquibus uerbis gratulatoriis et grates agẽtibus ꝑ pontificem & Regem dictis:deducitur Rex a Diaconis ad ſedendũ poſt primũ Epm Cardinalem.Et ipſi reuertuntur ad ſedendũ ad locum ſuum. Et tunc ſi pontifici placet proponunt᷑ ab aduocatis aliquȩ cauſȩ:quibus finitis ſurgunt oẽs,& Rex accedit ad Pontificẽ cũ Cardinalibus, & eius familia oſculatur pedes Põtificis.Deinde Põtifex cũ oĩbus reuertit᷑ ad cameram,& mittit aliquos Cardinales qui deducãt Regẽ ad camerã ſuã.

Et nota qđ ſecundũ qđ legi in pluribus libris cerimoniarũ Rex ĩ pria die aduẽtus ſui nõ debet ſeruire Põtifici in aliquo actu,neq; in ferẽda cauda,neq; in mẽſa ſi ſecũ prãderet:neq; in aliqua re.In aliis aũt diebus portabit caudã pluuialis,dabit aquã manibus,ſiue ĩ miſſa,ſiue in mẽſa,& in cõuiuio portabit primũ ferculũ.& in collatiõe primũ potũ & hmõi.ſedebit aũt ubicũq; erit ĩ publico aut ĩ ſecreto cũ cardĩalibus poſt primũ cardĩalẽ

ſuper cuſſinum aureum, ſiue purpureum, & in loco ſuo incenſabitur, & ca piet pacem per eundem: ut alii Cardinales.

Pontifex donabit Regem aliquibus mũeribus deuotis & precioſis, ue ſte aurea, & equo phalerato, ſicut fecit Sixtus quartus Chriſtigeruo Re gi Daciæ, & Ferdinando Regi Sicilię: qui Romam uenerũt tempore Iu bilei anno Milleſimo quadringenteſimo Decimo tertio.

In diſceſſu ſociabitur Rex a Cardinalibus uſq; ad portam ciuitatis. Si Rex ueniet ad urbem ob aliam cãm: q̃ peregrinationis: poſſent ommit ti omnia, q̃ fiunt in Eccleſia Sancti Petri. Et ſine ſupplicatione cleri dedu ceretur a Cardinalibus ad locum deſtinatum, & inde ad conſiſtorium pu blicum, ut dictum eſt. Si uero Pontifex non eſſet Romę, neq; in terris ſuis: quando Rex aliquis ad eum ueniet: tunc neq; per tot dietas mitteret ante eum, neq; faceret ei expenſas. in ingreſſu autem honoraretur, & reci peretur in conſiſtorio publico, ut ſuperius dictum eſt.

De receptione Reginę. Cap. III.

Si aliqua Regina ueniret Romam honoraretur: & in eius aduẽtu om nia ſeruarentur: quæ dicta ſunt de Rege in omnibus & per oĩa. & in Eccle ſia dicuntur quę inferius ponemus: ſed non recipietur a Põtifice ad oſcu lum oris: ſed ad pedis, & manus. neq; poneretur ad ſedendum inter Cardi nales, uerũ ſalutato Põtifice poſt oſculum pedis, & manus Papa ſurgeret, & rediret ad cameram ſuam: & illa dimitteretur cum aliquibus Cardina libus ad locum ſibi paratum. Quod tamen ſeruatum non fuit in Regina Dacię tpe Sixti quarti, & Innocentii octaui. non enim recepta fuit in cõ ſiſtorio: ſed a collegio ſeducta ad domũ ſuę habitatiõis. In Eccleſia fieret ei ſuggeſtus ornatus extra & prope capellã, ubi cũ ſuis ancillis poſſet ſta re, & audire miſſam, & cum Diaconus Thuris ſuffitu excipit Cardinales: Reginã acoluthus unus eodẽ mõ excipiat: ſimiliter, cũ datur pax Cardi nalibus: Subdiaconus qui ſeruit in miſſa portet pacẽ argẽteam: ſiue aure am oſculandã Reginę, Neq; illã ſeruit in aliquo Pontifici, nec debet eſſe aliquo modo in cõuiuio cũ Pontifice. In porta igitur Eccl'iæ ſancti Pe tri ſup gradus occurrit ei clerus cũ ſupplicatiõe indicta, & p̃latus offert ei crucẽ oſculandã. Et chorus cantat r̃nſoriũ. Iſta eſt ſpecioſa inter filias Hieruſalẽ: Scut uidiſtis eam plenã charitate, & dilectiõe in cubilibus, & in hortis aromatũ. uerſ. Iſta eſt ſpecioſa, q̃ aſcẽdit de deſerto deliciis afflu ens. Sicut uidiſtis. &c̃. Gloria patri. &c̃. Sicut uidiſtis &c̃. Deinde cantan do. Te Deũ laudamus pueniunt ad altare maius: ubi Regina ſuper faldi ſtorium orat. Interim prelatus ſtans apud altare dicit ſuper eam uerſicu los, & orationem uidelicet. uerſ. Saluam fac ancillam tuam Domine. ℟. Deus meus ſperantẽ in te. uer. Mitte ei auxiliũ de ſancto. ℟. Et de ſyon tue re eam. Verſ. Nihil proficiat inimicus in ea. Reſpon. Et filius iniquitatis non apponat nocere ei. Verſ. Fiat pax in uirtute tua. Reſpõ. Et abũdãtia

in turribus tuis.uerſ.Domine exaudi orationē meā.℟.Et clamor meus ad te ueniat.uerſ.Dominus uobiſcum.℟.Et cum ſpiritu tuo. Oremus.

Deus,cuius prouidentia in ſua diſpoſitione non fallitur:ineffabilē clementiam tuam ſupplices exoramus,ut ſic Heſter reginam Iſraeliticæ plebis cauſa ſalutis ad Regis Aſſueri thalamum, regniq; ſui conſortium trāſire feciſti.Ita hanc famulā tuam chriſtianæ plebis ſalutis gratia:ad gratiam tuam tranſire facias:ut tibi ſuper omnia iugiter placere deſideret,& te inſpirante:quæ tibi placita ſunt,toto corde perficiat,& dextera tuæ potentiæ illam ſemper hic & ubiq; circundet: Per Chriſtū dn̄m nr̄m.Amē.

De receptione primogeniti Regis. Cap.IIII.

Primogenitus Regis,quia eſt heres Regni,& futurus Rex, ſi ſuperſtes erit:honoratur eiſdem fere cerimoniis in ſuo aduentu:ſicut de Rege diximus:pauca mutabuntur. Non mittentur obuiam per tot dies plati: neq; mittentur Legati Cardinales,ſed per unum,aut duos dies mittentur etiam aliqui Prelati,& collegium obuiabit in porta urbis, deſcendet ad palatium Apoſtolicum:& ducetur ſuo tēpore a duobus Diaconis ad Pontificem ad publicum conſiſtorium,& poſt receptionem ad oſculum,ſedebit poſt primum preſbyterum Cardinalem:& non poſt primum Epiſcopum:ut ſit aliqua differentia inter patrem,& filium.Si ueniret Romā cauſa deuotionis poſſet recipi in eccleſia ſancti Petri ſicut de Rege diximus, ſed in orationibus nō diceret̄.ſ.Rex.ſed ſimpliciter famulus tuus.N.oīa alia ſeruentur,ut ſuperius dictum eſt de Rege.In capella ſedebit ut diximus.Thure excipietur,& accipiet Pacem ut Rex.In receſſu deducetur a collegio Cardinalium uſq; ad portam ciuitatis,& ſemper erit medius inter duos Seniores Diaconos Cardinales:ut in ultimo loco tam in ueniendo:quam in redeundo.

De receptione alicuius Principis electoris Imperii:ſiue alterius maximi Principis.

Principes electores Romani imperii digniores habentur aliis principibus præter Reges,ſicut Cardinales aliis prælatis ratione electionis, hii ſeptem numero ſunt:tres Archiepiſcopi, Colonienſis, Maguntinus, & Treuerēſ. Tres Principes,comes Palatinus Rheni: Dux Saxoniæ: Marchio Brandeburgenſis:Septimus additus fuit Rex Bohemiæ: Colonienſis cancellariæ Imperiali præeſt per Italiam.Maguntinus qui ut decanus eſt electorum per Germaniam, Treuerenſis per Gallias,& ſingulis illorum ſua prouincia & diœceſi procedit ſecundum Caroli quarti ſanctionem: Palatinus: qui inter laicos primum locum obtinet:Archidapifer eſt Imperii,& ad eum pertinet deferre aureum pomum ante Cęſarem, Dux Saxōiæ Archimareſcallus eſt:& enſem nudū ante Cæſarē ꝓfert. Brādeburgenſis camerarius Imperii cenſetur:& ante Cæſarem ſceptrum Imperiale portat.Et q̄uis ille comes,hic Marchio dicatur:ſunt tamē & Du

catus

caius titulo omnes inſigniti. Nam palatinus ex ducibus Bauarię primus habetur. Et Brandeburgeñ. Pomaramię & Stetinenſem ducatus obtinet. Sed comitatui & marchionatui fuit attributa eligendi poteſtas. Hæc uo luimus delibaſſe: quæ non facile alibi legas: ut omnes ſciant quantam au ctoritatem nomen electoris imperii ibi uendicet: quos tã prelatos q̃ prin cipes pari modo honorandos eſſe in eorum aduentu ad curiam cenſeo ni ſi in ſedendo: ut poſtea dicemus.

Princeps igitur maximus excipietur: ut agrum Eccleſię Romanę in trauerit omni humanitate & honore: ut diximus de Rege, ſed non tanto apparatu, neq; clerus ibit obuiam cum proceſſione. mittetur aliqui a Põ tifice obuiam per unum, aut duos dies. In itroitu eorum familię cardina lium ſigillatim unaquęq; per ſe extra portam per quingentos paſſus, uel circa exibunt obuiam principi: gratulabuntur felicẽ eius aduentum no mine heri ſui: & offerent domum & eius bona. Oratores principum, & ſe natus ulterius progredientur, familia Papę poſt alias familias ibit obuiã Principi. & demum duo Cardinales nomine Pontificis & collegii paulo extra portam principi occurrent, & poſt cõgratulationem capient eum medium: & ducent ad Pontificem in publicum cõſiſtorium hoc modo. p̃ cedent familiæ Cardinalium & primum qui in breuibus ſunt: deinde fami lia principis cum ſuis ſarcinis, demum familiares Papæ laici cum nobili bus, poſtremo oratores non prelati, Princeps deinde medius inter dictos duos Cardinales, & ante eos ſeruientes armorum. poſt uero prælati orato res cum prelatis papę, deinde ſiquis prelatus erit cum principe honora bitur pro ſua dignitate, poſtea ſequentur alii prelati ordine ſuo cõſueto. deducetur princeps ad palatium, & expectabit in parua capella cũ ſua fa milia, illi duo Cardinales ibunt ad Põtificem: qui paratus ex more exibit ad publicum conſiſtorium paratum in aula ultima non in prima regia, & facta reuerentia a Cardinalibus proponetur aliqua cauſa ab aduocatis: & cum prima erit finita uel ante, ſi placebit Sãctiſſimo Domino noſtro, quatuor aut ſex prelati ex primis aſſiſtentibus diſcedent a pedibus Ponti ficis & ibunt ad deducendum principem ad conſiſtorium: qui ueniet me dius inter duos primos iuniores. & facta reuerentia recipietur a Pontifice ad oſculum pedis, manus, & oris: deĩde poſt aliqua uerba quibus & grati as aget: & gratulabitur, ſurget, perq; clericum cerimoniarũ deducetur ad ſedendum inter duos ultimos Diaconos Cardinales, & proponetur ali qua cauſa, uel finietur propoſita. finito conſiſtorio ſurgent omnes, & pri ceps cum aliquibus Cardinalibus ibit ad Pontificem: & illo ſtãte, & cum Pontifice confabulante poterũt eius familiares oſculari pedes Papę. Po ſtea Papa reuertetur ad cameram ſuam: & princeps ibit ĩmediate poſt cru cem inter duos iuniores cardinales, & ſic ſedebit in Eccleſia. & ibi quãdo cunq; erit cum Reuerendiſſimis Cardinalibus. Et cum abſcedet a Papa,

& ibit ad locum ſibi aſſignatum: debet deduci ab illis duobus Cardinalibus: qui eum deduxerunt ad palatium.

De receptione principis non ita clari. Cap. VI.

Princeps aũt non elector Imperii, ſiue Dux non ita clarus magnus tñ iiſdem fere cerimoniis honorabit̃, ſed nõ ibunt obuiã ei Cardinales aliq̃, neq; ſedebit inter Cardinales: uerũ poſt oẽs Cardinales, & erit medius intrans inter duos primos ꝑlatos Pontificis, cętera ut ſupra. Et ſi eẽt Dux, aut princeps minoris fortũæ: qui nõ deberet ſedere in ſedibus Cardinaliũ nõ recipietur in cõſiſtorio publico, ſed mõ ſupra dicto deducetur ad ſuum hoſpitium.

De principe electore prælato. Cap. VII.

Princeps elector Archieꝑs uidelicet Magũtinus, Coloniẽſis, ſiue Treuerenſis q̃uis ꝑcedant laicos electores, cũ ultra ſacram dignitatẽ ẽt ducatus titulo decorentur, tñ familiarius conſueuerũt a Põtifice tractari in ſedendo: ut audiui. Nam ex eis nemo meis tꝑibus ad curiam uenit. Credo tñ qđ debeant recipi: ut alii principes electores. Et in ſedendo erit ille Archieꝑs elector poſt oẽs Cardinales in ſede Diaconorũ Cardinalium. Si tamẽ erit ꝑſens alius ſimilis princeps: quia tũc ipſe non cederet illi, poterunt, ſi erunt plures ſedere in eodem ſedili ſecundum ordinem ipſorum.

De receptione oratorum, ſiue Legatorũ Regum, & principũ, ſeu rerum publicarum. Cap. VIII

Pridie q̃ oratores ſunt ingreſſuri urbem, debent id ſignificare honeſto modo. Et ſi ipſi oratores ueniunt ad ꝑſtandam obedientiã ſummo Pontifici, ſiue ob aliquã rem magni momẽti & ſpectãtem ad bonum publicũ, tũc Pontificis noĩe debet intimari per curſores Cardinalibus & prelatis curiæ dies, & hora introitus illorũ oratorum, & per quam portam, & ut mittant familiam ad honorandum. Et nota qđ intimatio hmõi non conſueuit fieri niſi in caſibus prædictis. Cum aũt oratores ob res priuatas ſuorum dñorum ueniunt, nõ mittuntur familiæ, ſed priuati amici mittunt. Tempore Sixti cerimoniæ hmõi fuerũt multo laxiores, idq; ambitioni, & gratię datũ non improbandum, ſi res ad priſtinam grauitatem reducerentur. Die igitur & hora ꝑdicta familiæ Dñorũ Cardinalium ſeparatim exibũt obuiam oratoribus per medium miliare: uel circa, extra urbem. Si ueniunt per portam Sancti Petri. familiæ non tranſeunt domum leproſorum, neq; ullo modo aſcendunt montem, & ſimiliter ſi per portam Sanctæ Marię de populo non tranſeunt pontẽ Æmilium. Aduenientibus oratoribus, ille cui cõmiſſum eſt a Cardinali accedit: & noĩe Dñi ſui gratulat̃ felicem aduentum oratorum, & dicit Dominum ſuum miſiſſe familiam ſuam ad honorandum illorum introitum, propter reuerentiam, deuotionem, affectionẽ, ſiue beniuolentiam, ex dñi illius conditione cuius titulos diligenter ſeruare debet, quem habet erga dominum illorum, & polli-

cetur: atq; offert oēm operam Dñi ſui, domum, familiã & omnia quę po-
teſt: qñcunq; operam requirent illorum, & habito ab illis reſponſo: rece-
dũt ad partem, dant locum aliis, & uadunt ad loca ſua, & ſemper honora-
biliores remanent cum oratoribus, familia Papę debet eis occurrere pau
lo extra portam, & facta ſalutatione aptantur per clericum cerimoniarũ
in hunc modum, Primo procedunt familię curialium tam cardinalium q̃
aliorum: qui in breuibus ſunt, deinde ſarcinæ, & familia oratorum nouo-
rũ bini & bini, poſt familiares Papę laici, & nobiles, ac barões: ſi qui ſũt:
tum ſeruientes armorum cum ſuis baculis argenteis, Inde oratores: quo
rum primus erit medius inter duos primos pręlatos Pontificis, Deinde ſi
erunt plures oratores ponentur unus poſt alium medius inter unum præ-
latum Pontificis & unum ex oratoribus principum: qui ſunt in curia, ſiue
ſint pręlati, ſiue laici, & pręlatus Pontificis erit a dextris noui oratoris, &
orator antiquus a ſiniſtris, Quando nõ erunt plures oratores noui ſequẽ-
tur, unus pręlatus palatii, & unus orator, & qui ſuperhabundabunt ſiue p̃
lati palatii: ſiue oratores: ibunt bini & bini, Q đ ſi oratores eſſent tot nu-
mero: ut & pręlati Papę, & oratores antiqui nõ ſufficerent ad retinendos
eos medios: ibunt poſt primum: qui erit iter duos: ut diximus: ex palatio:
alii bini & bini: unus orator nouus & unus pręlatus palatii, ſiue unus ora
tor antiquus, & hoc alternatim. uidelicet poſt primũ erit unus orator an-
tiquus: deinde unus prælatus palatii, & ſic deinceps uſq; ad ultimum, Se-
quentur deinde alii prelati ſuo ordine, & poſt eos Subdiaconi, auditores,
clerici camerę, acoluthi, cubicularii, alii familiares Papę togati, demum
alii curiales, Cum peruenerint ad portã hoſpitii nouorum oratorum, ipſi
noui oratores firmabunt ſe ante portam in equis: & agent gratias præla
tis, & oratoribus: qui eos deduxerunt, & ſic remanebunt in porta reſpon-
dentes facientibus reuerentiam cum capite detecto, quouſq; pręlati om-
nes tranſeant: & diſcedant, tunc intrabunt domum: & deſcendent ad quie-
ſcendum, Neq; prius ibunt in publicum q̃ uiſitauerint ſummũ Pontificẽ.
Die deinde ſtatuta parabitur conſiſtorium publicum in aula conuenienti
oratoribus: ut alias diximus, & pridie itimetur Cardinalibus, pręlatis, &
officialibus curię, hora conſueta Dñi Cardinales ueniũt ad palatium, &
ſummus Põtifex paratus pluuiali, & mitra precioſis exit ad publicum cõ
ſiſtorium, Interim oratores ipſi ueniunt ad palatium comitati ab amicis,
& aliqui Cardinales amici ſolent mittere familias ſuas ad deducendum
eos ad palatium, nam tales Cardinales pręueniunt aliquantulum alios, &
ſtatim mittunt familias, Et eſt aduertendum: qđ Papa non prius exeat ad
conſiſtorium q̃ oratores intrauerint palatium, ne indecenter oporteat eũ
expectare, Illi autem: ut deſcenderint, expectabunt ĩ capella minori, uel ſi
conſiſtorium erit in aula regali: expectabunt in aliquo loco inferius ad
hoc eis parato, cum Pontifex & alii ſederint: fit reuerentia a Cardinali-

bus more ſolito. Deinde proponitur aliqua cauſa ab aduocatis. Tūc clericus cerimoniarum perquirat a referendario: qui habet curam ſignaturę: quot cauſę ſint proponendæ: & cum tempus uidebitur, aſſumat prælatos e numero aſſiſtentium Papę, tot, quot ſufficiant pro numero oratorum, uidelicet: ſi erit unus uel duo oratores: non aſſumantur minus q̃ quatuor: & deducantur medii. Et ſi fuerit inter oratores aliquis prelatus: debet deferre cappam. Oratores ſi eſſent ſex, octo, uel plures oratores: tot aſſumantur prelati: & unus ultra, ut primus orator ſit medius, alii unus orator & unus prelatus: qui prelati ibunt ſimul ad locum, ubi oratores expectant, & eos deducent ad conſiſtorium: cum apparuerint in conſpectum Pontificis: Tertio, cum diſtantia genuflectunt: prout clericus cerimoniarum, qui eos præcedet, oſtendet: & tunc aduocatus tacebit: etiam ſi ſua propoſitio non eſſet finita. Oratores preeunte primo prelato ad Pontificem aſcendent, & recipientur ad oſculum pedis, manus, & oris: & genuflexi dicent ſecrete aliqua uerba, & preſentabunt Papę literas credentiales, uel publica documenta commiſſionis eorum, quas prius oſculabuntur, quam in manibus Pontificis tradant. Pontifex literas, & inſtrumenta dat ſecretario: & oratores per clericum cerimoniarum ducuntur retro ſcamnum preſbyterorum Cardinalium: quod eſt in conſpectu Pontificis, & ibi ſtant, quouſq; ſit tempus exponendi. Aduocatus autem ſi non finierat, proſequitur cauſam ſuam. Et ea finita. Secretarius Pontificis ſurgit, & legit literas, & inſtrumenta ſtans ante Pontificem clare & diſtincte pronunciando, ita ut bene ab omnibus intelligatur. Quibus finitis: orator cui incumbit ſtans detecto capite: accepto ſigno incipit orationem ſuam, & alii eius collegę ſimul ſtantes capite detecto permanent: & illo ſe inclinante, uel genua flectente pariter ſe inclinant, & genuflectunt. Finita oratione Pontifex reſpondet ut ſibi uidebitur. Procurator autem fiſcalis rogat omnes protonotarios, clericos camerę, & alios notarios publicos de obedientia pręſtita, uel actu facto, & reſponſo Pontificis: & petit inſtrumentum & inſtrumenta. Poſt reſpōſum ſurgunt omnes: & oratores interim ueniunt ad Dominum noſtrum ad circulum cum aliquibus Cardinalibus: & eorum familiares oſculantur pedes Pontificis: qui mox reuertitur ad cameram ſuam: ut uenerat. Oratores deducuntur ad hoſpitium ſuum a ſuis amicis particularibus: & non a familiis Cardinalium: quia illę debent comitari Dominos ſuos.

SECTIO QVARTADECIMA

DE CONCILIO GENERALI. Cap. I.

CRIPTVRI Cerimonias in ſacro generali Concilio ſeruandas Primum de loco concilii, & ſedium diſpoſitione differendum putamus, Deinde de perſonis, & earum habitu. Tertio de ordine rerum gerendarum, & ultimo de ſacris pre cibus: & orationibus ad Deum.

Generale concilium: tunc canonicum & legitimum reputatur: cum a Romano canonico Pontifice indicitur, uel qđ ſchiſmatis ſæuientis pro cella catholica Eccleſia ſibiipſi indicit. Neq; concilium aliquod ſuſceptum legimus: quod Apoſtolica beati Petri ſedes non probauerit, illiq;: uel per ſuum antiſtitem Romanum Pontificem, uel per eius legatos non præfuerit.

De loco, & ſedibus concilii. Cap. II.

In dicto igitur concilio generali ornetur locus concilii, id eſt ubi publicę ſeſſiones habēdę ſunt in Eccleſia cathedrali, ſiue alio capaci loco in hunc ferme modum.

Primum caueatur: ut nullus omnino aditus relinquatur ad ipſum locum pręter unum tantum: qui ualuis: & firmis clauſuris obſerari poſſit. Si erit Eccleſia cathedralis relinquenda erit, dummodo ſit capax pars ſuperior apud altare maius pro miſſis ſolennibus celebrandis: & aſſeribus, aut alia materia ſeparanda a parte inferiori: in qua ſedes aptabuntur pro concilio. Igitur in capite loci ubi ſeſſiones celebrandę erunt: conſtruetur thalamus pro ſede Papę cum tribus gradibus debitę proportionis, latitudo ultimi plani erit decem palmorum, longitudo uero duodecim: in medio erit ſedes cum ſuo poſtergali, & cum ſcabellis magno & paruo, & omnia erunt ornata: ut ſit in publico conſiſtorio. erunt etiam duo ſcabella hinc inde pro Diaconis aſſiſtentibus Papę. In iſta linea mille aliæ erunt ſedes: niſi forte Imperatoris, aut Regum: ſi quis iſtorum eſſet interfuturus concilio. Sedes Imperatoris parabitur iuxta ſedem Papæ: quę habebit duos gradus coniunctos gradibus Papę, ſed non tantę latitudinis aut longitudinis, erit ornata cum panno aureo poſt tergum, ſed non ſupra caput. habebit ſcabellum paruum ad pedes uiridi colore pictum. Et aduertendum qđ locus ubi ſedet Imperator non ſit altior loco, ubi tenet pedes Pontifex. Si uero reges adeſſent unus uel duo: parentur ſedes pro eis cum poſtergali uſq; ad ſpatulas, & ornentur ut ſcamna Cardinalium, habebunt tamen puluinaria ex crameſino, & ſcabellum uiride ſine gradibus, & ponentur hinc inde non ad lineam omnino ſedis Papę ſed aliquantulum tranſuerſę: ut poſſint reſpicere ad faciem Pontificis a dextris, deinde & a ſiniſtris intra gradus ſedis Papalis. Per longitudinem loci erūt ſcamna pro Cardinalibus, & prelatis cum poſtergali, & unico gradu: longitudinis octo cannarum: uel circa, ſed media pars a dextris pro Epiſcopis, & presbyteris. & alia pars a ſiniſtris pro Diaconis Cardinalibus erit

aliquantulo eminentior uidelicet quatuor: aut quinq; digitorum altitudine, pulchrioribus pannis ornata. Poſt ſcamna prædicta in tranſuerſum ante faciem Pontificis ad lineam erigantur quatuor ſedes patriarchales diſtinctæ, & ſeparatæ ſuis poſtergalibus, & gradibus ad ſimilitudinem ſcamnorum prędictorum, & collocentur paribus interuallis: ita ut quadraturam facientes lineam tranſuerſalem impleant. & inter duas medias erit quaſi ianua, & aditus ad ſedes primę quadraturæ. Intra hanc primam quadraturam fiet ſedilia humiliora ſine gradibus, & ſine proſtergali per longitudinem cum tranſuerſa uſq; ad aditum: qui debet relinqui latitudine unius cannæ uel circa. poſt primam quadraturam fient & alia ſcamna poſt priora eiuſdem fere altitudinis ſine poſtergali tamen, quæ cōplectantur poſt etiam patriarcharum ſedes: relicto ſpacio pro aditu, & item: ſi locus erit capax: fiat alius ordo ſedilium poſt ſecūdum, & tot quot loci amplitudo, & prælatorum numerus exigit: Erigatur etiam in dicto cōuentu altare aliquod cum Cruce, & ſacra Euchariſtia, ſiue reliquiis ſanctorum in loco congruo: ubi poſſit Pontifex orare cum uenit ad concilium, & cum dicit preces pro ſynodo illuc faciem conuertere.

Si autem Papa non erit futurus in Concilio: poterunt ſcamna prędidicta fieri apud altare maius ſine ſede Papali, Et præſidens concilii finita miſſa paratus ſacris ueſtibus ac ſi eſſet celebraturus ſedebit in faldiſtorio poſito ante altare uertens renes ipſi altari.

Qui habent uocem deliberatiuam in conciliis. Cap. II.

In conciliis autem illis uenerandis, ac ſacroſanctis: quibus fides noſtra, & recta uiuendi norma purgata, atq; firmata eſt, non legimus interueniſſe ſtatuendi cauſa niſi Epiſcopos & abbates, & hii tantum decretis ſe ſubſcribebant. Epiſcopos appellamus etiam Epiſcoporum prīcipes. quoniam hęc eſt ſuprema in Eccleſia Dei poteſtas. inferioris autem gradus eccleſiaſticos uiros, & principes ſeculares conſulendi, ac inſtruendi gratia: non autem decernēdi intererant: qui (ut periti aiūt) conſultiuam uocem habent in conciliis, non definitiuam ſeu deliberatiuam. Aderunt igitur in conciliis ad ſtatuendum: Romanus Pontifex tanq̃ rector & moderator totius Eccleſię, paſtor gregis dominici, & omnium Epiſcoporum Epiſcopus. Sacer Cardinalium ſenatus, patriarchę, primates, Archiepiſcopi, Epiſcopi, Abbates: quibus non immerito & ordinum religioſorum generales magiſtri additi ſunt: deniq; omnes prælati: qui ſecundum formam iuramenti, quod præſtant cum ad dignitates promouentur: ad ſynodum uenire tenetur, Alii autem ut diximus diſſerendi, inſtruendi, conſulendiue gratia poterunt intereſſe: non tamen in ſeſſionibus publicis induti ſacris ueſtibus ſedebunt neq; ſententiam dicent.

De diuerſis officialibus concilii.

Aderunt ēt diuerſi magiſtratus:& miniſtri concilii:quos tamen Pontifex ſūmus(ſi pręſens erit)cōſtituet alios:qui negocia proponēda ſuggerant. Alios qui uenietes ad conciliū in uolumine deſcribāt.miſſorū,ac legatorū facultates examinent,& publica documēta rimētur.Alios qui locū cōcilii cuſtodiāt.Geſta aūt cōcilii excipere:& in publicā formā redigere ſpectat ꝓprie ad ꝓtonotarios Aplicos,clericos camerę,& ſecretarios Papę:qui tñ anteq̄ ſcripta ſua publicēt:corrigēda illa exhibeant his: qui a Pōtifice,ſiue a cōcilio erunt deputati.Sedes aūt omnibus cōſignabunt clerici cerimoniarū.Si papa erit in cōciliis:& cū difficultas aliqua orietur, conſulent ſuper ea re ſummū Pontificē. Sin uero ſūmus Pontifex abeſſet:conſtituerētur a cōcilio:qui ſedibus cōſignandis pręſint.

Ordo ſedēdi in cōciliis. Cap.III.

Ordo aūt ſedēdi in publicis ſeſſionibus hic erit.Summus Pontifex in ſolio Pōtificali ſedebit:cui a lateribus ſuper ſcabellis ſedebūt Diacōi duo aſſiſtētes,& prior p̄ſbyterorū in ſcabello ēt in loco eminēti:ſiue a dextris, ſiue a ſiniſtris:prout in capella cū cappa celebrat:ſed tūc:& quoties indiuinis miniſtrat,ut capellanus aſſiſtens erit indutus pluuiali,non planeta. Imperator,ſi aderit,ſedebit in ſede ſua ad dexteram Pōtificis,& tunc Diaconi nō ſedebunt apud ſedem Papę:ſed ante ipſam ſedem hincinde ſuper paruis ſcabellis:ut erat mos antiquis:& hoc ne Diaconus a dextris uideatur ſedere medius īter Papā:& Imperatorē.Reges ſedebunt in nominatis ſedibus ſuis.Epi:& p̄ſbyteri Cardinales in prima parte eminētiori ſcānorū a dextris,Diaconi Cardinales p̄ter illos duos ī prima parte a ſiniſtris. Patriarchę quatuor Eccleſiarū Cōſtātinopolitanus. Anthiochenus. Alexādrinus:& Hieroſolimitanus ſedebunt in quatuor illis ſedibus ſingularibus contra faciem Pontificis. Et nota:q̄d p̄dicti Patriarchę in miſſis, & aliis actibus ſiue ſint parati,ſiue non:ſedent ante aſſiſtentes Papę. Alii Patriarchę,primates,Archiepi,Epi.Abbates parati ſedebūt in ſcamnis poſt Cardinales hincīde.primū tamē locū habebit uicecamerarius:ſi erit pręlatus paratus.Et ita ſeruatum legimus ī cōcilio Piſano pręſidēte Alexādro quinto.& in Cōſtantienſi pręſidente Ioanne uigeſimotertio.Deīde oratores regum:& principum:ſi erunt parati,inde reliqui pręlati parati. Et impleta prima quadratura ſcamnorū:implebūtur reliquę poſt illā. poſtremi erūt Generales ordinū. Et aduerte:quod pręlati omnes cuiuſcūq̄ ſint gradus ſecūdū Gregorii Papę decretum,ſedebūt īter collegas ſuos ſecūdum ordinem:ſiue promotionem ſuam.Aſſiſtētes Papę parati ſedebūt ſuper gradus thalami Pōtificalis ad ſiniſtram partem,protonotarii Apoſtolici:& clerici camerę ad dextrā.ſubdiaconi uero auditores rotę: & acoluthi ī parte anteriore ad pedes Papę.Sup planū ſedebūt duo cubicularii ſecreti Papę, decanus auditorum:qui ſeruit de mitra,& ſecretarius Papę

ſi nõ eſt prelatus. Oratores autem laici, ſiue nõ prælati ſedẽt ĩtra primam quadraturam in ſedibus illis humilioribus pro dominorum ſuorũ digni tate: ita ut digniores ſint propinquiores primis ſcamnis Papę. & ſi aderit aliquis magnus prĩceps ſedebit in ſcãno Diaconorum poſt oẽs Diaconos, ſi alias cõſueuit ſedere in ſuo ſcãno. alii inferiores Dñi laici inter uel poſt oratores nõ prelatos: ſecũdum eorum qualitatem. Cæteri uero ſacerdotes: & clerici: qui aderũt: ſtabũt poſt ſcamna prelatorum: ut poterunt.

Ordo rerum gerẽdarum in cõciliis. Cap. IIII.

Ordinem autem rerum agẽdarum ex antiquis cõciliis propter eorum uetuſtatem colligere nõ potuimus: niſi q̃tum ad ſeſſiones pertinet: in quibus diſcuſſa cõmuniter proponebãtur, & per uerbũ placet a patribus firmabãtur. Sed quoniam nouiſſimorũ cõciliorũ Cõſtãtiẽſis: & baſileeñ. res geſtę diligentiſſime annotatę fuerũt, & in ordine ſatis inter ſe cõgruunt: modum in illis ſeruatum perſtringemus. ſed defuit in Baſileeñ congregatione multitudinis in ſanctos Epiſcopos reuerẽtia, & ſuperabũdauit temeritas, atq; arrogãtia: quãdo nõ pluris fieret ſentẽtia optimi cuiuſq; antiſtitis q̃ minimi canonici, & id quod ad Epõs ſpectat, diffinire: & ſancire unuſquiſq; ſibi arrogaret. unde Eccleſiam Dei, quam imitari cõuenit, in diuturnam: & pernicioſam ſciſſuram adduxit. Ordinẽ igitur profecto illius cõcilii: & procedẽdi modum laudarem: ſi prelatis tantum: ut priſci uoluerũt: decernẽdi: & diffiniẽdi poteſtatem permiſiſſent. Sed abſtinebunt (ut arbitror) poſtea horũ exẽplo ab huiuſmodi nouitate, & bene ordinata idoneis miniſtris cõmittẽt. Modum igitur hũc ſeruabãt: qui abſente Pontifice nõ incompetẽter fortaſſe ſeruari poterit: ſi prelatis: ut diximus: relinquetur tantum ſtatuẽdi facultas.

De Cõſtãtienſi: & Baſileeñ cõciliis. Cap. V.

Primum omnes ad cõcilium uenientes ſiue ſuo: ſiue alieno nomine per curſores preordinatos deſcribebãtur. tum patres omnes per quatuor nationes diuidebant. Italicam, Germanicam, Gallicanam, & Hiſpaniẽſem. In Cõſtantienſi tamen ſynodo: quia Hiſpani cum ſuo Benedicto decimo tertio diu in contumacia perſiſtentes non affuerunt niſi in fine. Anglicana quartum locum obtinuit: quæ Baſileę cum Gallicana eſt cõnumerata. Ex nationibus pari ex unaquaq; numero quatuor conuentus creabant: quas ſacras deputationes uocitabãt: locis, uocabulis, & poteſtate diſcretas. nã ĩ prima fidei catholicę. ſecũda de pace populi Chriſtiani. tertia de reformatiõe Eccleſię. & in poſtrema de aliis emergẽtibus negociis agitabatur. Erãt cuiq; cõuẽtui ſeparata tribũalia: & loca: ĩ quibus cõuenirẽt ꝓprii magiſtratus, Preſidẽs qui cõcionẽ aduocaret, negotia ꝓponeret: & ſecũdũ maioris ptis ſñias cõcluderet. Promotor: qui tãq̃ curator publicus ĩgereret negotia: iſtaretq;: ut abſoluerent. Scriba qui geſta decretaq; publi-

cis documētis annotaret. Nūcius deide, ſiue apparitor: qui patres cōuoca ret, citaret, edicta ꝓponeret, & ſimilia. Cōueniebāt hęc collegia ter ī heb domadæ iiſdem horis in propriis prętoriis: ubi re diuina peracta rebus gerendis operam dabant. Et quatuor deinde ſacris deputationibus duo decim uirorum collegium eligebatur, terni ex unoquoq; conuentu: & na tione: uiri doctrina: & experientia clari: ad hos negocia omnia primum deferebantur: qui rebus mature digeſtis uel ea reſpuebant, uel ſi admittē da uidebantur: ad collegium, cui competerent, remittebāt: eratq; his po teſtas: cum aliquid graue inſtaret: cōuocare quatuor conuentus etiam ex tra ordinem. Cæterum, quæ a duodecim uirorum collegio ad quempiam ex quatuor conuentibus remittebantur: proponebantur per pręſidētem illius conuentus, neq; licebat illa die de propoſitis decernere: niſi res ma niſeſte celeritatem neceſſariā exigeret, quod maior deinde pars ſtatuiſſet ad alios tres conuentus deferebatur. eorum opinio cum rationibus: & ar gumentationibus utriuſq; partis. quod per tres conuentus approbatum erat: ad pręſidentem concilii publicis documentis deferebatur. qui ſtatu to die in generali congregatione de eą re referebat: neq; licebat pręſiden tem de aliqua re agere cum patribus in generali cōuentu: niſi prius de ea deliberatum (ſiue ut aiebant) concluſum fuiſſet per quatuor: aut ſaltē per tres deputationes. Demum ubi quicpiam a patribus approbatum erat in generali congregatione: quæ octauo quoq; die frequentabatur: in for mam decreti redactum in publica ſeſſione ritu ſolenni ſtatuebatur.

De generali congregatione in conciliis.

Generalis congregatio differt a publica ſeſſione. quod in illa res ſta tuendę per quatuor deputatiōes diſcuſſę approbabant̄ hoc modo. Vbi in ſacris deputationibus aliquid decernendum cenſebatur: pręſidens illa rum quiſq; in ſuo cōuentu id firmabat his uerbis. In nomine Sanctę Tri nitatis Patris: & Filii: & Spiritus Sancti. Ego concludo in talem ſenten tiam. idem fiebat deinde in generali congregatione. ubi uero pręſidēs cō cilii pręſidentium deputationum uota cognouerat: concludebat nomi ne totius concilii. Oportebat tamen illum concludere ſecundum pręſi dentium uota, his peractis cum res ita exigebat publica ſeſſio indiceba tur. In omnibus tamē ſupradictis: ſi Papa erit pręſens: ipſe erit rector, mo derator, ac diſpenſator. & deputationes, collegia, magiſtratus, & rerum omnium ordinem pro ſuo arbitrio conſtituet. Quæ ideo receſuimus: ut poſteri hinc capere poſſint, quæ res publicę magis expedire uidebuntur.

De publica ſeſſione: & ſacris precibus.

Publicę ſeſſiones his cerimoniis celebrari cōſueuerunt. Anteq̄ prima ſeſſio celebretur, indicitur omnibus conſiliariis triduanū ieiuniū, deide ſtatuta die Pontifex cū omnibus pręlatis: & aliis: qui intereſſe debent: ac

clero cum ſacra pompa:ſi placet,uenit ad locum concilii: ubi per ipſum Pontificem,uel alium prelatum cantatur miſſa de Sancto Spiritu:& fit Pontifici reuerentia per Cardinales,& omnes prelatos paratos.In aliis ſeſſionibus non ſolet ſemper cantari miſſa ſolennis ante;ſed Papa audita miſſa priuata uenit ad concilium cum pluuiali rubro:& mitra precioſa,& facta oratione ante altare aſcendit ad ſedem ſuam,& ſimiliter omnes alii ſedent in ſedibus prenominatis,& fit ei reuerentia a Cardinalibus cum ſuis cappis laneis:ſi prius non eſt facta,deinde duo ſeniores Diaconi accipiunt dalmaticas,& unus eorum ſtolam:& manipulum, quia eſt cantaturus Euangelium,ſubdiaconus etiam paratur,deinde accedunt ad Pontificem,& imponunt ei ſandalia,& dicitur pſalmus.Quã dilecta,Interim Cardinales:& alii prelati accipiunt paramenta ſibi conueniẽtia,omnes rubri coloris,omnibus indutis aliquantulum quieſcunt.Tunc ſilentio facto Diaconus a dextris ſurgens,alta uoce præfatur. Orate. Et mox tam Pontifex ſuper faldiſtorium ſibi paratum: ꝙ alii ſine mitra ĩ terra genuflexi dicendo orant uerſi ad altare,ſurgens deinde Pontifex ſolus:aliis proſtratis permanentibus,abſolute dicit hanc orationem in tono competenti uidelicet.Ad ſumus Domine Sancte Spiritus,ad ſumus quidem peccati ĩmanitate detenti,ſed in nomine tuo ſpecialiter aggregati:ueni ad nos:& eſto nobiſcũ,& dignare illabi cordibus noſtris.Doce nos quid agamus,quo gradiamur,& oſtende,quid efficere debeamus:ut te auxiliãte tibi complacere in omnibus ualeamus. eſto ſalus:& effector iudiciorum noſtrorum,qui ſolus cum Deo patre:& eius Filio nomẽ poſſides glorioſum:non patiaris perturbatores eſſe iuſticię.qui ſummam diligis ęquitatem. non in ſiniſtrum nos ignorantia trahat.non fauor inflectat.nõ acceptio munerum,uel perſonę corrumpat:ſed iunge nos efficaciter tibi ſolius tuę gratię dono:ut ſimus in unum:ſed in nullo aberremus a uero:quatenus in nomine tuo collecti ſic in cunctis teneamus cũ moderamine pietatis iuſticiam:ut hic a te in nullo diſſentiãt ſententia noſtra:& in futuro pro bene geſtis conſequamur premia ſempiterna.Qua finita oẽs reſpondeant.Amen.Finita oratione Diaconus a ſiniſtris ſurgens uerſus ad patres dicit:Erigite uos,& omnes ſurgunt.Et cãtores cantant Añas. Exaudi nos Domine:quoniam benigna eſt miſericordia tua ſecundũ multitudinem miſerationum tuarum reſpice nos Domine.Iterum Diaconus a dextris conuerſus ad patres dicit.Orate:& ſimiliter oẽs procumbũt: & aliquãtulũ orãt ſecrete.Surgẽs deinde Diaconus a ſiniſtris dicit: Erigite uos,& oẽs ſurgũt.Et Põtifex oĩbus ſtantibus detecto capite dicit orationem abſolute.Mẽtes noſtras quęſumus Dñe Paracletus, qui a te ꝓcedit, illuminet,& in oẽm:ſicut tuus promiſit filius:ĩducat ueritatẽ.Qui tecũ uiuit:& regnat in unitate eiuſdem.Qua finita iterum omnes genuflectunt, & fit litania:quæ per duos ex cãtoribus pronũciatur,& oẽs reſpondẽt,&

poſt uerſum illum:ut donum Apoſtolicum &c.ſurgens Pōtifex cum mitra benedicit ſynodo dicens. Vt hāc Sanctam ſynodū:& omnes gradus Eccleſiaſticos benedicere digneris. Et omnes reſpōdent. Te rogamus audi nos. Iterum dicit: Vt hāc Sanctam ſynodum,& omnes gradus Eccleſiaſticos benedicere:& regere digneris. ℟. Te rogamus audi nos. Et tertio Vt hanc Sanctam ſynodum:& omnes gradus Eccleſiaſticos benedicere, regere,& cōſeruare digneris. ℟. Te rogamus audi nos. Et procumbēte iterum Pontifice litania perficitur. Deinde ſurgunt omnes:& Pontifex uerſus ad altare ſine mitra dicit. Oremus: Diaconus a dextris. Flectamus genua,& Diaconus a ſiniſtris. leuate. Et Pōtifex. Da quęſumus Eccleſię tuę miſericors Deus:ut Spiritu Sancto congregata hoſtili nullatenus incurſione perturbetur. per &c. in unitate eiuſdem &c. Tum Diaconus petit benedictionem pro Euangelio,& imponitur a Pontifice incenſum more ſolito,& cantatur Euangelium competens rei:de qua agitur cum luminaribus:& cerimoniis conſuetis:& in fine Pontifex oſculatur librum,& incēſatur more conſueto. preſbyter Cardinalis paratus cū pluuiali ſeruit Pōtifici & de libro:& de nauicula incēſi: ac ſi Pōtifex celebraret. finito Euāgelio oēs ſedent,& Pōtifex patres hortatur uerbis cōueniētibus ad faciēda decreta aſſignās rationes cur ita ſit faciendū. deinde ſurgēs ſine mitra incipit hymnū. Veni Creator Spiritus. oēs genuflectūt,& ipſe ēt poſtq̄ inceperit genuflectit procumbens ſuper faldiſtoriū quouſq; primus uerſus perficiatur. Deinde oēs ſurgunt:& ſtant capitibus detectis cātores:& patres, ſi uolūt, pſequunt̄ hymnū. in fine Pōtifex dicit uerſ. Emitte Spūm tuū:& creabūtur. ℟. & renouabis faciē terrę. Et Pontifex. Oremus. Deus qui corda fideliū Sancti Spūs illuſtratione docuiſti:da nobis in eodē ſpū recta ſapere,& de eius ſemper cōſolatione gaudere. per. D. &c. in unitate eiuſdē &c. Demum duo cātores dicūt: Benedicamus dn̄o. ℟. Deo gratias. Quibus finitis Diaconus legit decreta faciēda,& rogat patres an iſta placeant: qui incipiēdo a ſūmo Pōtifice reſpōdēt placet, uel nō placet. & ꝓtonotarii Apoſtolici clerici camerę:& alii Tabularii rogati decreta notāt:& in publicā formā redigunt, quæ deinde bulla, ac ſigillo Apoſtolico muniūtur. Euāgelia mutātur in ſeſſionibus ſecūdū materias, quæ tractātur. Si Romāus Pōtifex nō adeſſet: pſidēs cōcilii paratus Cū ſandaliis: Diacono:& ſubdiacono oīa faceret: ut prędictū eſt, niſi ea quæ ad ſūmū Pontificē tantū ſpectant. Decreta legeret aliquis prelatus:& literę ſignētur bulla concilii. Decretis firmatis oēs deponūt Sacras ueſtes. & Tū reuertūtur domū queadmodū uenere. Si Papa eſt pręſens decreta intitulātur hoc modo. Martinus Epiſcopus ſeruus ſeruorū Dei Sacro approbāte cōcilio &c. ut in Conſtantieñ. Si autem abeſt Pōtifex. ſic ſcribitur: ut Baſileeñ. Sacroſancta generalis ſynodus Baſileenſis in Spiritu Sancto legitime cōgregata: generale cōciliū faciens:& uniuerſalē Eccleſiā repręſentās &c.

SACRARVM CERIMONIARVM SECTIO QVINTADECIMA.

De morte:& exequiis Reuerendiſſimorum Cardinaliũ. Cap.I.

QVONIAM Sacra Philoſophia ẽ aſſidua meditatio mortis:quia nihil omnino certius:q̃uis hora incerta ſit:decet ſũmos uiros ſemper paratos eſſe quo ad interiorem:& exteriorem hominem,ne improuiſi ab ultimo die opprimantur. Dũ igitur mente:& corpore ualebũt domini Cardinales,& alii prelati,& magni uiri Eccleſiaſtici (ſi ſapiant)rebus ſuis conſulant:& ultimam uoluntatem indulgente Pontifice legitimo firmabunt teſtamento. Quod ſi dũ ſanus erat quiſpiam,neglexit: ſaltem dum corpore languet, & mortem aduentare timet,id agere non pretermittat ſed cum recte anime ſue:familie:& ſuis heredibus proſpexerit:id precipue curet:ut ex numero Cardinalium executores eos deligat ſui teſtamenti:qui integritate,& auctoritate clari habeantur,qui familiam tueri:& legata, atq; relicta teſtatoris implere uelint,& poſſint. Cæterum qui ægrotanti aſſiſtent,ſi ille morbo preſſus eius rei non meminiſſet,curet diligenter:ut in tempore Eccleſiaſtica ſacramenta,non clam,ſed publice adminiſtrentur & dum in extremis laborare incipit,aduocent Executores:qui decedentem ſolitis officiis cõſolentur:& bonorum omnium deſcriptionem faciãt,eaq; fidis miniſtris: & in locis tutis cuſtodienda cõmittant. Executores in domo decedentis conuenientes,quæ ad ſalutem,ſeu conſolationem anime illius pertinent, in primis procurabunt,ordinabuntq;:ut uiri religioſi pſallentes,& orantes morientem circũſtent,adminiſtrationi:& cure domus preficiant aliquem ex ſuis:qui cum officialibus domus:familiam gubernet pacifice, & quiete:& neceſſaria prouideat. Indeq; ad deducendum funus, quæ opportuna ſunt,ſtatuant:& cõmittant,ſit etiam qui orationem funebrem meditetur. Cum autem languens Spiritum Creatori reddiderit: miniſtri depoſitũ ex lecto poſt morulam cadauere illud calida aqua lauent, barbam radant. mundetur:& ita curent opportunis remediis:ut corpus ſine fetore uſq; ad preſtitutum tempus reſeruari poſſit. Significent executoribus horam tranſitus:ut illi de hora funeris deliberare ualeant. Etiam deinde per curſores aliis Cardinalibus prelatis:& curialibus,atq; etiam collegiis:& cõuẽtibus Clericorum, ac religioſorum: quos funeri intereſſe uoluerint intimabunt. ¶ Sed nota:quod ante Sixti quarti tempora Cardinales non conſueuerunt ire ad domum Cardinalis defuncti,niſi executores tantum,mittebant autem familias ſuas,poſt ea tempora fere omnes interſunt quando uigilie dicuntur:non tamen ſequuntur funus,quid magis deceat:alii uiderint. Miniſtri Cardinalis defuncti:ut corpus mundauerint,illud ueſtiant omnibus quotidianis indumentis uſq; ad rochetum

inclusiue: deinde ornent eum ſacris ueſtibus: ac ſi miſſam eſſet celebraturus. Si eſt presbyter, aut Epiſcopus Cardinalis imponāt ſandalia, amictū, albam, cingulum, ſtolam, manipulum, tunicellam, dalmaticam, chirothecas, planetam, mitram ſimplicem, & annulos. Si uero eſſet Diaconus ſupra ſtolam tranſuerſam dalmaticam tantum imponerēt, & mitram ſimplicem in capite ea ſcilicet ornamenta quibus uteretur: ſi euangelium eēt dicturus. Et ita indutum deponant in terra ſuper aliquem pannum: ſiue tapete cum cereis ardentibus a capite, & a pedibus. ponent ſuper eius pectus Crucem aliquam, quam manibus teneat. Interea tota domus nudetur ornamentis omnibus. In maiori aula domus quaſi in medio paretur lectica ex tabulis: quę antea diſtendatur ſex palmis, latitudine decem, longitudine duodecim palmorum aut circa: & ſuper eam ponatur lectus ex lana ſiue pluma cum ceruicali lōgo, & magno pāno aliquo cooperiatur lectus, & lectica circa a lateribus. hinc inde ponātur ſcamna cum foraminibus: ut ibi ponantur ſex cinii: aut uiginti intortitia. Ad pedes lecti erit menſula cum mappa munda, & ſuper eam duo candelabra cum luminaribus, ſuper pellicium unum una ſtola cum pluuiali nigri coloris. Item uas cum aqua benedicta & aſperſorio, & thuribulum cum nauicella incenſi, & libellus pro dicendis orationibus. circum circa per totam aulam ponantur ſedilia pro Cardinalibus prælatis, & aliis curialibus: qui ueniunt ad honorandum defunctum. Familiares in iſtis uigiliis, & in deducendo funere non interſunt: quia non ſunt adhuc induti ueſte lugubri, habebunt tamen ſinguli nigrum biretum expenſis defuncti. Cum aderit hora preſtituta corpus defuncti ita ornatum: ut diximus: ponetur ſuper lectum in aula, & accendentur intorticia. Cardinales, prelati, & alii qui uenerunt ſedebunt circū circa. Religioſi per ſingula collegia, ſiue per ſingulos conuentus incipient uigilias: & primi dicent inuitatorium cum primo nocturno, & poſt reſponſorium tertię lectionis dignior ex eis indutus ſuperpellicio, ſtola & pluuiali ſtans apud mēſam ad pedes lecti dicit. Pater noſter, aſperget & incenſabit per circulum, & deinde ſequitur. Et ne nos inducas cum uerſ. & oratione conſuetis. Cum incipient cantare diſtribuentur cantantibus aliquę candelę, cum primum finierint aliqui ſequentur ſecundum: & deinde tertium nocturnum, & deinde laudes. & digniores: qui aderūt: incipient. Et ſi eſſent plura collegia, ſiue plures conuentus poterunt duo ſimul cantare unum nocturnum. Paretur interim feretrum ad portandum corpus, & quinquaginta aut ſexaginta ītorticia: quæ ante corpus per ſtabularios deferantur. Finitis uigiliis ponitur corpus ſuper feretrum: & religioſi ſuo ordine pręcedūt, deinde luminaria, poſtea corpus: quod per religioſos defertur, poſtremo ſequūtur prelati, & curiales. & cum peruenerint ad eccleſiam: ubi ſepelitur. finito officio omnes deſcendunt quiſq; ad ſuam. Hæc funeris deductio ſępe intermittitur propter uarias cauſas, & tunc factis

uigiliis in domo defuncti: diſcedunt omnes; & in nocte portatur corpus ad Eccleſiam per familiam cum aliquibus religioſis. Poſt hęc executores ſtatuunt diem: in quo exequiæ incohentur: & interim diſtribuunt pannum nigrum familię, prelatis quinq; cannas, capellanis quatuor, ſcutiferis tres, ſtabulariis duas cum dimidia. ordinant ut fiat pallium aureum pro lecto ſub campana, ſiue caſtro doloris, qđ fiet Ipſum caſtrũ doloris cum lectica, ſcamnis pro intorticiis, & banchis in quibus ſedeat familia. Item pingantur arma: ſuſpédanturq; circa Eccleſiam, Altare, & caſtrum. fiet cera ad ſufficientiam. conſuerunt eſſe ad ſex, uel octo milia librarum cerę. ſuſpendantur itorticia circumcirca in Eccleſia unius lanceę ſpacio inter ſe diſtantia. a lateribus lecti hinc inde: ſuper ſcamnis ponantur duodecim, aut decem & octo intorticia in quolibet latere. preficiantur aliqui qui teneant computum ceræ. & qui illam ſubminiſtrent diſtributoribus, alii qui curent: ut miſſę uere & ſuo ordine legãtur: & dent elemoſynam celebrantibus. Ordinent: qui Cardinalis primam, & qui ultimam miſſam ſit celebraturus. qui prælati intra nouenam celebrent: & aliæ miſſæ legantur. qđ cantores cum capella, cum paramentis, & libris opportũis ex palatio Apoſtolico adſint. qđ ibidem ſint quinq; pluuialia nigra cũ ſuis ſtolis: q̄ committatur quatuor Cardinalibus ut cum celebrante in fine miſſæ apud caſtrum doloris abſoluant: ut inferius dicemus. q̄ parentur quatuor ſcabella apud primas. & poſtremas columnas caſtri, & alia neceſſaria. Omnibus opportune diſpoſitis: ueſperi ante ſtatutam diem per curſores faciunt intimari Cardinalibus, prelatis, oratoribus, & officialibus curię: qđ in tali loco cras incipientur exequię bonę memorię Reuerendiſſimi Domini Cardinalis. N. & Reuerendiſſimus Dominus. A. celebrabit. & Dominus, uel Magiſter. B. faciet orationem. Mane deinde hora competenti Reuerendiſſimi Domini Cardinales conueniunt ad Eccleſiam. ſedebunt prope altare maius in ſedilibus pro eis preparatis: nudis tamen & ſi [illegible] aliquo panno. prælati & alii curiales ſedebunt in locis ſuis, familiares defuncti Cardinalis ſummo mane omnes nigris ueſtimentis induti: ſimul bini & bini ex domo defuncti ueniẽt ad Eccleſiam, duo curſores eos præcedent: & ſedebunt in banchis circa caſtrum doloris pro eis locatis. ſupra lectum: qui erit ſub caſtro doloris: erit pannus aureus cum inſignibus defuncti, & duo ceruicalia nigra, ad caput lecti & ad pedes duo pilei rubri ipſius defuncti. Hinc ĩde adſtabunt duo parafrenarii mortui Cardinalis: qui cum duobus flabellis factis cum inſignibus Cardinalis ex ſerico nigro uideantur abigere muſcas etiam ſi ſit tempus hyemale: qui ſedulo flabella placide monent. Omnibus paratis ĩcipitur miſſa pro defunctis. Et cum fuerit dicta prima collecta: clerici cerimoniarum incipiũt diſtribuere ceram Dñis Cardinalibus primum: tum oratoribus, & prelatis: ĩde familię defuncti, deinde officialibus curię, demum cęteris preſentibus tam

mulieribus q̃ uiris. Quę profecto diſpenſatio cerę, ſiue potius diſſipatio eſt ualde importuna, & tumultuoſa; & meo iudicio ſatis īconueniens. Nã ob ſtrepitum, & clamorem petentium, & rapientium cãdelas diuinum officium, & funebris oratio admodum conturbatur, anteq̃ incipiatur Euãgelium accenduntur dictę cãdelę: & per miniſtros tenentur accenſę uſq; ad finem miſſę. Finita miſſa poſt Requieſcãt in pace fit ſermo in laudẽ defuncti. & Cardinalis, qui celebrauit, dimiſſa plãeta accipit pluuiale, & ſedet cum mitra alba: dum fit ſermo. Illo finito iterum accenduntur candelę, & quatuor alii Cardinales: ſi mortuus erat Epiſcopus Cardinalis, Epiſcopi Cardinales: ſi tot numero fuerint pręſentes, & ſi deficiat numerus. preſbyteri ſupplent, Si uero mortuus erat preſbyter, ſiue Diaconus: quatuor preſbyteri Cardinales capiũt ſuperpelliciuni, amictum, ſtolam, pluuiale nigrum, & mitram albam in capite, & ſimul cum celebrãte uadunt ad caſtrum doloris hoc ordine. primo procedunt duo ex capellanis celebrantis cum ſuperpelliciis: unus defert thuribulum, & nauicellam, alius uas aquę benedictę cum aſperſorio. deinde duo alii cum candelabris, & luminaribus. Inde Subdiaconus paratus cum cruce. deide duo Cardinales iuniores parati. tum duo ſeniores parati. ultimo Cardinalis, qui celebrauit, & poſt eum Diaconus paratus, & alii ſui capellani cum ſuperpelliciis. unuſquiſq; Cardinalis habet ſecum unum capellãum cum ſuperpellicio: qui ſeruit ei de mitra, & aliquos ſcutiferos: qui ei aſſiſtũt: quorum unus defert cereum accenſum. Cum peruenerint ad caſtrum doloris: Subdiaconus cum cruce, & ceroferariis ponit ſe ad pedes lecti in medio extra caſtrũ tamen: poſt eum ſunt cantores. ad caput lecti ponit' in medio contra crucem faldiſtorium celebrantis, ſuper quod ille ſedet, & apud eum ſtat Diaconus euangelii: qui defert incẽſum, & aquam benedictam, & alii capellani. ſenior Cardinalis ponit ſe iuxta columnam ad humerum dextrum. ſecundus in dignitate iuxta columnam aſt pedem ſiniſtrum. Tertius Cardinalis ad humerum ſiniſtrum, ultimus ad pedem dextrum: & ibi aliquantulum quieſcunt. caput lecti figitur proximior pars altari: & pedes pars ꝓpinquior portæ Eccleſię. poſt morulam ſurgũt omnes depoſita mitra: & tenente librum uno ex capellanis celebrans cum Diacono incipit abſolutionem. Non intres in iudicium cum ſeruo tuo Domine: quia nullus apud te iuſtificabitur homo: niſi per te oĩum peccatorum ei tribuatur remiſſio. non eum ergo q̃s Dñe tua iudicia aliis ſententiis premant: quem tibi uera ſupplicatio fidei Chriſtianę commendet, ſed gratia tua illi ſuccurrente mereatur iudicium euadere ultionis ęternæ. qui dum uiueret inſignitus eſt ſignaculo ſanctę trinitatis per Chriſtum Dñm noſtrum Amen. Finita oratione Cardinales omnes ſedent cum mitra: & cantores cantãt primum reſponſorium. Subuenite &c̃. Anteq̃ finiatur reſponſorium: Diaconus cum deferentibus incenſum, & aquã bñdictam accedit ad ſeniorem

Cardinalem ad humerum dextrum ſedentem.& cum cãtatur Requiẽ ęter nam: clericus cerimoniarũ accipit thuribulũ & nauicellam, & accedit ad ipſum ſeniorem Cardinalẽ, & offert thuribulũ, Diacono uero nauicellã, Cardinalis imponit incenſum in thuribulo dicens. Ab illo bñdicaris &c. Deinde cũ cantores cantant Kyrieeleiſon: ſurgunt oẽs ſine mitra, & ipſe primus Cardinalis dicit uoce cõpetenti Pater noſter. Et mox capit aſperſoriũ de manu Diaconi: & circuit lectũ aſpergẽs illum aqua bñdicta. Diaconus interim eleuat a manu dextra fimbriã pluuialis. cũ uero Cardinalis tranſit ante alios Cardinales ibi aſtantes: facit unicuiq; reuerentiã inclinãdo caput, & idem ẽt facit Cruci: Diaconus uero qui ſimul pergit genu flectit: facto circuitu reddit aſperſoriũ Diacono, & de eius mãu capit thuribulum, & ſimili mõ incenſat circũ circa inclinando ſe Cardinalibus, & Cruci. Vt aũt cõpleuit gyrum reddit thuribulũ Diacono & reuertitur ad locũ ſuum. Diaconus qñ dat aliquid Cardinali, uel recipit ab eo: oſculať eius manũ Cardinalis ſtans in loco ſuo uoce cõpetenti. tenente librũ ante ipſum Diacono: dicit. Et ne nos ĩducas &c. ℟. ſed libera &c. uerſ. A porta inferi. ℟. Erue Dñe aĩam eius. uerſ. Requieſcãt in pace. ℟. Amen. uerſ. Dñe exaudi orõnem meam. ℟. Et clamor meus ad te ueniat. uerſ. Dñs uobiſcũ. ℟. Et cum ſpũ tuo. Oremus. Deus cui oĩa uiuunt, & cui nõ pereunt moriẽdo corpora noſtra, ſed mutanť in melius: te ſupplices deprecamur ut ſuſcipi iubeas aĩam famuli tui. N. per manus ſanctorũ Angelorum deducendam in ſinũ amici tui Abraæ patriarchę reſuſcitandam in nouiſſimo iudicii magni die, & quicquid uitiorũ fallente Diabolo ꝯtraxit: tu pius & miſericors abluas indulgendo per Chriſtũ Dñm noſtrum. ℟. Amen.

Finita oratione Cardinales ſedent & chorus cantat rñſorium. Qui Lazarũ reſuſcitaſti a monumẽto fętidum tu eis Dñe dona requiem, & locũ indulgẽtię. uerſ. Qui uenturus es iudicare uiuos, & mortuos, & ſeculum ꝑ ignem. Tu eis &c. Requiẽ ęternã &c. Tu eis &c. Kyrieeleiſon. Diaconus interim cum portantibus incenſum & aquam benedictam accedit ad ſecundum Cardinalem apud ſiniſtrum pedem. Et cum dicitur Requiem imponitur incenſum, ad Kyrieeleiſon ſurgunt omnes, & deinde ipſe ſecundus Cardinalis dicit Pater noſter. aſpergit & incenſat ut primus, & reuerſus ad locum ſuum dicit. Et ne nos &c. ℟. Sed libera nos &c. A porta inferi. ℟. Erue Domine animam eius. uerſ. Requieſcat in pace. ℟. Amen. uerſ. Domine exaudi orationem meam. ℟. Et clamor &c. uerſ. Dominus uobiſcum. ℟. Et cum ſpiritu tuo. Oremus. Fac quęſumus Dñe hanc cum famulo tuo. N. defuncto miſericordiam: ut factorum ſuorum in pęnis nõ recipiat uicem, qui tuam in uotis tenuit uoluntatem: ut ſicut hic eum uera fides iũxit fidelium turmis: ita eum illic aſſociet Angelicis choris ꝑ Chriſtum Dominum noſtrum. ℟. Amen. Finita oratione ſedent Cardinales cum mitra: & chorus cantat reſponſorium. Domine quando ueneris iu

dicare terram: ubi me abſcõdam a uultu irę tuæ: quia peccaui nimis in uita mea. uerſ. Commiſſa mea paueſco, & ante te erubeſco, dum ueneris iudicare, noli me condemnare. Quia peccaui &c. Requiem &c. Quia peccaui &c. Kyrieeleiſon. ter. Interim Diaconus cum ſociis accedit ad tertiũ Cardinalem apud ſiniſtrum humerum ſedentem: & in tempore ponitur incenſum. Et ad Kyrieeleiſon omnes ſurgunt ut ſupra. Et ipſe tertius Cardinalis dicit Pater noſter, aſpergit & incenſat ut alii &: reuerſus ad locum ſuũ dicit. Et ne nos inducas ℟. Sed libera &c. uerſ. A porta inferi. ℟. Erue Domine animã eius. uerſ. Requieſcant in pace. ℟. Amen. uerſ. Domine exaudi &c. ℟. Et clamor &c. uerſ. Dñs uobiſcum. ℟. Et cum ſpiritu tuo. Oremus.

Inclina Domine aurem tuam ad preces noſtras: quibus miſericordiam tuam ſupplices deprecamur: ut animam famuli tui. N. quam de hoc ſeculo migrare iuſſiſti in pacis: ac lucis regione conſtituas, & ſanctorum tuorum iubeas eſſe conſortem. per Chriſtum Dominum noſtrum Amen.

Oratione completa ſedent Cardinales: chorus cantat. ℟. Ne recorderis Domine peccata mea dum ueneris iudicare ſeculum per ignem. uerſ. Dirige Domine Deus meus in conſpectu tuo uiam meam. dum ueneris. &c. Requiem &c. Dum ueneris &c. Kyrieeleiſon. Chriſte. Kyrie. Interim Diaconus cum ſociis accedit ad ultimum Cardinalem apud dextrum pedem: & in tempore imponitur incenſum ſurgunt ad Kyrieeleiſon. Et ipſe Cardinalis quartus dicit. Et ne nos &c. ℟. Sed libera &c. uer. A porta inferi. ℟. Erue Domine animam eius. uerſ. Requieſcat in pace. ℟. Amen. uerſ. Dominus uobiſcum. ℟. Et cum ſpiritu tuo. Oremus.

Abſolue quęſumus Domine animam famuli tui. N. ab omni uinculo delictorum: ut in reſurrectionis gloria inter ſanctos & electos tuos reſuſcitatus reſpiret per Chriſtum Dominum noſtrum. ℟. Amen.

His finitis ſedent: & chorus cantat Libera me Domine de morte æterna in die illa tremenda: quãdo cęli mouendi ſunt, & terra: dum ueneris iudicare ſeculum per ignem. uerſ. tremens factus ſum ego: & timeo dum diſcuſſio uenerit: atq; uentura ira. Quando cęli &c. uerſ. Dies illa dies iræ calamitatis & miſeriæ dies magna, & amara ualde. Dum ueneris &c. Requiem eternam &c. Libera &c. Kyrieeleiſon. Chriſteeſ. Kyrieeſ. Interim Diaconus cum ſociis accedit ad Cardinalem: qui celebrauit ſedentem ad caput, & in temporr imponitur incenſum ad Kyrieeſ. ſurgunt Cardinales ſine mitra, & qui celebrauit dicit Pater noſter, aſpergit, & incẽſat: ut fecerũt alii quatuor: & reuerſus ad locum ſuum ſtans dicit. Et ne nos. &c. ℟. Sed libera &c. uerſ. A porta inferi. ℟. Erue Domine animam eius. uerſ. Requieſcãt in pace. ℟. Amẽ. uerſ. Dominus uobiſcum. ℟. Et cum ſpũ tuo. Oremus.

Abſolue quęſumus Domine animam famuli tui. N. ut defunctus ſeculo tibi uiuat, & quę per fragilitatem carnis humana conuerſatione cõmiſit, tu uenia miſericordiſſimæ pietatis tuæ abſterge. Per Chriſtum Do

minum noſtrum.℟.Amen.Deinde dicit idem Cardinalis Requiem ęternam dona ei Domine.℟.Et lux perpetua luceat ei.Et in fine duo cantores dicunt Requieſcat in pace.℟.Amen.

His completis omnes ordine: quo uenerant reuertātur ad loca:ubi acceperant paramenta, & exuunt ſacras ueſtes.Alii autē Cardinales & prælati dum hęc fiunt circa caſtrum doloris: remanent ſedentes in locis ſuis expectantes finem.Demum omnes diſcedunt ad ſuas habitationes.

In prima, & nona die:quę eſt ultima:in qua fiunt eędem cerimoniæ:niſi qđ in ultima non fit ſermo: Conſueuerunt legi in Eccleſia ubi fiūt exequię centum quinquaginta miſſę,& datur per eleemoſyna cuiq; celebranti unus groſſus Papalis, & duę paruę candelę. Aliis ſeptem diebus intra nouenam dicuntur centum miſſę quolibet die.& hora competenti cantatur miſſa pro defunctis per aliquem Epiſcopum. & familia defuncti adeſt ſedens in loco ſuo. Interea non accenduntur circa Eccleſiam, ſed ſuper ſcamnis a lateribus lecti, & nouem ſupra caſtrum doloris ſine aliis candelis. Cardinales non ueniunt.diſtribuitur cera celebranti, & miniſtris,clericis ſiue religioſis illius Eccleſiæ, familię defuncti & aliis:qui adſunt. Apud ſepulchrum uero ubi iacet corpus quotidie ponuntur duo intorticia quę ardent dum diuina celebrantur. Finita miſſa intra nouenam prçlatus qui celebrabit, deponit planetam & accipit pluuiale & mitram, & prçcedente Subdiacono cum cruce, ceroferariis, incenſo & aqua benedicta uadit ad caſtrum doloris.Eum ſequuntur Diaconus & alii miniſtri altaris.Religioſi autem ſiue clerici Eccleſię diſponunt ſe circa caſtrum: Subdiaconus cum Cruce & ceroferariis ad pedes. prçlatus uero ſtans ad caput in medio ſine mitra abſolute incipit. Non intres in iudicium ut ſupra.Et in fine chorus cantat primum Reſponſorium. Et poſt Kyrieeleiſon.prçlatus ſine mitra dicit.Pater noſter. Aſpergit & incenſat per circuitum: ut ſupra diximus de Cardinalibus. Et deinde ſtans in loco ſuo dicit, & ne nos inducas &c̄.cum aliis uerſiculis & prima oratione in fine cuius dicit.Requiem ęternam dona ei Domine.Reſpon.Et lux perpetua luceat ei. Et chorus dicit. Requieſcat in pace. Et ſic reuertitur ad ſe exuendum.In ſecunda die dicitur ſecundum Reſponſorium. Et ſecunda oratio, & ſic deinceps. Et cum finierint reincipitur a primo.

In nona die fit omnino: ut in prima:niſi qđ non fit ſermo. Cantatur miſſa per Cardinalem, & per Cardinales fit abſolutio apud caſtrum doloris. A die uero quo eſt ſepultum corpus uſquequo incipiantur exequiæ conſueuerunt in ea Eccleſia celebrari aliquot miſſę ꝑ defunctis nō tamē per prçlatos.& fiūt ad partem ibi aliquot eleemoſynæ ꝓpter hoc. Familia uero defuncti ſolet per quadraginta dies ſuſtentari in eius domo,& tandem unicuiq; redditur aliquod prçmium. uel ſecundum taxationem a domino factam:uel ut executores cenſuerint habita ratione ſer

uitii, temporis: & qualitatis.

De ægrotatione, morte, & exequiis Romani Pontificis. Cap. II.

Romanus Pontifex: & ſi mortales omnes dignitate: & auctoritate pcellit: omniaq; in terris ligare: & ſoluere queat: fati tamen extremam neceſſitatem ſoluere nequaq̃ poteſt. Non eſt diſcipulus ſupra magiſtrum: nec ſeruus maior Domino ſuo. Filio ſuo non pepercit Deus: quem mori uoluit: ut hominem a perpetua morte liberaret: utq; omnes agnoſcerent neminem a corporali morte omnino eſſe imunem. Cogitet ſummus Pontifex (& ſi omnium ſit maximus) ſe tamen eſſe mortalē, & elogium illud quod inter ſolennia coronationis ſuę decantari ſolet ſedulo memoria repetat. Pater Sancte Sic tranſit gloria mundi, omnis caro fenum, & omnis gloria eius tanq̃ flos agri. Sit igitur ſemper Pontifex paratus: ut bonus paſtor, ſolertiſſimus Vicarius: & diligentiſſimus uillicus rationem reddere Domino ſuę adminiſtrationis: & cupiens diſſolui: & eſſe cum Chriſto. cum Martino Turonenſi clamet: & dicat. Domine ſi adhuc populo tuo ſum neceſſarius: non recuſo laborem: fiat uoluntas tua: curetq; eo maiori ſtudio quo cæteris omnibus prçeſt: ut ultimum actum: quo ſolo coronari electi ſolent, cum laude perficiat. Quod ſi forte non agnoſceret: dum ęgrotat: morbi periculum: medici qui illius curam gerunt: cum de eius ſalute dubitare cęperint prudentibus uerbis eum admoneāt ſemotis arbitris: hortenturq; ad ea peragenda, quæ ad animæ ſuę ſalutē pertinent: polliceantur ſe oēs ſtudio acturos, quæ ſpectāt ad corporis ſanitatē aperiant eidē confeſſori Pontificis: qui uerbis apertioribus ſecrete tamē: & cum ſũma reuerētia: & charitate moneat Pōtificē i quo ſit diſcrimine: hortetur: ut uolūtati diuinę nō iuitus adhęreat, cogitet quē locũ teneat: oporteretq;: ut alios pricipes uerbo: & exemplo ad uiā ſalutis deducat. Pōtifex ſua ſponte, qđ melius erit: uel ſaltem his monitionibus excitatus cũ ultimũ diē appropinquare cognouerit, primũ peccata ſua cōfeſſori diligētiſſime cōfiteatur, petatq; ab eo plenariam indulgentiā. deinde tēpore cōgruo iubeat ad ſe uocari platos domeſticos: & pricipales familię ſuę, & preſente ſacratiſſimo Chriſti corpore primum confiteatur: & catholicam fidem quam affirmet ſe ſemper inconcuſſe, & firmiter tenuiſſe: & in ea uelle uiuere, & mori: cum Deo placuerit. Tum petat ueniam ab omnibus: ſi quem forte iniuſte offenderit, largiatur eis aliquas gratias ſpirituales: roget: ut orent Deum pro anima ſua, & petat a ſacriſta uel ab aliis prçlatis: ut tunc ſacratiſſimum uiaticum recipiat: ut cum tempus eis uidebitur, alia Eccleſię ſacramenta ſibi adminiſtrent. Conuocet poſt hęc: dũ ſenſus integri ſunt: Sacrum Cardinaliũ ſenatum: profiteatur

iterū catholicā fidē.petat ueniam ſi in ſua adminiſtratione quępiā iniuſte offenderit.Roget:ut orent pro anima ſua,cōmendet eis Eccleſiam Dei: & hortetur in electione ſucceſſoris diligentes ſint:& unanimes,& talem Eligant:qui Chriſtianos uberius:q̄ ipſe pauerit:qui paſci nouerit,& ſi ei uidebitur nominet unū,uel plures:quos ſuo iudicio magis idoneos arbitretur.Aperiat etiam eis debita:& credita:ſi qua ſunt:& ſimiliter ſcripturas,pecunias,& gēmas,ac precioſa quęq; manifeſtet,condat teſtamētū ſuum:ſi uult:& eligat ſepulturam.Demum cōmendet Senatui familiam: & attinentes ſuos,& gratias ſpirituales:quas uoluerint eis largiatur,eoſq; cum ſua benedictione dimittat.Huiuſmodi ultimum cum fratribus ſuis ſermonem(ut audiuimus.)Nicolaus quītus noſtro tempore habuit,& quod ipſi uidimus,Pius ſecundus.Hic etiam in uigilia Aſſumptionis beatę Virginis cū pridie de ſacramento altaris cōmunicatus fuiſſet:& cum domeſticis:inter quos minimus eram,quę ſuperius cōuenire diximus, peregiſſet.Sacrum collegium ad ſe poſt Veſperas conuocari iuſſit,patreſq; longo:& dulci ſermone q̄q̄ morti proximus.(Nam ſecunda noctis hora expirauit)allocutus eſt.Vidimus Cardinales omnes abūde lachrymantes cubiculo languentis exire.Et ultra ſupradicta omni ſtudio hortatus eſt Senatum:ut expeditionem contra Turcas ob quam rem ipſe Anconam ſe contulerat,proſequerentur. Poſt hęc Cardinales:ut cognouerint Pontificem in extremis laborare,tres delegibunt ex collegio unum uidelicet de quolibet ordine:qui ſimul cum camerario inuentarium faciant de omnibus bonis,quæ ſunt in Palatio Apoſtolico,& illa reponāt in loco tuto ſub bona cuſtodia.Quæ uero ad Sacriſtam pertinent:reuideāt: & dimittant apud Sacriſtam,quoniam eſt officium perpetuum.Deinde prouideant Cardinales:ſi in urbe moritur Pontifex:ne tumultus aliquis concitetur.Aduocent:& intromittant prudenter:& in tempore Eccleſiaſticam militiam,& eam diſponant per ciuitatem in locis opportunis,prouideant etiam prouinciis Eccleſię mittendo cōmiſſarios uiros graues,& prudentes.Pontifice uero Animā agente,aliquis ex prelatis domeſticis ei adſtet:& crucem inſpiciendam,oſculandamq; illi crebro offerat:redigatq; ei ad memoriam paſſionem Chriſti.Cubicularii adſtent cum diligentia miniſtrantes neceſſaria.Sacriſta in tempore extremam unctionē: & cōmendationem animę faciat:prout in ordinario.Pęnitentiarii uero circūſtent.legant pſalmos pęnitentiales:paſſionem Chriſti:& alias deuotas orationes:dum adhuc expirat. Poſtq̄ uero ſpiritum Creatori reddiderit legant officium mortuorum.Cardinales uero debent mox narrare: & ſinguli abſoluere Defunctum Pontificem dicentes unum reſponſoriū cum ſuis uerſiculis:& orationē pro defunctis uidelicet.Deus qui īter Ap̄licos,&c.Et ut quiſq; abſoluit:diſcedit.cubicularii autem parent aquā calidā cū herbis odoriferis:& fratres plūbatores lauent eius corpus,tōſor

radat barbã.Interim lauet̃ corpus cũ optimo uino albo aromatizato:& calido:& loca ſpumãtia impleãtur aromatibus mirrha:& aloes.nares:& aures impleãtur muſco,& demũ bene fricent̃ manus,& totũ corpus balſamo:quod cubicularii:& ſacriſta ſubminiſtrabũt.Poſt hęc pęnitẽtiarii induãt eũ cõmunes ueſtes uſq; ad rochetũ.deinde ſacras:ac ſi eſſet celebraturus incipiendo a ſandalis uſq; ad mitram ſimplicem:tum & ãnulo cum fanone,pallio,ſpinulis:& omnibus ornamẽtis.paramẽta erunt rubri coloris.ponent ĩde corpus ita ornatũ ſuper feretrum:ſiue lecticam coopertã aureo panno cum Põtificis:& Eccleſię armis:& ſubtus caput ceruical ex panno aureo,& ad pedes duo alii ſimiles:ſuper quibus erunt duo pilei Põtificales.Corpus lauabitur:& ornabitur in camera ſecreta:& ornamentũ ponetur in lectica:ſiue feretro in camera papagalli.Et ibi uſq; ad Diẽ:ſi Pontifex in nocte morietur:pęnitentiarii uigilantes:& pſallentes cuſtodient corpus,& habebunt expenſas:& omnia neceſſaria a palatio.Deinde hora competenti pręcedente ſubdiacono Apoſtolico cum cruce:& cũ cappa ſua obſcuri coloris uidelicet uiolacea.Cantores capellę cantabũt Sub uenite,& penitentiatii portabunt corpus ad capellãm maiorem.portabuntur ante corpus uiginti ſex aut uiginti octo intorticia accenſa per ſcutiferos defuncti.Reliquum familię ſequetur.cantores:& pęnitẽtiarii cãtabũt Veſperas:& uigilias pro defunctis quouſq; ueniãt alii religioſi. Et nota quod camerarius:ſi non eſt Cardinalis, debet omnibus dum fiũt perſonaliter intereſſe.Si uero eſt Cardinalis:non ipſe,ſed uicecamerarius intererit.Collegia clericorum,& conuentus religioſorum:ut uenerint cantant uigilias:aſpergunt:& incenſant corpus:& abſoluunt:ut in exequiis Cardinalium diximus.Poſtq̃ omnes abſoluerint deducunt funus ad Eccleſiam Sancti Petri,& ibi ponitur corpus in medio Eccleſię,præferuntur multa intorticia:& familia ſequitur.finito officio remanet ibi corpus per biduum,aut triduum:ut populus poſſit illum uiſitare:& oſculari manum.In nocte reponitur in capella maiori:& tandem noctu ſepelitur:interdum uigilię per collegia:& conuentus non cantantur,ſed per canonicos beati Petri defertur corpus ad Eccleſiam cum capitulo:& familia.Interim parantur exequię.erigitur caſtrum doloris cum lecto:& alia fiunt,quæ in exequiis Cardinalium ſupra notauimus.Sed largius:& abundantius.familiares Papę,officiales curię:& urbis officiales ſi Romę fit,ueſtiuntur pãno nigro:ut in libris camerę Apoſtolicę plenius apparet:ad quos uos remittimus.fiunt large Eleemoſynę pro anima Pontificis religioſis uiris:& mulieribus per camerarium,& theſaurarium:& maxime ſi camera eſt diues.In prima die exequiarũ legunt̃ ducẽtę miſſę cũ eleemoſyna.Miſſam ſolẽnẽ cãtabit prior Epoꝝ Cardinaliũ,fit ſermo de laudibus Põtificis:& ĩ fine fiũt abſolutiões a ſenioribus:ut in exequiis Cardinaliũ ſcriptũ ẽ.Accenduntur eodẽ die intorticia multa circũcirca

in Eccleſia:& candelę ſupra caſtrum doloris,& idẽ fit in die nono.miſſam tunc cãtat ſub prior Eporum Cardinaliũ.Intra nouenã quotidie aliquis Cardinaliũ celebrat incipiẽdo a ſenioribus poſt ſubpriorẽ Eporũ:& legũtur Cẽtum miſſę.Intorticia circa Eccleſiã:& ſupra caſtrũ doloris nõ accedũtur.Reliqua fiunt:ut in primo,& nono die.Diſtributio cerę fit quotidie Cardinalibus.ꝑlatis,familię,curialibus,& aliis:qui aderũt:& quotidie fiunt abſolutiones a Cardinalibus in fine miſſę circa caſtrum doloris.Quotidie poſt miſſam conueniunt Cardinales in loco congruo conſulentes de rebus Eccleſię:& ordinantes cõclaue. Nona die poſt miſſam de defunctis cantatur miſſa de Spiritu Sancto,& fit ſermo exhortatorius ad electionem Pontificis.

De ſignificatiõe mortis eius ꝑ collegiũ,Et de ſtilo ſcribendi. Cap.III.

Mortuo Pontifice Collegiũ id literis ſuis prĩcipibus:& maximis ꝑlatis ſignificat,utiť in ſcribẽdo ſtilo Apoſtolico filios:& fratres illos appellãs:quos Põtifex ita uocat,& ſingulares ſingulariter ſalutat:& alloquiť.

De bullis plumbatorũ per uicecãcellariũ frangendis. Cap.IIII.

Vicecancellarius:ut primũ Pontifex expirauit,bullas:quibus literæ Apoſtolicę ſignari conſueuerũt:a plũbatoribus accipit,& partẽ illam in qua literę cũ nomine Põtificis inſcriptę ſunt publice:& corã pluribus ꝑ ipſos plumbatores frangit,& ad ſignãdum omnino ineptas reddit. Aliã uero partem in qua Apoſtolorum capita ſunt ſculpta lineo pãniculo inuolutam alligatam:& ſigillo ſuo ſignatam camerario tradit:& diligẽtiſſime curat ne aliquę literę ſignari poſſint poſt Pontificis obitum.

Officium miſſę Apoſtolica ſede uacante.Introitus.

Suſcitabo mihi ſacerdotẽ fidelẽ:qui iuxta cor meũ:& animã meã fuerit:& ędificabo ei domũ fidelem,& ambulabit corã Chriſto meo cunctis diebus.uerſ.ut ſedeat cum principibus:& glorię ſolium teneat.Dñi enim ſunt Cardines terrę:& poſuit ſuper eos orbẽ.Gloria patri.Sicut erat &c.

Oratio.

Supplici Dñe humilitate depoſcimus:ut Sacroſanctę Romanę Eccleſię concedat Pontificẽ illum tua imenſa pietas:qui & pio in nos ſtudio ſemper tibi placitus:& tuo populo pro ſalubri regimine ſit aſſidue ad gloriam tui nominis uenerandus Per Dominum noſtrum &c.

Lectio Epiſtolę beati Pauli Apoſtoli ad Hebręos.

Fratres adeamus ad thronũ gratię eius:ut miſericordiã ꝯſequamur,& gratiã inueniamus in auxilio opportuno.Omnis nãq; Põtifex ex hoibus aſſumptus ꝓ hominibus cõſtituiť in his,quę ſunt ad Deũ:ut offerat dona & ſacrificia ꝓ peccatis:qui cõdolere poſſit his,qui ignorant,& errãt:qm̃ & ipſe circundatus eſt infirmitate.Et propterea debet:& quemadmodum pro populo,ita & ꝓ ſemetipſo offerre pro peccatis.Nec quiſq̃ ſumit ſibi honorẽ niſi qui uocatur a Deo tãq̃ Aaron.Sicutq; Chriſtus nõ ſemetipm

clarificauit:ut Pontifex fieret,ſed qui locutus eſt ad eum,Ego hodie genui te,quemadmodum & in alio loco dicit. Tu es ſacerdos ſecundum ordinem Melchiſedech.Qui in diebus carnis ſuę preces,ſupplicatiõeſq; ad eum:qui poſſit eum ſaluum facere a morte cum clamore ualido:& lachrymis offerens exauditus eſt pro ſui reuerentia.G.R.Pontifex ſacerdos magnus inter fratres ſuos: ſuper cuius caput fuſum ẽ unctionis oleum:& cuius manus in ſacerdotio conſecratę ſunt,ueſtituſq; eſt ſanctis ueſtibus debuit per omnia fratribus ſimilari.uerſ.ut miſericors fieret:& fidelis Pontifex ad deum:ut repropiciaret debita populi.Alleluia.uerſ.Sacerdos ſit Sanctus :ſicut ego ſum Dominus:qui ſanctifico uos.Alleluia.

Tractus in ſeptuageſima.

Erunt Filii Iacob ſicut a principio,& cetus eius coram me permanebit.uerſ.Et erit dux eius ex eo,& prĩceps de medio eius producetur. uerſ. Et applicabo eum:& accedet ad me.uerſ.Quis enĩ iſte eſt:qui applicet cor ſuum:& appropinquet mihi ait dominus.uerſ.Et eritis mihi in populũ, & ego uobis in Deum.

Euangelium.Secundum Ioannem.

In illo tẽpore dixit Ieſus diſcipulis ſuis.Si diligitis me mãdata mea ſeruate:& ego rogabo patrẽ:& aliũ Paracletũ dabit uobis :ut maneat uobiſcum in ęternum:ſpiritum ueritatis:quem mũdus nõ poteſt accipere,quia non uidet eum,nec ſcit eum. Vos autem cognoſcetis eum:quia apud uos manebit ,&in uobis erit.Non relinquam uos orphanos.ueniam ad uos. adhuc modicum:& mundus iam me non uidet. Vos autem uidebitis me: quia ego uiuo:& uos uiuitis.

Offertorium.

Non participent ſancta donec exurgat Põtifex ĩ oſtẽſiõe:& ueritate.

Secreta.

Tuę nobis Domine habundantia pietatis ĩdulgeat:ut ſacra munera : quę tibi reuerenter offerimus gratum maieſtati tuę Pontifice ſanctę Matris Eccleſię regimini pręeſſe gaudeamus.Per.D.N.Ieſum Chriſtum.

Cõmunio.

Veſte Sancta utetur Pontifex: qui fuerit cõſtitutus:& qui ingrediebatur tabernaculum teſtimonii:ut miniſtret in ſanctuario.

Oratio poſt cõmunionem.

Precioſi corporis:& ſanguinis tui nos Domine ſacramento refectos mirifica tuę gratia maieſtatis de illius ſummi Pontificis aſſumptione lętificet:qui & plebem tuam uirtutibus inſtruat,& fidelium mentes ſpiritualium aromatum odore perfundat.Per Chriſtũ dñm noſtrum.Amen.

SACRARVM CERIMONIARVM

PRAEFATIO IN SECVNDVM CERIMONIARVM ROMANAE ECCLESIAE LIBRVM.

m Axima mihi pars operis abſoluta uideri poterat, cũ Romani Põtificis auguſtiſſimam nominationem: cum ritus, ac cerimonias tanta religione obſeruari ſolitas priore libro peregi. Quin etiam Imperatoris, ac Principum excipiendi ratio addita. Diuorũ noſtrorum Apotheoſes. celebres illę Eulogię. Sacroſanctorũ Cardinalium allectio. Conciliorum uſus. deducendi Pontificis ſolennis, ac frequens põpa. Iuſta demum Cardinalibus, ac Pontifici perſoluenda Coronidem nõ ſolum uni libro, ſed toti plane operi imponebant. Quid.n. Amplius quiſq̃: aut maius optare poterat? Sed conſulendum etiam curioſis fuit: & quando multa adhuc nobis longo uſu probata ſupererãt ſcitu haud indigna: nõ neglexi mus hanc etiam partẽ, quæ religionẽ ipſam pręcipue tangeret: neq; ſolum attingeret, ſed myſticas illas ſpecies in ſacris obſeruatas omnino referet. Agetur a nobis igitur hoc altero: qui ſequitur libro, quo ritu, qua pietate in ſacris Pontifex Maximus utatur. Qui dies illi peculiares: quibus etiam diuis operetur: ut his etiam, qui ea cotidie ſpectãt: ac tractant: non ingrata futura ſint: dum legẽt. erit & illud ex ipſa lectione emolumenti, ut ſi quis forte ſpectauerit: & quædam interim obliuioni mandauerit: habeat hac in parte unde ſubſidium petere poſſit: & omnia uelut illuſtri monimẽto poſita ſtatim recognoſcat. nam his: qui nunq̃ interfuere tanto gratiora, ac iucundiora fore arbitramur: quanto res ipſa maior, ac tota religiõis, pietatiſq; noſtrę ſit. Legãt igitur libẽter iſta omnes, & cum a ſuperioris libri lectiõe fatigatus animus fuerit: ſecedat ueluti in pratum hoc ſecundi libri: quem nos: ut reliqua ad uſum, uoluptatẽq; omnium primi concinnauimus. neq;. n. īuidimus, quod pleriq; omnes faciunt utilitatem hanc publicam mortalibus. aut ſoli ſapere hac in re uoluimus. utinam occaſio nobis eſſet data iſta maturius Edendi. ſed quando hoc potiſſimum tempore emiſimus, habeant ſaltem illã mihi gratiã: qui primi iſtęc legent: ut ornatum maiorẽ a nobis non requirant res ipſas nuda, ac ſimplici oratione prodentibus. alioqui cum multa noua noſtrorumq; temporum plane eſſent: uerbis obſoletioribus, atq; uſitatis, ut ab omnibus intelligi plenius poſſent: utendum fuit. bene uale.

SACRARVM CERIMONIARVM ROMANAE ECCLESIAE. LIBER SECVNDVS

DE PRIMA DOMINICA ADVENTVS DOMINI. Cap.I.

P RIMA DOMINICA DE ADVENTV Conſueuit celebrare camerarius Sanctiſſimi Dñi noſtri Papæ; ſi non eſt Cardinalis. Si uero eſt Cardinalis; celebrat uicecamerarius; ſi eſt Epiſcopus; Q đ ſi non eſt Epiſcopus: aliquis ex primis aſſiſtentibus Papæ celebrat, qui hora competenti præueniens ad capellam accipit Pontificalia paramẽta coloris uiolacei; & mitrã ſimplicem: Diacono; & Subdiacono planetas plicatas ante pectus habentibus ſermonem facit Procurator ordinis prędicatorum.

Ordo ſeruandus quando cantatur miſſa ordinaria coram Papa per Prȩlatum. Cap.II.

Hac die ſummus Pontifex in camera paramenti: q̃ Papagalli dicitur; induitur amictu; alba; cingulo; ſtola; pluuiali rubro ſimplici; & mitra nõ auri phrygiata per ſeniores diaconos Cardíales duos ſibi aſſiſtẽtes; & duos Subdiaconos: qui debent ſtare quaſi retro Pontificem acoluthis mini

ſtrantibus paramenta:& oram ſiue extremitatem albę ad terram aptantibus,Diaconi Cardinales:poſtq̃ mitram impoſuerunt Pontifici, faciũt ei reuerentiam,oſculantes eius manum dextrã ſub antiphrygio pluuialis illis protenſam:& mox fimbrię pluuialis anteriores dantur per clericũ cerimoniarum deferendę alicui protonotario, qui procedit ad ſiniſtrã Pontificis aliquantulum ante,cauda uero pluuialis datur ferenda alicui magno nobili,uel oratori laico.Tum Pontifex hoc ordine ad capellam,ſiue ad eccleſiam ꝓcedit.Primo familiares Cardinaliũ,& deinde ſcutiferi Papę ꝓcedunt,tum procuratores principũ & ordinum religioſorũ,inde aduocati,& ſecretarii mixtim,deinde cubicularii,acoluthi, clerici camerę, auditores cũ magiſtro ſacri palatii.poſt hos ſequũtur nobiles maiores,barones,conſeruatores urbis,oratores nõ pręlati , Senator urbis ; & ſiqui alii principes ſunt :qui nõ ſedeant inter Cardinales.Tum ſubdiaconi apoſtolici quorũ unus portat Crucẽ Papalẽ,& duo magiſtri hoſtiarii iũctim cum eis procedunt.Inde ſi quis adeſt princeps:qui ſtet in ſede Cardinaliũ, Deinde Diaconi ,pſbyteri:Epi,Cardinales,Demũ duo antiquiores Cardinales Diaconi aſſiſtentes,ſiue medium hñtes Pontificem.poſt quem ſequuntur duo cubicularii ſecreti cũ auditore:qui ſeruit de mitra inter eos, Deinde ſecretarius,ſi nõ eſt p̃latus cũ medico,demũ Epi aſſiſtentes Papę, Oratores,p̃lati,Archiep̃i,Ep̃i,ꝓtonotarii,abbates,generales ordinum, & reliqui togati.Et hic ordo ſemper ſeruat :qñ Papa exit ad capellam,nõ ꝓceſſionaliter,ſiue ad ueſperas ,ſiue ad miſſam,cũ pluuiali & mitra.Papa igitur cũ Cruce,& Cardinalibus uenit ad capellam,& ante altare procũbit ſuper faldiſtoriũ:ubi detracta mitra per Diaconũ ſibi a ſiniſtris aſſiſtẽtem :õrat,p̃latus aũt celebraturus:ut primũ uidet Pontificem uenientem depoſita mitra ſurgit,& Pontifici procũbenti apud faldiſtorium facit ꝓfundam reuerentiã caput inclinando,deinde dum Pontifex orat,uadit detecto capite retro ad ſiniſtrã Pontificis,ſequentibus Diacono,& Subdiacono.Quo ſurgente ab orõne remouetur faldiſtoriũ: & ſcabellum ꝑ clericos capellę,uel ſi abſunt,ꝑ cerimoniarios,Prælatus aũt accedens facit cũ eo cõfeſſionem,Pontifice inchoante,Dicto per Pontificẽ indulgentiam &c.prelatus retrahit ſe,& a Subdiacono manipulus illi imponitur,cum quo & Diacono dicit:Deus tu cõuerſus &c̃.uſq; ad finem , & ibi remanet quouſq; Pontifex diſcedat.tũc aſcẽdit ad altare dicẽs . Aufer &c̃.Et apud altare dicit.Oramus te Dñe &c̃.Et cum dicit.Quorũ reliquię hic ſunt oſculatur altare,in medio,deinde librũ miſſalem in cornu Euangelii ꝑ Subdiaconum ſibi porrectũ,& ibidem in medio altaris expectat quouſq; thuribulum ꝑ Diaconum ſibi miniſtretur,Pontifex uero cũ duobus Cardinalibus ſibi aſſiſtentibus cõfeſſionem perficit, Deinde accepta mitra aſcẽdit ad ſolium,ſedet;& fit ei reuerẽtia per oẽs Cardinales.primo per Epos,Deinde pſbyteros,& Diaconos,Cũ aũt prior pſbyterorũ Cardinaliũ uenit

ad reuerentiam accedit ad Pontificem clericus cerimoniarum cum thuribulo & nauicella: qui facta per pſbyterum Cardinalem reuerentia, porrigit illi nauiculam: & ille Pontifici dicens: Bñdicite Pater ſancte, manum Pontificis deoſculatus. & Papa imponit incēſum more ſolito dicens: Ab illo bñdicaris: ī cuius honore cremaberis. In noīe patris, & filii, & ſpiritus ſancti. amen. Cerimoniarius recepta nauicula. reportat thuribulum ad altare, quod Diaconus miniſtrat celebranti: qui incēſat altare more conſueto. Deinde incenſatur ipſe a Diacono in cornu Epiſtolæ. Tum Papa cum mitra ſedens. poſtq̄ Dñi Cardinales fecerunt reuerētiam, a priore preſbyterorum Cardinalium in infimo gradu ſolii ante ipſum genuflexo incenſatur. Interim ueniunt ad circulum oēs Cardinales, & incenſato pontifice duo priores prelati aſſiſtentes uidelicet primus cum libro miſſali. alius cum candela accenſa accedunt ad Pontificem, qui depoſita mitra ſurgit & dicit Introitum, & Kyriel. cum Cardinalibus: qui mox diſcedunt, & uadunt ad loca ſua, & Pontifex ſedet ſi tempus dabitur quouſq; dicunẗ orationes. celebrans uero cum primū incenſatus fuerit, accedit ad faldiſtorium cum mitra: qua depoſita ſtās altare uerſus dicit Introitum, & Kyriel. uno ex capellanis ſuis librum tenente. finito a cātoribus Kyrieeleiſon: celebrans uerſus populum oībus cōſurgentibus dicit, Oremus. & oratiōes conſuetas quatuor, primā dicit ſub ſua cōcluſione. ſecundam. Deus qui de beatę Marię uirginis utero. Tertiam. Omps ſempiterne Deus i cuius manu ſūt oēs poteſtates. Quartam. Deus oīum fidelium paſtor, & rector ſub ſua cōcluſione: ad quas Pontifex depoſita mitra: cū Dñs uobiſcum dicit ſurgit. Celebrante dicente ultimā orationē: Subdiaconus depoſita planeta, accipit librum epiſtolarū & facta reuerentia primo ſacerdoti, deinde altari & Papæ, comitante cerimoniario ipſe ſibi librum tenens dicit Epiſtolam oībus ſedentibus. ea dicta pcedente cerimoniario accedit cū libro ad oſculandum pedem Pontificis, & reuerſus ad celebrantē reaſſumit planetam, & accipiens miſſale tenet illud ante celebrantem: qui ſedens in eo legit epiſtolam, graduale &c. & Euangelium, Deinde ſedet Subdiaconus in loco ſuo. ſimiliter aſſiſtentes Papæ offerunt ei librum: & legit celebrās. cum incipitur Alla, ſurgit Diaconus: & illi planeta extrahitur, & plicatẗ ſi non eſt alia plicata, & ſic plicata imponitur, & in humero ſiniſtro ſuper ſtolam: & fortiter cum cingulo ad hoc dato ligatur, Et tenens librū euangeliorū ambabus manibus ante pectus: facit reuerentiam primo celebrāti, deinde altari, demū Papę, & ſolus accedens ad altare ipſum librum ponit ſupra illud in medio, & genuflectit. Tum ſurgens pcedente cerimoniario uadit ad Papam: & oſculatur pedem eius: cerimoniario pedem Papæ diſcoperiente, deinde reuertitur ad altare, & genuflexus dicit: Mūda cor meū &c. quo finito accipit librum ex altari ambabus māibus ante pectus tenens, uadit ad celebrātem, ſi ſupereſt ei tēpus. Interim uero alius cerimo

niarũ clericus cum thuribulo, & nauicella accedit ad Pontificẽ, & aſſiſtẽs presbyter Cardinalis ſimul: & imponitur incenſum per Pontificem ut ſupra in principio miſſę dictum eſt. Deinde cerimoniarius cum thuribulo, & nauicula redit ad celebrantem: datq; uni ex miniſtris thuribulũ ad dextrã nauiculã ad ſiniſtram, tum accipit duo candelabra cum candelis ardentibus de altari uel credentia, & conſignat duobus miniſtris iunioribus celebrantis. Deinde cum tẽpus fuerit, itur ad euangeliũ hoc ordine. primo pcedit cerimoniarius alios dirigens, & inſtruens, tum thuriferarius cũ thuribulo & nauicella, inde duo cũ candelabris, deinde Subdiaconus, demũ Diaconus cum libro ante pectus, ut ſupra. Et factis reuerentiis celebrãti, altari, & Papę uadunt ante Papam: ubi Diaconus genuflexus petit a Pontifice bñdictionem, deinde ſubdiaconus ſtans medius inter duos ceroferarios tenet librum Euangeliorũ, & Diaconus incipit Dñs uobiſcum.

Et nota qđ non eſt neceſſarium, neq; ex antiquis cerimoniis. quod cũ Diaconus petit bñdictionem aſſiſtant ei ceroferarii. Diaconus uero cũ dicit Euãgelium: nõ debet uertere faciem ad altare: ſed ad altaris cornu dextrũ. quod in capella Papę Romæ nõ ſeruatur: quia uerteret faciẽ ad ipſum põtificem, in ſancto Petro aũt & alibi ſemper ſeruatur. Cum aũt dicit. Sequẽtia Sancti Euangelii &c. ſignat cum pollice dextro librum: deinde frontem, os, & pectus, cum rñdetur Gloria tibi Dñe incenſat ter librum uidelicet in medio, a dextris, & ſiniſtris. Finito Euangelio fit reuerentia altari & Papæ, Diaconus & ceroferarii reuertuntur ad celebrantẽ, Subdiaconus portat librum apertum oſculandũ Papę, & deinde reuertitur ad celebrantem. Cerimoniarius facit ſignum presbytero Cardinali aſſiſtenti: & accipiens thuribulum de manu thuriferarii, offert illud ipſi aſſiſtenti. qui ſtans ante gradus incenſat Pontificem ſine mitra ſtantem, & reuertitur ad locũ ſuum inter alios Cardinales. Papa uero ſedet: & capit mitram. deinde ducitur per cerimoniarũ ad pedes Pontificis: qui ſermonem eſt habiturus. qui genuflexus, & illos deoſculatus petit bñdictionem dicendo. Iube Dñe bñdicere, tunc Papa benedicet dicens. Dñs ſit in corde tuo, & in labiis tuis: ut digne & fructuoſe annuncies uerba ſua ſancta. in noĩe patris &c. Et benedictione accepta ille dicit indulgentias. Pater Sancte, Papa concedit quinq; annos, & totidẽ quadragenas. Et ille recedens factis reuerentiis uadit ad pulpitum: ubi facit ſuum ſermonẽ, quo finito expectat in pulpito, & Diaconus per cerimoniariũ ante gradus ſedis Papę ducit, & ſtans alta uoce dicit. Confiteor &c. Ante cuius inchoationem ſurgunt oẽs. ſed Papa, & celebrans ſunt cũ mitra. Cũ uero Diaconus dicit, Et tibi pater, ſimiliter. Et te pater: debet genuflectere. Et cũ dicit Mea culpa ſingulis uicibus manu dextra pectus percutiat. Finito confiteor. Orator pronunciat indulgentias per Pontificem conceſſas, & deſcẽdit quo uult. Interim ſubdiaconus Apoſtolicus portat Crucem ante papam, & papa ſurgens ſine

mitra ex libro cantat. precibus & meritis &c. Miſereatur. Indulgentiam &c. & dat benedictionem: ut in libro. Et cum deponitur mitra pōtifici: deponitur mitra celebranti. Et unus protonotarius accedit ad Papam cum dicit. Et benedictio Dei &c. Qui diſcendentibus aſſiſtentibus capit fimbriam pluuialis, & tenet ante corpus Papæ. Et nota q̄d quotienſcunq̨ papa cantat, uel legit aliquid ex libro. ſi tunc non celebrat primus Epiſcopus aſſiſtens tenet ante eum librum ſupra caput, & ſecundus Epiſcopus tenet candelam accenſam, Diaconi uero ſi aſſiſtunt hinc inde tenēt manus, Si uero papa celebrat miſſam, ſiue ueſperas ſolennes aſſiſtens Cardinalis, ſiue Epiſcopus ſit, ſiue presbyter, tenet librum ſupra caput, Et primus Epiſcopus non Cardinalis adiuuat eum. alii ut ſupra. Facta benedictione, uel ſi ſermo non fit, oſculato libro, & incenſato Pontifice: ut ſupra diximus, celebrans incipit Credo. & Cardinales uenientes ad circulum circūſtant Pontificem: & cum eo credo perficiunt. Cum dicitur. Et incarnatus eſt. Cerimoniarius capit ex credentia burſam cum corporalibus: & eam dat Diacono: qui ambabus mãibus eam accipiens uſq̨ ad oculos eleuat, portat ad altare cum reuerentiis ſolitis: ubi extractis hinc inde corporalibus explicat ſuper altare: burſam uero ad locum minus impeditum ponit. Deinde reuertitur ad locum ſuum. Finito credo ſurgit celebrans ſine mitra, & uerſus ad populum dicit. Dominus uobiſcū, Deinde uerſus altare. Oremus: & legit Offertorium. tum ſedet, imponitur ei mitra: extrahunturq̨ chirothecæ a miniſtris, & unus ex ſcutiferis portat aquam: qui primo facit reuerentiam Papę, Deinde altari, tum celebranti cui dat aquam manibus, miniſtri tenent mappam. Interim aſſiſtens celebrantis ducitur per cerimoniarum cum miſſali, & cuſſino ante pectus ad altare cum reuerentiis ſolitis: ubi ponit librum in loco Euangelii ſuper cuſſinum: & inuēit, quę ſunt dicenda, Deinde ad partem in cornu dextro expectat celebrantem. Interim etiam paratus Subdiaconus ante credentiam cum uelo circa collum, & inde accipit Calicem cum patena, hoſtia, & palla: & cooperitur cum uelo, & accedit ad cornu ſiniſtrum altaris uidelicet Epſtolę. Et poſt eum unus ex capellanis celebrantis ampullas uini, & aquæ manibus portans. Celebrans autem lotis, & exterſis manibus aſcēdit ad altare deducente Diacono. & cum uertit ſe: uel trāſit ante Papam, extrahitur ei mitra: & facit reuerentiam Pontifici: Deinde uadit ad mediū altaris; & Diaconus ſtans a dextris eius accipit Calicem de manu Subdiaconi, & ponit ipſum ſuper altare, Deinde accipit patenam cum Hoſtia: & illam dat celebrāti: qui eam offert cum orationibus conſuetis aſſiſtente capellano ſuo in libro omnia demonſtrante. Interim Diaconus erigit calicem, & accipit ampullam uini de manu Subdiaconi & ponit uinum in calice. Nam Subdiaconus poſtq̄ depoſuit calicem: uertit ſe ad illum: qui portauit poſt eum ampullas, & de eius manibus primo accipit ampullam uini, & eam:

ut dixi dat Diacono, Deinde accipit ampullam aquę: & uerſus ad pontificem porrigit aquam benedicendam: quam poſtq̄ fuerit per pontificem benedicta, ipſe Subdiaconus infundit in calicem, deinde reddit illi: a quo eam acceperat. Et Diaconus dat calicem celebranti / offerunt ſimul cum oratiōibus &c. Subdiacono uero imponitur in dextra manu patena. quā cooperit: & uadit ante medium altaris in loco cōueniēti / Interim uero cerimoniarius cum thuribulo & nauicula uadit ad Pōtificem: & aſſiſtēte p̄ſbytero Cardinali miniſtrante Impōitur incēſum ut ſupra. Deinde reuertitur ad altare, & dat thuribulū Diacono, & ille celebranti: qui ſuo tp̄e incenſat oblata primū, deinde altare. poſtea acceptamitra in cornu epiſtolę incēſat ipſe a Diacono. Tum lauat manus, & depoſita mitra reuerſus ad medium altaris proſequit̄ miſſam prout in ordinario. Diaconus uero celebrāte incenſato: cum thuribulo accedit ante Pontificem, quē incēſet Cardinalis aſſiſtens, tum per Diaconū incēſatur ipſe Cardinalis / Deinde alii duo Cardinales aſſiſtētes / poſtea alii more conſueto / Interim celebrās procedit in miſſa ſuo ordine. Cum peruētum eſt ad p̄fationem: & incipit Per oia ſecula &c. ponit manus ſuper altare, & Papa ſurgit cum mitra, & alii oēs ſurgunt, & preſbyter Cardinalis aſſiſtēs Papæ recedit a ſcabello, & uadit ad locum ſuum / & ammouet̄ ſcabellum: quia amplius illuc ad ſedendum nō reuertitur / Celebrās cum dicit Surſum corda: eleuat manus aliquātulum de altari / tum dicit. Gratias agamus, ſup uerbo Dn̄o eleuat altius manus, & iungit ante oculos / deinde extēſas eas tenet uſq; in finem / cū eſt circa medium p̄fatiōis: Cardinales incipiūt uenire ad circulum ante Pontificem, & finita p̄fatione dicunt. Sanctus cū Papa ſtante ſine mitra / deinde diſcedunt ſuo ordine ad loca ſua, & Papa reaſſumit mitrā. Dū dicitur Sanctus: clerici capellę incēdunt quatuor intorticia, & per cerimoniarū dantur quatuor capellanis celebrantis / & ducuntur inferius ante altare: ita ut mediū inter ſe habeant Subdiaconū patenam tenetem: ſit q; inter eos & altare cōpetēs diſtātia: ut ibi poſſit ſtare Papa cum ſuis aſſiſtentibus, & miniſtris / Papa aūt cum celebrās dicit. hāc igitur oblationē: cum mitra deſcendit ad faldiſtorium ante altare: ubi deponitur illi mitra / Cerimoniarius uero incēſat ſacramētum: dum eleuatur: genuflexus ad celebrantis dextram. Et facta eleuatiōe reponitur Papę mitra, qui ad ſedē ſuam reuertitur: ubi iterum ſibi mitra deponitur, & ſine ea ſtat uſq; poſt factam cōionem corporis & ſanguinis Dn̄i: tunc ei reponitur / Cum autem dicitur. Pater noſter circa finem Subdiaconus reuertitur ad altare, & dat patenam Diacono: qui eam dat celebranti / eodem tempore ueniunt Cardinales ad circulum ad dicendum. Agnus Dei cum Papa / quo dicto diſcedunt, & preſbyter Cardinalis aſſiſtens de circulo accedit ad altare, & pacem a celebrante accipit / Aſſiſtens uero celebrātis dicto Agnus cum celebrāte dimittit librum in manu Diaconi miniſtrātis / & factis reuerētiis

altari & Papę uenit ad cornu ſiniſtrum altaris: & ibi expectat/Subdiaco nus uero miniſtrans uadit ad dextrum latus celebrantis/presbyter uero Cardinalis aſſiſtens uadit ad Pontificem, & ei dat oſculum pacis dicens. Pax tecum, deinde reuertitur ad locum ſuum/Et Diaconi Cardinales aſſi ſtentes primo a dextris, deinde alter a ſiniſtris Papæ cum debitis reueren tiis accipiunt pacem a Papa/qui dicit. Pax tecum: & illi reſpondent & cũ ſpiritu tuo/Interim aſſiſtens celebrantis ductus ad priorem presbyterorũ aſſiſtentium ab eo accipit pacem/quam primo dat aliis Cardinalibus/Et deinde datur pax omnibus in capella more conſueto/Celebrans autem ut ſumpſit ſacramentum purificatur/Subdiacono ampullas uini & aque mi niſtrante/Diaconus librum reportat ad cornu Epiſtolę/Subdiaconus ue ro accipit calicem mundat & aptat cũ patena/& purificatorio/plicat cor poralia: ponit in burſa, imponit ſupra calicem, & omnia ſimul portat ad credentiam/poſtmodum reuertitur ad celebrantem/Celebrans facta pu rificatione accipit mitram, lauat manus & extergit. deponitur mitra, & ea amplius: ſi Papa præſens eſt non utitur/Legit cõmunionem/tum in me dio altaris uertit ſe ad populum & dicit Dominus uobiſcũ/Deinde ad al tare in cornu Epiſtolę. Oremus & orationes/Quibus finitis in medio al taris uertit ſe ad populũ & replicat Dominus uobiſcum/Et ad altare rur ſum reuertitur/Quo dicto Diaconus uerſus ad altare dicit. Benedicamus Domino. Cantores reſpondent. Deo gratias/Celebrans inclinato capite ante Crucem. Placeat tibi &c. Quo finito retrahit ſe ad cornu Epiſtolæ, & faciem uertit ad Pontificem/Interim Subdiaconus Apoſtolicus por tat Crucem ante Papam: qui ſtans dat benedictionem dicens: Sit nomen Domini &c. more conſueto uno ex protonotariis auriphrygium ad ſini ſtram tenente/Data benedictione per Pontificem celebrãs uertit ſe ad al tare dicens. Dominus uobiſcum. Initium ſancti euangelii ſecundum Ioã nem. In principio erat uerbum &c./Reuertitur ad faldiſtorium, deponit om nia paramenta/dicit Orationes trium puerorum &c. & redit in pace.

De prima Dñica aduentus Papa abſente. Cap.

Cum autem in abſentia Pontificis Cardinales huius diei officio inter erunt celebraturus prelatus de quo ſupra diximus, accipit omnia paramẽ ta. & ſic paratus Cardinales expectat/poſt quorũ aduentum cerimoniari us accedit ad ipſos Cardinales petens ab eis licentiam pro officio incho ando nomine celebrãtis. Qua habita/celebraturus cum mitra accedit an te ſuperioris gradus altaris/facta prius Cardinalibus reuerentia/caput ꝓ funde inclinando/& tunc cardinales ei aſſurgere debent/ille uero depoſi ta mitra facit Altari ſimiliter reuerentiam, & cum Diacono ac Subdia cono geneflexus dicit confeſſionẽ more cõſueto/Cãtores interim dicunt Introitum/& Kyrieeleiſon/Finita cõfeſſiõe celebrãs aſcẽdit ad medium altaris: oſculatur illud, deinde librum euãgeliorum/Tum miniſtrãte Dia

cono nauiculam:& cerimoniario thuribulum. Imponit incenſum, incẽſat altare, deinde incenſatur ipſe cum mitra, tum reuertitur ad faldiſtorium: ubi depoſita mitra dicit Introitum & Kyrieeleiſon, quo finito depoſita mitra ſurgit:& conuerſus ad populum dicit. Dominus uobiſcum, Deinde ad altare Oremus:& orationes:& alia utſupra per totum uſq; ad finem Epiſtolæ. Qua finita Subdiaconus librum clauſum ante pectus tenens uadit ad celebrantem: coram quo genuflexus ponit librum in eius gremio, & manum illius oſculatur: quem librum cerimoniarius ab eo recipiens ponit ad locum ſuum: deinde ſurgit Subdiaconus, & tenet miſſale celebranti ut ſupra. Cum dicitur Alleluia:& Diaconus librum euangeliorum ſuper altari poſuerit: Cerimoniarius cum thuribulo, & nauicula uadit ad celebrantem in faldiſtorio ſedentem. ubi miniſtrãte Diacono celebrans imponit incenſum ac ſignat ut ſupra. Cerimoniarius tũc dat uni ex miniſtris thuribulum qđ dextra: & nauiculam quam ſiniſtra manu preferat. & duo candelabra cum luminaribus aliis duobus. Diaconus uero interim ad altare accedens genuflexus dicit, Munda cor meum. Tum capiens ex altari Librum Euangeliorum, & ante pectus illum tenens: ad celebrantem in faldiſtorio ſedentem reuertitur, & genuflexus coram eo dicit. Iube Dñe benedicere, & benedictione recepta procedit ad lectionem Euangelii ordine ſupradicto. Finito Euangelio factis reuerentiis reuertuntur omnes ad celebrantem, & Subdiaconus portat ad oſculãdum librum Euangeliorum apertum celebranti, qui mox per Diaconum incẽſatur, quo facto Oraturus adducitur ad celebrantem, Et ſi Epiſcopus uel abbas ſit capite tantum inclinatus, Si uero inferior genuflexus coram celebrante dicit, Iube Domine benedicere, Et benedictione accepta petit indulgentias populo publicandas, & celebrans committit ei publicationẽ indulgentiarum a Papa conceſſarum, uadit deinde oraturus ad locum cõſuetum, & facit ſermonem ut ſupra. Finito ſermone ſtatim pronunciat indulgentias nomine conſueto. Tunc celebrans depoſita mitra uerſa facie ad altare dicit Credo, & alia ut ſupra dictum ẽ. Finito Offertorio ſedet celebrans. deponuntur ei annuli & chirothecę, lauat manus, ſurgit deinde, & cum mitra aſcendit gradus altaris: unde facta reuerẽtia Cardinalibus procedit ad medium altaris: ubi deponitur ei mitra, & alia facit ut ſupra. Cerimoniarius thuribulum & nauicellam ſuo tempore affert, & miniſtrãte Diacono celebranti imponit incenſum benedicens & incenſans: ut ſupra. deinde incenſatur ipſe celebrans, & ſucceſſiue Cardinales & alii ordine ſuo, continuatur miſſa ut ſupra. Dicto agnus dei aſſiſtens celebrãtis cũ ſuo libro in manibus diaconi uenit ad manũ dextrã celebrãtis, & ibi ante altare genuflectit. ſurgit. oſculatur altare, & pacẽ a celebrãte accipit: quã dat poſtmodũ primo Epo, primo pſbytero, & primo diacono Cardinalibus, & ſucceſſiue aliis, & cũ uiderit celebrãtem purificationem ſumpſiſſe

dat pacem Cerimoniario qui perficit curſum ſuũ,& alia fiũt:ut ſupra,dicto Benedicamus &c.celebrans complet Placeat &c.Et imponitur ei mitra.Stans in medio altaris:& uerſa facie ad ipſum altare:& manus ante pectus iunctas habens dicit.Sit nomẽ Dñi Benedictum,Et cum dicit.Sit nomen Dñi:cum pollice,& indice ſimul iunctis dextræ manus facit ſibi ſignum Crucis in pectore,ſiniſtram uero tenet ſupra ſtomachum ſuum: cum dicit Benedictum iungit manus ante pectus,Deinde cum dicit. Adiutorium noſtrum i nomine domini:cũ manu aperta ſignat ſe ſigno Crucis incipiens a capite.deinde ſub umbilico.Tum a ſiniſtro,deide a dextro humero ſe tangens manum ſiniſtram:ut ſupra tenens,Poſtea dicit Benedicat uos omnipotens Deus.& cum dicit Deus iungit manus:& cum dicit Pater:uertit ſe ad manum dextram ſignum Sanctę Crucis faciens,De inde uerſus ad medium dicit.Et filius .Et iterum ſignat,Tandem in fine ſic nihilominus ſignãs tertio dicit.Et Spiritus Sanctus,Et circulum per ficiens ad altare ſe uertens dicit.Dominus uobiſcum.Initium Sancti Euã gelii:&c.Et facta Reuerentia Cruci,deinde Cardinalibus cum mitra,ad faldiſtorium reuertitur dicendo Euangelium Sancti Ioannis:& alia,quæ ſunt dicenda,Ibiq; exuitur &c.ut ſupra.

De Miſſa Papali in Dominicis aduentus. Cap.

Si autem ſũmus Pontifex hac,uel aliis Dominicis in aduentu,uoluerit ſolẽniter celebrare:parabitur in camera paramenti:ut ſupra diximus,& deſcendet ad Eccleſiam ſiue capellam,Cardinales autẽ:& alii prelati erũt cum ſuis cappis laneis,& facta oratione more ſolito ante altare accedet ad ſedem:ubi conſueuit accipere paramenta,ſedet;& fit reuerentia a Cardinalibus tantum,cum ſuis cappis laneis,Interim Subdiaconus Epiſtolam dicturus paramenta ſibi conuenientia,preter manipulum:& planetam,quæ capit poſtea cum Papa intrat ad altare,& acoluthi,atq; alii offi ciales:qui utuntur ſuperpelliciis ſupra rochetum,dimittunt cappas:& ca piunt ſuperpellicia,deinde Põtifex incipit Deus in adiutorium meum in tende pro tertia ſtans ſine mitra,& ſedet cum incipitur pſalmus;& accipit ſandalia;& legit pſalmos,& orationes conſuetas,& in fine cãtat orationem pro tertia,presbytero Cardinali qui ei aſſiſtere debet librũ ſupra caput cum ſua cappa lanea tenente,paulo ante duo Diaconi aſſiſtẽtes;& Diaconus cantaturus Euangelium uadunt ad capiendum ornamenta ui delicet planetas ante pectus plicatas uiolacei coloris:& alia cõſueta,Dia conus tamen cantaturus Euangelium accipit amictum,albam,cingulũ, & ſtolam:& ita uadit ad parandum Pontificem,quo ſacris ueſtibus indu to ipſe:& ſubdiaconus Epiſtolę capiũt planetas:& manipulos,& interim duo alii diaconi,uel in defectu eorũ duo ultimi pſbyteri aſſiſtũt Põtifici cũ ſuis cappis,finita tertia tres diaconi parati reuertunt ad Pontificẽ;qui la uat manus miniſtrante pſbytero Cardinali adhuc cũ cappa lanea,depoit

mitram pluuiale:& ſtolam:& accipit paramenta more conſueto; & tunc omnes Cardinales; prelati:& officiales capiunt paramenta ſibi competentia:& in omnibus; ac per omnia ſeruantur cõſuete cerimonie:ut plenius dicemus infra in Natiuitate Dñi noſtri; excepto quod illi aſſiſtit ꝓ capellano prior preſbyterorum Cardinalium:& nõ prior Epiſcoporũ; qui prior preſbyterorum & nunc:& quotiens ſeruit pro aſſiſtente tã in ueſperis; q̃ in miſſa induitur pluuiali:& non planeta; & ſedet in loco aſſiſtentis; & in ueſperis cantat tertiam antiphonam:ut aſſiſtens; ſub prior uero preſbyterorum miniſtrat uinum ad purificationem manus poſt cõmunionẽ; & cantat quartam antiphonam in ueſperis; alia omnia:ut in Natiuitate.

De ſecunda Dominica aduentus. Cap.

Secũda Dñica aduẽtus cõſueuit celebrare unus ex Epis aſſiſtẽtibus Pape eo ordine prout ſupra Dñica dictum eſt; & ſimiliter dicuntur quatuor orationes:ut ſupra. Sermonem facit procurator Ordinis minorum.

De tertia Dominica aduentus. Cap.

Tertia Dñica aduẽtus Dñi quia cãtatur Introitus Gaudete ĩ domino ſemper:celebrare cõſueuit preſbyter Cardinalis cum paramentis uiolaceis:& mitra auriphrygiata; Diaconus:& ſubdiaconus utũtur dalmatica:& tunicella. dicũtur quatuor orationes; prout in prima Dñica:& Dñs uobiſcum; non Pax Vobis; ante primam orationem. omnia alia dicũtur:& fiunt prout ſupra in prima Dominica dictum eſt. Sermonem facit procurator ordinis Eremitarum. In hac die conſueuerunt antiqui Pontifices celebrare; erant Veſpere Papales precedentes:& potus in aula.

De quarta Dominica aduentus. Cap.

Quarta Dominica aduentus celebrare conſueuit unus ex Epiſcopis aſſiſtentibus Pape cum paramentis uiolaceis. dicuntur quatuor orationes. miniſtri utuntur planetis plicatis ante pectus; & omnia alia fiũt prout ſupra in prima Dominica dictum eſt. Sermonem facit procurator ordinis beate Marie de monte Carmello.

De Vigilia Natiuitatis Chriſti.

Si uero Vigilia Natiuitatis Chriſti ĩ Dñica uenerit celebrat: unus ex aſſiſtẽtibus Pape:ut ſupra in paramẽtis uiolaceis; miniſtri utũtur tunicella:& dalmatica. Cardinales non debẽt facere reuerẽtiam Põtifici:quia in Veſperis illam ſunt facturi. Dicũtur quatuor orationes prima de Vigilia ſub ſua cõcluſione. Secũda de Dñica. Tertia contra paganos. Quarta pro Pontifice; prefatio dicitur de aduentu:& nõ fit ſermo.

De Veſperis Vigilie Natiuitatis Chriſti Põtifice in craſtinum celebraturo.

In Vigilia Natiuitatis Dñi nñi Ieſu Chriſti. Si Sãctiſſimus Dñs nr̃ in craſtinũ ẽ celebraturus; ueſpe fiũt ſolẽnes hoc ordine. Põtifex ĩdutus ĩ ca-

mera paramẽti, quę papagalli dicitur: amictu, alba, cingulo, ſtola, pluuiali albo, & mitra ꝑcioſa procedit ad Eccleſiã ordine cõſueto, ſubdiaconis, auditoribus, clericis camerę: & acoluthis in ſuperpelliciis amictibus quod tñ fit pro eorum cõmodo: & euitãdo ſeruitorũ nimio ſtrepitu, ne habeant in capella ſe exuere cappis: & ſuperpelliciis induere: nõ quod ordo ſic iubeat: quia cum aliis prelatis ſe ueſtire deberent. Cardinales autem: & prelati alii in cappis pręcedunt: cum peruenerint ad altare: Põtifex detracta mitra in faldiſtorio ante altare ſibi pręparato accumbit: & orat: ſurgit deinde: & accepta mitra uadit ad ſolium. Interim prelati omnes exceptis Cardinalibus ſe induunt pluuialibus: & alba mitra. uidelicet Archiepi, Epiſcopi: & Abbates. protonotarii autẽ cum cappis ſuis permanent. cum ſedit Pontifex: Cardinales accedunt ad reuerentiam: ultimi duo Cardinales ſiue ſint preſbyteri, ſiue Cardinales Diaconi: cum exhibuerint reuerentiã: aſſiſtunt Pontifici a dextris: & a ſiniſtris. & Diacones: qui aſſiſtebant diſcedunt: & induunt ſe paramẽtis: & tunc ẽt omnes alii Cardinales exceptis illis duobus: qui Papę aſſiſtunt: paramentis ſe induunt. uidelicet Epiſcopi pluuialibus, pſbyteri planetis, Diacõi dalmaticis: & prius amictu oẽs induuntur: & etiam ſuperpelliciis, quibus placet. Diacones uero duo pręfati: cum primũ induti ſunt: reuertũtur ad Põtificem: & illi qui remanſerant uadunt ad loca ſua: & cõuenientibus ſibi indumẽtis induũtur. Poſtq̃ Cardinales oẽs induti fuerint, ſurgit Põtifex: & detracta mitra uerſus ad altare dicit ſecrete. Pater noſter. Deinde ſeipſum ſignans alte dicit. Deus in adiutorium meum intẽde. Finito Gloria patri a cantoribus. Subdiaconus cãtaturus poſtero die Epiſtolã ſtans ante Pontificẽ ante gradus inferiores ſedis Põtificalis facta prius ei reuerentia pręintonat ſubmiſſa uoce Papę antiphonam: & ea pręintonata expectat ſtãs quouſq; Papa antiphonam ipſam intonauerit. Tũc accedunt duo Epiſcopi aſſiſtẽtes cum libro: & lumine. & prior Epiſcoporũ Cardinaliũ ẽt aſſiſtes accipit librũ: & capite ſuo ipſum tenens Pontifici apponit iuuante eum ſeniore ex duobus Epiſcopis aſſiſtentibus: & iuniore candelam ardentem tenente: Pontifex incipit antiphonam: quam cantores proſequuntur uſq; ad finem. Qua per Pontificem intonata ſubdiaconus cum cerimoniario facit reuerentiam Papę: & ad ſua loca reuertuntur. Idem ſeruatur in itonatiõe aliarum antiphonarum, & etiam in intonatione hymni. Incepto pſalmo Põtifex ſedet: & accipit mitram, ſimiliter alii oẽs. Epiſcopus Cardinalis aſſiſtens ſedet in cathedra nuda inter Diaconũ a dextris Papę: & ſedẽ Cardinalium ſibi parata uerſa facie ad altare: ſi loci diſpoſitio patiatur: ſin uero locus non eſſet capax: ad ſiniſtram locatur: ut fit in capella palatii: & ſi locus eſſet nimis anguſtus: ut aliquãdo euenit in quibuſdam Eccleſiis: ſedet ĩ ſuo ordine cũ aliis Cardinalibus ſiue Eps ſit, ſiue pſbyter Cardinalis. Cãtato pſalmo: & iterata ãtiphona ſubdiaconus ſurgit: & diacono aſſiſteti

a dextris Papę pręintonat ſecūdum antiphonam plane: quam Diaconus ipſe ſurgens depoſita mitra intonat alte:& cantores proſequūtur: ut prius, & dum unus ex Cardinalibus aſſiſtentibus Papę ſurgit, ſemper etiā alii Cardinales aſſiſtentes:& Epiſcopi aſſiſtentes ſimiliter faciunt alii Cardinales: dum unus eorum ſurgit, ſurgunt & alii omnes,& etiam omnes prę lati: qui ſunt in capella ſurgunt ſemper ſurgētibus Cardinalibus aliis, nō autem ſurgentibus Cardinalibus aſſiſtentibus tantum. Tertiam antiphonam ſimiliter ſubdiaconus pręintonat priori Epiſcoporum Cardinaliū ibidem aſſiſtenti. Quartam priori preſbyterorum Cardinalium,& quintam Diacono Cardinali aſſiſtenti a ſiniſtris Pontificis reiterata a cantoribus poſt finem coniuncti pſalmi. Quinta antiphona ſubdiaconus exhibita prius reuerentia altari:& Papę ſtans in loco: ubi legitur Epiſtola uerſa facie ad altare ita tū quod non uertat renes ad Papā cantat capitulum. Interim ſurgit Pontifex:& ſtat cum mitra alii uero omnes ſtāt ſine mitra Cātato capitulo unus auditorum rotę modo prędicto Papę pręintonat hymnum tunc Pontifex mitra depoſita ex libro ſibi oblato: ut ſupra alte incipit hymnum: quem cantores proſequuntur:& Pontifex ſic ad finem hymni ſtat ſine mitra cātatur deinde a cātoribus uerſiculus & inde ſubdiaconus ſtās coram Pōtifice pręintonat ei antiphonam ad Magnificat: quam Pontifex ſtans ſine mitra ex libro alte intonat:& cātores proſequūtur. Interim ſedet Pōtifex:& accipit mitrā:& accedit acoluthus cū thuribulo:& nauicella: quā dat Epiſcopo Cardinali aſſiſtēti: qui eā offert Pōtifici dicēs Benedicite Pater ſancte,& ſuppoſito per acoluthū thuribulo Pōtifex imponit incēſum: reaſſumit deinde nauiculam acoluthus:& accedit ad cornu ſiniſtrū altaris:& ibidem expectat Pōtificem. Interim duo auditores accedunt ad altare,& hincinde eleuant iteriorē partē ſuperioris tobaleæ altaris:& plicant uſq; ad mediū, uel circa cū icipit. Magnificat: ſurgit Pontifex:& cū mitra deſcendit ad altare: quē ſequūtur Cardinales ipſi aſſiſtētes, auditor mitra ſeruiēs:& cubicularii ſecreti alii auditores eleuāt fimbriam Pōtifici ante pedes, cum aſcendit gradus altaris,& idem faciūt quādo ad ſolium reuertitur. Si autem duo tātū auditores intereſſent eleuata tobalea altaris ueniunt ad Pontificem:& ei fimbrias eleuāt. Cum Pōtifex peruenit ad altare: extrahitur ei mitra oſculatur altare in medio, & acoluthus thuribulū Epo Cardinali aſſiſtēti offert. Epus uero Cardinalis Pōtifici, tū pōtifex incenſat altare more ſolito, poſt incēſationem altaris pontifex recepta mitra facit reuerentiam altari:& reuertitur ad ſoliū duobus auditoribus fimbrias, ut prius tenentibus alii duo auditores Tobaleam altaris: ut prius erat, explicant uel ſi tantum duo ſint auditores explicent Tobaleam: anteq; fimbrias pontificis teneant pontificem deinde cum mitra in ſolio ſtantem Epiſcopus Cardinalis aſſiſtens ſtās ante infimū gradum ſolii recepto ex manibus acoluthi thuribulo icēſat ter thu-

ribulum ducendo, qui incenſatus deponit mitram, & detecto capite ſtat uſq; ad finem Magnificat. Inde ſubdiaconus accepto thuribulo incenſat Epiſcopum, demum Epiſcopum Cardinalem aſſiſtentem ſtantem ante ca thedram ſuam, & ſucceſſiue alios duos aſſiſtentes, deinde reliquos Cardinales, poſtea prelatos omnes paratos, poſtmodum omnes ordine ſuo: ut in miſſa. cantato Magnificat ſedet Papa: imponitur ei mitra: & cantatur Antiphona. Accedunt deide duo acoluthi cum duobus candelabris: & luminaribus ad gradus ſolii: inter quos ſtat medius cerimoniarius: & Pōtifex ſtans detracta mitra dicit. Dn̄s uobiſcum. Et cantoribus reſpondentibus: Et cum ſpiritu tuo. offertur ei liber: ut ſupra. Pontifex dicit orationem, & eo demum replicāte Dn̄s uobiſcum duo acoluthi candelabris: & cerimoniario factis reuerentiis redeunt ad altare, inde dicto Benedicamus a cantoribus ipſe Pōtifex dat benedictionem, uno protonotario auriphrygium tenente more ſolito, qua data deſcendit de ſolio, genuflectit i faldiſtorio ante altare cū mitra orat. deide ſurgens redit ad camerā.

De publica compotatione, ſiue collatione, potus in aula a priſcis uocitatus. Cap.

Si Solennis collatio, prout aliquando Pontifices conſueuerunt facere, fieri debet: in prima aula palatii parabūtur omnia ad inſtar publici cōſiſtorii. paretur credentia magna eminens duodecim uel circiter gradus habens pro uaſis aureis, chryſtallinis: & argenteis deſuper ponendis ad magnificentiam tantum. credentia huiuſmodi erit altitudinis a terra uſq; ad eius planum ſiue menſam palmorum ſeptem, uel circa. menſa eius erit longitudinis palmorum. xxii. & latitudinis ſeptem, uel circa. & deſuper gradus: ut diximus: qui ſatis ſint pro uaſis ſupradictis, quę ſuo ordine locentur. In ſecunda uero aula parentur duę credentię: una parua pro Sanctiſſimo Domino noſtro: & alia longior pro Reuerendiſſimis Dominis Cardinalibus: ubi conſtituantur uina, cōfectiones, aqua, confecterię mātilia, mappę Scyphi, phialæ, & alia pocula, uaſaq; aurea, ſiue argentea opportuna in competenti numero: & quantitate. Magiſter domus Apoſtolici palatii prouidebit in tempore de uino diuerſi generis, confectionibus diuerſarum ſpecierum, uexillulis longitudinis unius palmi cum inſignibus Papę: & Cardinalium in confecteriis ponendis. Et centum intorticiis pro collatione: & matutinis. In uigilia igitur Natiuitatis Chriſti. Si ueſperę in capella palatii celebratę ſunt: Ponifex finitis ueſperis in ſede ſolii ſui deponit mitram: & pluuiale, & imponitur ei cappa de carmaſino. Interim etiam omnes Cardinales intus: prelati uero: & alii omnes extra cancellos capellę paramenta: & ſuperpellicia deponunt: & cappas accipiunt. Pontifex uenit ad aulam: ubi collationem eſt facturus Cruce precedente. Si uero ueſperę huiuſmodi in baſilica Sancti Petri ſunt celebratę: illis finitis Pontifex reuertetur ordine conſueto ad cameram papa-

galli ubi depoſitis pluuiali:& mitra accipit cappam: ut ſupra. Cardinales uero, prelati: & alii omnes: qui ſua paraméta, & ornaméta in baſilica prę dicta poſt ueſperas depoſuiſſe debent, & cappas accepiſſe, ponuntur in dicta camera Papagalli: & expectant, qui cum Papa uenit ad aulam prędictam Cardinalibus ſubſequentibus ſine Cruce tamē: manebūt uſquequo collationem perfecerit. Pontifice igitur ſedente nobiliſſimus totius curię etiam ſi Rex, aut Imperator ſit ducetur ad credentiam Papę ad dādā aquam hoc ordine duo ſeruientes armorum precedent, magiſter cerimoniarum in ſuo habitu, magiſter domus baculum ferens mantello indutus: auditor ſine mantili: Auditor mantile portans cum ſua cappa lanea, deinde aquam ferens medius inter magiſtrum ſacri hoſpitii: & ſeneſchallum ſecretum, Papa manus lauante Diaconi aſſiſtentes adiuuant; & omnes Cardinales ſurgunt; alii omnes genuflectunt. Dum Papa lauat, Cerimoniarius acceptis aliis duobus ſeruientibus armorum, uocat alium poſt prędictum nobiliorem: qui portabit primum ferculum, quē ducit ad credentiam Papę: deinde cum ferculo ad Pontificem hoc ordine, duo ſeruiētes armorum, cerimoniarius, magiſter domus: qui expectat ad gradus ſolii, auditor ſine mantili, auditor cum mantili, ſcalcus ſecretus. deinde ferens ferculum ſolus, ſimiliter ibit ſolus, poſtea qui potum portat. Omnes hi excepto magiſtro domus aſcendunt ad Pontificem; & Cardinales aſſiſtentes extendunt ante Pontificē tobaleam; quam auditores hinc: & inde genuflexi tenent, deinde aſſiſtens a dextris dat ad pręguſtandum ex ferculo latori, & ambo aſſiſtentes detectis capitibus ſtantes apponunt manum ad confecteriam, ex qua Pontifex cibum ſumit, & exinde deſcendunt omnes; qui uenerant: & aſcendunt alii cum primo potu; quem deducunt magiſter hoſpitii; & Cardinales aſſiſtentes. ſimiliter aliam tobaleam de manibus auditoris ſecundo uenientis accipientes illam extendunt ante Pontificem; quam auditores tenent: ut ſupra, deinde facta per portantem uinum credentia in uaſe, quod ad partem portat, & per alium ſcutiferum Papę aquam portantem ſimpliciter de aqua, Cardinales aſſiſtentes iuuant miſcentem aquam uino Papę, recepto potu per Pontificem deſcendunt iſti: & aſcēdunt alii. & hic ordo uſq; ad finem collationis ſeruat; ſcalcus ſecretus: & magiſter hoſpitii uiciſſim comitantur cibos: & pocula, quæ portantur per nobiliores pceres, ſiue oratores pręſentes clerico cerimoniaꝝ ordināte: & ſecrete deducēte: & icipiēte a nobiliori, ēt ſi eēt Rex, aut Imperator. Solent quatuor ſpēs cōfectionū haberi; & quater uinū ad potū miniſtrari. Deſcēdēte a Pōtifice illo: qui ultimū potū dedit, deſcendunt etiā Cardinales aſſiſtentes, & ad ſua loca uadunt. Tunc unus ex cubiculariis Papę pcedente alio cubiculario: & cerimoniario, portat mappā lōgā mūdam ante priorē Cardinalem: cuius unū caput ipſe ibidē tenet; aliud capit ſecūdus cubicularius, & illud extendit uſq; ad ultimū Cardinalē

ubi illud tenet. Quod ſi forte una mappa tam longa nõ ſit: portētur aliç que ſufficiant: ita tamen quod pro qualibet ſint duo cubicularii: qui eam per capita: ut ſupra teneāt, tum prçcedēte ſcalco Papç cubicularii in ſuo habitu ſinguli habentes mappulas breues in humeris ipſum ſequūtur portantes unuſquiſq; unā cōfecteriā diſcopertā confectionibus plenam: & in qualibet confecteria ſit unum uexillulum ab una parte habēs inſignia Pōtificis: & ab alia illius Cardinalis: cui defertur. primus cubicularius portet confecteriam priori Cardinalium. Secundus alteri ſeniori Cardinalium: & ſic de aliis. Primum cubiculariū ſequunt duo ſcutiferi prioris Cardinalium: primus mappulam habēs in humeris: & poculū uini in dextra manu, ſecundus uas cum aqua ſine mappula. Secundū cubiculariū ſequātur duo ſcutiferi ſecundi Cardinalis ſimiliter uinum, & aquam portātes: ut primi: & ſic de ſingulis. quatuor etiam uicibus quatuor ſpecies confectionum: & uinum prout Pontifici: & Cardinalibus portant. Finita collatione Cardinaliū ſcutiferi cū mappulis ad collum aliis ſeruiunt, uidelicet oratoribus, prçlatis, & aliis omnibus ad ſcabellum Papç ſedentibus. Erunt de quolibet ferculo octo bacilia: & multo plura cum uino; & uaſa aqua plena. reſiduum quod in bacilibus remanet inter ſcamna Cardinalium ſedentibus, & aliis circūſtantibus ſpargi ſolet. Finita collatione reducitur Papa ad cameram ſuam: & omnes diſcedunt.

De matutinis noctis natiuitatis Chriſti Papa prçſente.

In matutinis noctis natiuitatis Dñi noſtri Ieſu Chriſti Pontifex indutus amictu: alba, cingulo: & ſtola: ſi placet: benedicet enſem: ut in prima parte ſupra poſuimus. Deinde aſſumpta cappa de carmaſino prçcedente Cruce: & ſubſequentibus Papam Cardinalibus, quia non habet mitram, uadit ad capellam. unus ex clericis camerç enſem cum Galero de beuaro: cum perlis prçfert ante Crucem. Et facta oratione in faldiſtorio ante altare Pontifex uadit ad ſedem ſuam a duobus Cardinalibus Diaconis aſſiſtentibus deductus: & cum ſederit ipſi Cardinales recedunt, ſedentq; in locis ſuis inter alios Cardinales. Cum uero Papa fuerit in eccleſia, clericus camerç enſem cum Galero prçdicto ſuper altare ad cornu Epiſtolç reponit: & non fit reuerentia per Cardinales. Pontifex autē accepto a cerimoniario ante ipſum genu flexo ſigno ſurgit: & detecto uel ſemidetecto capite ſtans uerſus ad altare ſecrete dicit. Pater noſter. deinde cantando: & ſibi os cum pollice ſignando dicit. Domine labia mea aperies. ℟. & os meum. Deinde ſignans ſe a fronte ante pectus dicit. Deus in adiutoriū meū intē de &c. Et ſtat quouſq; cōpleātur inuitatoriū, hymnus: & antiphona primi pſalmi. primo pſalmo incepto ſedet. ſimiliter primus Epiſcoporum aſſiſtentium aptat Papç cappā: & ante ipſum extendit fimbrias. Et nota qđ ſemper in oībus officiis: qñ Papa ſurgit: oēs ſurgunt: qñ autē ſedet, omnes ſedent: niſi i quibuſdam reuerētiis: ut ſuo loco Dicemus. Cū dicit tertius

pſalmus primi nocturni cerimoniarius capit librum lectionum, & clericus capellę pulpitum nudum: & pręcedente cerimoniario ad medium capellę inter cornua amborum ſcamnorum Cardinalium uerſus ad altare ponit dictum pulpitum: & cerimoniarius librum deſuper: & redeūt ad locum ſuum. Cū dicitur uerſiculus primi nocturni: cerimoniarius accepta parua candela cerea accenſa, factis reuerentiis altari: & Papę uadit ante pulpitum, & finito uerſiculo Papę facit ſignum: ut ſurgat, qui ſurgit: & capite ſemidetecto dicit. Pater noſter, quod ſecrete proſequitur, deinde dicit alte. Et ne nos. Et aſſiſtentes Epiſcopi apportant librum: & candelam ex quo Papa dicit abſolutionem: Exaudi. &c. Interim cerimoniarius illū: qui dicturus eſt lectionem: ad pulpitum ducens ibidem expectat finem abſolutionis: qua finita lectionem dicturus genuflexus uerſa facie ad Pontificem cantat. Iube Domne benedicere. Et Papa ſtans: ut ſupra ei benedicit dicens. Benedictione perpetua benedicat nos Pater ęternus. ℟. Amen non tamen ſignum Crucis ſuper eum faciens: ſed tantum uerba benedictionis proferens. finita lectione cum dicit. Tu autem Domine miſerere noſtri: genuflectit uerſa facie ad altare, deinde ſurgit: & factis reuerentiis altari: & Papę uadit ad oſculum pedis Pontificis cerimoniario pręcedēte: & pedem Pontificis diſcoperiente, & demum coperiente, quod ſemper obſeruatur niſi Cardinalibus, deinde ad locum ſuum quiſq; reuertitur. Si autem dicturus lectionem Cardinalis ſit: cum peruenerit ad pulpitum facit reuerentiam altari, & Papę more conſueto, & dicendo. Iube Domine caput inclinat uerſus Pontificem, & cum dicit. Tu autem Domne caput inclinat uerſus altare, quo dicto factis reuerentiis ad locum ſuum reuertitur, & cerimoniarius redit ad altare ad locum ſuum ibi expectās, quouſq; incipiatur uerſus, aut citius, uel tardius: ſecundum quod longum erit reſponſorium: & uerſus, deinde factis reuerentiis: ut ſupra, redit ad pulpitū, & aliam lectionem ſecundam dicturum ducit: & facit: ut ſupra, Pontifex ad ſecundā lectionem ſedens benedicit dicens. Vnigenitus Dei filius &c. & ſimiliter ad tertiam cum dicit. Spiritus Sancti gratia &c. Deinde cantantur tres pſalmi ſecundi nocturni: & poſt uerſiculū ſurgit Pontifex cōuerſus ad altare detecto capite alte dicit. Pater noſter. ſecrete ꝓſequitur: & alte pronūciat. Et ne nos. Deīde ex libro dicit abſolutionem. Ipſius pietas &c. & benedictionem ad quartam lectionem Deuspater omnipotens &c. & ſedet. quintam legit nobilis cui datur enſis: ſi eſt pręſens, & ſtat ac uelit illam legere hoc ordine: incepta quarta lectione Cerimoniarius nobilem miſſum ad Angulum poſt ſedem Diaconorum Cardinalium ducit illum ubi Galerus ſit, uel ad aliū locum cōuenientem, & illic clericus camerę enſem cum Galero de altari capiens, portat. idem nobilis induitur ſuperpellicio: & deſuper enſe pręcingitur ad latus ſiniſtrum, & pluuiali albo induitur: cuius apertura ſuper brachio eius dextro ſit: & Galerus ꝓdictus

dictus ei in capite ponitur; quo ſic induto clericus cameræ ad locum ſuum reuertitur; & nobilis finita quarta lectione dum cantatur reſponſorium, ante Pontificem per cerimoniarium ducetur; & ibi ante gradus ſolii, depoſito ad manus cerimoniarii galero facit reuerentiam altari, deinde Papæ: ad quem conuerſus ſtans euaginat gladium: et tertio cum eius mucrone terrā tangit, uibratq; deinde ter, & tādem tergit eum ſuper brachium ſiniſtrum; & reponit in uaginam, & accedit ad pulpitum: ubi finito reſponſorio uerſus ad Pontificem genuflexus dicit: Iube &c. Et Pontifex ſedens benedicit ei dicens: Chriſtus perpetuę &c. Tum ille ſtans cantat lectionem, & cerimoniarius tradit galerum pręd ictum uni ex familiaribus dicti nobilis: qui ſedeat ad pedes loci: in quo dictus nobilis ſedere ſolebat. finita lectione idem nobilis ducitur ad oſculum pedis Papę indutus ut cantauit; & deinde reducitur ad locum: ubi indutus fuit, ubi exuitur pluuiali, & ſuperpellicio, & enſe decingitur: quem cerimoniarius tradat dicto familiari galerum tenenti: quem ſuper enſem reponit: ut prius erat: qui enſem erectum cum galero deſuper teneat ſedens, ut ſupra uſq; ad finem officii, & nobilis ille per cerimoniarium ad ſuum locum reducitur. Quando uero non eſt præſens, cui enſis datur, clericus camerę indutus ſuperpellicio cantat quintam lectionem. Et quando Papa uadit ad capellam, & inde reuertitur, tam in matutinis q̄ in miſſa maiori ſemper clericus ipſe portat enſem cum galero. Si uero nobilis cui enſis datur præſens ſit, & neſciat legere: ipſe nobilis nihilominus in tempore induitur ſuperpellicio: & pluuiali, accingitur gladio, & galerus ei imponitur, ut ſupra: deinde ducitur ad Pontificem: & omnia facit pręciſe: quę ſupradicta ſunt niſi qd̓ non petit benedictionem, nec legit lectionem, quę loco ſuo clericus camerę indutus ſuperpellicio facit; & in fine oſculantur ambo Pontificis pedes; nobilis primum, deinde clericus camerę. Et nota qd̓ ſatis cōpetenter Pontifex daret enſem nobili ſi eſſet pręſens, in loco iſto, anteq̄ ille accingeretur enſe. & tunc dum cantatur reſponſorium quartæ lectionis: nobilis induitur ſuperpellicio, & pluuiali, ut diximus: Et ductus ante Pontificem finito reſponſorio genuflexus accipit a Pontifice enſem; qui dicit illam orationem. Solent Romani Pontifices. &c. Et tunc deſcendens cum habitu extrahit enſem, quo prius a miniſtris accintus fuerat & facit ut ſupradictum eſt. Sextam lectionem legenti Pontifex benedicit dicens. Ignem ſui amoris. Deinde cantantur tres pſalmi tertii nocturni, & uerſiculi. Tum Pontifex ſurgens capite detecto conuerſus ad altare dicit: Pater noſter, ut ſupra, & ex libro abſolutiōem: A uinculis. &c. Diaconus Cardinalis aſſiſtens a ſiniſtris cantat ſeptimam lectionem cum euangelio, & omilia: qui apud pulpitum inclinatus ante Pontificem dicit. Iube. & Pontifex ſtans benedicit dicens. Euangelica lectio. & perſeuerans ſtans quouſq; incipiatur omilia, tum omnes ſedent. Octauam lectionem.

cum euangelio cantat Diaconus aſſiſtẽs a dextris iiſdem cerimoniis:cui
inclinato capite benedictionem petenti Pontifex ſedens benedicit di-
cens p euangelica dicta,tũ ſurgit Põtifex ad euangelium:ultimam lectio
nem cantat ipſe Pontifex qui ſtans uerſus ad altare capite detecto dicit:
Iube dõne benedicere.ſed nullus benedicit,cantores reſpondent.Amen.
Aſſiſtentes preſbyter Cardinalis,& duo Epiſcopi accedunt cum libro,&
lumine,duo acoluthi cum ſuis cappis,cum candelabris,et luminaribus,
ſtant ad gradus more ſolito,uſq; in finem. Et Pontifex perficit lectionẽ,
& in fine uerſus ad altare dicit: Tu autem domine.&c. Interim cum Papa
lectiõem cantat:ponuntur pluuiale albũ precioſum ſuper altare pro Pon
tifice:& paramẽta ſuper credentia pro Cardinali miſſam celebraturo, ſi
ante illic poſita non fuerunt.Et diaconus, ac ſubdiaconus capellæ in ſa-
criſtia,aut alio conuenienti loco ſe induunt more ſolito,capellani etiam
cardinalis celebraturi ad credentiam ſuis coctis induuntur.Finita lectio
ne ſubdiaconus apoſtolicus in ſua cappa,ſubmiſſa uoce præintonat Põn
tifici.Te Deum laudamus,qui ex libro ſi placet illud intonat: & canto-
res proſequuntur.quo incepto cardinalis miſſam dicturus accedit ad al-
tare,& in faldiſtorio conſueto accipit ſandalia:& dicit pſalmos: Quam
dilecta &c.Deinde induitur omnibus paramentis conſuetis per ſubdiaco
num,& diaconum capellę,ut moris eſt.cum dicitur uerſus. Te ergo quæ
ſumus:ad uerba,Quos precioſo ſanguie redemiſti Papa in ſede ſua & om
nes alii genuflectunt.& in fine Pontifex ſine mitra dicit,Dominus uobiſ
cum:& orationem:Concede quęſumus,ex libro cum aſſiſtentibus, & ce-
roferariis more ſolito,& in fine Pontifex replicat. Dominus uobiſcum:
& cantores dicunt Benedicamus.&c.Et Pontifex ante ſedem ſolii ſui exu
itur cappa,& pluuiali albo,& mitra induitur. & accedit ante altare ubi
cum celebraturo &c.illuc ueniente dicit confeſſionem more ſolito,& in
cipitur introitus,& miſſa,& non fit reuerẽtia Papæ per Cardinales,quia
fiet in miſſa maiori,ſed finita confeſſione aſcendit ad ſolium.Et preſby-
tero cardinali aſſiſtente miniſtrante Papa imponit incenſum,celebratu-
rus incenſat altare:incenſatur ipſe.deinde Papa, qui ſurgit ſine mitra, &
dicit introitum.Interim Cardinales ueniunt ad circulum,cum quibus di
cit Kyrieeleiſon,deinde:& in terra.&c.Quo dicto preſbyter Cardinalis
uenit ad ſcabellum ſuum,ad aſſiſtẽtiã Pontifici;Pax uobis dicitur,& una
tantum oratio,poſt offertorium omnes incenſantur,& pax datur more
conſueto,finita miſſa Papa dat benedictionem,& non indulgentias:de-
inde recedit Papa cum omnibus Cardinalibus, pręlatis,& officialibus:
enſis ẽt cum galero,ſi ille cui datus ẽ,prẽſens ſit,per ipſius familiarem an
te eum in ſuo loco procedentem portatur.Alioquin ſi abſens ſit,per cle-
ricum cameræ ante Crucem ad cameram Pontificis reportatur, ubi ma
net uſq; ad miſſam maiorem.

De ordine cantantium lectiones. Cap.

Lectiones in hac nocte triplici ordine cantari cõſueuerunt noſtris die bus. Omnes explicabimus. Pontifex pro tempore: ut magis placebit ſer uari mandabit. Ante tempora Pauli Secundi ſeruatum uidimus: & legi mus hunc modum. Primam lectionem clericus cerimoniarum, Secundã acoluthus, tertiam auditor, Quartã iunior preſbyter Cardinalis, Quin tam, nobilis cui datur enſis, uel eius loco clericus cameræ, Sextam ſub diaconus apl'icus, Septimã diaconus aſſiſtẽs a ſiniſtris, Octauã diacõus a dextris, Nonam Pontifex. Cardinales dicunt cum ſuis cappis laneis, alii oẽs cũ ſuperpelliciis: hunc modũ hactẽus ſeruauit Innocẽtius Octauus. Alius modus ſub Paulo Secundo: primam acoluthus, Secundam audi tor, Tertiam ſubdiaconus cantabat, Quartam iunior preſbyter Cardi nalis, Quintam nobilis ab enſe: & ſi neſciret literas eius loco clericus ca meræ. In abſentia uero illius ſecundus iunior preſbyter Cardinalis. Sex tam alius iunior preſbyter Cardinalis. ita ut duo, uel tres iuniores preſby teri dicerent in ſecundo nocturno: duo in præſentia nobilis, tres in eius abſentia, a iuniori tamen incipiendo. Vltimæ tres lectiones ut prius can tabantur. Sixtus autem quartus uoluit, ut omnes lectiones cantarentur per Cardinales. & ſex primæ incipiẽdo a iuniori diacono, ſiue preſbytero in abſentia diaconi, per ordinem cantarentur, & per Epiſcopos Cardina les, ſi deficerent, aliæ tres ultimæ, ut prius per diaconos aſſiſtentes, & Pa pam. Si uero in his matutinis intereſſet Imperator ipſe cantaret ſepti mam lectionem ſub Euangelio Exiit edictum a Cæſare Auguſto: his ceri moniis: cum cãtatur ultimus pſalmus in tertio nocturno, clerico cerimõ niarum ordinante: diaconi aſſiſtentes Papæ accedũt ad Imperatorẽ: quẽ a ſua ſede ad planum deſcẽdere monet: & illic eum induunt ſuperpellicio: deinde accingunt enſe benedicto: demum induit pluuiali albo: non cum apertura ſuper humerum dextrum: ſed ante pectus: ut Epiſcopi: ut in ſigil lis imperialibus ſculptus appãret: galerus eius armigero traditur. Nam Cæſar illud in capite non portat, quia eſt inſigne ducalis dignitatis: quæ longe eſt inferior Imperiali. Imperator ſic ornatus ducitur medius a Car dinalibus diaconis ante Pontificem, qui facta reuerentia nudat enſem, inclinat, uibrat, tergit, & recondit: ut de nobili diximus. Tum accedit in tempore ad pulpitum: & profunde inclinatus ad Pontificem uerſus di cit. Iube D. Benedicere. Et Pontifex. Euangelica lectio. &c. Tum Impera tor legit euangelii partem uſq; ad omiliam tantum ſi placet: & omiliam proſequitur diaconus: qui aſſiſtit a ſiniſtris. Q đ ſi Imperator uult totam lectionem legere: laudabile erit: & diaconus ipſe nihil dicit. In fine lectio nis Imperator cum ſuo habitu, ſiue totam, ſiue partem lectionis dixerit, aſcẽdit ad oſculum pedis Pontificis, deducentibus & miniſtrãtibus ipſis diaconibus Cardinalibus, poſtremo reducitur ante ſuã ſedẽ: ubi exuitur

ſacris ueſtibus:& enſis cum galero detur armigero Cæſaris, qui illum de inde tenet:& portat ante Cæſarem:qui reuertitur ad ſedem ſuam; & Diaconi ad aſſiſtentiam Papæ. Hunc modum ſeruari uidimus: cum Fridericus tertius Imperator ſub Paulo ſecundo Romæ his celebritatibus interfuit: Anno Salutis Milleſimo quadrigēteſimo ſexageſimo octauo.

De laudibus:& miſſa in aurora. Cap.

Cantores poſt receſſum Papæ dicunt laudes cantādo:uel legēdo prout eis magis placebit. Interim Sacriſta induitur pro ſecunda miſſa dicenda omnibus paramentis pontificalibus:ut in aliis miſſis fieri ſolet. Accedit ad altare dicens:Introibo.& Confiteor. & ut alias:cantores incipiūt Introitum: & proſequūtur ut alias Papa abſente in capella fieri ſolet. Finita miſſa ſtans cum mitra ante medium altaris dat benedictionē ut moris eſt:& non pronuntiantur indulgientiæ.

De miſſa maiori. Papa perſonaliter celebrante. Cap.

In miſſa maiori Natiuitatis Domini noſtri ſummus Pōtifex celebraturus capit in camera papagalli, aut alia conuenienti, paramenta conſueta:uidelicet amictum, albam, cingulum, ſtolam, pluuiale album, & mitram precioſam, & omnes Diaconi Cardinales:in camera parāmēti: nō tamen ubi Papa parare debet:anteq̄ Papa exeat, capiant paramenta ſua uidelicet amictum, dalmaticam, & mitram. Ille qui dicturus eſt euangelium ultra premiſſa accipit albam, cingulum, & ſtolam; manipulum uero capiet in eccleſia cum Papa fecerit confeſſionē apud altare. Et ſic induti intrantes ad Pontificem ipſum paramenta ſupra nominata induunt. omnes alii preſbyteri, & Epiſcopi Cardinales in camera, ubi Diaconi induti ſunt, paramenta accipiunt:uidelicet amictū, & planetas. Epi Cardinales pluuialia, amictum, & ſuperpellicium, & albas mitras, & induti intrant ad Pontificē. Patriarchę uero, Archiepiſcopi:Epi:& Abbates pluuiale capiūt, ex Cardinalibus autem qui ſunt religioſi loco rocheti capiunt ſuperpelliciū, & omnes cum albis mitris. pœnitētiarii planetas tātum. Sudiaconus, qui epiſtolam latinā eſt dicturus, amictum, albā, cingulum, tunicellā, & manipulū. alii uero Subdiaconi, apoſtolici auditores, clerici camerę, & acoluthi ſupra rochetū coctas. omnes præter Cardinales in aula ante camerā paramenti accipiant ſacras ueſtes, tali tempore: q̄d omnes ſuis paramentis ſint induti:anteq̄ Papa camerā ſuā exeat. Induto Pontifice Thuriferarius accedit ad Pontificē:& miniſtrante priore preſbyterorū Cardinalium: Pontifex incenſum imponit in thuribulo dicens. Ab illo benedicaris.&c. Deinde ſeptem Acoluthi capiunt ſeptem candelabra cum luminaribus, & uadunt ante Crucem, Thuriferario præcedente, quem antecedat unus clericus cameræ enſem cum galero deſuper poſito portans. Et hoc ſi Papa illos adhuc non dedit. Si uero Papa alicui præſēti dedit unus de eiuſdem familia dictum enſem cum ſuo

galero in prędicto loco portabit. Et cum ĩ eccleſia fuerit ad pedes illius, cui datus eſt, ſedebit: & ſic per tctũ officium tenebit. ſupplicantis igitur more procedet ad eccleſiam hoc ordine. Scutiferi Papę cum minoribus nobilibus, procuratores ordinum, & principum, Secretarii, & aduocati mixtim, Cubicularii extra cameram, oratores laici, & non prelati Impatoris, Regũ, pricipũ, & cũ eis Senator urbis, & cõſeruatores, & Baróes, ac maiores nobiles: Acoluthi Papę, clerici cameræ, Auditores Rotę cũ Auditore cauſarum cameræ aplicæ, & Subdiaconi aplici oẽs in ſuperpelliciis ſupra rochetum. Magiſter ſacri palatii in habitu, & loco ſuo acoluthus Thuriferarius, & ad minus duo ceroferarii: cum luminibus accenſis. Deberet tamen in huiuſmodi, & omnibus aliis ſupplicationibus ſeptem candelabra cum totidem luminaribus deferri per acoluthos: ſed quia aliquãdo acoluthi nõ adſũt tot nũero, hoc ommittitur. Ceroferarios autem immediate ſequitur Subdiaconus epiſtolam lecturus indutus, ut ſupradictum eſt, Crucem baiulans ad latera, habens duos magiſtros hoſtiarios cum uirgis, quem ſequuntur pręlati omnes parati hoc ordine. penitentiarii ſine mitris: Abbates, Epiſcopi, Archiepiſcopi, prælati, oratores, aſſiſtentes Papæ, omnes cum paramentis, & mitris, ut ſupra dictum eſt. ſucceſſiue, Diaconi, preſbyteri, & Epiſcopi Cardinales, aſſiſtentes hinc, & ĩde. Deinde Papa, cuius pluuialis auriphrygiũ duo Diaconi Cardinales aſſiſtentes hinc & inde iuxta eum incedentes deferent. fimbrias poſteriores, id eſt caudam pluuialis nobilior laicus in urbe exiſtens, etiam ſi ſit Imperator. uel Rex, & hoc ſi Papa pedibus incedat. Si uero portatur in ſede, duo Cardinales prędicti aſſiſtẽtes ipſum immediate pręcedant, & qui lecturus eſt euangelium inter eos medius, qui alioquin iret ante Papam ſolus. ſuper Papam portatur baldachinũ per octo principes, & oratores laicos inſigniores, & magnos barones, cõſeruatores urbis: & tales, aut omnibus deficiẽtibus per ſcutiferos Papę nobilioribus portantibus detur ſemper primus locus: hoc eſt anterior: ita qđ illi continuo præcedant Papam. Si uero huiuſmodi ſupplicationibus interfuerunt Imperator, Reges, duces, aut maximi principes, incedent in loco in quo ſolent ſedere, Imperator ad ſiniſtram Papæ, Rex cum primo Epiſcopo Cardinali, primogenitus Regis cum preſbytero, maximus Dux ſiue princeps, ſeu Dux, inter ipſos diacones iuniores, & Epiſcopos aſſiſtẽtes Pontifici. ſequuntur cubicularii de camera, qui ſecreti appellãtur, auditor ſeruiens de mitra, Medici ſecreti, & primus ſecretarius, ſi non eſt pręlatus. Demum protonotarii, & prælati non parati in ſuis cappis, hoc ordine perueniunt ad eccleſiam. Pontifex poſtq̃ ad eccleſiam peruenerit ſuper faldiſtorio ante altare ſibi præparato genuflectit, Diaconus a ſiniſtris mitram Papę tollit de capite, quam dat Auditori ad mitram ſeruienti, & alius aſſiſtens Cardinalis Birretum amoueat, facta oratione, &

ſurgente Papa Diaconus a dextris birretum primo, deinde mitram: alio Cardinale a ſiniſtris uitas tenente imponit: qui deinde uadit ad ſedem paratam: ubi ſacris ueſtibus indui debet. Quo ſedente Cardinales primo, deinde omnes alii prelati ordine ſuo accedant ad reuerentiam. Cardinales omnes factis conſuetis reuerentiis oſculantur auriphrygium per manũ dexteram Papæ protenſum, prælati uero euntes ter genuflectunt, & eius genu dextrum oſculãtur, Diaconus, & ſubdiaconus epiſtolam, & euangelium in græco lecturi parati eſſe debẽt apud altare. Subdiaconus, & Diaconus: qui ad cornua altaris in inferiori gradu ſtare uel ſedere poſſũt, put tempus poſtulat, ſicq; manere uſq; poſt miſſam, finita reuerentia extrahiť mitra Pape, & birretum ut ſupra. qui deinde ſurgit, & ſtãs uerſus altare ſecrete dicit. Pater noſter. Deinde alta uoce cantando, & ſe ſignando. Deus in adiutorium meum. &c. manens ita quouſq; incipiatur per cantores pſalmus. Legem pone: quo incepto ſedet, & imponitur ei birretum, & mitra ut ſupra. Tum Subdiacõus latinus accedit ad altare cui mapulã quãdam Sacriſta ſupra brachia ponit, & ſuper eam caligas, & ſandalia, quæ ambabus manibus ad oculos eleuatis ad Pontificem defert, hunc ſequantur omnes acoluthi: quibus accipientibus et extendentibus fimbrias pluuialis Papę Subdiaconus cum uno ex ſecretis cubiculariis Papæ ſubtus intrant, & cõmunia calciamenta Papæ extrahentes & caligas, & ſandalia ei imponunt. Interim Epiſcopi aſſiſtentes Papę librum ante ipſum & candelam ex more tenent, Diaconi aſſiſtentes cum Pontifice dicunt Antiphonam: Ne reminiſcaris. &c & pſalmum, Quam dilecta. &c. ut in libro. Interim cantatur Tertia per cantores: qui cum ad capitulum peruenerint, quod unus ipſorum cãtabit, Papa ſurgit cũ mitra, & cũ finito breui reſponſorio uerſiculus dicatur, accedũnt ante Pontificem Epiſcopus Cardinalis aſſiſtẽs: ut librum teneat pro oratione, & cerimoniarius cum duobus ceroferariis. finito uerſiculo deponitur mitra Pontifici: qui dicit ſtans uerſus ad altare Dominus uobiſcum, & orationem Epiſcopo Cardinali librum ſuper caput tenente: & uno Epiſcoporum aſſiſtẽtium cum manu adiuuante alia candelam tenente. quã finita Pontifex repetit Dominus uobiſcum: & Cerimoniarius cum ceroferariis reuertiť ad altare: cantores uero dicunt, Benedicamus Domino. His finitis ſedet Papa cui reponitur mitra, & lauat manus in miſſa. Aduertat cerimoniarius: ut incipiat a minus digno de quatuor nobilibus laicis, qui debent aquam deferre, ita qđ nobilior ſit ultimus. Et ſemper debet eligi ad hoc opus nobiliores etiam ſi Reges, aut Imperator adeſſent. Pontifex manus lauat, oẽs laici in capella exiſtentes genuflectũt, prælati uero ſurgũt, & ſtãt ſine mitra capite detecto. Cardinales depoſitis mitris ſurgũt, lotis manibus extrahiť mitra Põtifici, qui ſurgit, & ante eũ poniť ſcabellũ, ſup qđ ſtat Diaconus Cardinalis Euangeliũ lecturus: qui iuuãtibus duobus aliis dia

tonibus a dextris, & a ſiniſtris Papæ, ac Subdiacono latino retro ipſum Papã ſtantibus, Papæ mitrã primo, Deinde pluuiale, & ſtolã extrahit, & ſacris paramẽtis: quæ ex altari p acoluthos deferuntur ipſum induit hoc ordine. primũ cingulo cũ ſuccintorio in pte ſiniſtra pẽdente: qui cĩgulo pdicto cingit̃ ſubtus alio cingulo quod Eps tenebat. & iſto ſecũdo ligato ſoluit: & deponit̃ cingulũ primũ. Tũ cruce pectorali, poſtea fauone, quẽ diaconus ſup caput Papę ĩpõit replicatũ, ut ante oculos pẽdeat, & partẽ quã dextra manu tenet, collocet ſup humerũ dextrũ: & aliã ſuper ſiniſtrum, & oras ambas fauonis depẽdere facit circa pectus iuxta menſurã unius palmi. Deinde ſtola, quæ ab humeris pẽdeat. tũ tunicella, & dalmatica, albã miniſtri circa fimbrias aptẽt: ut terrã tãgat. His oĩbus p Diaconũ adiuuãtibus diacõibus aſſiſtẽtibus: & ſubdiacono, qui ẽ a ſiniſtris Papa ĩduit. de qbus p diaconũ oſculãda porrigũt̃ Crux pectoralis, fauon, ſtola & in fine palliũ anteq̃ ſibi ĩponat̃, & ſilr̃ cũ exuit̃ Papa, cũ accipit dalmaticã reſidet extrahit̃, ac aptat ei per Diaconũ fauõ circa caput. quo aptato amouetur ſcabellũ ſuper quo ſtabat Diaconus induẽs, & imponũtur Papæ per Diaconũ, & ſubdiaconũ chirothecę: qui ante & poſtq̃ illas ſibi impoſuerint oſculantur eius manus, & chirothecas. Deinde reponit̃ ſcabellũ, & Papa induitur caſula & extrahit̃ fauõ circa collũ & aptatur, ut æqualiter pẽdeat circum circa. Interim unus ſubdiaconorũ apoſtolicorũ palliũ de altari uelo coopertũ apportat: qd̃ diaconus ab ipſo accipiens, Crucẽ poſteriorẽ pallii Papæ oſculãdã porrigit, deinde illud adiuuãte ſubdiacono latino Papæ imponit eo modo, ut pars duplex ſup ſiniſtro humero maneat, inde portant̃ tres ſpinulę, quarũ unã pulchriorẽ diaconus Cruci anteriori palli infigit, aliã cruci ſuper humerum ſiniſtrũ, & tertiã infigit ſubdiaconus Cruci poſteriori. Sũt autẽ hmõi ſpinulę taliter infigẽdę, ut tertio crucẽ pertrãſeãt; palliũ autẽ non pforẽt, neq; planetã tãgãt, qd̃q; gẽmæ ſpinulæ maneãt ad extra infigentis. Tũ rurſus aptãtur fauõ circa pectus ut pẽdeat ſub anteriori pallii Cruce, & planeta ſupra brachia Põtificis. Deinde ipſe diaconus Papę mitrã imponit. Accedit interim primus Eporũ Cardinaliũ aſſiſtens, & ĩponit Papæ iã mitrã tenẽti annulũ põtificalẽ, & alios quos Papa uo luerit; cuius manum oſculat̃. Hęc oĩa Pontificis ornamẽta prius per ſacriſtã ſuper altare præparãtur, & ordine prædicto inſtruẽte cerimoniario per acoluthos ad Põtificẽ deferuntur, aſſignãturq; ad manus diaconi Cardinalis prædicti, poſt hæc Epo Cardinali aſſiſtẽte, & miniſtrãte Pontifex ponit incenſũ in thuribulo dicẽs Ab illo benedicaris. &c. Tũ Papa ſupplicabũdus uadit ad cõfeſſiõnẽ ante gradus altaris duobus auditoribus fimbrias eleuãtibus a pedibus. Ordo procedẽdi: thuriferarius: duo ceroferarii in quorũ medio Crucẽ ferẽs, ſubdiaconus latinus librũ euãgeliorũ, & in eo manipulũ Papę incluſũ ante pectus geſtãs. Inde diaconus euãgelii cũ Epo Cardinali aſſiſtẽte, quẽ ſequit̃

auditor ad mitram ſeruiens medius inter duos cubicularios ſecretos: deinde Epi aſſiſtẽtes. Inter altare & ſedem, ĩ qua Papa paramẽta accipit, occurrunt Papę. tres ultimi presbyteri Cardinales quorũ ſenior primo deinde alii duo per ordinẽ Põtificẽ in ore primo, deinde ĩ pectore oſculãt. Subdiaconus interim librũ Euãgeliorũ cerimoniario tenẽdũ tradens, Papã ambabus manibus retro ad eius ſpatulas appoſitis ſuſtẽtat. Inde Cardinales illi tres, cũ Papa ante altarę ſe firmauerit, redeunt ad loca ſua. Idẽ facit ſubdiacõus cũ Cruce, & ceroferarii: thuriferarius uero ad cornu epiſtolę altaris genuflexus expectat finẽ cõfeſſionis. Cũ Papa fuerit ante gradus altaris Diacõus Euãgelii depõit ei mitrã, & eã auditori tradit ad hoc ſeruiẽti. Papa medius ĩter Epm Cardinalẽ a dextris: & Diaconũ Euãgelii a ſiniſtris, ſtãs facit cõfeſſionẽ more ſolito. duo Diaconi Cardinales aſſiſtẽtes ſtãt poſt Papã: & aliqtulũ ſe retrahũt, Epo, & diacono cedentes. poſt Diaconus, & ſubdiaconus genuflexus perſiſtit cũ libro euãgeliorũ & manipulo intus, quẽ imponit Papæ dicto Indulgẽtiã, prius tñ eius manũ oſculat. facta cõfeſſione Papa aſcẽdit ad altare, & illud in medio oſculatur, Subdiaconus librũ Euãgeliorũ aperiens illũ oſculãdũ Papæ offert in cornu euãgelii, Epo Cardinali aſſiſtẽte ipſũ adiuuante. Quo facto Diaconus euãgelii ad dextrã Põtificis in medio altaris ſtãtis accedẽs, & una cum eo thuriferarius incenſum & thuribulũ Papę offerũt: qui impoſito incẽſo ut ſupra, altare incenſat more conſueto.

Et aduerte qđ dũ Papa eſt apud altare Diaconus euangelii ſemper miniſtrat incẽſum, & incẽſat Põtificem: cum aũt Papa eſt in ſede, tunc Cardinalis Eps, ſiue presbyter aſſiſtens hoc facit. Incenſato altari Põtifex tradit thuribulũ Diacono euangelii: & in cornu epiſtolę ſtans per Diaconẽ a dextris aſſiſtẽtem aſſumpta mitra a diacone euangelii ibidẽ incenſat: & ad mediũ altaris ſe retrahẽs adhuc uerſus ut incẽſatus eſt ſtãs cum mitra Diacones Cardinales primo euangelii deinde aſſiſtentes duos tantum ad oſculum oris primo, deinde pectoris recipit. Inde Papa cum mitra facta altari reuerentia uadit ad ſedẽ ſuam eminentem. in qua ſtans detracta mitra dicit Introitũ et Kyrieeleiſon cum Cardinalibus aſſiſtẽtibus Epo cardinali aſſiſtente librũ ſuper caput tenẽte iuuãtibus ipſum duobus Epis aſſiſtentibus ut alias dictum eſt. Diaconus & ſubdiaconus latini manent in cornu epiſtolę altaris, & ſimul dicunt Introitum, & reliquũ miſſæ tẽpore ſuo ſcĩ quibus Diaconus & ſubdiaconus græci dicũt & in terra & patrẽ. Deinde Papa reſidet cũ mitra, & per auditorẽ qui ſeruit de gremiali imponitur ei gremiale ſuper genua: quod gremiale dictus auditor ſemper ſeruat captũ ex credẽtia, & cũ Papa ſedet, illud imponit ſuper genua: & cum ſurgit illud accipit, & ſeruat quouſq; Papa lauat manus poſt offertorium. tũc portat gremiale ad credẽtiam: & Diaconi aſſiſtentes ſedent in ſcabellis hinc inde iuxta Papam more ſolito. Epiſcopus uero Cardinalis aſſi-

ſtens ſedet ſuper cathedram nudam ſeu in faldiſtorium inter Diaconem a dextris Papę, & ſedē Cardinalium iuxta murum ſibi paratam. Diaconus uero euāgelii cū Papa ſederit, & alii Cardinales aſſiſtentes ſedet & ipe in ſiniſtro cornu altaris uidelicet epiſtolę ſuper ſcabellum ibidem poſitū uertens faciem ad cornu euangelii. Diaconus autem grecus ſuper gradū altaris ſedet in cornu euangelii, & ſubdiaconus latinus, & grecus in cornu epiſtolę ſuper inferiorem gradum uultu ad Pōtificem uerſo. finito Kyrieeleiſon detracta Papę mitra, & tenēte Epiſcopo librum ut ſupra, eleuatis manibus iuxta altitudinem humerum, & eorum diſtantiam extenſis digitis, ſed nō diſiūctis, ſtans uerſus altare Dicit Gloria in excelſis. Et cū dicit Deo, iūgit manus ante pectus, deinde ea cū Cardinalibus aſſiſtētibus tm̄ plane placta reſidet. & finito Gloria depoſita mitra ſurgit & dicit manibus eleuatis uerſus ad populum Pax uobis. Deinde orationem Epiſcopę Cardinali aſſiſtente ut ſupra librum tenente. Interim ſubdiaconus portans librum epiſtolarum ante pectus uadit ad legendum epiſtolam: altero ex clericis cerimoniarum ipſum aſſociante, finitis orationibus ſubdiaconus ſtans in loco conſueto, uidelicet inter cornu epiſtolæ & ſedem eminentem Papæ per tranſuerſum ita qđ a dextris altare, & a ſiniſtris Papā habeat: ſibi ipſi librum tenēs cātat epiſtolā, & Papa cum mitra ſedet. ſubdiaconus uero finita epiſtola retrahit ſe aliquantulum, & immediate ſubdiaconus græcus per cerimoniarium cum debitis reuerētiis ad eundem locum, in quo latinus cantauit, ducitur: ubi & ipſe ſtans uerſus, & librum tenens ut alter cantat epiſtolā grecā: qua finita ambo ſubdiaconi ſimul cerimoniario precedēte accedunt ad oſculū pedis Papę latinus primum: deinde græcus. inde ambo redeunt ad altare, & ibi latinus cum Cardinale diacono legit epiſtolam & alia. aſſiſtentes uero Epi portāt librum Papę: & uno ipſorū illū ſupra caput tenēte Papa legit epiſtolā, graduale: & euāgelium. cum cantatur graduale, uel ſequētia ſi cantatur. Diaconus Cardinalis euangelii accipit librum euāngeliorum, & portans illū ante pectus ſuum: uadit ad altare & ſupra illud librum ponit. quo ibidem dimiſſo cū debitis reuerentiis uadit ad Papam: coram quo ſtans capite inclinato manū eius reuerenter oſculatur, cerimoniario eum aſſociāte. deinde reuertiť ad altare coram quo genuflexus dicit Munda cor meū. &c. tunc accipit librum euāgeliorū de altari, & illum tenet ante pctus. Interim paratur pulpitum cū uelo aureo per clericos capellæ in loco cōſueto: id eſt apud gradum altaris in cornu dextro: ita ut uertat ſuā faciem ad ſiniſtrā, nō ad corpus altaris. & ſeptē acoluthi cū ſeptē intorticiis. & alius acoluthus cum thuribulo & nauicella uadit ad Papā cū Epo Cardinale aſſiſtēte. quo miniſtrāte ut ſupra Papa imponit incēſum, & acoluthus reuetiť ad ſeptem acoluthos ceroferarios qui parati ſunt cū ſeptē cādelabris ſiue ſeptē intorticiis accēſis. Cardinalis uero Eps ad cathedrā ſuam nudā, hora com-

petenti procedit ad locũ euãgelii: hoc ordine. Cerimoniarius, thuriferarius, ceroferarii, Subdiaconus. diacõus qui cũ ante Papã fuerit, ſtãs capite inclinato uerſus ad Pontificem dicit. Iube Dñe benedicere. & accepta benedictione uadit ad pulpitum. ponit librum ſuper illud, & ſeptem ceroferarii faciunt circulum ante eum. Subdiaconus uero ſtans poſt pulpitũ inter illud & Ceroferarios pulpitum amplectitur, & ambabus mãibus ex utraq; parte tangit librum euangeliorum: Diaconus iunctis manibus dicit. Dñs uobiſcum. & cum dicit. Sequentia ſancti euangelii: ſignat pollice dextro librum, deinde frontem, os, & pectus. cum reſpondetur. Gloria tibi Dñe: incenſat ter librum primo medio, deinde a dextris & a ſiniſtris. Finito euangelio factis reuerentiis conſuetis Diaconus cum quinq; ceroferariis reuertitur ad altare ſtans ibidem iuxta ſcabellum ſuũ. Subdiaconus uero capit librum euangeliorum ante pectus, & ibidem iuxta pulpitũ a latere expectans fine euangelii græci, duo ceroferarii cum thuriferario etiam manent iuxta pulpitum hinc & inde. Diaconus uero grecus accipit librum ſuum ponens illum ante pectus uadit ad altare, & dimiſſo ſuper altare libro Cerimoniario precedente & pedem Papę diſcooperiẽte, & cooperiente uadit ad oſculũ pedis Papę niſi forte eſſet Eps, tunc nõ pedem ſed genu dextrum Papæ oſculari debet. tum ad altare reuertitur corã quo genuflexus dicat Mũda cor meũ &c. Deinde ſurgit. accipit librũ euãgeliorum ante pectus, & ꝓcedente eũ Subdiacono ſuo poſt Cerimoniariũ uadit ad gradus ſedis Papę: ubi genuflexus petit benedictionẽ qua habita uadit ad pulpitium. ponit deſuper librum. Subdiaconus uero græcus ſtans retro ad pulpitum tenet ut latinus fecerat, Diaconus deinde dicit ſignat, & incenſat: ut de latino diximus Subdiacono ſibi reſpondente. Finito Euangelio Subdiaconus capit librum. & Diaconus cum duobus ceroferariis redit ad altare ad ſua loca lectis euangeliis Subdiaconi portãt libros apertos ad oſculandũ primo latinus, deinde grecus. Tũ Papa ſtãs ſine mitra per Epiſcopum Cardinalem ad gradus ſolii ſtantem incenſatus more cõſueto deinde Papa dicit. Credo in unum deum: & plane cum aſſiſtentibus tantum Cardinalibus perficit ſymbolum. & cum cantatur, Et incarnatus eſt: cũ mitra caput uerſus ad altare humiliter inclinat. Cardinales autem & alii omnes genuflectunt quouſq; dictum ſit & Homo factus eſt. quo dicto omnes ſurgunt & ſedent. Diaconus uero cum Subdiacono latino uadunt ad credentiam Papæ: ubi paratus erit unus ſcutifer Diaconi cũ uaſis & duobus mantilibus pro lauãdis & extergendis manibus: quibus lotis ad altare redeũt: ubi per ſacriſtã Papę porrigit eis q̃dã tobalia ſericea: quã ſuper altare explicant. deinde Subdiaconus uadit ad credẽtiam ſacriſtę, ubi ĩponitur ei p cerimoniariũ quidam pãniculus propter hoc confectus: qui retro ad collum ligatur & ſtringit: ut ante a collo depẽdeat, & ipſum ad lõgitudinẽ brachiorũ coopiat: & accipiẽs burſam

cum corporalibus & ſuper eam hoſtiaria cum hoſtiis, & deſuper purifica toriu m omnia diſcoperta cum debitis reuerentiis ad medium altaris portat, & Diacono latino apud altare expectanti conſignat: qui ea accipiēs ponit ſuper altare uerſus cornu epiſtolæ, ſimul & purificatorium, & hoſtiariam de corporalibus & ibidem prope ponit. extrahit corporalia de burſa & explicat in loco ſuo, burſam uero ponit inter crucem & corporalia: uel alio conuenienti loco, ubi non impediat. Interim ſacriſta de ſua credētia dat uni acoluthorum ampullas uini, & aquæ uacuas duobus uelis aureis coopertas, & ſub axilla ſiniſtra pateram unam argenteam, ipſe uero ſacriſta aureum uelum circa collum habens accipit de dicta ſua credentia calicem cum patena, cum quibus Pōtifex eſt celebraturus: & paruū quoddam coclear aureum ſuper patenam ponit, quæ omnia parte dicti ueli cooperta pręcedentibus duobus ſeruientibus armorum, & ſequente dicto acolutho ad credentiam Papę defert, ubi cum aqua, de qua credentiarius primum probam faciat, mundat ac tergit calicem, patenam, coclear, ampullas & pateram, deinde īplet ampullas uino & aqua, & ex ampullis dat credentiariis in unam eorum pateram: ut faciant credentiam ſiue probā, & reſtituit ampullas & pateram acolutho: qui eas portauit: quas ut prius cooperit, & pateram ſub axilla ponit. Sacriſta uero cum calice patena & cocleari copertis: ut uenit pręcedentibus dictis duobus ſeruientibus armorum & acolutho uadit ad cornu epiſtolæ altaris, & ponit omnia in dicto cornu ſuper altare. Et Diaconus latinus accipiens tres hoſtias ex hoſtiaria ponit eas ordinatim ſuper patenam: ſicq; papam expectant. Finito Credo Papa depoſita mitra ſurgit & dicit Dn̄s uobiſcum, & Oremus: & lecto Offertorio ſedet, reponitur ſibi mitra, & per Diaconos aſſiſtentes extrahuntur ei annuli & chirothecæ, & Papa abluit manus ordine cōſueto, quibus lotis reponuntur ei annuli per Diacones aſſiſtentes: ubi prius erant. & Papa deſcendit ad altare, duobus auditoribus ſemper fimbrias eleuantibus; ubi Diaconus euangelii latinus extrahit ei mitrā. Interim duo Ep̄i aſſiſtentes pręuenientes Pontificem ponunt miſſale ſuper altare in cornu euangelii ſuper puluinum. Et Ep̄s Cardinalis aſſiſtēs dicit quæ ſunt dicenda, & ea digito ſuo Papę ſemper oſtendit. Diaconus uero euangelii latinus accipit hoſtiā unam de tribus: quę ſunt ſuper patenā, & cū ea alias duas hoſtias tangit, & eam dat ſacriſtę comedendā, deinde accipit aliam hoſtiā de duabus quæ remanſerant & cū ea tangit patenā & calicē per totū intus & extra: & ſimiliter dat eam ſacriſtæ comedēdam, poſt hęc de ampullis uinum & aquam in patera dat Sacriſtę ad p̄guſtandū, & deinde accipiens patenam cū hoſtia, eam dat in manibus Papę: qui illam Deo offerens dicit. Suſcipe ſancte pater &c̄. Tunc idem Diaconus ponit uinū in calice ad ſufficientiā pro tribus. Subdiaconus uero latinus accipit coclear p̄dictū: ſup quod ſacriſta īponit aquā ex ampulla, & ſubdiaconus in-

clinatus uerſus ad Pontificem dicit. Benedicite, & benedictione accepta ſimul cum Diacono latino infundit in calicē, quem Diaconus dat in manus Papę, & ſimul cum Papa calicem tangens illum offerunt dicentes. Offerimus tibi Domine &c. Et Papa ponit eum ſuper corporalia cum eo ſignum crucis faciēs, quem mox Diaconus palla cooperit. Subdiacono uero latinorum per cerimoniarium impōitur quodam uelum circa collū retento etiam panniculo, quem prius habebat, & patena in manu dextra, & dicto uelo cooperitur, cum qua poſt Papam uadit: & ibi ſtās permanet uſq; circa finem Pater noſter, interim unus acoluthorum cum thuribulo & nauicella accedit ad cornu epiſtolę altaris, & cū Papa dixerit Veni ſanctificator &c. offert nauiculā Diacono latino, & thuribulū Papę: qui imponit incēſum dicens. Per interceſſionē &c. Deinde Pōtifex accepto thuribulo de manu Diaconi icēſat primo oblata, Diacono pedem calicis tenente, deinde altare more conſueto: & demū in cornu epīſę reddit thuribulum Diacono, & accepta mitra ſtans ibidem a Diacono incēſatur, & mox accedentibus miniſtris & nobili cum aqua tertio lauat manus ordine conſueto. Interim uero Diaconus euangelii: ut Pontificem incenſauit primū incēſat Epm, & Diaconos Cardinales aſſiſtētes iuxta altare, & Pontificē in ſuis locis ſtantes. poſtea omnes Cardinales, oēs Reges, & magnos principes, ſiqui adeſſent: deinde Epōs aſſiſtētes, incipiēs ab illis qui de libro & candela ſeruiunt. alii nāq; poſt Pōtificem inter altare & ſolium, circulum faciūt, deinde dat thuribulum uni ex ſubdiaconis cum ſuperpellicio aſtanti: qui incēſat primo Diaconū euangelii ſtantē medium inter alios duos Diacones aſſiſtentes, poſtea pręlatos oēs paratos, deinde alios more cōſueto. Finitis orationibus ſecretis Pōtifex poſitis ambabus manibus hincinde ſuper altare incipit cātando. Per oīa ſecula ſeculorum. &c. Et cū dicit. Surſum corda, eleuet aliquātulum māus, & diſiūctas teneat; cū dicit, Gratias agamus: altius eleuat, & cum dicit deīde: Noſtro iungit ambas manus ante faciem: & caput deuote inclinat, deinde iterū diſiungit manus, & diſiunctas tenet uſq; ad finem prefationis, qua finita iungens iterum manus ante pectus dicit. Sanctus &c. Clerici uero capellę in tempore accendunt octo intorticia, quę per Cerimoniarium dantur acoluthis Apoſtolicis, & ipſis deficiētibus, auditoribus, quę ipſi poſt Epiſcopos aſſiſtentes per ordinem ſtantes accenſa tenent, uſq; poſt communionem Pontificis, & omnium aliorum a Pontifice ſe communicantium. Cum eleuatur ſacramentum poſito per aliquē incēſo acoluthus incenſat more cōſueto, poſt eleuationem autem ſacramenti mox ſacriſta cū uelo circa collum: ut ſupra, accipit calamum quendā aureum cum ſuo ſtilo panno ſericeo inuolutum manu dextra, & ſiniſtra quendam calicem, quem parte dicti ueli a collo pendente cooperit, & pręcedēte acolutho, qui ampullas uini & aquę coopertas: ut prius dederat, & ſub una axilla

pateram cõſuetam, ſub alia uero axilla pateram auream paruam cũ anſa preeuntibus duobus ſeruientibus armorum ad credentiam Pontificis uadunt: ubi ſacriſta accepto in una magna patera uino a credentiariis ſibi porrecto, quod ante pregustauerat, lauat diligenter, & abluit calicem, calamum etiam pateram paruam auream, ampullas uero uino & aqua euacuat, & recenti uino, & aqua implet, quę omnia credentiarii prelibãt. Et mox ordine quo uenerant, reuertuntur. Sacriſta autem omnia ſuper altare reponit in cornu epiſtolę. Cum Põtifex dicit Benedicis, & preſtas nobis. Diaconus euangelii latini detegit calicem, & Põtifice dicẽte Per ipſum &c. ſignãte calicem digitis dextræ manus pedem calicis tenet, & Hoſtiã ſuper corporalia repoſita, tegit calicem, & ad ſuum locum poſt Pontificem reuertitur. Tum Põtifex poſitis ſuper altare manibus diſiunctis incipit cãtando. Per omnia &c. Et cum dicit. Pater noſter: eleuat manus ante pectus, & eas ſic uſq; ad finem tenet, cum dicit. Et dimitte nobis, Subdiaconus patenam tenens, facta altari reuerentia uadit ad cornu Epiſtolę & patenam dat Diacono euangelii, uelum uero cerimoniarius ſuper credentiam ſacriſtæ reponit. Cum Papa dicit orationẽ. Libera nos &c. Diaconus euangelii patenam ipſam tradit Pontifici: qui ſe cum ea oratione finita ſignet more conſueto, & eam ſupponat Hoſtię. Diaconus uero calicem detegat, ſupra quem Pontifex Hoſtiam frangat, & particulam illã quę in dextra manu reſtat ſuper calicem paululum eleuatam tenens dicit cantando. Per omnia &c. Pax Dñi &c. Et ſignat ter cum particula ſuper calicem, deinde eam in calice depõit, tũ dicit ſubmiſſa uoce Agnus Dei. Et cum Pontifex altare deoſculatus dicit. Pax tecum, Eps cardinalis aſſiſtens oſculato prius altari, a Põtifice pacẽ accipit oſculãdo ipſũ in ore, deinde in pectore, ſimili modo duo Diaconi Cardinales aſſiſtentes a Pontifice pacem accipiunt ipſum primo in ore, Deinde in pectore oſculando, altare aũt non oſculãtur. Diaconus aũt euangelii ã Pontifice nunc pacẽ non accipit. ſed poſtq̃ ipſum Papa communicauerit, accepta pace a Pontifice. Eps cardinalis aſſiſtens præcedente cerimoniario defert pacẽ aliis cardinalibus, Regi &, nobiliſſimo cuiq;, ſi adſũt, ordine ſuo, deĩde primo Epiſcopo aſſiſtenti uidelicet ei: qui de libro ſeruit, qui aliis pacem ſubminiſtrat, poſt hęc uni ex Subdiaconis in ſuperpellicio: qui pacem proſequitur prelatis paratis cum uicecamerario, ſi ſit protonotarius, & aliis more cõſueto, poſtq̃ Pontifex pacem dederit Epo, & Diaconis cardinalibus aſſiſtentibus, capite diſcooperto aſcendit ad ſedẽ eminentem, quẽ ſequuntur Eps & Diacones cardinales prefati. & alii Epi aſſiſtẽtes cum libro & cãdela accenſa, & ibi ſtans capite detecto & inclinato pontifex uerſus ad altare aliis Cardinalibus & Epiſcopis aſſiſtentibus in locis, & officiis ſuis miniſtrãtibus, Diaconus euangelii apud altare detecto capite patenam cum ſacramento reuerenter accipiens & ambabus manibus tenens eã in

altum uſq; ad oculos eleuat. Et primo uertit ſe a latere ſuo dextro uidelicet epiſtolę uſq; ad medium circulum Id eſt ut eius rhenes ſint ad altare, & per eandem uiam reuertitur ut prius erat, ſecundo a ſiniſtra parte uſq; ad medium deinde procedens uerſus cornu dextrum uidelicet Euangelii: ubi Subdiaconus expectat genuflexus patenam cum ſacramẽto ſumma reuerẽtia ei tradit, & mox Subdiaconus ſurgit, & Diaconus genuflectit quouſq; Subdiaconus diſcedat, & portet ſacramẽtum a ſiniſtra manu Papæ altero Cerimoniariorum eius fimbrias attollente, & Pontifex aduenienti ſacramento profunde ſe inclinat, & illud reuerenter adorat. Cum Subdiaconus peruenit ad Pontificem, ſtet ad eius ſiniſtram erectus, & nõ genuflexus. Diaconus uero accipiẽs Calicem diſcoopertum ex altari eo modo ſe uertit, ut de patena fecerat, inde accedit cum calice ad Pontificem ad detrum eius latus. Cerimoniarius ſimiliter ei fimbrias leuat, tunc Papa dictis orationibus opportũnis ſumit unam partem corporis Domini Subdiacono continuo patenam tenente, aliam uero partem in duas partes diuidit pro Diacono & Subdiacono. Interim ſacriſta uelum circa collum tenens, ut ſupra accipit calamum aureum in ſiniſtra, & Calicem de quibus ſupra diximus uelo coopertos in dextra, & antecedente acoluthi ampullas uini, et aquę coopertas portante, & ſub eius axillis duas pateras ſupradictas tenẽte accedunt ad Põtificem, cui Epiſcopus Cardinalis aſſiſtẽs capiẽs calamum prædictum illum diſcooperit, & uino ex ampulla cum ſtilo intus mundat ſuper calicem: quẽ adhuc tenet ſacriſta deinde uinum infundit in pateram argẽteam imponẽs modicũ de aqua, ex alia ampulla, & dat ſacriſtæ pro credẽtia. Et cum Põtifex corpus Chriſti ſumpſerit. Epiſcopus Cardinalis porrigit ei calamum, quem Papa ponit in Calice in manibus Diaconi exiſtẽte, & ſanguinis partem ſugit, reſiduum cum particula hoſtię dimittit pro Diacono & Subdiacono. Tunc Diaconus Calicem dextra tenẽs, & calamum ſiniſtra, quem tamẽ de Calice nõ extrahit ſtans inclinato capite Põtificis manum dextram ex oſculatus reuerẽter ex eius manibus de corpore Chriſti communicat. Item oſculata Põtificis facie cum calice, calamo, & diuiniſſimo ſacramento ad altare reuertitur, & cum calamo in ſiniſtro cornu ſtans ſanguinis partem ſugit. Interim Subdiaconum coram ſe genuflexum, & eius dextram prius deoſculatum Pontifex de reſiduo corporis Chriſti cõmunicat, & ſimpliciter ei oſculum pacis donat: qui ad Diaconum cũ patena eleuata ad cornu altaris accedẽs, & ipſe de ſanguine cum calamo ſugit, cum primo diligẽter patenã ſuper calicẽ excuſſerit, curaueritq; ne aliqua particula in ea remaneat ſacramenti, ac unus eorum particulam in Calice exiſtentem ad labia calicis retrahit, & eã ſumit. Impoſito deinde in calicẽ uino albo ſe purificãt, & calicem ad credentiã ſacriſtę reſtituũt. Cum primum uero Põtifex Subdiaconũ cõmunicauerit, Eps Cardinalis aſſiſtẽs impo-

ex ampulla uinum in calicem: quem ſacriſta portauit dat Papæ ad purificãdum: Quo purificato ſacriſta cum calice illo, & patera argentea ad credentiam ſuam redit, & prior pſbyterorum Cardinalium ampullam uini manu dextra, & paterã auream manu ſiniſtra ab acolutho accipiẽs Põtificis digitos ſuper dictã pateram uinum effundendo abluit, & reddita acolutho ampulla pateram cũ uino ad altare reportat: cõſignatq; miniſtris & ad locum ſuũ redit. Eps uero Cardinalis album pãniculum, quod purificatorium appellãt, ſibi ad hoc a ſacriſta aſſignatum Põtifici tradit, cum quo digitos tergit, deinde acolutho illud reſtituit cum ampullis ad credẽtiam ſacriſtę reportãdum. Põtifex autem facta purificatiõe mitram accipit, & ſedens quarto lauat manus ordine ſupradicto nobiliori aquã miniſtrante. Interim duo primi Epi aſſiſtẽtes pręcedunt ad ſiniſtrum cornu altaris cũ libro, puluino, & candela, & Pontifex lotis, terſiſq; manibus ſurgens deſcẽdit ab altari: ubi ante gradum inferiorem depoſita mitra per Diaconum Euãgelii accedit ad altare, oſculatur illud in medio: uadit ad cornu epiſtolę: ubi liber paratus eſt, & dicit poſtcõmunionem, tum redit ad medium altaris: & illo oſculato uerſus ad populum ſtans dicit. Dominus uobiſcũ: & interea dum reſpõdetur, Et cum ſpiritu tuo, uadit ad librũ: ubi dicit. Oremus, & orationem, qua in totum finita cum reſpondetur Amen: reuertitur ad medium altaris, illud oſculatur: & iterum ad populũ dicit. Dñs uobiſcum, & reſponſo dato. Et cum ſpũ tuo: Diaconus Euãgelii ſtans poſt Papã medius inter duos Cardinales aſſiſtẽtes cantat. Ite miſſa eſt uerſus ad populum: ut Põtifex. Interim Subdiaconus non Epiſtolę ſed alius accipit Crucẽ, & eam portat ante Põtificem iter ipſum & populum. Reſpõſo Deo gratias: Põtifex ſtans inclinato capite in medio altaris dicit. Placeat tibi &c. Quo dicto benedicit populo ſolenniter dicens. Sit nomen Domini benedictum &c. Data benedictione per Pontificem Eps Cardinalis aſſiſtens ad ſiniſtram Pontificis uerſus ad populum pronunciat indulgentias ſub his uerbis. Sãctiſſimus in Chriſto pater, & Dominus noſter Dñs. N. diuina prouidẽtia papa octauus dat, & cõcedit omnibus hic pręſentibus plenariam indulgẽtiam, uel tot annos, & totidem quadragenas de uera indulgẽtia in forma Eccleſię cõſueta. Orate Deum pro felici ſtatu ſuæ ſanctitatis, & ſanctę matris Eccleſię. Interim dum indulgẽtia huiuſmodi pronũciatur, Diaconus Euãgelii extrahit papę pallium, & illud ſupra altare reponit. Cardinales etiam, & prelati omnes paramẽta ſua deponũt & cõſuetum habitũ accipiũt. Põtifex uero ſic paratus ad palatium reuertit̃ cũ baldachino aſſociatus a Cardinalibus in cappis. Diaconi tñ parati ex decẽti more deberẽt comitari põtificem miſſalibus indumentis adhuc paratum uſq; ad cameram ſuã. Et nota qd̃ hac die Dñi Diaconi Cardinales, & omnes alii officiales papę nõ ſacerdotes debẽt cõmunicare de ſacramento altaris.

De traditione enſis, & pilei: Cuius benedictionem require ſupra in prima parte. Cap.

Si Pontifex hoc die traditurus eſt enſem cum pileo alicui Principi uel nobili in Romana curia pręſenti ſi illum in matutinis non dedit: finita miſſa Pontifex aſcendit ſedem ſuam eminentem: corā quo genuflectit Princeps uel nobilis circūſtantibus dominis Cardinalibus: & tenēte ante Pōtificem uno ex clericis camerę enſem cum pileo prędicto. Pontifex eū alloquitur hoc modo (Conſueuit hoc aliquando fieri in camera Papę Poſt q̄ ipſe fuit paratus in corona Cardinalium) Solent Romani Pontifices i preclara natalis Domini celebritate &c. ut ſupra in benedictione enſis. His dictis Pontifex tradit enſem cum pileo Principi: uel nobili prędicto, qui illis acceptis Pontificis pedem oſculatur deuote: & gratias agit: tum enſem cum Galero huiuſmodi tradit uni ex familiaribus ſuis: ipſe autem in ordine: & loco ſuo uadit ante Pontificem: & ipſum uſq; ad camerā Papagalli comitatur precedēte ſemper īmediate ante eum illo: qui enſem cū pileo portat. Deinde deduci debet nobilis ipſe ab omnibus prelatis palatii: & familia Papę: & ab oratoribus, & baronibus urbis, ac aliis nobilibus amicis ſuis uſq; ad domum habitationis ſuę hoc ordine, Primo equitabunt familiares: & curiales omnes in breuibus, deinde ſcutiferi Papę quos ſequuntur barones Romani, & oratores: deinde Comites: & Duces ſi qui ſint, poſt hos ſeruientes armorum, & poſt eos enſem cum pileo geſtans: quem īmediate ſequitur ille: cui datus eſt enſis medius inter duos ſeniores prelatos palatii, deinde ſequētur alii prelati palatii: & prelati oratores: & alii ſucceſſiue, cubicularii: & alii capellani: & togati. Cum deductus ipſe domum peruenerit, ibidem in loco conuenienti ſe firmet, deducētes uerſus, & capite detecto agat Gratias ſingulis prelatis illis cum ante ipſum equitant recedentes caput inclinando, & poſt receſſum omniū prelatorum caput tegat: & domum ſuam intret; & recedant omnes. Ordo p̄dictus obſeruatus fuit in die Natiuitatis Chriſti Anni Milleſimi quadringenteſimi octuageſimi quinti Pontificatus Dn̄i Innocentii Papę octaui Anno primo, qua per pręfatum Pontificem enſis cum pileo datus fuit Illuſtriſſimo Dn̄o Franciſco de Aragonia filio quarto nato Ferdinandi Sicilię Regis ad pręſtandum obedientiam nomine Regis genitoris ſui ſūmo Pontifici cum quibuſdam aliis prelatis: & Dn̄is Romam miſſo; qui in matutinis cum cerimoniis prędictis cantauit quintam lectionem, & finita miſſa deductus fuit de palatio per p̄latos palatii: & alios curie, cubicularios, & ſcutiferos Papę, ac Ducem Amalfitañ. Comites morcquii: & montis Agani, oratoreſq; q̄plures uſq; ad palatium Vrſinorum in campo florę. quod Reuerēdiſſimus Dn̄s Ioannes de Aragonia Sanctę Sabinę preſbyter Cardinalis eius germanus ſecundo natus, ad cuius dextram ipſe Dn̄s Franciſcus continuo equitauit, inhabitabat. Si uero enſis per

dictus daret alicui Regi in curia præſenti, deduci debet ab omnibus Cardinalibus & tota Romana curia. Si uero cui enſis dandus eſt: i curia nō ē, clericus cameræ qui eum ad miſſam ante Crucem portauit eodem modo & ordine eum finita miſſa reportat ad palatium Papę uſq; ad cameram papagalli.

De ueſperis uigilia In Natiuitatis Chriſti Papa in craſtinū non celebraturo. Cap.

Si ſanctiſſimus Dominus noſter in die Natiuitatis Chriſti nō celebraret: Veſperis tamen & miſſę intereſſe uellet: Veſperæ hoc modo dicūtur. Hora competenti Papa indutus in camera papagalli amictu, alba, cingulo, ſtola, pluuiali albo, & mitra precioſa uenit ad capellam more conſueto, orat ante altare mitra depoſita. Finita oratione ſurgit, & reaſumpta mitra aſcendit ad ſolium: ubi ſedens recipit Cardinales ad reuerentiā, deinde depoſita mitra ſurgit, & ſtans uerſus ad altare ſecrete dicit. Pater noſter. Quo finito alte incipit. Deus in adiutorium, & cū incipitur Pſalmus ſedet, & accipit mitram, & omnes alii ſedent, prior preſbyterorum Cardinalium incepto pſalmo uadit ad ſcabellum, & aſſiſtit Pōtifici: & ſic oēs ſedent uſq; ad capl'm. Cū incipit' capitulū, Papa ſurgit cū mitra & oēs alii ſurgunt, cum incipit' hymnus extrahitur mitra Pontifici, qui ſtat uſq; ad inchoationem antiphonæ ad Magnificat. Interim dum hymnus dicitur unus acoluthorū extra cancellum capellæ dimittit capam, & capit ſuperpellicium & redit ad capellam ſtans cum clericis cerimoniarum. Incępta antiphona ad magnificat Papa ſedet. accipit mitram. acoluthus ſuperpellicio indutus accedit ad Pontificē cum thuribulo & nauicella: & preſbytero Cardinali aſſiſtente miniſtrante Pontifex ponit incēſum more cōſueto. Interim duo ex auditoribus præueniunt ad altare, & hinc inde ſtantes eleuant anteriorem partem ſuperioris mappę altaris: & illam plicant uſq; ad medium uel circa. Cum incipitur Magnificat Papa cū mitra aſcēdit ad altare duobus auditoribus fimbrias eleuantibus: & Cardinalibus atq; Epiſcopis aſtiſtentibus, auditore ad mitram ſeruiente, & ſecretis cubiculariis ipſum comitātibus. Cum Papa peruenerit ad altare in medio deponitur ei mitra: & aſſiſtens preſbyter cardinalis miniſtrat Papę thuribulum. Papa incenſat more ſolito altare. Incēſato altari papa reddit thuribulum preſbytero Cardinali: qui dat acolutho. accipit mitram & redit ad ſolium: in quo ſtans cum mitra incenſatur per preſbyterum cardinalē ſtantem ante gradus ſolii, deinde acoluthus incenſat preſbyterum Cardinalem. & alios duos aſſiſtētes & ſucceſſiue omnes Cardinales alios & alios in capella exiſtentes more ſolito, cum primum uero papa recedit de altari, illi duo auditores mappam altaris ut prius erat, explicant, alii duo fimbrias papę eleuant uſq; ad ſolium. Interim cum dicitur Magnificat duo alii acoluthi extra cancellum capellę dimiſſis cappis ſuper pel

liciis induuntur: redeunt ad capellam & cum cerimoniario ſe locant. Finita antiphona ad Magnificat præcedente cerimoniario duo acoluthi præfati cum candelabris, & candelis accedũt ante gradus ſolii Papę medium inter ſe habentes clericum cerimoniarum. Papa ſurgit, & depoſita mitra dicit. Dominus uobiſcum quaſi uerſus ad altare. Oremus. Interim accedunt ante Pontificem duo primi Epiſcopi aſſiſtentes, primus cum libro, alius cum candela: & Papa dicit orationem, & cum dicit. In fine orationis Per omnia ſecula ſeculorum: illi duo Epiſcopi aſſiſtentes cum libro, & candela ad ſuum locum reuertuntur, cum Papa dicit Dñs uobiſcum ſecundo, acoluthi factis ſolitis reuerentiis reuertuntur ad altare ubi candelabra ad ſuum locum reponuntur. Interim unus ſubdiaconorum accipit Crucem, quam portat ante Pontificem, finito Benedicamus Domĩno Deo gratias Papa ſtans dat benedictionem dicens, Sit nomen Domini. &c. & non indulgentias. Papa Benedicẽte unus protonotariorum genuflexus ſupra ſcabellum ante Pontificem tenet auriphrygium ſiniſtri lateris pluuialis Papę in trãſuerſum ante umbilicum pontificis. Pontifex data benedictione ſedet. accipit mitrã: & uadit ad faldiſtoriũ: ubi genuflexus orat cum mitra. ſurgit, & redit ad cameram. auriphrygium pluuialis hinc inde Diaconi aſſiſtentes portant nunc & in omnibus ſolennitatibus, aliis uero diebus aliquis ex ꝓtonotariis apoſtolicis auriphrygii fimbrias ſimul iunctas a latere Pontificis defert, fimbrias uero poſteriores aliquis princeps, uel nobilis ex laicis.

De miſſa in die Natiuitatis Chriſti Papa præſente non celebrante. Cap.

In die natiuitatis Chriſti Pontifice non celebrante unus Epiſcoporũ Cardinalium rem diuinam peragit hoc ordine, hora competenti perueniet ad eccleſiã, ſeu capellã Cardinalis celebraturus; & paramenta accipiat eo ordine ut ſupra in prima Dominica aduentus eſt expreſſum, ſic paratus Pontificis aduentũ expectans. Pontifex aũt paratus in camera papagalli amictu, alba, cĩgulo, ſtola, pluuiali, & ꝓcioſa mitra uenit ad eccleſiã ſeu capellam. More conſueto orat, facit confeſſionem, fit ei reuerentia & alia obſeruãtur, prout ſupra in prima Dominica aduentus eſt expreſſum. Finito a cantoribus ultimo Kyrieeleiſon celebrans depoſita mitra ſtans uerſus altare dicit Gloria in excelſis Deo, & Cardinales cum Pontifice ꝑficiũt Et in terra pax. &c. Et nota qđ quando dicitur Gloria in miſſa: cardinales cum dixerint introitum & Kyrieeleiſon cum Papa: non recedũt de circulo ſed expectant quouſq; per celebrantem incipiatur Gloria, & cum Pontifice hymnũ angelicũ perficiũt: deinde factis reuerentiis reuertuntur ad ſedes ſuas: & Pontifex ſedet cum mitra. Idẽ facit celebrãs poſtq̃ & ipſe compleuerit cum ſuis miniſtris hymnũ & cum Pontifex ſederit finito a cantoribus Gloria: Surgunt oẽs: & celebrans depoſita mitra ſtans

uerſus ad populũ dicit Pax uobis. Deinde ad dextrã uerſus ad altare Oremus & orationem quę unica eſt, cũ in euangelio dicit & Verbũ caro factũ eſt: Papa, celebrans: & omnes alii genuflectunt. Finito euãgelio celebrãs ſtãs ſine mitra uerſus ad altare dicit Credo. Interim Papa oſculatur librũ euangeliorũ, incenſat & Cardinales ueniunt ad circulũ, nõ fit ſermo. Alia omnia fiũt ut in prima dñica aduẽtus eſt expſſũ, excepto Bñdicamus dño. Diacõus uerſus ad populũ dicit. Ite miſſa ẽ, quo dicto celebrãs cũ eo uertit ad altare: & dicit in medio altaris capite iclinato Placeat &c. Interim cerimoniarius petit a Pontifice indulgẽtiã, quã celebrãti notificat. Papa dat bñdictionẽ more conſueto. Interim celebrãs ſtans in cornu epłę detecto capite uerſus ad Pontificẽ data bñdictione uerſus ad populũ pnũciat indulgẽtias dicẽs: Sãctiſſimus in Chriſto pr & dñs nr. dñs. N. diuina puidẽtia Papa. x. dat & cõcedit oĩbus hic pſentibus ſeptem annos, & totidẽ quadragenas de uera indulgẽtia in forma ecclię cõſueta, orate deum p ſublimi ſtatu ſue ſãctitatis & ſãcte matris eccleſie. Tũc uerſus ad altare illud in medio oſculat dicẽs. Dñs uobiſcũ. Sequẽtia ſãcti euãgelii, uadit ad faldiſtoriũ ſine mitra: ubi exuit a miſtris oĩbus ſacris ueſtibus. accipit cappã, & uadit ĩ pacẽ. Interi etiã Põtifex ad camerã ſuã reuertit. Q ꝗ ſi Põtifex ab ecclia, uel capella recederet añq celebrãs ſacras ueſtẽs depoſuerit: debẽt duo ſui ordĩs Cardiales ipſũ expectare, & extra eccliã deducere.

De ueſperis uigilię Natiuitatis Chriſti Papa abſente. Cap.

Si uero Põtifex maximus infirmus, aut alias impeditus, ueſpis huius uigiliæ & miſſæ diei intereſſe nõ poſſet: hoc ordine peragit officiũ, p ueſpis Eps Cardinalis craſtina die celebraturus puenit ad eccleſiã, & facta oratione ante altare ſedet in faldiſtorio in cõuenienti loco præparato, diaconus capellę, aut alius aſſiſtẽs, & miniſtri, ſeu capellani ipſius Cardinalis uſq ad numerum nouẽ oẽs ſunt induti coctis. Pontifici ſacra facturo ſtanti ante faldiſtorium per ſcutiferos exuitur cappa, & per aſſiſtentem capellæ & alios capellanos, ſiue miniſtros induitur amictu, alba, cingulo, cruce, pectorali, ſtola, quę pendeat a ſpatulis, pluuiali, & mitra precioſis, ac ãnulo pontificali, paramenta omnia per miniſtros ex altari ordinate portantur. Sic indutus Pontifex expectat aduentum Cardinalium, deinde obtentã per cerimoniarium a Reuerẽdiſſimis dñis Cardinalibus de inchoãdis ueſperis licẽtia detrahit per capellanũ de mitra ſeruientem illi mitra, qui ſurgit, & uerſus ad altare dicit ſecrete. Pater noſter, quo finito alte incipit Deus ĩ adiutoriuũ ℟. a cãtoribus Dñe ad adiuuãdũ. &c. Incepto pſalmo ſedet in faldiſtorio, & mitra ei imponit, cũ incipitur capitulũ ſurgit ſtat cum mitra uerſus ad altare, finito capitulo extrahitur ei mitra, & ſtat ſine ea uſq ad finem hymni uerſus ut erat, cum incipit antiphona ad Magnificat, ſedet celebrans; imponitur ei mitra, & cerimoniarius accepto thuribulo cum nauicella accedit ad celebrãtem: qui miniſtrãte aſſiſtente

imponit incenſum in thuribulum more conſueto:& cum incipitur Ma- gnificat, cum mitra ſurgit;& factis reuerentiis Cardinalibus uadit ad altare: ante cuius infimum gradum deponitur ei mitra: & facta reuerentia altari aſcẽdit & illud ĩ medio oſculat. accipit deĩde thuribulũ de manu aſſiſtentis, & incenſat altare more cõſueto. quo incenſato imponitur ei mitra, & redit ad faldiſtorium factis prius altari & Cardinalibus conſuetis reuerentiis. In faldiſtorio ſtans cum mitra incenſatur ab aſſiſtente; deinde deponitur ei mitra:& aſſiſtens precedente cerimoniario celebranti facta reuerentia & altari incenſat Cardinales per ordinem Epiſcopos, preſbyteros, deinde Diacones. poſtmodum alios more conſueto. Finito Magnificat celebrans ſedet & imponitur ei mitra. finita Antiphona poſt Magnificat deponitur ei mitra & ſtans ante faldiſtorium uerſus ad altare dicit Dominus uobiſcum, & orationem diei conuenientẽ. Interim duo capellani medium inter ſe habentes capellanum librum tenentem ſtantes uerſis faciebus ad celebrantem duo candelabra tenent cum faculis ardẽtibus uſq; ad finem orationis, & cum replicatur poſt orationem Dominus uobiſcum: inde deſcendunt. & cerimoniarius candelabra ad ſua loca reponit. Dicto Benedicamus. &c. Imponitur celebranti mitra; cum qua facta reuerentia Cardinalibus & altari, uadit ad medium altaris, ſtans uerſus ad altare dicit. Sit nomen Domini. &c. & benedicit more ſolito, & nõ dantur indulgentiæ. Data Benedictione factis reuerentiis ut ſupra cum mitra reuertitur ad faldiſtorium. exuitur ornamentis: quæ ſuper altare reponuntur. induitur cappa & ad domum redit.

De matutinis Natiuitatis Chriſti Papa abſente. Cap.

Cum uero Sanctiſſimus Dominus noſter in hac nocte ad matutinas non uenit: hora competenti Cardinalis primam miſſam celebraturus in ſua cappa lanea conſueta accedit ad faldiſtorium iuxta altare in loco, mõ ſuo cõſueto preparatum habens penes ſe nouem capellãos coctis indutos. ubi cũ aliq̃tulum quieuerit p cerimoniariũ impetrata a Reuerẽ. Dominis Cardinalibus licentia incipiendi, Cardinalis officium faciens ſurgit:& detecto capite ſtans uerſus ad altare dicit ſecrete Pater noſter, Deinde alte Domine labia mea aperies. &c. ℞. Et os meum. &c. Deus in adiutorium. ℞. Domine ad adiuuandum. &c. & ſtat capite aperto quouſq; pficiatur inuitatoriũ, pſalmus, & hymnus. incepto primo pſalmo ſedet, ſimiliter faciunt omnes alii Cardinales prælati ac officiales. cum dicitur pſalmus tertius primi nocturni: cerimoniarii uadũt ad mediũ chori inter ſedes Cardinaliũ preſbyterorũ & diaconorũ: ubi pulpitũ locant & librũ deſup: deinde redeũt ad locũ ſuũ. finito uerſu primi nocturni celebraturus cardinalis ſurgit & apto capite ſtans uerſo uultu ad altare dicit alte Pater nr̃. qd' ſecrete pficit, deinde dicit alte Et ne nos. ℞. Sed libera. Exaudi. &c. Interim cerimoniarius cãdelã ceream accendit. quã & pulpito affigit &

unum ex cãtoribus, cum reuerentiis conſuetis ad pulpitũ ducit, ubi finita abſolutione cantor ipſe uerſus ad celebraturum inclinato capite dicit alte. Iube Dñe benedicere, & benedictione accepta cantat lectionem, qua finita cum dicit Tu autem dñe: genufleċtit uerſa facie ad altare, deinde ad locum ſuum reuertitur. Eodẽ modo fit in omnibus lectionibus & nocturnis. celebrans primam, quartam, & ſeptimam Benedictionẽ dat ſtans nudato capite quouſq; dicitur. Et reliqua, tunc ſedet. nonam lectionem cantat ipſe celebraturus, ſtans ante faldiſtorium: & uerſa facie ad altare, capellanus autem ſuus aſſiſtens in ſuperpellicio tenet ei librum, cum dicit. Iube domne benedicere, ſtat inclinato capite uerſus ad primum cardinalem in choro præſentẽ: qui dat benedictionem, finita lectione ſtatim celebraturus ipſe incipit cantando. Te Deum laudamus, cantoribus proſequentibus uſq; ad finem. &c. Interim paratur ipſe omnibus ornamentis pro miſſa: ut moris eſt. Nota tamen qđ commodius eſt quando incipitur Tertius nocturnus: ut celebraturus capiat ſandalia, & dicat pſalmos. Quam dilecta. &c. & ita ſæpius obſeruatum eſt. finito Te Deum celebraturus indutus omnibus paramentis, uel ſi omnibus adhuc indutus non eſt, in illis quibus tunc indutus eſt aſtantibus duobus miniſtris cum candelabris hĩc inde dicit uerſus ad altare ſtans ante faldiſtorium ſine mitra Dominus uobiſcum: oremus, & Orationem. iterum Dominus uobiſcum & cantores dicunt. Benedicamus.

De prima miſſa Natiuitatis Chriſti Papa abſente. Cap.

Dicto a cantoribus Benedicamus Domino, Deo gratias celebraturus indutus omnibus paramentis accedit ante ſuperiores gradus altaris cum mitra: ubi facit reuerentiam Cardinalibus, deinde detrahitur ſibi mitra facit confeſſionem, cantores dicunt Introitum, celebraturus accedit ad altare. oſculatur illud & librum, incenſat altare. & alia facit ut moris eſt, poſt finem miſſę dat benedictionem: & non denunciat indulgentias.

Si Papa in nocte Natiuitatis perſonaliter celebrat. Cap.

Si autem in hac nocte Summus Pontifex uellet celebrare omnia ſeruẽtur, quę in miſſa Papali ſupra deſcripſimus, niſi qđ cõmunicaret in altari ipſe ſolus, & non in ſede eminenti, & non ſugeret ſanguinem cum calamo ſed more cõmuni, & non ſe purificaret, quia eſt celebraturus tertiam miſſam, in qua cõmunicat in ſede eminenti ſe & miniſtros. Item ſi uellet ſecundam miſſam celebrare immediate non deponeret ſacras ueſtes, ſed dictis laudibus ea ſolennitate: qua ueſperæ cantari ſolent, inciperet ſecundam miſſam. Tres preſbyteri uenirẽt obuiam, & alia omnia cõſueta ſeruarentur: ſed cõmunicaret in altari ſolus, ut de prima diximus.

De laudibus & ſecunda miſſa Papa abſente Cap.

Finita miſſa recedunt omnes: & dicuntur laudes per cantores, & ſecũda miſſa per Sacriſtam, & alia prout ſupra dictum eſt.

De tertia miſſa in die Natiuitatis Chriſti Papa abſente Cap.

Cardinalis Epiſcopus in die Natiuitatis Domini Papa abſente tertiã miſſam celebraturus prę uenit ad eccleſiam orat.&c. prout ſupra de miſſa in preſentia Papæ celebranda dictum eſt. Debent autem eſſe paratę in credentia lances duę pro lotione manuum argenteę tamen non inauratę quibus manus abluantur. Et ſcutifer aquam dans factis reuerẽtiis cardinalibus & altari genuflexus coram celebraturo facit credentiam, deinde dat aquam ut ſupra. Induitur celebraturus omnibus paramentis Pontificalibus, & alia fiunt prout ſupradictum eſt. Induto celebraturo poſtq̃ Cardinales cõgregati fuerint, petita ab eis licentia, ſurgit de faldiſtorio cum mitra, & eundo uerſus medium altaris extrahitur ei mitra per capellanum de ea ſeruientem, qui ſe ad partem retrahit, celebrãs uero facta reuerentia altari dicit confeſſionem.&c.& imponitur ei manipulus.ut ſupra in alia miſſa dictum eſt, aſcendit ad medium altaris.& oſculatur illud. deinde librum miſſalem ut ſupra anteponit, deinde diacono miniſtrante incenſum: poſtmodum deſuper ſignum Crucis faciens incenſat altare ut ſupra, quo incenſato imponitur ei mitra, incenſatur in cornu epiſtolæ a Diacono, deinde cum mitra facta reuerentia Cruci uadit ad faldiſtorium deponiturq; ei mitra, & ſtans uerſa facie ad altare dicit Introitum & Kyrie eleiſon uno ex ſuis capellanis librum tenẽte, deinde ſedet & impõitur ei mitra ut ſupra dictum ẽ in alia miſſa per totum uſq; ad finem Epiſtolæ. qua finita ſubdiaconus librum clauſum ante pectus ſuum tenens uadit ad celebrantem & genu flexus ponit librũ ſuper eius genua & manum illius ſupra librum poſitum oſculatur, & ſurgens libro epiſtolarum depoſito tẽnet miſſale celebranti ut ſupra, interim dum dicitur alleluia, & Diaconus dũ librũ euangeliorũ ſupra altare poſuerit, cerimoniarius cum thuribulo & nauicella uadit ad celebrantem: qui miniſtrante Diacono imponit incenſum & ſignat ut ſupra. Cerimoniarius autem tunc dat uni ex capellanis celebrãtis thuribulum in dextram & nauicellam in ſiniſtram & duo candelabra cum luminaribus de credentia uel altari duobus aliis capellanis eiuſdẽ. Diaconus uero iterea ad altare uadit: de quo librũ accipiens & ipm ãñ pectus tenẽs ãñ altare gẽu flexus dicit Iube dñe bñdicere.& bñdictione accepta procedit ad lectionem euãgelii ordine ſupradicto, finito euãgelio factiſq; reuerentiis reuertitur ad celebrãtẽ. Subdiaconus portat deoſculãdũ librũ euãgelio℞ apertũ celebrãti & diaconus illum incẽſat, & mox celebrãs uerſa facie ad altare dicit credo.&c.quo finito depoſita mitra ſurgit: & uerſus ad populum dicit Dñs uobiſcum. Tunc uertens ſe ad dextrã ad altare dicit oremus & offertorium: ſedetq; & deponitur ei ãnulus & chirothecę.lauat manus & cętera ut ſupra, ſurgit deinde, & cum mitra uadit uſq; ſupra gradus altaris, & facta reuerentia Cardinalibus procedit ad mediũ altaris.ubi deponitur & mitra, & alia facit ut ſupra, & mi

niſtrātibus Diacono, & cerimoñiario imponit incẽſũ bñdicẽs & incẽſans ut ſupra: qui deinde incenſatur a Diacono: & ſucceſſiue Cardinales incen ſantur ordine ſuo, & alii ut ſupra. Dicto Agnus Dei aſſiſtens celebrantis dimiſſo libro in manibus Diaconi uenit ad manum dextram celebrantis & ibi ante altare genu Flectit. ſurgit. oſculat' & Pacem a celebrante ac cipit: quam dat poſtmodum primo Epiſcopo, primo preſbytero: & primo Diacono Cardinalibus, ſucceſſiue aliis ut ſupra. Et cum uiderit celebrantem ſumpſiſſe purificationem: dat Pacem cerimoniario, qui perficit curſum ſuum. & alia fiunt ut ſupra. Dicto poſt Orationes Dominũs uobiſcum per celebrãtẽ, & Ite miſſa eſt per Diaconum: celebrãs dicit Placeat tibi. &c. quo dicto imponitur ei mitra & benedicit ſolenniter dicens more cõſueto: Sit nomen Domini. &c. Et demũm cõuerſus ad populum pronunciat indulgentias per Papam conceſſas. Deinde ad ſiniſtram manũ ſe uertẽs ad altare oſculat' illud ĩ medio, & facta reuerẽtia Cruci deĩde Cardinalibus cum mitra ad faldiſtorium reuertitur dicendo Euangelium ſancti Ioannis, & alia quę ſunt dicenda. Interim ſacris ueſtibus exuitur. ut ſupra.

De die Sancti Stephani. Cap. XXIIII.

In die ſancti Stephani protomartyris officium peragit preſbyter cardinalis in paramentis rubeis more ſolito, dicitur Oratio diei ſub ſua conclusione, deinde etiam dicitur oratio pro commemoratione de Natiuitate Domini etiam ſub ſua concluſione, & fit ſermo.

De feſto ſancti Ioannis Euangeliſtę. Cap. XXV.

In die ſancti Ioannis Euangeliſtæ celebrat preſbyter Cardinalis in paramentis albis more conſueto, oratio diei dicitur ſub ſua concluſione: deinde fit commemoratio de Natiuitate Domini, & Sancto Stephano ſub alia concluſione, & fit ſermo his duobus diebus. ſi Papa celebrat ſeruit ei pro aſſiſtẽte prior Preſbyterorum Cardinalium, & non fit ſermo niſi per ipſum Papam, aut aliquem ex Cardinalibus.

De uigilia Circuncifionis & eius feſto. Cap. XXVI.

In uigilia Circũciſionis Domini fiunt ueſperę more cõſueto: ad quas Papa uenit albis paramentis. In die celebrat Epiſcopus cardinalis in paramentis albis, dicitur tantum una oratio; & fit ſermo.

De uigilia Epiphanię Domini. Cap. XXVII.

In Vigilia Epiphanię Domini fiunt Veſperę Papales, quibus Papa ornamentis Albis paratus intereſſe ſolet. In Die miſſa more ſolito dicitur, quam celebrare ſolet Epiſcopus Cardinalis in paramentis albis, dicitur una Oratio tantum. Et cum Diaconus cantans Euangelium dicit Et procidentes adorauerunt eum Cantãdo genu flectit, quibus dictis ſurgit, & perficit, Simili modo Papa, & oẽs alii, & fit Sermo.

De feſto purificationis Beatę Mariæ Virginis. Cap. XXVIII.

Feſtum purificationis beatæ Mariæ uirginis non habet ueſperas ſolẽnes prçcedentes. In die autem officiũ peragitur hoc ordine. Et primo ordinantur candelæ in loco conuenienti benedicendæ, & deſtribuendæ per illos: ad quos ſpectat. uidelicet duo cerei magni ponderis uiginti librarũ uel circa deaurati, depicti: & alius minor etiam pulchre ornatus põderis duarum librarum uel circa, quem Pontifex in proceſſione in manu portat. Item faculę cerę albæ pro Cardinalibus, Regibus, & maximis principibus, põderis trium librarum quęlibet uel circa. Item faculæ in numero ſufficienti pro oratoribus, & prelatis cerę cõmunis, ponderis duarum librarum quælibet. Item faculę unius librę in numero ſufficienti pro ſub diacõis, auditoribus, clericis camerę, acoluthis, cubiculariis, cerimõiariis, ſcutiferis Papę, & aliis officialibus. Item faculę medię librę in numero copioſo pro populo. Aduiſcentur etiam credentiarii Papæ qđ in mane ordinent in loco: ubi candelarum diſtributio fiet: in angulo ſuper altare uel in alio loco condecenti, uaſa & aquam pro lauandis manibus Papę cum mantili & gremiali, ac medulla panis. præparent etiam clerici capellæ in loco conuenienti duo candelabra & cum luminaribus uas aquę benedictæ cum aſperſorio, et thuribulum cum nauicella. Item parent baldachinum pro ſupplicatione habenda pro Pontifice. Deinde hora cõgruẽti Papa idutus amictu, alba, cingulo, ſtola, pluuiali rubro, & mitra ſimplicibus uenit ad capellã uel ecclíam: ubi cãdelæ ſunt benedicendæ. Et facta oratione añ altare, cum ſederit, Cardinales faciunt reuerentiã in cappis conſuetis. duo ultimi remanent in aſſiſtentia Papę. Et Diaconi duo aſſiſtentes uadunt ad capiendum paramenta, & illis reuertentibus illi duo ultimi uadunt ad ſedes ſuas & ibi capiunt paramenta. Cardinales alii interi in locis ſuis, & prælati extra capellã capiũt paramẽta uiolacei coloris ſtatui ſuo & ordini cõuenietia. Diaconi cardiales portãt planetas plicatas ante pectus. quibus omnibus paratis Põtifex benedicit cãdelas more ſolito. Solẽt tam quãdo Papa benedicit, et deſtribuit cãdelas in parua capella ad euitandam frequẽtiam. Cardinales & alii officiales omnes accipere paramenta & coctas in camera paramenti, & uenire cum Papa parati ſacris ueſtibus non tamẽ ſupplicantiũ more. Et tũc Cardinales cũ paramẽtis ſupradictis faciunt reuerentiã prædictam Pontifici. Papa uero miniſtrãtibus Epis librũ & cãdelã, & aſſiſtentibus duobus diaconibus cardinalibus more ſolito ſtãs detracta mitra benedicit cãdelas uerſus ad illas ſub miſſa uoce legẽdo dicẽs Dominus uobiſcũ. ℞. Et cũ ſpiritu tuo. Oremus. Domine ſancte Pater. &c. cũ quatuor ſequẽtibus pro ut in ordinario. Incepta quita orõne per Põtificẽ uocat prior pſbyterorũ cardinaliũ. accedit ad Põtificẽ: cũ eo duo acoluthi ſuppelliciis induti unus cũ thuribulo

& nauicella: alius cũ uaſe aquę bñdictę, & aſperſorio. Finita benedictiõe imponit incẽſum in thuribulũ more cõſueto, deinde accepto aſperſorio de manu pſbyteri cardinalis ſtans ſine mitra aſpergit tertio cãdelas, & deinde incẽſat ducẽs ter thuribulũ. ſedet poſt hęc & imponit ei mitra. Tum prior Eporum Cardinaliũ accedit ad Papã, & accipit duos magnos cereos de manu camerarii, uel eius locũtenentis, cui clerici cameræ eos ſubminiſtrant, & illos dat Dño Papæ cum debitis reuerentiis, oſculãdo primo cereum, deinde manũ Pontificis, cũ Põtifex eos tangit. Qui cerei deinde dantur ad mandatũ Papę duobus nobilibus: quorũ alter, inſignior uidelicet, uadit ad dextrã, alter ad ſiniſtram Papæ. & ibidem ſtantes eos tenẽt uſq; ad finem miſſę. poſt magnos cereos datur Pontifici alius cereus minor ornatus, quem deĩde ſeruat unus ex cubiculariis camerę. Et iſto utitur Papa in toto officio. Cum Papę cerei dantur. cantores incipiunt Lumen ad reuelationem. Cereos omnes diſtribuendos debent miniſtrare clerici cameræ ſtantes a loco ubi ſunt candelæ, uſq; ad Papam, & illos dare ad manum Diaconi Cardinalis Papę aſſiſtentis a parte cãdelarum: qui illas Papę miniſtrat. Ut uero Papa accepit ſuas candelas: duo auditores a credentiariis Papæ mappulam ſumentes eam per Cardinales aſſiſtentes gremio Pontificis imponũt, & hinc inde genu flexi illam tenent. Et Pontifex incipit diſtribuere aliis, primo Dominis Cardinalibus ſecundum ordinem incipiendo a ſeniorę, id eſt ab eo: qui ſibi cereos dedit, & Cardinalibus officialibus, uidelicet uicecãcellario, camerario, & pęnitẽtiario dat duas cãdelas pro quolibet. Celebraturus autem cum primum candelam ſuam acceperit, uadit ad faldiſtorium ſuum apud altare, & accipit paramenta omnia pro miſſa conſueta. ſicq; paratus expectat Pontificem more ſolito. Cardinales cum cãdelas accipiunt: manum Papæ oſculantur, deinde genu, alii uero prelati parati ter ante Pontificem genua flectentes. accepta candela oſculantur genu tantum. Nota qđ pęnitentiarii oſculantur pedem tantum, & ſimiliter in Dominica palmarum. Omnes uero alii quicunq; ſint genu flexi coram Pontifice accepta candela oſculãtur eius pedem. Diſtributio autem fit ſecundum ordinem conſuetum curię. Ita tamen qđ prelati prẽferantur parati oratoribus laicis, & clericis nõ paratis, quorumcunq; oratores ſint, & quibuſcũq; ẽt aliis principibus, exceptis illis: q̃ inter cardinales, ſeu in plano ſupremo ſolii Papæ locũ hñt. Illi aũt ſtati ſequũtur cardinales aut aſſiſtẽtes Papę, et alios quoſcũq; p̃latos. Finita diſtributiõe portatur aqua ad abluendas manus papæ p nobiliorẽ curiæ comitatibus ipm ſeruiẽtibus armoꝝ, & magro ſacri palatii, ſeu hoſpitii, quẽ ẽt duo auditores pcedunt, quorũ unus mappulã ad tergẽdũ manus portat more cõſueto. Et portat cũ aqua ſupra uas ipm medulla pãis pro mundandis manibus Papę per credentiarios ut ſupra parata, & prior Epiſcoporum cardinalium adiuuat infundentem aquam manibus Pa

pę ut conſueuit. Lotis manibus accedunt ante Pontificem duo acoluthi cum candelabris, & luminaribus: & deponitur mitra Papæ: qui ſurgit, & Epiſcopis aſſiſtentibus ex more librum miniſtrantibus dicit cantando: Oremus. & diaconus a dextris dicit Flectamus genua, & omnibus uerſus altare genua flectentibus, alius Diaconis a ſiniſtris ſtatim continuat Leuate. Surgunt omnes: & Papa cantat orationem. Exaudi Domine. &c. pro ut in ordinario ſub concluſione per Chriſtum Dominum noſtrum, qua finita, Papa ſedet & accipit mitrã: & priore preſbyterorum Cardinalium & acolutho miniſtrantibus imponit incenſum pro ſupplicatione more conſueto, & cantores incipiunt antiphonam Cum appropinquaret Dominus. Accenduntur cãdelę & fit ſupplicatio more ſolito uſq; ad locum paratum unde Proiicere debet cãdelas populo. Deinde ad eccleſiam ſiue capellam: ubi miſſa dicenda erit: hoc modo proceditur. Scutiferi Papæ quos ſequuntur alii more conſueto prout ſupra in die Natiuitatis Chriſti dictum eſt. Papa, Cardinales, & alii omnes debent propriis manibus ſuas candelas portare ardentes a loco: ubi inceperit ſupplicatio: uſq; ad locũ ubi miſſa erit dicenda. Cum autem peruentum fuerit ad locum ubi candelę per Papam populo ſunt proiiciendę: manent omnes extra locũ ſuo ordine, & cum Pontifice intrant ſubdiaconus cũ Cruce, & ceroferarii, clerici camerę miniſtrantes candelas, Epiſcopi aſſiſtentes Papæ, Diaconi aſſiſtentes Papæ & Cardinales, qui uoluerint intrare pro loci capacitate. cãtores apud hoſtium extra cantant, alii Epiſcopi omnes parati ſtant hinc inde ordinate extra dictum locum: quouſq; Papa candelas populo proiecerit. Papa uenit ſub baldachino: quod per nobiliores curię more conſueto portatur, proiectis cãdelis ſupplicatio reuertitur eo ordine: quo uenit. uel ſi alibi celebrandum eſt q̃ ubi candelæ benedictæ ſunt, proceditur uſq; ad capellam ubi miſſa erit dicenda: & officiales & pręlati omnes extra cãcellum ſuperpellicia & paramenta deponunt: & cappas accipiunt, cũ quibus intrant capellam. Cardinales autem intrant cum paramentis quæ deponunt intus in ſuis locis, & extingũtur cãdelæ omnes, exceptis duobus cereis Papę: quos illi duo nobiles deputati cõtinuo tenẽt ardẽtes. Papa cum fuerit ãte inferiores gradus altaris: ubi miſſa dicẽda erit. Si in illa capella cãdelas nõ benedixit, genu flectit in faldiſtorio, & depoſita mitra orat more cõſueto, cum ſurgit, extrahitur ſibi pluuiale rubrum, & ſtola uiolacea, & accipit ſtolam, & pluuiale alba precioſa. Si uero ibidem candelas benedicit, quum prius ibi orauit cum primum ante altare fuerit, deponit paramenta ſimplicia prædicta recipit alba & p̃cioſa, & ibidẽ ãn altare cum celebraturo cardinale facit confeſſionẽ: & incipit miſſa, finita confeſſione accepta mitra precioſa aſcẽdit ad ſedem eminentem, non fit ei amplius reuerentia, & preſbytero cardinali aſſiſtẽte miniſtrãte imponit incenſum, cardinales interim ueniunt ad circulum, incẽſatur altare. deinde

Papę qui poſt dicit ĩtroitũ, & alia more ſolito. Finito gloria ĩ excelſis &c. pſbyter cardinalis aſſiſtit ut moris eſt. Anteq̃ icipiat euãgeliũ, accẽduntur omnes cerei, & per Papam Cardinales & prælatos, & alios oẽs accenſi tenentur in manibus uſq; ad finem euangelii. Deinde reddũtur ſeruitoribus qui eos ardentes tenent uſq; poſt cõionem. dicitur tm̃ una oratio, & ordinarie non fit ſermo. Miniſtri utuntur dalmatica & tunicella.

Si feſtũ purificatiõis caderet in dñica ſeptuageſimę bñdictio, & diſtributio cãdelarũ cũ ſupplicatõe fiũt ut pdictũ eſt, miſſa aũt fit de Dñica, & feſtum purificationis, transfertur in ſecundam feriam ſequentem.

Sequit de feſto purificatiõis Btẽ Marię uirginis Põtifice abſente. Cap.

Si uero Põtifex nollet uel nõ poſſet officio hodierno ĩtereſſe, nec cãdelas bñdicere ac diſtribuere, pſbyter Cardinalis celebraturus puenit ad eccleſiã hora cõuenienti, & poſtq̃ duo ad minus Cardinales aduenerint celebraturus uadit ad faldiſtoriũ, accipit oĩa paramenta uiolacei coloris uſq; ad dalmaticã incluſiue, omiſſis tm̃ chirothecis, pluuiale uiolaceũ & mitrã ſimplicẽ & annulũ pontificalẽ, & accedit ad mediũ altaris: ubi medius inter Diaconũ, & ſubdiaconũ ſtans depoſita mitra uerſus ad cãdelas bñdicẽdas dicit. Dñs uobiſcũ. Oremus Dñe ſancte pater cũ quatuor ſequentibus orõnibus put in ordinario: quibus dictis miniſtrãte Diacono imponit incẽſum, aſpergit, deinde cãdelas, tum ĩcẽſat prout ſupra dictum eſt: quo facto ponit faldiſtoriũ ad mediũ altaris: ubi ſedet celebrãs, accepta mitra renibus ad altare uerſus. & tũc Cardinales oẽs & plati, & officiales oẽs paramenta, & ſuppellicia ſuo ordini cõgruentia accipiunt, uidelicet Cardinales in locis ſuis ſtantes: alii uero oẽs extra capellę cancellũ. oĩbus ſic paratis, accedunt ad celebrãtem Cardinales, deinde plati bini & bini cũ mitris in capite, & cũ primi duo Cardinales corã celebrãte fuerint, deponunt mitras. Idẽ facit celebrãs, & ſurgit. miniſtrãtibus igit uicecamerario, & clericis camerę uel in eorum abſentia magiſtro domus palatii, & aliquibus cubiculariis cãdelas, prior cardinalium dat cãdelã celebrãti ſine aliqua deoſculatiõe, deindę celebrãs ſine mitra ſtans dat priori, & ſucceſſiue oĩbus cardinalibus ſingulas cãdelas. Interim diſtributiõe incipiẽte cãtores cãtant Añam. Lumẽ ad reuelatiõnẽ, ſedet deinde celebrãs accepta mitra & extẽditur illi p miniſtros mappula: q̃ duo ex capellanis ſuis ſuppellicio ĩduti hinc, & indę, gẽu flexi tenẽt, & celebrãs diſtributionẽ pſequitur dans primo platis detectis & inclinatis aliquãtulũ capitibus corã eo ſtãtibus, deinde aliis oĩbus nõ paratis ſucceſſiue corã eo genu flexis ſingulas cãdelas. Cardinales & plati parati oẽs, neq; cãdelã, neq; manũ dãtis oſculãtur, ſed cum reuerẽtia tm̃ cãdelas recipiũt. alii uero hoĩes genuflexi recepta candela celebrãtis manũ oſculãtur. Finita diſtributiõe celebrans ſic ſedẽs lauat manus. tũ depoſita mitra ammouetur faldiſtorium. Tunc ſtans in medio altaris uerſus ad crucem in altari poſitam dicit cantando

abſolute. Oremus. Diaconus flectamus genua. Subdiaconus Leuate. tūc proſequitur celebrans orōnem. Exaudi q̄s Dñe &c̄. prout in ordinario. Qua completa miniſtrante Diacono celebrans imponit incenſum, & omnes ſuas candelas accēdunt, deinde ordinatur ſupplicatio ad locum: ubi candelę populo proiici debent hoc modo. Procedunt ſcutiferi Cardinalium, & alii laici, deinde ſcutiferi Papę cum mīoribus nobilibus, poſt eos procuratores ordinū, ſecretarii, & aduocati mixtim, cubicularii, oratores principū, & magni nobiles, cantores, acoluthi Papę, clerici camerę, auditores, ſubdiaconi Ap̄lici, unus capellanus celebrantis cū thuribulo, & nauicella, ſubdiaconus capellę crucē ferens: ita q̄d figura Crucifixi ante ſe reſpiciat nō retro medius inter duos capellanos celebrantis ſuppelliciis indutos duo cādelabra cū candelis ferentes, poſt eū pęnitentiarii Papę, abbates, Ep̄i, Archiep̄i, Diacones, p̄ſbyteri, Ep̄i Cardīales, deinde celebrans medius inter capellanū ſuū aſſiſtentē pluuiali indutū a dextris & Diaconū capellæ a ſiniſtris & fimbrias pluuialis ſui hinc inde eleuantes. poſt eū alii capellani ſui ſuppelliciis induti: deinde protonotarii, & alii togati. In aula iuxta locū p̄dictum fit ſtatio. Celebrās uero cū ſuis miniſtris Cardinalibus, qui uoluerint, locū aſcendit: & candelas proiicit populo. deinde eo ordine, quo uenerint de capella reuertunt̄. deponūt paramenta oēs, & ſuas cappas accipiunt, celebrans aūt apud faldiſtoriū deponit pluuiale, ſedenſq; accipit chirothecas, & ſurgēti īponitur caſula, mitra, & annulus pontificalis, cū accedit ad altare facit confeſſionē: & incipitur miſſa more cōſueto: dicitur tm̄ una oratio. Ad euangeliū celebrans ſuā cādelam ardentē in manu tenet. idē faciunt cardinales prelati & alii oēs in capella exiſtētes. Finito euāgelio reſtituunt̄ candelę ſeruitoribus, & per eos tenentur ardentes uſq; poſt cōionem celebrantis: tunc extinguntur. Oīa alia fiunt more conſueto, & non fit ſermo.

Ordo diſtribuendi candelas.

Ordo aūt diſtributionis candelarū eſt iſte. ueniunt Cardinales primo digniores, deinde alii. Si imperator adeſt: illi primo Pōtifex dat candelā poſtq̄ ipſe ſuas accepit, & deinde priori Ep̄orū Cardinalium: tunc Regi ſi adeſt, inde ſecundo Cardinali, tunc alteri Regi ſi adeſſet, & demū aliis Cardinalibus & principibus: qui inter illos ſedēt ordine quo ſedēt, quod ēt ſeruatur in ramis palmarum, ſecus aūt in cineribus: quia poſt oēs Cardinales dantur principibus laicis, ēt Imperatori, & Regi. Et aliq̄ñ ut legi poſt oēs prælatos paratos, tunc magni principes: qui inter Cardinales ſedent, locū habere ſolent, uel ēt illi qui in plano ſolii Papæ ſedent. Ep̄i aſſiſtētes, uicecamerarius, ſi ē paratus p̄lati oratores parati, Archiep̄i, Ep̄i, Abbates, pęnitentiarii parati, oratores principū non parati & cū eis Senator, & cōſeruatores, ſi Romę ſint, p̄tonotarii, gn̄ales ordinū, nobiles ad gradus ſolii Papæ ſtantes, ſubdiaconi, Ap̄lici auditores, clerici came-

re,acoluthi Papæ,cubicularii ſecreti,clerici cerimoniarũ, Diaconus & Subdiaconus capellę,cubicularii extra cameram,aduocati,& Secretarii mixtim,procuratores ordinum,cantores Papę,capellani celebrãtis,cau datarii Cardinaliũ,ſcutiferi Papę,magiſtri,hoſtiarii, officiales, & ciues Romani,deinde alii omnes.ultimo ſeruientes armorum : qui dum fit diſtributio,debent aſſiſtere circa ſolium Põtificis:& curare ne fiat tumultus,aut impetus in pontificẽ.

De die Cinerum. Cap.

Prima die Quadrageſimæ,quę cinerũ appellatur in mane ſacriſta paret ſup altare uas cũ cineribus mũdis factis ex ramis oliuarũ anno preterito benedictis.Itẽ credentiam Papæ ordinare debẽt ſuper angulo altaris duas lances pro lauandis manibus Papæ cũ mappa:& unũ mantile ꝑ gremiali.Deinde hora competenti præuenit ad eccleſiam Cardinalis celebraturus:& in faldiſtorio in loco cõſueto ſibi parato oĩa paramẽta pontificalia accipiat.demptis chirothecis,& annulo põtificali.Põtifex autẽ indutus amictu,alba,cingulo,ſtola uiolacea,pluuiali rubeo,& mitra ſimplici uenit ad capellã:& more ſolito facit orõnem ante altare in faldiſtorio.aſcendit ad ſolium,ſedet:& fit ei a Cardinalibus reuerentia more conſueto.Et poſtq̃ duo Diaconi Cardinales ultimi reuerentiã fecerũt,aſſiſtũt Papæ,& duo Diaconi aſſiſtentes uadunt ante ſedem Diaconorum Cardinalium:ubi capiunt paramenta ſua.idem faciunt Cardinales oẽs in locis ſuis ſtantes.Duo primi Diaconi:ubi acceperunt paramenta ſua reuertũtur ad aſſiſtendum Papæ,& alii duo uadũt ad loca ſua,& etiam capiũt paramenta.Interim etiam omnes prælati,& officiales ſua paramẽta,& cottas accipiunt extra cancellum capellæ,& unus ſubdiaconus in conuenienti loco induitur amictu,alba,cingulo,& tunicella uiolacea.Omnibus Cardinalibus paratis cantores incipiunt Antiphonam Exaudi nos Dñe &c.Tunc accedit ante Pontificẽ Subdiaconus Apoſtolicus:ut ſupra dictum eſt paratus portãs lancẽ cineribus plenã detectã:quã de altari ſacriſta ſiue cerimoniarius ſibi dedit:& ad dextram Pontificis genuflectit,ibidem dictam lancem cum cineribus tenens quouſq; Papa omnibus cineres imponat.Tunc accedunt duo Epiſcopi aſſiſtentes cum libro & candela,& Papa benedicens cineres ſedens cum mitra dicit Antiphonã.Exaudi nos Dñe.qua repetita depoſita mitra ſurgit dicens. Dñs uobiſcum.℟. Et cum ſpũ tuo.Oremus.Omĩps ſempiterne Deus cũ tribus orõnibus ſequentibus prout in libro.Incępta quarta orõne uocatur ad Põtificis dextrã prior pſbyterorũ cardinalium,& duo acoluthi ſuperpelliciis induti, unus cũ thuribulo & incenſo,alius cũ uaſe aquę benedictę,& aſperſorio: qui ambo etiam ad dextrã Põtificis locantur poſt preſbyterum Cardinalem aſſiſtentem.Finitis orationibus Papa miniſtrante preſbytero Cardinali aſſiſtente imponit incenſum,aſpergit cineres,deinde incẽſat,tunc cã

tores incipiunt, Immutemur habitu.&c. Prior Epiſcoporum iuxta anti quam cõſuetudinem pluuiali indutus ſine mitra uelut aliquando ſeruatũ fuit, & Bonifacius nonus ſtatuit: nunc uero celebraturus Cardinalis iam omnibus ornamentis ſacris pro miſſa dicenda ĩdutus demptis tamẽ chirothecis & ãnulo pontificali, accedit ad Papam: & ſine mitra ſolus detecto capite facta Papę reuerentia, ſtans coram eo ſupra ſcabellum nihil dicens imponit Papæ ſedenti cineres ſupra caput in formam Crucis, deinde deſcendit de ſcabello, amouetur ſcabellum, ſedet Papa, imponitur ei mitra, & accedunt duo auditores portantes mantile, quod a credentiariis Papę acceperunt, illud hincinde tenent ſuper gremia Papę, qui illi cardinali: a quo cineres accepit: inclinato capite coram ſe ſtanti dat cineres dicens. Memẽto homo.&c. Et nota qđ ſi Imperator, aut Rex ſit præſens accipit cineres immediate poſt Cardinales omnes, & oſculatur pedem papę, & ſimiliter alii principes, qui ſedent inter Cardinales recipiunt cineres poſt eos. Non idem ſeruatur in deſtributiõe candelarum, & palmarũ: quia hi accipiunt prout ſedẽt. In iſto autem actu qui humilitatem pſefert principes ſacerdoti ſe inclinant, & illis cedunt. Cardinalis autem ſi eſt ille, qui eſt celebraturus, acceptis cineribus reuertitur ad faldiſtorium ſuum prope altare: ubi ſedet, & accipit chirothecas & anulum põtificalem, & imponitur ei mitra, ſicq́; manet uſq; ad perfectam diſtributionem. Accedunt poſt ſucceſſiue omnes alii Cardinales, & prelati, & alii, unus poſt alium, & a Papa cineres accipiunt ut in candelis. Si autem qui dedit Papę cineres eſt prior Cardinalium: poſtq̃ accepit cineres reuertatur ad locum ſuum, & celebrans in loco ſuæ receptionis & in habitu ſuæ dignitatis accipit cineres, & deinde reuertitur ad altare, & capit ad omnia paramẽta: uel ut aliqui uolũt accipit cineres cum plãeta ſtatim poſt priorem Cardinalium. Acceptis cineribus Cardinales inclinati oſculantur genu, alii et prælati parati genuflexi oſculantur pedem Papę, poſtq̃ cineres ab eo acceperint. Datis cineribus papa adhuc cum mitra ſedẽs abluit manus more conſueto prout etiam ſupra in purificatione dictum eſt, Deinde detracta mitra ſurgit & aſſiſtentibus ante eum duobus ceroferariis more ſolito cantat Dominus uobiſcum. ℟. Et cum ſpiritu tuo. Oremus. Concede nobis Dñe &c. ſub cõcluſiõe per Chriſtum Dñm noſtrũ, ut in ordinario. His finitis prælati & officiales oẽs extra cancellũ, Cardinales uero intus in locis ſuis dimittũt paramenta, & accipiunt cappas ſuas conſuetas. Et Pontifex facta oratione ante altare facit cũ celebrante cõfeſſionẽ, & more cõſueto incipitur miſſa, finita confeſſione Papa aſcendit ſedẽ eminẽtẽ, & preſbytero Cardinali miniſtrante imponit incenſum in thuribulo, preſbyter Cardinalis reuertitur ad locũ ſuũ inter duos Cardinales, incẽſatur altare, deinde celebrans, poſtea Papa. Interi cardinales ueniũt ad circulũ more cõſueto, Incẽſato Papa pſbyter Cardinalis uadit ad circulum inter

alios cardinales, & Papa dicit Introitũ & Kyrieeleiſon. Cum dicitur Dominus uobiſcum ante orationem Papa deſcendit ad faldiſtorium: ubi abſtracta mitra genuflectit: & ſic manet uſq; ad finem omnium orationum. Idem facit anteq̃ icipiatur uerſus Adiuua nos ſic manens uſq; ad finẽ uerſus, ſimiliter dicto p eum Sanctus uſq; Per oĩa ſecula ante Agnus Dei, & ad oẽs orationes poſt cõionem: & tunc oẽs alii: qui ſunt in capella genuflectũt p̃ter celebrantẽ, Diaconum & ſubdiaconũ: qui non genuflectunt niſi ad uerſum. Adiuua nos. Ad Introitum, Sanctus, & Agnus Dei fit circulus p Cardinales. patena tenetur p ſubdiaconũ. inceſantur oẽs poſt Offertoriũ. pax datur; & alia fiunt prout in aliis miſſis. & fit ſermo. dicũtur quinq; orationes: prima de die ſub ſua cõcluſione, ſecunda A cunctis, tertia Omp̃s ſempiterne Deus: qui uiuorũ &c̃. quarta contra paganos, quinta pro Papa. Et nota q; poſt ultimã oratiõem in fine miſſæ dicitur oratio ſupra populum ſub ſua concluſione, & Diaconus ſurgens uertenſq; faciẽ ad populum dicit Humiliate capita ueſtra Deo, ad quam Papa, & oẽs alii manent genuflexi, quouſq; dicitur Per oĩa ſecula &c̃. Tũc Põtifex ſurgit: & accepta mitra aſcendit ad ſolium, ubi deponitur ei mitra. Interim Subdiaconus uenit cum cruce ante Papam: qui dicto per Diaconum Benedicamus Dño, & reſponſo Deo gratias dat benedictionem. deinde redit ad cameram more conſueto.

De officio diei Cinerum Papa abſente. Cap.

Si autem in die cinerum Papa non ſit pręſens: ſuper credentia paranẽ duo uaſa argentea, duę lances pro lauandis manibus Cardinalis celebrãtis & alia more conſueto. Deinde Cardinalis celebraturus pręuenit ad eccleſiam in tempore. induit ſe paramentis uiolaceis uſq; ad planetam excluſiue dimiſſis chirothecis & annulo pontificali, accipit pluuiale ſuper dalmaticam, & mitram albam, & accedit ad altare: ubi depoſita mitra aſtans in cornu ſiniſtro altaris uidelicet epiſtolę benedicit cineres in lance ibidem ſuper altare poſitas per ſacriſtam: ut ſupra dictum eſt. Cum uenerint Cardinales impetrata licentia celebrans cum mitra, faciens reuerentiam Cardinalibus accedit ad medium altaris: ubi depoſita mitra renibus ad altare uerſis, a dextris habẽs Subdiaconum capellę peluim cum cineribus reuerenter tenentem, priori Epiſcoporum cardinalium in ſua cappa lanea conſueta ad ſe uenienti ſtans caput nudum inclinat: ſuper quod prior prædictus etiam capite detecto cineres imponit dicens Memento homo &c. Cui mox ſimiliter caput inclinãti celebraturus imponit etiam cineres eodem modo. Cum ueniunt ſucceſſiue cardinales reliqui bini & bini cum ſuis cappis ad cineres. Et celebrans cum dat cineres cardinalibus ſtat ſine mitra. deinde per clericos cappellæ apportatẽ faldiſtorium: in quo celebrans ſedet & accepta mitra & mappula pro gremiali: quã diaconus capellæ ſibi imponit duobus capellanis ſuperpelli-

ciis indutis hinc & inde genuflexis illam tenentibus, dat cineres prelatis & aliis omnibus ad eum uenientibus: qui omnes ſe profunde inclinant, tamen neq; Cardinales: neq; alii manum uel aliud cineres imponentis debent oſculari, datis cineribus celebrans Diacono & Subdiacono mantile tenentibus lauat manus. ſurgit depoſita mitra. ammouetur faldiſtoriū & reponitur in loco conſueto, & ſtans in cornu epiſtolę uerſus altare dicit. Dominus uobiſcum. ℟. Et cum ſpiritu tuo. Oremus. Concede nobis Domine: ut in ordinario, deinde reaccepta mitra uadit ad faldiſtorium, deponit pluuiale, ſedenſq; accipit chirothecas. incipitur miſſa in qua cū dicit Dominus uobiſcum ante orationes quę epiſtolam pręcedunt: Cardinales, & alii omnes in locis ſuis genuflectunt, & ſic permanent uſq; ad finitas omnes orationes, idem faciunt quando in tractu dicitur uerſus. Adiuua nos Deus &c. per totum uerſum, ſimiliter dicto Sāctus, uſq; per omnia ſecula ſeculorum ante Agnus Dei &c. Dicto Dominus uobiſcum ante orationes poſt cōmunionem, Et hoc ſeruatur in omnibus miſſis ferialibus, & mortuorum in capella Papę, ſiue ſit preſens, ſiue ſit abſens Papa: omnes genuflectunt dictis temporibus, & fit ſermo, Accedunt autem ſinguli pro cinerum perceptione eo ordine, prout ſupra in feſto purificationis Beatę Marię uirginis in diſtributione candelarum eſt ordinatum.

Si Papa in die cinerum celebrabit. Cap.

Si autem in hac die cinerum Papa uellet ipſemet celebrare: finita oratione poſt dationem cinerum Papa ſedet aliquantulum, & mox ſurgens ſine mitra incipit. Deus in adiutorium meū pro nona, & cum incipit pſalmus Mirabilia: ſedet, Cardinales & alii omnes retinent ſua paramenta. Diaconus euangelii, & Subdiaconus epiſtolę parati uſq; ad planetam excluſiue induunt Papam more ſolito, Diaconi aſſiſtentes cum ſuis planetis ante plicatis adiuuant, dum ſandalia imponūtur: Papa dicit q̄ dilecta &c. Finita nona: ut alias in tertiis Papa lauat manus cum cerimoniis cōſuetis, & tunc incipit ſeruire pro aſſiſtente capellano prior preſbiterorū cum pluuiali non cum planeta, parato Pontifice Diaconus & Subdiaconus capiunt planetas plicatas ante pectus & manipulum, fit ſupplicatio ad altare more conſueto, occurrunt tres preſbyteri Cardinales ut alias, Diaconus euangelii, & Subdiaconus epiſtolę dimittūt & reaſſumunt planetas: ut diximus in prima Dominica de aduentu, genuflexiones ad orationes, uerſum & poſt ſanctus ſeruātur: ut prædiximus, & omnia alia quæ in miſſis papalibus ſeruari ſolent, niſi qđ Papa communicat in altari nō autem in ſede eminenti, Et ſimiliter communicat miniſtros, & cum calamo, & dicitur tantum una oratio, cum alia ſupra populum, genuflectit tamen Papa: cū dicitur Adiuua nō in faldiſtorio ante altare, ſed in ſede ſua. Si Papa celebrans uellet ipſemet ſermonem facere poſt euāgelium deſcēderet ad faldiſtorium ante altare, & facta oratione ſederet ſuper cathedrā

ſibi poſitam

ſibi poſitã ante altare i medio, ita ut renes uerteret ad altare, & inde ſermonem haberet ad populum, & hoc ſi altaris ſtatio requireret, uidelicet q̃d inde uideri poſſit populus, & tunc Diaconi aſſiſtentes ſederent hinc inde & ante Diaconum a dextris ſederet prior preſbyterorum aſſiſtẽs, & apud eum diaconus euangelii, a ſiniſtris uero Diaconus aſſiſtens tantum. Si autem ſedendo ante altare non poſſet uideri populus, ut Romæ in eccleſia ſancti Petri, tunc ex ſede eminenti Papa haberet ſermonẽ, & ſederent omnes ut conſueuerunt. Si uero aliquis Cardinalis habiturus eſt ſermonem: ipſe debet ſeruire pro aſſiſtente cuiuſcũq; conditionis ſit, & cum pluuiali.

De prima Dominica quadrageſimæ. Cap. XXXIIII.

Prima dominica quadrageſimę celebrare ſolet uicecamerarius Papæ ſi eſt Epiſcopus, & ſi non eſt Epiſcopus dignior Epiſcoporum aſſiſtentium Papę, cum paramentis uiolaceis, diaconus & ſubdiaconus utũtur planetis plicatis ante pectus, dicuntur quinq; orationes: prima de die ſub ſua concluſione, ſecunda Acũctis, tertia Omnipotens ſempiterne Deus qui uiuorum. &c. quarta cõtra paganos; quinta pro Pontifice, omnes hę quatuor ſub ſua cõcluſione, & fit ſermo, quem facit procurator ordinis prędicatorum. Omnia alia fiunt more conſueto.

De ſecunda Dominica quadrageſimę. Cap. XXXV.

Secunda dominica quadrageſimę celebrare ſolet alius ex Epiſcopis aſſiſtentibus Papę in paramentis uiolaceis. Miniſtri utuntur planetis plicatis prout in dominica præcedenti, dicuntur quinq; orationes ut ſupra. Omnia alia fiunt more ſolito. Sermonem facit procurator ordinis minorum.

De tertia Dominica quadrageſimæ. Cap. XXXVI.

Dominica tertia quadrageſimę celebrare ſolet unus ex Epiſcopis Papæ aſſiſtentibus in paramentis uiolaceis, miniſtri utuntur planetis ut ſupra, dicũtur quinq; orationes. & omnia alia fiunt prout in prima dominica quadrageſimę. Sermonẽ facit procurator ordinis Eremitarum diui. Auguſtini.

De quarta dominica quadrageſimę quę dicitur lætare ſiue de Roſa Cap. XXXVII.

Quarta Dominica quadrageſimæ, quę dominica Lętare uel de Roſa uocatur, celebrare ſolet unus ex reuerendiſſimis dominis preſbyteris cardinalibus. Hoc mane anteq̃ Põtifex ſecretam cameram exeat, in camera papagalli iuxta lectum paramenti, aut alio cõuenienti loco inſternit̃ parua menſa mappulis mundis cooperta ſericeis, duo cãdelabra cũ luminaribus deſuper, thuribulum cũ incenſo, uas aquæ benedictæ cum aſperſorio ampulla cum balſamo, pixis cum muſco, & unũ paruum coclear, ac candelabrum pro roſa deſuper ponenda. Cum Pontifex exit de camera ſecreta: præfertur ei aurea roſa per unum ex cubiculariis ſecretis: & ponitur ſu

p mēſam ſuper candelabrum prędictum. Et omnia ſeruantur circa benedictionem, & traditionem roſę, quę ſuperius diximus in prima parte, Pontifex igitur hora competenti auream roſam deferens ſiniſtra manu, & dextra populum benedicens ad eccleſiam cum pluuiali, & mitra precioſis procedit, duo Cardinales aſſiſtentes hinc & inde, fimbrias pluuialis Papæ eleuatas portant, Caudam uero portat nobilior laicus, cum Papa fuerit in capella apud faldiſtorium, dat roſam Diacono a dextris aſſiſtenti; & ille uni ex clericis camerę, qui eam ad altare portat, & per ſacriſtam; uel eo abſente per clericum cerimoniarum locatur ſuper altare in medio, tunc fit confeſſio & miſſa incipitur more conſueto, finita confeſſione Pontifex aſcendit ad ſolium, celebrans utitur paramentis uiolaceis & mitra precioſa, miniſtri utuntur dalmatica, & tunicella non planetis, hac die non dicitur Pax uobis: ſed Dominus uobiſcum, Dicũtur quinq; orationes, & alia fiunt, pro ut in Dominica prima quadrageſimę, Sermonem facit procurator ordinis Beatę Marię de monte Carmelo, finita miſſa datur Roſa, & ſociatur ille cui data eſt, ut ſupra diximus in prima parte,

De quinta Dominica quadrageſimę. Cap. XXXVIII.

Quinta dominica quadrageſimę, quę de paſſione dicitur anteq̃ Papa de camera exeat coperiantur Cruces ſuper altare: & quę ante Pontificem portari ſolet, ſi officium peragi debet in capella maiori, conſueuit parari quoddam uelum ſericeum ſuper altare: quo imagines in pariete altaris depictę cõtegantur, Hodie celebrare conſueuit aliquis prelatus Romanæ curię, Tres orationes dicuntur, prima de die ſub ſua concluſione. Secunda contra paganos, tertia pro Pontifice ſub ſua concluſione, cum in fine Euãgelii dicitur Ieſus autem abſcõdit ſe, & exiuit de templo clerici capellę ſuper altare uelum paratum cordulis in rotulis ſupra in altum confixis euntibus ſurſum trahunt: ut eo imagines omnes ibidem depictę cooperiantur, & ſermo per aliquem prelatum, uel per fratrem ordinis ſeruorum fieri conſueuit.

De Sexta Dominica quadrageſimę in palmis Papa preſente. Cap. XXXIX.

Sexta Dominica quadrageſimę quę palmarum appellatur, ordinentur palmę in capella benedicẽdę, & deſtribuẽdę, uidelicet duę magnę uariis floribus, & perpulchre laboratę, tertia parua ſimili modo ornata, & laborata pro Pontifice, alię palmę primis duabus minores, etiam pulchrę ornatę ſine floribus tamen pro Cardinalibus, minores pro prelatis & pro oratoribus, & magnis nobilibus, pro officialibus ac aliis omnibus ad capellam uenientibus, deficiẽtibus palmis parãtur rami oliuarũ,

in numero copioſo crucibus ex foliis palmarũ cõfectis ſingulis alligatis. Item credentiarii Papæ ordinent ſuper angulo altaris capellę:ubi benedictio fieri debet:duo uaſa conuenientia pro lauandis manibus Papæ:cum mantili,& gremiali ac medulla panis,clerici capellæ pręparent thuribulum cum nauicella cocleari,& incenſo:uas aquæ benedictæ cum aſperſorio,& duo candelabra cum luminaribus. paretur etiam per forerios ad oſtium capellę baldachinum. Hora deinde conuenienti Pontifex paratus amictu,alba cingulo,ſtola uiolacea,pluuiali rubro,& mitra ſimplici, pręcedentibus Cruce ac Cardinalibus,& aliis more ſolito uenit ad capellam:ubi palmæ ſunt benedicendæ,facta oratione ante altare aſcendit ad ſolium,ſedetq; tunc cardinales ueniunt ad reuerentiam cum cappis,deinde capiunt paramenta ſua uiolacea:ut ſupra in candelis,& cineribus diximus:& ſimiliter omnes alii prælati & officiales,omnibus paratis Papa depoſita mitra ſurgit:& miniſtrantibus duobus Epiſcopis aſſiſtentibus librum,& candelam more ſolito.Papa ſtans benedicit palmas incipiens uerſ.Dominus uobiſcum.Oremus Auge fidem in te ſperantiũ Deus.&c. cum præfatione & quinq; orationibus ſequentibus,interim nihil cantatur. Cum quinta oratio dicitur:Prior preſbyterorum cardinalium uenit ad dextram Papę:& duo acoluthi unus cum thuribulo & nauicella,& alius cum aſperſorio & uaſæ aquę benedictę.finitis orationibus miniſtrante priore prædicto Papa adhuc ſtans ſine mitra imponit incenſum,deinde aſpergit uerſus palmas tertio,poſtea incenſat ter ducens thuribulũ,tum dicit Dominus uobiſcum,& aliam orationem,quę incipit Deus qui filium tuum.&c. Tum ſedens accipit mitram:& preſbyter Cardinalis ac acoluthi ad ſua loca reuertuntur:accedit deinde prior epiſcoporum cardinalium ſtans detecto capite ante Pontificem,illi dat ſigillatim duas magnas palmas:quas Põtifex dat duobus nobilioribus curię tenẽdas:& deferẽdas,qui iuxta Pontificẽ hinc & inde collocantur,deinde dat eidem tertiam minorem,qua Pontifex in officio utitur,& hanc unus ex cubiculariis ſecretis ſeruat. Et ad unamquamq; palmam oſculantur palmam,& manum Pontificis,incepta diſtributione palmarum cantores dicunt Antiphonã Pueri hebręorum.pro ut in ordinario,palmas miniſtrant clerici camerę,camerario,uel eius uicecamerario,qui eas det Cardinali ad illam Papę manum aſſiſtenti:ad quam poſitę ſunt palmæ,& duo auditores accedunt,quorum dignior mappulam pro gremio Põtificis:quam a credentiariis Papę accipit,Cardinalibus aſſiſtentibus porrigit,qui eam gremio Pontificis ſuperponant,auditores uero illam hinc & inde genu flexi tenent uſq; ad finem diſtributionis. Tunc Pontifex priori Epiſcoporum Cardinalium dat palmam,qui eam deuote ſuſcipiens eius manum deinde genu dextrum oſculatur.Idem faciant ſucceſſiue omnes Cardinales.

poſtmodum prelati omnes parati, & omnes alii pro palmis ueniunt, prelati parati genu flexi. poſtq̄ palmas receperint dextrum genu tantum, alii uero omnes pedem Papæ oſculantur, uice cancellario maiori peni= tentiario & camerario Sanctę Romanę Eccleſię Cardinalibus dantur duæ palmę pro quolibet. Celebrans recepta palma ſua uadit ad faldiſtori um prope altare, ubi depoſito paramento accipit cappam, ſedenſq; dicit Pſalmum. Quam dilecta. &c. capit ſandalia, & paratur more conſueto. ſi miſſa in illa capella dicenda erit, in qua palmę ſunt benedictæ, poterit eti am prius accipere ſandalia, & alia paramenta, & cum habitu ordini ſuo congruo ire pro palma, & deinde redire ad faldiſtorium. Si uero in alio lo co benedicuntur palmę, celebraturus accepta palma redit ad locum ſu= um, ubi deponens paramenta accipit cappam, & uadit ad capellam uel eccleſiam: ubi rem diuinam eſt peracturus. ibidem paramenta recipit. mi niſtri utuntur planetis ante pectus plicatis. finita diſtributione Pontifex lauat manus ordine conſueto deferente aquam nobiliore laico, & mini= ſtrante Epiſcopo cardinali primo, tum depoſita mitra ſurgit, accedunt Pontifices aſſiſtentes cum libro, & candela: ac duo acoluthi cum cande= labris, & Papa ſtans Dicit Dominus uobiſcum. Oremus. Omnipotens ſempiterne Deus, pro ut in ordinario. Interim ordinatur ſupplicatio: & octo nobiles, qui baldachinum ſuper Pontificem portet. Papa finita ora tione ſedens accipit mitram, & miniſtrante preſbyterorum Cardinali= um priore ponit incenſum. Et nota q̄d ad priorem diaconorum cardina lium ſpectat ſemper ordinare ſupplicatiões, & anteq̄ Papa ſurgat, & eius crux ſe moueat, Diaconus a ſiniſtris Papæ aſſiſtens, uerſus ad populum al= ta uoce dicit In mediū lectionis Procedamus in pace, & cantores reſpon dent: In nomine Chriſti amen. ſupplicatio fit uſq; ad locum ubi Pontifex populo palmas proiiciet, & deinde ad eccleſiam ſiue capellā: ubi officiū peragendū erit, proceditur eo ordine ut ſupra in die purificationis Beatę Mariæ uirginis eſt expſſum. poſtq̄ Pontifex palmas populo proiecerit cū ad eccleſiam ſiue capellam reuertitur, anteq̄ Crux ingrediatur, intrāt duo uel tres ex cantoribus & clauditur porta, & ibi duo uel tres ex prædictis cantoribus cantant Gloria laus. &c. Et cantores, qui ſunt ab extra repe= tunt eundem uerſum, prout in ordinario. Finitis uerſibus uel maiori par te, ut tempus poſtulabit, cantores ab extra cantant Antiphonam. Ingre= diente Domino, & ſubdiaconus cum Cruce tāgit portam: quæ aperitur, & intrant omnes prelati, & officiales anteq̄ cancellum capellæ intrent, deponunt paramenta, & ſuperpellicia, & accipiunt cappas. Cardinales uero in locis ſuis paramenta deponunt, & cappas accipiunt. Papa cum fu erit ante altare orat in faldiſtorio ſine mitra, ſi prius ibidem non orauit, tum ſurgit, & cum celebrante dicit confeſſionem, & incipitur Introitus.

finita confeſſione Papa aſcendit ad ſolium, ſedetq́;, & miniſtrante priore preſbyterorum imponit incenſum, quia non fit ei reuerentia a Cardinalibus, cum prius facta ſit, unacq́; tantum oratio dicitur. Dum cantatur tractus: clerici capellę portant paramenta ad locum: ubi ſtant cantores. ibi tres ex eis dicturi paſſionem parantur amictu, alba, cingulo, manipulo, & ſtola in modum Diaconi, coloris uiolacei omnes. conſueuerunt tamen plerunq́; uti uariis coloribus importunitate aliquorum, & contra uoluntatem clericorum cerimoniarum: uidelicet qui euägeliſtæ perſonã ſuſtinet albo, Iudęus rubro, Chriſtus nigro. Sed honeſtius eſt ut omnes utãtur uiolaceis. Et circa finem tractus mouẽt ſe a loco: ubi ſe induerint, & ille qui euãgeliſtam aget portat librum, & pręcedit, Sequitur iudęus, deinde Chriſtus, faciunt reuerentiam altari & Papę, deinde aſcendunt ad oſculum pedis papę unus poſt alium: prout uenerunt: deinde uadunt ad locum euangelii conſuetum: ubi paſſionem cantare debent ſine luminaribus & incenſo. Adducuntur etiam illuc tres capellani celebrãtis, quorum unus ſtans in medio aliorum duorum tenet librum ſuper caput ſuum, ſicut ad euangelium ſubdiaconus tenere conſueuit, & mutantur per uias. Dum incipitur paſſio Papa ſurgit depoſita mitra, & omnes alii ſurgunt, & ſtant uſq́; in finem palmas manu tenentes. Celebrans uero depoſita mitra uadit de faldiſtorio ſuo ad cornu epiſtolæ altaris: ubi ſtat diſcooperto capite & palmã etiam manu tenet, ſuper altare habet miſſale & plane legit paſſionem uerſus aliquantulum ad illam cantantes. Et poſtq̃ paſſionem legerit, dicit pro euangelio: Altera autem die, pro ut in ordinario. finita paſſione a cantoribus redit ad faldiſtorium ſuum, cum cantor in paſſione dixerit. Ieſus autem iterum clamans uoce magna emiſit ſpiritum, Papa in ſolio, celebrans ante altare, & omnes alii in locis ſuis, detectis capitibus genu flectunt orantes per ſpacium unius Pater noſter, Tum ſurgentibus omnibus cantor perficit paſſionem, & Papa ſedet, & accipit mitram, Cãtores uero factis reuerentiis altari, & Papę recedunt. Diaconus autẽ planetam plicatam habens ſuper humerum ſiniſtrum accipit librum euangeliorum, & illum ponit ſuper altare. deinde uadit ad oſculũ pedis Papę. tum reuertitur ad altare & ibi genu flexus dicit Munda cor meum. &c.

Interim miniſtrante priore preſbyterorum cardinalium Papa imponit incenſum more conſueto. Diaconus dicto Munda cor meum. &c. accipit librum de altari tenens illum ante pectus ſuum, & accedit ante gradus Papæ: præcedentibus illum thuriferario, & duobus capellanis celebrantis ſine candelabris, & luminaribus ac Subdiacono ſequente, ut aliás: petitq́; benedictionem. incenſat librum. & cãtat euangelium, quo finito Papa oſculatur librũ & incenſatur, ac omnia alia fiũt, ut in aliis miſſis.

Ad eleuationem Sacramẽti Papa etiam ſolet tenere palmã ſuã, nõ alii. Et nõ fit ſermo. finita miſſa Papa dat benedictionem, & celebrans pronun-

ciat indulg entias, Illi duo nobiles cum palmis precedere debent immediate Pontificem poſt diacones aſſiſtentes uſq; ad cameram papagalli. & illas ibi camerariis ſecretis conſignare.

De officio Dominicę palmarum Papa celebrante. Cap. XXXX

Si Papa hac die palmarum uoluerit celebrare: omnia ſeruabũtur, quę in aliis miſſis papalibus ſeruari ſolēt. Diaconus & Subdiaconus utuntur planetis ante pectus plicatis, quas non accipiunt niſi cum Papa habuerit omnia paramenta, & ipſi induti uſq; ad planetam excluſiue induunt Papam. Sed paſſionem cantabunt tres cantores more conſueto: Si Cardinalis diaconus eam noluerit cantare: ſi autem Cardinalis cantare uoluerit, ut antiqui factitarunt: ſeruabitur ut latius dicemus infra in Paraſceue. Cum uero peruētum fuerit ad locum, ubi dicitur. Altera autem die Diaconus Cardinalis depoſita planeta & plicata ea, ac poſita ſuper humerum ſiniſtrum: petit benedictionem. & facit ut alias quando eſt dicturus euangelium. Noſtris temporibus non portantur luminaria ad hoc euangelium, ſed incenſum tantum. Legi tamen in libris cerimonialibus, qđ luminaria portantur ad hanc partem. Quid conuenientius, maiores ſtatuant. alia ſeruantur ut alias.

De officio Dominicę palmarum Papa abſente. Cap. XXXXI

Si uero Papa non interſit huius diei officio: parantur palmæ in loco conuenienti, ut ex altari commode benedici poſſint. Et Cardinalis celebraturus pręuenit ad eccleſiam: ubi capit paramenta omnia uſq; ad dalmaticam incluſiue. deinde imponitur ei pluuiale, mitra, ac annuli pontificales ſine chirothecis: quibus ſic indutus, poſtq̃ Cardinales uenerint, Impetrata icipiēdi uenia accedit ad altare cum mitra, & facta reuerentia Cardinalibus deponitur ei mitra, & facit reuerentiam Cruci in altari poſitę: & ſtans in medio altaris ex libro ibidem ante ipſum poſito benedicit palmas aſſiſtente ſibi a dextris Diacono: & a ſiniſtris ſubdiacono, paratur interim aqua benedicta cum aſperſorio, & thuribulum cum nauicella incenſi, quę duo ex capellanis celebrantis tenēt. finita benedictione celebrans imponit incenſum in thuribulum, deinde aſpergit, tum incenſat palmas miniſtrante diacono. ponitur poſt hæc ei faldiſtorium ante medium altaris: ubi ſedet, & accipit mitram, & mappulam ſuper gremium: Et clerici camerę, & uicecamerarius, uel in eorum abſentia cubicularii Papæ, & alius prælatus miniſtrent palmas celebranti. Interim omnes Cardinales iuxta ordinem ſuum in locis ſuis depoſitis cappis capiunt paramenta ſua. ſimiliter omſnes prælati, ac officiales conſueti extra cancellum capellæ paramenta, ſeu ſuperpellicia accipiunt, in quibus ad capellam reuertuntur. poſtq̃ omnes paramenta acceperint, accedunt car

dinales omnes: primi ſeniores, deinde alii per ordinem bini & bini, & cantores incipiunt Pueri hebrçorum. cum fuerint primi ante celebrantem coram eo mitras deponũt: ſurgit celebrans depoſita mitra, & e manibus primi Cardinalis accipiet palmam. Deinde celebrans det eidem primo Cardinali, & ſucceſſiue omnibus aliis Cardinalibus palmas, ſtans ſemper ſine mitra. Tum ſedẽs cum mitra dat palmas omnibus prçlatis, aliis dum ſufficiunt, deinde det ramos oliuarum. Et neq; Cardinales neq; praelati palmas accipientes manum aut aliquid celebrantis oſculari debent: ſed ſolum palmas accipiendo aliquantulum caput inclinant. Alii uero omnes uidelicet protonotarii, officiales, & quicunq; alii non parati palmas accipiendo coram celebrante genu flexi manum oſculari debent. Veniunt autem eo ordine ad palmas recipiendas, quo de candelis, & cineribus diximus. Finita deſtributione celebrans adhuc ſedens cum mitra ante altare lauat manus, deinde depoſita mitra ſurgit: amoueturq; faldiſtorium, & ſtans in medio altaris uerſus ad altare Dicit cantando Dominus uobiſcum. &c. Oremus. Omnipotens ſempiterne Deus. &c. Deinde imponit incenſum in thuribulo & ordinatur ſupplicatio. Crucem defert Subdiaconus capellae omnibus paramentis indutus inter duos ceroferarios, quos praecedit thuriferarius. Crucẽ prçcedunt ſcutiferi Papç. &c. prout ſupra in miſſa Papae, poſt crucem praelati omnes parati. deinde cardinales, & in fine celebrans ſolus medius inter Diaconum capellç a dextris & capellanum ſuum aſſiſtẽtem ſine pluuiali, ambos eius pluuialis fimbrias ſuſtinentes. Et omnes deferunt in manibus ſuis palmas. Cantores uero iuxta portam: ubi Papa conſueuit palmas proiicere, ſe firment. locentur itaq; per ordinem praelati omnes deinde Cardinales taliter qđ iunior ſit iuxta portam, extra quam ſolent proiici palmç populo. & hoc ordine uadunt ad locum: ubi palmae ad populum proiiciuntur: quem ingreditur celebrans cum ſuis miniſtris & aliis cardinalibus: qui intrare uoluerint, & palmas populo proiicit. tum ordine, quo uenerant, ad capellã reuertuntur, ſiue ad eccleſiam: ubi miſſa celebranda eſt. Subdiaconus uero cum Cruce & cantores cum fuerint apud portam capellç: ſiue eccleſiae ſe firmant ab extra: & duo uel tres cantores intrant, & clauditur porta omnibus aliis extra manentibus. Quibus hinc inde ſuo ordine ſtantibus cantores qui ſunt intus incipiunt Gloria laus. &c. Reſpondent cantores ab extra ut in ordinario. Tum illi ab extra dicunt Antiphonam Ingrediente Domino. Et ſubdiaconus cum Cruce portam tãgit, aperitur, & intrãt omnes. Cardinales in capella deponunt paramenta in locis ſuis, prçlati uero & officiales extra cancellum capellç, & capiunt cappas laneas. celebrans uero uadit ad altare: ubi in faldiſtorio ſuo depoſito pluuiali ſedet, capit chirothecas, planetam, mitram, & annulum Pontificalem. Tum accedit ad confeſſionem, & dicit miſſam more conſueto, & dicitur tan-

tum una oratio, & non fit ſermo: Cum tractus dicitur, cantores tres parant ſe pro paſſione dicenda, & circa finem tractus intrant capellam, ueniunt ad celebrantem, cuius manum genu flexi oſculantur: deinde cum tribus capellanis celebrantis accedunt ad locum conſuetum, & dicunt paſſionem. Interim uero, dum paſſio dicitur Celebrãs ſtans in cornu epiſtolę altaris palmam in ſiniſtra tenens, & miſſali ſuper altari poſito legit paſſionem & euangelium, ut ſupra Papa pręſente dictum eſt. finita paſſione reuertuntur ad loca ſua cantores: diaconus capellę ponit librũ ſupra altare, & celebrans accedit ad faldiſtorium accepta mitra, ubi ſedẽs miniſtrãte Diacono capellę imponit incẽſum. deinde dicto per Diaconum ante altare, Mũda. &c. illi coram ſe genu flexo Benedicit, & alia omnia fiunt ut ſupra diximus.

De matutinis tenebrarum quartæ Ferię maioris hebdomadę Papa pręſente. Cap. XLII

Feria quarta maioris hebdomadę, quę ſancta dicitur, clerici capellæ ponunt in tempore in preſbyterio, ſiue in plano altaris ad cornu epiſtolæ in oppoſito loci ubi faldiſtorium pro celebrante poni ſolet, in capella ſacri palacii, & alibi pro loci diſpoſitione. ponetur cãdelabrum in ſuperiore parte triangulare aptum pro quindecim candelis unius librę pro quali bet, uel circa. ſuper cãdelabrum ipſum aptant, & collocant candelas ipſas pro matutinis tenebrarum, hora deinde conuenienti Papa indutus amictu, alba, cingulo, ſtola uiolacea, & manto cum caputio inuerſo ſupra caput, uel cappa rubra de ſcarlato ſine mitra, & non pręcedente Cruce uadit ad capellam, & poſt eum Cardinales, & pręlati, alii diaconi Cardinales qui alias aſſiſtere ſolent, uadunt poſt preſbyteros Cardinales in loco ſuo, quia Papę non fit aſſiſtentia, fimbrias portat dignior ex aſſiſtentibus Epiſcopis poſt Papam. Quando Papa habet mantum, aſſiſtẽtes Epiſcopi non debent habere cappas, ſed mantum, quod mantellum aſſiſtentis ſiue croceam uocant, cum caputio inuerſo in modum cubiculariorum. Cum Papa peruenerit ad capellam, facit orationẽm modo ſolito, deinde uadit ad ſedem ſuam. Cardinales non aſſiſtunt: neq; fit ei reuerentia a Cardinalibus, cum quieuerit aliquantulum ſurgit, & detecto capite uerſus ad altare dicit ſecrete Pater noſter, quo completo caput ſibi ipſi cooperit, & cantores incipiunt pro matutinis. Zelus domus tuę. &c. cum incipitur Pſalmus, Papa ſedet & omnes alii aſſiſtentes Epiſcopi aptant mantum Papæ ſiue cappam. Ad finem cuiuſlibet pſalmi tam in matutinis q̃ in laudibus cerimoniarius facta reuerentia Papę accedit ad candelabrum quindecim candelarum, & extiguit unam ex candelis. finito primo nocturno Papa ſurgit, & detecto capite ſtans uerſus ad altare dicit. Pater noſter ſe

crete, & illud proſequitur: quo finito ſine ulla pronunciatione abſolutione ſiue benedictione ſedet: ſimiliter & alii omnes cantores in loco eorum ſtantes ex libro ſuper eorum pulpito poſito, uerſi ad altare abſolute incipiunt lectiones ex libro Threnorum ſiue lamentationum Hieremię prophetæ: ut in breuiario, & in principio, & fine faciunt reuerentiam altari, & Papę. idem fit in ſecundo & tertio nocturno. Cum incipitur Benedictus, Papa ſurgit ſtans detecto capite uerſus ad altare. & remanet una cādela ſuper candelabrum. Interim extinguuntur per cerimoniarium ſex candelę ſupra altare paulatim: qui ita diſpenſat tempus, ut in ultimo uerſu extinguat ultimam candelam. clerici capellæ extingunt etiam eodem ordine ſex intorticia poſita ſuper cancellum capellę, dum replicatur Antiphona ad benedictus. Papa circa finem deſcendit ad faldiſtorium: & cerimoniarius accedit ad candelabrum, & unicam candelam. inde accipiens eam ardentem ad cornu Epiſtolę altaris portat, & eam ibi ſub altari abſcondit ardentem. cum incipitur Chriſtus factus, Papa genu flectit in faldiſtorio, & ſuper illud procumbit. Quo finito cantores dicunt. Miſerere alte legendo ſine nota uſq; ad finem. Et Papa adhuc genu flexus dicit orationem. Reſpice &c. uoce intelligibili uſq; Qui tecum excluſiue, quod ſecrete complet. Et finita oratione cerimoniarius incipit pulſare manibus ſuper gradum altaris, uel aliquod ſcabellum, & omnes faciunt fragorem, & ſtrepitum aliquantulum. Et mox cerimoniarius profert cādelam accenſam, & omnes ſilent. ſurgunt, & diſcedunt. candelę quindecim ſpectant ad clericos cerimoniarum. Supra ſcripta omnia ſeruantur in quinta, & ſexta feria ſequentibus in matutinis: in quibus nō portatur Crux ante Papam, neq; ipſe uenit cum mitra.

De matutinis tenebrarum quartę feriæ maioris hebdomadæ Papa abſente. Cap. XLIII.

Papa uero abſente pro matutinis tenebrarum i quarta feria maioris hebdomadę. poſtq̄ Cardinales aliqui in capella fuerint, & aliquantulum quieuerint, & intorticia ſuper cancellum, ac candelę ſuper altare, & candelabrum accenſa ſunt: Cerimoniarius licentia impetrata, cantoribus ſignum facit, qui dicant. Pater noſter, & incipiunt Antiphonā primi pſalmi, qua incepta ſurgunt cardinales, & omnes alii. incepto pſalmo ſedent omnes. cerimoniarius in fine cuiuſlibet pſalmi extinguit unam candelā, ut ſupra. cū rñdetur ad uerſiculū cuiuſlibet nocturni: oēs ſurgūt, & detectis capitibus uerſi ad altare ſtātes dicūt ſecrete Pater noſter. deinde ſedēt & cātores dicūt lamētatiōes & lectiones ut ſupra. cum incipitur benedictus, ſurgunt cardinales, & alii oēs, & eo. finito cū repetit̄ antiphona ſedēt uſquequo incipiat̄ Chriſtus factus, tūc genu flectunt. finito miſerere

prior cardinalium uel ut aliquando ſeruatum eſt Cardinalis in craſtinum celebraturus genu flexus in ſuo loco inter alios Cardinales dicit Orationem: Reſpice. &c. Alia omnia fiunt ut ſupra.

De quinta Feria maioris hebdomadę, quæ Cęna Domini dicitur Papa præſente. Cap. XLIIII.

Feria quinta in cęna Domini Sacriſta debet ſummo mane aut per diem antea paraſſe locum: ubi honorifice reponatur ſacramentum, Quod Romę fieri ſolet in parua capella palatii, & fortrii baldachinum album ante cancellos capellæ magnę ſuper credentia præter conſueta, paretur alius calix cum palla & patena, & mappula ſericea, ſuper calicem pro miſſa ordinatum ponantur duę Hoſtiæ conſecrandæ, Item portentur candelæ circa finem miſſę diſtribuendæ pro deducendo Sacramento, & proceſſibus, ad locum conuenientem, uidelicet una duarum librarum uel circa pulchre laborata pro Papa. pro Cardinalibus cerę albę trium librarum uel circa quælibet, & duarum librarum ceræ comunis quælibet pro pręlatis paratis tantum: quia nullis aliis candelę deſtribuuntur, Item parentur duodecim intorticia ad honorandum Sacramentum cum portatur, deinde hora competenti Papa indutus amictu, alba, cingulo, ſtola, pluuiali albis, & mitra precioſis uenit ad capellam, orat, & facit confeſſionem more ſolito, non fit ei reuerentia a Cardinalibus, quia fiet poſtea in loco benedictionis anteq legantur proceſſus, facta confeſſione Papa aſcendit ad ſolium, ſedetq;, & miniſtrante priore preſbyterorum Cardinalium imponit incenſum: incenſatur altare, Papa, & celebrās more conſueto, Interim Cardinales ueniunt ad circulum, Gloria in excelſis, & Pax Domini, ad collectam primam, & Credo in unum Deum dicuntur & una oratio tantum, non fit ſermo. non datur oſculum Pacis poſt Agnus Dei, ſed Pax Domini, & Agnus Dei. ante omnes orationes ſequentes dicuntur, Omnia alia fiũt ut alias, paulo ante cõmunionem cerimoniarius portat Calicem prędictum de credentia ad altare pro reponendo in eo Corpus Domini reſeruandum, facta cõmunione per celebrantem de utraq; ſpecie anteq ſe purificet, reponit reuerenter Corpus Domini reſeruandũ in calicem ultimo paratum, quem Diaconus cũ palla patena deſuper poſita, ac uelo ſericeo cooperit: & ĩ medio altaris collocat reuerẽter, deinde celebrãs ſe purificat in eodẽ loco, & reuerẽtia facta Sacramẽto ſine mitra quaſi lateraliter in cornu ep̄lę ubi ſtãs uerſa facie ad populũ lauat manus ob reuerẽtiam Sacramẽti, & cõplet miſſã, Interim pręlati & ſubdiaconi, auditores, clerici camerę, & acoluthi extra cãcellũ capellę capiunt paramẽta & ſuperpellicia ut moris eſt, Subdiaconus Crucẽ ante Põtificẽ portaturus oĩa paramẽta accipiat, ac ſi epiſtolã eẽt dicturus, per cerimõiariũ uero diſtribuũtur cãdelę, quæ portãtur p clericos capellæ: pro Sãctiſſimo Dño noſtro datur uni ex cubiculariis ſiue ſecretis, & pro Cardinali-

bus dantur ſuis familiaribus ſeruientibus de cera alba, omnibus autem aliis prælatis paratis de cera communi. Et in fine miſſæ dicitur. Ite miſſa eſt. Finita miſſa Papa dat benedictionem, & non indulgentias, & celebrans ſignãs altare dicit. Initium ſancti Euangelii &c. Accedit ad faldiſtorium: exuitur omnibus paramẽtis miſſalibus. & deinde alia ordini ſuo conueniẽtia accipit, ſicut alii Cardinales, & uadit ad locum ſuum inter alios Cardinales, qui omnes paramenta ordinibus ſuis conuenientia accipiunt. Sex capellani celebrantis cum ſuperpelliciis intorticia ante ſacramentum portant, omnibus paratis duo acoluthi offerunt duo thuribula Papę, & miniſtrante preſbytero Cardinali Papa imponit incẽſum, & accenduntur omnes cãdelæ Papę, Cardinalium, & prælatorũ: ac duodecim intorticia, uel plura, ſi Papę placet, quę portantur per capellanos celebrantis, duo per quemlibet. Deinde Papa deſcendit ad altare: ubi genu flexus corpus Domini in calice pro craſtina die repoſitum reuerenter incenſat ter thuribulum ducens: Deinde calicem ipſum cum ſacramento facta reuerentia deuote accipit, illumq; detecto capite portat ſub baldachino: quod extra cancellos capellæ expectantes aſſiſtentes Papæ digniores Epiſcopi cum ſuis pluuialibus portant: mitras ſuas in manibus ferentes, hoc autem ordine proceditur, primo ſcutiferi Papæ, procuratores ordinum, Aduocati mixtim cum ſecretariis, cubicularii nobiles & oratores, cantores Papę hymnum Pange lingua cantantes, clerici cameræ, auditores, duo acoluthi cum cãdelabris. Subdiaconi, quorũ unus tunicella, & alius ut ſupra paratus Crucem portat. poſt crucem Abbates, Epiſcopi, Archiepiſcopi, Oratores, prælati, Vicecamerarius, ſi eſt Epiſcopus, alii aſſiſtentes Papę, Diaconi, preſbyteri, Epiſcopi Cardinales omnes ſine mitris. Deinde omnia intorticia quæ ſequuntur, duo acoluthi cum candelabris, & duo acoluthi cũ thuribulis ſacramentũ continuo incenſantes. Deinde Papa medius inter duos Diaconos Cardinales aſſiſtentes ſub baldachino ut diximus: qui hinc inde phrygium pluuialis Papę eleuatum retinent. Caudam portet dignior laicus urbis. Papam ſequantur auditor de mitra ſeruiẽs medius inter duos cubicularios ſecretos. protonotarii, & alii ſine paramentis. Cum papa fuerit in loco: ubi ſacramentum reponi debet, Cardinalis: qui celebrauit, uel Diaconus a dextris Papę aſſiſtens illud de manibus Papæ recipiat, & in locellum reponit. Et Papa aliquantulum retrocedens facta reuerentia incenſum miniſtrante preſbytero Cardinali imponit, & ſacramentum denuo: ut prius incenſat. Deinde ſacriſta locellum claudit, & clauem tradit Cardinali in craſtinum celebraturo.

De proceſſibus: qui fiunt per Papam. Cap. XLV.

His peractis extinguntur cãdelæ & intorticia omnia pręter faculas, quę ſuper candelabris acoluthorum ſunt crucem præcedentium. & itur

ſupplicationis more ad locum:ubi proceſſus legi debent: ordine quo ex capella maiore ad minorem cum ſacramento uenerũt baldachinum per oratores uel nobiles ſupra Papam portatur. Cum ad locum benedictio-nis peruenerint: uel potius ſtatim repoſito ſacramẽto, Papa demiſſo plu uiali, & ſtola albis. accipit ſtolam, & pluuiale rubra precioſa, ſedetq́ ſu-per ſedem ibidem ſibi paratam, ubi Cardinales omnes tantum ad reuerẽ-tiam recipit: deinde accedit ad pulpitum, unde uideat populum, Et Sub diaconus tunicella indutus ſtans a ſiniſtris Papæ legit proceſſum latine. Et Diaconus Cardinalis ſtans a dextris Italico ſermone: dum incipiun-tur proceſſus: accenduntur candelæ: & Papa, & alii tenent ſuam accen-ſam. Finitis proceſſibus Papa, & omnes alii proiiciunt eas ſuper popu-lum. His peractis mouetur pannus niger: qui erat ante Papam pendens in conſpectu populi, & datur benedictio ſolennis. Sancti Appſtoli &c. ut in libro, & publicatur plenaria indulgentia per duos Diaconos Cardi-nales aſſiſtentes, in latino per illum a dextris, & in ſermone Italico per il-lum a ſiniſtris. Deinde Papa reuertitur ad palatium ad mandatum facien-dum. Et cardinales ſeniores, ſi uolunt, Põtifice indulgente diſcedunt. Iu niores, & Diaconi remanẽt: paramẽta uero dimittũt in loco bñdictiõis.

De mandato faciendo. Cap. XLVI.

Cum Papa peruenerit ad aulam ad hoc paratam: ſint ibi ordinati tre decim pauperes in albis ueſtibus nouis a Pontifice ſibi datis ſedentes ſu-per ſcamnis altis bene ornatis. credẽtia ordinata ſit cum floribus & her bis odoriferis, uaſis cum aqua calida & frigida: ác rebus aliis opportu-nis uidelicet peluibus tredecim cum totidem uaſis aqua calida implen-dis. Item tredecim mappulis in alio bacili. Item aurei papales tredecim duplices, ſiue uiginti: ſex ſimplices, & totidem nummi argentei pro elee moſyna pauperum. Nam Papa dat cuilibet pauperi unum aureum du-plicem: uel duos ſimplices, & totidem argenteos, & hi in aliquo uaſe, diſ ponũtur: duo uaſa pro lauandis manibus Papę cum ſuo mantili. Item pa retur etiam pulpitum cum ſuo pallio albo pro Euangelio, & liber euan-geliorum, ac aliud pulpitum pro cantoribus. duo candelabra cum lumi naribus, thuribulum cum nauicella, & incenſo, quę acoluthi teneant, ſe des pontificalis in plano, pluuiale rubrum, & ſimplex, & ſtola uiolacea pro Pontifice, & liber pro oratione. Cum peruentum fuerit ad locum: Papa exuit pluuiale precioſum, & induit ſimplex, & ſedet in ſede ſua cum ſimplici mitra. Tunc acoluthus cum thuribulo accedit, & miniſtran-te primo preſbytero Cardinali: uel digniore alio poſt eum in eius ab-ſentia, Papa imponit incenſum more conſueto. Deinde Diaconus Car-dinalis paratus ſacris ueſtibus, librum tenens ante pectus, ſtans ante Põ-tificem detecto, & inclinato capite petit benedictionem dicens. Iu-be Domne benedicere. Deinde uadit ad pulpitum: poſt quod ſtet

Subdiaconus Apoſtolicus tunicella, & aliis paramentis indutus tenens librũ more ſolito, Et Diacõus dicit. Dñs uobiſcũ, ſignat, incẽſet & cãtet euangelium, quo finito ceroferarii reuertuntur ad credentiam, & clerici capellæ amouent pulpitum, Subdiaconus autem portet librum oſculandum pontifici, & diaconus, qui euangelium dixit, illo finito Papam incẽſat, cantores finito euangelio cantant Mandatum nonum, Papa tũc ſurgit. extrahitur ei pluuiale, & portatur ex credentia linteum per auditorem ſeniorem minore auditore ipſum pręcedente, quo Papa per Cardinales aſſiſtentes præcingitur, & precinctus deſcendit, & genu flexus cum mitra ſimplici ante primum pauperem, aſſiſtentibus ſibi duobus Diaconis Cardinalibus, lauat ei pedem dextrum, quem Subdiaconus tunicella indutus a dextris Papę genu flexus tenet, unus ex cubiculariis (nam per ordinem ueniunt unus poſt alium cum pelui & aqua) ad ſiniſtram Papæ genu flexus ſiniſtra ſua uas tenet, & dextra ex aquiminario aquam tepidam miſcet, lotum pedem Papa ſtatim mantili tergit, & oſculatur, Theſaurarius, uel in eius abſentia unus ex clericis camerę tenet peluim cum pecuniis, & alius ex clericis cameræ uas cum mappulis, & cum Papa oſculatus eſt pedem, dat lauato mappulam cum qua eum exterſit, & aureum duplicem, uel duos ſimplices, cum tot argenteis, Idem facit ſucceſſiue ſinguli s. & pro ſingulis portentur per alios cubicularios ſingula uaſa, Lotis omnibus Papa reuertitur ad ſedem ſuam, ſeditq;, & lauat manus cum cerimoniis conſuetis, Deinde ſurgit dicit Pater noſter ſecrete: poſtea & ne nos. &c. ℞. Sed libera. &c. uerſ. Tu mandaſti mandata tua Domine. ℞. Cuſtodiri nimis. uerſ. Tu lauaſti pedes diſcipulorum tuorum. ℞. Opera manuum tuarum ne deſpicias. uerſ. Domine exaudi orationem meam. ℞. Et clamor meus ad te ueniat. uerſ. Dominus uobiſcum. ℞. Et cum ſpiritu tuo. Oremus. Adeſto Domine quæſumus officio ſeruitutis noſtræ, & quia diſcipulis tuis pedes lauare dignatus es, ne deſpicias opera manuum tuarum: quę nobis retinenda mandaſti, ut ſicut hic a nobis exteriora abluuntur inquinamenta, ſic a te omnium noſtrum interiora lauentur peccata, quod ipſe præſtare digneris Qui uiuis, & regnas Deus Per omnia ſecula ſeculorum. Amen. Duo interim acoluthi ante ipſum duo candelabra cum luminaribus tenent, His finitis Papa omnibus pręſentibus nihil dicens intrat cameram, & omnes diſcedunt, omnes pręlati qui mãdato huiuſmodi ſeu lotioni pedum intereſſe uoluerint, debent habere cappas prout in capella habere conſueuerunt, & non mãtellos. Notandum ꝙ ante Sixtum Papam quartum proceſſus ſolebant legi, & benedictio ſolennis dari plerunq; ante miſſam, Deinde dicebatur miſſa, & ſacramentum poſt communionem portabatur ad loculum pro die craſtina per Diaconum ſecundum rubricam communem, & aliquando per

celebrantem ſociantibus tantummodo miniſtris altaris cum luminaribus: & illis reuerſis finiebatur miſſa, & in fine ſi proceſſus non erant lecti ſupplicantium more illuc proficiſcebatur Pontifex cum omnibus ordinibus curiæ, & legebantur, & in fine fiebat mandatum ut dictum eſt, Sixtus autem prefatus proinde conſiderans Saluatorem noſtrum non poſſe a nobis ſatis dignis laudibus uenerari, ordinauit modum ſupradictum. Finita miſſa poſtq̃ Papa diſceſſerit: forerii debent nudare totam capellã, altare, ſedem Papæ, & omnia.

De officio in cena Dñi papa celebrante. Cap. XLVII

Si hac die Pontifex uellet ipſemet celebrare, & ſicut antiqui conſueuerũt primo proceſſus facere, tñ poterit ſeruari ordo a Sixto quarto datus, ſi placuerit: & tunc Pontifex cum pluuiali rubro, & mitra ſimplicibus deſcendit ad Eccleſiam ordine conſueto, & non ſupplicatione inſtructa. facta oratione ante altare aſcendit ſedem: ubi conſueuit accipere paramenta, nec uero fit reuerentia a Cardinalibus: quia fiet in loco: ubi proceſſus leguntur. tres Diaconi, Subdiaconi, acoluthi, clerici cameræ: & auditores parantur paramentis ſibi conuenientibus. Diaconus euangelii, & Subdiaconus Epiſtolæ capiunt ſibi omnia opportuna preter manipulum. Pontifex deinde ſurgens ſine mitra ſub ſilentio dicit Pater noſter, & cantores dicunt Nonam ſine nota. Interim imponuntur Papę ſandalia more conſueto, & legit pſalmos. Quam dilecta &c. In fine cum dicitur Chriſtus factus eſt &c̃. deſcendit ad faldiſtorium ante altare & genu flectit uſq; ad finem, & finito a cantoribus Miſerere etiam genu flexus dicit orationem. Reſpice queſumus, deinde redit ad ſedem ſuam: ubi lauat manus, & deponit pluuiale & mitrã, & accipit paramenta albi coloris precioſa, & alia ut moris eſt. Et tunc Cardinales, & omnes prelati capiunt paramenta ſibi conuenientia. Prior Epiſcoporum Cardinalium aſſiſtit. omnia fiunt: ut in aliis miſſis papalibus, niſi qđ Papa communicat ſolus in altari, & non in ſede eminenti, & ſanguinem ſumit ex calice non cum calamo, & reponit corpus Chriſti reſeruandum in craſtinũ in calicem paratum anteq̃ digitos abluat, quod antiquitus portabatur mox ad ſacriſtiam quæ eſt apud altare Diui Petri per Diaconum: uel per Epiſcopum Cardinalem aſſiſtentem, poterit tamen portari per Papam in fine miſſę ſecundum inſtitutionẽ Sixti ſupplicantibus omnibus cũ cãdelis: ut ſupra, & repoſito ſacramento extinctis candelis ibitur more cõſueto ad legendos proceſſus. Conſuerunt Romani Pontifices hac die cõficere ſanctum chriſma, & oleum ſanctum & catecuminum, & benedicere Agnus Dei in primo anno pontificatus.

De officio diei Iouis Sanctæ Papa abſente. Cap. XLVIII

Si Pontifex Officio diei Iouis non interſit paratis omnibus pro miſſa celebranda, & reſeruando in craſtinum ſacramento: quę ſuperius diximus: Cardinalis celebraturus tempore congruo capit paramenta, & ſolitis cerimoniis perficit miſſam uſq; ad factam cõmunionem. deinde anteq̃ ſe purificet reponit ſacramentum reſeruandum in calice. incenſat, & ſupplicatione habita illud portat ad locum pręparatum hoc ordine. pręcedunt ſcutiferi Cardinalium & Papę: ſi adſunt, aduocati, ſecretarii, cubicularii, deinde acoluthi, clerici camerę, auditores, Subdiaconi Apoſtolici, nobiles oratores, cantores dicentes Pange lingua. capellani celebrantis cum intorticiis, cerimoniarius cum thuribulo, ſeu duo cerimoniarii cum duobus thuribulis continuo incenſantes ſacramentum, deinde celebrãs ſine baldachino medius inter Diaconum, & Subdiaconum: quem ſequuntur ſine paramento Epiſcopi Cardinales preſbyteri & Diaconi, & prelati in cappis ſuis, & alii officiales. ſi tamen uellent parati cũ ſolenni ſupplicatione procedere: ſeruaretur ordo deſcriptus ſupra, quando ſacramentum portatur per Pontificem. niſi qđ crucem portaret Subdiaconus capellæ: & Cardinali miniſtrarent ſui miniſtri, & non officiales Papę. Repoſito ſacramento eodem modo reuertuntur ad altare, & perficitur miſſa: & datur benedictio, & publicantur indulgentię ſi Papa non facit proceſſus.

De lotione pedum tredecim pauperum Papa abſente. Cap. XLIX.

Paratur in aula conſueta pro tredecim pauperibus lauandis credentia, & alia: ut ſuperius diximus. deinde uenit Cardinalis lauaturus. Sedet. faldiſtorio in loco conuenienti ſibi pręparato: ubi accipit ſtolam, & pluuiale uiolacea, & mitram ſimplicem, & miniſtrante Diacono capellę: qui paratus cum Subdiacono: ut in miſſa fuerat ei aſſiſtit. Cardinalis imponit incenſum. deinde Diaconus librum Euangeliorum ante pectus tenens genu flectit ante Cardinalem benedictionem petens: qua accepta aſtantibus duobus ceroferariis uadit ad pulpitum ſignans incenſans, & cantans: ut moris eſt Subdiacono capellę ſtante retro pulpitum, & librum tenente. Finito euangelio ceroferarii reuertuntur ad credentiam. Subdiaconus portat librum oſculandum Cardinali, & Diaconus eum incenſat. deinde deponitur Cardinali pluuiale, & per unum e ſuis capellanis portatur linteum: quo per Diaconum, & Subdiaconum cingitur. accedit deinde cum mitra ad pauperes, & incipiens a primo ſingulis genuflexus pedem dextrum lauat. extergit. oſculatur, & dat mappulam cũm aureis, & argenteis. Subdiacono pedem tenente, & capellanis ſuis pelues, & aquam: Clericis cameræ uaſa cum mappulis,

& pecunia miniſtrantibus. Quibus lotis accedit ad faldiſtorium, ubi ſedens lauat ſibi manus uno ex ſcutiferis aquam miniſtrante, tum ſurgit & detecto capite incipit alte Pater noſter, quo ſecrete completo dicit. Et ne nos, & uerſ. & oratiõem Adeſto Domine, prout in ordinario, qua finita depoſitis ſacris ueſtibus, accipit cappam & ad domum ſuã reuertitur.

Quando Papa proceſſibus tantum interſſe uolet & publicam indulgentiam populo dare. Cap.L.

Si uero Papa hodierna die miſſæ & mandato non intereſſet, ſed proceſſibus tantum: id hoc ordine agitur, poſt benedictionem miſſæ per celebrantem datam non publicantur indulgentię, prelati etiam & Cardinales ac alii accipient paramenta in locis ſibi conuenientibus, & diſtribuantur candelæ, ut ſupradictum eſt. Pontifex autem indutus amictu, alba, cingulo, ſtola, pluuiali rubro, & mitra precioſis in camera papagalli miniſtrante priore preſbyterorum Cardinalium ex more imponit incẽſum & ſupplicabunde procedit ad locum: ubi leguntur proceſſus. crucẽ precedunt thuriferarius, & ceroferarii, & alii ut alias. Et portatur baldachinũ per nobiles, & oratores ſuper Papam uſq; ad locum benedictionis. fit ibidem Papę reuerentia per Cardinales more ſolito. accenduntur candelæ omnes, & leguntur proceſſus: Quibus finitis proiiciuntur candelę. amouetũ pãnus niger. Papa bñdicit more cõſueto. & deinde ad camerã ſuã uadit, ſicut ſeruatũ fuit ãno primo Innocẽtii octaui ꝓpter eius ĩfirmitatẽ.

De ſexta feria maioris ebdomadę Papa preſente. Cap.LI.

Die ueneris in paraſceue ſolet officium facere qui precedenti die in cena Domini celebrauit, quia uidetur inde dependere, & unum atq; idem eſſe officium. Cardinalis celebraturus parat ſe cum paramentis nigris, ſine ſandaliis, & ſine chirothecis, & nõ dicunt ãtiphonę Ne reminiſcaris, nec pſalmus. Quam dilecta. &c. Miniſtri utuntur planetis plicatis, altare debet eſſe totaliter diſcopertum, ſuper credentiam debet eſſe uas cum bocali tãtum pro lauandis manibus, & non alia uaſa ad ornatum quæ in aliis miſſis habentur: & aliud uas pulchrum pro offertorio iuxta Crucem pro tempore adorationis ponẽdum, cum duabus mappulis ſericeis pulchris, mappa credentiam tantum cooperiat, & a nullo latere dependeat: & duo candelabra cum faculis: & ſex intorticia non accenſa ſuper cãcellos, quę omnia poſt adorationem accendũtur. Ante altare faldiſtoriũ ꝓ Papa more conſueto uno tantum puluino uiolaceo deſuper poſito, & ad ſiniſtrum aliquantulum retro ponitur ſcabellum nudum pro celebrante, tota capella nuda eſt, & ſedes Papę pulpito uiolaceo tantũm cooperta, hora competenti Pontifex indutus amictu, alba, cingulo, ſtola uiolacea, & cappa purpurea cuius capucium duabus ſpinulis hinc & inde ſuper ſpatulis aptetur, ne retro cadat in capite habens mitram ſimplicem, Cruce uelata, & Cardinalibus præcedentibus uenit ad capellam. procumbit in faldiſtorio

diſtorio, & diutius orat uidelicet per ſpacium unius Miſerere mei Deus uel circa ut ſibi placet. Cardinalis celebraturus indutus ut ſupra ſine mitra accedit prope Papam cum ſuis diacono & ſubdiacono, & ſuper ſcabellum nudum a ſiniſtris Papæ ſibi pręparatum ſimiliter oret. Interim clerici capellæ unam mappam, ſiue tobaliam tantum ſuper altare extendunt. Orationibus finitis Papa aſcendit ad ſedem ſuam nudam aſſiſtentibus ſibi duobus Diaconis cardinalibus more ſolito, & celebrans ad ſuum faldiſtorium etiam nudum. Non fit reuerentia per cardinales, neq; miniſtri prophetias, paſſionem, & euangelium dicturi, oſculātur pedem Papæ, ſed ſine oſculo omnia fiunt. poſtq̄ omnes conſederint, unus ex cantoribus ſuperpellicio tantum indutus aſſociatus per cerimoniarium accedit ad locum: ubi epiſtola dici ſolet: & factis Papæ & altari reuerentiis ſibi ipſi librum tenens legit primam prophetiam ſine titulo: finita prophetia, factis reuerentiis, cantor ſolus redit ad ſuum locum. Cerimoniarius portat librum ad altare, & celebrans legit ex miſſali prophetiam & tractum. poſt prophetiam dicitur tractus. Domine exaudi. &c. quo finito celebrās ſtās añ faldiſtoriū uerſus ad altare ſine Dñs uobiſcū abſolute dicat. Oremus; & diaconus retro eū ſtās flectamus gēua: & ſubdiaconus leuate. celebrās dicit orōnem. deinde ſedet. & aliā prophetiam cantat etiam ſine titulo ſubdiaconus in dicto loco, & ea cantata legitur per celebrantem cum tractu. Alius poſtea tractus dicitur, qui dum cantatur portantur paramenta ad cantores, & tres ex eis parantur pro paſſione cantanda, ut dictum eſt in Dominica palmarum; qui in fine tractus ueniunt, & facta reuerentia locantur in loco conſueto, & aſſiſtentibus tribus capellanis, ut librum teneant, cantant paſſionem, ut ſupra in die palmarum dictum eſt. celebrans autem incepta paſſione: nulla ad Papam facta cerimonia detecto capite accedit ad cornu epiſtolę altaris ſtans aliquantulum uerſus ad paſſionem ſine mitra, & paſſionem cum miſſali ante eum poſito legit ſecrete. Et cum peruentum eſt per cantores ad locum, ubi dicitur. Et inclinato capite tradidit ſpiritum. Papa, & celebrās, ac omnes alii in ſuis locis genu flectunt uerſi ad altare aliquantulum orantes. cum Papa ſurgit & ſe erigit, ſurgunt omnes & continuatur paſſio uſq; ad finem. qua finita Papa & celebrans, ac cardināles ſedent. Tum Diaconus capellę depoſita planeta capit illam uel aliam plicatam quę ſub brachio eius dextro ligatur, celebrans in altari perficiat paſſionem in toto. peruento deinde ad locum, qui legitur in tono euangelii: cantores factis reuerentiis reuertuntur unde uenerunt. Diaconus capellę ponit librum ſupra altare, & genu flexus dicit Munda cor meum. deinde ſine benedictione, & ſine luminaribus, & abſq; incenſo, præcedente cerimoniario. & ſequentibus ipſum ſubdiacono, & duobus capellanis celabrantis, accedit ad locum euangelii, & cantat, ut in libro quem ſubdiaconus tenet ſtans

In medio inter duos capellanos prędictos. Conſueuerunt tamen antiqui portare luminaria ad partem:in qua legitur in tono euangelii, & ea finita illa extinguere:& ita ſeruatum legi tempore Gregorii noni, Innocentii tertii.& aliorum.Hodie non ſeruatur. Lecto euãgelio Papa non oſculatur librum, neq; incenſatur; ſed ille qui eſt oraturus accedit ad pedes Papę, & illis non oſculatis, neq; petita benedictione, tantum petit indulgẽtias.Deinde uadit ad pulpitum.facit ſermonem, & in fine ſtatim pronuntiat indulgentias quia non dicitur Confiteor, neq; datur benedictio. His peractis celebrans ſurgit, & dimiſſa mitra accedit ad cornu altaris epiſtolę, & dicit Orationes ſolennes, pro ut in ordinario in quibus diligenter aduertendum eſt in reſponſione.Amen, Et ad Flectamus genua, quando dici debeant, & quando omitti.cum dicitur ultima oratio, uel parum ante clerici capellę ponunt unum magnum tapete a ſuperiori gradu altaris per longum capellæ:& ſuper primos gradus ponunt puluinum magnum uiolaceum, & deſuper mappulam unam ſericeam pulchram, ſuper qua poſtmodum Crux ponitur. Finitis orationibus celebrans accepta mitra uadit ad faldiſtorium:ubi deponit mitram, & caſulam:& procedit ad poſterius cornu epiſtolę iuxta parietem.& diaconus accipit Crucem uelatam de altari, & illam offert celebranti, qui eam reuerenter accipiens eius ſumitatem ad Crucis tranſuerſum detegit manu dextra; deinde ambabus manibus eam eleuans ad oculorum altitudinem, ſtans uoce demiſſa ſolus cantat:Ecce lignum Crucis, capellano ſuo aſſiſtente cum pluribus a ſiniſtris ſibi librum tenente, Omnes tũc ſurgunt.& capita detegũt. Cerimoniarius miniſtri, & capellani omnes celebrantes apud altare omnes proſequuntur:In quo ſalus Mundi pependit, Cantores tunc perficiunt.Venite adoremus ad quæ uerba uidelicet Venite Adoremus Papa & omnes alii, excepto celebrante genu flectant. deinde celebrans procedit ad ipſum cornu altaris in eodem latere manẽs, & diſcooperit brachium dextrum Crucis; & caput figurę crucifixi, & eam eleuat ut ſupra, & aliquantulum altius, cantat ut ſupra.cui reſpõdetur, & genu flectitur ut ſupra. Tertio celebrãs procedit ad medium altaris, & uerſus ad populũ diſcoopit totam Crucem, & eleuãs, & altius cãtãs facit ut ſupra.& ut ſupra rñdetur, & genu flectitur. finitis reſpõſiõibus celebrans cũ reuerẽtia, & deuotione ſolus ſine miniſtris uadit ad locum paratum prędictum, nõ faciẽdo reuerentiam neq; Papę, neq; altari, ubi genu flexus reponit crucem reuerenter, ſurgit, & facta tãtum Papæ reuerentia ad faldiſtorium ſuum reuertitur; ubi unus ex ſcutiferis ſuis ei ſedẽti calciamẽta detrahit. Interim per cerimoniarium ponitur ad ſiniſtrum brachium Crucis pro offertorio uas unum aureum, & cãtores incipiũt cãtare Popule meus, & cõtinuãt ad finem adorationis. Tum per cerimoniarium nudatur Crux Papalis, & acoluthi omnes accedũt ad eleuãdas fimbrias Papę.cubicularii ſe-

creti ſubtus genu flexi extrahũt eius calciamẽta, q͛d ſi forte Põtifex, propter eius inualitudinem, aut alia ratione non uelit ſibi calciamenta detrahi, debent nihilominus acoluthi fimbrias tenere, & cubicularius ſubtus genu flectere. ac ſi calciamenta deponeret ad deuotionem, & exemplũ circumſtantium. Auditores fimbrias non eleuant, ſed Papa dimiſſa mitra uadit ad adorandum Crucem medius inter duos Diaconos cardinales aſſiſtentes, quem aliqui ex ſuis Epiſcopis aſſiſtentibus ſequuntur, & ter cum diſtantia genu flectit, & orat anteꝗ illam oſculetur. Et poſtꝗ illam oſculatus fuerit, proiicit in appoſitum uas ibi paratum uigintiquinq; ducatos in auro, uel plures, ut ſibi placet, & reuertitur ad ſedem ſuam, & acoluthi ut ſupra fimbrias tenent, & cubicularii calceos reponunt. Quo facto accedunt duo Epiſcopi aſſiſtentes cum libro, & candela, & Papa legit. uerſ. Popule meus, prout in ordinario uſque ad finem, cum primum Papa ad ſedem ſuam reuerſus eſt, Cardinales uadunt bini, & bini ad Crucẽ, ad adorandũ, primus erit celebrans, q͛ui ſolus de faldiſtorio ſine miniſtris uadit, & reuertitur, & in adoratione ad ſiniſtram ſuam habebit priorem Epiſcoporum Cardinalium, quos ſequantur alii Cardinales bini, & bini, q͛d ſi numerus Epiſcoporum cardinalium impar ſit, ultimus Epiſcopus adorabit cum primo presbytero. Idem fiat de presbyteris, & diaconibus cardinalibus in ultimo tantum loco, ſi cardinaliũ impar ſit numerus, poterunt tres ultimi ſimul adorare, duo Diaconi aſſiſtentes adorent in loco ſuę receptionis. Interim ueniunt duo alii Diaconi ad aſſiſtendum Papæ. Et celebrans cum aſſiſtente ſedendo legit. Popule meus. &c.

Si autem Imperator, aut Rex interſint adorant, & oſculantur in ordine, ſicut recipiunt cineres, ideſt poſt omnes Cardinales, cæterum. poſt Cardinales adorant Epiſcopi aſſiſtentes, quorum ſi impar ſit numerus, ultimus aſſiſtens uenit ad dextram primi ex aliis prelatis, idem obſeruetur in ſingulis ordinibus infra ſcriptis, & ſi inter aſſiſtentes ſit aliquis protonotarius, uel abbas ille adorabit primus, poſt Epiſcopos omnes. poſt aſſiſtentes ueniunt alii Epiſcopi, poſtea oratores laici ſucceſſiue, protonotarii, abbates, pęnitentiarii, ſubdiaconi apoſtolici, auditores, clerici cameræ, acoluthi, cubicularii ſecreti, clerici cerimoniarum, Diaconus: & ſubdiaconus. capellę, cubicularii extra, ſecretarii cum aduocatis procuratores ordinum, cantores, capellani aſſiſtẽtes, ſcutiferi Papæ, caudatarii, & alii omnes. Circa finem adorationis, accenduntur candelæ ſuper altare, & credentiam, ac intorticia ſuper cancellum, & Diaconus accipit burſam corporalium ſuper credentia, & corporalia extendit ſuper altare more conſueto, deinde finita adoratione accedit ad Crucem, quam reuerenter accipiens nulli faciens reuerentiam, reportat ad altare. Cerimoniarius uas accipit, & pecunias ex lance in paniculo ligatas reponit ſuper altare. Interim i loco ubi corpus Domini poſitum eſt, parantur duo thuribula cũ

igne, duodecim intorticia, & baldachinum. & ſubdiaconus apoſtolicus capiens Crucē Papę præcedentibus ſcutiferis, & officialibus conſuetis procedit ad locum prędictum medius inter duos ceroferarios. ipſum ſequuntur Cardinales in eorum cappis, deinde Papa. Fimbrias cappę pontificię portat primus Epiſcoporum aſſiſtentium. Papam ſequuntur prælati ordine conſueto. celebrans autem conſueuit etiam aliquādo Papam aſſociare, aliquando uero remanere prope altare. Quando autem Papā aſſociat (quod eſt honeſtius) debet ire in paramentis miſſalibus ſolus immediate ante Papam, uel medius inter duos Cardinales ſeniores, miniſtris ſuis apud altare manentibus. Cum Papa peruenerit ad locum: ubi reponitur Sacramentum, deponitur ei mitra. Deinde cum uenerit ad locum: ubi eſt ſacramentum, primum genu flectit, & facit orationem, deinde ſacriſta aperit capſulam, & Papa ſtans ſine mitra, miniſtrante priore preſbyterorum cardinalium ponit incēſum in thuribulis per duos acoluthos in cappis coram ſibi oblatis, & cum uno thuribulo genuflexus in ſuperiori gradu altaris incenſat Sacramentum anteq̄ extrahatur ex capſa. Quo incenſato celebrans, ſi adeſt, uel diaconus Cardinalis a dextris Papæ aſſiſtens extrahit calicem cum ſacramento de capſula, & dat ad manus Papę: qui illum cum deuotione, & reuerentia capite detecto portat ad altare: ubi officium erat peragendum ordine quo uenerāt, & portantur intorticia per capellanos celebrantis immediate ante Papam, & duo thuribula per acoluthos cum cappis, qui continuo incenſant. Super Papam autem portatur baldachinum per Epiſcopos aſſiſtentes digniores. Cantores interim cum portatur Corpus Domini, cātāt Vexilla Regis prodeunt. Cum uenerint ad ultimum gradum altaris, celebrās capit calicē de manibus Papę & illum reuerenter ponit ſuper altare, & Papa rurſus incenſat ſacramētum, & ad ſedem ſuā reuertitur. Et ibi ſtat detecto capite cū deuotione uerſus ad ſacramentum. Interim intorticia manent accenſa uſq; poſt cōmunionem, & ea tenent dicti capellani genu flexi per ordinem uidelicet una pars eorum a cornu dextro: & alia a cornu ſiniſtro altaris. Cum autem ſacramentum poſitum fuerit ſuper altare celebrās extrahit Sacramētū de calice, & ponit ſupra patenā, quam diaconus tenet, nihil dicens. Diaconus patenā cum Sacrameto offert celebrāti: qui hoſtiā ſacrā ſuper corporalia ponit nihil dicendo. Interim Papa ponit incenſum more conſueto, miniſtrāte preſbytero Cardinali: qui mox ad ſuum locum iter alios Cardinales reuertitur, & cerimoniarius portat thuribulū celebrāti, qui incēſat ſacramentum, & altare more ſolito, & nō incenſatur celebrās neq; Papa: ſed altari incenſato in cornu epiſtolæ ſtās ſine mitra uerſus ut p̄dic, celebrās lauat manus, deinde uerſus ad mediū altaris inclinās ſe dicit. In ſpiritu humilitatis, & in animo cōtrito ſuſcipiamur a te Domine, & ſic fiat ſacrificiū noſtrum in cōſpectu tuo hodie ut placeat tibi Domine De-

us. Deinde uertit ſe ad populum dicens, Orate fratres. ut meum ac ueſtrũ ſacrificium acceptabile fiat apud Deum omnipotentem. Tum conuertens ſe ad altare ommiſſis omnibus aliis. abſolute dicit. Oremus Pręceptis ſalutaribus moniti, & diuina inſtitutione formati audemus dicere. Pater noſter. &c. uſq; ad finem. chorus reſpondet, Sed libera nos a malo. ad qđ celebrans poſtq̃ ſecrete reſpondit Amen, continuat in priſtino tono abſolute dicens. Libera nos Domine. &c. quo dicto celebrans facta prius uſq; ad terram reuerentia, Sacramentum in dextram accipit, & eleuat altius q̃ alias fieri ſolet, ut ab omnibus uideri poſſit, & ſtatim deponit, diuiditq; in tres partes, quarum unam ultimam mittit in calicem more conſueto nihil dicendo, deinde dicit Perceptio Corporis tui Domine Ieſu Chriſte. &c. Panem cęleſtem accipiam, & nomen Domini inuocabo. Domine non ſum dignus. &c. Tum cõtinuat Corpus Domini noſtri. &c. Et hoc dicto ſignat ſe cum ſacramento, & illud ſumit reuerenter, tum nihil dicens ſumit uinum, & aquam, cum particula in calice exiſtenti. Interim exportantur intorticia, & extinguntur more ſolito, deinde in cornu epiſtolę accipit mitram, & lauat manus more cõſueto. Tum depoſita mitra, redit ad medium altaris, ubi dicat Quod ore ſumpſimus Domine pura mente capiamus, & de munere temporali fiat nobis remedium ſempiternum. Quo dicto redit ad faldiſtorium, reponit omnia paramenta, reſumit cappam, & uadit inter alios cardinales ad locum ſuum. facta oratione cãtores incipiant pro ueſperis ſine nota añam. Calicem ſalutaris accipiam, & alia pro ut in ordinario. Tum dicetur Magnificat. Papa ſurgit depoſita mitra, & dum replicatur antiphona, reaſumpta mitra deſcendit ad faldiſtorium. & cum dicetur Chriſtus factus. &c. genu flectit ſic manens uſq; ad finẽ pſalmi Miſerere. & in fine dicit Orationẽ. Reſpice. &c. ut in matutinis dictum eſt. & finitis omnibus reuertitur ad cameram ſuam eo ordine quo uenit. dignior aſſiſtens portat fimbrias cappę Põtificę ſimul collectas. Cum Papa fuerit in camera, conueniunt Sacriſta, ſubdiaconi apoſtolici, & clerici cerimoniarum: & diuidunt pecunias in ordinatione Crucis oblatas in tres partes, unam ſacriſtæ, aliam ſubdiaconi, tertiam clerici cerimoniarum accipiant.

De matutinis tenebrarum, quintę, & ſextę ferię maioris hebdomadæ Cap. LII

In matutinis tenebroſis hoc ſero, & in quinta feria præterita idem ſeruatur per omnia ut in matutinis quartę feriæ ſuperioris diximus, hoc mutato, qđ altare, ſedes Papę, & tota capella debent eſſe nuda.

De indulgentia danda populo: Cap. LIII

Et notandum qđ ſi populorum multitudo conuenerit ad urbem hoc tempore deuotionis gratia, conſueuerunt Pontifices anteq̃ uadãt ad miſſam de mane, & ſimiliter in die anteq̃ uadant ad matutinas tenebroſas ex

ire ad locum benedictionis publice cum pluuiali rubro, & mitra ſimplici bus, & populo benedicere, Cardinalibus, prelatis, & aliis officialibus in habitu conſueto capellæ euntibus. Et ſi hoc debet fieri: locus ille paratur per aliquot horas ante: ut populus intelligat Pontificem daturum eſſe benedictionem post benedictionem Papa reuerſus ad cameram, & dimiſſis ſacris ueſtibus cum cappa, & mitra plana ad miſſas. ueſpere autem cum cappa, & ſine mitra cum tempus ſibi uidebitur uadit ad capellam ad matutinas ut ſupra.

De officio diei ueneris Papa celebrante. Cap. LIIII

Si in paraſceue Papa uoluerit ipſemet celebrare, quod antiquitus Romani Pontifices, & noſtris etiam diebus Nicolaus quintus facere conſueuerunt: hic ordo ſeruabitur. Parantur duæ credentiæ more ſolito, ſed non cum pompa: nam ĩ credẽtia Pape non erunt niſi uaſa neceſſaria ad ſacrificium. alia ad ornatum non ponũtur. Et capella tota nuda, ſedes nudæ, altare nudum, & ſine aliquo ornamento.

Hora competenti Pontifex indutus amictu, alba, cingulo, ſtola, cappa rubra Cardinalari, & mitra alba ſimplici more ſolito exit ad eccleſiam, orat ante altare, accedit ad ſedem: ubi conſueuit accipere paramenta, & nunq̃ hac die aſcendit ad ſedem eminentem, niſi in fine ad ueſperas. Cum aliquantulum quieuerit ſedens ſurgit ſine mitra, nulla enim fit hodie reuerentia, nullæ oſculationes, & uerſus ad altare ſub ſilentio dicit Pater noſter, & mox cantores legunt Nonam, Pontifex, ut illi incipiunt, ſedet. Interim Diaconus Euangelium dicturus, & Subdiaconus capiũt paramenta omnia ſibi opportuna præter manipulum, & planetam, & in albis parant Pontificem cum eſt tempus. ſimiliter Subdiaconi, auditores clerici capellæ, & acoluthi capiunt ſuperpellicia. Pontifex non dicit: Quam dilecta & cætera: quia non utitur ſandaliis, ſed in tempore uadit ad faldiſtorium ante altare, & dum dicitur in fine none. Chriſtus factus ẽ &c. genu flectit ſine mitra uſq; in finem, & dicit orationem Reſpice que ſumus genu flexus. Deinde reuertitur ad ſedem predictam. Deponit mitram, & cappam: lauatq; manus cerimoniis conſuetis, & prior preſbyterorum cardinalium ſeruit pro aſſiſtente. Deinde per Diaconum, & Subdiaconum paratur cõſuetis paramentis exceptis ſandaliis, ſubcinctorio, fanone, & chirothecis: quibus hodie non utitur. & ad paramenta dicuntur orationes conſuetæ. pontifex & omnes alii utuntur paramentis nigri coloris. Cum Papa incipit parari: Cardinales & omnes alii prælati capiunt paramenta ſibi conuenientia, Epiſcopi pluuialia, preſbyteri & Diaconi planetas ante pectus. Pontifex accepto pallio cum ſpinulis, & mitra ſimplici & annulo pontificali ſedet aliquantulum, & Diaconus ac ſub

diaconus miniſtri accipiunt manipulum & planetam. Et tunc præceden te alio Subdiacono cum Cruce inter duos ceroferarios cum candelis ex tinctis, & ſine incenſo Papa ordine conſueto accedit ad altare; ſed tres preſbyteri non procedunt obuiam Papæ apud altare: abſtrahitur ei mitra a Diacono Euangelii: & Papa genu flexus ac procumbens ſuper nudum faldiſtorium diutius orat: & ſimiliter omnes alii genu flexi orãt. Interim extenditur ſuper nudum altare a ſacriſta & cerimoniariis mappula munda alba. Finita oratione ſurgit pontifex, oſculatur altare, deinde cũ mitra ſedet ſuper nudam cathedram poſitam in cornu ſiniſtro id eſt Epiſtolę, ita ut faciem uertat ad dextrum cornu Euangelii: preſbyter Cardinalis aſſiſtens ſedet ſuper gradum primum ad pedes Papæ, & poſt eũ tres Diaconi: in quorum medio ſedet: qui Euangelium eſt lecturus. Subdiaconus eſt in gradu inferiori ad pedes Diaconi Euangelii. Aſſiſtentes epiſcopi ſuper gradus, & in terra poſt Papam: alii in loco conſueto: omnibus conſedentibus unus ex auditoribus factis reuerentiis altari, & Papę accedit ad locum: ubi dicitur Epiſtola: & ibi librum ſibi tenens dicit primam prophetiam ſine titulo: & in fine non oſculatur pedem Pontificis, ſed dato libro uni ex miniſtris, factiſq; ſolitis reuerentiis reuertitur ad locum ſuum. Finita prima prophetia dum cantatur tractus Papa legit ipſam prophetiam miniſtrantibus librum Epiſcopis aſſiſtentibus: ſed ſine candela accenſa. poſt tractum ſurgit Pontifex, & omnes alii. ammouetur cathedra, & ſtans Pontifex ſine mitra in cornu epiſtolæ dicit. Oremus. Et Diaconus a dextris dicit Flectamus genua, & mox Diaconus a ſiniſtris Leuate, & omnes ſurgunt: & Pontifex dicit orationem. Subdiaconus interim dimittit planetam, & uadit cum libro ante pectus ad locum conſuetum: ubi finita oratione legit Epiſtolam more ſolito. illa finita non oſculatur pedem Pontificis, ſed reaſſumpta planeta redit ad locum ſuum, & Papa legit Epiſtolam, & Tractum miniſtrantibus librum aſſiſtentibus: ut ſupra. Cõſueuit antiquis temporibus (ut legi) Diaconus Cardinalis Euangelii cantare paſſionem, & etiam partem quę dicitur in tono Euangelii: quod ſi facere uoluerit Diaconus: ipſe circa finem tractus exuit planeta, & planetam accipiet ſuper humerum ſiniſtrum in modum ſtolę, & aſſumpto libro euangeliorum ante pectus factis reuerentiis illum ponet ſuper altare, & genu flexus dicet orationem Munda cor meum. Surgens deinde accipit librum, & factis reuerentiis, ſine benedictione, incenſo aut luminaribus accedit ad pulpitum, ubi lecturus eſt paſſiõem in loco conſueto. Subdiaconus Epiſtolę ſtat poſt pulpitum, & duo acoluthi iuxta eum. & ſic finito tractu Diaconus incipit. Paſſio &c. Et cum peruentum fuerit ad locum, qui legitur in tono Euangelii: non petita abſolutione abſolute: proſequitur Euangelium. In anti

quis tamen libris inuenio: quod ad hanc partem euangelii hodie & aliis tribus diebus quando legitur Paſſio portantur luminaria: quę lecto euangelio extinguntur hodie, & incenſum. & etiam rubrica communis hoc innuit. In eo tamen tempore ſeruatum eſt, ut ſupra diximus.

Si autem Diaconus non cantabit paſſionem: tunc tres cantores habitu, & ordine in miſſa ſuperiori prędicto cantabunt paſſionem, & circa finem Diaconus Euangelii exuet planetam, & plicatam ſuper humerum ſiniſtrum accipiet: ponet librum ſuper Altare: genu flexus dicet Munda cor meum. &c. Et illo reaſſumpto ibit ad pulpitum cum Subdiacono, & Acoluthis ut ſupra diximus. Pontifex dum incipitur paſſio, ſurgit, & depoſita mitra ſtans legit & ipſe paſſionem ſecrete ex libro ſuper Altare poſito in cornu Epiſtolæ, uerſus aliquantulum ad legentes paſſionem. Finita paſſione ſedebit quouſq; incipiatur Euangelium. tunc ſurget, & ſtabit ut ſupra uſq; in finem, tunc iterum ſedebit, nec oſculabitur librum, neq; incenſabitur. Diaconus finito euangelio, & alii qui ſecum erant, factis reuerentiis reuertuntur ad loca ſua. Qui autem eſt facturus ſermonem ſi eſt prælatus cum pluuiali nigro, & alba mitra, ſi alius cum habitu alias conſueto accedit ad Pontificem, & genu flexus petit indulgentias populo publicandas, & non benedictionem. Deinde aſcendit pulpitum, & facit ſermonem ſuum, & Pontifex ſedet in cornu epiſtolæ uerſus ad prędicantem, reliqui ſedebunt ut ſupradiximus, finito ſermone prædicator ſtatim pronunciabit indulgentias a ſummo Pontifice conceſſas, non fit confeſſio, neq; datur benedictio ſed mox ſurgit Pōtifex, amouetur cathedra, deponit mitram, & ſtans in dicto cornu ex libro ſupra altare ſtante cantat Orationes, Oremus dilectiſſimi. &c. ut in ordinario, & Diaconi cantant flectamus genua Leuate, hoc ordine ad primam orationem prior Diaconorum, id eſt qui dixit euangelium, (nā ad eum ſpectat Pontifici miniſtrare,) dicit flectamus genua, & ſecundus dicit leuate, ad ſecundam orationem, ſecundus Diaconus ideſt qui aſſiſtit a dextris dicit Flectamus genua, & tertius qui a ſiniſtris dicit Leuate, ad tertiam orationem, tertius dicit Flectamus genua, & primus dicit Leuate, ad quartam primus dicit Flectamus, & ſecundus, Leuate, & ſic per circulum uſq; in finem, pro iudeis non dicitur Flectamus quorum impietatē exhorreſcens eccleſia pro illis orans non genu flectit: quia hodie ipſi illudebant Saluatori noſtro genua ante illum flectentes. finitis orationibus, Pontifex depoſito pallio ſuper altare, exuit planetā & expectat in angulo poſteriori cornu epiſtolę. Sacriſta capiens Crucem ex altari illam reuerenter portat ad manus Diaconi, qui illam dat ad manus pontificis. Pontifex Crucem detegit, imponit, & adorat iiſdem cerimoniis quas ſupra ſcripſimus. Papa facta oratione reuerſus ad cathedrā

ſuam quę ponitur ei ad cornu epiſtolę, reaſſumit calciamenta ſua omnia: & ſedens legit improperia: quæ a choro cantantur. Interim Cardinales pręlati, & alii omnes ordine ſuperius dicto Crucem adorant. Diaconus autem euangelii, ut Crucem adorauit, ſimul cum ſubdiacono uadit ad credentiam Papæ: & ibi ambo lauāt manus, deinde reuerſi ad altare explicant ſuper illud mappulam ſericeam, & ſubdiaconus cum ſuo paniculo circa collum ex credentia Sacriſtę portat corporalia tantum cum purificatorio, quę Diaconus explicat ſuper altare. Deinde reuertitur ad Pontificem. qui finita adoratione Crucis lauat manus conſuetis cerimoniis cum mitra; & mox illa depoſita reaſſumit planetā, & mitram per manus Diaconi. Crux uero per Sacriſtam reponitur ſuper altare. Et accenduntur luminaria. Pontifex impoſito incenſo in thuribulo miniſtrante primo presbytero Cardinali, aſſiſtente ſupplicabundus uadit ad locum ubi reconditum eſt Sacramentum. quod reportat ad altare cerimoniis ſupradictis, niſi qđ hic omnes habent paramenta, & omnia alia ſeruantur, quę ſuperius & in ordinario dicta ſunt. Papa communicat in altari ſolus, & non ſugit uinum cum calamo, ſed de calice bibit. Notandum tamen qđ ante Ioannem. xxii. Diaconus portabat ad altare Sacramētum. quod etiam cōmunis rubrica habet; poſt illa tempora Pontifex celebrās illud reportat, & melius. Aduertendum tamen qđ hodie nullus incenſatur neq; Papa neq; alius, niſi ſolum Sacramentum. Sacriſta in tempore cum acolutho calice, ampullis, patenis uadit ad credētiam Papę. et more ſolito mundat omnia, & mandat fieri pręguſtationes per credentiarios, & portat uinum, & aquam primo, & poſt cum uaſis ſuis. ſuperior presbyterorum Cardinalium īfundit uinum ſuper digitos Papę cum purificat, quod alias facit prior. communione facta pontifex in cornu altaris cum mitra lauat manus ſolitis cerimoniis. Deinde depoſito pallio ſuper altare aſcendit ſedem eminentem nudam, ubi depoſitis ſacris ueſtibus, induit cappam purpuream, & cum mitra ſimplici ſedet. Interim omnes alii deponunt paramenta. Et mox a cantoribus leguntur ueſperę. Et in fine Pontifex deſcendit ad faldiſtorium, & genu flectit cum dicitur Chriſtus factus eſt. &c. Et poſt Miſerere dicit Orationem Reſpice quæſumus. Domine. &c.

Qđ Papa hac die non ſedet in ſede in camera. Cap. LV.

Et nota qđ hac die ſecundum antiquas cerimonias Papa in camera ſua non conſueuit ſedere ſuper ſedes: ſed ſuper ſcabella, & Cardinales ſi-

nito officio, & deducto Pontifice ad cameram deſcendit ſine confabulatione aliqua.

De officio ueneris Sancti Papa abſente. Cap.LVI

Si Papa hac die abſens erit: Cardinalis officium peracturus tempore cõgruo ad capellam ueniens capit ſacras ueſtes, ut ſuperius diximus, & cum alii Cardinales conuenerint ad altare: procedit cum miniſtris conſuetis, & mitra in capite. Et facta reuerentia Cardinalibus conuerſus ad altare deponit mitram: & genu flectit procumbens ſuper ſcabellum nudum cum puluino ante altare poſitum. Et ibi prolixius orat, tum ſurgens aſcendit ad altare, & illud tantum oſculatur. Deinde reaſſumpta mitra uadit ad faldiſtorium. & in officio proceditur ut ſupradictum eſt uſq; ad finitam paſſionem, & euangelium. Tunc habiturus ſermonem accedit ante Cardinalem. petit indulgentias, & aſcendit pulpitum. Reliqua ſeruantur, ut prius, uſq; ad denudationem, & depoſitionem Crucis: qua in loco parato poſita reuertitur ad faldiſtorium, ubi detractis ſibi calciamentis uadit ſine miniſtris ad adorandam Crucem, & cum eo ad ſiniſtrã primus Cardinalis qui ſecum adoret, deinde alii cardinales, & alii ordine ſupradicto. Cruce adorata Cardinalis reuertitur ad faldiſtorium, ubi calciamenta ſibi reponuntur, ac planeta, & mitra. ſic ſedet uſq; ad finem adorationis. Papa ante tempus conſueuit mittere celebranti eandem pecuniã quã preſens ſolet offerre, & ill pro ſe offerat. Finita adoratione ſubdiaconus capellæ indutus planeta plicata accepit Crucem: quam precedentem ſcutiferi Papæ officiales, & cantores ut moris eſt: Sequuntur diaconi, preſbyteri, Epiſcopi, Cardinales, deinde celebrãs cũ mitra medius inter diaconum a ſiniſtris, & ſuum aſſiſtentem a dextris ſequentibus ipſum omnibus capellanis ſuis ſuperpellicis indutis, & aliis prelatis ſuo ordine, cum celebrans peruenit ad locum, in quo corpus Domini repoſitum eſt: deponit mitram, & procedit ante locum, & genu flectit. tum diaconus aperit capſulam, & Cardinalis ſurgens incenſat, ut ſupra dictum eſt Sacramentum, & illud in calice conditum a diacono deuote accipit, & ſericea mappula, quæ a collo ei dependet, honeſte coopertum ſine mitra defert ad capellam ordine quo, uenerunt cãtoribus cantantibus Vexilla Regis prodeunt. &c. ante Cardinalem, qui facit officium. Immediate procedunt capellani præfati intorticia deferentes, & cerimoniarius, qui continuo incenſat Sacramentum. cum peruenerit ad altare celebrans imponit calicem ſuper corporalia. & iterum incenſat, ut prius, alia omnia fiunt ut ſupra. Et dicto Chriſtus factus eſt. &c, & Miſerere pro ueſperis, ipſe qui fecit officium cum cappa ſua inter alios Cardinales in loco ſuo genu flexus dicit orationem Reſpice. &c. Qua dicta omnes ad ſua loca reuertuntur.

De ſabbato ſancto Papa preſente. Cap. LVII

Sabbato Sancto paretur capella more conſueto, & Altare, ac ſedes Papæ ornentur palliis duplicibus intus albo, & uiolaceo exterius, paretur etiam cereus paſcalis, qui ponatur in loco conuenienti ante faciem Pontificis, & iuxta cereum ponatur unum pulpitum albo panno aureo coopertū, hora competenti Cardinalis celebraturus uenit ad capellam, & more ſolito induitur ſandalis, & aliis paramentis uſq; ad dalmaticam incluſiue: deinde capit pluuiale uiolaceum. & ſtans in cornu epiſtolæ uerſus ad altare. & libro ſuper altari poſito, benedicit nouum ignem in aliquo uaſe ſibi oblatum, & incenſum ponendum in cereo, & imponat ex nauicula incenſum in thuribulo miniſtrante Diacono, & ſubdiacono albis tantum indutis, deinde aſpergit ignem nouum, & incenſum, & ea poſtea incenſat, tum reuertitur ad faldiſtorium ſuum, ubi depoſito pluuiali accipit chirothecas, planetam uiolaceam, mitram albam ſimplicem, annulum Pontificalem, & ſedet in faldiſtorio ſuo, Papa deinde uenit ad capellam indutus amictu, alba, cingulo, ſtola uiolacea, cum pluuiali rubro, & mitra ſimplicibus. Et facta oratione in faldiſtorio ante altare aſcendit ad ſedem: ubi fit ei reuerentia a cardinalibus. Et cum accedit primus preſbyter cardinalis, accedit etiam cerimoniarius cum thuribulo. & Papa imponit incenſum more ſolito, cum quo incenſo itur ad paruam capellā, uel extra locum: ubi fit capella, hoc modo, primo pcedit cerimoniarius, quem ſequuntur capellani duo celebrantis: quorum alter a ſiniſtris nihil tunc defert: alter uero a dextris in dextra thuribulum, & in ſiniſtra nauiculam portat cum incenſo, & illos ſubdiaconus capellæ omnibus paramentis indutus, in quibus debet in altari miniſtrare portans crucem, cuius imaginem ante ſe uertit, ſequuntur ipſum Diaconus dalmatica alba, indutus. & quatuor capellani celebrantis, ſic uadunt ad capellam paruam, uel ad locum deputatum, ubi Diaconus accipit arundinem cum tribus candelis in ſummitate illius ibi paratam, & reuertuntur ad capellam Papæ hoc ordine, precedit thuriferarius cum ſocio portante in quodam uaſe quinq; illa magna grana incenſi benedicti, quos ſequitur ſubdiaconus cum Cruce, & illum Diaconus cum arundine, ad cuius ſiniſtram ſtat cerimoniarius candelam paruam accenſam de nouo igne in manu portans, quem ſequuntur alii quatuor capellani prædicti. Cum peruenerint intra portam capellę inclinat arundinem Diaconus, & cerimoniarius accedit unam ex illis tribus candelis deſuper poſitis, & ille eleuans arundinem genu flectit, ſimiliter & omnes alii cum eo, & cantat ipſe ſolus Lumen Chriſti, quod dum dicit: Papa & celebrans cum mitris: ac omnes alii: qui ſedebunt, ſurgunt, & manent ſic erecti quouſq; tertio id dictum fuerit, Cantores reſpondent Deo gratias. Procedunt deinde

intra portam cancelli, & ibi reuerſus accenditur alia candela, & intrant cancellum cum cruce, ubi altius dicitur per Diaconũ. Lumẽ Chriſti, & rñ detur ut ſupra, tertio procedunt ante Papam, & altare, ubi accenditur tertia candela, & ibi genu flexus Diaconus uerſus ad altare, iterum altius dicit Lumen Chriſti: reſpondent cantores, ut ſupra. Deinde in eodem loco diaconus dat arundinem uni ex illis quatuor capellanis eum ſequentibus, qui ibidem cum ſubdiacono Crucem tenente, ac thuriferario, & aliis capellanis expectant, Diaconus uero accipit librum euangeliorum, & ante infimum gradum ſedis Papæ genu flexus petit benedictionem a Papa, cerimoniario tantum ipſum comitãte, qua habita accedit ad pulpitum: ponit librum ſuper illud, quem deinde incenſat, ut fit in euangelio. A dextris Diaconi ſtent ſubdiaconus cum Cruce, & thuriferarius: a ſiniſtris uero ille capellanus cum arũdine, & alius capellanus tenens in ua ſe quinq; grana incenſi benedicti figenda in cereum. Tunc diaconus uerſa facie ad Papam cantat. Exultet iam. &c. Quo incepto deponitur mitra Papa. Et ſurgunt omnes ut ad euangelium ſtantes uſq; in huius igitur. &c. Tunc dimiſſo cantu per diaconum cerimoniarius porrigit ei unam candelam accenſam, cum qua Diaconus accendet illa quinq; grana incenſi, & infigit unum poſt alium in cereum in modum Crucis, ita ut Crux uerſa ſit ad põtificem, deinde proſequitur cantum ſuum uſq; ad qui licet ſit dimiſſus. tũc interim cantu dimiſſo Diaconus accipit arũdinem, & accendit cereum, deinde cantum ſuum proſequitur uſq; ad finem. Quo finito reuertitur ad altare quilibet ad locum ſuum: ubi Diaconus exuitur dalmatica, & capit planetam uiolaceam plicatam ante pectus. Interim clerici capellæ ponant pulpitum nudum in medio capellæ uerſum ad medium altaris prout in matutinis noctis Natalis Domini poni ſolet: & ſuper illud librum epiſtolarum, ex quo cantantur prophetiæ, faldiſtorium ponatur ad cornu epiſtolę altaris ſuper quo ſedet celebrans uerſus ad cornu euãgelii. Tunc Cerimoniarius conducit cum debitis reuerentiis unum ex cantoribus ſuperpellicio indutum ad pulpitum prædictum, qui facta reuerentia altari, & Papæ dicit prophetiam ſine titulo. Deinde factis reuerentiis oſculatur pedem Pontificis, & redit ad locum ſuum, celebrans uero finita prophetia ammoto faldiſtorio cãtat orationem pro ut in ordinario, eodem modo cãtẽtur alię undecim prophetię p cãtores, finita duodecima prophetia, & orone in qua nõ dicitur flectamus genua, bñ tñ dicit oremus, Papa deſcẽdit ad faldiſtoriũ, ſupra quod ꝓcũbit cũ mitra retinẽs illã p totã litaniã. celebrãs uero depoſita mitra, & planeta aſſociatus a diacono, & ſubdiacono uadit ad ſcabellum ad ſiniſtram partem: ſuper qđ ſimiliter procumbit: & duo ex cantoribus cãtãt litanias prout in libro genu flexi ante ſcabellũ poſitũ poſt Pontificẽ in medio capellæ, ſup qđ librũ tenẽt. cũ ꝑuẽtũ fuerit ad peccatores te rogamus, &c. Papa ſurgit, deponit mitrã

& pluuiale uiolaceum, & accipit album precioſum & celebrans cum miniſtris reuertitur ad faldiſtorium, ubi deponit uiolacea paramenta, & accipit alba. idem faciunt miniſtri. Forerii deponunt ab altari & ſede Papę palia uiolacea, & dimittunt alba. Accenduntur tunc etiam luminaria ſuper altare, & credētia, & intorticia ſuper cācellum, & deponitur per clericos capellæ uelum ante imagines ſuper altare, & palium ante altare. Interim cantores proſequuntur litaniam: qua finita ſtatim cantat Kyrie eleiſon prȩmiſſa, & illud reiterant, quouſq; Papa dixerit confeſſionem cū celebrante, & redierit ad ſedem, & fuerit incenſatum altare, & Papa cum Cardinalibus dixerit: Kyrie eleiſon. Cum primum litania eſt finita, & Papa acceperit pluuiale, celebrans accedit ad ſiniſtram Papæ, & ſimul faciunt confeſſionem, ut moris eſt. deinde Papa aſcendit ad ſedem ſuā, & miniſtrante priore preſbyterorum Cardinalium nauiculam imponit incenſum in thuribulo. celebrās uero aſcēdit ad altare, oſculatur illud & librū ut moris eſt. & accepto thuribulo incēſat altare more conſueto. deinde incenſatur ipſe, & Papa. Interim Cardinales faciunt circulum ante Papam & dicunt cum eo. Kyrie eleiſon. Quibus completis cantores finiunt Kyrie eleiſon, & celebrans ante faldiſtòrium cantat Gloria in excelſis Deo. Et ſtatim pulſantur campanę palatii, & alię omnes per urbem. Dicitur deinde Pax uobis: & una oratio tantum. Subdiaconus dicit epiſtolam, cum ea finita dicturus ſit Alleluia. Finita epiſtola poſtq̄ ſubdiaconus qui dixit eam oſculatus eſt pedem Papę, ſubdiaconus apoſtolicus, qui opportuno tempore paramenta omnia, ac ſi epiſtolam lecturus eſſet, in camera Sacriſtę, uel alio loco idoneo acceperat, procedens ante gradum ultimum ſolii Papę facta debita reuerentia, ſtans dicit alta uoce uerſus ad Papam, Pater ſancte annuncio uobis gaudium magnum, quod eſt alleluia. Et tūc depoſita mitra ſurgit: & cantat Alleluia a tertio ſemper uocem eleuando prout in ordinario. Pontifice uero interim cum mitra ſtante Conſueuit tamen Sixtus quartus ſtans ſine mitra cantare primum Alleluia poſt q̄ Subdiaconus apoſtolicus illud nunciauerat. Secūdo et tertio celebrans cātabat, qđ quātū cōueniat alii iudicēt. deinde dicit tractus. Laudate dominum omnes gentes, quo incepto diaconus accedit cum libro ad altare & alia facit more cōſueto. ad euāgelium portatur thuribulum ſine luminaribus, tamē duo capellani celebrantis ſequētes thuriferariū loco ceroferariorū ipſum aſſociāt. poſt euāgeliū nō dicit Credo, neq; offertoriū ſed tātū Dñs uobiſcum, & oremus, & alia dicūtur prout in ordinario. oblata incēſantur, ſimiliter Papa, & alii oēs ac proceditur in miſſa more cōſueto uſq; ad cōmunionē: Pax Dñi dicitur, Agnus dei nō dicitur ꝓpterea Cardinales nō ueniūt ad circulū, & Pacis oſculū nō datur, Sed oēs orationes dicūtur, pro ut in miſſali uſq; ad cōmunionē excluſiue. facta cōmunioē p celebrātē, & eo purificato cātat a cantoribus alleluia ter: pſalmus

Laudate &c. prout in ordinario pro ueſperis. Interim celebrans accedit ad cornu epiſtolæ: ubi accepta mitra lauat manus: deinde illa depoſita ſtans ibidem uerſus ad altare legit Veſperas, cum cantatur antiphona ad Magnificat, cerimoniarius accedit ad Papam cum thuribulo: qui miniſtrante presbytero cardinali imponit incenſum, & celebrans incenſat altare, incenſatur ipſe celebrans, Papa, & omnes alii per diaconum capellæ ordine conſueto. Replicata poſt Magnificat Antiphona celebrans ſtans in medio altaris uerſus ad populum dicit. Dominus uobiſcum: deinde ante librum oremus: & orationem. Qua finita diaconus dicit. Ite miſſa eſt, cum duplici alleluya, & Papa dat benedictionem & indulgentias, quas denunciat celebrans, & non fit ſermo. Notandum qd' fel. re. Sixtus Papa quartus ordinauit, qd' Cardinales dicerent prophetias ſupradictas. primam iunior Cardinalis ſiue diaconus eſſet, ſiue presbyter. aliam ſequens, & ſic de aliis continue gradatim aſcendendo uſq; ad nonam incluſiue, decimã Cardinalis aſſiſtẽs a ſiniſtris, undecimã a dextris aſſiſtẽs, duodecimã dixit Sanctitas ſua, & hæc ordinatio fuit tẽpore ſuo obſeruata poſtea dimiſſa: quia non uidebatur dignitati apoſtolicę conuenire, ac quadrare cerimoniis papalibus, & debitis.

De habitu Papæ. Cap. LVIII

Hoc mane Sanctiſſimus Dominus noſter finita miſſa, & dimiſſis in camera papagalli paramentis pdictis accipit caputium, & birretum alba: quibus utitur, deinde uſq; ad ſabbatum in albis incluſiue, & eiſdem diebus Paſcalibus non utitur aliquo habitu rubeo, ſed albo tantum. Et ſimiliter, ſi uti uellet mantello coloris albi, uteretur his diebus, & non alterius coloris.

De ſabbato ſancto Papa abſente. Cap. LIX

Si autem Papa huius diei officio non intereſſet: cantores legunt omnes duodecim prophetias ante pulpitum, ut ſupra poſitum. Quibus finitis celebrans depoſita planeta, reaſumpta mitra aſſociantibus ipſum diacono, & ſubdiacono uadit ad ſcabellum cum cuſſino ſibi paratum, ubi Papa confeſſionem facere ſolet, ubi genu flectit cum mitra quo uſq; dicatur Peccatores, tũc ſurgit, & uadit ad faldiſtoriũ, deponit paramenta uiolacea, & capit alba, & mitram precioſam, finita letania accedit ad confeſſionem, cãtores incipiunt kyrie eleiſon, ac alia fiant, ut ſupradictũ eſt, ſubdiaconus apoſtolicus non paratur, nec annunciat alleluia. ſed finita epiſtola poſtq̃ ſubdiaconus eius manũ oſculatus fuerit ſurgit celebrãs depoſita mitra uerſus ad altare ante faldiſtoriũ ſtans cãtet alleluia ter, ut ſupra dictum eſt, cãtoribus totiens idem reſpondentibus, alia omnia fiãt ut ſupra, & non fit ſermo.

De ſabbato ſancto Papa celebrãte. Cap. LX

Si in hac die Sabbati ſancti Papa uoluerit perſonaliter celebrare, hic

ordo ſeruabitur/primo ignis nouus bñdicetur apud altáre:in quo Papa ē celebraturus á iuniori preſbytero Cardinali amictu, alba, cingulo, ſtola, & pluuiali uiolaceo induto, & ſimul incenſum in cereo affigendum ordine ſuperius denotato/& hoc anteq̄ Pontifex ueniat ad Eccleſiam/hora competenti Papa indutus :ut ſuperius dictum eſt, uenit ad capellam pręcedente Cruce more conſueto/ſine proceſſione, tamen/orat ante altare.aſcendit ſedem eminentem, & fit ei reuerētia a Cardinalibus cum cappis laneis/imponit incenſum per acoluthum ſibi delatum miniſtrāte preſbytero Cardinali, Et Diaconus Cardinalis Euāgelium, & Subdiaconus Apoſtolicus epiſtolam dicturi parati cum dalmaticis, & tunicellis albis, & aliis ornamētis accedūt/& Subdiaconus quidem capit crucem papalem, & pręcedēte thuriferario incipit iter extra capellam/Diaconus uero inclinatus ante Pōtificem dicit. Iube Domne benedicere. Et Papa Dominus ſit ī corde tuo &c̄. Et mox Subdiaconus ſequitur, & poſt eum quatuor alii acoluthi: quorum unus portat bacile cum quinq; granis incēſi figēdis in cereo/cum peruenerint extra capellam in loco pręparato/Diaconus accipit arundinem cum tribus cādelis, & intrans capellam tertio genu flectit dicens. Lumen Chriſti: ut ſuperius dictum eſt, & tandem tradita arūdine uni ex acoluthis accedit ad pulpitum ſupra quod poſitus eſt liber Euāgeliorum/Incenſat, & incipit. Exultet iam angelica &c̄. pro benedictione cerei Diaconus, & Subdiaconus deponunt Dalmaticam, & tunicellam albas, & Pontifex ſurgens ſine mitra ſecrete dicit. Pater noſter pro nona, & cātores legunt nonam, & in fine Pontifex uadit ad faldiſtorium, & procumbit: dum dicitur Chriſtus factus eſt pro nobis obediens &c. Et dicit Orationem. Reſpice quæſumus Domine &c̄. Interim uero Subdiaconi, Auditores, clerici camere, ac acolithi omnes aliī capiunt ſuperpellicia, & Pōtifex finita oratiōe ſurgit, & uadit ad ſedem: ubi cōſueuit accipere paramēta. ſedet, accipit ſādalia, dicit pſalmus. Quā dilecta, & alias oratiōes cōſuetas. lauat manus, & paratur omnibus ornamētis pontificalibus uiolaceis pallio, & mitra ſimplici, a Diacono, & Subdiacono in albis exiſtētibus/& dum Papa accipit planetam Cardinales, & alii pręlati omnes capiūt paramēta ſibi couenientia uiolacei coloris/Diaconus, & Subdiaconus īduto Pōtifice accipiūt planetas ante pectus plicatas, & manipulum/prior preſbyterorum Cardinalium aſſiſtit pōtifici cum pluuiali uiolaceo/Sādalia tamē Papæ erunt alba cum perlis: quia illa nō mutat, & ſimiliter ſubcīctorium, & ſtola/Tūc Papa cū p̄ſbytero Cardīali, & Diaconibus aſſiſtētibus, & cū Diacono, & Subdiacono miniſtriſ nō tn̄ proceſſionalr̄ accedit ad altare/& tres p̄ſbyteri Cardinales nō ueniūt obuiā/aſcēdit ad altare, & ſine mitra illud oſculatur/deinde reaſſumpta mitra aſcēdit ad ſedē eminētē, & ibi ſedēs aliquātulum quieſcit/ſi autem non eſſet ibi ſedes ad partem: ubi accipiat paramentā

poterit illa recipere in ſede conſueta, & inde deſcendere ad altare, & rurſus illuc redire. Si uero Diaconus Cardinalis Euangelium dicturus non ſit diſpoſitus cantare Lumen Chriſti, & facere benedictionem cerei: poterit id fieri non icompetenter per Diaconum capellæ, ſicut paſſio cantatur per alium q̄ per Diaconum ordinarium, & maxime cum Papa tunc nō ſit indutus miſſalibus indumentis. Pontifice igitur in ſua ſede Diacono Euangelii apud altare, & aliis omnibus in locis ſolitis conſedentibus unus acoluthorum cum ſuperpellicio ſurgēs uadit ad pulpitum nondum poſitum contra cornu Epiſtolæ ſub preſbyterio, & ſine titulo cantat primam prophetiam. In prīcipio creauit Deus &c. Et illa finita ſi placet domino noſtro eadem cantatur græce ſecundum Iacobum Gaietanum, & ſecūdum Petrum Ajnelii Epiſcopum Senogallieñ. & alios, qui ſcripſerūt de cerimoniis. Legi etiam apud aliquos maiores noſtros coram Pontifice omnes duodecim lectiones latine, & grece legi conſueuiſſe. Sed poſteriores de prima tantum fecerunt mentionem. Finita lectiōe accedit ad oſculum pedis Papę, & papa ſurgens ſine mitra dicit oremus. Diaconus a dextris flectamus genua, & Diaconus a ſiniſtris leuate. Deinde Papa ꝓſequitur orationem. Alię lectiones, ſiue prophetię ſimili modo dicuntur per acoluthos, & per capellanos Papæ, id eſt per auditores, & Diaconi aſſiſtentes alternatim dicunt. Flectamus genua, & a dextris leuate. & ſic deinceps. Finitis duodecim lectionibus Papa deſcendit ante altare, depōit pallium & planetam, & cum mitra procumbit ſuper faldiſtorium, dum dicitur Litania. Alii autem cardinales prælati procumbunt apud ſedes ſuas & ſine mitra. Subdiaconus autem non epiſtolæ aliquātulum retro Papam a dextris contra cornu epiſtolæ genu flexus ante ſcabellum ſupra ꝗ librum tenet, cantat Litaniam, & chorus reſpondet replicando eadē quę ille dicit. Cum peruentum eſt ad peccatores ſurgit Papa cum ſuis aſſiſtentibus, & miniſtris: & uadit ad ſedem: ubi accipere cōſueuit paramēta. Diaconus, & Subdiaconus dimiſſis planetis accipiunt albas tunicas, & Papam exuunt uiolaceis: & induunt albis paramētis, & omnes Cardinales, & prelati accipiūt paramenta alba. & altare: & ſedes Papę ornātur albis palliis, & accendūtur luminaria ſuper altare. Interim Subdiaconus alius proſequitur Litaniam uſq; in finem. Et cantores illa finita cantant Kyrie eleiſon quouſq; Papa fuerit in ſede eminenti ad cantādum Gloria. Papa autem aſſumptis precioſis ornamentis, & poſito incēſo in thuribulo Cruce præcedēte proceſſionaliter procedit ad altare. oſculatur altare, & librum Euangeliorum incenſat: incēſatur: recipit tres Diacones ad oſculum ex more, & aſcendit ad ſedem eminentem: ubi dicto Kyrie eleiſon nouies cātat Gloria in excelſis Deo, pulſantur campanæ, proſequitur. & in terra, Deinde Pax uobis, & orationem, & Subdiaconus deinde dicit epiſtolam more cōſueto. Finita epiſtola Subdiaconus dimiſſo libro in manibus

nibus cerimoniarii immediate accedens ante ſolium Pontificis ſtans infra gradus uoce ſubmiſſa dicit Pater ſancte annũcio uobis gaudium magnum, qđ eſt alleluia, & mox aſcendens oſculatur eius pedem: & accedens unus ex auditoribus pręintonat Papę Alleluia. qui ſurgens ſine mitra tertio cantat Alleluia, ut in ordinario: deinde ſedet. & cantatur Alleluia, & uerſiculi, & euangelium, ad quod nõ portantur luminaria, ſed incenſum tantum: & petitur benedictio, & oſculatur liber. Papa non dicit offertorium, ſed dicto Dominus uobiſcum lauat manus, deſcendit ad altare. & procedit in miſſa ut alias, uſq; ad finem communionis. Agnus Dei non dicitur: nec Pax datur. Dicit tamen Papa illam Orationem. Domine Ieſu Chriſte, qui dixiſti apoſtolis tuis pacem. &c. & illa dicta mox aſcẽdit ad ſedem eminentem, & ibi communicat, & ſugit ſanguinem cum calamo more conſueto, ſed non recipit ad oſculum oris diaconum, aut alios poſt cõmunionem. facta purificatione ſedet: lauat manus, & chorus incipit Alleluia pro ueſperis. Pontifex in ſede permanet, & ad Magnificat ſubdiaconus pręintonat ei Antiphonam. deinde ſedet cum mitra, imponit incenſum: & cum incipitur Magnificat, deſcendit: incenſat altare: reuertitur ad ſedem: incenſatur ipſe, & alii more conſueto. ipſe ſtans ſine mitra: expectat finem deinde cum repetitur Aña. ſedet: & circa finem deſcẽdit ad altare: Dicit Dominus uobiſcum: & Orationem, & Diaconus Ite miſſa eſt Alleuia Alleuia. datur benedictio. publicantur indulgẽtię, & eſt finis, deponuntur paramenta in capella ut alias.

SECTIO SECVNDA

De feſto Reſurrectionis Domini Papa celebrante. Cap. I.

IN feſto paſchatis reſurrectiõis ſaluatoris Dñi nři Ieſu Xpi i quo eſt mutatio capparum Papa indutus pluuiali albo, & mitra precioſis miniſtrante priore pſbyterorum etiam parato nauiculam & acolutho thuribulum, imponit incenſum, deinde ſupplicatione præeunte uenit ad eccleſiam ſub baldachino, quod oratores portant uel nobiles Cardinales, & plati oẽs ſunt parati paramẽtis albis cõuenientibus & officiales oẽs i albis, ut moris ẽ, Cardiales duo diacõi aſſiſtẽtes portãt fimbrias pluuialis Papę, & nobilior urbis caudã. Cũ puenerit ad eccleſiã, Papa facta Oratione ſuper faldiſtorio uadit ad ſedem, ubi parari debet, & fit ei reuerentia a Cardinalibus, & omnibus prælatis paratis more ſolito, finita reuerentia Papa depoſita mitra ſurgit, & ſtans uerſus ad altare dicit, ſecrete Pater noſter: Tũ in cãtu Deus in adiutoriũ. &c. & ſtat quouſq; pſalmus incipiatur. quo incepto ſedens accipit mitram, & accedunt Epiſcopi aſſiſtentes cum libro dicendo. Quam dilecta. &c. & ſubdiaconus cum

ſandalis: quem ſequũtur acoluthi pro tenẽdis fimbriis. & Papa dicit pſalmum, & induitur ſandalis more conſueto. Dicta per cantores Antiphona Hæc dies. &c Papa depoſita mitra ſurgit. Dicit Dominus uobiſcum. & cantores dicunt Benedicamus Domino. Tum Papa ſedens lauat manus, & paratus omnibus paramentis uenit ad confeſſionem ſupplicabũdus, & omnia alia fiunt prout ſupra in die Natiuitatis Domini notatum eſt, uſq; ad Credo in unũ Deũ. In quo dicto Et homo factus eſt, ſubdiaconus portat ad altare criſtallinũm cum multis hoſtiis paruis conſecrandis pro communione populi patena coopertum, & deſuper burſam cum corporalibus, hoſtiariam cum hoſtiis, & purificatorium, quæ omnia Diaconus accipiens ponit ſuper altare in cornu epiſtolæ, deinde ſacriſta uadit ad aliam credentiam pro lauandis calice papæ, & ampullis, & alia fiunt more conſueto. Diaconus Cardinalis ponit dictum calicem criſtallinum cum hoſtiis paruis ſuper corporalia in medio ante Crucem. Ita ut non impediat incenſationem calicis, & hoſtiæ, ſed qđ inter ambos calices ſit competens diſtantia. Cum dicetur per papam Suſcipe Sancte pater omnipotens ęterne Deus, &c. calix Hoſtiarum diſcooperitur, & eleuatur aliquantulum per Diaconum, & eo dicto per eũ recooperitur cum patena, & reponitur, cum Papa dicit Per omnia ſecula ſeculorũ, ante prę fationem uel parum ante duo Diaconi cardinales iuniores præter illos, qui aſſiſtunt Papę, uel ſi diacones, duo iuniores preſbyteri cardinales accedunt ad altare, unus ad dextrum, alter ad ſiniſtrum cornu altaris, & ſtãtes hinc inde alter alterius faciem inſpicit, uel ut alii uolunt, & melius ad populum reſpiciunt, repręſentantes duos angelos, qui apparuerunt in albis cuſtodientes ſepulchrum Saluatoris, qui ibidem ſtare debent, uſq; ad Agnus Dei. Cum Papa aſcendit ad ſedem ſuam, tunc deſcendunt ad loca ſua redeũtes. In hac die poſtq̃ Papa dicit Per omnia ſecula ſeculorum ante Pater nr̃ nõ reſpondetur Amen, ſed Papa continuat Oremus præceptis. &c. Pax datur omnibus, etiam Diaconibus cardinalibus communicandis prępter illum, qui euangelium cantauit. Cum papa communicauerit ſe, & diaconum, & ſubdiaconum de Sanguine more ſolito, Papa ſe purificat, ſed digitos non abluit, propterea ſacriſta pateram illam auream hic non portet, neq; adhuc prior preſbyterorum cardinaliũ ad papam uocetur. Cum primum autem diaconus, & ſubdiaconus per papam cõmunicati apud altare more ſolito Sanguinem ſumpſerint, diaconus euãgelii accedit ad ſiniſtram Papę in ſolio ſine mitra ſtantis pro honore ſacramenti in altari poſiti, ſtanſq; dicit in tono conſueto Cõfiteor Deo omnipotenti beatę Mariæ ſemper uirgini. beato Michaeli Archangelo. beato Ioani Baptiſtę, ſanctis apoſtolis Petro, & Paulo, ac omnibus ſanctis, & tibi pater: quia peccaui nimis, cogitatione, uerbo, & opere, mea culpa, mea culpa, mea maxima culpa. Ideo precor beatã Mariam ſemper uir-

ginem beatum Michaelē archangelum, beatum Iaonnem Baptiſtā, ſanctos Apoſtolos Petrum & Paulum, & omnes ſanctos, & te pater orare p me ad dominum Deum noſtrum. Quo dicto Diaconus reuertitur ad altare ad locum ſuum, & Papa ſtat ſine mitra Epiſcopo cardinali aſſiſtente librum tenente dicit in cantu more ſolito. Miſereatur ueſtri omnipotens Deus, & dimiſſis peccatis ueſtris perducat uos ad Vitam æternam. Reſpondetur. Amen. Deinde dicit: Indulgentiam, abſolutionem, & remiſſionem omnium peccatorum ueſtrorum tribuat uobis omnipotens, & miſericors Dominus. Reſpōdet̄. Amen. Inde ommiſſis uerbis, & benedictione &c. populum tātum Cruce ſignat nihil dicens. Tum Diaconus ſtans in medio altaris accipit calicem cum hoſtiis pro populo conſecratis patena coopertum. & quas bis ut prius fecerat cum patena, & Sacramento pro Papa, & illum dat ſubdiacono ante ſe genu flexo, qui illum portat ad ſiniſtrum papę ibidem ſtans uſq; ad finitam communionem. Subdiaconum ad Pontificem euntem ſequuntur duo auditores cum mappula ſericea gremio Pontificis imponenda anteq̄ populum communicet, quam dicti auditores hinc, & inde apud papam genu flexi tenent uſq; ad finem communionis. poſtq̄ Subdiaconus ad papam peruenerit, Papa ut Sacramento reuerentiam fecit ſemitecto capite, ſi frigus ei nocet, uel omnino detecto, ſi recte ualet, depoſita patena illi ſuperponit plures hoſtias, & eā dat Epiſcopo cardinali a dextris ſibi aſſiſtenti tenenda. Eſſet tamen ſecurius qđ ſubdiaconus cū calice ſacramēti ſtaret ad dextrā papę, & Papa ſiniſtra manu teneret patenam inter ſe & Calicem, & extraheret ſingulas hoſtias pro ſingulis cōmmunicandis. Papa ſingulis cum cōmunicat̄ dicit Corpus Domini noſtri Ieſu Chriſti cuſtodiat animam tuam in uitam ęternam. ſinguli cōmunicandi anteq̄ cōmunionem ſumant oſculentur manum Papæ, pedem autem non oſculentur. cum Papa cōmunionem populi incipit, Sacriſta, uel Diaconus gręcus ſtans in cornu epiſtolę in manibus ſuis teneat calicē cū puro uino quo cōicati ſe purificēt: & in ſiniſtra hēat mappulā albā mūdā, qua ipſi ora extergant. deīde ad loca ſua redeāt uenient autem hoc ordine. primo diaconi Cardinales, qui oſculantur añ cōionē manū papę, deinde cōicatos quos ſequuntur alii eo ordine quo fit incenſatio. Cōmunione facta Papa ſurgit ſi cōmunicando ſedebit. & facit reuerentiam ſacramento, & ſubdiaconus reportat hoſtias ſi quæ remanſerint ſuper altare, ubi manent ad finem miſſę. tunc Papa ſedet, & accedit acoluthus cum duabus pateris, una aurea pro Papa, & alia pro credentia in manibus uinum, & aquam portans. & cum eo uenit prior preſbyterorum cardinalium, quo infundente uinum ſupra pateram auream. papa ſine mitra abluit dgitos, tum accepta mitra lauat manus more conſueto. Deinde deſcendit ad altare, & finitur miſſa. Qua finita, & dicto Placeat, Papa ſtans in altari ſine mitra dat benedictionem, & non indulgen-

tias. Tum dicit Dominus uobiſcum, & Initium ſancti euangelii ſecundum Ioannem. &c. uſq; ad finem. Et Papa cum pallio. (Nam illo cū celebrauit in ſupplicationibus uti debet ſi alia indumenta miſſalia habet,) ſupplicatione pcunte ſub baldachino quod ut ſupra nobiles portāt pcedentibus officialibus in albis, & omnibus prælatis paratis eo ordine, quo uenerunt ad eccleſiam: uadunt ad locum benedictionis publicę per uiam ultimę, nauis in qua firmat ſe ad uidendum uultum ſanctum, deinde aſcendit ad locum benedictionis: ubi ſolenniter benedicit populum. dat indulgentias plenarias, quas Diaconus a dextris pronunciat in latino & alius a ſiniſtris in uulgari. Omnes Cardinales, & prelati exuunt ſe. & aſſociant papam uſq; ad principium ſcalarum: ubi Papa eos dimittit, & uadunt ad comedendum, & non fit ſermo.

De communione Imperatoris aut Regis. Cap. II

Si Autem Imperator aut Rex aliquis eſſet a Papa communicandus, tūc poſtq̄ Papa cōicauit ſe, & Diaconū, ac ſubdiaconū, diacōus dicto ante pontificem Confiteor Deo. &c. uadit ad altare, & unā tātum hoſtiā ponit ſuper patenam pro Imperatore, uel Rege, factiſq; circulis conſuetis illam dat ſubdiacono ad pontificem deferendam. Imperator uel Rex deducitur a priore Epiſcoporum cardinalium ad pedes pontificis, & recipitur ad oſculum oris. poſtremo ab eodem cardinali ducitur ad altare, & p manus Diaconi purificat, & reducitur ad ſedem ſuam ab eodem cardinali. Deinde portantur aliæ hoſtię, ut ſupra pro diaconibus cardinalibus et aliis, hoc ſeruatū fuit tpe Innocētii Sexti, cū Petrus Rex Aragonū uenit ad Romanā curiam. Anno. Mccclxxxvi. Q d' ſi plures eſſēt Reges ſimul portētur tot hoſtiæ ſimul, & totidē Cardinales primi deducūt Reges.

De feſto paſchalis Papa non celebrante. Cap. III

Si uero Papa non celebraret, cantatur miſſa per Epiſcopum cardinalem more conſueto, qui communicat ſi uoluerit Diaconos cardinales et alios curiales, ſi ad hoc erūt diſpoſiti. Sed incepta pręfatione nemo ad cornua altaris accedit, ut ſupra dictum eſt, Sed omnia ſupradicta ommittuntur, & fit miſſa eo ordine prout alias fieri ſolitum eſt. Et non fit ſermo

De ſecunda feria poſt Paſcha. Cap. IIII

Feria ſecunda poſt Paſcha unus ex reuerendiſſimis dominis preſbyteris Cardinalibus celebrat miſſam in paramentis albis. dicitur tātum una Oratio, & non fit ſermo, alia omnia fiunt more ſolito.

De tertia feria poſt Paſcha Cap. V

Feria tertia poſt Paſchę feſtum unus ex reuerendiſſimis dominis preſbyteris Cardinalibus celebrat miſſam in paramentis albis. Dicitur tantum una oratio, & non fit ſermo. alia omnia fiunt more ſolito.

De ſabbato in albis cum dantur Agnus Dei. Cap. VI

Conſueuerunt Summi Pontifices annis primo, ſeptimo, & deinceps

ſingulis ſeptẽis benedicere Agnus Dei poſt feſta paſchalia in camera ſua, quorum confectionem, & benedictioné ſatius expoſuimus in prima parte, & deinde in ſabbato in albis in capella publice diſtribuũt, hoc ordine. Conſueuerunt tamen antiquitus Romani pontifices in primo anno ipſimet celebrare hac die, ut legimus de Vrbano Quinto. Gregorio undecimo Auiniõi, & Vrbano ſexto Romæ. die ſabbati in albis quãdo Agnus Dei diſtribui debent, celebrat miſſam aliquis preſbyterorum cardinaliũ in paramentis albis more conſueto, poſt orationem diei Dicitur oratio contra paganos, & alia pro Pontifice, & non fit ſermo. Alia omnia fiunt more conſueto uſq; ad Agnus Dei, quo dicto Cardinalis aſſiſtens accedit ſolito more ad altare, accipit pacem, & eam defert ad pontificem, & diſtribuitur ut alias. poſt acceptam pacem Cardinalis, & prælati omnes capiunt paramenta alba ordinibus ſuis cõuenientia. Cardinales in locis ſuis, prælati uero, & officiales extra cãcellum capellæ. celebrans facta communione lauat manus, & dicit poſt communioné more ſolito, deinde uadit ad faldiſtorium, ſedenſq; accipit mitram, incepta per cantores poſt cõmunione, miniſtranteq; preſbytero cardinali nauiculam Papa ponit in censum more conſueto, tum præcedente ſubdiacono capellæ cum Cruce iter duos ceroferarios: ante quos thuriferarios incedit cum thuribulo fumigante ſubdiaconus apoſtolicus indutus ſacris ueſtibus, ac ſi epiſtolam ſolenniter lecturus eſſet, una cum clerico cerimoniarum ſequentibus ipſum duobus aliis capellanis celebrantis ſuperpellicis indutis uadit ad locum paratum: ubi ſacriſta lancem unam magnam Agnus dei In bombice indutis plenam mappula pulchra ſericea coopertam ornauit. & lancem cum Agnus dei accipiens præcedente thuriferario ordine, quo iuerat, reuertitur ad pontificem, cũ fuerint intra oſtium capellæ genu flectunt omnes, & ſubdiaconus cãtat competẽti uoce. ita ut ab omnibus audiatur dicens Pater ſancte, iſti ſunt Agni nouelli, qui annunciauerunt uobis alleluia, modo ueniunt ad fontes, repleti ſunt claritate alleluia. cantores reſpõdent ea uoce Deo gratias alleluia, quod ſecundo facit ſubdiaconus, dum fuerit ante oſtium cancelli, & tertio ante ſolium põtificis genu flexus, põtifice interim ſemper cum mitra ſedẽte, niſi qđ intrãte Cruce a principio omnes ſurgũt, & ſtatim ſedẽt. Deinde aſcẽdit ad dextram põtificis: ubi genu flexus dictam lancem tenet uſq; ad finem diſtributionis. Thuriferarius autem cum aliis omnibus ad ſua loca diuertit, accedunt autem ad põtificem duo auditores cum mãtili, quod diaconi cardinales aſſiſtẽtes gremio pontificis ſuperponunt. ipſis auditoribus illud hinc, & inde genu flexis tenentibus. Tum ueniunt ante Pontificem per ordinem omnes Cardinales unus poſt alium, a ſeniore ad iuniorem, & factis debitis, ac cõſuetis reuerentiis porrigunt mitras ſuas cornua mitræ deorſum uertẽtes, & Papa imponit eis tot Agnus dei, quot ei placet. Antiquitus dabãt cui

libet Cardinali tres Agnus dei, prælatis duos, aliis unum tãtum. Cardi-nales oſculãtur eius manum primo, deinde genu dextrũ, cardinalis cele-brãs uenit de faldiſtorio ſolus ſuo tpe, & in ordine ſuo iuxta ſcamnum ca pit Agnus dei, ut alii, & reuertitur ad faldiſtorium: ubi ſedet cum mitra uſ q; ad finem diſtributionis. prælati ſimili modo ſicut cardinales, ſed genu flexi Agnus dei in mitras accipiũt, & oſculãtur genu dextrum papæ non manum. protonotarii, & omnes alii capiũt Agnus dei in manus genu fle xi, deoſculãtur pedem papę. finita diſtributione Papa lauat manus more conſueto, cardinales, & omnes alii deponũt paramenta. celebrãs reuerti-tur ad altare dicit in medio, Dominus uobiſcũ: & apud librũ Oremus: & Orationes more cõſueto. Ite miſſa eſt dicitur cũ duplici alleluia. Et dein-ceps non dicitur cũ all'a. Papa dat benedictionẽ, & indulgentias quas p-nunciat celebrãs. Seruatum legimus apud antiquos qđ circa finẽ prã dii portabatur in mẽſa magnũ uas plenum Agnus dei cum bõbice, quos Pontifex diſtribuebat omnibus ſuis familiaribus. Paulus autem ſecũdus noſtro tẽpore per totũ illum diẽ, & etiã ſequẽtem poſt prãdium, diſtribuit Agnus dei populo romano, & oibus utriuſq; ſexus ad palatiũ ueniẽtibus

De eodem die quando non ſunt diſtribuendi Agnus dei. Cap. VII

Annis uero quibus hac die Agnus dei nõ ſunt diſtribuẽdi, celebrat ali quis prælatus in paramẽtis albis, dicitur in miſſa Gloria in excelſis, Pax uobis, Et poſt orõnẽ diei duæ alię. uidelicet cõtra pagãos. & p Papa, in fi ne miſſę. Ite miſſa ẽ cũ duplici all'a, et oĩa alia ordĩe cõſueto, et nõ fit ſmo.

De feſto annũciationis Beatæ Marię uirginis, & ueſperis papalibus in quadrageſima. Cap. VIII

Feſtum annunciationis Beatę Marię uirginis, plerũq; cadit intra qua drageſimã, & de feſto fit die, quo cadit niſi uenerit in Dominica. quia tũc tranſfertur ad ſecũdã feriã poſtmodũ ſequentem, & ſi cadit in quinta feria maioris hebdomadæ, & deinceps uſq; per totã octauã paſchatis transfer tur ad ſecũdam feriam poſt octauam. fit officiũ miſſę in capella papę or dinarie, & per unũ ex preſbyteris cardinalibus, & fit ſermo. Solẽt tamẽ aliquando Pontifices celebrare hoc feſtũ in aliqua eccleſia beatę Mariæ in urbe. cõſueuerunt antiqui Pontifices celebrare hoc die, & tunc ſi feſtũ fuiſſet die lunæ in quadrageſima in præcedẽnti dominico die fiebant ueſ-peræ papales cum paramentis. idem fiebat, ſi feſtũ celebrabatur poſt paſ cha. In aliis autem temporibus quia in quadrageſima ueſperæ dicũtur an te prandium non fiebant ueſperę ſolennes, ſed ne iſta ſolennitas remane-ret ſine ueſperis ſolennibus, poſt miſſam in qua una tantum oratio dici-tur, ſcilicet de beata Virgine. Papa depoſitis miſſalibus induẽtis accipie-bat pluuiale album, & incipiebat Deus in adiutorium. &c. pro ueſperis ſtans in ſede ſua eminenti, & cardinales atq; prelati omnes permanebant cum ſuis paramentis, & incipiebantur Antiphonæ per papam, & cardi-

nales more ſolito. Si autem Papa nõ celebraſſet, ſed aliquis cardinalis aut prælatus alius in ſua preſentia. tunc finita miſſa Papa incipiebat pro ueſperis. Deus in adiutorium, incenſabat, & cantabat orationes, ſicut conſueuit facere: quando non eſt celebraturus. hodie non facimus ueſperas neq; ante neq; poſt. Et nota qđ in ueſperis dicuntur duæ orationes de feſto, & de feria in miſſa autem dicitur una tantum, quia dicitur ad partem miſſa de feria. Et quotienſcunq; Papa celebrat ſolenniter per totam quadrageſimam dicit unam orationem tantum.

De Feſto Sancti Marci. Cap. VIIII

Hac die ordinarie non fit miſſa ſolennis publica. conſueuit tamen aliquando Romanus Pontifex equitare ad eccleſiam Sancti Marci de urbe, Miſſamq; celebrare aliquis. Epiſcopus in paramentis rubris. & non fit ſermo. Papa cum pluuiali rubeo, & mitra precioſa accedit ad altare. deponit mitram, orat ſuper faldiſtorium procumbens, reaſſumit dictam mitram. Et iterum procumbit dum Litania cantatur, quam duo ex cantoribus conuenienti loco poſt pontificem coram ſe habentibus librum ſupra ſcabellum genu flexi dicũt, pro ut in ordinario uſq; ad finem aliis cantoribus ipſis reſpondentibus. finita Litania ſurgunt omnes, Papa facit confeſſionem cum Epiſcopo celebrante ut moris eſt. Cum autem aſcendit ad ſolium, cardinales ueniunt ad reuerentiam, & non faciunt circulum, ſed tantum aſſurgunt. prior Epiſcoporum non aſſiſtit propter anguſtiam loci, ſed tempore opportuno de loco ſuo accedit ad pontificem, & miniſtrat nauiculã. Dicitur Gloria in excelſis. Pax uobis. una oratio tantum, Credo, Prefatio de apoſtolis, & alia more conſueto. facta communione per celebrantem religioſi, & clerus urbis ſuo ordine circumeunt altare, & proſequuntur ſupplicationem ſuam, more ſolito. Interim perficitur miſſa. & in fine Papa dat benedictionem, ſupplicatione ſuo ordine tranſeunte, cuius tranſitum Papa conſueuit expectare. & ea finita ſurgit Pontifex, & aſcendit ad palatium, uel alio, ut placet reuertitur.

De uigilia, & feſto aſcenſionis Domini. Cap. X.

In uigilia Aſcenſionis Domini, fiunt ueſperę papales, & in die miſſa ſolennis in paramẽtis albis, quã celebrare ſolet Epiſcopus cardinalis. dicitur tantũ una oratio, & nõ fit ſermo; quẽ facturus oſculetur pedẽ papę, uel genu. ſi ſit platus, petat benedictionẽ, & nõ indulgẽtias. finito ſermõe, fit cõfeſſio ſed nõ denũciãtur indulgẽtię, cũ Papa ſit poſt ſolennem benedictionẽ daturus publicas. Igitur cũ dicit cõfeſſio accedit ſubdiaconus cũ cruce. & cõfeſſione finita Papa dicit. pcibus. & cetera alia oĩa fiũt more cõſueto. finita miſſa Papa dat bñdictionẽ, qua data papa eo ordie quo de camera uenit uadit ad locũ, ubi bñdictionẽ publicã ẽ daturus, quẽ cardiales plati & alii officiales aſſociant in cappis ſuis ſine paramentis. Pontifex in loco pdicto dat Benedictionem ſolennem populo. Et in fine plenarias indul-

gentias ſi placet: quas publicant duo Diaconi cardinales: Senior primo in latino. Deinde alius in uulgari, quibus publicatis Papa redit ad cameram ordine conſueto.

De uigilia Penthecoſtes, & mutatione capparum. Cap. XI

In uigilia Pentecoſtes Cardinales, & prelati Romanæ curiæ depoſitis cappis, & capuciis pellibus ſubduplicatis, accipiunt alias cum ſerico rubro, ſiue carmeſino: in quibus ueniunt ad ueſperas ſolennes, quæ fiunt more conſueto. conſueuit etiam Pontifex Hymnum ueſperorum. uidelicet Veni creator ſpiritus, in ſede ſolii ſui ſtans detecto capite inchoare, deinde deſcẽdere ad faldiſtorium: ubi poſtq̃ genu flexit, et non prius cantores proſequuntur Hymnum, finito primo uerſu ſurgit Pontifex, & aſſumpta mitra redit ad faldiſtorium: ubi depoſita mitra ſtat uſq; ad finem hymni, alia omnia fiunt more ſolito, ſed ad primum uerſum Hymni Pontifex ſemper genu flectit hac die, ſiue ipſe incipiat, ſiue non. Hæc mutatio capparum fit hodie in die Feſto Reſurrectiõis dominicæ, decreto Leonis Papę. X. in concilio Lateranenſi, quia ita fiebat antiquitus.

De Die Pentecoſtes Cap. XII

In die Pentecoſtes Pontifex indutus paramentis purpureis precioſis uenit ad eccleſiam, & conſueuit ſolenniter celebrare in tali die cerimoniis conſuetis, qđ ſi non eſt diſpoſitus ad celebrandum, Sacra facit unus ex reuerendiſſimis Dominis Epiſcopis cardinalibus, ornamentis rubris paratus, & tunc Papa orat in faldiſtorio, facit confeſſionem cum celebratuto, & alia more conſueto, Dicitur tantum una oratio, circa finem alleluia. Ante uerſum Papa uenit ad faldiſtorium: ubi genu flectit. & cantores incipiunt, & proſequuntur uerſum. Veni Sancte Spiritus uſq; ad finem. Finito uerſu ſurgit Pontifex, & accepta mitra uenit ad ſolium, & fit ſermo. Si Papa non celebrat, omnia alia obſeruabuntur more conſueto, Sed ſi Pontifex celebrat, obſeruabuntur omnia pro ut in miſſa maiori in die Natiuitatis Chriſti ordinatum eſt, & non fit ſermo.

Feriis ſecunda, & tertia poſt Pentecoſtem nihil fit in capella hodie. q̃uis tempore Pii, & Pauli, & aliorum ſuperiorum pontificum conſuetum fuerit celebrari, ſicut in ſecunda: & in tertia feria in paſchate.

De uigilia, & feſto Sanctę Trinitatis. Cap. XIII

In uigilia Sanctę Trinitatis fiunt ueſperę papales, ad quas uenit Pontifex ornatus albis ornamentis, In die fit miſſa ſolennis, quam celebrat presbyter Cardinalis, ornamentis albis paratus, Dicitur tantum una oratio, alia omnia obſeruantur more conſueto, & fit ſermo.

De Vigilia Corporis Chriſti. Cap. XIIII

In uigilia Corporis Chriſti fiunt ueſperæ papales: ad quas uenit Pon-

tifex ornamentis albis paratus. Quibus finitis uicarius Papæ de mandato Sanctiſſimi Domini noſtri Papę mandat clero urbis, qđ in tempore adſit in ſupplicatione, & proficiſcantur ante ordines curiæ. Mandetur etiam per uicarium Sancti Petri canonicis, & aliis beneficiatis eccleſiaſticis baſilicę prędictę ſub aliqua graui pęna: qđ non interrumpant neq; ſe immiſceant ordinibus, & pręlatis Romanę curiæ, ſed illos precedant, & per ſe, aut cum clero urbis ſupplicationē faciant. Et Reuerendiſſimus Dominus Camerarius committat curſoribus qđ mandent Rom. curię officialibus: qđ ſinguli ſub aliqua graui pęna interſint ſupplicationi, hora competenti, cum ſingulis intorticiis.

De feſto corporis Chriſti Papa prękente. Cap. XV.

In die ſummo mane Sacriſta paret ſacramentum in tabernaculo decēti, ſuper altare capellę, forerii etiam portent baldachinum in loco congruo, intorticia ſingulis ſcutiferis Papæ portanda dentur, ante ſacramētum, deinde hora competenti Cardinales, & pręlati omnes in locis ſuis capiunt paramenta alba ordini ſuo conuenientia, ut alias. Et Pontifex acceptis paramentis albis in camera papagalli uadit ad capellam: ubi eſt ſacramentum, ante altare, depoſita mitra, genu flexus orat, tū ſurgit & ſtās ſine mitra miniſtrāte priore preſbyterorum Cardinalium, nauiculam, imponit incenſum in duo thuribula, deinde genu flexus cum uno ex thuribulis prędictis incenſat ſacramentum ter illi thuribulum ducens. Quo facto imponitur collo Pontificis mappa ſericea per Cardinalem aſſiſtentem. Deinde porrigitur ſacramentum ipſum Pontifici per Diaconem a dextris aſſiſtentem Pontifici adhuc genu flexo. Qui accepto ſacramento ſurgit, & ſine mitra illud portat aliquātulum, tum accepto bireto deſcendat ſub baldachino. Cardinalis celebraturus interea tempore congruo uadit ad eccleſiam: ubi eſt celebraturus, & ibi capit paramenta ordine conſueto. Cum Papa deſcenderit per ſcalas palatii accipit mitram: quam retinet per totam ſupplicationem, quę per priorem Diaconorum Cardinalium in prima porta palatii interim ordinetur, & per Vicecamerarium conſeruetur ordo a priore Diaconorum datus. Non enim ad camerarium, ſed ad priorem prędictum ſpectat ordinare ſupplicatiōes Papales tam equeſtres, q̄ pedeſtres, quis a paucis ānis citra camerarii aſſumpſerint ſibi hoc onus. In primis præcedent officiales Romanę curię inferiores ſeu minores gradatim, deinde maiores hoc ordine. Collectores plumbi, ſolicitatores literarum Apoſtolicarum, Notarii auditorum rotę, procuratores pænitentiariæ, procuratores contradictarum: Abbreuiatores de prima uiſione, de parco minori, Scriptores pænitentiarię, Scriptores Apoſtolici, Magiſtri utriuſq; regiſtri, Abbreuiatores de parco maiori, Bullatores, Magiſtri plumbi, p̄curatores ordinū, procuratores pricipum & barones, Cātores, acoluthi ſine cereis, Clerici

cameræ, auditores rotæ. Quinq; acoluthi cum candelabris, Subdiaconi quorum unus inter duos medius crucem portet, pęnitentiarii, Abbates, Epiſcopi, Archiepiſcopi, Oratores, prælati parati, Diaconi, preſbyteri, Epiſcopi Cardinales, duo Diaconi Cardinales Pontifici aſſiſtentes, ſi Papa portatur in ſede, ſi uero Papa ſuis pedibus incedit Diaconi hinc inde portãt fimbrias pluuialis, & ſcutiferi Papę ſinguli ſingula intorticia portantes, duo acoluthi cum candelabris, duo alii acoluthi cum thuribulis continue incenſantes ante ſacramentum, & unus alius acoluthus: qui nauiculam portat cum thure: quod cum opus ſit imponit thuribulo. Papa ſub baldachino, auditor de mitra ſeruiens, medius inter duos cubicularios ſecretos, ſecretarius Papæ ſi non eſt prelatus, cum medico Papę, protonotarii, prelati ſi qui ſunt non parati, generales ordinum quos tãdem ſequantur togati omnes. Hoc ordine itur per uiam rectam uſq; ad caſtrũ ſancti angeli, & per aliam uiam quæ ſancta dicitur reuertitur ad Baſilicã Sancti Petri ſi ſit Romę apud Sanctum Petrum. Si autem alibi ſit Papa, ordinabit quouſq; progredi placuerit, & ita ſeruabitur. Aduertendum tamen eſt qđ digniores nobiles, ſeu Oratores laici portare debẽt baldachinum a principio, & dum intrat eccleſiam in fine. Interim autem medio itinere illud portant inferiores nobiles: qui imitari ſolent ſuperiores per uiam. Hęc autem ſupplicatio fit longior, & breuior pro uoluntate, & diſpoſitione ſanctiſſimi Domini noſtri Papę, & aliquando pro qualitate tẽporis. Vidi aliquando tempore pluuioſo qđ ex palatio tantum deſcendimus ad eccleſiam Sancti Petri, & ſi Pontifex eſt debilis pedibus portatur in ſede, & portat ſacramentum. Cum Põtifex fuerit ante altare: ubi miſſa celebranda erit: genu flectit coram illo, & Diaconus a dextris aſſiſtens accipit reuerenter ſacramentum de manu illius, & in medio altaris in loco ad id ordinato reponit. Tum Pontifex ſtans ſine mitra miniſtrante priore preſbyterorum Cardinalium imponit incenſum, Deinde genu flexus incenſat ſacramentum. Tum ſurgit, & cum celebrante facit confeſſionẽ more ſolito. Cum primum officiales & prelati peruenerint ſupplicabundi ad capellam extra cancellum altaris maioris, depoſitis ſuperpelliciis ſine paramentis accipiunt cappas ſuas; in quibus intrant capellam predictam. Cardinales uero parati & in locis ſuis anteq̃ adueniat Pontifex depoſitis paramentis accipiunt cappas ſuas. Finita confeſſione Pontifex aſcendit ad ſolium. Fitq; ei reuerentia a Cardinalibus, & alia fiunt more ſolito. Cardinalis celebrans non capit mitram, quando incenſandus erit, neq; cum manus lauare debẽt in altari; ſed ſtans in cornu Epiſtolę ſine mitra illas lauet, ob reuerentiam ſacramenti. Dicitur tantum una oratio, non fit ſermo. Finita miſſa Papa dat benedictionem, & indulgentias, quas pronunciat celebrans. Alia omnia fiunt more conſueto. Deſcendit deinde Pontifex de ſolio; Orat in faldiſtorio ſine

mitra & illa reaſſumpta recedit, dimiſſo in altari Sacramento, quod in ſe ro Sacriſta diſpenſat, ut decet.

De ſupplicatione huius diei Papa abſente. Cap.XVI

Si Pontifex huius diei officio non intereſſet, parentur omnia, ut dictũ eſt, cardinales, prælati, & officiales in locis ſuis, in palatio paramenta recipiunt, celebrans uero in capella prope altare accipit ſandalia cũ pſalmis conſuetis, deinde amictum, albam, cingulum, ſtolam, crucem, pectorale, tunicellam, & dalmaticam cum orationibus ſolitis, & deſuper pluuiale, uel ſi magis placet dimiſſis tunicella & dalmatica capiat pluuiale, hora deinde opportuna miniſtrante diacono capellę nauiculam, celebraturus ponit incenſum in duo thuribula. Tum genu flexus ante altare incenſat Sacramentum, ordinatur deinde ſupplicatio, quæ fit ordine ſupradicto, ſubdiaconus capellæ portat crucem, ita qđ imago crucifixi ante reſpiciat, non retro, candelabra iuxta crucem ſupplicationis portant duo ex capellanis aſſiſtentis, ſimiliter & thuribula ante Sacramentum, in torticia uero deferant ſcutiferi papę, capellanus pluuiali indutus a dextris, & diaconus capellę omnibus paramẽtis indutus a ſiniſtris auriphrygiũ pluuialis celebrantis eleuet, baldachinum autem digniores nobiles, ut ſupradictum eſt, facta ſupplicatione cum celebraturus repoſuerit ſacramentum ſuper altare, imponit incenſum, miniſtrante diacono capellę nauiculam, Tum genu flexus ante altare incenſet ſacramentum, deinde accedat ad faldiſtorium, ubi depoſito pluuiali accipiat tunicellam, & dalmaticam, ſi illas prius nõ accepit, tum chirothecas, planetam, mitram, annulum pontificalem, accedit ad confeſſionem, & omnia fiunt ordine ſupradicto, in fine miſſę celebrans dat benedictionem ſine mitra, & publicat indulgentias per Papam conceſſas.

De uigilia, & feſto ſancti Ioannis Baptiſtæ. Cap.XVII

In uigilia ſancti Ioannis Baptiſtæ ordinarie fiunt ueſperę papales, & in die miſſa publica ſolennis per preſbyterum cardinalem in paramentis albis, & fit ſermo, & nõ dicitur Credo niſi ueniat in die dominico, alia fiunt ut in aliis ueſperis, & miſſis ſolennibus.

De uigilia, & feſto apoſtolorum Petri, & Pauli. Cap.XVIII

In uigilia apoſtolorum Petri, & Pauli, ſi ſanctiſſimus Dominus noſter eſt in craſtinum ſolenniter celebraturus, accipit paramenta rubri coloris precioſa conſueta in camera papagalli, & deſcendit ad eccleſiam nulla ſupplicatiõe peunte, ſed facta reuerẽtia dñi Cardinales accipiunt paramenta, & obſeruantur omnia pro ut ſupra in Vigilia Natiuitatis Chriſti notatum eſt. Si uero non eſt celebraturus accipit eadem paramenta, & fiunt ueſperę more conſueto. Et antiquitus erat potius in aula.

In die Apoſtolorum Petri & Pauli. Si Sanctiſſimus Dominus noſter ē celebraturus ut conſueuit: cū poteſt accipit in camera papagalli amictū, albam, cingulum, ſtolam, pluuiale rubrum, & mitram precioſam. Et miniſtrante priore presbyterorum Cardinalium imponit incēſum. Interim Cardinales & prælati capiunt paramenta, & officiales ſuperpellicia more ſolito. Et pontifex ſupplicabundus uenit ad eccleſiam ſub baldachino eo ordine, ut ſupra in miſſa maiori natiuitatis Chriſti eſt notatum. In miſſa etiam obſeruantur omnia quæ ibidem ſunt ordinata. poſt miſſam pontifex data in altari benedictione, & indulgentiis per Cardinalem aſſiſtentem publicatis dimiſſo in altari palliõ redit ad cameram non habita ſupplicatione, ſed ſine baldachino more conſueto, & ēt non fit ſermo.

De feſto uiſitationis Beatæ Mariæ uirginis. Cap. XIX.

In die uiſitationis Beatæ Mariæ uirginis ſolet fieri miſſa ſolennis: quā celebrare conſueuerat presbyter Cardinalis in paramentis albis, & ſolebat fieri ſermo. Sed hodiernis temporibus huiuſmodi ſolennitas non obſeruatur. Sed capella huius diei prętermittitur, quia non habet neq; habuit ueſperas pręcedentes.

De uigilia & feſto aſſumptionis Beatæ Mariæ uirginis. Cap. XX

In uigilia aſſumptionis Beatę Mariæ uirginis ſolebāt eſſe ueſperæ papales, & in die miſſa ſolēnis, quam ſolebat presbyter Cardinalis paramētis albis indutus celebrare, & ſermo fieri, ſed Romę hodie nō fit propter feſtum ſolenne Romanorum: quod ipſi celebrant in ſancta Maria maiori. Si Papa eſt alibi ſeruatur ut ſupra.

De uigilia & feſto natiuitatis Btē Marię uirginis. Cap. XXI.

In uigilia natiuitatis Beatæ Mariæ uirginis ordinariæ fiunt ueſperæ ſolēnes, & in die miſſa ſolēnis in capella papæ, per presbyterum Cardinalem paramētis albis paratum. Et fit ſermo.

De uigilia oīum ſanctorū, & mutatione capparū. Cap. XXII.

In uigilia oīum ſanctoꝝ Cardīales & ꝑlati dimiſſis cappis cū ſerico rubro accipiūt cappas cū pellibus albis. Et ſanctiſſimus Dn̄s nr̄ indutus paramētis albis ſolitis uenit ad Eccleſiā more ſolito. Et ſi eſt die craſtina celebraturus, Cardinales facta reuerētia cōſueta in cappis capiūt paramēta ſibi cōuenientia albi coloris, idem faciūt prelati. Officiales uero accipiūt ſuperpellicia. ſi illa prius nō acceperūt. Alia omnia fiūt, prout ſupra in uigilia natiuitatis Domini dictum eſt.

De feſto omnium ſanctorum. Cap. XXIII

In die oīum ſanctoꝝ ſi ſanctiſſimus Dn̄s nr̄ eſt celebraturus accipit in camera papagalli paramēta cōſueta albi coloris ſimplr̄, & Cardinales in camera paramēti, & ꝑlati ac officiales in aula paramenta ſibi cōueniētia recipiunt, & officiales ſuperpellicia, deinde miniſtrāte priore pſbyterorū

Cardinalium Papa imponit incenſum.& ſupplicatiõe præeunte uenit ad eccleſiam ſub baldachino, ac omnia alia fiunt prout ſupra in miſſa maiori diei natiuitatis Domini noſtri Papa celebrante ordinatum eſt. Et non fit ſermo, niſi aliquis Cardinalis illum faceret. Si uero Papa non ſit celebraturus, celebrabit Epiſcopus Cardinalis in paramentis albis ordine conſueto, & fit ſermo.

In ueſperis & matutinis defunctorum Papa p̃nte. Cap.XXIIII

In ſero in capella maiori palatii cantantur ueſperę & matutinæ mortuorum hoc ordine. Papa induitur amictu, alba, cingulo, ſtola, uiolacea, & cappa de roſato ſine mitra: uel ſi placet loco cappę accipit mantum de roſato, & caputium magnum quod iuerſatur, ita ꝙ pelles in capite ab extra ſint, & ſupra faciem habeat quaſi duo cornua. Et cum põtifex manto aut huiuſmodi caputio utitur prelati aſſiſtentes non debent habere cappas ſed mantellos: quos aſſiſtentium crocias uocant, & caputia in modũ cubicularioruꝫ ſupra collum, & non ſupra caput. Hoc modo paratus Põtifex uenit ad capellam Cruce pręcedente & Cardinalibus Papam ſequẽtibus. duo Diaconi Cardinales: qui aſſiſtere conſueuerunt uadũt in locis ſuis poſt preſbyteros Cardinales. cum Papæ non aſſiſtãt. fimbrias omnes cum cauda ſimul collectas portat dignior ex prelatis aſſiſtentibus in capella. Papa facit orationem in faldiſtorio capite ſemicooperto. aſcẽdit ad ſolium & ſedet, & duo primi ex aſſiſtentibus Epĩs extendunt fimbrias cappę ante Pontificem, Cardinales oẽs ſedent in locis ſuis, & non fit Papę reuerentia, neq; pſbyter aut diaconi Cardinales ei aſſiſtunt. poſtq̃ Papa aliquantulum quieuerit ſurgit, & ſtãs capite ſemicooperto uerſus ad altare dicit ſecrete Pater noſter: quo ad finem cõpleto ſibiipſi caput cooperiet: tum cantores incipiunt pro ueſperis añam. Placebo Domino. qua dicta & incepto pſalmo Papa ſedet ſic manens quouſq; incipiatur magnificat. Tunc ſurgit Papa a ſeipſo ſemi uel totaliter capite diſcooperto ꝓut ſibi placet. Finito Magnificat papa ſedet cooperto ſibi ipſi capite ſic manẽs uſq; ad finem repetitionis antiphonę. Tunc accedunt duo acoluthi in eorum cappis cum duobus candelabris more ſolito. Surgit põtifex diſcooperto capite, & ſtans uerſus ad altare dicit cõpetenti uoce. Pater noſter ꝙ ſecrete cõplet, Interim accedũt duo Epĩ aſſiſtentes cũ libro & candela, & papa cõpleto pater noſter dicit uerſiculũ. Et ne nos inducas in tẽtationẽ. ℟. Sed libera nos a malo. uerſ. A porta inferi. ℟. Erue Domine aĩas eorũ. uerſ. Requieſcant in pace. ℟. Amen. uer. Dñe exaudi orõnẽ meã. ℟. Et clamor meus ad te ueniat. uerſ. Dñs uobiſcũ. ℟. Et cũ ſpũ tuo. Oremus.

Fideliũ Deus oĩum cõditor, & redẽptor aĩabus famulorũ, famularũq; tuarũ remiſſionẽ cunctorũ tribue peccatorũ: ut indulgẽtiã, quã ſemp optauerunt piis ſupplicationibus cõſequantur. Qui uiuis & regnas Deus ꝑ oĩa ſecula ſeculorum. ℟. Amen. uerſ. Requiem æternam dona eis Dñe. ℟.

& lux perpetua luceat eis. Tum duo ex cantoribus dicunt uerſiculum Requieſcant in pace. ℟, amen. deinde ſedeat Pontifex cooperto capite, & aliquantulum quieſcat, tum ſurgat, & capite ſemicooperto ſtans uerſus ad altare dicit ſecrete Pater noſter, quo cõpleto caput ſibi ipſi coopiat. Et cãtores icipiãt pro matutinis Inuitatoriũ. Regẽ cui oĩa uiuunt. & incepto pſalmo primi nocturni uidelicet Verba mea. Papa ſedet, ſic manens uſq; ad rñſionem uerſiculi ante primam lectionem. Tunc ſurgit, & capite ſemidiſcooperto ſtans uerſus ad altare dicit ſecrete Pater noſter, & illud ſecrete complet, quo completo caput ſibi ipſi cooperiens ſedet. Tunc unus ex cantoribus ſtans in eorum loco uerſus ad altare facta prius Altari, & papæ reuerentia ex libro dicat primam lectionem, & alia dicuntur prout in ordinario. poſt uerſiculos ſecundi, & tertii nocturni ſurgit Pontifex & dicit pater noſter. deĩde ſedet pro ut ſupra in primo nocturno dictum eſt. incepto pſalmo Benedictus: papa ſurgit ſtans uerſus ad altare capite ſemi uel totaliter diſcooperto uſq; ad finem pſalmi, quo finito ſedet cooperto capite. repetita Antiphona poſt Benedictus accedunt duo acoluthi in ſuorum cappis cum luminaribus ad locum conſuetum. Surgit Pontifex, & ſtans uerſus ad altare dicit pater noſter, & alia omnia, pro ut ſupra in ueſperis ordinatum eſt. dicto a cantoribus Requieſcant in pace amen. Papa ſedet cooperto capite, & aliquantulum quieſcit, deinde uadit ad faldiſtorium, orat, ſurgit, & redit in cameram eo ordine quo uenit, digniore ex Epiſcopis aſſiſtentibus fimbrias ut ſuperius portante.

De ueſperis, & matutinis mortuorum Papa abſente. Cap. XXV

Si autem Pontifex ueſperis, & matutinis defunctorum nõ intereſſet, Cardinalis die craſtina celebraturus peruenit ad capellam, & facta oratione ante altare ſedet in faldiſtorio in loco conſueto ſibi parari. capellani ad numerum nouem ſint parati cottis, quorum duo hinc & inde ſtãtes iuxta cardinalem depoſita illi cappa per ſcutiferos miniſtrantibus aliis capellanis paramenta de altari Cardinalem ipſum induunt amictu, alba, cingulo, ſtola, quæ a ſpatulis pendeat, pluuiali nigro, & mitra alba plana. Qui ſic paratus in faldiſtorio ſedens tempus expectat, depoſita deinde mitra, ſurgit, & ſtans uerſus ad altare ſecrete dicit Pater noſter, & cantores dicant Antiphonam Placebo pro Veſperis, deinde pſalmum. quo incepto ſedeat Cardinalis accepta mitra, ſic manens quouſq; Magnificat incipiant, tum ſurgit depoſita mitra ſtãs ad finem illius ad altare uerſus, incepta deinde Antiphona ſedet cum mitra uſq; ad finem Antiphonæ, deinde ſurgit depoſita mitra, & ſtãs uerſus ad altare dicit Pater noſter & alia ut ſupra in ueſpis pontifice pſente dictum eſt, duobus ex capellanis ſuis duo candelabra tenẽtibus cum luminaribus unum capellanũ qui librum corã celebraturo tenet mediũ inter ſe habẽtibus. dicto a cãtoribus Requieſcãt ĩ pace Amẽ. cardinalis ſedet accepta mitra, & aliquãtulũ quie

ſcit. Deinde depoſita mitra ſurgit, & ſtans uerſus ad altare ſecrete dicit Pater noſter. Et cantores incipiunt Inuitatorium Regem cui oĩa uiuunt pro matutinis, & alia prout in ordinario. Incepto pſalmo Cardinalis accepta mitra ſedet dicto uerſiculo primi nocturni cum ſuo reſpõſorio ſurgit depoſita mitra, & ſtans uerſus ad altare ſecrete dicit Pater noſter. quo completo ſedet cum mitra, & cantores dicunt lectiones & alia: ut in ordinario, idẽ faciat cardinalis poſt uerſiculos ſecundi & tertii nocturni. Incepto Benedictus ſurgit ſine mitra ſtans uerſus ad altare, quo finito ſedet cum mitra, repetita deinde Antiphona ſurgit ſine mitra, & ſtans uerſus ad altare dicit uoce competẽti Pater noſter. Quo ſecrete completo unus ex aſſiſtentibus ſuis capellanis librum cum duobus aliis duo luminaria coram eo tenentibus dicit ex libro uerſiculũ. Et ne nos cũ aliis, & orõnẽ. Fidelium Deus oĩum &c. ac aliis prout ſupra in ueſperis dictum eſt.

De cõmemoratione aĩarum Papa pñte. Cap. XXVI

In die cõmemorationis animarum ſuper credentiam ponũtur uaſa cõſueta, exceptis duobus magnis bocalibus argenteis, quibus in miſſis defunctorum non utuntur. paretur etiam ſuper eam thuribulum cum nauicella, & uas aquę benedictę cum aſperſorio. Deinde hora competenti preſbyter Cardinalis celebraturus uenit ad capellam & capit omnia paramenta cõſueta nigri coloris, exceptis ſandaliis & chirothecis, quibus in huiuſmodi miſſa uti non debet, nec conſueuit dicere pſalmũ. Quam dilecta cum aliis. Subdiaconus & Diaconus utuntur tunicella, & dalmatica. Deinde Pontifex indutus amictu, alba, cingulo, ſtola uiolacea, & cappa rubea, cuius cucullum ſuper ſcapulis duobus ſpaletis aptatur, ne deorſum cadere poſſit, & mitra ſimplici, uel ſi Pontifici placet loco cappæ habeat pluuiale rubeum ſimplex, & mitram ſimplicem, prçcedentibus Cruce, & Cardinalibus uenit ad capellam, orat in faldiſtorio, & facit confeſſionẽ cum celebraturo. aſcendit ad ſolium, & non fit ei reuerentia a Cardinalibus, ſed duo Diaconi, & prior preſbyterorum Cardinalium aſſiſtũt ei more conſueto. Papa dicit Introitum cum aſſiſtentibus tantum, altare non incenſatur, Cardinales non ueniunt ad circulum, neq; celebrans oſculatur librum, ſed altare tantum, cum celebrans dicit Dominus uobiſcum, Papa uenit ad faldiſtorium, & genu flectit ſine mitra ſic manens, uſq; ad finem orationis, & ſimiliter omnes genu flectunt preter celebrantem, & miniſtros. Id eſt aſſiſtentem Diaconum, & Subdiaconum. Pontifex orone finita & accepta mitra redit ad ſedem. Dicitur tm̃ una oro. uidelicet Fidelium Deus oĩum &c. Subdiaconus dicta epla nõ oſculatur pedẽ Papæ: neq; Diaconus ꝓ euãgelio illũ oſculatur, ad euangeliũ nõ portant luminaria, neq; icẽſum, neq; diaconus accipit bñdictionẽ. Finito euãgelio Papa nõ oſculatur librũ, neq; benedicit aquã pro ſacrificio in calice ĩponendã. poſt Offertoriũ Papa ĩponit incẽſum more cõſueto, & icẽſant oblata.

altare, celebrans, & Papa tantum, & non alii. Subdiaconus non tenet patenam: ut in aliis miſſis, ſed ad eleuatioẽm in cornu epiſtolæ genu flexus incenſat ſacramentum. Papa dicto Sanctus cum aſſiſtẽtibus uenit ad faldiſtorium: ubi depoſita mitra genu flectit quouſq; celebrãs dicat. Per omnia ſecula ſeculorum. Ante Pax Domini. Tum ſurgit Pontifex, & accepta mitra redit ad ſolium: ubi depoſita mitra dicit cum aſſiſtẽtibus Agnus Dei. Celebrans non dicit Orationem. Domine Ieſu Chriſte: qui dixiſti Apoſtolis tuis: neq; pax tecum: ſed ſequentes: Oſculum pacis non datur celebrans procedit in miſſa more conſueto. Et Põtifex ad orationem in fine uenit ad faldiſtorium & genu flectit, deinde illa finita redit ad ſedem. Et celebrãs dicto in altari Placeat &c. uadit ad faldiſtoriũ. depõit ueſtes ſacras & demũ uadit ad locum ſuum inter Cardinales. nõ datur benedictio: neq; indulgentia. Deinde ſi pontifex uelit poſt miſſam abſoluere incepto a cantoribus Reſponſorio. Libera me Dñe apud ſedem deponit cappam & accipit pluuiale rubrum ſimplex ſi placet, & ponitur ante eum pannus niger ad hoc paratus, & extẽditur a ſcabello ſedis per planum & gradus ſolii ſui; & quatuor acoluthi ſuperpelliciis induuntur, & dum cãtores replicant Reſponſorium Libera me Domine: accedunt ad Põtificem duo acoluthi unus cum thuribulo & nauicella, alius cum uaſe aque benedictæ & aſperſorio, & Pontifex miniſtrante priore preſbyterorum Cardinaliũ nauiculam imponit incenſum: preſbyter Cardinalis remanet illic apud Papam. cum incipitur Kyrie eleiſon a cantoribus ſurgit Pontifex depoſita mitra, & dicto ultimo Kyrie eleiſon ſtans uerſus ad altare dicit intelligibili uoce Pater noſter: quod ſecrete complendo, miniſtrante priore preſbyterorum Cardinalium aſperſorium Papa aſpergit tertio ſupra pannum nigrum ante ſe iacentem, & reddit aſperſorium preſbytero Cardinali: quo miniſtrante thuribulum Papa incenſat eodem modo ſupra pannũ tertio thuribulum ducens, & reddito thuribulo preſbytero Cardinali. recedunt illi duo acoluthi cum aqua benedicta & thuribulo, & pſbyter Cardinalis ad ſcabellum ſuum reuertitur. accedunt duo acoluthi cum luminaribus ad locum conſuetum, & duo Epi aſſiſtentes cum libro & cãdela. Et Papa dicit uerſ. Et ne nos inducas &c̃. cum aliis, & oratione. Fidelium Deus omnium ſub ſua concluſione, ut in ueſperis ordinatum eſt. poſt orationem Papa dicit Requiem ęternam &c̃. Et cantores Requieſcãt in pace. Tum ſedet Pontifex cum mitra, Orat deinde in faldiſtorio, & redit ad cameram.

Quando Pontifex nollet abſoluere. Cap. XXVII.

Si uero Pontifex abſolutionem finita miſſa facere noluerit: celebrans dicto Placeat accedit ad cornu epiſtolę altaris: ubi depoſita planeta accipiat pluuiale nigrum, & mitram ſimplicem, & ſtans in dicto cornu uerſus ad altare expectat finem reſponſorii. Interim clerici capellę extendant añ

medium

medium altaris a plano illius per gradus deorſum pãnũ nigrum ad hoc ordinatum. Cum reſpõſorium poſt uerſum Requiem ęternam repetitur Põtifex miniſtrãte pſbytero cardinali nauiculã põit incẽſum. Duo ex ca pellanis celebrãtis ſtãtes iuxta cornu epiſtolæ altaris tenẽt unus uas aquę bñdictæ cum aſperſorio alius thuribulum cum incẽſo. Incepto Kyrie elei ſon ſurgit Pontifex ſine mitra, & mitra celebranti depõitur. qui dicto ul timo Kyrie eleiſon ſtans detecto capite in dicto cornu uerſus ad altare di cit intelligibili uoce Pater noſter, quod ſecrete complet, interim accedit ad medium altaris, & uerſus ad dictum pannum miniſtrante diacono ca pellæ aſperſorio aſpergit tertio ſuper eundem pannum, tum miniſtrante eodem thuribulum eodem modo incenſat. Deinde conuerſus ad altare ex libro ſupra illud poſito dicit uerſum. Et ne nos, & alios cum oratione & in fine Requiem æternam, ut ſuprà dicitur. & dicto per cantores Re quieſcant in pace. Amen, dicit Dominus uobiſcum, ſignat altare per ſeip ſum, dicens Euangelium ſancti Ioannis, redit ad faldiſtorium ubi depo nit ſacras ueſtes more conſueto.

De cõmemoratiõe oĩm fideliũ defunctorũ Papa abſente. Cap. XXVIII

Si uero Pontifex huius diei officio non interſit, preſbyter Cardinalis celebraturus preuenit ad capellam, oranſq; ante altare, ſedet in faldiſto rio lauat manus, ſurgit, & capit paramenta oĩa more conſueto exceptis ſandalis, & chirothecis quibus nõ utunt̃ in hac miſſa, nec dicit pſalmos Quam dilecta. &c. In credentia non debent eſſe illa duo bocalia magna argentea quibus cardinales celebrantes uti cõſueuerunt. Sed omnia alia conſueta, & præter illa uas aquę benedictæ cum aſperſorio, & pannus ꝑ abſolutione. Subdiaconus, & diaconus utuntur tunicella, & dalmatica In miſſa celebrans poſt confeſſionem, & altaris oſculum, non oſculant̃ librum, nec incenſat̃ altare. Dicitur tantum una oratio uidelicet. Fide lium Deus omnium. &c. ad quam omnes genu flectunt, exceptis capella no aſſiſtente Diacono, & ſubdiacono. dicta epiſtola ſubdiaconus non oſ culatur manum celebrantis. Ad euangelum diaconus non petit benedi ctionem, nec oſculatur celebrantis mãum, nec portantur luminaria, neq; thuribulum, duo tamen ex capellanis aſſiſtentis diaconum aſſociant, & ſubdiacono librum tenenti hinc inde aſtant, poſt euangelium celebrans non oſculatur librum, neq; benedicit aquam pro oblatione in calice po nendam. Subdiaconus non tenet patenam poſt celebrãtem, ſed genu fle xus ad cornu epiſtolæ tempore congruo ad eleuationem incenſat ſacra mentum: celebrans miniſtrante diacono nauiculam imponit incenſum, incenſat oblata, altare & incenſatur ipſe ſolus a diacono, & non alii, in cepto Sãctus a cantoribus omnes genu flectunt exceptis prædictis quo uſq; celebrans dicat Per omnia ſecula ſeculorum: ante Pax Domini. ora tio Domine Ieſu Chriſte qui dixiſti apoſtolis tuis. &c. Pax tecum non di

citur. oſculum pacis nõ datur. ad poſt commũionem omnes genu flectũt uſq; ad finem orationis exceptis prædictis. Non datur benedictio, neq; indulgentiæ. ſed dicto per diaconum Requieſcant in pace, celebrans dicit Placeat, & cantores incipiunt reſponſorium, Libera me domine, celebrãs retrahit ſe ad cornu epiſtolæ: ubi depoſita planeta accipit pluuiale nigrũ & mitram planam. interim extenditur pannus niger ante medium altaris. Et cum repetitur Reſponſorium Libera me Domine: miniſtrante diacono nauiculam celebrans imponit incenſum. Et alia fiunt prout ſupra Papa non abſoluẽte dictum eſt.

De uigilia, & feſto dedicationis Baſilicę Saluatoris. Cap. XXIX

In uigilia dedicationis Baſilicę Saluatoris ordinariæ ſunt ueſperæ papales, & in die unus ex reuerendiſſimis preſbyteris cardinalibus celebrat in paramentis albis, non fit ſermo, & antiquitus erat potus in aula.

De uigilia, & feſto dedicatiõis Baſilicę prĩcipis Apoſtolorũ. Cap. XXX

In uigilia, & feſto dedicationis Baſilicæ principis Apoſtolorũ fit eodem modo, ut in dedicatione Saluatoris. Et ſimiliter erat potus in aula.

De anniuerſario Pontificis proxime defuncti. Cap. XXXI

Solent Summi pontifices immediatis prędeceſſoribus ſuis in die annuo obitus anniuerſariũ peragere in capella maiori: in qua Epiſcopus celebrat omnibus pontificalibus ornamẽtis nigris paratus, Papa uenit paratus in cappa rubra, & mitra ſimplici ut ſupra in die commemorationis defunctorum dictum eſt, celebrans nõ utitur ſandalis, neq; chirothecis, & in ornamentis atq; in miſſa oĩa obſeruãtur etiam quod genu flexiones, & abſolutionem poſt miſſam ut ſupra in die commemorationis omnium fidelium defunctorum eſt ordinatum, exceptis oratione, ſecreta, & poſt communione quę dicuntur ut infra.

Oratio.

Deus, qui inter ſũmos ſacerdotes Famulũ tuũ. N. ineffabili tua diſpoſitione cõnumerari uoluiſti pſta quęſumus, ut qui unigeniti filii tui uices in terris gerebat. ſanctorum tuorum pontificum conſortio perpetuo aggregetur per eundem.

Secreta.

Suſcipe quęſumus Domine pro anima famuli tui. N. ſummi põtificis quas offerimus hoſtias: ut cui in hoc ſeculo pontificale donaſti meritum, in cœleſti regno ſanctorum tuorum iubeas iungi conſortio. Per dominũ.

Poſt Communio.

Proſit quęſumus Domine animę famuli tui. N. ſummi pontificis miſericordię tuę implorata clementia. ut eius in quo ſperauit, & credidit ęternum capiat te miſerãte conſortium. Per Dominum. Ad abſolutioné poſt miſſam faciẽdam. Dicitur prima oratio uidelicet. Deus qui inter ſũmos ſacerdotes famulum tuum. N. ineffabili. &c.

De anniuerſario aſſumptionis Summi Pontificis. Cap.XXXII

In die ãnuo aſſumptiõis Sũmi pontificis ad apicem apoſtolatus ſolet celebrari miſſa ſolennis publica: quam dicere conſueuit presbyter, uel etiam aliquando Epiſcopus Cardinalis, in paramentis rubris, cui Papa & cardinales intereſſe ſolent more conſueto. Miſſa dicitur de Spiritu ſancto, & in ea dicitur Gloria in excelſis Deo, Pax uobis, Credo, & una tantum oratio, uidelicet. Deus qui corda fidelium ſancti Spiritus illuſtratione docuiſti. &c. & non Deus qui hodierna die corda fidelium. & pręfatio dicitur de ſancto Spiritu, quę in miſſali poſita eſt dicẽda a uigilia Pẽtecoſtes uſq; ad octauam, omiſſis in ea uerbis hodierna die. Omnia alia fiunt more ſolito. Et nõ fit ſermo, neq; habet hoc feſtum ueſpas pcedẽtes.

De anniuerſario coronationis Summi põtificis Cap.XXXIII

In die annua qua Summus Pontifex coronatus eſt: ſolet coronatio ſiue huiuſmodi anniuerſarium celebrare. Et fit miſſa de Spiritu ſancto pariformiter ut ſupra dictum eſt in die anniuerſario aſſumptionis.

De anniuerſario generali omnium ſummorum Pontificũ. & Cardinaliũ Sanctæ Romanæ eccleſię Defunctorum. Cap.XXXIIII

Solebant Summi pontifices ſingulis annis aliquo die poſt diem commemorationis omnium fidelium defunctorum, uelut Alexander quartus ordinauit, nonis Septembris, miſſam publicam pro omnibus ſummis põtificibus, & omnibus ſanctæ Romanæ eccleſię cardinalibus defunctis, in capella apoſtolica, coram ſe, & ſacro collegio celebrari facere more ſolito, ut ſupra in die commemorationis omnium fidelium defunctorum dictũ eſt. Miſſam celebrabat aliquis Epiſcopus, ornamentis nigris paratus abſq; ſandalis & chirothecis, miniſtri utebãtur tunicella, & dalmatica, & dicebatur tantum una oratio. Et omnia alia fiebant etiam quoad abſolutionem poſt miſſam. ut ſupra in die commemorationis omnium fidelium defunctorum dictum eſt. Quod hodie etiam eſt abolitum. Oratio autem, ſecreta, & poſtcõmunio, quę dicebantur hę ſunt, quę ſequũtur.

Oratio.

Deus qui inter apoſtolicos ſacerdotes famulos tuos pontificali ſeu ſacerdotali feciſti dignitate uigere pręſta quęſumus, ut eorum quoq; perpetuo aggregentur conſortio. Per Dominum.

Secreta.

Suſcipe Domine pro animabus famulorum tuorum, quas offerimus hoſtias, ut quibus in hoc ſeculo pontificale: ſeu ſacerdotale donaſti meritum in cęleſti regno ſanctorum tuorum iubeas iungi conſortio. Per.

Poſtcommunio.

Proſit quęſumus Domine animabus famulorum tuorum miſericordiæ tuæ implorata clementia, ut eius in quo ſperauerunt, & crediderunt, æternum capiant te miſerante conſortium.

Ad abſolutionem poſt miſſam.

Abſolue q̃s Dñe aĩas famulorũ tuorũ ab oĩ uinculo delictorũ ut in re-ſurrectionis gloria ĩter ſãctos & electos tuos reſuſcitati reſpirẽt.p. D.N.

De miſſa quę pro animabus Imperatoris, Cardinalium, & Regum nouiter defunctorum in capella dici conſueuit. Cap.XXV

Conſueuerunt Romani pontifices quotienſcunq; Imperator aut ali-quis cardinaliũ, uel Rex moritur in Romana curia, uel extra eam etiam ſi exequię publicę in eccleſia, in qua ſunt ſepulti, aut alibi ſint habitę, unã miſſam publicam in capella palatii facere celebrare, & illi etiam intereſt Pontifex paratus ut ſupra in die commemorationis omnium fidelum de functorum dictum eſt, celebrat aliquis Epiſcopus in paramentis nigris, ſine ſandaliis, & chirothecis, & miniſtri utuntur dalmatica, & tunicella, ac omnia alia fiunt quo ad abſolutionẽ poſt miſſam, ut ſupra in dicto die commemorationis animarum ordinatum eſt, exceptis oratione, ſecreta, & poſt communione, quę dicuntur prout infra ordinatur.

Oratio pro Imperatore defuncto.

Oĩo hęc plenius cũ aliis oĩonibus cõtinet̃ ĩ ordinario: ubi uide ſi placet.

Oratio pro Epiſcopo Cardinali defuncto

Deus q̃ ĩter ap̃licos ſacerdotes famulũ tuũ.N.ep̃m cardinalẽ põtifica li feciſti dignitate uigere preſta queſumus, ut eorum quoq; perpetuo ag-gregentur conſortio.

Secreta

Suſcipe Domine p̃ anima famuli tui.N.Epiſcopi cardinalis, quas of-ferimus hoſtias: ut cui in hoc ſeculo pontificale donaſti meritum, in cœ leſti regno ſanctorum tuorum iubeas iungi conſortio.Per.

Poſt communio.

Proſit quæſumus Domine animæ famuli tui. N. Epiſcopi cardinalis miſericordiæ tuę implorata clementia, ut eius in quo ſperauit, & credidit ęternum capiat te miſerãte conſortium.

Ad abſolutionem poſt miſſam.

Abſolue quęſumus Domine animam famuli tui.N.Epiſcopi cardina lis ab omni uinculo delictorum, ut in reſurrectionis gloria inter ſanctos tuos reſuſcitatus reſpiret.Per Chriſtum.

Oratio pro Rege defuncto.

Inclina Domine aurem tuam ad preces noſtras: quibus miſericordiã tuã ſupplices deprecamur, ut animã famuli tui.N.Regis: quem de hoc ſe culo migrare iuſſiſti in pacis ac lucis regione conſtituas, & ſanctorũ tuo rum iubeas eſſe conſortem.Per Dominum.

Secreta.

Annue nobis quęſumus Domine ut animæ famuli tui. N. Regis hæc proſit oblatio, quã imolãdo totius mũdi tribuiſti relaxari delicta.p.Dñm

Poſt communio

Abſolue q̄ſumus Dn̄e aīam famuli.N.Regis ab oī uinculo delictorum. ut in reſurrectiōis gl'ia īter ſctōs, & electos tuos reſuſcitatus reſpiret .p.D.

Ad abſolutionem poſt miſſam.

Abſolue quęſumus Dn̄e animā famuli tui.N.Regis ut defūctus ſeculo tibi uiuat, & quæ per fragilitatem carnis humana conuerſatione cōmiſit, tu uenia miſericordiſſimę pietatis abſterge.Per Chriſtum.Dn̄m.N.Amē.

Oratio pro p̄ſbytero Cardinale defuncto.

Deus q inter ap̄l'icos ſacerdotes famulū tuū.N. preſbyterum cardinalē ſacerdotali feciſti dignitate uigere, p̄ſta q̄s :ut eorum quoq; perpetuo aggregētur conſortio. Per Dominum.

Secreta

Suſcipe Dn̄e q̄s pro aīa famuli tui.N.p̄ſbyteri cardinalis, quas offerimus hoſtias:ut cui in hoc ſeculo ſacerdotale dediſti meritum, in cœleſti regno ſanctorum tuorum iubeas iungi conſortio.Per.

Poſt cōmunio.

Proſit quęſumus Domine animę famuli tui. N. preſbyteri cardinalis miſericordiæ tuę implorata clementia, ut eius in quo ſperauit, & credidit te miſerante æternum capiat conſortium.Per Dominum.

Ad abſolutionem poſt miſſam.

Abſolue quæſumus Domine animam famuli tui. N.preſbyteri Cardinalis ab omni uinculo delictorū.ut in reſurrectiōis gloria inter ſanctos, & electos tuos reſuſcitatus reſpiret.

Pro Diacono Cardinali defuncto.

Inclina Domine aurem tuam ad preces noſtras :quibus miſericordiam tuam ſupplices deprecamur:ut animam famuli tui.N.Diaconi cardinalis.quam de hoc ſeculo migrare iuſſiſti:in pacis, ac lucis regione conſtituas, & ſanctorum tuorum iubeas eſſe conſortem.Per Dominum.

Secreta.

Annue nobis Domine:ut animæ famuli tui.N.diaconi cardinalis hęc proſit oblatio.quā imolādo totius mūdi tribuiſti relaxare d̄licta.p Dn̄m.

Poſt communio.

Abſolue quęſumus Domine animam famuli tui. N. Diaconi Cardinalis ab omni uinculo delictorum:ut in reſurrectionis gloria inter ſanctos, & electos tuos reſuſcitatus reſpiret.Per Chriſtum.

Ad abſolutionem poſt miſſam.

Abſolue quęſumus Domine animam famuli tui.N.Diaconi Cardinalis :ut defunctus ſeculo tibi uiuat:& quę per fragilitatem carnis humana conuerſatione commiſit, tu uenia miſericordiſſimę pietatis abſterge. Per Chriſtum Dominum noſtrum.Amen.

SACRARVM CERIMONIARVM

IN TERTIVM CERIMONIARVM ROMANÆ ECCLESIÆ LIBRVM PRÆFATIO.

Ertius hic mihi ac ultimus liber abſoluitur: ut nihil etiam curioſo deſit. perſecuti autem ſumus, cum alia, tum uero & minima queque, quæ neglecta, aut imperitię, aut negligentię notam inurant. Tametſi in his, quæ ad pietatem ſpectãt, quid nam ſit minimum, ꝙ omitti iure poſſit non uideo. grauius certe offendũt ea neglecta, quę maiora ſunt: queq́ʒ ſummam ipſã pietatem attingant: & hęc ubi conniueas non paruũ etiã momentũ ad caſum lapſumq́ʒ faciũt. utinam hęc ætas tã cõſtanter illa retineret, q̃ diligẽter a maioribus noſtris & obſeruata ſunt, & nobis etiã ueluti per manus traddita. Illud certe hac ĩ parte diſſimulare non poſſum: ꝙ quanto minore ambitione ueteres Deum optimum Maximum coluere: Tanto fortaſſe Deo gratiores, acceptioresq́ʒ fuerunt eorum preces. nec.n. ſuperi aliud a nobis exigũt, q̃ mentem animamq́ʒ puram: quam quãdocunq́ʒ afferas: illi uero ueniam facillimi tribuant. Nec tamen cultus hic noſter, ꝙ ad nos attinet aſpernendus eſt: qui nihil tale tantumq́ʒ præſtare Deo poſſumus, ꝙ parem illi meritorum in nos gratiam referat. Quare meo iudicio qui & impenſiorẽ ornatum, & magnificentiorem apparatum in polluta animi pietate ac Chriſtiana ſimplicitate Deo exhibet: illi plane nihil deeſſe poteſt, quod ad abſolutam perfectamq́ʒ religionem attineat. Quod ut plane præſtet: hi etiam libri in primis faciunt. Quos eo libentius edendos, publicãdosq́ʒ curaui, Quod exiſtimarẽ ſummum illud religionis, ac pietatis noſtrę faſtigium, quod Romæ tãtum obſeruari ſoleat: hactenuſq́ʒ uni aut alteri cognitum erat: intellectum nunc demum ab omnibus admirationem primum, tum uero etiã ingentem uoluptatem legentibus allaturum.

SACRARVM CERIMONIARVM SANCTÆ ROMANÆ ECCLESIÆ LIBER TERTIVS.

SECTIO PRIMA.

DE REVERENTIIS ET PRIMO DE REVERENTIA ALTARIS. Cap.I

CCEDENS PRIMVM AD ECCLESIam, ſiue capellam Pontifex genu flectit ante altare ſuper faldiſtorium, & capite detecto orat. Cardinales, prelati & alii omnes, tam clerici q̃ laici ſimiliter primum intrantes genu flectunt in terram, orantq́. Pontifex ſurgẽs ab oratione cum mitra ueneratur altare caput inclinando anteq̃ inde diſcedat. Cardinales quotiens uadunt uerſus altare, uel ante illud trãſeunt: profunde caput inclinãt altari, alii omnes tam Epiſcopi, q̃ clerici, ſiue laici tranſeuntes ante altare genu flectunt.

Q d' Romanus Pontifex nemini reuerentiam facit. Cap.II

Romanus Pontifex nemini omnino mortalium reuerentiam facit aſſurgendo manifeſte, aut caput inclinando, ſeu detegẽdo. Romanorum uero Imperatori poſtq̃ illum ſedens ad oſculum pedis, & manus ſuſcepit, ali-

quantulum aſſurgit ad oris oſculum mutuo caritatis amplexu illum benigne recipiens. idē aliquando facit & magnis regibus. Cæteros omnes tam principes q̄ prelatos cuiuſcūq; dignitatis ſint: cum ad oris oſculum eos recipit, non aſſurgit: ſed ſedēs recipit. Conſueuerunt tamen Pontifices Cardinalibus, & maximis principibus priuatim aduentantibus: & reuerentiam facientibus, cum non ſint in pontificalibus aliquantulum caput inclinare tanq̄ reuerentiam reddentes. Et hoc non ex officio, ſed ex laudabili humanitate.

De reuerentiis: quæ Romano Pontifici exhibentur. Cap.III

Omnes mortales, & preſertim Chriſti fideles cuiuſcunq; ſint dignitatis & preeminentie cū primum in conſpectum Pōtificis adueniunt diſtātibus ſpaciis ter ante illū debēt genu flectere, & in honorē Saluatoris nr̄i Ieſu Chriſti: cuius uices in terris gerit, eius pedes oſculari. Imperator, Reges, maximi principes, principum, ſeu potentatuū oratores prima uice & ad oſculum manus, & oris recipiuntur, alii ad pedis tm̄. Cardinales uero profunde ſe inclinant bis, & tertio flectunt genu nouiter uenientes, & oſculantur pedem Pontifici ſacra tractāti. Cardinales dextram manum ſub auriphrygio pluuialis oſculantur. Epiſcopi parati genu tantū. Imperatores, Reges, & maximi principes manum, & pedem.

De ſolēni reuerentia Cardinalium qūo, & qn̄ fiat. Cap.IIII

Quotiēſcunq; Pontifex paludatus, & mitratus in publicum exit, ſiue ad diuinum officium, ſiue ad conſiſtorium, exhibetur ei ſolennis reuerentia a Cardinalibus in hunc modum. poſtq̄ Pontifex in ſede ſua aliquantulum quieuerit, ſiue in publico conſiſtorio aſſiſtentibus ſibi duobus diaconibus hinc inde prior Ep̄orum Cardinalium incipiēs anteriorem cappæ ſue partem manibus eleuās, & caudam illius per terrā trahens uerſus Pōtificem proficiſcitur. Cum ante illius faciem ex oppoſito uenit, firmās ſe & manibus extenſis ab anteriori parte cappam capiens, manus ſic cappa inuolutas eleuans ſimul iungit ante pectus, & profunde ante Pontificem caput & humeros inclinat. Idem prius facit ante altare, ſi eſt in capella: tum recte procedens ad Pontificem manus ad pectus cum cappa tenens ne illa greſſum impediat gradus ſolii pontificalis aſcendit, & Pontificis manum dextram ſub auriphrygio pluuialis protenſam oſculatur. Deinde aliquantulum retrograde a ſede diſcedens profunde iterum Pontifici ſe inclinat, & ad ſiniſtram ſuam ſe uertēs ad locum ſuum reuertitur. Idem oēs faciunt ſuo ordine. Prior p̄ſbyterorum Cardinalium, ſi miſſa tunc ē celebrāda cū fecit reuerentiā firmat ſe ad dextrā Pontificis, & miniſtrat incenſum: ut inferius dicemus cū de incenſatione tractabimus, inde ad locum ſuum reuertitur. duo Diaconi aſſiſtētes, ſi non fecerunt reuerentiam in camera Pōtificis: cum illum ſacris induerunt (q̄ facere plerunq; ſolēt) faciūt nunc in loco ſuo poſt p̄ſbyteros cardinales. hm̄ōi reuerētia a cardi

nalibus nõ fit niſi ſemel in die quocũq; tẽpore, neq; unq̃ eodem die reitera tam etiam ſi bis eodem die cõuenirent uidelicet ad miſſam, & ad ueſperas. & nunq̃ fit niſi Põtifex ſit cum pluuiali & mitra, neq; unq̃ fit in officio defunctorũ, aut in die ueneris ſancti, etiã ſi Papa haberet pluuiale, & mitrã.

De reuerentia Cardinalium ordinaria erga Pontificem. Cap. V

Item Cardinales quotienſcunq; Papa ſurgit in capella, & ipſii ſurgũt transeunte ante eos pontifice. diſcooperiunt caput: & ſe inclinant, cum loquuntur cum Pontifice in circulis, aut in publico, detecto capite inclinati loquuntur, clam uero, & in conſiſtorio ſecreto iuſſi ſedent & cooperiunt, ſimiliter cum Papa uertit ad quemlibet eorum ſermonẽ: ille talis ſurgit, & caput detegit: & ſic permanet, niſi iubeatur a papa ſedere, ſimiliter cum reſpondet. Item cum Papa nominat uenerabiles fratres noſtros ſanctæ romanæ eccleſiæ cardinales: oẽs aſſurgunt aliquãtulum, & caput detegũt, cardinales diſcedentes de curia, uel de nouo redeũtes, ſiue publice ſiue priuatim recedãt: uel recipiantur a pontifice, oſculãtur pedem eius, & eleuati manum, & os: ſi inuitentur, maxime cum reuertuntur.

De reuerentia Cardinalium inter ſe. Cap. VI

Cardinales inter ſeſe & geſtis, & uerbis, & nutu ſummam exibent reuerentiam ſtando, ſedendo, eundo, equitando, & in rebus omnibus alter alteri deferendo. Quando aliquis cardinalium in pręſentia põtificis publice celebrauit, Si Papa diſcedat e capella, anteq̃ Cardinalis depoĩt ſacras ueſtes, tunc duo ſui ordinis cardinales remanent in ſcamno ſuo illum expectantes, & cum ille reaſſumpta cappa ſua a faldiſtorio diſceſſerit: uadũt illi obuiam. congratulantur de celebratione deuote peracta, & deducunt illum: ubi ſunt alii cardinales. Si autem Papa eſt adhuc in capella, ille reaſumpta cappa uadit ad locum ſuum, & nullus cardinalis illum expectat, aut obuiam, uadit, neq; per illos fit ei aſſiſtentia pręſente pontifice. Fit autem eis aſſiſtentia abſente pontifice, in principio, & in fine ab aliis prælatis domeſticis ſuis, aut particularibus amicis ſuis, & cum Cardinalis abſente pontifice eſt facturus officium, ſemper anteq̃ incipiat: petit licentiã per cerimoniarium ab aliis cardinalibus, & quoties ex faldiſtorio uadit. ad altare, facit eis reuerentiam, & illi aliquãtulũ, & tunc aſſurgere debẽt

Quando aſſurgunt Cardinales, & prælati in capella Cap. VII

Inter ſacra ſi Eps, aut preſbyter cardinalis aſſiſtens aſſurgit aliq̃d acturus, aut dicturus, duo diaconi aſſiſtẽtes, & ſimiliter Epi aſſiſtẽtes aſſurgũt, alii aũt cardinales, & pręlati nõ ſurgũt. Si uero aliqs ex aliis cardinalibus ſurgit: oẽs alii cardinales, & plati, qui ſunt in capella ſurgũt, pter aſſiſtẽtes.

De reuerẽtia Cardinalis quãdo uenit officio iã ĩchoato. Cap. VIII

Si qs cardinaliũ incepto iã officio Põtifice ĩ ſolio ſuo reſidẽte ad capellã uenerit: primũ, ut cãcellos ingreſſus ẽ, paululũ pgreſſus, genu flectit uerſus altare: & orat, tũ ſurgẽs pcedit, & facta, ut alii, reuerẽtia, caput ĩclinãdo

altari, & Papę aſcendit ad ſedem, & oſculatur manum pontificis ſub auriphrygio, & cum inde diſcedit iturus ad locũ ſuum aſſurgũt omnes cardinales, & oẽs prælati, & anteq̃ ipſe a Pontifice facta reuerentia diſcedat, nemo illi neq; prelatus, neq; cardinalis aſſurgit. Q d' ſi forte dum ille uenit Papa ſtaret, orationes, euangeliũ, ſiue tale quippiã audiens; tunc Cardinalis cum ſurgit ab oratione ſtet, & expectet quod Papa ſedeat, & tũc uadit ad reuerentiam exibendam. Quod ſi uenerit: dũ fit per alios reuerentia: uadat in locum ſuum procedens, ſedeat ſecundum ſuum ordinẽ. Quando autem in abſentia Papę fit officium, & aliquis cardinaliũ ad capellam uenerit incepto iam officio, primo genu flexus orat uerſus ad altare ut ſupra, tum ſurgẽs capite detecto uertit faciem ad ſedes prælatorum caput inclinando, quaſi eos ſalutans: qui omnes ut primũ ille ſurrexit ab oratione ei aſſurgũt, & detecto capite, & ſalutatis prelatis ille pergit uerſus cardinales ſui ordinis, & non uadit ad locum ſuum directe, niſi eſſet ultimus, ſed ab ultimo incipiens quaſi ibi remanere uelit, inuitatur a ſingulis ut aſcendat quouſq; ueniat ad locum ſuum directe, niſi eſſet ultimus, & ipſe modeſte, ſemel atq; iterum inuitat ſubſequentem: ut præcedere uelit, & tandem in locum ſuum reſidet, hoc idem facit quotienſcunq; aliquis uenit poſt alios præſente uel abſente pontifice, ſemper incipit ab ultimo loco preſbyterorũ, ſi eſt Epiſcopus ſiue preſbyter, diaconorũ ſi ẽ diaconus. Et nota qd' q̃diu unus ex Cardinalibus ſtat, omnes cardinales, & omnes p̃lati ſtare debent, preterq̃ in preſentia Papæ aſſiſtentes, ut ſupra diximus.

De reuerentia erga Cardinales. Cap. IX

Reuerẽdiſſimi dñi Cardinales qui baſes, & colũnę ſunt Sacroſanctæ Romanæ eccleſię, & membra nobiliſſima Myſtici Corporis merito ab omnibus & ubiq; uenerandi ſunt, & maxime honorandi, ita tamen qd' ſit differentia inter ipſorum, & ſummi Pontificis reuerentiam.

De reuerentiis, quæ fiunt Cardinali diuina celebranti. Cap. X

Cardinali igitur celebranti in preſentia Papæ neq; fiũt genu flexiones ab aliquo, neq; ſit ei p̃guſtatio, ſiue credẽtia. Et ſimiliter in omnibus aliis actibus publice, aut priuatim, coram Pontifice nemini iſti duo actus reuerentiales exibentur, niſi tantum Romanorum Imperatori, ſi adeſſet in cõuiuio cum Papa, non Regi, nõ cardinali, non principi quãtumcunq; maximo. In abſentia uero Pontificis, cardinali celebranti fiunt genu flexiones a ſcutiferis, cum lauat manus, & capellanus dũ accipit, & dũ dimittit ſandalia, dũ fimbrias tenet, & fit p̃guſtatio. Et quoniam cardinalis celebrans abſente Pontifice cum faldiſtorio uadit ad altare cum mitra facit reuerentiam cardinalibus caput illis inclinãdo, uidetur ualde cõſentaneũ, ut tunc cardinales alii ei aſſurgant, & in reuerentia correſpondeant.

De bulla pro celebrando ſuper altare Sancti Petri. Cap XI

Aduertendum tamẽ qd' nemini, neq; cardinali licet celebrare ſuper al-

tare Sancti Petri, aut aliarum eccleſiarum patriarchalium urbis, niſi diſpenſatione Papæ: de qua debet cõſtare per literas apoſtolicas bullatas affigendas prope altare. Curet igitur cardinalis, qui eſt ibi celebraturus: ut in tempore expediatur bulla.

De reuerentiis quę priuatim fiunt Cardinalibus. Cap. XII

In aliis autẽ actibus tã domi q̃ alibi, & ſi nõnulli dicant ĩ curia Romana genũ flexiones pontifici tantummodo deberi, ego autem arbitror nõ eſſe abſurdum, ſed ſatis honeſtum, ſimplices laicos, & clericos non prelatos in primo congreſſu ante cardinales genu flectere, non tamen in palatio apoſtolico, & minus pręſente Pontifice. Sed ad modeſtiã, & benignitatem Cardinalis pertinet, & cenſeo q᷑ non dimittant illos diutius permanere genu flexos, & clericos pręſertim in ſacerdotio, aut aliqua dignitate eccleſiaſtica conſtitutos. Sed ut primum ante ſe genua flexerint, ſtare iubeãt, neq̃ aliter eos audiãt, quod a pluribus Reuerẽdiſſimis patribus ſeruari uidi domi, cum Cardinales lauãtur ante comeſtionẽ, uel poſt, cõſueuerunt omnes laici domeſtici genu flectere, alii caput detegere.

De reuerentia Epiſcoporum ergã Cardinales. Cap. XIII

Quod autem aliqui ex Reuerendiſſimis dominis cardinalibus permittant, ut audiui, Epiſcopos ante ſe loqui genu flexos, & in mẽſa dũ manus lauãt ſimiliter mantile miniſtrare, ualde abſurdum uidetur. & quamuis ſępe apud pleroſq̃ reuerendiſſimos dominos in conuiuiis fuerim, & ante, & poſtq̃ inter Epõs indignus adſcriptus ſum, nunq̃ tamen id ſeruari uidi, ad ſcribendũ eſt hoc (pace illorum dixerim) ignauię, ac uecordię, prelatorũ qui talia faciunt, qui ſupremam in eccleſia dei epiſcopalẽ dignitatem nõ cognoſcũt, ſiue eorũdẽ ambitioni, atq̃ adulationi: qui ut gratiã cardinalis aucupẽtur, dignitatis ſuę rationẽ nõ habentes, quã ſeruiliter deturpant, cardinales autem qui talia ſiue ex inaduertẽtia, ſiue alia cauſa patiuntur, in charitate Dei obſecro: ut importunas huiuſmodi adulationes reiiciãt, & cogitent ſummũ pontificem nõ alio titulo q̃ Epali decorari, & cũ is publice, et in re diuina lauat manus, nõ epiſcopus aliquis ſed capellanus ſuus auditor rotę mantile ſubminiſtrat, q᷑ ſi forte aliquos mei ſiles tanto faſtigio uiderit nõ pſonã, ſed ſacro ſanctã dignitatẽ in eis uenererẽt, & opa illorũ utãtur in his rebus, q̃ dignitati utriuſq̃ congruũt. Decet tñ epos in oĩbus publice, & priuate quãtũ p dignitatẽ licet reuerẽdiſſimos dños cardinales honorare, ac uenerari: & eis p uiribus aſſiſtere, obſeq. & inſeruire.

Nec minus cõuenit cardinales ipſos benigne ſuſcipere epos, & quos ſummus Pontifex fratres appellat, nõ ut ſeruos: ſed ut cõfratres honorare. In capella pſente Põtifice nulla cardinalibus p tranſeuntes ante illos fit reuerẽtia, niſi p illos qui dãt incẽſum, ſiue pacẽ: ut ſuo loco dicemus. Abſẽte uero Pontifice fit reuerentia per tranſeuntes ante eos caput inclinando tam per celebrantem, q̃ per alios miniſtros.

De reuerentia quę fit Epiſcopo celebranti. Cap.XIIII

Epo in romana curia celebranti corã Papa/uel corã aliqbus cardinali bus nullæ fiũt genu flexiões/& nõ fit pguſtatio/Si uero neq; Papa neq; ali qs cardinaliũ adſit fiũt gẽu flexiões/& pguſtatio, ut i ſua Ecclia, ſi uoluerit Epiſcopus cum Papa loquens genu flexus ſemper permanet dum lo quitur, & dum ei per Papam reſpondetur.

SECTIO SECVNDA

De ordine ſedẽdi in capella Papę. Cap.I.

Vmmus Pontifex in ſolio ſuo pontificali ſedet, quod ornatum eſſe debet cum ſuo puluino aureo panno cum poſtergali ex colo ré tempori congruente in capella/in conſiſtorio autem publico etiã cũ panno aureo pendente ſuper caput ſcabellum maius ſimul cũ pla no ſolii panno rubro cooperit͛:et apud magnũ ſcabellũ apponitur paruũ detectum:quo pro gradu utitur/hincinde a dextris & a ſiniſtris ſedent ſup ſcabella nuda rubro colore depicta Diaconi duo Cardinales aſſiſtentes: qui Põtifici ſeruiunt:& illũ ſemp deducunt/Et debẽt eſſe antiquiores Dia coni id eſt primo aſſumpti/A dextris Papæ infra gradus ſolii Epi & pſby teri cardinales ſedẽt cũ ſcamnis lõgis, cũ gradu, & poſtergali pãnis(quos uocãt Attrebatenſes)ornati/Ea ſcamna duas fere partes quadraturæ cõ ſiſtorii occupant/In alio ſcamno ſito contra primũ ſcamnũ Eporũ Car dinalium pariformiter ornato ſedẽt Diaconi Cardinales, & antiquiores in capite/Q d͛ ſi pſbyteri cardinales in ſuis ſcamnis ob multitudinẽ ſede re non poſſũt, ſedent in ſede Diaconorum ordine tñ retrogrado ut anti quiores ſint in fine ſcamni:& illorum iunior ſit poſt iuniorem Diaconũ. Et hoc modo antiquior pſbyter, qui ultimo ſedet in iſta ſede:uidet͛ conti nuare poſt ultimo ſedentem in ordine Eporum & pſbyterorum/hoc ſępe accidit in baſilica Sancti Petri dũ in abſide ſiue tribuna eccleſiæ apud al tare maius diuina celebrãtur/Q d͛ ſi forte adeſt aliquis princeps, qui ſede re ſolet poſt Diaconos Cardinales ĩ eorũ ordine/ut hoc tpe Deſpotus pe loponeñ, hic ſedebit medius inter ultimũ Diaconũ, & ultimũ pſbyterũ/ſi aũt ultra duos aſſiſtentes nõ ſupſit niſi unus Diaconus, ille ſederet poſt ul timũ pſbyterũ Cardinalẽ ĩ quocũq; ſedili pſbyter ille ſedet/q; ſi nullus ſu pęſſet diaconus:et pſbyteri in ſuis ſcãnis ſedere nõ poſſẽt, ſederẽt ordine ſupradicto/Si Impator Romãorũ adeſt ſedet in ſede cũ poſtergali, & puo ſcabello uiridi ornata/cũ ſuo puluino/& pãno aureo uiridi ſita iter ſedem Põtificis & ſcãnũ Eporũ Cardinaliũ/Et tũc diaconi aſſiſtẽtes nõ ſedẽt in loco cõſueto apud ſedẽ:ſed apud faciẽ põtificis in paruis ſcabellis poſitis ſupra ſupremũ gradũ ſolii põtificalis ĩ cornibus/Reges ẽt, iter quos cõ

putabatur Imperator Græcorum, ſedét. Primus ſi plures adſunt poſt pri mum epm cardinalem, & alius poſt ſecundum, & ita deinceps ſic ꝙ ſemp aliquis Cardinalis, ſiue Eps, ſiue p̄ſbyter ſit medius inter pricipem & pri cipem, primogẽitus Regis ſedet poſt primũ p̄ſbyterũ Cardinalẽ, ſi Papa celebrat, & Rex adſit, ſedebit ſolus ĩ chatedra nuda ĩter Cardinalẽ aſſiſtẽ tem Papæ, & Ep̄orum Cardinaliũ ſedem, fratres aũt aut alii filii Regum & reliqui maximi principes ſedent, uel inter Diaconos mixtim cũ eis, ita tñ ut unus Diacõus primo ſedeat, & poſtea unus priceps, & ſic deinceps: uel ſedét poſt eos Diaconos in eodẽ ordine ſecũdũ qualitatem ipſorum, ſi nullus adeſſet Diaconus Cardinalis ſedent eodẽ ordine ĩter, & poſt iu niores preſbyteros Cardinales. Quatuor uero Patriarchæ principa les uidelicet. Conſtantinopolitanus. Alexandrinus. Antiochenus. & Hieroſolimitanus ſedere conſueuerunt inter Epiſcopos Cardina les ut ſupra diximus de Regibus, & in curia Romana ferebant conti nuo cappam, & faciebant ſibi deferre caudas, ut Cardinales, noſtris autem diebus, & tempore Eugenii quarti, neq; ſedent inter Cardina les, neq; portatur eis cauda. Sedent autem ante aſſiſtentes Papæ Epiſ copos non Cardinales, & ut aſſiſtentes ſeruiunt Papæ de libro, & lumi ne, Alii principes non ita clari ſedent in ſupremo gradu ſolii pontifi calis. Ad ſiniſtram uero Pontificis in ſedibus humilioribus ſedent Epi ſcopi non Cardinales aſſiſtentes Papæ, & inter eos Sacriſta palatii Apoſtolici, in loco ſtatui ſuo condecenti. Et hoc dico ſi eſt prælatus: ut ſemper conſueuit eſſe, Reliqui prælati ſedent in ſedibus pro eis ordi natis retro ſcamna diaconorũ cardinalium, ſiue gradibus, aut poſterga li. In capella autẽ ſancti Petri infra ſedilia ipſorum diaconorum primum locum inter prælatos obtinet uice camerarius, deinde oratores Regum, ac principũ prælati, tũ Archiepiſcopi, Epiſcopi, protonotarii, Abbates generales ordinum, & pœnitentiarii, ſed protonotarii, & abbates ſolẽt hẽre proprium locum ultimum in ordine, alii ſupradicti ſedẽt poſt Ep̄os in fine ſcamnorum, Legi tamen qđ procurator ordinis Hieroſolimita norum, & procurator ordinis Theutonicorũ cõſueuerũt ſedere poſt ab bates. Meo tẽpore non uidi eos ſedentes ibi, neq; alibi, ut procuratores: ſed aliquando gerentes ſe pro oratoribus ſederunt cum aliis oratoribus. Si autem uicecamerarius eſt protonotarius, cum prelati habent ſacra pa ramenta: debet tenere primum locum in ſedili protonotariorum, & poſt eum alii oratores principum, ſi ſint eiuſdem ordinis, Senator, cõſeruato res, & barones urbis atq; alii proceres, ſupradictis primis inferiores ſede bunt in ſecundo, & tertio gradu ſolii pontificalis pro eorũ qualitate, pri mum inter iſtos Senator locum obtinebit, Oratores Cæſaris, Regũ, pri cipum, & potentatum: qui ſunt prælati ſedent ordinarie poſt ſcamna epiſ coporum, ſiue preſbyterorum Cardinalium, ante faciẽ Pontificis ſedẽtis

niſi ibi ſit altare.ut in Sancto Petro, & ſimilibus locis fiunt quaſi duę alæ officialium incipientes infra gradus ſolii hincinde, & ſimul coniunguntur ante faciem Papę in capite ſcamni Diaconorum Cardinalium. & hi omnes officiales ſedere debent in terra ſuper pannos uirides: qui cooperiunt ſolium capellę. Et ſi noſtro tempore: qui a ſiniſtris ſunt uſurpauerũt ſibi ſedes ſuper gradus ipſius capellę in palatio Apoſtolico, qui uero ſunt a dextris ſedent in terra ſine aliquo ſedili ſecũdum antiquas, & debitas cerimonias, quis ſint digniores: quod profecto rationi nõ quadrat. Hic ordo ſedẽdi ſuper terram cõfunditur etiam in capella ſancti Petri poſt tẽpora Pauli ſecũdi. Nam tunc nemo ipſorum audebat ſedere aut in gradibus capellę palatii, aut in gradibus ſolii Põtificalis in capella Sãcti Petri, niſi in ultimo tantum gradu. Ordo autem ſedẽdi in ipſis talis eſt. Subdiaconi primum. Deinde auditores rotæ, clerici camerę, acoluthi, cubicularii, ſecretarii, & aduocati ſimul, qui alas coniungunt ante faciem pontificis, Subdiaconorum antiquior primum locum obtinet a dextris, ſecundus primum locum a ſiniſtris, tertius ſecundum locum a dextris, & quartus ſecũdum locum a ſiniſtris, & ſic deinceps. Ex auditoribus decanus rotę ſeruit de mitra, & ſedet iter cubicularios ſecretos in capella palatii, & locis ſimplicibus. In eccleſia aũt Sancti Petri ſedet ſuper gradũ ſecundum, aut tertium nõ longe a pedibus Diaconi Cardinalis a dextris: ut cõmodius poſſit miniſtrare mitrã. Antiquior ex aliis primum locum tenet a dextris poſt ſubdiaconos. Tertius primũ locum a ſiniſtris poſt eoſdem. A dextris poſt primum auditorẽ locum tenet magiſter ſacri palatii: qui ubicũq; ordines curię cõueniunt: ſi adeſt, ſedet uel ſtat poſt unum ex auditoribus, ẽt ſi unus tãtum adeſſet, uel ſi oẽs adeſſent unus tãtum ex eis pręcedit magiſtrum ſacri palatii: & ita uidimus ſemper ſeruari, ſequũtur deinde hincinde alii auditores, clerici camerę & cubicularii in cõiunctiõe alarũ. Secretarii & aduocati ſedẽt. Q̃d ſi nũerus cubiculariorum & aliorũ iferiorũ eſſet amplior cõduplicãtur poſt primos alii: ita tñ ut in primo circulo ſint. ex omni ordine aliqui poſt ipſos. E regione Papę ſedẽt ꝓcuratores quatuor ordinũ mẽdicantiũ, & poſt eos ꝓcuratores aliarũ religionũ, duo cubicularii ſecreti ſedẽt in terra ad partem ſiniſtrã haud longe a ſede Papę ad pedes Eporum aſſiſtẽtiũ, & inter eos medius decanus rotæ ſeruiẽs de mitra, & ſecretarius Papæ ſi nõ eſt ꝑlatus. Medicus Papę ſedet in capite gradus ſcãni Diaconorum Cardinaliũ ante Põtificis faciẽ. caudatarii Reuerẽ. Cardinaliũ ſedẽt ſup gradus ſcamnorũ ad pedes Dñorum ſuorũ. ꝑlatus celebrans ſedet in ſuo faldiſtorio prope cornu ep̃le. aſſiſtẽs capellanus eius in gradu altaris penes ꝑlatum, & ante eũ Diaconus & Subdiaconus miniſtrãtes, ſeruiẽs de mitra poſt renes capellani aſſiſtentis. Reliqui miniſtri celebrantis cum ſuperpelliciis ſedẽt ſuper terrã faciẽtes alam a ſiniſtra ꝑlati, & omnes prędicti uertunt faciem ſuam ſedentes: ut uertit celebrans.

Cathedra ſiue faldiſtorium celebrantis.ſi locus patitur, ſemper debet eſſe apud ſiniſtrum cornu altaris, hoc eſt a latere epiſtolæ, Hoc enim cornu ſiniſtrum uoco reſpectu ipſius altaris ſicut eſt; dextrum uero ubi legitur euãgelium, Qui aliter appellant reſpectum habent ad celebrantem non ad altare. Nam unumquodq; corpus dextrum latus habet & ſiniſtrum, Sed celebrans dum cantat, uel legit officium miſſæ uertit faciem ad altare ubicũq; ſit. Dum aũt ſedet ſi altare eſt apud parietem, & tam chorus q̃ populus ſunt inferius: ut in capella palatii & communiter in pleriſq; eccleſiis. Tunc prælatus ſedens uertat faciem ad populum, & ſolium Papę, tunc locari ſolet a parte euangelii id eſt dextra, ſi uero altare ſit in medio a ſede id eſt tribunę. Papa ſedet in medio contra altare, & celebrans in cornu Epiſtolæ prędictę, & uertit faciem ad ſedem Papę, ut in Sancto Petro & multis eccleſiis urbis. ¶Alii autem preter ſupra nominatos quantumcunq; nobiles, aut graduati ſint, nõ ſedẽt in capella Apoſtolica, laici ſtãt: clerici togati ſedent in terra ſuper pannos uirides, ſed in capella Sancti Petri & locis ſimilibus: quia extremitates alarum coniungi non poſſunt propter altare. cubicularii, & alii inferiores ſedent ad partem poſt primos in terra, uel inter ſedes prælatorum ad ſiniſtram, & gradus ſolii pontificalis. Et nota qd' nullus omnino cuiuſcunq; ordinis ſit debet ſedere ſolus, Si unus ſupereſſet Diaconus ſederet cum preſbyteris Cardinalibus, Si unus tantum adeſſet protonotarius aut abbas ſedebit poſt Epiſcopos, & ſic de ſingulis, Capellani curiales: qui aderunt ſedent in terra inter ſcamnum Cardinalium, Et hic eſt ordo ſedendi in capella Apoſtolica. Alii autem officiales, qui non ſedent, hoc ordine ſtant.

De illis qui ſtant. Cap. II

Magiſter ſacri hoſpitii, quæ dignitas ut alias diximus eſt in nobili domo comitum ſtat ante introitum ſcamnorum Cardinalium id eſt apud finem ſcamni preſbyterorum Cardinalium, & poſt eum ſtant magiſtri hoſtiarii cũ ſuis uirgis purpura tectis, ſcutiferi Papę & minores nobiles ſtãt in ipſo introitu ſcamnorum, & poſt ſcamnum p̃ſbyterorum Cardinaliũ

De ſeruientibus armorum. Cap. III.

Seruiẽtes armorum ſtant circa hoſtium cancelli capellę intus & extra ſeruantes oſtium cancelli. Quamuis antiquis temporibus nullo pacto intrabant capellam, ſed extra cancellum ſtabant omnes, Sed non eſt multum inconueniens, q duo ex eis ſint intus: dummodo contineant ſe apud oſtium: & non diſcurrant per capellam, Q d' ſi aliqua mãdata habeant ad extra ad Dominos Cardinales, aut alios, nutu uocent aliquem ex clericis cerimoniarum, & per illum mandata tranſmittant. Intra cancellos Papę non permittant intrare niſi illos, qui debent intrare, multitudinem ſtãtium intra cancellos & ſcamna Cardinalium expellant, ita qd' non occupent prelatos, neq; conculcent oratores, dimitantur ibi tm̃ nobiles ſeu

tiferi Papę:& unus uel duo pro quolibet cardinali; clerici togati in terra ſedeãt aut extra mittãtur, in capella nõ permittãt ſedere ſuper ſcamna, niſi oratores,& prælatos cõſuetos, procurẽt ut teneatur ſilẽtium. dum ſacra fiunt,& maxime dum fit ſermo,& dum cantores ſilẽt. Quomodo autem ſedere debeãt in ſuis locis poſuimus.

De clericis cerimoniarum. Cap.IIII

Rurſus circa altare clerici cerimoniarum circumſtãt,& apud credẽtiam intẽti,& ſoliciti ad omnes actus, qui in capella fiũt. Hi præcogitare ſemper et meditari debẽt, quę ſunt agẽda,& , quæ inſtãt ſtrenue, diligẽter,& memoriter exequi, tractareq; omnia ſumma dexteritate, & modeſtia. Nõ eſt mediocre onus clericorum cerimoniarum: qui pro omnibus uigilãt in capella,& quibus omniũ defectus adſcribuntur. Hii duo tãtum ordinarii eſſe conſueuerunt, alter in diuinis curam præcipuam gerat circa perſonam Pontificis, ad quam ſemper reſpiciat, ſi quid imperet,& ad omnes qui ſunt in capella, ut prælati, ut oratores, ut nobiles, ut alii omnes ſtent ſuo quiſq; loco, non tamen diſcurrant ſurſum,& deorſum ſine cauſa, ut uideatur multa agere, ut quidam faciebat. Ad ſummum põtificem non accedat ſine urgẽti cauſa, uel niſi uocatus,& tunc cum ſolitis & debitis reuerẽtiis, ad reuerendiſſimos dominos Cardinales accedat cũ opus eſt, cum grauitate,& reuerẽtia. Alter uero clericus cerimoniarũ uacet altari,& circa pſonã celebrãtis, ac aliorum miniſtrorũ, uterq; tñ oĩa pſpiciat & pariter curet, ſuppleatq; defectus collegę cũ illos puidet. Anteq̃ uadãt ad capellam maxime in ſolennitatibus, & actibus non frequentatis, conueniant ſimul, prę uideãt quę ſunt agẽda. diuidãt inter ſe onera,& concordẽt de occurẽtibus: ne poſtea in capella oporteat cõtẽdere, iunior deferat antiquiori. id eſt in officio priori,& primas partes illi permittat, prior tractet iuniorem & nouitium ut fratrem,& bonum collegam, ſi habent tertium eo utãtur ut decet, quãto plures erunt, ſi erunt concordes,& ordinem inter ſe ſeruabũt: facilius & melius ſatiſfaciẽt. Si erũt inter ſe cõtrarii melius eſſet unus tantum, cum ducunt aut reducũt prælatos aut nobiles ad data ſibi loca, uel ad aliquos actus, modeſte,& reuerẽter icedãt,& genu flexiones, atq; inclinationes doceant. ſimiliter miniſtros altaris.& quãdo aliquem actũ facere debẽt. (Nam omnes magni,& parui a cerimoniario deducuntur) quiete,& modeſte ducãt, miniſtrant,& aptẽt, ac non urgeãt, non impellãt, nõ uehant, ſicut aliquãdo fieri uidi, cerimonias omnes,& maxime in miſſa papali,& quæ ad perſonam Papę pertinẽt grauiter, modeſte,& cum congruẽti mora peragãt, ut reuerentiam,& deuotionem aſpicientibus maiorem inducãt.

De Cardinali aſſiſtenti Pontifici in diuinis. Cap.V

Summo Pontifici celebrãti, ſiue audienti diuina ſolenniter, ſemper aſſiſtit prior Epiſcoporum, ſiue prior preſbyterorum cardinalium in officio

aſſiſtit prior Epiſcoporum, ſiue prior preſbyterorum Cardinalium in officio capellani, preterq̃ quando Papa non habet mitram, tunc enim nulla fit aſſiſtētia. Aſſiſtētia eteni fit in miſſa, in ueſperis, & in benedictionibus. In matutinis nunq̃ fit: quia tunc Papa nunq̃ habet mitram.

Quando Epiſcopus Cardinalis aſſiſtit Papę celebranti, & de diebus ſupplicationum. Cap. VI

Prior Epiſcoporum Cardinalium aſſiſtit in diebus ſupplicationū: quādo Papa uadit ſub baldachino, & cū ſupplicatione ad altare. uidelicet in Natiuitate Domini Ieſu Chriſti. in Circunciſione. in Epiphaniis, Ramis palmarū, Cæna Domini, Reſſurrectione Domini, Aſcenſione, Pentecoſte, Dominica Trinitatis. Corporis Chriſti, Sancti Ioannis Baptiſtæ, ſanctorum apoſtolorum Petri, & Pauli. Et in omnibus glorioſiſſimæ Virginis Marię feſtiuitatibus. Item in feſto omnium Sanctorum, in canonizatiōe alicuius ſancti, in ſua coronatione, & quotienſcų ſolennizaret aliqđ feſtū. In his omnibus aſſiſtit Epiſcopus cardinalis, & ſedet ſuper nudam chatedram inter Papam, & alios Epiſcopos cardinales. Si Papa celebrat in ueſperis, & in miſſa.

Quando preſbyter Cardinalis aſſiſtit Papę celebrāti. Cap. VII

Prior autem preſbyterorū cardinaliū ſeruit in aliis temporibus, uidelicet in dominicis Aduētus Domini, in ſecūdo & tertio die poſt Natale domini. In die cinerū, in dominicis quadrageſimę, preterq̃ in palmis, in Paraſceue, in Sabbato ſancto, in albis, in ſecunda & tertia feria Paſchatis, & Pentecoſtes, in ordinationibus, & ſi quando Papa in uigiliis, aut pro defūctis ſolēniter celebraret, quod raro accidit. Papa enim ſecūdum antiquas cerimonias nunq̃ cōſueuit ſolenniter celebrare pro defunctis. Itē in abſolutionibus defunctorū ſi quando fiūt per papam, & in oībus benedictionibus, & quotienſcunq; Papa intereſt diuinis, & nō celebrat principaliter.

De aſſiſtentia in ueſperis cum paramētis. Cap. VIII

Cardinalis igitur aſſiſtēs pōtifici, ſiue Epiſcopus, ſiue preſbyter in ueſperis papalibus indutus pluuiali & alba mitra, ſedet in ſua nuda catedra, ſi eſt Epiſcopus cardinalis: ſi uero eſt preſbyter in ſcabello nudo inter ſedem Papę, & Eporum cardinalium ſedilia, cū Papa eſt intonaturus primā antiphonā ad ueſperas: accedit ad eum, & ſuper caput ſuum retinet librū, ex quo Papa intonat antiphonā, deinde redit ad ſuam cathedrā, ſtans deinde in ſuo loco intonat tertiā antiphonā. Item cum Papa eſt itonaturus hymnum ſimiliter accedit, et tenet librum, & redit ad locum ſuum, ſimiliter cū intonat antiphonā ad Magnificat, & tunc nō diſcedit: ſed poſtq̃ pontifex intonata antiphona ſederit, accipit nauiculā inceſi de manu acoluthi: & miniſtrat pontifici: dū imponit incenſum more ſolito, deinde reddit nauiculā acolutho, & expectat finem antiphonę. Tum cum incipitur Magnificat: ſequitur pontificem euntem ad altare. Et poſtq̃ pontifex oſculatus

R

fuerit altare offert illi thuribulum, quod ab acolutho receperat, & cathe nularum extremitates primo exoſculatus ponit ad ſiniſtram manum, par tem uero iuxta ſummitatem thuribuli ad dextram, oſculando ſemper ma num pontificis, & tunc, & quando aliquid dat uel recipit ab eius manibus, retrahit ſe, deinde dum Pontifex incenſat altare. & tandem finita incenſa tione ſtans in cornu epiſtolę accipit thuribulum e manu pōtificis. & illud dat acolutho, qui eum ſeruat. Sequitur deinde pōtificem redeuntem ad ſe dem ſuam, & firmat ſe ad infimum gradum ſolii, & cum Papa fuerit in ſe de: accipiens thuribulum ab acolutho ſtans ſine mitra incenſat pontifi cem ſtantem cum mitra. Demum reuertitur ad locum ſuum dato thuribu lo uni ex ſubdiaconis, qui incenſat omnes alios. Cum uero Papa eſt dictu rus orationem, iterum accedit cardinalis aſſiſtens, & retinet librum ſupra caput, deinde reuertitur ad locū ſuū. Et eſt finis ſeruitii ſui pro hac uice.

De aſſiſtentia in miſſa cum paramentis. Cap. IX.

In miſſa autem ſi Papa deſcendit ad eccleſiam ſupplicatione præunte, quia ex camera papę mouetur ſupplicatio. Pontifex paratus cum pluuia li, & mitra anteq̄ a lecto paramenti ſe moueat, incēſum ponit in thuribu lum miniſtrante tunc nauiculam priore preſbyterorum cardinaliū, & de inde ī eccleſia prior Epiſcoporum ſeruit diebus ſuis. In eccleſia autē aſſi ſtens cardinalis ſedet in loco ſui ordinis, a principio uſq; quo Papa ſit di cturus Orationem ad tertiam: tunc accedit, & tenet librum in capite etiā ſi non eſſet paratus, & ſi eſſet dies ferialis, q̄d oratio eſſet dicenda per papā genu flexum ipſe aſſiſtens cardinalis genu flexus teneret librum ante pon tificem, dum diceret orationem. Et finita oratione non diſcedit, ſed expe ctat quouſq; portetur aqua ad lauandū manus papæ. Et tunc ſtans ad dex tram pontificis apponit manum ad peluim in qua eſt aqua, & ſimul cū no bili illam portante infundit aquam ſuper manum pontificis. Redit dein de ad locum ubi prius erat. Et in fine, cum Papa accipit mitram, ipſe Car dinalis accedens immittit ei annulum pōtificalē, & alios & non diſcedit amplius. Sed cum Papa uult intrare ad altare, miniſtrat nauiculam incen ſi cum Papa illud in thuribulum imponit, deinde procedit immediate an te papam ſimul cum diacono cardinali euangelii ad dextram. Et cū Papa facit confeſſionem ſtat ad eius dextram, & Diaconus ad ſiniſtram, finita confeſſione cum papa oſculatus fuerit altare, ſimul cum Subdiacono of fert ei oſculandum librum Euangeliorum, deinde retrahit ſe ad partem q̄d Papa imponat incenſum, incenſet altare, & incenſetur. Nam apud alta re non cardinalis aſſiſtens, ſed Diaconus euangelii ſemper miniſtrat naui culam, & incenſat Papam. Cardinalis uero id officium facit cum Papa ē apud ſedem eminentem, & illic ſtans tenet librum ſupra caput dū Papa le

git introitum, poſtea ſedēte Papa uadit ad ſuam cathedram nudam, ut in uesperis. Sed aduertendum, qđ ſi aſſiſtēs eſt presbyter, & nō eſt Epiſcopus cardinalis nō ſedet ſuper cathedram ſed ſuper ſcabellum rubro colore pictum, cum pluuiali tamen ut Epiſcopus. Cum Papa eſt dicturus Gloria in excelſis Deo: accedit, & tenet librū ſuper caput, & deinde proſequitur cū eo Hymnum angelicum. & redit ad ſedem ſuam. Item cum Pontifex eſt dicturus orationes, accedit & tenet librum ſupra caput quouſq; Papa finiuerit orationes: & redit ad locum prędictum. Si fieret ſermo & poſt ſermonem Papa faceret abſolutionem. &c. ſimiliter accederet, & teneret librū ſupra caput. Cum papa eſt dicturus Credo in unum Deum: ſimiliter accedit, & tenet librum ſuper caput: & deinde proſequitur cum eo ſymbolum. Item cum Papa eſt lecturus offertorium: accedit, & tenet librum. Cum uero Papa legerit ſedens Epiſtolam, Graudale, & Euangelium, non ipſe ſed Epiſcopi aſſiſtentes non cardinales tenent librum. Accedit etiam cum papa eſt lauaturus manus poſt offertorium, & ſeruit ut ſuperius diximus in prima lotione. deſcendit deinde cum pōtifice ad altare, & ponit ſe ad eius ſiniſtram: ubi eſt liber miſſalis. Et ibi tenet ipſum librum eleuatum aliquātulum cum ſiniſtra, & cum dextra uertit folium. & digito oſtendit pontifici: quę ſunt dicēda. & cum Papa poſt incenſationem manus tertio lauat, ſeruit ut ſupra. Et nota qđ quando Cardinalis aſſiſtens ſeruiturus eſt de libro: duo primi Epiſcopi non cardinales aſſiſtentes papæ ſubſeruiunt ipſi: quorum prior ſeruat librum, & apponit manum, cum Cardinalis illum tenet ſupra caput, alter uero tenet candelam accenſam ante librum: & in altari ille prior tenet manum ſub libro, & præoſtendit dicenda cardinali, alter ſimiliter tenet cādelam, & iſti cum libro pręueniunt ad altare, & ſimiliter ad ſedem. aſſiſtens Cardinalis præfatus intendit deinceps adminiſtrationi libri diligenter ueniendo, & oſtendendo omnia dicenda, uſq; dicto Agnus Dei. Tunc uero cū Papa dicit oratiōnē Domine Ieſu Chriſte: qui dixiſti apoſtolis tuis Pacem. &c. accedit ad dextrā pontificis. genu flectit. ſurgit. oſculatur altare: deinde in tempore accipit pacem a pontifice. & eam defert ad alios cardinales incipiendo a primo Epiſcopo cardinali: & illi primo dat pacē oſculando ipſum in facie, deinde primo presbytero, inde primo diacono, non tamen ex illis, qui ſunt apud altare: ſed ex iis, qui ſunt apud ſedilia cardinaliū in ſuo ordine, deinde ſi quis eſt princeps, qui ſedeat ī ſcamnis cardinaliū, illi dat. & in fine primo ex Epiſcopis aſſiſtentibus non cardinalibus: ideſt illi, qui ſeruit de libro, demum dat pacem uni ex ſubdiaconis: qui illam diſtribuit omnibus gradibus, & ordinibus capellę more conſueto. redit deinde Cardinalis aſſiſtens ad pontificem iam apud ſedem eminentem exiſtentem, & accipiens calamum aureum de manu ſacriſtę cum quo Papa Sanguinem Chriſti ſugere debet: illum cum ſuo ſtilo, ſuper quēdam calicem ſacriſta uinum ex ampulla ſuper

ſundente purgat, & de ipſo uino dat ad prægustandum ipſi Sacriſtæ, Tum cum Pontifex Corpus Chriſti ſumpſerit: Cardinalis calamum ipſum prius a ſe deoſculatum in calice: ubi eſt Sacramẽtũ, immittit, & ponit ad manus papæ: qui cum illo Chriſti ſanguinem ſugit, & in calice illum ad manus diaconi euangelii dimittit. Tum aliquantulum uini, & aquæ, ſi papæ placet, in calice ſuperius dicto imponens, non tamen in quo eſt Sacramẽtum: dat pontifici ad purificandum os. Retrahit ſe deinde ad partem cardinalis aſſiſtens quouſq; Papa poſt Purificationem, manus quarto ſolenniter lauet, cui ſeruit, ut ſupra diximus, & deſcendentem deinde pontificẽ ad altare præcedit, illiq; dum legit poſtcommunionem, & cãtat, ſeruit de libro, & demum data ſolenni benedictione per Papam, in altari pronunciat indulgẽtias ex parte põtificis, & ſic eſt finis ſui ſeruitii in eo officio miſſe. In diebus ſupplicationũ: in quibus prior epiſcoporũ cardinalium aſſiſtit, prior presbyterorum indutus ſua planeta poſt communionem corporis, & ſanguinis Domini, infundit uinum ex ampulla ſuper digitos pontificis ad eos purificãdos dextra manu, & ſiniſtra ſupponit quãdã paterã aureã cũ anſa, & deinde uinũ ipſũ purificationis portat ad altare, & dat miniſtris, & ad locum ſuum reuertitur. Si uero aſſiſtit papæ: ipſe prior presbyterorum in diebus ſupra nominatis erit indutus pluuiali, non planeta, & in ueſperis intonabit tertiã antiphonam, & quartam ſui prior presbyterorum. In miſſa infundet uinum pro purificatione ad digitos papę: ſicut ſupradiximus de priore presbyterorum.

De aſſiſtentia Cardinalis ſine paramẽtis in ueſperis. Cap. X

Quãdo autem Papa nõ celebrat principaliter, & intereſt publice diuinis cum pluuiali, & mitra, tunc aſſiſtit & prior presbyterorum cũ cappa lanea tam in ueſperis q̃ in miſſa. Et ſeruit in hũc modum. In ueſperis facit reuerẽtiã cũ aliis: & ſedet in loco ſuo a pricipio. Deinde cum Papa dixerit. Deus in adiutoriũ meum intẽde. &c. dum incipitur prima antiphona, anteq̃ cardinales alii ſedeãt ducitur ad ſcabellum aſſiſtentiæ, quod ponitur ad ſiniſtram papę ante aſſiſtentes Epiſcopos, ſi locus eſt idoneus, ut in capella palatii. In Sancto Petro uero, & aliis locis illius proportionis ſedet ut in miſſis papalibus. Quando locus eſſet arctior, ſederet in loco ſuo inter alios, niſi alibi eſſet locus magis cõueniẽs. Cũ eſt apud ſuũ ſcabellũ, ſedet cũ aliis uſq; ad capitulũ: tũ ſurgit cum aliis & incepta antiphona ad Magnificat, cum acoluthus uenit uerſus põtificẽ cum thuribulo, ipſe cardinalis primo accedit ad dextrã põtificis, & capiẽs nauiculã de manu acoluthi miniſtrat põtifici, ut ſuperius diximus, reddit deinde nauiculam acolutho. & ſtãs expectat finẽ antiphonę. Cum incipitur Magnificat procedit cũ põtifice ad altare: & accedẽs ad illius dextrã accipit thuribulũ adolens de manu acoluthi, & illud dat ad manus pontificis. Et cũ papa incẽſauerit altare, recipit ab eo thuribulũ in cornu epiſtolę. & illud reddit aco-

lutho & ſequitur pōtificem redeūtē ad ſedem, ſed expectat ante infimum gradū. Et cum Papa fuerit ante ſedē ſuam, cardinalis accipiens thuribulum ab acolutho illum incēſat more ſolito, & mox reuertitur ad ſuum ſcabellum: ubi ſtans incenſatur. ſedet deinde cum replicatur Antiphona, & in finem poſt benedictionem pontificis uadit ad ſedendum cum aliis dominis Cardinalibus in loco ſuo.

De aſſiſtentia in miſſa ſine paramentis. Cap. XI

In miſſa autem aſſiſtens Cardinalis cum fecerit reuerentiam ſolennē pōtifici, firmat ſe ad eius dextrā, & miniſtrat incēſum ponēdū in thuribulo, & hoc ſi tunc cantatur Introitus. Q d' ſi inter reuerentiā cardinalium, & in introitu miſſæ fiat interuallum, ut in candelis, cineribus, palmis, & ſimilibus, tunc non miniſtrat incēſum, ſed poſtea cum Papa facta confeſſione cū celebrante, redierit ad ſedē ſuam, & cū celebrans incenſauerit altare, & ipſe fuerit incenſatus, Cardinalis aſſiſtens ex circulo, uel ſcāno cardinaliū ueniens ante infimū gradū ſedis papæ, finita omniū cardinalium reuerentia, accipiens thuribulū de manu cerimoniarii, genu flexus incenſat pontificē ſedentē, & reddit thuribulū cerimoniario, deinde ſtat in circulo cum aliis cardinalibus. Et dicto cū pontifice Kyrie eleiſon, & Gloria, ſi dici debet, uadit ad ſcabellū aſſiſtentiæ, & ibi ſtat, uel ſedet, pro tēporis exigentia uſquequo cerimoniarius uenit cum thuribulo ad pontificē ante Euangeliū, tunc preueniens cardinalis ponit ſe ad dextrā papę, & miniſtrat nauiculā, & mox reuertitur ad ſcabellū, & ibi permanet uſq; ad finē euangelii, tunc ſtans ante infimū gradū incenſat pontificē, reddit thuribulum cerimoniario, & ſi eſt habendus ſermo, uadit ad ſcamnū ad locū ſuum cū aliis cardinalibus, Si uero non fit ſermo, uadit ad ſcabellū ſuę aſſiſtentiæ. Finito ſermone, & data benedictionę a Papa uadit ad circulum cum aliis, dū dicitur Credo. & illo finito uadit ad ſcabellū aſſiſtentię. Inde cum Papa eſt impoſiturus incēſum poſt offertoriū: accedit & miniſtrat nauiculā ut ſupra, deinde cū celebrans incenſauit altare, & eſt incenſatus, accipit thuribulū a cerimoniario, & incenſat pontificē ſedētē ipſe genu flexus, & reuerſus ad ſuū ſcabellū ſtans incenſatur a diacono euangelii, ut dicemus inferius. Et paulo poſt cū icipit prefatio, diſcedet a ſcabello. Reuertitur ad locū ſuum cū aliis cardinalibus, & amplius non reuertitur ad ſcabellū, quod a miniſtris remouetur, & ponitur ad partem. Sed cū in circulo cū aliis dixerit Agnus Dei, inde ſe mouens accedit ad altare ad dextrā celebrantis: & genu flexus oſculatur altare primū, & mox celebrās dicta oratione congrua dat illi oſculū pacis dicēs Pax tecū, & ille reſpondet Et cū ſpiritu tuo, deinde diſcedens aſcendit ad pontifiē in ſede ſtantē, & dat ei pacis oſculū, & reuertitur ad locū ſuum. Ad quē mox accedēs capellanus aſſiſtens celebrantis ductus a cerimoniario accipit pacē ab eo, & illam diſtribuit cęteris, ut dicemus in loco ſuo. Et hic eſt finis ſui miniſtrii in miſ-

ſa. Si autem eſſet miſſa defunctorum: & Papa in fine uellet abſoluere. tunc ueniret ad ſcabellũ aſſiſtẽtię, & ſederet ibi, dũ cantatur reſponſorium, & in tempore miniſtrat: dũ papa imponit incenſum in thuribulo. dum aſpergit aquã ſanctam, & dũ incenſat porrigendo aſperſoriũ, & thuribulũ, & ea recipiendo. Idem etiã facit quotienſcunq; Papa aliquid publice benedicit. ſeruit de aſperſorio, & incẽſo ut dictum eſt. Modus autẽ, qui ſeruari ſolet p aſſiſtẽtẽ cardinalẽ in ſua miniſtratiõe, & ſeruitio: ẽ huiuſmodi generaliter.

Quomodo Cardinalis aſſiſtens ſeruit in ſua aſſiſtẽtia. Cap. XII

Quotienſcunq; e ſcamno, aut e circulo cardinalium uadit ad Pontificẽ aut ad ſcabellũ aſſiſtentię capite detecto, & eleuatis ſibi ambabus manibus a parte anteriori cappa, capite uerſus cardinales ſuperiores, & inferiores aliquantulum inclinato quaſi licentiam diſcedẽdi ab eis petens, & caudam cappæ per terram trahens proficiſcitur, & facta reuerentia altari, & pontifici uadit ad ſcabellum, ſeu ad pontificem, cum eſt apud ſcabellum, capite ſalutat Diacones, & alios aſſiſtentes, & pariter ſedent omnes. Cum autem eſt miniſtraturus incenſum pontifici, cum uidet cerimoniarium cum thuribulo uenientem: ſurgit, & uadit ad dextram põtificis: & dimiſſa manu dextra per aperturam cappæ, & ſiniſtra per oram inferiorem, accipit nauiculam a cerimoniario, ſiue ab acolutho, & ambabus manibus offert illam pontifici, ita ut apertura nauiculę ſit uerſus pontificẽ, & inclinatus dicit Benedicite Pater ſancte, & anteq̃ Papa accipiat coclear: illud, & deinde eius manum, & ſimiliter cum illud reponit, & tunc reddit nauiculam cerimoniario, cum in altari porrigit thuribulum papę oſculatur primo cathenulas: quas dat ei ad manus, & dans, & recipiens thuribulum oſculatur eius manum.

Q͛d Papæ debent oſculari manus cum aliquid traditur, ſiue ab eo accipitur. Cap. XIII

Et nota q͛d tam Cardinalis aſſiſtens, q̃ quiuis alius laicus, ſiue clericus, qui aliquid dat ad manus papæ, ſi eſt Cardinalis prælatus, aut princeps, ſi eſt inferior oſculatur pedem, & ſimiliter cum a põtifice aliquid accipit eidem oſculatur manum, & illi pedem. Aſſiſtens igitur partes ſuperiores cathenularum: ubi ſunt annuli tenens ipſe in dextra põit ad ſiniſtrã põtificis, & partes ĩferiores iuxta ſũmitatẽ ciborii ĩ ſiniſtra ſua tenẽs põit ad manũ dextrã papæ, cũ ĩcẽſat põtificẽ, ſi Põtifex ſtat, & ipſe ſtãs incẽſat ter ducens tractim thuribulum cum aliquali diſtantia inter tractũ, & tractũ: tũ ſurgens reddit thuribulum cerimoniario, & facta reuerẽtia pontifici reuertitur ad ſuum ſcabellum, & anteq̃ incenſetur, inuitat Diaconum a dextris papę. Cum autem eſt diſcenſurus a ſcabello, inclinat ſe prius uerſus altare, deinde facit reuerentiam Pontifici, & diſcedit.

De aſſiſtentia Diaconorum Cardinalium, & quomodo Papa paratur in camera ordinarie. Cap. XIIII.

Duo Diaconi Cardinales antiquiores in cardinalatu debent ſemper aſſiſtere, & miniſtrare, ac ſeruire põtifici in omnibus publicis actibus, cũ tamen Papa eſt in pontificalibus ideſt cum pluuiali, & mitra, uel cum mitra tantum, ut in Paraſceue, & miſſis defunctorum, aliter non aſſiſtunt. Cum Papa exit ad cameram paramẽti, quę papagalli dicitur: duo Diaconi prędicti ſtantes capite detecto hinc inde apud lęctum paramenti induunt papã ſacris ueſtibus: antiquiore diacono a dextris principaliter operante, qui primum rubrum birretum põtifici detrahẽs, albũ illi imponit. deoſculatur, & imponit illi amictum, & circa collum decenter aptat, ita ut ueſtium collaria cooperiat, & adiuuantibus altero diacono, & duobus Subdiaconis apoſtolicis, qui retro ſunt, colligant cordulas. Imponit deinde albam, & adiuuanitbus ſupradictis circa collum, & circa manus decenter componit, & aptat. inde cingulo cingit, & albã attollit a colluthis, qui hæc omnia genu flexi circum circa ſubminiſtrant, albę extremitates aptantibus, ut ęqualiter fluant. poſtea imponit ſtolam a collo pẽdentem, & a lateribus colligit. amictum tamen, & ſtolam prius pontifici exoſculanda offert, q̃ eã illi imponat. imponit illi poſt hęc pluuiale, & ante pectus ornamentum pectorale, & demum mitram. Hęc omnia ornamẽta ſacriſta prius explicat, & diſponit ſuper lectum paramenti. Induto põtifice duo diaconi prædicti unus poſt alium ferunt conſuetam reuerentiã ſecedentes per aliquot paſſus inclinãt ſe profunde, deinde accedẽtes ad pontificem oſculãtur eius dextram ſub auriphrygio pluuialis porrectam. Et capientes hinc inde fimbrias anteriores pluuialis, in diebus ſupplicationum, & cum Pontifex aliquid manu geſtat, ipſi deferunt. In aliis uero diebus eas protonotario deferendas tradunt, & capite cooperto pręcedũt immediate pontificem. Et aduertendum q᷑ ipſi diaconi dum ſeruiũt papę in aliquo actu, dum eum per capellam comitantur fimbrias eleuantes, aut tale quippiam facientes, ſemper ſunt capite detecto. Cum Pontifex uenit ad eccleſiam, ſiue ad capellam: diaconi firmant ſe apud faldiſtorium, & pontifice adueniente capiunt fimbrias pluuialis. & dum ille genu flectit ante faldiſtorium: fimbrias ipſas ſuper faldiſtoriũ diſponũt, & mox diaconus a ſiniſtris extrahit illi mitram, & a dextris birretum. Deinde ſi tunc eſt miſſa celebranda: finita oratione Papa ſurgit, & facit confeſſionem cum celebrante: Et tunc diaconus a ſiniſtris retrahit ſe aliquantulum dans locum celebranti: qui ſtat ad ſiniſtram pontificis. finita confeſſione, (& ſi nõ dicitur miſſa, finita oratione) diaconus a dextris imponit birretum, & mitram pontifici adiuuante altero diacono, & ambo capientes fimbrias deducunt eum ad ſedem eminentem. Quotieſcunq; Pa-

pa debet eleuare manum dextram, ſiue ſignando, ſiue pectus percutiendo, diaconus a dextris eleuat pluuiale capiens fimbrias ante pectus, cum debet eleuare manus ambas ambo diaconi hinc inde eleuāt, qñ eſt aliquis lecturus ex libro apponunt hinc inde manus, ſimiliter & cum eſt oſculaturus librum euangeliorum, cum Papa accepit pacem a cardinali aſſiſtente ipſi unus poſt alium deſcendunt a ſede pontificis, & facta reuerentia altari, & pontifici (ut fieri ſolet cū fit reuerētia) ſolennis) aſcendunt ad papā, eiq; genam ſiniſtram exoſculandam præbent, dicentiq; Pax tecum reſpōdent Et cum ſpiritu tuo. In fine miſſę deſcendentes cum pontifice ad faldiſtorium cōponunt fimbrias ſuper illud, & cū ſurgit (nam mitra tūc nō remouetur) capiētes fimbrias eas dant protonotario, niſi ipſi inferant in diebus ſupra nominatis. Et quotieſcunq; mitra eſt papæ imponenda, uel birretum: ea imponit diaconus a dextris. Et qñ eſt remouēda mitra, eam remouet diaconus a ſiniſtris, & birretum a dextris. diaconi prædicti ſtant pōtifice ſtante, & ſimiliter ſtante cardinali aſſiſtente, ſedent ſedente pontifice & nihil faciente. Si autem Pontifex ſedens legeret, uel benediceret incenſum, aut tale quicpiam faceret: ſtarent cum omnibus aſſiſtentibus. Cū pōtifex ad cameram redierit: exuunt eum ſacris ueſtibus: in eodem loco, cooperante prīcipaliter diacono a dextris, qui dat ei ſtolam, & amictum ad oſculandum, cum aliquid operatur circa pontificem, cum Pontifex aliquid legit, uel cum eis loquitur, cum uadunt, & deducūt illum per capellam ſurſum aut deorſum, ad altare, ad faldiſtorium, ad ſedem: ſemper debet eſſe capite nudo. Et cum generalis ſupplicatio fit anteq̃ Papa de loco diſcedat, Diaconus a dextris dicit alta uoce Procedamus in pace, & chorus reſpōdet In nomine Chriſti Amen.

De officio Cardinalis diaconi euangelium lecturi. Cap. XV.

Diaconus Cardinalis lecturus euangelium in miſſa pontificali, ante, & tempore ſibi congruo, Deo per confeſſionem recōcilietur, quia eſt participaturus de ſacramento altaris ſimul cum pontifice. Cum uero erit in palatio, anteq̃ Papa exeat ad cameram paramenti, accipiat ſacras ueſtes, uidelicet amictum ſupra rochetum, albam, cīgulum, ſtolam, dalmaticam. manipulum autem accipiat cum Papa intrauerit ad altare. Et hęc fiunt in diebus ſupplicationum: cum Papa deſcendit ad eccleſiam, & ſub baldachino. Si autem Papa non iret ad eccleſiam ſupplicatione pręeunte: tunc caperet paramenta ſua prędicta, cum Papa accipit ſandalia, & ſi uti debeat planeta, non dalmatica, tunc illam capit poſtq̃ papam induerit omnibus ſacris ornamentis. Sed noſtris temporibus raro Papa celebrat, niſi in diebus ſupplicationum. Igitur Diaconus, ut ſupradictū eſt, paratus, cum papa deſcendit ad eccleſiam ſupplicabūdus, uadit immediate añ eū ſolus, uel ſi papa uehetur in ſede, ibit medius inter duos diaconos aſſiſtentes papę. In eccl'ia faciet reuerētiā papę in ſuo ordine, & inde firmabit ſe ad dex-

trã papæ apud aſſiſtentem diaconum, ab ea parte ante diaconũ prædictũ. cum uero Papa finita hora lauerit manus: diaconus euangelii aſcendit ſcabellũ poſitum ante papã, & primo retrahit illi mitrã cũ pluuiali, & ſtola, & afferẽtibus acoluthis ex ordine ſacra ornamẽta, primo accipit cĩgulũ cũ ſubcinctorio, & cũ eo pcingit põtificẽ, ita ut ſubcinctoriũ pẽdeat a ſiniſtra põtificis, firmato bene cingulo ſoluit aliud cingulũ, quo prius Põtifex erãt accinctus, & alba circum circa bene diſpoſita, accipit Crucẽ pectoralẽ: quã oſculãdã offert pontifici, & deide ad collũ ponit, ut añ pectus pẽdeat, cũ accipit fauonẽ quẽ ſupra caput põtificis ponit, cũ plicatura a pte anteriori diligẽter illũ aptat: primo offerat fauonẽ oſculãdũ põtifici, illũ ambabus manibus tenẽs, tũ imponat ſuper eius caput, ita ut ante oculos pendeat, & media pars illius ad dextrã: media ad ſiniſtram, & extremitates eius pariter fluant, deinde extremitatem fauonis quæ a ſiniſtra pontificis defluit, ſuper illius dextrum humerũ impõit, & quę a dextra ſuper ſiniſtrũ, ut mentum papę circundẽt, tanta amplitudine: ut ſpacio palmi, uel circa a mento diſtent, & a frõte dependeat medii palmi latitudine, imponit deinde Diaconus pontifici ſtolã ad collũ quã prius eidem deoſculãdã offerat. & pendere facit ab humeris, tum imponat tunicellã, & fauonem a parte anteriori circa collũ diligenter extrahat, imponatq; dalmaticam, & fauonem extrahat attollatq; illum ab oculis pontificis ſupra caput aliquãtulum, & pontifici ſedenti imponat chirothecas, quas prius oſculetur, & ſimiliter oſculetur manum pontificis, ipſe tum dextrã tantum imponat, & ſubdiaconus ſiniſtram: qui ſtans a ſiniſtra i omnibus Diaconum iuuat. tum ſurgit Pontifex, & diaconus imponit ei planetam, quę tãtum inde aptatur ſuper brachia, & fauo. ſimiliter ut ſupra extrahitur, ut equaliter circum circa pendeat, adaptata planeta Diaconus partem fauonis, qui erat ſuper caput pontificis reflectit ſupra collum, & circum circa decenter aptat. Deinde accipiens pallium, Crucẽ illius poſteriorem oſculandam offert pontifici; illumq; adiuuante ſubdiacono ſuper põtificis humeros imponit, ut fauonis oras complectatur, & aliquãtulum ex fauone ſub pallio uideatur. Aduertatq; ut partem pallii duplicem ſuper ſiniſtrum humerum imponat, tum Spinulam pulchriorem Diaconus Cruci anteriori parte pallii infigit, aliam Cruci ſuper humerum ſiniſtrum exiſtenti, tertiam uero Subdiaconus in Cruce poſteriori figit. Spinulæ: taliter infigẽdæ ſunt, ut a gemma ad dextram infigentis remaneat, & interea Crucem pertranſeant, non autem perforent pallium, neq; planetã tangant. Non enim figitur ad retinendum pallium, ſed ad myſterium Paſſionis ſignificãdũ: poteruntq; pro retinẽdo pallio paruæ ſpinulę imponi ſi placuerit. debet tñ diaconus aduertere, & ſępe aptare palliũ: ut decẽter humeros, & fauonẽ ambiat. poſt hęc diaconus mitrã imponit põtifici, & procedẽte illo ad altare ibit ad ſiniſtrã Epiſcopi cardinalis aſſiſtẽtis immediate ante Põtificem.

Et cum Papa fuerit ante altare, deponit ei mitram, & ſtans a ſiniſtra Pontificis facit cum eo confeſſionem. Deinde cum Papa fuerit oſculatus altare, & librum: accipit de manu acoluthi nauiculam incenſi, & inclinatus dicit Benedicite pater ſancte. oſculatur coclear. & dum Papa illud capit: ut incẽſum imponat, illius manus oſculatur, & ſimiliter cum illud reponit in nauicula. Deinde accipiens thuribulum de manu acoluthi prædicti, cui prius nauiculam reddiderat, illud ad manus pontificis ponit catenulas uidelicet ſuperiores ad ſiniſtram, inferiores ad dextram: quas prius, & deinde manum oſculatur. Cum Pontifex incenſat altare, illi ad dexteram & eleuando manicas dalmaticæ, & planetam. Deinde facta incẽſatione ſtans in cornu epiſtolę accipit thuribulum de manu Papę quã oſculatur: & illum: cum mitram accipit, incẽſat ter thuribulum ducẽs, inclinatq; ſe Pontifici profunde, anteq̃ incenſet, & poſt, & in iſto actu, & ſimiliter poſtq̃ Pontifex incenſauerit oblata, mitram imponit, & Diaconus aſſiſtens a dextris, in aliis uero omnibus actibus, cum Papa eſt apud altare, Diaconus euangelii ſemper illi imponit, & deponit mitram; ſemperq; in altari miniſtrat nauiculam, & incenſat Pontificẽ, quem mox reddito thuribulo acolutho, ſtantem circa medium altaris oſculatur primo os, deinde pectus, quod & alii duo Diaconi aſſiſtentes faciunt. Deinde diſcedẽte Pontifice ad ſedem eminentem Diaconus remanet in cornu epiſtolę: ubi ſimul cũ Diacono, & græcis, ſi adſint, leget Introitum, & dicit Kyrie eleiſon ex libro ſuper altare ſtante, & a ſuo capellano accipit manipulum, & Papa ſedet, ſedente & ipſo ſuper ſcabellum in dicto cornu ſuper gradum altaris poſitum, uertens faciem ad cornu euangelii. Cum Papa dicit. Gloria in excelſis, Surgit Diaconus, & cum Subdiacono & grecis proſequitur hymnum angelicum: & ſedente Papa ſedet in loco ſuo, & ſimiliter ſurgit ad orationes, & illis finitis ſedet. Cantata epiſtola per ſubdiaconum, Diaconus in cornu Epiſtolæ & ipſe illam legit cum graduali, & uerſibus, deinde tempore congruo accipit librum euangeliorum, & illum ante pectus ſuum tenens, cum reuerentiis ſolitis uadit ad altare, ſuper quod librum ponit in medio, quo ibi dimiſſo cum debitis reuerentiis aſcendit ad pontificem, & manum eius dextram reuerenter oſculatur, deinde reuerſus ad altare genu flexus, & iunctis manibus dicit Munda cor meum, & labia mea omnipotens Deus: qui labia Eſaię prophetæ calculo mundaſti ignito, ita me tua grata miſeratione dignare mundare ut ſanctum euangelium tuum digne ualeam annũciare. per Chriſtum Dominum noſtrum Amen. Tum ſurgens accipit librum de altari, & illum ante pectus portans, tempore congruo uadit ante pontificem, & ſtans apud iſimum gradum ſolii inclinatus profunde dicit. Iube Domne benedicere. Et accepta benedictione uadit ad pulpitum, ſuper quod librum portat, & circunſtantibus ſeptem ceroferariis, iunctis manibns inci-

pit Dominus uobiſcum. Et cum dicit ſequentia, & Initium ſancti euãgeli pollice dextro ſignat librum, deinde frontem, os, & pectus. & cum deinde reſpondetur à choro Gloria tibi Dñe: accipiens thuribulum de manu acoluthi incenſat librum ter, in medio, a dextris, & a ſiniſtris, deinde reddito thuribulo, iunctis manibus: quas ſupra librum tenet, proſequitur euãgelium, quo finito factis reuerentiis reuertatur ad altare. Cum Papa dixerit Credo in unum Deum, Diaconus ſtans in cornu epiſtolę proſequitur ſymbolum cum Subdiacono & gręcis, quo finito Diaconus, & Subdiaconus uadunt ad credentiam Papæ: ubi aliquis ex familiaribus Diaconi expectat cum uaſis & mantili: & ibi ambo mundant manus, & reuertunt ad altare: & mappam quandam ſericeam amplam a ſacriſta oblatam extẽdunt ſupra altare, tum Diaconus expectat cũ uaſis, & mantili ſtans in cornu epiſtolę, Subdiaconus uero ex credentia ſacriſtę portat ad altare burſam cum corporalibus, hoſtiaria, & purificatorio: quæ omnia conſignat ad manus Diaconi; qui ponẽs burſam ſuper altare, primo remouet ab ea hoſtiariam, cum extractis ex burſa corporalibus: magnum corporale explicat ſuper altare, paruum ſuper magnum ponit ad partem, burſam collocat in loco condecenti, uel ante ſe, uel ad partem, deinde ueniente ſacriſta cum calice: & ampullis primo ex hoſtiaria tres hoſtias capit, quas ponit ſuper patenam, per ordinem ad rectam lineam. Et ueniente Pontifice ad altare ante gradum ſtans, depõit ei mitram: & brachium illius dextrũ reuerenter capiens, & ſubleuans, deducit ad medium altaris. Tum conuerſus ad dextram: ubi patena cum tribus hoſtiis ſuper calicem exiſtit, cũ hoſtia: quæ eſt a dextris, tangit alias duas, & illam dat comedendam ſacriſtæ. Deinde hoſtiam quę eſt ad ſiniſtram capiens, cum ea tãgit patenam, & calicem intus, & extra, per totum, & ſimiliter illam dat comedendam ſacriſtæ. Tum capiens patenam cum hoſtia, quę in medio remanſit, illam prius exoſculatus dat ad manum Pontificis dextram, quam deoſculatur. Tũ cõuerſus ad calicem pauxillum uini & aquæ ex ampullis ſuper uaſculum infundit, & dat ſacriſtę ad prægustandum, & imponit uinum in calice ad ſufficientiam: ut ſatis ſit pro tribus communicantibus, aquam uero in calicem Subdiaconus infundit ex paruo cocleari. Quo facto Diaconus calicem dat ad manus Pontificis, & cum eo dicit orationem Offerimus tibi &c. Et cum Papa calicem ſuper corporalia poſuerit, Diaconus ſtatim illum palla ideſt paruo corporali tegit, & cũ Papa eſt impoſiturus incenſum miniſtrat nauiculam: & facit: ut in prima incẽſatione diximus. Sed cum Papa incenſat ſuper et circa oblata, tunc Diaconus dextrã manũ tenet ad pedem calicis, ne forte rueret. Et ſiniſtram ad manicas dalmaticę Põtificis, ne cum illis pallam pcutiat. Et in fine cũ incẽſauerit Papã, incẽſat cardinalẽ aſſiſtentẽ epm, ſiue pſbyterũ, Et duos diacones cardinales aſſiſtẽtes ibi apud altare, dũ uadit ad alios cardinales oẽs incenſat ſuo

ordine bis ducens thuribulum ante, & poſt, illis ſe inclinãs, idem facit & pricipi, ſi quis adeſt, qui in ſcamno cardinalium ſedeat, tum reuertitur ad altare. et Epiſcopos nõ cardinales aſſiſtentes pontifici inceſat, ſemel tãtũ thuribulum ducens, & ſine inclinatione, deinde ſtans poſt pontificem medius inter duos diaconos cardinales aſſiſtentes, incenſatur ipſe ab uno ex ſubdiaconis, cui ipſe tradit thuribulum, pſtat poſt hęc inter pręfatos diacones quouſq; Pontifex finierit pręfationem, & tunc accedit ad eius dextram, & cum eo dicit Sanctus. &c. & reuertitur ad locum ſuum. Et quotieſcunq; Pontifex ſignat ſuper calicem, aut Hoſtiam: accedat reuerenter, & eleuet manicã dalmaticæ, ne cum ea percutiat calicem, & pallam, & mox reuertatur ad locum ſuum, & ab eo puncto: in quo Pontifex incipit canonẽ, id eſt Te igitur: ſemper attẽte aduertat, ut ĩ tempore poſſit eleuare manicam, tegere & detegere calicem, cum ſit opus. Cum Pontifex conſecrat Hoſtiam genu flectit ad dextrum latus, & dum eam eleuat, & ipſe ab eo latere planetam. Et cum ille repoſuerit Hoſtiam ſuper Corporalia, ipſe detegit calicem, & rurſus genu flectit. Et ſimiliter attollit planetam cum Põtifex eleuat Calicem, quo depoſito ſtatim palla tegit, & redit ad locum ſuum, dum poſt Eleuationem Sacramenti Pontifex dicit Benedicis, & præſtas nobis, Diaconus accedens detegit Calicem. Et cum Pontifex cum Hoſtia ſignat ſuper calicem dicendo Per ipſum. &c. retinet ipſe duobus digitis dextræ manus calicis pedem, & cum Pontifex repoſuerit Hoſtiam ſuper corporalia ipſe tegit calicem, & reuertitur ad locum ſuum. Cum uero in fine Pater noſter ſubdiaconus reportat patenam: Diaconus accedens ad latus pontificis uertitur ad ſubdiaconum, & de manu eius accipit patenam, quam cum Pontifex dicit Libera nos quæſumus Domine. &c. dat illi ad manũ dextram, & prius oſculatur patenam, & poſtea manũ Põtificis, & cum Pontifex patenam ſuppoſuerit Hoſtiæ, ipſe detegit calicem Et ſemper quãdo ipſe detegit calicẽ, genu flectit adorans ſacramẽtũ, & cũ Põtifex immiſerit particulã hoſtię in calice, iterũ calicẽ tegat, & cũ põtifice dicat Agnus Dei. &c. & reuertit ad locũ ſuũ, & non capit pacẽ a põtifice, qa illã capiet poſtq̃ cõicauerit. Cũ uero Põtifex data pace aſcẽderit ad ſedẽ eminẽtẽ, tũc Diaconus, ſi apud altare remanſit, accedẽs, debitis reuerẽtiis, accipit patenã cũ ſacramẽto corpis Chriſti ex altari, ambabus manibus, & illã modeſte eleuãs uſq; ad oculos uertit ſe a dextra ſua ad mediũ circulũ ita ut renes uertat ad altare, & p eandẽ uiã reuertitur quouſq; faciem ſuã uertat ad altare. Tum uertẽs ſe a ſiniſtra parte rurſum gyrat ad medium circulũ, & ſubdiacono genu flexo ſuper gradũ ante cornu eũãgelii patenã cũ ſacramento cõmittit, qui ſtans ſurgit, & diaconus genu flectit ſacramẽtũ adorãs. Cũ uero ſubdiaconus ab altari diſceſſit, ſurgit diacõus & cũ ſacramẽtũ puenerit ad Põtificẽ, diacõus accedẽs hmõi reuerẽtiis, ex altari calicẽ cũ ſãguine chriſti accipit, ac eleuãs, & gyrãs ut cũ patẽa fecit

ipſe calicem ad Pontificē defert nulli tunc reuerentiā faciens, & ad dextrum pontificis latus cōſtituens expectat quoad pōtifex de corpore chriſti cōicet dum calicē ſubminiſtrat pontifici, ex quo ille ſanguinē calamo ſugit. Quo facto diaconus paterā dextra tenēs: ſiniſtra calamū intra calicem exiſtentē retinet, & curuato capite manum pontificis exoſculat̄. corpus Chriſti ab eo reuerenter accipit, & mox eius faciem oſculat̄: tum cū calice, & Chriſti ſanguine ad altare reuertit̄ nuſq̄ calamū ex calice extrahens, & ibi ſtans in cornu ep̄lę ptem ſanguinis cū calamo ſugit. Reliquū uero cū particula hoſtię ſacratæ, q̄ in calice remāſit. Subdiaconus cū patena ad altare reuerſus reuerēter ſuſcipit cū prius patenā ipſam diligēter ſup calicem excuſſerit, ne particula ſacri in ea remaneat. Tum Diaconus cū Subdiacono calamū ſupra calicem uino purgāt & abluunt: atq; eodē uino ſe purificāt. deinde ſi non ſunt alii cōicandi. Diaconus expectat pōtificē apud altare: ſi uero ſunt cōicandi alii, ſicut in reſurrectiōe Dn̄i, diaconus poſtq̄ ſe purificauerit, factis debitis reuerētiis aſcēdit ad pōtificē, & ſtans ad eius ſiniſtrā in tono eius cōſueto dicit, Confiteor Deo oīpotēti, beatę Marię ſēp uirgini, beato Michaeli archāgelo, beato Ioāni baptiſtę, ſanctis Ap̄lis Petro & Paulo, oībus ſanctis, & tibi pater, quia peccaui nimis cogitatiōe, uerbo, & ope mea culpa mea culpa mea maxima culpa: Ideo precor btām Mariā ſemp uirginē, beatū Michaelē Archāgelū, btūm Ioānē baptiſtā, ſanctos Ap̄los petrū & Paulū, oēs ſanctos, & te pater orare p me ad dn̄m Deū nr̄m. Et cum dicit, & tibi pr̄, & rurſus & te pater: inclinat ſe pfunde ante pontificē, & cū dicit mea culpa &c. ter pcutit pectus cū manu dextra, & mox diaconus: ubi hæc dixerit reuertit̄ ad altare, & poſtq̄ pontifex fecerit abſolutionē, Diaconus reuerēter accedēs accipit de altari calicē cryſtallinum, uel aliud uas in quo ſunt hoſtiæ cōſeruatę p cōicādis, & eleuat, & gyrat a dextris & ſiniſtris: ut prius diximus, & Subdiacono genu flexo: ut prius dat ad portādum ad pōtificē. Ipſe uero apud altare expectat quouſq; pontifex cōicato populo reuertat̄ ad altare. Venienti igitur ad altare pontifici deponit mitrā, & ponit deinde ſe in loco ſuo ſtans medius poſt pontificē inter duos Diaconos, & cum papa finierit ořones ultimas: & dixerit Dn̄s uobiſcum, ipſe Diaconus uerſus: ut pontifex dicit cantando. Ite miſſa eſt in tono ſolennitati conuenienti cū alleluia, uel ſine alleluia pro temporis exigentia, & in fine cum Papa cōpleuerit omnia, & uult diſcedere ab altari, extrahit illi pallium, & reponit illud ſuper altare, niſi Papa ſit iturus ad benedictionem, uel ad alium actū ſupplicatione præunte, quia tūc debet portare pallium. Deinde uadit cū Pōtifice paratus uſq; ad eius cameram ipſe, & alii Diaconi ex debito more, quis nonnunq̄ ex indulgentia pōtificis ſolent dimittere paramenta, & poſtq̄ deduxerunt Papam extra eccleſiam illum dimittere, & redire ad domos ſuas, ſed honeſtius eſt ſicut diximus, ut pontificem adhuc miſſalibu

paramentis indutum Diaconi parati ad cameram uſq; deducant.

Si autem tempus exigeret: ut Diaconus uti deberet planeta, & nõ dalmatica, tunc Diaconus parabit Põtificem ſine planeta. Et cum impoſue rit illi mitram poſt omnia ornamenta, ipſe accipit planetam quam dein de ponit, anteq̃ cantet euangelium, & plicatam accipit ſuper humerum ſiniſtrum, & ſic cum ea manet quouſq; Papa cõmunicauerit. Tunc rurſus induitur planeta, ut prius. Aduertat etiam Diaconus quotienſcunq; aliquid dat ad manum Pontificis uti, primo deoſculetur rem ipſam, deinde manum Pontificis. Item quando poſt conſecrationem tegit, uel detegit calicem. primo, & poſt reuerenter genu flectat: & adoret ſacramentũ.

De ſupplendis uicibus Cardinalium in aſſiſtentia Papæ deficientium. Cap. XVII

Si celebrante Pontifice prior Epiſcoporum Cardinalium abeſt: qui illi aſſiſtere debet in officio capellani: eius uices ſuppleat ſenior Epiſcopus Cardinalis, Et ſi nullus adeſt Epiſcopus: ſenior preſbyter Cardinalis. Itẽ ſi prior preſbyterorum in ſua aſſiſtentia deeſt: ſenior ex aliis preſbyteris ſupplet. q̃d ſi nullus adeſt preſbyter Cardinalis: iunior Epiſcopus Cardinalis, ſupplet eius uices, ſiue cum paramentis, ſiue cum cappis laneis. Diaconus autem non ſupplet uices Epiſcoporum, neq; preſbyterorum. Si uero adeſt unus diaconus tantum in aſſiſtentia, iunior ex preſbyteris Cardinalibus ſupplet locum, ſecundi Diaconi. Sed Diaconus qui aderit tanq̃ Archidiaconus, & in proprio officio, ſedebit, a dextris, & mitram ſemper ponet, & deponet, preſbytero Cardinali a ſiniſtris adiuuante, ſi nullus adeſſet preſbyter, iunior, Epiſcopus Cardinalis ſupplet, & tunc Epiſcopus erit a dextris, Sed Diaconus q̃uis non ſit, a ſiniſtris ſemper tamen ponet, & deponet mitram. Q̃d ſi nullus adeſſet Diaconus: duo iuniores preſbyteri, ſiue Epiſcopi, Illis etiam deficientibus aſſiſtunt, & ſi Põtifex celebraret pricipaliter in ueſperis ſiue in miſſa eſſent in habitu Diaconorum cũ dalmaticis, & non in proprio. Et nota q̃d Pontifex non poteſt intereſſe diuinis cum ſolennitate, niſi ad minus cum tribus Cardinalibus: quorum duo aſſiſtant loco Diaconorum, & tertius ut capellanus aſſiſtens. In miſſa autem quando Papa celebrat ſolenniter: quatuor ad minus ſunt neceſſarii duo Diaconi aſſiſtentes, Diaconus euangelii, & Epiſcopus ſiue preſbyter Cardinalis, capellanus aſſiſtens. Sed ut dixi preſbyteri uel Epi officium Diaconorum ſupplere poſſunt, Diaconi non poſſunt ſupplere officium epõrum ſiue preſbyterorum in diuinis.

De officio aſſiſtentiũ nõ cardinaliũ. S.D.N. Papę. Cap. XVIII

Scripturi deiceps de officiis p̃latorũ, & aliorũ officialiũ curiæ Romanę de illis officiis, & ſeruitiis ſuis tm̃ diceũs: q̃ exhibẽt ſũmo põtifici in diuino officio, & publicis actibus, & q̃ ptinẽt ad ſacras cerimõias. de aliis ñ ẽ nr̃æ pfeſſiõis. Et prio de aſſiſtẽtibus epĩs, & p̃latis Ro. Põtifici aſſiſtere

conſueuerũt in diuinis, & publicis actibus ordinarie decẽ plati ex dignioribus curiæ, ut ex libris cameræ apoſtolicæ coniectare licet: qui portiones decem ex minutis diſtribuũt aſſiſtentibus, noſtris tamen temporibus aliquando pauciores, ſæpius plures fuerunt. Ad hos ſpectat pontifici aſſiſtere: & in diuinis illi ſeruire de libro, & de lumine: & ſemper ſequũtur pontificem immediate poſt cubicularios, & medicos ſecretos. Et quando ſunt parati præcedunt immediate cardinales. cũ põtifex ante altare fecit orationem, & aſcendit ad ſedem eminentem, ſequuntur illum, & ſedent, uel ſtãt ſecundum exigẽtiam ad ſiniſtram partem. His cõnumerant etiam ſacriſtam ſi ſit prælatus, & ſedet in loco ſtatui ſuo conuenienti. Inter iſtos non habetur ratio officiorum, ſiue legationũ, ſed digniores, & antiquiores in dignitate pręcedũt. duo ex eis primi, ſiue Patriarchæ, ſiue Archiepiſcopi, ſiue Epiſcopi ſint: ſeruiunt pontifici primus cũ libro, alter de lumine hoc modo. cum pontifex aliquid eſt dicturus ex libro, accedunt hi duo aſſiſtẽtes & primus genu flexus in ſcabello ſedis pontificis, ſi Papa ſedet: ſi autẽ ſtat, ſtans librũ tenet ſupra caput ante faciẽ pontificis, ambabus manibus illum ſuſtinens, & diaconi aſſiſtentes apponunt hinc inde manum. Secundus uero candelam accenſam ante librum retinet ſtans in loco cõuenienti. Q đ ſi dum ſolenniter celebratur, & Epiſcopus ſiue preſbyter cardinalis retinet librum: tum ille primus dat librũ cardinali, & illũ adiuuat, & librũ deinde recipit. Et in altari, dũ Papa celebrat, ſeruiunt ambo, & cũ cardinali miniſtrant librũ, & candelam ut dictum eſt. præueniunt hi duo ſemper pontificem & ad altare, & ad ſedem, inueniunt quę ſunt dicẽda, & ſignant. cum Pontifex celebraturus eſt in ſede: ubi accipit paramenta, aſſiſtunt ante eius faciem diuiſi in duas alas hinc inde. cum eſt apud altare faciunt ſemicirculum poſt illum, & ſeniores hinc inde ſtant in capitibus ſemicirculi, exceptis illis duobus, qui ſeruiũt in altari de libro, & de lumine. cum Papa etiam nõ celebraturus, a ſede deſcendit ad faldiſtorium ante altare ſemper illum ſequuntur, & poſt eum genu flectunt. Et ſimiliter cũ redit ad ſedem, ſequuntur, & redeunt ad locũ ſuum. ſurgẽtibus cardinalibus aſſiſtentibus ſurgũt, & illis ſedentibus ſedent. Si nullus adeſſet protonotarius, cum papa exit ad officiũ, primus ex eis defert anteriores fimbrias pluuialis, & item ſi nullus adeſſet nobilis, aut orator: qui deferret caudam pluuialis, primus ex eis defert. Et ſi neq; protonotarius, neq; orator adeſſet: duo ex eis ſupplerent: primus ad caudam, ſecundus ad fimbrias. Quando autem Pontifex non habet pluuiale, ſed cappam amplam laneam, ſiue purpuream, uel mantum, tunc primus ex eis portat fimbrias, & caudam ſimul cõiunctas retro poſt pontificẽ, & cũ ſocio fimbrias aptant ſub faldiſtorio: quãdo põtifex nõ portat mitram: & apud ſedẽ illas ante, & ſuper ſcabellum extẽdit. Et ſemper illi, qui ſeruiunt manũ dextram emittũt per aperturam cappę anteriorẽ, & ſiniſtrã per extremitatẽ cappę & cõuo

Iuta cauda cappę illam ſub axilla, & ſuper ſiniſtrum brachium retinēt: ut ſint magis expediti ad ſeruiendum. Et quando Papa exit ad capellā cum manto papali, & cum caputio ſupra caput inuerſo, quod facere conſueuit in matutinis tenebroſis, & aliquādo etiam in aliis diebus propter frigus, tunc Epi aſſiſtentes debent habere mantellum aſſiſtentię apertum a parte anteriori, & caputium in modum cubiculariorum.

De officio Sacriſtæ. Cap. XIX

Sacriſta Apl'ici palatii, quod eſt officium ꝑpetuū, ſemꝑ cōſueuit eē platus, nec cōſuetudo aſtringit ad aliquē ordinem religioſorū: ut aliqui aliquādo dixerunt. Et quia hēt curam, & inuētarium rerū ſacriſtię, & opera ſua eſt cōtinuo in palatio, habet camerā in palatio, & expenſas in tinello cū ſuis ſeruitoribus. Ad hunc ſpectat ex mādato Pontificis nūciare: & diſtribuere miſſas celebrādas dn̄is cardinalibus, & ꝑlatis curię, qn̄, ubi, & ꝑ quem eſt celebrandū in diebus ordinariis, & qn̄ placet Pontifici. Debet ꝑterea reſeruare & cuſtodire ſuo inuentario paramenta: & ornamēta oīa, q̄ ꝑtinent ad altare ad ꝑſonam Papę, & ꝑlatos, atq; miniſtros celebrātes in capella Papę, uidelicet ueſtes ſacras, uaſa ſacra: ubi reliquię ſanctorū recōdūtur, cruces, calices, cādelabra, imagines, & uaſa precioſa. Et ēt ſubminiſtrare: & cuſtodire: quę ꝑtinēt ad capellam ſecretā Papę, & ad capellam cōem palatii: ubi quotidie celebratur. Debet ī tpe per clericos capellæ ordinare altare, credentiā, & quę ꝑtinēt ad celebrationem miſſæ: uel diuini officii, pręter hęc debet anteq̄ Papa exeat ad camerā paramenta ꝑparare ſup lectum paramenti ſacras ueſtes mitras, & ornamēta: quibus uti debet ſūmus Pontifex. Et quia ſolus nō poſſet tot rebus ſatiſfacere, oportet qđ habeat aliquem capellanū, uel ſocium: qui eū adiuuet in inueniendis, ꝑparandis, explicandis, & adaptandis rebus opportūis. Debet ēt ſemꝑ intereſſe, qn̄ Pontifex celebrat ſiue publice, ſiue priuatim, & miniſtrare opportuna, & habere exactā prouidēdi curā: ne res ſacriſtię deſtruātur: & ut deſtructa inſtaurētur, & quę deficiunt denuo fiant. Cum Papa ſolēniter celebrat, parat credentiam ſuam in tpe, & ſeruat ea quę in miſſa papali ꝑſcripſimus. Adinuenit in tpe libros opportunos pro ꝑſona Papę, tam ꝑ miſſa q̄ pro benedictionibus, abſolutionibus, & aliis diuinis officiis, & eos Epis aſſiſtentibus cōſignat. curat diligenter: ut ſacr̄m corporis chriſti nitide, & munde ſemꝑ conſeruetur, in loco cōuenienti, & qđ ſemꝑ ante illud ardeat lumen. cū uero pontifex in pōtificalibus equitabit ꝑparet ſacr̄m in puluino ornato, & ſuper equū album faleratū imponi faciat, equū freno ducit aliquis ex ſuis familiaribus. clerici capellę cum laternis pręcedēt, ipſe uero ferulam manu geſtans in habitu ſtatui ſuo condecenti equitans ſubſequitur. curabitq; cum ad locum deſtinatum peruēiat: ut ſacr̄m in loco honeſto, & cum luminaribus reponatur. In cōclaui electionis noui pōtificis intereſt, & pręparat quæ ad rem diuinam ꝑtinent, & ipſe celebrat

coram

coram patribus, & pro nouo pontifice induméta congrue ſubminiſtrat. Item in tranſitu uel obitu pontificis aſſiſtit. adminiſtrat ſacramenta eccleſiaſtica, niſi Cardiales id faciāt, & cū cerimoniariis procurat funus. Et de ſacriſta hactenus in gñe, nā particularia latius in locis ſuis poſuimus.

De officio protonotariorum. Cap. XX

Protonotarii officiū eſt notare ea, quę in publicis conſiſtoriis geruntur: cum rogātur a procuratore fiſcali, & cum opus fuerit in publicā redigere formā. Ideo oportet eos intereſſe publicis conſiſtoriis. De officio eorum in cancellaria nihil ad nos. Pontifici in publicum cū pluuiali, & mitra exeūti protonotarius fimbrias iferiores ſimul iūctas deferre debet. nā ad ſiniſtrā pontificis præcedens caudāq; cappæ ſuæ ſibi deferēs, ut de epiſcopis aſſiſtētibus diximus, ſiniſtram ad extremitatem fimbriarum, dextrā ad ſuperiorem partę ante corpus pontificis tenens proficiſcitur, cū peruenit ad locum: ubi pontifex cōſiſtit, dimittit fimbrias ad manus diaconorum, & uadit ad locum ſuum, cū Pōtifex in diuinis eſt daturus Benedictionē ſolennem protonotarius accedit, & genu flexus ſuper ſcabellū ſedis papæ, dum Papa benedicit, fimbrias inferiores a ſiniſtro latere eleuat, & cū eis corpus pontificis tegit, ab umbilico & infra, finita benedictione dimittit fimbrias, & reuertitur ad locum ſuū.

De ſeruitio Subdiaconi apoſtolici. Cap. XXI

Quæ Subdiaconum agere oporteat ſpecialiter in ueſperis, aut in miſſa dum Papa prīcipaliter celebrat, ſuperius diximus in locis opportūis. nūc generalia quędā ſubiūgemus. Subdiaconi participantes quinq; ſunt numero noſtris tēporibus. Cum Papa in publico procedit, ſiue ad diuina, ſiue ad humana negocia, unus ex eis Crucē papalem prefert, ſiue eqūo ſiue pedibus, ſiue utcunq;. Quando Papa autem exiit ad camerā paramēti: ut ſacras ueſtes induat, duo ex eis ſunt ibi prope lectum paramenti, qui ſtātes hinc inde poſt diaconos aſſiſtentes iuuent illos cū pontificem parant. Et illo ſacris induto unus ex eis capiat Crucē, & præcedat. eius uero collegę præcedant immediate Crucē. Inter Crucē, & papam cardinales tantum, & qui in eorum ſcamno ſedent incedere oportet, & nullos alios. duo magiſtri hoſtiarii cū ſuis uirgis collateraliter aſſociant crucē. Subdiaconus crucē reponit in capella in loco congruo, deinde uadit ad locū ſuum cum aliis, & primum locū obtinēt ſubdiaconi inter omnes alios prælatos, ſiue officiales, non pileatos. cum Pōtifex poſt ſermonē, uel in fine miſſę eſt daturus ſolennem benedictionē, ſubdiaconus accipit crucē papalē, & ponit ſe ante pontificē, uertitq; crucifixum uerſus pontificē. Et cum ille incipit Precibus, & meritis ſiue, Sit nomen Domini, genu flectit, data Benedictione ſurgit, & reponit crucem in loco ſuo; ſiue ſi eſt recedendum incipit procedere, & expectat in loco cōuenienti, quoad Papa appropinquet. In camera papagalli reponit crucē, & uadit ad exuendum pontificē

cum aliis. Sed aduertat Subdiacõus cũ portat crucẽ, ut ſemper crucifixũ uertat ad põtificẽ qui ſequitur. cum autẽ pontifex non ſequitur, Crucifixus ſit in parte anteriori. De modo equitãdi in pontificali, & de uariis ſeruiciis: quę ſubdiaconus in diuerſis actibus exhibet põtifici, & adminiſtratione palliorum in propriis locis abunde ſcriptũ eſt.

De auditoribus. Cap. XXII

Auditores cauſarũ Sacri palatii, qui capellani ſunt Summi Põtificis, debent illi aſſiſtere in diuinis, & in omnibus publicis actibus. illorũ Decanus, id eſt ſenior in officio ſemper ſeruit Sanctiſſimo Domino noſtro de mitra, & tunc habet ſindonẽ ſericeã ad collum ſupra cappã, uel ſupra ſuppelliciũ, & eſt medius inter duos cubicularios ſecretos immediate poſt papam. Cum igitur Papa apud lectũ paramenti induit ſacras ueſtes auditores adſtãtes a ſiniſtra genu flectunt: & deficiẽtibus acoluthis miniſtrãt paramenta eorum loco. In eccleſia uero quando Papa ex faldiſtorio aſcẽdit ad ſedem eminẽtem, & quotiens a ſede ad altare, uel ad faldiſtorium deſcẽdit: duo auditores hinc, & inde eleuant inferiores fimbrias ueſtimẽtorum eius: ne impediant papam euntẽ, ne uel pedes ſupra ueſtẽ imponat, & inclinati pariter cũ eo procedũt. Sed aduertant qđ ita modeſte ueſtes eleuent, ne crura pontificis uideantur. Quando Pontifex eſt incenſaturus altare, duo ex eis præueniunt ad altare, & hic inde eleuant mappã primã, quæ eſt ſuper altare uſq; ad mediũ altaris, & ponunt ſuper aliam mediam. Deinde expectãt ad ptẽ genu flexi quoad papa icẽſauerit altare, & mox ſurgẽtes reſtituunt mappã, ut prius erat. Qđ ſi nõ adſunt alii duo auditores ut fimbrias eleuent iidem duo eleuent prius mappã, & deinde uadunt ad fimbrias papæ, & ſimiliter poſt incenſationẽ reponant mappã, & poſtea attollãt fimbrias. Item quotienſcũq; Papa publice lauat manus, duo ex eis uadunt ad credẽtiam, & ſenior accipit mãtile, & illud duabus mãibus eleuãtis uſq; ad faciẽ profert ad pontificẽ: & illo deoſculato ponit ſupra gremium pontificis, & genu flexus a dextra, & collega ſuus a ſiniſtra tenent mãtile quoad Papa lotus manus abſterxerit, deinde illud cũ ſocio reportat ad credẽtiã, & una manu tantum, tum reuertitur ad locũ ſuum, anteq̃ ueniat ad Põtificẽ cum mãtili ſemper tertio genu flectit. Similiter cũ Papa eſt diſtributurus candelas, cineres, palmas, ſeu agnus Dei: accipiunt a credẽtiario mantile, & ponũt ſuper gremium pontificis, illudq; utrinq; retinent uſq; ad finem diſtributionis. Et generaliter quotienſcunq; mãtile, ſeu gremiale portatur ad pontificẽ, aut ante eum tenetur: idẽ fit per auditores. Et cum Papa celebrat, unus ex eis cõtinuo ſeruit de gremiali, qđ ipſemet debet accipere a credentia ſacriſtę, & illud finito ſuo officio illuc reportare. Auditor aut qui ſeruit de mitra, cũ eſt imponẽda mitra, illã dat ad manus diaconi cardinalis miniſtrãtis a dextra, cum uero ẽ remouẽda, accedit ad Diaconum, qui eſt in ſiniſtra, & ex eius manibus mitram ac-

pię cum debitis ſemper reuerentiis.

De Magiſtro Sacri palatii. Cap.XXIII

Magiſter Sacri palatii cōſueuit eſſe ex ordine prędicatorum, & ordinarie quando fit conſiſtorium legit in palatio publice aliquid in Theologia. Adhunc ſpectat ordinare: qui debeat facere ſermones in capella Apoſtolica, & eorum ſermões præuidere, curareq; ut nihil dicaē puritati fidei, & grauitati illius loci contrarium, & ſedet uel ſtat ſemper poſt primum auditorem, qui adeſt.

De Clericis Camerę. Cap.XXIIII

Clerici camerę Apoſtolicæ & ipſi adſtant pontifici cum apud lectum paramēti capit ſacras ueſtes genu flexi ad ſiniſtram poſt auditores, ad eos pertinet portare enſem benedictum cū pileo ante papam in nocte, & die Natiuitatis Domini, tenent uaſa cum auro, & argento, & mantilibus dandis pauperibus, quando Pontifex lauat illis pedes. Item ſubminiſtrant camerario, ſiue Diaconis aſſiſtētibus candelas, & palmas: quę diſtribuuntur per papā, & ſimilia. In ſacris non operantur niſi in nocte Natiuitatis Domini, unus ex eis qui dicit quintam lectionem loco illius, cui enſis datur.

De Acoluthis. Cap.XXV

Acoluthi Apoſtolicæ ſedis octo ſunt ordinarii, hi etiam cum Pontifex apud lectum paramenti, & ſimiliter in eccleſia eſt celebraturus, induitur ſacris ueſtibus circūſtāt genu flexi, & ornamēta ſubminiſtrant diaconis Cardinalibus. In ſupplicatione, & diuinis officiis celebrante pōtifice cādelabra, intorticia, ampullas uini, & aquæ, thuribulum cum nauicella incenſi, uas aquæ benedictę cum opus eſt, & ſimilia portant, & de illis, cum tempus eſt, ſeruiunt. Debent igitur cum Papa eſt celebraturus omnes intereſſe, quando autem non eſt celebraturus tres ad minus interſint, & maxime in ueſperis, & tunc portant ſecū ſuperpellicia, quia unus ex eis debet ſeruire de incenſo, & duo alii de candelabris: dum Papa dicit orationem. Et ſupra rochetum debent habere ſuperpellicium. In eorum defectu Auditores rotę Iuniores ſeruiunt.

De Cubiculariis ſecretis, & aliis. Cap.XXVI.

Cubicularii ſecreti duo ſemper pontificem ſequuntur immediate in capella, & in conſiſtoriis; ſedent non longe a pedibus papę a ſiniſtris in terra tamen ſine aliquo ſedili, hi ſemper intendere debent ad faciem papę pſto facturi. ſi quid eis imperet, ſeruant honeſte ſub ueſtibus ſudariola, ſiue naſitergia, birreta, & ſimilia. Et ſi Pōtifex illis uult uti, ea porrigūt diacono cardinali aſſiſtēti ad ſiniſtrā. Alii cubicularii, ſi papa fertur in ſede, ipſi cum ſcutiferis portant pontificem. In diuinis non habēt aliud officium ſecreti cubicularii, cum Cardinales ueniunt ad reuerentiam pontificis, remouent paruum ſcabellum a ſede, & facta reuerentia illud reponunt. Et hoc iunior ex illis facit quoties opus eſt, & ammouet, & reponit.

De Secretariis, & Aduocatis. Cap.XXVII

Secretarius principalis Sanctiſſimi Domini noſtri, ſi eſt p̄latus, ſedet, uel ſtat in loco ſuę pręlationis in capella, Si non eſt prælatus, ſtat inter cubicularios ſecretos, ordinarie nullum habet exercitium in diuinis, Si forte aliquæ literę pręſentarentur, eas Pontifex illi conſignare poſſet, In publicis conſiſtoriis ſiue pręlatus ſit, ſiue nō, ſedet ad pedes pontificis in plano ſolii, & inſtrumenta, atq; literas, quæ dantur pontifici ab Oratoribus, palam legit, alii ſecretarii nullum habent exercitium in publicis actibus. Aduocati in diuinis nullum habent exercitium, In publicis autem conſiſtoriis proponunt cauſas, ut ſuperius diximus. cum de publicis conſiſtoriis ageremus, Aduocatus pauperum primo proponit, uel Aduocatus Fiſci, ſi eſt cauſa fiſcalis.

SECTIO TERTIA

De habitu omnium tam celebrante Pontifice q̄ non celebrante. Cap.I

Vm Pontifex ſolenniter celebrat ſiue ueſperas, ſiue miſſam, Epi cardinales, & oēs alii, qui ſūt ī dignitate ep̄ali, ſiue abbatiali, pluuialibus utūtur, & albis mitris, preſbyteri Cardinales planetis, Diaconi cardinales dalmaticis, & mitris et albis. ſed mitræ cardinalium ſunt ex ſerico damaſceno, aliorum ex tela linea, itē Epi, & preſbyteri cardinales plerunq; ſub ſacra ueſte habent ſuperpellicium, & amictū, aut ſaltem alterum ex his. cū quo ueſtium collaria cooperiant, Diaconi, quādo paramēta ſunt uiolacea, aut nigra, utuntur planetis ante pectus plicatis, & non dalmaticis, Et ex decore ſemper debent habere amictum, ut collaria ueſtium tegant, pręlati, religioſi quia non habent rochetum ſub ueſte ſacra habeant ſuperpellicium, pænitentiarii papę planetas, & ſine mitris, Subdiaconus, qui portat Crucem, & qui lecturus eſt epiſtolam, tunicella induitur, alii ſubdiaconi, clerici camerę, & acoluthi ſupra rochettū habent ſuperpellicium, clerici cerimoniarum, clerici capellæ, cātores papę, capellani cardinaliū, q ſeruāt eorū mitras, ſuperpelliciū tātū habent.

Vbi & quando capiuntur paramenta. Cap.II

Et hi omnes, ſi Papa ſupplicatione pręeūte deſcendit ad eccleſiam, qd' fieri debet ad miſſam tantum, & in diebus ſupranominatis: capiunt paramenta in palatio, uidelicet Cardinales in prima camera paramenti, nō autem in ſecunda, quę dicitur papagalli. Nam ibi ſolus Papa paratur, prelati, & alii extra dictam cameram ubicunq; uoluerit, Si autem fiunt ueſpere papales, aut dies eſt non ſupplicationi deditus: qui utūtur ſuperpellicio poſſunt illud capere in aulis palatii, Sed Cardinales, & alii prelati in ueſperis capient paramenta in eccleſia, facta per cardinales reuerentia ſol-

ni papæ; Cardinales apud ſua ſedilia; prelati extra cãcellos capellę. In miſſa autẽ non ſupplicatoria cardinales capiunt paramẽta in ſuis ſedibus: cũ Papa accipit planetam; & ſimiliter prælati extra cancellum. & finito officio in eiſdem locis deponunt paramenta omnes præter diacones aſſiſtẽtes: qui ſacris induti pontificem in miſſalibus ornamentis recedentem ex congruo, & debito more comitãtur uſq; ad camerã. Quando autẽ Papa celebrata miſſa eſſet daturus ſolennem benedictionẽ populo ex ſuggeſtu, ut in Reſurrectione: oẽs cardinales parati illuc ſecũ proficiſcuntur, & prelati ſimiliter: & data benedictione dimittunt paramenta. protonotarii cappis ſuis laneis ſemper utuntur. & ſimiliter uti ſolebant.

De Auditore. & correctore. Cap. III

Auditor cõtradictarũ: & corrector literarũ Apoſtolicarũ primum locum habeãt poſt protonotarios: qui etiã ſi fuiſſet Epi, aut archiepi, nõ induebãt ſacras ueſtes, ſed ſequebãtur põtificẽ poſt ptonotarios. Sed aduerte qđ illo tpe protonotarii precedebãt Epos. meis autẽ tpibus de auditore, & correctore predictis nihil uidi ſeruari. Cubicularii, & ſecretarii eodẽ habitu utũtur ueſtibus ſcilicet ſolutis cũ manicis ad amplitudinẽ manus latis: & caputiis circa collũ, & pectus a capite deſcẽdẽtibus. Aduocati ueſtibus manicatis cũ uariis, & caputiis, ut cubicularii: ſed ſecretarii, & aduocati habẽt caputia ſup collũ aliquãtulũ inuerſa. Seruientes armorũ debent eſſe honeſte armati cũ ſuis bacculis argẽteis in manu. Et hi ſunt habitus cũ Papa celebrat ſolenniter, aut procedit ad eccleſiam ſupplicatione peunte. Quãdo autem procedit ſine ſupplicatione hoc modo utuntur.

De habitu Papę. Cap. IIII

Sũmus Põtifex cũ in publicũ uenit ſolenniter, aut habet pluuiale, aut cappã in modũ cardinalis apertã tamẽ a pectore, & mitrã, aut mantũ papale cũ caputio ſupra caput, utitur & mitra ſimplici ĩ officio defunctorũ & in die Veneris ſãcti. in matutinis autẽ quocũq; tpe nunq̃ utitur mitra, ſed aut cappa lanea, aut mãto papali cũ caputio ſupra caput. ĩ matutinis tñ in nocte Natiuitatis Dñi nři Ieſu Chriſti, & in cõpotatione, q̃ ſolet fieri poſt ueſpas antecedẽtes: uti ſolet Pontifex cappa purpurea, pellibus armillinis duplicata. Quam, ut legi, primus inuenit Bonifacius nonus. duobus tñ utitur coloribus albo, & rubro utroq; in pluuiali. in ornamentis autẽ miſſalibus utitur colore tpi cõgruente, & cũ mitra ſimplici, ſtola uiolacea. in aliis uero ueſtibus nõ ſacris ſupra rochetũ rubro tantũ, niſi a ſabbato Sancto uſq; ad ſabbatũ in Albis ĩcluſiue. Et infra rochetum utitur ſemper toga alba, & caligis rubris, cũ ſandaliis aurea cruce ornatis.

De habitu cardinalium. Cap. V

Reuerendiſſimi Domini cardinales cuiuſcunq; ſint ordinis, utuntur ſemper in capella, & in publico cappa ampla ſupra rochetũ coloris uiolacei, plus uel minus clari, aut obſcuri, blaui, ſiue erei: & aliquãdo rubri. ſed.

rarius, Nam ruber color proprie ad papã pertinet, & ad legatos, qui mittuntur de latere extra Italiam, uel ad aliquod negotium, Nam in iſtis caſibus Pontifex ſolebat donare legato mantum rubrum cum caputio, & in illo habitu dabat audientiam legatus in ſua prouincia, Paulus Secundus inſtituit qđ Cardinales birreto rubro uterentur, & ſuper equis ſiue mulis rubris ſtratoriis, cappa Cardinalis poteſt eſſe ex lana ſiue ex zamelloto. Et in officiis defunctorum, & ſede uacante, & a quarta feria maioris hebdomadæ uſq; ad ſabbatum Sanctum ſolebant uti cappis ſuis obſcuris cũ pellibus de griſeis, & non de uariis, hoc tamen hodie non ſeruatur, ſed a ueſperis omnium ſanctorũ incluſiue uſq; ad mane dominicę Reſurrectionis excluſiue utuntur albis pellibus de uariis. In reliquo tempore utuntur ſerico rubri coloris loco pellium.

De habitu prelatorum. Cap. VI

Alii prelati Patriarchæ, Archiepiſcopi, Epiſcopi, Protonotarii. Item & Subdiaconi, Auditores rotę, clerici cameræ, & acoluthi omnes utuntur cappis laneis ſupra rochetum, ut cardinales, ſed non ex zamelloto neq; coloris rubri, aut uiolacei nimis clari, prælati aſſiſtentes papę cum Põtifex habet mantum cũm caputio inuerſo ſupra caput debent & ipſi habere mantellum, alias crociam appellatum, & circa collum caputium, ſicut cubicularii, & non ſupra caput, & hoc ſi Papa habet mantum, & non aliter, prelati extrà eccleſias ſuas non utuntur cappa ampla, niſi in Romana curia, cum adſunt ſacris, ſiue profanis, uel publico conſiſtorio, cum põtifice, in eius capella, cappas tamen non capiũt, neq; deponunt intra cancellos capellę, neq; in prima aut in ſecunda camera paramenti, ſed extra ubi uoluerint, ſic etiam ſacras ueſtes.

De habitu Cardinalium, & Prelatorum Religioſorum. Cap. VII

Prælati ex ordinibus Mendicantium uadũt cum ſuo habitu, etiam in cardinalatu, niſi qđ ſunt ampliores, & lanæ magis precioſę, ex monaſticis autẽ utuntur cappa ampla colore nigro cũ pellibus nigris, ut noſtro tempore. Nicenus, & Atrebatenſis cardinales uelut uidi aliquos Abbates cum pellibus griſeis, uel ſi ſunt alterius coloris prælati utuntur habitu ſui ordinis ſed ampliori, & non utuntur rocheto, Aſſumpti autem ex canonicis regularibus, quia in ſuo ordine portant rochetum, deferũt etiam in prelatura. ſed utũtur capello, ut alii religioſi, uidelicet nigri coloris ſupra & infra per totum, inferiores officiales utuntur habitu ſuperius dicto.

De Habitu Sermonem habituri. Cap. VIII

Ille autẽ, qui orat in capella, ſi eſt Epiſcopus, uel Abbas cum pluuiali orat & cũ mitra, Si electus tantum, & ſecularis orat in cappa ſupra rochetum, ſimiliter ſi eſt inferioris ordinis, & in capella portat cappam, & ro-

chetum cum illis orat. Si non portabat rochetũ neq; cappam, tunc oratu rus aſſumit cappam tãtum ſine rocheto. Et finita oratione ad partem illã dimittit extra capellam. Mendicãtes, & alii Religioſi orãt in ſuo habitu.

De circulis Cardinalium, qui fiunt ante Papam. Cap. IX

Domini Cardinales primum, dum Papa in camera ſui paramenti accipit ſacras ueſtes, faciunt circulum ante ſuam Sanctitatem ſtantes capite detecto: ſed conſueuit Pontifex illos inuitare, ut cooperiant caput, & tempore frigoris monere iterum, ut tegant, quod ipſos tandem facere conuenit. Et hic ſenior erit ante ſiniſtram papę, & alii per ordinem illum ſequentur. Secundo domini Cardinales ueniunt ad circulum ad Introitum facta reuerentia ante miſſam hoc modo. iunior Diaconus incipit, & ponit ſe factis reuerentiis altari, & Papæ in ultimo loco contra ſiniſtram pontificis. Senior in loco primo, & uiciniori Papæ. iunior uero ex preſbyteris cardinalibus primo ſe mouet a loco ſuo, & ponit ſe haud longe a iuniore Diacono ante faciem papæ. illum ſequuntur preſbyteri, & deinde Epiſcopi incipiendo ſemper a iunioribus: ita ut ſenior Epiſcopus cardinalis deſcendat tãtum de gradu, in quo ſedebat, & teneat primum locum, & uiciniorem ad Pontificis dextram. Hoc ordine ueniunt ad circulum Domini Cardinales ad Introitum, Kyrie eleiſon, & Gloria, ſimul ad Credo, ad Sanctus, & ad Agnus Dei. præueniunt quando datur tempus maxime ad Sanctus, & ad Agnus Dei. Stant ſemper & in uia, & dum ſunt in circulo capite detecto, ueniendo, & redeundo faciunt altari reuerẽtiam, & Papę. cum uadunt iuniores incipiunt. cum reuertuntur ad ſedes, incipiunt ſeniores: & Diaconi, poſt preſbyteros omnes in miſſis tantum ueniunt ad circulum, & non in ueſperis, & in miſſis pro defunctis non ueniunt ad circulum, neq; in ſexta feria Paraſceues. in diebus ferialibus ueniunt.

SECTIO QVARTA

De habẽtibus ſermonem in capella Papę, & primo de Papa. Cap. I.

SVmmus Pontifex non conſueuit facere ſermonem alio quopiam celebrante, ſed tantum dum ipſe celebrat, & tunc ſi altare eſt apud parietem ita ut prælati, & omnes ſint inferius, ut in capella palatii, tunc Papa deſcendit e ſede eminenti, & ſedet ante altare ſuper faldiſtorium, uel ſedem ibi paratam uertens faciem ad populum, & renes ad altare: & poſt eũ Diaconus euãgelii. deinde diacõus aſſiſtens a dextris, a ſiniſtris uero ſedet Diaconus tm̃, & qui ab illo altari aſſiſtit ſubdiacõus apoſtolicus: & ſi ſunt græci diaconus & ſubdiaconus, ſedẽt in ſecũdo gradu ad illorum pedes hinc inde gręci a dextris ſubdiaconus ſolus a ſiniſtris poſt ſermonẽ diacõus euãgelii facit cõfeſſionẽ: cardĩalis aſſiſtẽs annũciat,

indulgētias & Papa dat bn̄dictionē ſtās in eodē loco more conſueto, deinde reuertitur ad ſedē eminētē, & ibi dicit Credo, uel Dn̄s uobiſcū ꝓ tēporis exigētia. ſi aūt ſedes papę nō infra, ſed ſup altare ē ut in eccleſia Sācti Petri & ſimilibus, tūc Papa qui auertit faciē ad chorū & ad populum ſedens in prædicta ſede ſua facit ſermonē, & oēs ſedent in loco conſueto.

De Cardinalibus. Cap. [illegible]

Cardinales nō faciūt ſermonē in capella papę, niſi celebrāte pōtifice, uel cū ipſemet Cardinalis celebrat. Si facit ſermonē in miſſa papali ipſe, uel eps, ſiue pſbyter ſit, debet aſſiſtere in officio capellā ēt ſi non ſit prior: & in tpe cū pluuiali, & mitra facere ſermonē. Si uero ipſe celebrat: dicto euāgelio ipſe deponēs caſulam accipit pluuiale, & uadit ad oſculū manus pōtificis. petit bn̄dictionē, & indulgētias: & aſcēdit pulpitū, & cū mitra ſimplici orat. Et nota qđ Diaconus Cardinalis nō pdicat in capella pōtificis, neq̧ alius quiſpiā nō platus niſi ſit doctor in Theologia ſecūdū antiquas. & ꝓbatas cerimonias, q̄uis hodie non mō inferioris gradus uiri, ſed ſine dignitate, aut ſacro ordine in ſtudiis humanitatis tm̄ docti non ſine loci, & ordinis pōtificalis dedecore onus orandi in totius orbis grauiſſimo, ac celeberrimo cōſeſſu ſibi aſſumāt. Eps ſi orat, debet ēt celebrare ordinarie, & ~~oratur~~ ut de Cardinali diximus, niſi ꝙ pōtifici genu, nō manū oſculat᷑. Si nō celebrat oraturus ſup rochetū uel ſuppelliciū iduit pluuiale, & cum mitra orat: idem facit in abbatiali dignitate conſtitutus.

Si oraturus ē officialis palatii, q portet rochetū, & cappā nō tn̄ platus. Si aūt nō utit᷑ rocheto orat cū cappa tm̄. Religioſi nō plati orat cū ſuo habitu. Oraturus igit᷑ finito euāgelio cū habitu ſibi cōdecēti offert ſe clerico cerimoniaꝝ: qui, poſtq̄ papa eſt oſculatus librū euāgelioꝝ, & incēſatus ſederit, cū mitra in ſua ſede, ducit oraturū cū reuerētiis cōſuetis ad pedes pontificis: quos orator genu flexus oſculat᷑. Tunc erecto capite dicit Iube Dn̄e bn̄dicere: & Pōtifex Dn̄s ſit in corde tuo, & in labiis tuis, ut digne, & fructuoſe annūcies uerba ſua ſancta i noīe Patris &c̄. Et orator iterū. Indulgētias pater ſancte, & Papa cōcedit indulgētias ꝓut ſibi placet.

Conſueuerūt tn̄ pontifices nr̄o tpe, qn̄ platus celebrat, dare quinq̧ annos. qn̄ Cardinalis, ſeptē annos. in maximis uero ſolēnitatibus decem annos, qn̄ uero ipſemet celebrat plenariā indulgētiā, & aliqn̄ decem annos. Sed cū annis annūciant᷑ ſemp totidem quadragenę. Maiores nr̄i erāt aliquāto parciores in iſtis indulgētiis, & rō eſt, in miſſa papali ſe extēdebāt ad ſeptē ānos. Orator audito pontificis mādato de indulgētiis cum reuerentiis cōſuetis uadit ad pulpitum, & eo cōſcenſo quieſcit aliquātulū, dū ſe cōponat cū capite cooperto, & eſt cū mitra, ſi illa utit᷑. incipit ſuā orōnē. ſigno crucis tn̄ ante ſe pmuniet. cū noīat pōtificē: aut in eius aſſiſtentia Cardinales, detegit caput: & ſe profunde inclinat uerſus pontificē ad cardinales aliquātulum caput hinc inde flectit, cum dicit Aue Maria gra

nu flexus orat inter orãdum cum pontificẽ appellat, caput detegit, alioquin ſemper eſt coopertum. finito ſermone caput detegit: & expectat. diaconus autẽ euangelii ductus ante pontificẽ dicit alte Cõfiteor Deo &c. Et tunc Papa & omnes ſurgunt. ſed Papa etiam celebrãs. finito Confiteor cũ mitra diſcedit Diaconus, & qui orauit ſtans adhuc in ſuggeſtu pronunciat indulgentias a pontifice conceſſas. Et ſtatim deſcẽdit, & uadit in pace. Interim uero aſſiſtentes papæ accedunt ad eius pedes cum libro, & lumine: & ſubdiaconus apoſtolicus Crucem papalem ante eius faciem ponit. Et Pontifex ſine mitra dicit Precibus, & meritis. &c. Et dat Benedictionem more ſolito protonotario fimbrias anteriores eleuante.

SECTIO QVINTA

De quibuſdam extraordinariis, & regulis generalibus, Et primo de Auditore, & correctore. Cap. I

a Vditor contradictarũ, & corrector lr̃arum apl̃icarũ, ſunt antiq officiales Romanæ curię. & ut legi in cõſtitutiõibus dicti officii cõtradictarũ p Eugeniũ quartũ cõfirmatis, ſub data florẽtiæ anno Incarnatiõis dñice Milleſimo Quadrigẽteſimo Triceſimo quarto, ſexto idus februarii Pontificatus ſui anno quarto. Statuit Eugenius auditorẽ prędictũ in capella, & conſiſtorio, & locis omnibus iuxta laudabilẽ curię cõſuetudinẽ primũ locũ inter omnes Archiepiſcopos, Epiſcopos, & inferiores, oratoribus pricipũ, dominorum, ſeu communitatũ exceptis in eundo, ſtando, & ſedẽdo obtinere, poſt quem ſtatim ſequi uoluit correctorem literarum apoſtolicarum. Legimus etiam in pluribus libris cerimoniarum, qđ in ſupplicationibus ibãt immediate poſt ꝓtonotarios cũ ſuis cappis laneis poſt pontificẽ etiam ſi fuiſſent Archiepiſcopi, aut Epiſcopi, nam tunc alii prælati p̃cedunt papã cum paramentis, & mitris. qđ ſi prælati alii nõ erant parati, ſequebantur papã poſt protonotarios, & auditorem, atq; correctorem: qui duo ſedẽdo ſemper erant poſt protonotarios ante alios p̃latos. de ꝓtonotariis ſcimus decretũ fuiſſe a Pio ſecũdo in cõuẽtu Mãtuano, qđ deinceps nõ p̃cederẽt ep̃os aut ſupiores. Et ita ſeruat̃. de auditore, & correctore p̃dictis meo tpe nunq̃ fuit habita aliqua ratio in capella papæ, neq; pręſcriptus eis locus aliquis eundo, aut ſedendo. hęc omnia uolui addidi ut nemo uideatur prætermiſſus. Quid deinceps ſeruandum ſit, maiores ſtatuant.

De incenſatione altaris, & aliorum ordinarie. Cap. II

Secundũ cõſuetudinẽ romãę ecclię i ueſpis ſemel tm̃ fit incẽſatio ideſt ad Magnificat, & tunc incenſat Papa altare. incẽſatur ipſe, & deinde alii, omnes. in miſſa poſt cõfeſſionem incẽſat altare celebrãs. incẽſatur ipſe, &

Papa tantum ad euangelium Diaconus incenſat librum in principio, in fine Papa ſolus incenſatur & eo abſente celebrans tantum. poſt offertori um celebrãs incenſat oblata, & altare. incenſatur ipſe, deinde Papa, & de mum omnes alii ordines capellę. Ad eleuationem ſacramentum tantum incenſatur. Incenſatio autem fit hoc ordine, Acoluthus ſiue cerimoniari us accipit thuribulum cum prunis ardentibus ex loco conuenienti, & põ nit cathenularum annulos in manu ſua ſiniſtra ita ut dependeat thuribu lum, nauiculam autem incẽſi portat dextra cum apertura nauiculæ a par te exteriori, & factis in tempore reuerentiis altari, & papę annuit cardi nali aſſiſtenti: qui ex loco ſuo accedit ad dextram Papę: & cerimoniarius poſt eum accedens: ubi iterum genu flexit in plano ante pontificem, ſur git & nauiculam dat in manibus Cardinalis aſſiſtentis: qui illã ambabus manibus tenens uertit aperturam: ubi eſt coclear uerſus pontificem dicẽs Benedic pater ſanctæ. Cerimoniarius aũt interim cum dextra manu ape riens late thuribulum, & per cathenulas inter ſummitatem, & *infimã* par tem illud retinens partem inferiorem: ubi ſunt prunę, ſupponit manibus pontificis ita ut ipſa pars inferior ęquetur nauiculæ in manu Cardina lis aſſiſtentis, & pontifex capiens cum cocleari incenſum tertio ponit in thuribulo interim dicens: Ab illo benedicaris &c. & in fine facit ſuper il lud ſignum Crucis. Cardinalis aſſiſtẽs interea ſtat inclinato capite, & an teq̃ papa accipiat coclear illud oſculat̃, & cum papa illud accipit: & ite rum dum reponit, oſculatur eius manum, & demum reddit nauiculam ce rimoniario: qui ut uenerat, reuertatur ad locum ſuum, & ſimiliter Cardi nalis aſſiſtens. Cerimoniarius uadit ad altare. tradit thuribulum adolens Diacono euãgelii: qui illũ ponit ad manus celebrãtis annulos uidicet ca thenularum in ſiniſtra, & cathenulas iuxta ſummitatem thuribuli in dex tra. celebrans ſine mitra ſtans ante medium altaris primo inclinat caput uerſus altare illi reuerẽtiã faciẽs. tum, ſi ſint ibi oblata, id eſt calix, & ho ſtia, facit ſuper ea ter ſignum crucis cum thuribulo incipiẽs ab altari, & ducẽs uerſus ſe, & deinde in trãſuerſum: tũc facit ſuper eadem circulos du os cum thuribulo a dextra in ſiniſtram, & tertium ecõtrario a ſiniſtra in dextram: Deinde iterum ſe iclinat Cruci, & eleuatis manibus tertio thu ribulum tractim ducẽs illã reuerenter incẽſat. & rurſus caput illi incli nat, tum ĩcẽſat bis imaginem a dextra parte Crucis, & toties imagi nem a ſiniſtra. Procedit deinde a ſiniſtra, & tractim incenſat ſuperio rem partem altaris, ſiue ſint ibi imagines, ſiue picturę, ſiue candelabra tãtum. Si uero ſunt ſuper altari imagines: incẽſata Cruce, quę eſt in me dio, procedit ad ſiniſtram partem crucis: ut diximus. Cum peruẽit ad cor nu altaris ſiniſtrum: ubi dicitur epiſtola flectit manum ſe ĩclinãs aliquã tulum dextrorſum: & icẽſat ĩferiorem partem ipſius cornu bis ducẽs thu ribulum: tum aſſurgẽs uertẽs ſe incenſat ſuperiorem partem altaris u-

ꝙ ad crucem:& iterum ſe inclinans incenſat reliquam partem ſuperiorem uſq; ad cornu dextrum:ubi pariter ſe inclinans incẽſat:ut de ſiniſtro diximus:uertens ſe deinde incenſat inferius anteriorem partem altaris a dextro in ſiniſtrum cornu.Et cum tranſit ante crucem,uertit ſe ad eam,& illi caput inclinat.Cum eſt in ſiniſtro cornu firmans ſe tradit thuribulum Diacono,& accipit mitram,& a Diacono incenſatur.Tũ Diaconus tradit thuribulum Cardinali aſſiſtenti:qui ſurgẽs uadit ante gradus ſolii Põtificis,& genuflexus ſupra infimum gradum incenſat Pontificem ſedentem cum mitra ter ducens thuribulum.Deinde reddito thuribulo Diacono ſurgit,& uadit ad ſuum ſcabellum.Diaconus autem ſtans ante eum inclinat caput primo,Deinde incenſat bis thuribulum ducens. Et nota ꝙ hęc incenſatio ſiue circa altare,ſiue circa Papam,ſiue Cardinales fit tractum modeſte,quiete,& ſine ſtrepitu,ac ſine properatione.Cardinales autem anteq̃ accipiant incenſum quiſq; ſemper inuitat alium ſubſequentem caput uerſus illum inclinando. Cardinalis aſſiſtens inuitat Diaconum a dextris,& ille deinde ſuo tpe Diaconum a ſiniſtris:qui nullum iuitat.Primus inter Ep̃os Cardinales inuitat ſubſequentem:& ſic uſq; in finem ſedium Ep̃orum,& preſbyterorum.qđ ſi quis preſbyterorũ eſſet in ſede Diaconorũ:ultimus in prima ſedeiuitat primũ alterius ſedis p̃ſbyterũ: qui ſedere debet in fine ſcamni.Et ultimus inter p̃ſbyteros inuitat primũ Diaconũ ſedentẽ in capite illius ſcãni.Incẽſato igitur cardinali aſſiſtente diaconus euangelii trãſeundo genu flectit ante Pontificẽ.Et primo ſe inclinat,Deinde bis incẽſat,& iterũ ſe inclinat ante diaconũ cardinalẽ a dextris.idẽ facit cardinali diacono a ſiniſtris:deide uadit ad primũ Ep̃m cardinalẽ,& quoties trãſit ante Papã genu flectit.incẽſat pariformiter & reliquos cardinales ep̃os primũ,tũ p̃ſbyteros,& demũ diacones iiſdẽ cerimoniis.Nã ſingulis primo ſe iclinat,tũ bis ducẽs thuribulũ incenſat:demũ rurſus ſe inclinat.Idẽ facit Regi inter cardinales uel principi: qui in eorũ ſcamnis ſedẽt.Imp̃atorem aũt non Diaconus euangelii,ſed primus Ep̃s nõ cardinalis aſſiſtẽs Papæ incẽſat ſtans,& bis thuribulũ ducens,& imediate poſt Papã.Alios oẽs incẽſat diaconus euãgelii põtifice non celebrãte.Clericus cerimoniarũ ducit diaconũ incẽſantem,quẽ ſi nõ eſt aſſuetus officio inſtruit:& genu flexiones,atq; inclinatiões oẽs primo facit.Si uero expertus eſt factis primo reuerẽtiis retrahit ſe ad partem:& expectat eius progreſſum,aduertens tamen ne erret.Incenſatis Cardinalibus ſi q̃s magnus princeps eſt in ſupremo gradu ſedis Pontificalis:ut puta aliquis Dux ex minoribus,ſiue præfectus urbis,ſiue capitaneus eccleſiæ:aut frater ſiue nepos Pontificis:quos Pontifex uult honorare: incenſantur ante aſſiſtentes,Sed neq; fiunt ante eum inclinationes, & ſemel tantum ducit thuribulũ.poſt hos incenſantur ſimiliter aſſiſtentes Papæ, deinde uicecamerarius,& oratores Cęſaris,ſi ſunt p̃ntes,tũ Senator urbis,poſt eũ ora-

tões prelati, ſi inter eos ſint aliqui regii: Inde oratores regum, & principum non prelati. Q̃d' ſi uicecamerarius abeſt: incenſantur Ceſaris oratores ante alios: ubicunq; ſint, deinde ſenator. tum oratores prælati, ſi ſunt regii inter eos: ſin minus incipitur a laicis, ſi ſunt Regii, & cæteris paribus a prælatis ſemp̃ incipitur, neq; refert an potentior ſit rex uel prĩceps: laici q̃ prælati: dummodo eiuſdem dignitatis ſint. Et ab ea parte, qua incipitur preſentibus imperialibus incenſantur omnes oratores etiam minores. Et hoc etiam in uicecamerarii præſentia obſeruatur. Inde Archiepi, Epi, protonotarii, Abbates, generales ordinum, & penitentiarii Papæ: q omnes ſedent in ſedibus. Inde reuertitur ad ſolium Pontificis, & ibi incẽſat conſeruatores urbis, barones, & alios nobiles ibi ſedere ſolitos, tũ ſub diaconum Aplicum a dextris Papæ, & alios cappatos ab ea parte. Deĩde Subdiaconum a ſiniſtris, & poſt eum auditorẽ: qui ſeruit de mitra Sanctiſſimo Dño noſtro. Deĩde alios cappatos ſubdiaconos auditores clericos cameræ & acoluthos, tum cubicularios ſecretos & ſecretarium, ſi eſt cum eis: Inde capellanum aſſiſtentem celebrantis, & ſubdiaconum epiſtole. Inde cubicularios alios aduocatos, & ſecretarios mixtim, & demum procuratores ordinum. Si magiſter ſacri hoſpitii adeſt: qui ſtare ſolet apud finẽ ſcamni preſbyterorum cardinalium, incẽſatur poſt nobiles ſedẽtes circa pedes Papæ. Poſt procuratores incenſantur capellani celebrantis ſtantes in ſuperpelliciis, & deinde ſcutiferi Pape & alii nobiles: qui ſunt cum eis. tum magiſter hoſtiarii & ſeruientes armorum: qui ſunt apud portam cancelli. reuerſus demum ad credentiam credentiarios & cerimoniarium: & ipſe in fine a cerimoniario incenſatur.

Et nota q̃d omnes qui accipiunt incenſum, debẽt ſtare, & nõ ſedere, & eſſe capite detecto exceptis Papa & celebrante: qui cum mitra accipiunt incenſum. Papa in principio miſſæ, & poſt offertorium ſedẽs incenſatur. Aduertat Diaconus: & non incẽſet qui non aſſurgunt. Quando Papa celebrat: acoluthus ſeruit de incenſo, & Diaconus Cardinalis euangelii incenſat Papam, Cardinales, principes qui cum eis ſedẽt & epos aſſiſtẽtes Inde ipſe incenſatur ab uno ex Subdiaconis Apoſtolicis, nõ tñ ab eo qui cantat epiſtolam: & ille incenſat alios. in ueſperis ſolẽnibus papalibus cũ paramentis idem Subdiaconus incenſat. In ueſperis ſine paramentis acoluthus ſeruit de thuribulo, & incenſat oẽs preter Pontificem. abſente Põtifice capellanus aſſiſtens cardinalis faciẽtis officium debet incẽſare ſine pluuiali tñ, nam illo in ueſperis non utitur: in cuius locum ſi non eſt apertus, ſubſtituitur diaconus Pape cum ſuperpellicio tamen.

De ordine dandi pacem inter miſſarũ ſolẽnia Cap. III

Quando Papa celebrat oſculato altari dat primo pacẽ cardinali Epo aſſiſtenti: qui ab eius dextra genuflexus primo oſculatur altare, & deinde accipit oſculum a Pontifice, eiq; dicenti Pax tecum, reſpondetur. Et cum

ſpiritu

ſpũ tuo. Deinde Pontifex uertit faciem ad cornu epiſtolę, & recipit ad oſculum pacis duos diaconos aſſiſtẽtes, ſicut receperat Epm Cardinalẽ. Si aũt Imperator ſit præſens, primo illum recipit ad oſculũ pacis, deinde cardinalẽ epm, & duos diaconos aſſiſtentes. Eps cardinalis deinde dat pacẽ primo Epo cardinali exiſtenti cũ aliis cardialibus primo pſbytero, & primũ diacono exiſtẽti apud ſcãna. Itẽ principi laico, qui ſedet in ſcãno cardinalium, & demũ primo epo cardinali aſſiſtẽti papę, & i fine ſubdiacono apſico: qui aliis pacẽ diſtribuit, & ipſe eps cardinalis reuertit ad ſummũ pontificẽ. Quãdo aũt aliquis cardinalis ſiue platus celebrat pontifice pñte, cardinalis aſſiſtens dicto Agnus Dei recedit de circulo: & factis reuerentiis aſcẽdit ad altare, & genu flexus illud oſculat primũ, tũc ſurgẽs capit pacẽ a celebrante, & deinde aſcendit ad Papã, cui dat oſculum pacis, ut ſupra, deinde reuertitur ad locũ ſuum cũ aliis cardinalibus, & alii diaconi aſſiſtentes deſcẽdentes a latere Põtificis factis reuerentiis ſimiliter aſcendunt ad Papã, & capiunt ab eo oſculum pacis. Et ſi adeſt Imperator accipit pacem a Pontifice ante diaconos aſſiſtentes faciens reuerentias cardinales genuflectendo tñ non inclinãdo ſolũ. Interim uero capellanus aſſiſtens celebrantis cum pluuiali ductus a cerimoniario relinquẽs librum miſſale ad manus Diaconi euangelii, cum reuerentiis ſolitis accedit ad cardinalem aſſiſtentẽ, & ab eo accipit oſculum pacis, & ſe ei inclinat anteq̃ capiat, & poſtq̃ acceperit pacẽ, deinde dat pacem priori Eporũ cardinalium; tũ ſub priori eporum; inde primo ex diaconis in ſede, demũ principi laico ſi quis adeſt in ordine cardinalium, & his oibus inclinat ſe primo: & poſtea, deinde dat pacem pfecto, ſiue magno prĩcipi qui ſedet ad pedes papæ. Inde primo epo aſſiſtenti, tum uicecamerario: qui eam dat plato iuxta eum ſtanti, & ille alteri, & ſic cæteri, deinde oratori Cæſaris laico uel non prelato, & ille alteri oratori iuxta eum ſtanti, etiam ſi alter nõ ſit imperialis uel regalis orator, & ſic de aliis. Tum ſenatori, inde primo Epiſcopo in ſecundo ordine, & primo in tertio, & ſic de aliis, ſi ſunt plures ordines epiſcoporum, deinde primo protonotario in illorum ordine, qui ſunt in eiſdem locis, ſiue abbates, ſiue generales, aut pœnitentiarii accipiunt pacem a ſuperioribus. Interea ſi celebrans iam perfecit cõmunionem ſuam, reuertitur aſſiſtens capellanus ad altare, & cerimoniarius accipit ab eo pacem, & diſtribuit reliquis: quibus ille non dederat. Poſt nominatos primo dat pacem nobilibus, & baronibus: qui ſunt ad pedes papę, deinde magiſtro ſacri hoſpitii ſi adeſt, tum ſubdiacono a dextris & ille reliquis cappatis ab eo latere, inde ſubdiacono a ſiniſtris, & ille ſimiliter ſuis cappatis, deinde auditori ſeruienti de mitra, & ille ſecretis cubiculariis, tum alteri cerimoniarum clerico, deinde Diacono euangelii, & ille ſubdiacono: ĩde primo ex cubiculariis, primo ex aduocatis ſiue ſecretariis, deinde primo ex pcuratoribus, tũ prio ex capellãis celebrã

tis, poſtea antiquiori ex ſcutiferis papæ, primo ex hoſtiariis, & primo ex ſeruientibus armorũ, & ſic eſt finis. Abſente uero uicecameriario dat primo oratori Cęſaris, & ille alteri, ut ſupra dictũ eſt, tũ ſenatori; deinde primo oratori p̃lato, ſi cęſaris orator ẽ laicus, uel non p̃latus: ſin autẽ dat primo oratori laico, ſeu nõ p̃lato, & aliis ut ſupra diximus. qđ ſi ẽt oratores Cæſaris nõ interſint dat ſenatori, tũ oratoribus prælatis, ſi inter eos ſint Regii: ſinminus ĩcipit a laicis, ſi ibi ſũt Regii: & cęteris paribus a p̃latis.

Quando Papa lauat manus ante miſſarum ſolennia, & actibus publicis. Cap. IIII

Princeps, nobilis, ſiue orator, qui aquã ferre debet ad lauandũ manus pontificis, in tempore uocatur a cerimoniario: & a duobus ſeruiẽtibus armorũ cõducitur ad credẽtiã papæ, & cũ eo duo auditores rotæ hinc apud credẽtiã imponitur circa collum mappula ſericea lõga, quæ utrinq; ante pectus ei dependet. manu dextra capit inferiorem peluim: in quo credentiarius aquã imponit, & nobilis aliquantulum aquæ ex pelui imponit in uaſculũ, quã credẽtiarius pręguſtando bibit: tum ſiniſtra manu capit ſuperiorem peluim, & a magiſtro hoſpitii, uel ſcalco papę cooperiuntur pelues mappula a dextra parte pẽdente, tũ eleuatis manibus cũ peluibus uſq; ad oculos adiuuantibus hinc inde magiſtro hoſpitii, & ſcalco Papę, uel ſaltim altero, ſi alter abeſt. ad põtificẽ proficiſcit̃ hoc ordine. primo p̃cedũt duo ſeruiẽtes armorũ: hos ſequũtur cerimoniarii, qui genu flexiones, & geſtus oſtẽdũt: tũ duo auditores quorũ ſenior portat duabus manibus mantile, qđ a credẽtiario acceperat, illo prius ab eo oſculato: demũ nobilis cũ peluibus aquę medius, ut diximus, inter magiſtrũ hoſpitii, & ſcalcũ, cũ tranſeũt ante altare oẽs genu flectũt, & anteq̃ ad põtificẽ p̃ueniant, tertio genu terrã tangunt, cũ peruenerint ad eius pedes auditor mantile deoſculatũ deponit ſuper genua pontificis, & diaconi aſſiſtẽtes illud explicãt. & ipſi auditores genu flexi hinc inde extremitates mãtilis retinẽt. cardinalis aſſiſtẽs interea ſiue Ep̃s ſiue presbyter accedit ad põtificẽ, & ponit manus ad pelues. nobilis aquã portãs eleuata ſuperiore pelui, poſitaq; in loco inferiori ſuper eius labiũ imponit pauxillũ aquæ, quã p̃guſtãdo ſorbet, & deinde adiuuãte aſſiſtẽte cardinali infũdit aquã ſuper manus pontificis in ſubiectã peluim, dextra ſuperiorẽ cũ aqua, inferiorẽ ſiniſtra, ubi aqua recipitur: retinẽs. Interim laici oẽs circũſtantes genu flectunt. cardinales ſurgunt ſine mitris: p̃lati ſurgunt detecto capite. lotis manibus diaconi aſſiſtẽtes replicant mãtile ſuper manus papæ. Nobilis iiſdẽ reuerẽtiis, & ordine reuertitur ad credẽtiã papę. Auditor rea umpto mãtili cũ ſocio ſequitur nobilẽ, & id reddit credẽtiario, & reuertit̃ ad locũ ſuũ. hic ordo ſeruatur quotiens Papa publice lauat manus, & quando celebrat, quia quater ſunt lauãdę manus. Incipitur a minus digno ita ut dignior etiã ſi eſſet Rex, aut Imperator, ultimo ferat aquam ad manus Pontificis.

De luminaribus in capella Papę, & Sacris Imaginibus ſuper Altare. Cap. V

Super altare, cū diuina peraguntur, ſiue Cardinalis, ſiue alius prȩlatus celebret: cādelabra ſex ſuper altare: ſuper credentiā uero duo cum luminaribus ſemper habentur, ad euangeliū luminaria duo, ad eleuationē Sacramēti funalia quatuor. ſuper cācellos capellæ, ſi Cardinalis celebrat, ſex. ſi alius prælatus: quatuor funalia ardēt. Si Papa celebrat, ſuper altare cādelabra ſeptē ardent: ſuper credentiā duo: ad euangeliū latinū ſeptē: ad euāgelium grȩcū duo, ad eleuationē Sacramenti funalia octo: ſuper cācellos octo. Ad ſupplicationes Papales ſemper cādelabra ſeptē. Quando Papa nō eſt præſens, duo cādelabra ardēt. Si Papa celebrat in aliqua eccleſia: ubi ſedes eminens multū diſtet ab altari, ut in eccleſia Lateranenſi, uel in eccleſia ſancti Pauli de urbe: tūc cū Corpus, & Sanguis ex altari defertur ad Papā: octo funalia, quȩ ibi permanent accenſa uſq; poſt cōmunionē, feruntur ante Sacramentum: primo ante Corpus, deinde ante Sanguinē, neq; extinguntur anteq̄ ſit completa cōmunio. Imagines, & Reliquiȩ ponuntur ſuper altare. quando utuntur mitra auriphrygiata. & non aliter.

De miniſtris celebrantium. Cap. VI

Cardinali diuina celebrāti adeſſe debēt Diaconus, & ſubdiaconus cū ſuis paramētis opportūis, cappellanus aſſiſtēs cū ſuperpellicio & pluuiali, ſeruiens de mitra cū ſuperpellicio, & mappula longa ad collū, & ſeptē alii capellani cū ſuperpelliciis: qui ſeruire debēt, unus in ſuſtinendo librū ſupra caput, unus in ampullis, alius in tenēdo thuribulo, & quatuor in tenendis candelabris in euangelio, & funalibus in eleuatiōe. & iuniores debent ſeruire in iſtis ultimis: totidē aderunt celebrāti ueſperas: prælato autem nō cardinali ultra diaconū ſubdiaconū & aſſiſtētē cum pluuiali, aderunt quatuor alii tantum miniſtri cum ſuperpelliciis. in credētia pro cardinali erunt tres ſcutiferi, pro prȩlato duo tantum.

De Euangelio, & Epiſtola grȩce legendis. Cap. VII

Euangeliū, & epl'a grȩce legūtur quotiēſcunq; Pōtifex Romanus publice, & ſolēniter celebrat, ſi illi placuerit: & in hoc nō eſt aliqua feſtiuitas magis priuilegiata q̄ alia. In coronatione Pōtificis legi obſeruatū eſſe uocari ad hoc monacos ex monaſterio cryptȩ ferratȩ, ſi Romȩ fiat, qui ſūt fere in ſuburbiis, & liguā ac ritū Grȩcanicæ eccl'ȩ ſeruare cōſueuerūt. ego tamen nunq̄ uidi illos in tali exercitio. Habeātur igit' duo, qui docti ſint, & linguam grȩcā bene nouerint: neq; adhibeātur qui ſint inexperti, & nō intelligunt: quia raro eſt qđ non ſit aliquis doctus in illa lingua, qui cum audiunt barbarizātes, ſiue ſolecizantes, irrident ſolēnia noſtra. melius eſt a tali actu deſiſtere, q̄ ponere nō idoneos. oportet tamē, ut hi in diaconali & ſubdiaconali ad minus ordine ſint cōſtituti. uidi tamen ſæpius obſeruari, qđ Epiſcopus quiſpiā euāgeliū græce dixerit, ep'am uero alius uir non

indoctus neq; uilis.Hanc autẽ conſuetudinẽ grẹce legendi hinc ortã puto:ut appareat romanã eccl'iam in ſe cõtinere utramq; gẽtẽ grẹcã ſcilicet & latinã:ex quibus eccl'ia Dei fere tota cõſiſtit:in qua quidẽ primatũ obtinet, qđ Grẹci diu recuſarunt, Apoſtolica ſedes.Ego reperi in antiquiſſimis codicibus non modo Euangelium,& Epiſtolam ſed & prophetias,& Paſſionem Chriſti in ſacra hebdomada,& alia huiuſmodi Grẹce legi conſuetum fuiſſe. Hi Diaconus,& ſubdiaconus debent accipere paramenta, quando alii,& ſedere,ut in miſſa papali diximus.

De genu flexionibus in capella. Cap.VIII

In diebus ſolennibus cũ Papa uenit ad miſſã,dũ facit cum celebrante cõfeſſionẽ,Põtifex,celebrãs,Cardinales,& prælati omnes ſtantes faciũt cõfeſſionẽ prẹter aſſiſtẽtes:qui poſt Papam genu flectunt. reliqui omnes genu flectunt,deinde cũ Pontifex ante eleuationẽ Sacramenti uenerit ad faldiſtoriũ omnes genu flectũt,& cũ Sãctitas ſua eleuato Sacramẽto ſurrexit,omnes ſurgunt, cum Papa dat benedictionẽ poſt ſermonẽ,uel in fine miſſẹ cũ incipit Precibus ,& meritis.uel Sit nomẽ omnes genu flectũt prẹter Cardinales & p̃latos.prælati tamẽ cũ incipitur, & Benedictio Dei Patris,ſiue Bñdicat uos Omnipotens Deus:genu flectunt.Cardinales ſtãtes ſe inclinãt:In diebus ferialibus, & miſſis defunctorũ genu flectũt oẽs ad primas orationes ante epiſtolã.& ad ultimas poſt cõmunionẽ.Et cũ dixerit Sanctus genu flectunt, & ita permanẽt uſq; ad Per omnia ſecula ſeculorũ ante Agnus Dei.Itẽ ad uerſum Adiuua nos Deus ſalutaris nr̃ in quadrageſima oẽs genu flectũt,ad uerſum in Credo,Et incarnatus ẽ &c. oẽs genu flectũt ſemper in Euãgelio. In principio erat uerbũ cũ dicit̃, & uerbũ caro factũ eſt.In Euangelio Epiphaniẹ cũ dicitur,Et p̃cidẽtes adorauerũt eum .in Paſſione Dñi nr̃i cũ dicitur,Et inclinato capite emiſit ſpiritũ.Itẽ cũ ĩ miſſa ſancti Spiritus dicit̃ uerſus. Veni ſancte Spiritus. &c. oẽs genu flectũt.in ueſperis cũ dicitur uerſus. Veni creator Spiritus, & ſimiliter. Aue maris ſtella,oẽs genu flectũt & permanẽt uſq; ad finẽ uerſus. Inter paſcha & Penteco ſtem nõ fiũt genu flexiones.etiã in ferialibus niſi ad eleuationẽ Sacramenti , & ad Incarnatus eſt:& Veni ſancte Spiritus. Et ad Hymnos Veni creator,& Aue maris ſtella, ſi pro tempore dicendi erunt.Et generaliter quotieſcunq; ille qui facit Sermonem dicit Aue Maria:omnes genu flectunt.

De mitris,& Tiara cũ triplici corona,quibus Papa utitur. Cap.IX

Romãi Põtifices tribus mitris pro tẽporis exigẽtia ſecũdũ antiquas cerimonias utebãtur.prima,& precioſior erat cũ unionibus,& gẽmis,& habebat auriphrygiũ in circulo,& titulo.ideſt p̃ mediũ a circulo ad ſummitatẽ,& hac utebãtur in ſolẽnitatibus.per circulũ deſignãt, ut aiunt coronã poteſtatis,per auriphrygiũ qđ ad ſummum aſcẽdit contẽplatiuẹ uitẹ diſcurſum.Secunda etiã erat cũ unionibus auriphrygiumq; tantũmo-

do habebat in circulo, & hac utebãtur in conſiſtoriis tam publicis, ꝙ pri uatis: per quam ſignificabatur Regia poteſtas. Tertia erat alba ex dama ſceno ſericeo, ſiue unionibus, ſiue auro aut aliquo ornaméto: & hac utebã tur in dñicis aduẽtus, & quadrageſimę diebus ferialibus, & in officiis de functorũ. Hodie quatuor mitras habemus. ꝓcioſiori utit̃ Papa in maiori bus ſolénitatibus, ſecũda ẽt quæ ꝓcioſa ẽ & ãbę habẽt auriphrygiũ in cir culo, & in titulo utit̃ i diebus nimis ſolénibus, & in cõſiſtoriis. Tertia mi tra nihil habet auri, ſed ex unionibus ornata, & habet circulum, & titulũ ex unionibus, & iſta utitur Papa dñicis aduẽtus, & quadrageſimę ꝑterq̃ in dñica Gaudete, & dñica Lętare: in quibus utit̃ ſecũda mitra. Quarta eſt ex ſerico damaſceno multo auro cõtexta. ſed nõ habet uniones, aut gẽmas, & hac utit̃ in ferialibus diebus, & aliquãdo in diebus ſolénibus, poſt prĩci piũ: ut minus grauet̃: & maxime dũ fit ſermo. habet ẽt aliã magis ſimplicẽ ex damaſceno cũ paruo auro, qua utitur in officiis defunctorũ, et diebus ferialibus maioris hebdomadę. Eſt ꝑterea tiara triplici corona ornata, qđ regnũ appellat̃: per quam ſignificat̃ Sacerdotalis, & Imperialis ſum ma dignitas. atq; poteſtas, hac tiara utit̃ Pontifex in maximis ſolénitati bus eundo ad eccl'iam, & redeũdo. ſed nunq̃ illa utit̃ in diuinis. Cũ ꝑuenit ante altare, deponit tiarã. orat, & aſſumpta mitra uadit ad ſedẽ, & cũ iſta proſequit̃ diuinũ officiũ, ſiue in ueſperis, ſiue in miſſa, tiara autẽ interim reponitur ſuper altare. finito officio cũ Papa reuertit̃ ad palatiũ rurſus ei imponit̃ tiara. cũ hac coronat̃ in die ſuæ Benedictionis, & corõationis. Antiquitus quando Romanus Põtifex diebus ſolénibus tiarã hanc fere bat: fiebãt ei laudes a diaconis, & officialibus. ut in coronatione. Exaudi Chriſte. &c. & Põtifex dabat preſbyteriũ. Hodie utrũq; abolitũ eſt. Dies autẽ, quibus Papa coronabat̃, erãt infraſcripti. uidelicet. i feſto ſanctorũ quatuor coronatorũ, ſancti Martini, ſancti Clemẽtis, in dñica Gaudete, in dñica Lętare, in Natiuitate Dñi, in ſancti Stephani, in Ephiphania, in Reſurrectione, & ſecũda Feria, in Dñica Ego ſum paſtor bonus, in Aſcen ſione, in Penteco ſte, in ſancti Petri, in ſancti Silueſtri, & in anniuerſario ſuæ coronationis.

De proceſſibus generalibus. Cap. X

Proceſſus legi cõſueuerũt, & excõmunicationes fulminari ter in anno in quĩta Feria cęnæ dñi, in die Aſcẽſionis, & in dedicatione baſilicę ap'lo rũ Petri, & Pauli eodẽ ordine, & modo. Nunc id fit tm̃ in cæna Dñi. cau ſas, cur in iſtis diebus potiſſimum fiãt, iſtas dicũt. in cęna Dñi habuit prĩ cipiũ Chriſti Sacramẽtum: cõgruit ut in illa die excludãtur ab eccl'ia, qui eo ſacramẽto indignos ſe reddiderũt. in Aſcenſione Chriſtus rogauit pro fidelibus ſuis dicens. Pater ſancte ſerua eos: quos dediſti mihi: declarat̃ qđ nõ orauit ꝓ iſtis. in dedicatiõe declaratur qđ excludũt̃ a loco cõgregatio nis, & orationis fideliũ. Candelæ accẽſę proiiciũtur, & extingunt̃, quia ſi

cat; cãdela accenſa proiecta extinguitur, ita illi ſic eiecti ab eccleſia lumine & gratia ſpiritus Sancti priuãtur. cãpanę tumultuoſæ pulſãtur: quia ſicut illarum ordinata pulſatione fidelis populus congregatur, ita confuſa, & tumultuaria infideles diſſipantur. Cum fiunt aliis temporibus proceſſus contra certas, & noĩatas perſonas: omnes ſunt parati, & fit iiſdem cerimoniis. cum autem fiunt contra incertos, ſolus Papa eſt paratus: alii ſunt in ſuis cappis laneis & ita ſeruatum legitur a Clemẽte Papa ſexto anno quarto die prima Februarii. cum fecit Proceſſus contra interfectores Andreæ Regis Siciliæ illuſtris incertos, & non nominatos.

Quibus diebus uocantur Cardinales ad capellam Papæ. & quibus fit ſermo, uel nõ fit. Et quãdo fiũt ueſperæ, aut ſupplicatio. Cap. XI

Papa celebrante ordinarie nunq̃ fit ſermo: niſi ipſemet uelit orare, aut aliquis Cardinalis id faciat.

In diebus qñ fit ſolẽnis ſupplicatio nõ fit ſermo. Fit aũt ĩ diebus ĩfraſcriptis. Et primo Cardinales uocantur ad capellam in diebus ſequentibus.

In prima, ſecunda, & quarta dominica aduentus Domini, & fit ſermo.

In Natiuitate Domini noſtri Ieſu Chriſti, & non fit ſermo. Et ante fiunt Veſpæ papales. & ĩ Nocte matuini, & prima, ac ſecũda miſſa. In miſſa maiori Diaconi Cardinales, & alii officiales capellę cõicant a Papa.

In ſancto Stephano. & fit ſermo.

In ſancto Ioanne euangeliſta. & fit ſermo.

In Circunciſionis. & fit ſermo. ac fiunt ueſperæ.

In die Epiphanię. & fit ſermo. Et ueſperę.

In die Purificationis. & non fit ſermo. & fit ſupplicatio cum paramentis uiolaceis. Et candelarum diſtributio.

In die cinerum, & fit ſermo, & dantur cineres cum paramentis uiolaceis.

Prima, Secunda, Tertia, Quarta, & Quinta Dominica in Quadrageſima. Et fit ſermo.

Dominica in Palmis. & non fit ſermo. Et fit diſtributio palmarum, & ſupplicatio cum uiolaceis paramentis, & palmis.

Quarta feria maioris hebdomadę fiunt matutinæ tenebroſæ in ſero.

Quinta feria in cęna Domini, & non fit ſermo. & fit ſupplicatio ad proceſſus in albis. & fit mandatum. In ſero matutinę tenebroſę.

Sexta feria in Paraſceue. & fit ſermo. In ſero fiunt matutinę tenebroſæ.

Sabbato ſancto. & nõ fit ſermo.

In Die Reſurrectionis. & non fit ſermo. Diaconi cardinales, & alii officiales capellę communicant a pontifice.

In ſecunda, & tertia feria, & non fit ſermo.

In ſabbato in albis nõ fit ſermo. Dãtur Agnus Dei. portantur paramẽta.

In ãnũtiatiõis btẽ uirginis fit ſmo. fiũt ueſpę. Si nõ uenit ĩ quadrageſima

In Aſcenſione Domini fit ſermo. fiunt ueſperæ.

In Pentécoſte fit ſermo.fiunt ueſperę.
In ſecunda,& tertia feria non fit ſermo.
In Dominica ſanctæ Trinitatis fit ſermo.fiunt ueſperę.
In ſolénitate corpis Chriſti nõ fit ſmo,fit ſupplicatio i Albis,fiũt ueſpę.
In Natiuitate ſancti Ioãnis Baptiſtę fit ſermo,& fiunt ueſpę.
In feſto apoſtolorum Petri,& Pauli non fit ſermo,fiunt ueſperæ.
In feſto Viſitationis beatæ Mariæ non fit ſermo,neq; ueſperę.
In feſto Aſſumptionis Beatę Mariæ fit ſermo,& fiũt ueſperę
In feſto Natiuitatis beatę Marię fit ſermo,& fiunt ueſperæ.
In feſto oĩum ſãctorũ fit ſermo, & fiũt ueſperę.& i ſero ueſperę, & matutinę pró mortuis.
In commemoratiõe defunctorum non fit ſermo.
In dedicatione Baſilicæ Saluatoris non fit ſermo,fiunt ueſperę.
In dedicatione Baſilicę apl'orũ Petri,& Pauli nõ fit ſermo,& fiũt ueſperę.
In feſto ſancti Andreę,non fit ſermo,& non fiunt ueſperę.
In cõmemoratione oĩum Põtificũ,& Cardinaliũ defunctorũ nõ fit ſermo
In Anniuerſario obitus prędeceſſoris non fit ſermo.
In Anniuerſario aſſumptionis pontificis non fit ſermo.
In Anniuerſario coronationis pontificis non fit ſermo.

Dies in quibus noſtro tpe Papa aut Cardinales celebrãt.Cap.XII

Dominica tertia aduentus Domini,quę dicitur Gaudete.
In nocte Natiuitatis Domini,& in miſſa maiori.
In die ſancti Stephani.& in die ſancti Ioannis euangeliſtę.
In Circuncißione,Epiphania,Purificatione beatę Marię uirgini.
In qrta feria cinerũ,i quarta dñica quadrageſimæ, q̃ dr̃ lętare,uel de roſa.
In dominica palmarum.
In quinta,& ſexta feria,& ſabbato maioris hebdomadę.
In die Reſurrectionis,& duobus diebus ſequentibus.
In ſabbato in Albis,ſi dantur Agnus dei,alioquin celebrat alius p̃latus.
In annunciatione Beatæ Marię uirginis.
In Aſcenſione Domini noſtri.
In Pentecoſte,& duobus diebus ſequentibus.
In dominica ſanctæ Trinitatis.
In ſolénitate corporis Chriſti.
In Natiuitate beati Ioãnis Baptiſtę.
In Natalitiis apoſtolorum Petri, & Pauli.
In Viſitatione,Aſſumptione,& Natiuitate Beatę Mariæ uirginis,
In feſto oĩum Sanctorũ,& cõmemoratione oĩum fidelium defunctorum.
In dedicatiõe Baſilicę Saluatoris,& i dedicatõe baſilicarũ Petri & Pauli.
In anniuerſario Aſſumptionis,& coronationis præſentis pontificis.
In oĩbus ſupradictis diebus conſueuerunt Romani Põtifices antiquis

tēporibus p ſemetipſos celebrare, ſed nr̄is diebus ad quatuor uel quinq;, aut plures ſolennitates reſeruantur. in natiuitate Dn̄i, in reſurrectione, in pentecoſte, in natalitiis Apl'orum Petri, & Pauli, & in feſto oīum ſanctoꝝ. in his ordinarie: quando non ſunt impediti celebrāt, & extraordinarie in canonizationibus ſanctorum, in ordinationibus, ſiue cōſecrationibus ſi quando eas facerēt. Et in coronatione imperatoris, ſiue Regis alicuius. in aliis autem diebus capellæ celebrant alii prȩlati

Et nota q̄d quando Papa p ſe celebrat, oēs Cardinales, & prælati portant paramenta ſibi conuenientia coloris tempori cōgruentis tam in ueſperis q̄ in miſſa. ſed non ſemper deſcendunt ad eccleſiam cum paramentis, ſed tantum in diebus ſupplicatoriis in miſſa.

Secundum antiquas obſeruationes erant alii dies in quibus fiebat capella. noſtris temporibus ab Eugenio quarto & citra ſupra ſcripta fuerūt obſeruata. q̄uis a tēpore Sixti uſq; ad hūc diem aliqua fuerint prætermiſſa & immutata. Solēnitas ueſperarum fit ſemp ordinarie in primis ueſperis. in ſecundis nunq̄ fit ordinarie nr̄o tempore. Quando Papa eſt in craſtinum celebraturus fiunt ueſperȩ ſolennes, & capiunt paramenta a Cardinalibus poſt factam reuerentiam, & incipiuntur Antiphonȩ per Cardinales & Papam. In aliis non capiuntur paramenta. Et Papa incipit Deus in adiutorium &c̄. Incenſat ad Magnificat: & dicit orationem, & dat benedictionem, & nihil aliud in eis agit.

Sermones committuntur, & reuidentur per magr̄m ſacri palatii: ut p̄ diximus. Et in quatuor primis Dn̄icis aduentus, & quadrageſimȩ fratres quatuor ordinum mendicātium orant. In prima ordinis p̄dicatorum. In ſecunda ordinis minorū. In tertia ordinis eremitarū Sancti Auguſtini. In quarta ordinis carmelitarum. In aliis autem diebus Pontifex ſi placet, & ordinarie magiſter ſacri palatii cōmittit ſermones ad beneplacitum.

Quibus diebus Pontifices Romani conſueuerunt a conſiſtorio ſecreto ceſſare. Cap. XIII

Die Dominico tertia, quinta feria, & ſabbato per totum annum ordinarie non fit conſiſtorium.

Non fit conſiſtorium in diebus infraſcriptis.

In uigilia, & in die circuncīſionis Dn̄i uſq; poſt diem Epiphaniȩ
In feſto ſancti Antonii
In feſto ſanctorum fabiani & Sebaſtiani
In feſto ſanctæ Agnetis
In feſto ſanctorum Vincentii, & Anaſtaſii
In cōuerſione ſancti pauli
Iu uigilia, & feſto purificationis
In feſto ſancti Blaſii
In feſto ſanctȩ Agathȩ

In cathedra ſancti Petri
In feſto ſancti Mathiæ
In feſto ſancti Gregorii
In feſto ſancti Benedicti
In uigilia & feſto annunciationis Beatæ Marię uirginis.
In uigilia & feſto Aſcenſionis Domini
In uigilia & feſto pentecoſtes, & duobus diebus ſequentibus.
In uigilia & feſto corporis Domini
In feſto ſancti Marci euangeliſtæ
In feſto Apoſtolorum Philippi & Iacobi.
In feſto inuentionis ſanctæ Crucis
In feſto ſancti Ioannis ante portã latinã
In feſto apparitionis ſancti Michaelis
In feſto ſancti Barnabę Apoſtoli
In feſto & uigilia natiuitatis ſancti Ioannis Baptiſtæ
In uigilia & feſto Apſorũ Petri & Pauli. Et in cõmemoratiõe ſancti Pauli
In feſto ſanctorum Ioannis & Pauli
In octaua ſancti Ioannis Baptiſtę
In octaua Apoſtolorum Petri & Pauli
In feſto ſanctę Mariæ Magdalenę
In feſto ſancti Iacobi Apoſtoli
In feſto ſancti Petri ad uincula
In feſto ſancti Laurentii
In uigilia & feſto Aſſumptionis Beatæ Marię uirginis, & in octaua.
In feſto ſancti Bartholomei
In feſto ſancti Auguſtini
In feſto decollationis Beati Ioannis Baptiſtę
In uigilia & feſto natiuitatis Beatę Marię, & in octaua eius
In feſto exaltationis ſanctæ Crucis
In feſto ſancti Matthei Apoſtoli
In feſto dedicationis Beati Michaelis
In feſto ſancti Hieronymi
In feſto ſancti Franciſci
In feſto ſancti Lucę euangeliſtæ
In feſto Apoſtolorum Simonis & Iudę
In uigilia & feſto omnium ſanctorum
In commemoratione defunctorum
In dedicatione Baſilicę Saluatoris
In dedicatione baſilicæ Apoſtolorum Petri & Pauli
In feſto ſancti Martini
In feſto ſanctę Cecilię

In feſto ſancti Clementis
In feſto ſanctę Catherinæ.
In feſto ſancti Andreę apoſtoli.
In feſto ſancti Nicolai.
In feſto ſancti Ambroſii.
In feſto ſanctę Lucię.
In feſto ſancti Thomę apoſtoli.
In Vigilia Natiuitatis Domini uſq; ad diem poſt Epiphaniam nõ fit cõſiſtorium.Sed aliquãdo conueniunt Domini Cardinales cum Papa ad tractandum, & conſultandum, ſi eſt opus.
Itẽ a qnta feria ante quinquageſimã uſq; ad quartã feriã cinerũ incluſiue.
Item a dominica in palmis uſq; ad Dominicam in albis incluſiue.
Itẽ quãdo fiunt uacationes curię in ęſtate ſtatuuntur aliqui dies, in quibus tãtum fit conſiſtorium, & tempus uacantiæ.Et quando audientia reſumetur, debet ĩtimari curialibus, ut quis poſſit pcurare facta ſua.
In anniuerſariis pontificũ cardinalium, ſiue regũ: quãdo p eis fit capella.
In die ãniũſario aſſũptiõis, & corõatiõis Romãi põtificis p tpe exiſtẽtis.
Item quotieſcunq; fit publicum conſiſtorium uel capella.
Item quando Imperator, Rex, Cardinalis legatus ad curiam uenit: aut recedit a curia.Et ſimiliter quãdo nouus Cardinalis : aut aliquis magnus Princeps uenit.Et quando ordinaria conſiſtoria ſunt interrupta, Cardinales nõ uadunt ad conſiſtorium: niſi uocentur a Papa .Quando autem nõ ſunt interrupta.uadunt ſemper ſtatutis, diebus etiam non uocati, niſi prohibeãtur.dies uero conſiſtoriales ſunt Secunda, Quarta, & Sexta Feria per totum Annum diebus ſupra nominatis exceptis.

Sacrarum Cerimoniarum Romanæ Eccleſię Libri Tertii Finis.

Gregorii de Gregoriis Excuſere Leonardo Lauredano Principe Optimo. Venetiis. M.D.XVI. Die .XXI. Menſis Nouembris.

DEVS FAVEAT

00110644

Digitized with financial assistance from the
Government of Maharashtra
on 18 July, 2018